

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

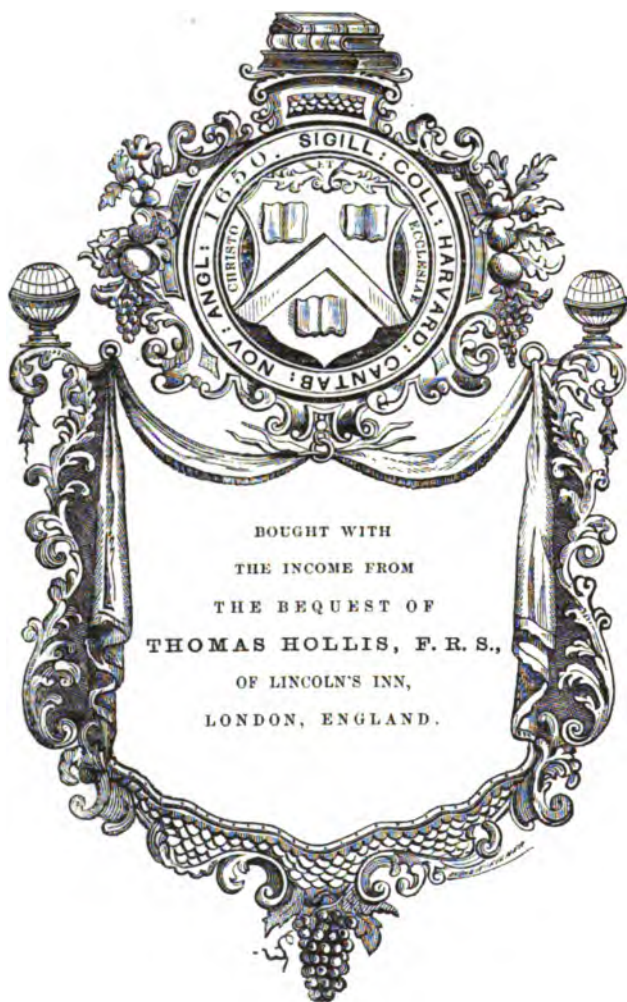
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

0

RERUM BRITANNICARUM MEDIÆVI
SCRIPTORES,

OR

CHRONICLES AND MEMORIALS OF GREAT BRITAIN
AND IRELAND

DURING

THE MIDDLE AGES.

Vol. 67.

o 12478. Wt. 1907.

R

0

RERUM BRITANNICARUM MEDIÆVI
SCRIPTORES,

OR

CHRONICLES AND MEMORIALS OF GREAT BRITAIN
AND IRELAND

DURING

THE MIDDLE AGES.

Vol. 67.

o 12478. Wt. 1907.

a

٧٢٠
١٦

THE CHRONICLES AND MEMORIALS
OF
GREAT BRITAIN AND IRELAND
DURING THE MIDDLE AGES.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF HER MAJESTY'S TREASURY, UNDER
THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

On the 26th of January 1857, the Master of the Rolls submitted to the Treasury a proposal for the publication of materials for the History of this Country from the Invasion of the Romans to the reign of Henry VIII.

The Master of the Rolls suggested that these materials should be selected for publication under competent editors without reference to periodical or chronological arrangement, without mutilation or abridgment, preference being given, in the first instance, to such materials as were most scarce and valuable.

He proposed that each chronicle or historical document to be edited should be treated in the same way as if the editor were engaged on an *Editio Princeps*; and for this purpose the most correct text should be formed from an accurate collation of the best MSS.

To render the work more generally useful, the Master of the Rolls suggested that the editor should give an account of the MSS. employed by him, of their age and their peculiarities; that he should add to the work a brief account of the life and times of the author, and any remarks necessary to explain the chronology; but no other note or comment was to be allowed, except what might be necessary to establish the correctness of the text.

The works to be published in octavo, separately, as they were finished ; the whole responsibility of the task resting upon the editors, who were to be chosen by the Master of the Rolls with the sanction of the Treasury.

The Lords of Her Majesty's Treasury, after a careful consideration of the subject, expressed their opinion in a Treasury Minute, dated February 9, 1857, that the plan recommended by the Master of the Rolls "was well calculated for the accomplishment of this important national object, in an effectual and satisfactory manner, within a reasonable time, and provided proper attention be paid to economy, in making the detailed arrangements, without unnecessary expense."

They expressed their approbation of the proposal that each Chronicle and historical document should be edited in such a manner as to represent with all possible correctness the text of each writer, derived from a collation of the best MSS., and that no notes should be added, except such as were illustrative of the various readings. They suggested, however, that the preface to each work should contain, in addition to the particulars proposed by the Master of the Rolls, a biographical account of the author, so far as authentic materials existed for that purpose, and an estimate of his historical credibility and value.

Rolls House,
December 1857.

MATERIALS FOR THE HISTORY

OF

THOMAS BECKET,

ARCHBISHOP OF CANTERBURY.

(CANONIZED BY POPE ALEXANDER III. A.D. 1173.)

EDITED

BY

JAMES CRAIGIE ROBERTSON, M.A.;

CANON OF CANTERBURY,

AND

Joseph!

J. BRIGSTOCKE SHEPPARD, LL.D.

VOL. VII.

(EPISTLES, DXXXI.—DCCCVIII.)

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF THE LORDS COMMISSIONERS OF HER MAJESTY'S
TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

²
— L O N D O N :

LONGMANS & Co., PATERNOSTER ROW; TRÜBNER & Co., LUDGATE HILL;

ALSO BY

PARKER & Co., OXFORD; AND MACMILLAN & Co., CAMBRIDGE;

A. & C. BLACK, AND DOUGLAS & FOULIS, EDINBURGH;

AND A. THOM & Co., LIMITED, DUBLIN.

1885.

Br 98.67
~~Brid. Hist. 567~~

MAR 13 1886

Hollis fund.
(VII.)

Printed by
EYRE and SPOTTISWOODE, Her Majesty's Printers.
For Her Majesty's Stationery Office.

CONTENTS.

	Page.
EPISTOLÆ AD HISTORIAM THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI PERTINENTES :	
531. Alexander papa Thomæ Cantuariensi.—“Cum nuntios”	1
532. Joannes Saresberiensis Baldwino Exoniensi archidiacono.—“Excussis propriis”	2
533. Thomas ad Gratianum.—“Gratias habemus”	8
534. Thomas cuidam amico.—“Noscat dilectio”	9
535. Joannes Saresberiensis conventui Cantuariensi.—“Doleo, dilectissimi”	9
536. Thomas ad episcopos suos et Dunelmensem episcopum.—“Gratias ago Deo meo”	14
537. Herbertus in persona Thomæ ad Alexandrum papam.—“Cum ego pauper”	17
538. Thomas Hubaldo Osticensi episcopo.—“Sæpe quidem cogimur”	23
539. Joannes Saresberiensis Hugoni de Gant.—“Actiones gratiarum debitas”	30
540. Thomas Willelmo Papiensi.—“Nobis in aure”	33
541. Thomas Johanni cardinali.—“Audivit ecclesia Galliana”	33
542. Thomas Hugoni cardinali.—“Gratias agimus.”	34
543. Willelmus Altisiodorensis episcopus Alexandro papæ.—“Si unum patitur”	35
544. Milo Morinorum episcopus ad Alexandrum papam.—“Impudentiæ mater”	37
545. Baldwinus Noviomensis episcopus Alexandro papæ.—“Ferreum pectus”	39
546. Mauritius Parisiensis episcopus Alexandro papæ.—“Parit et alit”	41
547. Willelmus Senonensis archiepiscopus Alexandro papæ.—“Scelerum mater”	42
548. Matthæus Trecensis episcopus Alexandro papæ.—“Apud Dominum meum”	44
549. Thomas Henrico Wintoniensi episcopo.—“Sinceritati vestræ”	45

	Page
550. Thomas ad Henricum Wintoniensem episcopum.— “Ad sanctorum gloriam”	47
551. Thomas Rogerio Wigornienti episcopo.—“Inspectis litteris”	50
552. Odo, monachus Cantuariensis, ad Ricardum Pictaviensem archidiaconum.—“Licet abjectio”	52
553. Exemplum litterarum quas misit Wintoniensis Can- tuariensibus.—“Acta nostrorum”	56
554. Thomas Alexandro papæ.—“Ecclesiæ pacem”	59
555. Charta protectionis et libertatis ecclesiæ Christi Can- tuariensi concessa.—“Præteritorum casus”	60
556. Thomas ad filios ecclesiæ per Cantiam constitutos.— “Cum ecclesiarum”	64
557. Joannes Saresberiensis Joanni Pictaviensi episcopo.— “Gaudeo si tamen”	65
558. Thomas Roberto præposito Ariensi.—“Si verum est”	67
559. Thomas ad Alexandrum papam.—“Illustri Fland- rorum”	68
560. Quidam amicus suus Thomæ.—“In die Assumptionis”	70
561. De absolutione episcoporum.—“Dominus Cantua- riensis”	75
562. Gilbertus Londoniensis episcopus ad Alexandrum papam.—“Benignitati vestræ”	76
563. Vivianus Alexandro papæ.—“Quum statum”	78
564. Henricus rex Angliæ Alexandro papæ.—“Sæpius- nuntios”	82
565. Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus Alexandro papæ.—“Evocati a domino”	85
566. Bernardus Nivernensis episcopus Alexandro papæ.— “Post nuntiorum”	87
567. Episcopi et clerus Normanniæ ad Alexandrum papam.—“Nuntios et litteras”	89
568. Henricus Anglorum rex ad abbates Cistercienses.— “De vestra sinceritate”	90
569. Gilbertus Londoniensis episcopus ad Alexandrum papam.—“Ad vestram”	93
570. Henricus rex Angliæ Willelmo Senonensi archie- piscopo.—“Venientes ad me”	94
571. Willelmus Senonensis archiepiscopus regi Angliæ.— “Significavit”	96
572. Willelmus Senonensis archiepiscopus Gratiano et Viviano nuntiis domini papæ.—“In admiratio- nem”	96

CONTENTS.

Y

	Page
573. Thomas Willelmo suppriori et conventui Cantuariensi.—“Lamentati sumus” - - -	97
574. Thomas ad clericos Cantiae.—“Novit vestra” - - -	100
575. Thomas Clarembaldo electo, et fratribus Sancti Augustini.—“Quanto majorem” - - -	102
576. Thomas ad Henricum Wintoniensem episcopum.—“Vestra discretio” - - -	104
577. Thomas ad clerum et populum Cicestrensem.—“Vobis dilectissimi” - - -	107
578. Thomas ad Ricardum Coventrensem episcopum.—“Scripseramus vobis” - - -	111
579. Thomas Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo.—“Meminit vestra” - - -	112
580. Thomas decano, archidiaconis, et toti clero et populo Rothomagensi.—“Ad vestram credimus” - - -	113
581. Dominus Gratianus Gaufrido Ridel, et Nigello de Saccavilla, et Thomæ filio Bernardi.—“A vestra non” - - -	115
582. Thomas Stephano Meldensi episcopo.—“Merito dixerim” - - -	116
583. Thomas ad Alexandrum papam.—“Ad pedes majestatis” - - -	118
584. Thomas Humbaldo Ostiensi episcopo.—“Clarissimi oratoris” - - -	123
585. Thomas Hyacintho cardinali.—“Interemptorum” - - -	125
586. Thomas Willelmo Papiensi cardinali.—“Festinat ad reditum” - - -	128
587. Thomas Joanni cardinali titulo Joannis et Pauli.—“Sancta Cantuariensis” - - -	130
588. Thomas Bernardo Portuensi episcopo.—“Missi sunt ad regem” - - -	131
589. Thomas Joanni titulo Sanctæ Anastasiæ presbytero cardinali.—“Fraternitatem vestram” - - -	132
590. Thomas Alexandro papæ.—“Quot angustias” - - -	135
591. Willelmus Papiensis cardinalis ad Thomam.—“Illum circa personam” - - -	136
592. Joannes Saresberiensis Willelmo suppriori Cantuariæ.—“Ex his quæ” - - -	136
593. Joannes Sarisberiensis magistro Hereberto.—“Vestra redolet” - - -	137
594. Ludovicus Francorum rex ad Willelmum regem Siciliæ.—“Honor quem nobis” - - -	140

	Page
595. Thomas Margaritæ reginæ Siculorum.—“Licet - “faciem vestram”	142
596. Thomas Ricardo Syracusanæ ecclesiæ electo.—“Hu- - “manitas vestra”	143
597. Ludovicus Francorum rex ad Manuelem impera- torem Constantinopolitanum.—“Honor quem nobis”	145
598. Quidam amicus Thomæ Cantuariensi.—“Sciatis hunc “esse”	146
599. Constitutiones a rege Henrico in Angliam missæ.— “Hæ sunt constitutiones”	147
600. Aliæ constitutiones quædam ex Gervasii chronica excerptæ.—“Nulla fiat appellatio”	150
601. Magister Vivianus Thomæ.—“Benedictus Deus	151
602. Thomas ad magistrum Vivianum.—“Habita ratione”	153
603. Thomas Henrico regi Angliæ.—“Breviloquio uti- “mur”	155
604. Thomas ad Henricum Anglorum regem.—“Hoc “petimus”	158
605. Mauritius Parisiensis episcopus ad Alexandrum papam.—“Noverit celsitudo”	159
606. Thomas Willelmo Senonensi archiepiscopo.—“Im- “possibile est”	161
607. Magister Vivianus Alexandro papæ.—“Omnem “operam”	167
608. Magister Vivianus Henrico regi Angliæ.—“Quan- “tum pro honore”	170
609. Thomas Gratiano.—“Impiorum molimina”	171
610. Thomas Alexandro et Joanni clericis suis.—“Quæ in “colloquio”	173
611. Thomas Alexandro papæ.—“Quæ acta sunt”	180
612. Thomas Alexandro et Joanni nuntiis suis.—“Solliciti “estote”	181
613. Thomas Stephano Meldensi episcopo.—“Dilectioni “vestræ”	182
614. Stephanus Meldensis episcopus Alexandro papæ.— “Licet non sit”	184
615. Gratianus Romanæ ecclesiæ subdiaconus ad Tho- mam.—“Quod de mea”	185
616. Thomas cuidam amico.—“Noscat dilectio”	186
617. Thomas ad Joannem Neapolitanum cardinalem.— “Verbum evangelicum”	187

CONTENTS.

vii

	Page
618. Joannes Saresberiensis conventui Cantuariensi.— "Vestram sæpius" - - - - -	189
619. Amicus amico.—"Difficile est" - - - - -	191
620. Vivianus ad Thomam.—"Ut cum domino" - - - - -	192
621. Gilbertus Londoniensis episcopus ad magistrum David.—"Quæ vestra mihi" - - - - -	193
622. Petrus Bleasensis ad familiares Thomæ.—"Doletis "causamini" - - - - -	195
623. Alexander papa Rotrodo Rothomagensi archiepis- copo et Bernardo Nivernensi episcopo.—"Carissi- mus in Christo" - - - - -	198
624. Alexander papa Rotrodo Rothomagensi archiepis- copo.—"Quoniam de persona" - - - - -	202
625. Alexander Papa Bernardo Nivernensi episcopo.— "Quoniam de prudentia" - - - - -	203
626. Alexander papa Henrico regi Angliæ.—"Dilecti filii "nostri" - - - - -	204
627. Alexander papa ad Gilbertum Londoniensem epis- copum.—"Quod tibi ad præsens" - - - - -	208
628. Alexander Rothomagensi archiepiscopo et Nivernensi episcopo.—"Quoniam de vestra" - - - - -	210
629. Alexander papa omnibus Cantuariensis provinciæ episcopis.—"Noverit industria vestra" - - - - -	212
630. Alexander papa Eboracensi, Dunelmensi, et clero eorum.—"Noverit industria vestra" - - - - -	213
631. Alexander papa Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo et Bernardo Nivernensi episcopo.—"Quoniam in "aliis litteris" - - - - -	215
632. Alexander papa Thomæ et omnibus episcopis Angliæ. —"Ex commissi nobis" - - - - -	216
633. Alexander papa Rogerio Eboracensi archiepiscopo et universis episcopis Angliæ.—"Quoniam ad "audientiam" - - - - -	217
634. Alexander papa Turonensi archiepiscopo et suffra- ganeis et clero.—"Noverit industria vestra" - - - - -	218
635. Alexander papa Thomæ.—"Per venerabilem fra- "trem" - - - - -	219
636. Thomas universis Christifidelibus per Angliam con- stitutis qui contra dominum Alexandrum papam juraverant.—"Sciatis carissimi" - - - - -	220
637. Thomas Frogerio Sagiensi episcopo.—"Gratias quas "pro" - - - - -	224

	Page
638. Thomas Gaufredo Autisiodorensi episcopo.—“Se- “cutus fidem vestram”	225
639. Baldwinus Noviomensis et Mauritius Parisiensis episcopi Alexandro papæ.—“Nos sanctitati ves- “træ”	226
640. Joannes Saresberiensis magistro Girardo.—“Moleste “tulit”	228
641. Joannes Saresberiensis Baldewino Exoniensi archi- diacono.—“Mitto tibi litteras”	231
642. Thomas Alexandro papæ.—“Ecclesiæ persecutor”	236
643. Thomas Alexandro papæ.—“Anima mea, pater”	239
644. Thomas Bernardo Nivernensi episcopo (sub alterius nomine propter insidias).—“Dirigat Dominus”	245
645. Joannes Saresberiensis Roberto sacristæ Cantua- riensi.—“Devotionem quam”	252
646. Thomas Alexandro papæ.—“Celebre proverbium”	253
647. Alexander papa Rogerio Eboracensi archiepiscopo et universis episcopis per Angliam constitutis.— “Quantæ auctoritatis”	256
648. Thomas omnibus episcopis Angliæ.—“Ad nos “iterato”	256
649. Thomas Rogerio Wigorniensis episcopo.—“Vir illus- “tris Robertus”	258
650. Thomas Henrico Wintoniensis episcopo.—“Ut aliquid “simile”	261
651. Thomas Rogerio Eboracensi archiepiscopo. Similiter omnibus episcopis Angliæ.—“Discretio vestra “plenius”	263
652. Herbertus exulans ad Willelmum Senonensem archi- episcopum.—“Qua verborum”	264
653. Herbertus exulans ad Willelmum Senonensem jam Romam profectum.—“Quibus nunc potest”	265
654. Herbertus exulans ad Willelmum Senonensem contra Londoniensem episcopum Roman jam proficiscentem. —“Etsi tanta qui”	270
655. Quidam amicus Thomæ.—“Licet vestræ discre- “tionis”	272
656. Alexander papa Rotrodo Rothomagensis archiepiscopo et Bernardo Nivernensi episcopo.—“Noverit dis- “cretio vestra”	273
657. Gilbertus Londoniensis episcopus ad magistrum David.—“Ad suggestionem”	275
658. Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus Thomæ.— “Simus prudentiæ”	275

	Page
659. Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus ad clerum et populum Angliæ.—“ Si, ut monet ”	276
660. Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus ad clerum et populum Londoniensem.—“ Universitati vestræ ”	277
661. Thomas Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo.— “ Gratias agimus dilectioni ”	278
662. Thomas Alberto cardinali.—“ Utinam dilecte ”	279
663. Thomas domino Gratiano.—“ Nullus præter vos ”	281
664. Coexules Thomæ Alberto cardinali.—“ Quantum sit “ innocentis ”	283
665. Coexules Thomæ Gratiano Romanæ ecclesiæ sub- diacono.—“ Ei consultissime ”	289
666. Thomas Alexandro papæ.—“ Testatur vir ”	292
667. Gilbertus Londoniensis episcopus ad Alexandrum papam.—“ Dilecte mihi, pater ”	295
668. Alexander papa Wilhelmo Senonensi archiepiscopo.— “ Litteras quas nobis ”	299
669. Henricus rex Angliæ Rotrodo Rothomagensi archi- episcopo.—“ De vestro aliorumque ”	300
670. Herbertus in persona Thomæ ad Rogerium Wigor- nensem episcopum.—“ Quid nobis de vestra ”	301
671. Joannes Saresberiensis ad conventum Cantuariensem. —“ Æquum est ”	302
672. Thomas ad Idoneam.—“ Infirma mundi ”	307
673. Quidam amicus suus ad Thomam.—“ Rex prima Dominica ”	309
674. Wilhelmus Senonensis archiepiscopus Alexandro papæ.—“ Audeat sanctissime, pater ”	313
675. Petrus Blesensis ad Joannem Sarisberiensem.—“ Quo- “ tiens communes ”	314
676. Suus fidelis ad Thomam.—“ Transacta Dominica ”	316
677. Joannes Saresberiensis ad Thomam.—“ Consilium “ Domini ”	318
678. Thomas Gilberto Londoniensi episcopo.—“ Calami- “ tates matris ”	320
679. Thomas Henrico Wintoniensi episcopo.—“ Fraternali- “ tatem vestram ”	321
680. Thomas Willelmo suppriori et conventui Cantua- riensi.—“ Quot et quantas ”	322
681. Thomas omnibus decanis per archiepiscopatum con- stitutis.—“ Novit vestra ”	323
682. Thomas Clerebaldo electo et conventui Sancti Au- gustini.—“ Quanto sacrosancta ”	324

	Page
683. Thomas Rogerio Eboracensi archiepiscopo.—“ Qnan- “ tis calamitatibus ”	324
684. Thomas Alexandro papæ.—“ Miserationis oculo ”	326
685. Quidam amicus magistro Radulfo de Serres.—“ Seg- “ nius irritant ”	338
686. Henricus Anglorum rex de pace reddita Cantuariensi. —“ Pro amore Dei ”	343
687. Henricus rex ad Bartholomeum Exoniensem episcopum. —“ Sciatis quod ”	343
688. Thomas ad Willelmum Norwicensem episcopum.— “ Gratias agimus ”	344
689. Alexander papa Henrico regi Angliæ.—“ Cognito ex “ litteris ”	345
690. Incipit concordia inter Henricum regem Angliæ et Thomam.—“ Sciatis quod ”	346
691. Thomas Walterio Albanensi episcopo.—“ Otiosum “ est ”	347
692. Thomas Humbaldo Ostiensi episcopo.—“ Sicut ad “ locum ”	348
693. Thomas Willelmo papiensi cardinali.—“ Justum est ”	349
694. Thomas Jacincto cardinali.—“ Si laborantem ”	350
695. Thomas Domino Gratiano.—“ Experientiam rerum ”	351
696. Alexander papa Thomæ.—“ Virtutis et fidei ”	354
697. Alexander papa clero et populo regis Angliæ citra mare et ultra mare.—“ Quam gratum ”	355
698. Alexander papa Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo. —“ Cum hi qui ”	355
699. Alexander papa Thomæ.—“ Inter multiplices ”	357
700. Alexander papa ad episcopos quosdam.—“ Oportuerat “ vos ”	360
701. Alexander papa Eboracensi archiepiscopo et Dunel- mensi episcopo.—“ Licet commendabiles ”	364
702. Alexander papa ad Thomam et Gilbertum Londoni- ensem.—“ In beati Petri ”	368
703. Albertus presbyter cardinalis Thomæ.—“ Gavisus “ est ”	369
704. Theodwinus presbyter cardinalis Thomæ.—“ Licet de “ verbo ”	370
705. Petrus presbyter cardinalis Thomæ.—“ Per Gunte- “ rium ”	371
706. Jacinctus presbyter cardinalis Thomæ.—“ Quam fer- “ venti ”	372
707. Humbaldus Ostiensis episcopus Thomæ.—“ Quando “ paternitatis ”	373

	Page
708. Theodwinus presbyter cardinalis titulo Sancti Vitalis Thomæ.—“ Cognito et pro ” - - -	374
709. Alexander papa Thomæ et aliis episcopis Angliæ.—“ Quoniam enormitatibus ” - - -	375
710. Alexander papa (Willelmo) Senonensi et Rotrodo Rothomagensi archiepiscopis.—“ Molestias et ” -	376
711. Alexander papa Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo et Bernardo Nivernensi episcopo.—“ Audito et ” -	378
712. Alexander papa ad Thomam.—“ Si enormitates ” -	379
713. Alexander papa Ludowico regi Francorum.—“ Saluti regum ” - - -	381
714. Alexander papa ad Thomam.—“ Anxietate cordis ” -	382
715. Alexander papa archiepiscopis, episcopis, et aliis ecclesiarum prælatis, per terram regis Angliæ cismarinam constitutis.—“ Cura pastoralis ” - -	383
716. Thomas Alexandro papæ.—“ Ex quo, pater ” -	384
717. Nuntii sui quos miserat in Angliam pro pace ad Thomam.—“ Mandatum vestrum ” - - -	389
718. Thomas regi Angliæ.—“ Nobis inspector ” - -	393
719. Joannes Saresberiensis ad Willelmum subpriorem et alios Cantuarienses.—“ Preces vestras ” - -	395
720. Alexander papa Exoniensi, Cestrensi, Refensi, de Sancto Asaph, Lanelvensi, et Dunelmensi episcopis.—“ Quamvis curæ ” - - -	397
721. Alexander papa Gilberto Londoniensi et Jocelino Saresberiensis episcopis.—“ Quamvis curæ ” -	399
722. Henricus rex Angliæ ad Thomam.—“ Sciat is quod ” -	400
723. Thomas post reditum suum in Angliam Alexandro papæ.—“ Quam justis ” - - -	401
724. Joannes Saresberiensis Petro abbati Sancti Remigii.—“ Mora mea ” - - -	407
725. Thomas Hugoni comiti.—“ Lectis caritatis ” -	414
726. Thomas Wilhelmo Norwicensi episcopo.—“ Quod nobis cara ” - - -	416
727. Wilhelmus Norwicensis episcopus ad Thomam.—“ Secundum formam ” - - -	417
728. Alexander papa ad Ricardum Cantuariensem archiepiscopum.—“ Ad aures nostras ” - -	417
729. Henricus Anglorum rex ad Alexandrum papam.—“ Si devotionis ” - - -	418
730. Egidius Ebroicensis episcopus Alexandro papæ.—“ Circa mea ” - - -	420
731. Arnulfus Lexoviensis episcopus ad Alexandrum papam.—“ Quanta sollicitudinis ” - -	423

	Page
732. Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus ad Alexandrum papam.—“ Noverit serenitas vestra ”	426
733. Arnulfus Lexoviensis episcopus ad Thomam.—“ Lator “ præsentium ”	427
734. Ludovicus rex Franciæ Alexandro papæ.—“ Ab hu- “ manæ pietatis ”	428
735. Willelmus Senonensis archiepiscopus Alexandro papæ. —“ Inter scribendum ”	429
736. Theobaldus Blesensis comes Alexandro papæ.—“ Ves- “ træ placuit ”	433
737. Anonymus ad Alexandrum papam.—“ Eram magnifi- “ centiæ ”	436
738. Arnulfus Lexoviensis episcopus post mortem sancti Thomæ Alexandro papæ.—“ Cum apud regem ”	438
739. Henricus Anglorum rex ad Alexandrum papam.—“ Ob “ reverentiam ”	440
740. Willelmus Senonensis archiepiscopus Alexandro papæ. —“ Vestro apostolatui ”	440
741. Willelmus quidam ad Hugonem episcopum.—“ Misc- “ randa rumorum ”	443
742. Rotrodus Rothomagensis archiepiscopus ad episcopos et abbates in terra regis transmarina.—“ Cum testi- “ monium ”	445
743. Stephanus episcopus Meldensis Alexandro papæ.— “ Licet præsentis ”	446
744. Petrus Bernardi Grandimontensis monachus ad Wil- lelmum priorem-generalem ordinis Grandimontensis. —“ Anglorum regis.”	447
745. Willelmus de Trahinac prior Grandimontensis ad Hen- ricum Anglorum regem.—“ Item Domine mi rex ”	448
746. Petrus Bernardi Grandimontensis monachus ad Hen- ricum Anglorum regem.—“ Ut innumerabilia ”	450
747. Willelmus prior Grandimontensis ad Petrum Bernar- dum correctorem Vincenarum, olim priorem Grandi- montensem.—“ Cruento reverendi ”	461
748. Joannes Saresberiensis ad Joannem Pictaviensem epi- scopum.—“ Ex insperato ”	462
749. Ex epistola Petri Sancti Remigii abbatis ad Joannem Saresberiensem et Ricardum ejus fratrem.—“ Stylum “ scribendi ”	470
750. Clerici regis Angliæ regi Angliæ.—“ Noverit ves- “ tra ”	471
751. Nuntius regis (Ricardo) Pictaviensi archidiacono.— “ Qui fuerint ”	475

CONTENTS.

xiii

	Page
752. Magister David ad Odonem priorem Cantuariensem. (Seu potius ut videtur ad Gilbertum Londoniensem episcopum.)—"Timide scribitur" - - -	479
753. Alexander papa ad Bituricensem archiepiscopum et Nivernensem episcopum—"Fraternitati vestræ" -	481
754. Alexander papa ad Henricum Anglorum regem.— "Antequam secundi" - - -	482
755. Alexander papa ad Joscium Turonensem archiepi- scopum—"In apostolicæ" - - -	483
756. Anonymus ad Gilbertum Londoniensem episcopum.— "Venturi sunt" - - -	485
757. Anonymus ad Alexandrum papam—"Nemo potest" -	486
758. Prior Sanctæ Trinitatis Londoniensis ad Alexandrum papam—"Cum apud summum" - - -	490
759. Arnulfus Lexoviensis episcopus ad Alexandrum papam. —"Pepercit ei" - - -	492
760. Arnulfus Lexoviensis episcopus ad Joannem et Wil- lelmum cardinales—"Qua fide" - - -	494
761. Gilbertus Londoniensis episcopus ad P. Nivernensem episcopum—"Ex relatione" - - -	496
762. Gilbertus Londoniensis episcopus ad Alexandrum papam—"Ad vestram, pater" - - -	497
763. Alexander papa Rothomagensi archiepiscopo et Ambianensi episcopo—"Et ipsa loci" - - -	498
764. Alexander papa Rothomagensi archiepiscopo et Ambianensi episcopo—"Quia non nunquam" -	501
765. Rogerius Eboracensis archiepiscopus Alexandro papæ. —"Si mihi præsto" - - -	502
766. Rogerius Eboracensis archiepiscopus ad Hugonem Dunelmensem episcopum et alios ecclesiæ prælatos. —"Non ignorat" - - -	504
767. Alexander papa ad Rothomagensem archiepiscopum et Ambianensem episcopum—"Fraternitati vestræ" -	506
768. Alexander papa ad Jocelinum Saresberiensem epi- scopum—"Licet in proposito" - - -	509
769. Epistola Herberti exsulantis post Sancti Thomæ mar- tyrium ad duos cardinales Albertum et Theodwinum ad curandam tantæ ecclesiæ plagam missos, quo tempore rex Anglorum in Hiberniam profectus est se (ut dicebatur) absentans—"Id in primis" -	510
770. Ex epistola Herberti de Bosham ad Joannem Picta- viensem episcopum—"Omnes novimus" - - -	513
771. De reconciliatione regis—"Primo, dominus rex" -	513
o 12478.	b

EPISTOLÆ AD HISTORIAM
THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI
PERTINENTES.

DXXXI.

ALEXANDER PAPA THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO.

(A. 140, 346 ; O. ii. 737 ; Z. iii. 24 ; Lup. iii. 24 ; Thom. 220.)

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Thomæ, Cantuariensi archiepiscopo, totius Angliæ primati, et apostolicæ sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Cum nuntios tuos ad præsentiam nostram misisses, et carissimus in Christo filius noster Henricus, illustris rex Anglorum, proprios nuntios ad sedem apostolicam delegasset, mirabile gerimus quod, non exspectato reditu nuntiorum tuorum, non¹ cognito consilio nostro, quaslibet personas regni aliqua sententia gravasti. Verum licet te multam providentiam et circumspectam habere discretionem non dubitemus, quia tamen sæpius contingere solet quod quis melius in aliena quam in propria causa videt, nos sententiam tuam² auctoritate propria revocare³ nolentes,⁴ fraternitatem tuam mone-
mus, consulimus, volumus, et hortamur ut ad convin-
cendam⁵ durtiam regis, et ejus animum mitigandum,

June 19.
Regret as
to the cen-
sures.

Advice.

¹ non, A, O ; nec, L.

² tuam, A, O ; tuu, L.

³ revocare, A, V ; revocari, L.

o 12478. Wt. 1907.

⁴ nolentes, A, O ; volentes, L.

⁵ convincendam, A*, Z ; evin-
cendam, L.

sententiam ipsam suspendas quousque ex responsione nuntiorum nostrorum cognoscas an idem rex te sibi reconciliare velit, et ad ecclesiam tuam, sicut decet et nobis spes facta est, revocare. Decet enim nos et te ipsum, ut ad emolliendam austeritatem¹ ipsius duobus vel tribus mensibus expectemus, et ita duritiam ejus in benignitate et mansuetudine toleremus, quod nulla ci remanere possit occasio, qua debeat pacis et concordie bonum inter te et ipsum quomodolibet præpediri. Sane si consilio et hortatui nostro non duxeris acquiescendum, et res non processerit juxta desiderium et æstimationem tuam, sed in contrarium, (quod avertat Dominus) cesserit, tibi² et non nobis imputare debebis. Veruntamen si ad exhortationem nostram et suggestionem nuntiorum nostrorum sententiam suspenderis, et rex in sua duritia et severitate perstiterit, antequam iidem nuntii a te recedant, si tibi³ consilii fuerit et voluntatis, sententiam ipsam indubitanter poteris revocare; quod⁴ si feceris, nobis minime displicebit: immo tibi, secundum quod decuerit, a nobis consilium et auxilium tribuetur. Datum Beneventi, xiii.⁵ kalendis Julii.

DXXXII.

BALDEWINO⁶ EXONIENSI ARCHIDIACONO JOANNES
SARESBERIENSIS.

(O. ii. 181; Z. iii. 5; Lup. iii. 5; Jo. Sar. 292.)

Interview
with Gratian and
Vivian.
Jul. 22.

Excussus⁷ propriis aliena negotia⁸ curans, quasi cum Cantuariensibus aut æmulis eorum mihi sit ali-

¹ *austeritatem*, A, O, Z; *autho-ritatem*, L.

² *tibi*, om. V; *id* for *tibi et*, L.

³ *tibi*, A, O; *tui*, L.

⁴ *quod*, A, L; *quia*, O, Lb*.

⁵ *xiii.*, om. L.

⁶ *Baldewino*, Z, with *al. Bar-*

tholomeo episcopo in margin; *Bartholomeo . . . archid.*, L.

⁷ . . . *aliena negotia curo*,
"Excussus propriis." Hor. Sat.
II. iii. 19-20. *Excussis*, L.

⁸ *negotia*, om. L.

quod familiaritatis commercium, nuper in festo beatæ Mariæ Magdalenæ Viziliacum¹ profectus sum, occurrens ibi nuntiis domini papæ, causa, sicut videbatur, addiscendi quid Cantuariensis timere oporteat vel sperare. Nam hæc fabula fere sola linguas et aures utriusque regni, quod ad clerum spectat, et certe ex magna parte ad populum, creditur occupare. Desiderabam autem meum revera videre cognominem,² et, quod magis est, compatriotam et quodammodo fratrem, Gratianum,³ cujus tu, ut meminisse potes, a sanctæ recordationis papa Eugenio Ferentini decretus es institutor. Illum fratrem dixerim confidenter, cum quo mihi fidei et societatis sunt jura communia. Et licet nos non ediderit una civitas, patriam tamen nobis esse unam non ambigit qui patriam fortium, quæ nobis individua est, et quam Carmentis ostendit, reducit ad animum. Ab illo ergo et socio ejus Viviano amice et reverenter exceptus,⁴ familiarius didici quod dominus papa et ecclesia Romana Cantuariensibus plurimum favent. Adeo quidem ut nisi rex nunc cum domino Cantuariensi juxta consilium domini papæ⁵ fecerit pacem, ei denuntiaturi sint, quod non modo in manus archiepiscopi dabitur, sed et ipse Romanus pontifex in eum aggravaturus est manum suam. Quod autem multos mirari asseris, quo juris ordine Cantuariensis excommunicaverit episcopos et alios, non convictos de crimine seu de contumacia, nec confessos, sed nec citatos semel, et (quod gravius est) post appellationem, mirandum quidem esset, si de⁶ veritate querimonia niteretur. Sed

Ovid.
Fasti, vi.
193.
The pope
favourable
to the
arch-
bishop.

¹ *Vizilliacum*, V; *Viziliacum*, Z; *Veziliacum*, L.

² *cognomen*, Z.

³ *Germanum*, L. (*Gratian* is considered equivalent to *John*, on the ground of derivation.

⁴ *acceptus*, O.

⁵ *papæ*, om. L.

⁶ *de ver. querimonia*, O, Z, G; *de ver. quer. testimonium*, V; *veritate de querimonia testimonium*, L.

secus est, quoniam¹ opera eorum non modo² præcesserunt ad iudicium, sed in se quasi pigram et tardantem condemnationem provocabant, et non tantum, cum oportuerit, ab hominibus convincentur, sed clamat³ contra eos cælum et terra. Unde et eis appellationis subsidium a Romano pontifice jure subtractum est, et archiepiscopo in ipsum regem,⁴ et regnum et personas regni collata plenæ potestatis auctoritas ad omnem inobedientiam puniendam, et reprimendos ecclesiæ malefactores, et suos. Procedit ergo munitus apostolicæ sedis consilio, et nuper receptis propriis nuntiis et litteris domini papæ securus factus est, quod ea quæ statuerit non mutabuntur: archiepiscopus tamen paratus est excommunicatos illos absolvere secundum institutionem patrum et ecclesiæ formam, si poenituerint fructu condigno. Si vero in ea quæ⁵ coeperunt contumacia (quod absit!) duxerint persistendum, ipse vita comite procedet ulterius, nec ante reponet gladium Spiritus in vaginam, quam terra purgetur a tantis abominationibus. Nam in⁶ infectum et concretum pulvere septies mucro⁷ stringendus est, ut Syria conteratur. Quod autem, ut aiunt, Reginaldus archidiaconus jactitat, quod hi nuntii domini papæ omnes conatus et facta archiepiscopi apostolica auctoritate evacuabunt, ipsi plane diffitentur, asserentes cum juramento, quod in dispendium archiepiscopi nihil ex proposito facient, sed nec facere possunt, sed utilitatem ejus et honorem ecclesiæ, quibuscumque modis secundum Deum poterunt, procurabunt. Et quidem illis forma præscripta est, cujus fines excedere non audebunt, quia ad hoc juramento arctati sunt, adeo quidem ut jussi sint, nisi pace formata, in tantum a regis muneribus abstinere, ut nec sumptus ab eo

¹ quoniam, Z; quando, L.

² modo, Z; om. L.

³ clamat, O, V; clamant, L.

⁴ regem, om. V.

⁵ qua, Z; quam, L.

⁶ in, om. Z.

⁷ mucro, O, Z; in utre, L.

recipere permittantur. Loquantur¹ alii quod voluerint, mihi spes interim pacis major est quam antea fuerit; nam et in morbis per augmenta dolorum ad summum veniendum est, ut invalescente natura et defæcata corruptione salus et incolumitas reparetur. Et licet aliqui gloriantur se a domino papa absolutos, certo certius sit quod neminem eorum² absolvit, quippe qui nondum ligatos noverat. Sed cum postmodum itinerantibus innotuisset hanc, de qua nunc agitur, latam esse sententiam, remissus est ad dominum papam Radulfus³ archidiaconus Landavensis, ut eum sollicitaret excommunicatos absolvere; sed non creditur exaudiendus; nam, ut cætera taceam, se illi dominus Meldensis, auctoritate major et jure potior, viribus totis opponet. Audietur autem in brevi, Deo propitio, quid pars alterutra vel utraque proficiat, neque nuntiorum, qui jam usque Autisiodorum⁴ pervenerunt, diu poterunt arcana latere, siquidem perfectionis exitus, eo quod jam fere accesserunt ad illos quorum negotium geritur, in januis est. Res in suspensio⁵ diu esse non poterit. Et quia pro tuo, et quia tuus est meo,⁷ Exoniensi,⁸ sollicitaris. Interim probo quod fecit, subtrahens se ab excommunicatorum participatione. In dubium enim est quin a fidelibus tales oporteat evitare, quousque de absolutione constiterit. Deo enim quam hominibus potius obedire oportet. Quod tamen sæpissime, præsertim in talibus, sine periculo non contingit, eo quod per multas tribulationes intratur in regnum Dei. Hæc est, dilecte mi, via justorum, hæc

Stories of
absolution
denied.

The bishop
of Exeter
advised as
to his
policy.

¹ *Loquentur*, Z.

² *eorum*, om. O.

³ *Randolphus*, L.

⁴ *dominus R.*, L; *R.* om. O, V, Z. (The name of the bishop of Meaux was Stephen. See Ep. 437.)

⁵ *Auctisiodorum*, O; *Autisiodorum*, Z; *Autisiodorum*, L.

⁶ *suspensio*, Z, with *vel suspensio* interl.

⁷ *in eo* (for meo), L.

⁸ *Exoniensi*, G; *Exoniensis*, L. (This shows that the letter was not addressed to the bishop of Exeter.)

vitiorum purgatio, virtutum conflatorium, electos statuens inter malleum et incudem; sed de his omnibus liberat eos Dominus, et probatos illustriori corona glorificat. Si licentiam (quod tamen non credo) transfretandi obtinuerit, timeo ne cogatur, non ad suum, sed¹ exactoris arbitrium appellare. Si enim ad nutum ipsius non processerint universa, exacerbabitur impatientia ejus, cui citra aliorum eversionem nihil est satis; si processerint, justitia relinquetur, et (quo nihil deterius aut turpius est,) offendetur Deus. Si (quod magis credo) transfretare prohibeatur, timeo ne solus subsistere non possit, tot insidiis appetitus, tot provocatus injuriis, et tortoribus cunctis expositus. Nam et hoc fortasse mandatis principalibus inseretur. Mitius tamen, si quid mansuetum esse valeat in tormentis, tolerari poterunt inferiores ministri Sathanæ, quam ille præsens qui exigentibus peccatis majorem nocendi accepit a Domino potestatem. Unde consultius arbitror, ut quamdiu per dispensatoria diverticula, quæ tamen justitiam nullatenus impediunt, evadere poterit, patienter interim sustineat habitare cum filiis Cedar, exspectans consilium et consolationem a Domino. Si vero regem redire contigerit, et durius conveniatur ut transeat in collegium impiorum, vocem pontifice dignam exserat in spiritu libertatis, et antequam lædat ecclesiæ conditionem, sumpta, quam Deus ministrabit, honesta causa, exeat de medio Babylonis, ne tangens immundum accipiat de plagis ejus; funem, si alias solvi non potest, rumpens, ne cum periculo conscientiae et nota infamiae salvatricem cogatur rumpere caritatem. Interim, quia tot angustiae undique imminet, consulo ut, quatenus poterit, de rebus suis prospiciat sibi, et maxime spem ponens in operibus misericordiae et orationibus sanctorum. Sic enim, (quod et illum, si nondum legit, legere desidero,) magnus Basilius se

¹ et, ins. V, Z; ad, L; om. O.

et populum suum a faucibus Juliani^a eripuit. Deus Cassiodor.,
Hist. Tri-
part. vii.
36. certe ex alto prospicit, qui electos suos supra id quod possunt tentari non patietur, de ipsa jocundum et gloriosum facturum tentatione proventum.

Ut autem sollicitudinem tuam ex aliqua parte mitigem, Fredericus, Teutonicus tyrannus, Deo propitiante, pacem cum ecclesia facturum creditur, petens ut filium suum natum secundum, quem in regem eligi fecit, in imperatorem recipiat dominus papa, et a catholicis episcopis præcipiat consecrari, apostolicæ sedi paritum; dum tamen Fredericus in persona sua nullum apostolicum, nisi velit, recipere compellatur, præter Petrum et alios, qui in cælis sunt. Et in his facile audiretur, si non pactis insereret ut in gradibus et dignitatibus suis remaneant qui sunt a schismaticis hæresiarchis ordinati et consecrati. Stat in hoc calculo lis adhuc, sed utraque pars ex aliquibus signis in quadam petitionis parte alteri cessura esse præsumitur. Quod plenius innotescet, cum, (quod in brevi speratur,) verbi procuratores hujus, Cisterciensis et Clare-Vallensis abbates, ab ecclesia Romana redierint. Pauca familiariter lator præsentium prosequetur, cujus curam (precor) haberi facias donec convalescat, in quo et fratrem meum, quod ad¹ medicinam pertinet, sollicitum esse desidero. Cum relatu digna emergerint, ea favente Deo ad tuam citissime notitiam perferentur. Vale, et tuorum memineris ante Deum.

¹ *quod ad*, O ; *quoad*, V, L.

^a Valens ought to be named instead of Julian, who died before Basil became a bishop.

DXXXIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD
GRATIANUM.

(A. 302; O. iii. 24; Z. iii. 74; Lup. iii. 74; Thom. 89.)

Thomas Cantuariensis archiepiscopus Gratiano ecclesie¹ Romanæ subdiacono, et apostolicæ sedis legato.

Regretting
that Gra-
tian had
not visited
him.

Gratias habemus benignitati vestræ multimodas super his, quæ nobis a mero dilectionis fonte prolata per latorem præsentium mandare curastis; sciturus pro certo quia² si ad nos venissetis, sicut desiderabamus, omnimodum vobis honorem, quem possemus, cum exactissima diligentia, tum intuitu personæ vestræ, quam plurima dilectione amplexamur, tum intuitu devotionis quam erga sacrosanctam Romanam ecclesiam habemus, vobis utique exhibuissemus; breviorēque etiam in partibus nostris transitum et tutiorem habuissetis, si ad nos venissetis, quanquam æmuli et invidi nostri, quasi ad detrimentum nostrum, ne mutuo simul frueremur colloquio, aliter vobis persuaserint. Quo siquidem nobis³ nequissime defraudato plurimum dolemus.

Begging
for Gra-
tian's
favour.

Rogamus tamen attentius cum quanta possumus supplicatione, quatenus de cætero, si placet, sub quadam dilectionis prærogativa personam nostram, sed et ecclesiam Cantuariensem, pietatis intuitu familiarem vobis habeatis, et patrociniū nobis in opportunitatibus nostris diligenter pro loco et tempore præstetis; miseratus saltem tribulationum et angustiarum nostrarum, quas pro parte aliqua, quamquam minima, jam novistis; sciturus absque omni ambiguitate, quia neque mors neque vita, neque instantia aliqua poterit nos separare a fidelitate domini papæ et ecclesiæ Romanæ; etsi forte prius ipsa, (quod absit,) prorsus nobis defuerit. Va-

¹ *ecclesiæ . . . legato*, A, O; | ² *quia*, A, O; *quod*, L.
cardinali, G; *om.* Z, L. | ³ *nobis*, *om.* Z.

lete, latorique præsentium, si placet, fidem habete super his quæ vobis ex parte nostra plenius viva voce intimaverit.

DXXXIV.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS CUIDAM
AMICO.

(O. i. 84; Lup. iii. 18; Thom. 176.)

Thomas, Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, dilecto suo N . . . salutem et sinceræ dilectionis affectum.¹

Noscat dilectio tua nos, Divina favente gratia, sanos et incolumes, et omnia fore prospera. De tuæ quidem dilectionis sinceritate admodum plenariam spem obtinentes atque fiduciam, tibi mandamus quatenus per latorem præsentium vel per alium quæ matri tuæ, sanctæ Cantuariensi ecclesiæ, et nobis, sollicitius inquirens, noveris expedire, absque dilatione maturius procures significare.

DXXXV.

JOANNES SARESBERIENSIS CONVENTUI CANTUARIENSI.

(O. i. 85; Z. iii. 19; Lup. iii. 19; Jo. Sar. 289.)

Doleo, dilectissimi, et admodum doleo in his quæ Dissensions de vestra fraternitate dicta sunt mihi, quoniam schismata in vobis sunt, ut non idem sentiatis aut dicatis among the monks. in Domino. Nam (ut aiunt qui conversationem² vestram familiarius inspexisse et perspicacius intellexisse creduntur) alius vestrum dicit, Ego sum regis, ego

¹ Thomas . . . affectum, om. O. | ² conversionem, Z.

Ranulfi; ¹ ego fortunam sequar, et vincentibus adhærebo. Inter hæc rarus admodum est, si quis tamen, qui, suæ professionis memor, archiepiscopum cui oporteat obediri se recolat habere; qui verbum Dei loquatur cum fiducia; qui publice protestari audeat quod Deo potius oportet quam hominibus obedire. Miror (si tamen vera sunt quæ dicuntur, et utinam falsa apparerent,) quod sic tam cito transferimini a via Domini in aliud evangelium, quod ecclesiæ catholicæ subvertit auctoritatem, et eis qui meritis exigentibus Sathanæ traditi sunt indulget communionem fidelium; et ad participium voluptatis aut lucri cum prædonibus, furibus, fornicatoribus et simoniaciis docet iniquitatis ponere portionem. Quod quidem inde creditur evenisse, quod sunt aliqui in corpore vestro qui vos conturbant, et alii foris, qui, cæca ducti ambitione, dum vobis appetunt dominari, blandis promissionibus a conformitate ordinis vestri, ² et exquisitis dolis, circumveniunt innocentiam vestram. Sed si non estis adeo mentis stupidæ ut brutissima animalia stoliditate ³ vincatis, luce clarius potestis intueri in quem finem illorum molimina dirigantur. Ecce enim Londoniensis episcopus publice, non sine dolore fidelium, protestatus est, quod primæ Britanniarum sedi, videlicet Cantuariensi ecclesiæ, nullam debet obedientiam, et quod cathedram metropolitancam illuc transferri faciet ubi eam esse debere fingit, ne dicam mentitur, scilicet ad ecclesiam Londoniensem, ubi archiflaminem ⁴ gloriatur sedisse dum Jovialis religio colebatur. Et fortasse vir prudens et religiosus cultum Jovis instaurare disponit; ut, si alio modo archiepiscopari non potest, archiflaminis saltem nomen et titulum assequatur. Fretus tamen est oraculo Merlini, qui, nescio quo repletus spiritu, perhibetur ante adventum beati Augustini,

Foliot's
pretensions.

London
the seat of
the pagan
primacy.

A prophecy of
Merlin.

¹ *Randulfi*, O; *Ranulfi*, Z.

² *nostri*, V.

³ *soliditate*, V.

⁴ *archiflamen*, L.

Anglorum apostoli, vaticinatus esse delendam esse Christianam religionem, et denuo reformandam quando Londoniensis dignitas Doroberniam adornabit. Sed quia Merlianus philosophus prophetæ sui futilem novit auctoritatem, etiam ad validiora certe subsidia dicitur confugisse, præsumens de potentatu principis, de ecclesiæ debilitate, de avaritia Romanorum, de pusillanimitate vestra, de paupertate archiepiscopi et multitudine divitiarum suarum, quibus adversus sapientiam et justitiam Dei confidit se prævaliturum in vanitate sua. Quid ergo dicetis et facietis¹ ad hæc? Nunquid adeo prænominatos patronos vestros, aut (ut verius dixerim) pietatis et fidei timetis hostes, ut ei detis locum qui matrem vestram tam parricidali impietate jugulare molitur? Nonne hic non modo facultates ecclesiæ erogandæ, sed sanguis fundendus est, ut ei resistatur, et ecclesiæ conservetur auctoritas? Pudeat,² quæso, sanctitatem vestram quod nullam hactenus patri exsulanti et proscripto exhibuistis humanitatem consolationis, aut nihil, aut (quod melius nobis) minimum impendistis; cum tamen fere totus Latinus orbis evidenter agnosceret justitiam Dei, et ecclesiæ libertatem titulum esse exsilii et proscriptionis illius. Alias ergo ecclesias jam quinquennio, non dico spoliavit, quoniam³ sponte et ultro communicaverunt necessitatibus suis et tribulationibus ejus; sed ab eis stipendium accepit ad ministerium quietis, libertatis, honoris, et gloriæ vestræ. Non quod tenacitatem aut inhumanitatem vestram accusem, hæc scribo, quia forte occupati eratis, sed ut fratres carissimos moneo, ut tandem aliquando in operibus caritatis reviviscat et floreat fides vestra; ut pace, quam speramus in proximo, reformata, non erubescatis; sed fructum caritatis exhibitæ⁴ cum fœnore multiplici re-

Exhortation to resist
Foliot.

The monks slack in aiding their arch-bishop.

¹ *faciens*, V.

² *Pudeat*, Z, L; *Pudet*, G.

³ *et*, ins. L.

⁴ *quem*, before *cum*, O.

cupiatis in lætitia et exultatione. Venit enim temporis plenitudo, ut Satanæ non liceat, ulterius tanto furore in ecclesiam debacchari; et pater vester potestatem accepit a Domino, ut possit

Virg. Æn.
vi. 854.

Exhorta-
tion to
liberality.

“Parcere subjectis et debellare superbos.”

Utinam videant oculi mei vos præ cæteris de merito nobilitari posse in consolatione sanctorum compatientium nobis. Utinam vos artiori caritatis vinculo socios gaudii nostri in reditu amplectamur. Utinam nunc vestra diligentia seminet in ariditate indigentium fratrum, et maxime in corde patris vestri, quod postmodum metatis in gaudio. Scitis quis¹ dixerit, “Qui parce seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet.” Quid? inquires. Cum gratia temporali vitam æternam. Sed fortasse pertimescitis minas insidiantium et intentantium labores et dolores, ut non audeatis quod tempus exigit, et ecclesiæ deposcit necessitas, in² lacrymis seminare; sed profecto fere soli, qui seminant in lacrymis, in gaudio metent. Nihil est quod nobis defuerit³ hactenus; opulentiam et quietem, aliis in egestate et labore pro defensione ecclesiæ laborantibus, divina gratia ministravit: nunc demum, si placeat, et vestræ discretioni visum sit, ut compassionem caritatis, quam tribulationi fratrum verbis jugiter prætendistis exhibitione operis⁴ comprobetis. Non quidem ut illis remissio sit, et vobis tribulatio; sed ex æqualitate, ut in præsentī tempore vestra abundantia, si non fraternæ (quod oporteret), saltem paternæ, inopiæ sit supplementum adhuc. Alioquin patens erit iniquitas, ubi nulla æquandorum reperitur æqualitas. Nam de his qui unanimes versantur in domo Domini scriptum est, “Qui multum habebat non abundavit, et qui modi-

¹ quis, L; quid, O, Z.

² in . . . lacrymis, O, Z; Qui
seminant in lacrymis, et, L.

³ defuit, L.

⁴ operis, G; om. L.

“ cum, non minoravit.” Nunquid vos soli in castris Domini gomor legitimum perdidistis? Si manna, prohibente Domino reservatum, munus quidem cæleste, et panis et pastus angelicus, putrescit et vermes facit, quid putredinis et vermium contrahet putredo, Domino prohibente servata in dispendium caritatis, in esurie et nuditate fratrum? Non utique quod illi esuriant aut nudi sint, sed quod illos, nisi caritas in vobis [per¹ gratiam] amplius excitetur, fami, nuditati et periculis omnibus exposuistis.

Metaphor
of the
manna of
the exodus.

Versentur hæc et similia in animis et terantur in colloquiis vestris, et ponite corda vestra super vias vestras, et causam et itinera patris, et vias adversantium; et attendite quis Deo inspectore et iudice possit ab his exitus provenire. Ita tamen ut non alius [sit]² consultator³ Ranulfi, alius Jamnes, alius Mambres, alius Achitofel magorumque similium; sed conscientiam quisque discutiat, et consulat legem Dei. Jam sane prævia ratione illustrati per gratiam reducetis ad animum quoniam misericordia plenitudo virtutum est, et recedentes a viis pristinis cum eo facietis misericordiam, qui⁴ eam Deo propitiante cito respondere poterit in cornu uberi,⁵ et affligentes se potenter affligere. Sit Spiritus consilii vobiscum, et dirigat corda vestra, ut in bonum memineritis vestri. Hæc enim a corde et labiis meis, Deo inspectore, teste, et iudice, caritas expressit ad dulcissimos et reverendissimos⁶ fratres, ut mihi de cætero coram Deo, quem testem bonum et iudicem invoco, imputari non debeat, si me salubria consulentem dedignantur audire.

¹ per gratiam, G; om. al.

² sit, L; om. V, O, Z.

³ consultor, O.

⁴ quia, L.

⁵ verbi, L, G.

⁶ reverentissimos, O.

DXXXVI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD EPISCOPOS
SUOS ET DUNELMENSEM EPISCOPUM.¹

(A. 290 ; O. ii. 312 ; Z. iv. 38 ; Lap. iv. 33 ; Herbert, Ep. 9 (MS. P.) ;
Thom. 79.)

Thomas, Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri suo Henrico Wintoniensi episcopo et reliquis omnibus confratribus et coepiscopis suis, abbatibus etiam per provinciam constitutis, necnon et venerabili fratri suo Hugoni Dunelmensi episcopo, viriliter agere et confortari in Domino.

Against
the bishop
of London.

Gratias ago Deo meo, cui nunc servio in vinculis meis, quod obedientia vestra jam omni² ecclesiarum orbe divulgata est. Hæc est enim³ gloria mea quod nunc habitamus in unum,⁴ rejecto illo infelicissimo Juda, velut putridissimo membro amputato, per quem in nostro corpore tantum scandalum venit, qui velut jumentum inquietum in junctura non trahebat, sed unitatis nostræ turbabat jocundum. Unde illi gloriam dantes, qui virtute sua Catholicæ ecclesiæ⁵ suæ columnas confirmavit, rogamus vos, fratres amantissimi, per adventum Domini nostri Jesu Christi, et nostræ congregationis in ipsum,⁶ ut non cito moveamini a vestro⁷ sensu, neque terreamini, neque per spiritum,⁸ neque

¹ The heading in A is, *Dominus Cantuariensis episcopus Angliæ post excommunicationem Gileberti Londoniensis episcopi*; in P it is, *Epistola Herberti in persona Thomæ Cantuariensis archiepiscopi ad universos Angliæ episcopos et abbates, commonens ne falsis nuntiorum regis Angliæ rumoribus credant, quos de ipso caterisque disseminabant, et ne nova regi exhibeant juramenta, vel obligationem aliquam novam.*

² omni, P; Dei, V; in Dei, L.

³ enim, P; nunc, L.

⁴ episcopo scilicet Londoniensi Gileberto, ins. before rejecto, P (seemingly a gloss introduced into the text).

⁵ ecclesiæ, Z; om. al.

⁶ ipsum, V, L (Vulg. II. Thess. ii. 1); idipsum, A, O, Z.

⁷ nostro, L.

⁸ ipsum, L.

per sermonem, neque per epistolam tanquam ab ecclesia missam. Hæc ideo dixerim, quia multi venient, et certe scio neque¹ dubito quod aliqui jam venerunt, qui velut pestilens ventus adducti mendaciorum aurugine terram corrumpunt. Sunt enim isti prophetæ Baal, missi ut decipiant populum, et, ut religiosa mendacia dictorum facilius fidem inducant, a prophetis Jerusalem ista egreditur pollutio super² terram. Ecce enim professionis nostræ sunt, qui persequendo nos³ movent pedes suos, et non quiescunt; qui epistolas mendacio plenas in orbem dirigunt, aures audientium polluunt, et linguis suis nos toto orbe consecantur. Facti enim divitiarum servi, ad dominorum⁴ nutum, a quibus⁵ se sperant accepturos, comicorum instar servorum, modo aiunt omnia, modo negant. Verum dolorem id temperat, quod jampridem mater nostra interiorum hanc viscerum passionem sustineat. Unde et Dominus ipse hujusmodi⁶ prophetis,⁷ qui etiam [sub]⁸ statu veteris legis pauci non erant, comminatur in propheta; "Ecce ego,"⁹ inquit, "cibabo eos ab-
"synthio,¹⁰ et potabo felle." A prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super terram, neque¹¹ ab ista ægritudine penitus sanabitur, donec Is venerit qui sanabit omnes languores, et renovabit ut aquilæ juventutem ejus.¹² Vos ergo,¹³ fratres, nolite audire prophetas istos. Radulfus vero Landavensis qualisqualis archidiaconus, et Ricardus Barre dicuntur principes prophetiæ. Nolite, inquam, credere; propheta quippe vaticinii fine monstrabitur, et scietis¹⁴ indubii¹⁵ quod

¹ nec, P.² super, P, Z; supra, L.³ vos, Z.⁴ damnatorum, P.⁵ quo, P.⁶ hujusmodi, (), V; hujusmodi, L.⁷ prophetas, P.⁸ sub, L; om. al.⁹ ego, P (Vulg. Jerem. xxiii-
15); om. al.¹⁰ abcinthio, V; absinthio, A.¹¹ nec, P.¹² suam, L; ejus, P.¹³ ergo, P; quidem, L.¹⁴ scietis, P.¹⁵ indubie, L.

Enjoins
the bish-
ops to
bind them-
selves by
no fresh
oaths.

in brevi (nec in longos propheto¹ dies), Domino faciente, sermones vani in tempore visitationis peribunt. Cum enim jam² particularis quædam³ discessio venerit, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, de instantia Dominici diei nulla quæstio est. Vos autem state, et confortamini in Domino, ne dies ille tanquam fur vos comprehendat. Ecce enim dedit vos Deus hodie in civitatem munitam et in⁴ columnam ferream, et in murum æneum super omnem terram, regi terræ, et principibus ejus, et populo terræ. Si bellaverint adversus vos, non prævalebunt, quia Dominus erit vobiscum. Unde nos, de obedientia vestra non minimum confidentes, firmiter vobis injungimus, et in virtute obedientiæ præcepti nostri auctoritate inhibemus, ne in novas obligationes juramenti, seu etiam pollicitationis a vobis⁵ exactæ, declinetis. Alioquin vos, (quod Deus avertat!) in⁶ inobedientiæ reatum prolapsos adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. De cætero, fratres, orate ut rumoribus falsiloquorum oppressis, et multiplicis fraudulentæ dolis, veritas Dei currat, et clarificetur per nos, ut⁷ et liberemur ab importunis et malis hominibus, qui jamdiu veritatem Dei in mendacium⁸ detinuerunt.⁹ Et Deus patientiæ et solatii det vobis id sapere in alterutrum, secundum Jesum Christum, ut onera nostra invicem portantes, unanimes et uno ore honorificemus Patrem Domini nostri Jesu Christi, et sponsam ejus, matrem nostram, sanctam et apostolicam ecclesiam.

¹ *propheto*, P; *profecto*, al.

² *jam*, om. L.

³ *quædam*, P; om. al.

⁴ *in* (Jerem. i. 18), A, P, Z; om. al.

⁵ *nobis*, L.

⁶ *in*, om. A.

⁷ *ut*, P; om. al.

⁸ *mendacium*, A, O, V, Z; *men-*

daciis, P; *mendacio*, L. But these ablatives seem to be attempts at amending a passage which is really made up of two constructions – “Qui veritatem Dei in injustitia detinent” (Rom. i. 18); and “qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium” (ib. 25).

⁹ *decrimerunt*, V.

DXXXVII.

EPISTOLA HERBERTI IN PERSONA THOMÆ CANTUARI-
ENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.^a

(P. 3; Herb. 3.)

Reverendissimo patri et domino Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Thomas, miseræ Cantuariensis ecclesiæ minister humilis et miserabilis exul, salutem et omnem cum summa devotione obedientiam.

Cum ego pauper et dolens tantæ majestatis regiam^b clamoribus querulis ad omnia et sæpe urgentia præsentis agonis mei pericula crebro nimis et importune pulsaverim, nunc, eo instantius quo urgeor gravius, ad solitum præsidium recurrimus. Pulsa igitur verecundia, et quodammodo majestatem non pensans, nudum et omni ope destitutum humana tantæ majestatis me oculis ingero; qui potius in hoc paupere et tenui membranulæ schemate, quotquot sumus doloris¹ et migrationis filii, pietatis tantæ pedibus advolvimur, regiam illam clementiam quadam lacrymarum nostrarum dextera, et diuturna jam vitæ nostræ miseria pulsantes, ut misericordiæ vestræ januas miserabilis ingrediatur oratio nostra: nunc præsertim cum allo-

Complaints
against the
bishop of
London.

¹ *coloris*, G.² *fruat*?

^a The text of this letter is in parts almost or wholly unintelligible, and has probably been rendered more so by transcribers who

were perplexed by the peculiarities of the writer's style.

^b *Clementiam* is probably omitted at this place.

Nam, sicut clamat mundus, testantur opera, filium adversus patrem quibus potest consiliis instruit; ut idem sit nobis Achitofel in abscondito et Goliath in aperto. Et attendat paulisper discretio vestra, si non ipsius opera testimonium his quæ ipso¹ dicuntur perhibeant.

The appeal
at North-
ampton.

Prima objectio. Primo in Anglia apud Northamptone, cum in tanto versarer discrimine, adeo ut ipsi et aliis fratribus et coepiscopis nostris a divinis districtè præciperem cessare officiis, si propriæ meæ personæ violentæ (quod multi tunc juste intuebantur;²) mitterentur manus, multis qui tunc aderant coepiscopis nostris audientibus, clericis etiam nonnullis, iste confestim appellavit, quasi ex eo gravaretur si non mihi vincula fuissent injecta. Quam iniqua fuerit appellatio hæc, et quantam adversus appellantem faciat præsumptionem, vestra, si placeat, consideratio hæc.

Behaviour
at Sens.

Secunda objectio. Præterea Senonis in sublimitatis vestræ præsentia advocans quantum adversus parvitatem meam linguam suam acuerit, et, nisi cohibuisset miseratio vestra, quantis probris et contumeliis lacerasset ipsum patrem suum, jam exulantem et absentem, excidisse non arbitror. Unde et eo solo maledici meruit quod patris sui pudenda revelare attentavit.

Interference
with
ecclesiastical
property.

Tertia objectio. Præterea me Senonis a vexationibus meis et angustiis ad clementiæ vestræ sinum properante,³ nec a jam sæpe dicto fratre (et utinam vero fratre!) expectatum, idem tempore in terram reversus una cum cæteris, nisi quia inter cæteros major, necdum accepto super hoc regis mandato, spoliavit, et universa ecclesiæ bona fecit confiscari.

Inter-
course
with ex-

Quarta objectio. Præterea hoc nulla commentitia et concinnata fraude valebit, seu in tantæ majestatis

¹ de ipso?

² metuebant?

³ properantem?

oculis audebit, tegere, quin sciens et prudens, ante propriam sui excommunicationem ex nomine, meis excommunicatis communicaverit. Illud etiam anathematis vinculum quo impræsentiarum innodatus est, ut certissime mihi persuasum est, solvit ecclesiam intrans, ipsis etiam missarum assistens solemnibus.

Quinta objectio. Qualiter etiam sacros vestræ excellentiæ apices suppresserit, et parvitatæ meæ mandata contemserit, omnino auditum est.

communicates and neglect of censures.

Treatment of papal and archiepiscopal letters.

Sexta objectio. Quotiens vero et ob quas causas super iisdem negotii articulis appellaverit, et idiotæ et plebei per vicos et plateas garriunt; sperans quod ad invocationem sancti nominis tui, quasi sub alarum tuarum regimine,¹ persequentium nos iniquitas et injustitia coalescere potuissent.

Wrongful appeals.

Septima objectio. Novissime etiam, dum consueto hoc non refugio uteretur sed suffugio, quod cæteris omnibus longe scelestius² judico, non clam sed coram populo, cubile patris attentavit ascendere, et se de jure metropolitanum esse publice contendere non erubuit; adjiciens etiam quia inclinavit ex hoc in hoc de³ Herefordia Londoniensis factus, Cantuariensi vero metropolitanum nullo adstringi professionis seu obedientiæ vinculo, cum in sui translatione hæc exacta non fuerint. De quibus tamen memini me alias vestræ plenius caritati scripsisse. Ipsa igitur Cantuariensis ecclesia, tam multiplices illecebrosæ artis nexus ultra non sustinens, illius caput contrivit, cujus totiens calcaneo fuerat insidiatus.

Pretensions to independence of Canterbury.

Sed non pergo nunc ulterius⁴ illius exagitare excessus: sufficiat tetigisse. Præteritis enim multis ea duntaxat recolo quæ lapides et marmora clamant. Horum etiam multa ex multorum relatione⁵ ad vos

¹ *tegmine?*

² *celestius, P; cælestibus, G.*

³ *ex, G.*

⁴ *alterius, G.*

⁵ *revelatione, G.*

commeantium effugisse non arbitror. In omnibus enim his coram populo processit in campum armatus ut Philistiim¹ bella dimicare. Verum Goliath in campo, in conclavi Architophel erat, adeo etiam ut nuntiis domini regis proxime a sanctitate vestra revertentibus, Ricardo videlicet Barre et Radulfo archidiacono, verbum pacis, quod tunc sedulo quidem et officiose² tractabatur, una cum archidiabolo illo Galfrido Ridel consilii³ sui nisibus ruperit. In cujus etiam spe verbi ego cum coexsulibus meis, de⁴ conscientia regis et voluntate, Pontiseram jam usque processeram, apud Calvum-montem cum venerabili fratre nostro domino Rothomagensi habiturus colloquium; deinde juxta eventum colloquii ad regem, qui ob id proprius se accessurum disposuerat, processurus. Verum in eo articulo jam dicti regis nuntiis adventantibus, sicut a Chus[a]i⁵ fideliter accepi, omnis ille apparatus frustratus est consilio Architophel, forsitan a nuntiis aliquid⁶ in meæ depressionis augmentum et restitutionis suæ spem certam accipiens. Sed esto; Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi caro. Spero etiam certissime quod te duce, te rectore, procella mea statuatur in auram, et tempestas erumpens super caput impii veniet. Unde ego, sicut ipsorum minimus ita hodie et miserrimus, et quotquot passionis istius socii sunt, sanctitatis vestræ genibus provolutis⁷ et manibus expansis supplicamus, et quantas audemus majestati tantæ porrigimus preces. Dissipa, Domine, consilium Architophel et percute caput de domo impii. Et sicut inde David vice fungeris, opus id probet; singulari sollertia et fortitudine tua Goliath alter pro-

¹ *Philistiim*, P (*Philisthiim*, Vulg.); *Philistis*, G.

² *officia se* (for *officiose*), G.

³ *concilii*, P, G.

⁴ *de*, om. G.

⁵ *Chusai*, Vulg. (II. Reg. xv.-

xvii). The MS. and G read *Chusi*, which is another name (Ib. xviii.).

⁶ *aliquo*, G. (The word is contracted in the MS.)

⁷ *provoluti*?

sternatur, et caput amittat, quod, ut jam supra monstravimus, in tam multas artes vertit et fraudes. Nam tu solus in militia tanto certamini habilis aestimaris. Et tunc profecto in decem millibus juvenicularum psallentium testimonio triumphabis. Nam pestilente pereunte alii manus suas lavabunt in sanguine peccatoris, juxta quod unus sanctorum ait, melius esse ut paucorum damnatione plurimi liberentur quam eorum absolutione plures periclitentur. Alioquin certe injusta misericordia est. Consulite ergo Helixæ zelum, et gladius Phinees a cordis vestri ne¹ excidat manibus; et videte quo zelo dignus sit qui operatus² est sic, qui patrem suum retrusit in carcerem, nudavit, et adhuc tenet in vinculis, et (quod plango lacrymosius, quia cæteris detestabilius est,) patris sui sponsam zelatus est sibi, et non in conclavi hoc, sed (ut supra diximus) publice, cubile patris violare attentavit, protestans, populo et clero civitatis suæ audiente, se jure debere metropolim obtinere, nec Cantuariensi ullo adstringi professionis seu obedientiæ vinculo. Igitur an absolutionem seu condemnationem meruerit tam malitiosa operatus, tam superba locutus, singularis primatus vestri consideratio hæc. Et si forsán secundum ecclesiasticum morem anathematis absolutionem impetravit, an in hoc ipso parvitati mese, quam adeo contumaciter contempsit, quin potius an matri suæ ecclesiæ, cujus publice et tam impudenter rupit professionis et obedientiæ vincula, debeat reservari auctoritas, vestra itidem consideratio est:³ et, ut tantæ majestati non tam temere quam timide hæc loquor,⁴ singulis studiosè perpensis⁵ in hanc spem non esset absonum, et pro certo ad ecclesiæ pacem fieret expeditior via, si qualis accedit talis revertetur. Alioquin

¹ neci, P; ne, G.

² operatur, G.

³ hæc, G.

⁴ loquar?

⁵ oppressis, G.

scitote et ego certus sum, quod, sicut jam sæpe accidit, curabitur contritio nostra cum ignominia. Dicent enim "Pax, pax," et non est pax. Hæc idcirco adeo et confidenter¹ dixerim, quod ex solo justitiæ metu humiliatio erit et ad pacem accessus, quam sola justitia poterit, juxta quod egregius ille doctor pariter et rector, "Amant," inquit, "se hæc duo, ut qui facit justitiam inveniat pacem, et non aliter. Justitia enim et pax osculatæ sunt"²

. Videar forte in sugillationem personæ Londoniensis nimius, et odio potius quam ex judicio, tam dura tam amara scripsisse. Sed testis est mihi Is cui omnis voluntas loquitur,³ et cui nunc servio³ in vinculis meis, quomodo cupiam eum in visceribus Christi Jesu, qui etsi mihi filialem, ego tamen illi (Dominus scit) affectum patris non substraxi; id magis et magis inter vincula mea desiderans ut digne ambulassemus vocatione qua vocati sumus, cum omni humilitate et mansuetudine alter alterius onera portantes.

Apology
for the
writer's
prolixity.

Adverto me jam in tanta sermonis longitudine epistolarem omnem brevitatem excessisse. Unde vereor tantæ majestatis offendisse auditum, ad alia tam magna et tam multiplicita mortalis vitæ hujus negotia intentum. Sed spero quod qui tam paterno, tam materno etiam, affectu compatitur meis afflictionibus, facile indulgentiam tribuat verborum excessibus; præsertim cum brevi non potuisset stringi sermone quod sensibus et doloribus dilatatum est. Præterea alias breviores, quas etiam præter has vestræ transmittō

¹ *confidens*, G.

² A quantity of unreadable matter, amounting to about a page of

the Corpus MS., is here omitted, after the former editor's example.

³ *sermo*, G.

* These words are from a prayer which is the original of the "Collect for Purity" in the English

Communion office. See Palmer, Orig. Liturgicæ, ii. 26.

sanctitati, jam scripseram litteras, cum ecce subito cursor intraret, qui profectionem Londoniensis ad Curiam et alia pleraque hic contenta nuntiaret. Unde, tantis novis supervenientibus, nova scribere necessarium, et post priorum litterarum finem harum inchoare principium. Spiritus consilii et scientiæ doceat vos de omnibus, carissime mihi pater.

DXXXVIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS HUBALDO
OSTIENSI¹ EPISCOPO.

(A. 191 ; O. ii. 197 ; Z. iii. 79 ; Lup. iii. 79 ; Thom. 47.)

Sæpe quidem cogimur in vestræ sanctitatis auribus ærumnas miseriæ nostræ deplorare, quia et² illæ supra^{king} numerum et modum multiplicatæ sunt, et præter vos^{Henry's} nullus est, vel³ admodum rarus, qui nos consoletur in tanta tribulatione, aut spem solatii repromittat. Ta-
ceantur ad præsens quæ sustinuimus, funera propin-
quorum, sacerdotum Christi cædes et vincula, feralis
edicti atrocitas, quo sævifia Herodiana sine misera-
tione conditionis, ordinis, ætatis, et sexus exterminavit
et proscripsit omnes, qui⁴ ex quacumque causa vene-
rant in suspensionem quod ad nos essent habituri cari-
tatem, aut servaturi Deo et ecclesiæ ejus fidem. Et
ut diuturnitate cruciatus citra⁵ cruoris invidiam Hero-
dis vinceretur immanitas, vagientium cunas relegavit,
a matrum seu nutricum sinibus avulsit parvulos lac-
tentes et sugentes ubera. Nam quo magis protrahitur,
acerbior est vis doloris, et quantalibet poena in mo-

¹ *Hostiensi*, al.

² *et*, A, V, O ; om. L (which
reads *ille*).

³ *vel*, Z, L ; om. V ; ins. as cor-
rection, A.

⁴ *qui*, om. A, O.

⁵ *circa*, G.

Supine-
ness of the
papal
court.

mentum contracta mansuescit. Sufficere debuerat persecutori nostro quod hactenus impune torsit ecclesiam, quod nos et nostros sic affixit exsilio et proscriptione quinquennii,¹ expectantes ut eum patientia nostra ad pœnitentiam provocaret. Antiquæ, si placet, revolvantur historiæ, veterum tyrannorum recenseantur gesta, nascentis ecclesiæ percurrantur annales; nec facile occurreret in omnibus persecutoribus ejus qui sic unum hominem fuerit persecutus, ut tantam innocentium stragem tot exquisitis artibus studuerit adimplere. Cum ergo ipsorum testimonio tam evidens sit propositum ejus,—qui licet, (ut dictum est,) tanta aviditate sitiât sanguinem nostrum, avidius tamen appetit ecclesiæ perimere libertatem, et auctoritatem apostolicæ sedis a finibus suis exterminare—mirabile est in oculis omnium sapientium et timentium Dominum, qua ratione eum tamdiu² Romana ecclesia sustinuerit, qua patientia audierit tot injusta et enormia postulantes, cum illa divinitus instituta³ sit eradicare et disperdere omnem potestatem et altitudinem extollentem se in injuriam et contumeliam Christi.

Virg. Æn.,
vi.

“Pārcerē subjēctis, et debellārē sūpērbos,”

fuit gentilium eminentia Romanorum; et certe Christi doctrina superbos humiliat, et exaltat humiles. “Ecce,” inquit, “constitui te super gentes et super⁴ regna, ut “evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes.” Nunquid apud Petri successores, Christi vicarios, debet esse acceptio personarum? Hæc utique non est apud Deum, qui unicuique tam principi quam plebeio respondet ad meritum. Quænam gloria est apud Deum vel apud homines, pauperioribus⁵

¹ quinquenni?

² tam, O; corr. to tam diu, A.

³ constitute, O; corr. A.

⁴ super, A, Z (Jerem. i. 10); om. L.

⁵ pauperibus, Z. with vel ioribus interl.

jura decernere, et potentiores a maximis flagitiis et multis nulla¹ juris auctoritate coercere? Certe vera justitia potentes potenter punit, et in his qui præsunt gravissimum exercet judicium. Quis unquam, Romano pontifice sciente et vidente, tanta licentia abusus est ecclesiarum bonis, quanta nunc abutitur rex Anglorum? Ecce jam quinquennio possedit episcopatum nostrum et omnium nostrorum bona; item Lincolniensem,² Bathoniensem, Herefordensem, Eliensem episcopatus redegit in usus proprios. Lanelvensis³ ecclesiæ possessiones fere omnes distribuit militibus suis. Bangorensi,⁴ quæ jam fere decennio episcopum non habuit, non patitur ordinari. Quid de abbatibus dicetur quas detinet? nam illarum numerus incertus est. Et hoc quidem se licenter facere gloriatur jure consuetudinum, quas ecclesia Romana (ut omnium vestrum pace dictum sit) ab initio publice debuerat condemnasse cum auctoribus et observatoribus suis, tamquam Deo inimicas, et contrarias perpetuæ legi. Si eis, pater, voluissemus dedisse locum, nihil prorsus dispendii nobis provenisset aut nostris; et adhuc si cedere voluerimus,⁵ ad omnem familiaritatem et gratiam regis, et totius regni dominium,⁶ expeditissima patet via. Sed absit ut propriæ utilitatis commercio publicam prodamus ecclesiæ libertatem, sedis apostolicæ privilegium convellamus ab Anglia, et pro temporalium compendio subeamus dispendium æternorum. Et, quia nolumus ecclesiam dejicere, dejectionem nostram rex quærit a vobis.⁷ Quia legem Dei transferre nolumus, ut ei succedat iniquitas tyrannorum, quærit ut nos citra necessitatem, præter utilitatem, contra auctoritatem, ad aliam ecclesiam transferamur. Quia vero

Income of
vacant
sees and
abbacies.

Henry's
intrigues.

¹ nullas, V.

² Lincolniensem, A.

³ Lanelvensis, A, O; Landavensis, Z, L. (It is St. Asaph, not Llandaff, that is meant.)

⁴ Bangorenssem, Z, L. (The last syllable is contracted in the MS.)

⁵ voluissemus, O.

⁶ dominicum, V.

⁷ vobis, A, V, Z; nobis; L.

vocantem ad iniquitatis consortium sequi noluimus,¹ petit nos evocari a vobis, ut in transitu possit nostri sanguinis cum iniquitatis suæ consortibus qualecumque exercere commercium. Quid enim aliud sibi vult, quod Mediolanenses, Cremonenses, et Parmenses² in exterminium³ nostrum mercede corruptos sollicitat? Quid Papiensibus aut aliis Italiæ civitatibus nocuimus unquam, ut nostrum exsilium procurarent? In quo læsimus sapientes Bononiæ, qui nunc⁴ sollicitati precibus et promissis, perniciæ nostræ,⁵ quam certam audierant, voluerunt dare consensum? Certe nos Robertum de Bassevilla⁶ non proscripseramus, et tamen sollicitationibus inductus est ut nostram apud vos perpetuaret⁷ proscriptionem. Dolo tamen postea cognito, pœnitentia ductus rogavit ne ipsius injusta petitio audiretur. Ricardus Syracusanus electus, corruptus accepta spe Lincolniensis⁸ episcopatus, persecutores nostros juit opibus, armavit consilio, viribus roboravit; nam et ipsi regi Siculo, intra cujus fines modo consistitis,⁹ ut eum caperent in perniciem ecclesiæ et nostram, filiam regis Angliæ¹⁰ copulandam in matrimonium promiserunt. Nonne Fragentes-panem, et familiam Leoninam, et gentem Latronum, et alios Romanos potentissimos, quasi castra conductitia adduxerunt, ut non tam flecterent quam frangerent ecclesiam Romanam? Sed et pacem imperatoris et Saxonum reprobunt, et quod omnes Romanos, data pecunia, inducent ut faciant fidelitatem domino papæ, dummodo in

¹ *nolumus*, L; and so Z, with *noluimus* interl.

² *Parmenenses*, V, Z.

³ *interminium*, V.

⁴ *nec*, followed by *voluerunt*, A, O, V; *vero*, with *noluerunt*, L.

⁵ So O; *perniciæ nostræ*, *quoniam causam*, A; *perniciæ causæ nostræ*, *quam*, L. (The likeness between the contractions of *certam*

and *causam* had led to mistakes in MSS., and Lupus attempted to correct by conjecture.

⁶ *Bassenvilla*, A.

⁷ *perpetuarit*, O; corr. A.

⁸ *Lincolniensis*, A.

⁹ *consistit is*, L.

¹⁰ *Anglorum*, Z; *Angliæ*, L.

¹¹ *data*, O, A; *beata*, L.

nostra dejectione regis Anglorum¹ satisficiat voluntati. Patet quam securum transitum, quam jocundum com-
 meatum, nobis diligentia hominis præparabat. Profecto
 non satis curabat unde satisfaceret creditoribus nostris,
 unde sociis (si quis tamen inveniri posset) ad pro-
 cinctum itineris necessaria ministrarentur, unde sump-
 tus itineris procederent, et solatia proscriptæ multitu-
 dinis, quæ post quinquenne exsilium egens et afflicta
 erat in tantis calamitatibus deserenda. Eadem sane
 diligentia procurantium hæc, quoniam regis nomen in
 hanc suspicionem deducendum esse non credimus, po-
 terant hospitum utensilia toxicari; et difficile est vitam
 servare incolumem, cui insidiatur is qui jus habet in
 familiam totam. Et ne in hac parte scedula prætra-
 hantur² et verba, quoad vita comes fuerit nos pro
 nulla unquam vocatione tot et tantis periculis ingere-
 mus. Nam si quis ex quacumque causa mortem non
 detrectat, vitam facilius poterit ferro vel laqueo ter-
 minare.

Becket de-
 clines to
 obey a
 threatened
 citation to
 Rome.

Nuper autem misit idem rex nuntios suos, episcopum
 videlicet Sagiensem, et Gaufridum Cantuariensem ar-
 chidiaconum, ad Christianissimum regem, sollicitans
 eum precibus et promissis ut nos ejiceret de terra
 sua. Sed vir Deo plenus respondit se hoc jus hæredi-
 tarium ab antecessoribus contraxisse, et semper fuisse
 consuetudinis regni Francorum, ut omnes pro justitia
 exsultantes benigne recipiat, et eis debitæ humanitatis
 solatia impendat; et se dixit nunquam tam laudabilem
 hæreditatem et Deo gratam ex causa qualibet deser-
 tulum. Adjecit etiam, quod nos receperat de manu
 domini papæ, quem solum in terris habet dominum,
 et ideo nec pro imperatore, nec pro rege, nec pro
 aliqua mundi potestate dimissurum, quin foveat nos
 et causam nostram quamdiu necesse fuerit; quoniam

Mission
 from
 Henry to
 Lewis.

The
 French
 king's
 answer.

¹ Anglorum, Z; Angliæ, L.

² protrahantur, A, O, Z; protrahatur, L.

Deus¹ nobiscum est, et pro tuenda lege Ipsius tot injurias et damna sustinemus. Hoc responso confusos dimisit, et nobis² (quod ei Deus retribuat!) solito benignior et liberalior est, licet benignus et liberalis semper exstiterit. Dicit autem se probaturum in causa nostra sinceritatem et vigorem ecclesiæ Romanæ, et veritatem domini papæ, cujus fidem et constantiam in eo commendat plurimum, quod regem Angliæ in petitionibus injustis ab eo gaudet esse repulsum, si tamen vera sunt quæ audivit a rumigerulis, et dominus papa perseveraverit in eo quod ei promisit de nobis. Sunt in parte adversa qui nos ablatorum restitutionem petere dissuadeant, et si forte de pace agendum fuerit, omnia perfunctorie pertransire; non attendentes quam perniciosum³ esset exemplo, cum lucro succensa cupiditas hinc animari possit ut pro libitu releget et proscribat episcopos,⁴ et tandem in gratiam ecclesiæ redeat, si quacumque jactura illius qualemcumque fecerit pacem. Nam hujusmodi dissimulatio cupiditas incendit potestates, et perversis hominibus præstat audaciam delinquendi, meliusque nobis esset non fuisse natos, quam in ecclesiam induxisse pestem tam perniciosi exempli; præsertim cum illi facile sit damna rerum immunitatibus, privilegiis, et possessionibus incultis,⁵ et aliis beneficiis, nostro præeunte consilio, ex parte maxima compensare. Neque hoc, si dominus papa nobis⁶ adstiterit, difficile est extorqueri; quia, licet prætendat minas, totus terrore concutitur, ex quo contumaces episcopos, et alios malitiæ suæ complices, et satellites iniquitatis, Sathanæ tradi vidit in interitum carnis. Nam si isti contriti fuerint, citius et facilius perdomabitur, et fulgura ejus in pluviam convertentur. Expertis credite, qui novimus hominis mores, qui portavimus pondus diei et æstus,

Effect of
the cen-
sures.

¹ Dominus, A; Deus, Z, L.

² nobis, om. L.

³ periculosum, L.

⁴ omnes, L.

⁵ multis?

⁶ nobis, om. L.

nec adhuc¹ pro Domino et ecclesiæ libertate formidamus congressum. Credite, inquam, quia ejus ingenii homo est ut non possit nisi suppliciis emendari. Et quia totius malitiæ ejus incentor est² episcopus Londoniensis, qui nuper in tantam prosiliit impudentiam ut dixerit se Cantuariensi ecclesiæ, cui professionem fecit, nullam, ex quo translatus est, debere obedientiam, gloriatur etiam quod cathedram archiepiscopalem ad ecclesiam Londoniensem transferri faciet, necesse est tantæ iniquitatis caput conteri, ut Anglicana ecclesia convalescat. Opposuerunt se illi nuper scissuram ecclesiæ molienti fratres et coepiscopi nostri, ad quos subvertendos de cismarinis³ partibus regis officiales attraxit, ut per eos affligantur qui cum ipso recipere characterem bestię non⁴ acquieverint. Placeat itaque dignationi vestrę, quam in Cantuariensis ecclesię patronatum Deus⁵ suscitavit, hæc ad mentem domini papę reducere, et pro more vestro confirmare in subventionem ecclesię fratres vestros, et impetrare ut per nostrarum tolerantiam passionum acquirat apostolica sedes Anglicanę ecclesię libertatem. Nam mori præelegimus in exsilii acerbitate pro Domino, quam videre ecclesiam exsecrandis tyrannorum traditionibus profanari, et Divinę legis evacuari vigorem. Date veniam, quia verba protrahere protracta cogit necessitas, et nonnulla pars solatii est in aure dulcissimi patris et piissimi domini proprias effundere calamitates. Si quidem

The bishop
of London.

“Dulce loqui miseris, veteresque reducere questus.”

Et ut hæc sæpius ad memoriam reducat, vestris provoluti pedibus affectuosius imploramus. Valeat semper sanctitas vestra, nostri memor ante Deum.

Hæc sunt nomina excommunicatorum, qui incorrigi-

¹ *ad hæc*, V.

² *est*, om. L.

³ *scismarinis*, O.

⁴ *non*, L; om. A, O.

⁵ *Deus*, O; *Dominus*, Z, L.

biles et contumaces inventi, denuntiati sunt¹ secunda denuntiatione.

Gaufridus Cantuariensis archidiaconus, Robertus vicarius ejus, Ricardus de Iwelcestria,² Ricardus de Luci, Willelmus Giffard, Adam de Cheringis.

DXXXIX.

JOANNES SARESBERIENSIS HUGONI DE GANT.³

(O. 192 ; Z. iii. 89 ; Lup. iii. 80 ; Jo. Sar. 288.)

Intrigues
of Henry
with
Italian
cities.

Actiones gratiarum debitas parturit animus, sed, ut ait propheta, "Vires non habet parturiens." Nam devotionis effectum suspendit hactenus persecutionis acerbitas. Sed affectum, quin in partum⁴ gratulationis erumpere gestiat, nulla vis potest aut poterit cohibere. Et quidem,⁵ Deo propitiante, jam in eum calculum Christi et ecclesiæ suæ causa perducta est, ut de cætero periclitari non possit, eò quod schismaticis⁶ capita defecerunt, et Anglicanæ ecclesiæ malleus, comprehensus in operibus suis, de cætero cui innitatur⁷ invenire non valet. Ventum erat ad summum, ubi constat habitudines periculosas esse, cum ille, qui sollicitando tam curiam, quam schismaticos, Fredericum videlicet et complices suos,⁸ videns se hac via non posse proficere adversus Dominum, et adversus christum ejus, transmissa legatione confugit ad Italiæ civitates, promittens Mediolanensibus tria millia marcarum et murorum suorum validissimam reparationem, ut

¹ sunt, om. O.

² Iwelcestria, A, O; Welcestre, L.

³ So headed in John of Salisbury's works. In the "Epp. S. Thomæ, &c.," the heading is *Amicus amico*; in the "Recueil des

"Hist. de la France," *Anonymi ad amicum*.

⁴ partu, O.

⁵ quidem, Z; quod, L.

⁶ schismaticis, Z; schismatis, L.

⁷ imitatur, V.

⁸ A word (such as *laboraverat*) appears to be here missing.

cum aliis civitatibus, quas corrumpere moliebatur, impetrarent a domino¹ papa et ecclesia Romana dejectionem vel translationem Cantuariensis archiepiscopi. Nam ob eandem causam Cremonensibus duo millia marcarum promiserat, Parmensibus mille, et totidem Bononiensibus.² Domino vero papæ obtulit quod³ data pecunia liberaret eum⁴ ab exactionibus omnium Romanorum, et⁵ decem millia marcarum adjiceret, concedens etiam ut tam in ecclesia Cantuariensi, quam in aliis vacantibus in Anglia, pastores ordinaret ad libitum. Sed quia fidem multa promissa levabant, et in precibus manifesta continebatur iniquitas, repulsam passus est; et quod per se impetrare non poterat, regis Siculi viribus conatus est extorquere. Sed nec ille, licet ad hoc toto nisu Syracusanus episcopus, et Robertus comes de Bassevilla⁶ multiplicatis intercessoribus laboraverint, exauditus est pro sua reverentia, vel potentia, vel gratia, quamvis eam in ecclesia Romana plurimam habeat. Dimissi sunt ergo nuntii regis impotes voti, hoc solum impetrato, ut dominus papa mitteret nuntios qui pacem procurarent, Gratianum scilicet subdiaconum, et magistrum Vivianum, Urbis-veteris archidiaconum, qui munere advocacionis fungi solet in curia. Eos tamen, ante præscripta forma pacis, sacramenti religione adstrinxit, quod præfinitos terminos non excedant,⁷ mandatis quoque adjiciens, ut a regis sumptibus contineant,⁸ nisi pace ecclesiæ impetrata, et ne ultra diem, qui eis præstitutus⁹ est, aliquam faciant moram. Forma autem pacis, quæ archiepiscopo expressa est, nihil inhonestum continet, vel quod ecclesiam dedeceat aut personam, nec auctorita-

And with
the pope.

Gratian
and
Vivian,
archdeacon of Or-
vieto, com-
missioners.

¹ *domino*, O, Z; om. L.

² *Banoñ*, V.

³ *quod*, Z; *quia*, L.

⁴ *eum*, O, Z.

⁵ *et*, om. O, V.

⁶ *Basemvilla*, Z.

⁷ *excedant*, O, Z; *excedent*, V; *excederent*, L.

⁸ *contineant*, O, V, Z; *abstineant*, L.

⁹ *præstitus*, Z.

tem ejus in aliquo minuit, quin libere omni occasione, et appellatione cessante, in ipsum regem, in regnum et personas regni, severitatem ecclesiasticam valeat exercere, prout sibi et ecclesiæ Dei expedire cognoverit. Consilium tamen amicorum est, eorumque¹ sapientum ut, dum pacis verba tractantur, mitius agat et multa dissimulet; postea si (quod absit) pax non processerit, gravius quasi resumptis viribus persecutores ecclesiæ prostraturus. Spera ergo, dilecte mi, et quidquid interim audieris, non movearis, quia Deus in tuto posuit causam suam. Audies forte superbiam Moab, sed memineris quod superbia major est quam fortitudo ejus. Nam territi sunt in Sion peccatores, possedit timor hypocritas, qui, nisi revertantur a pravitate sua, expellentur, et stare non poterunt. Jam enim securis ad radicem eorum posita est, et ventilabrum habet angelus in manu sua, ut grana discernat² a paleis. Præfati nuntii ad regem profecti sunt, sed quid apud ipsum invenerint, nondum nobis innotuit. Hoc tamen certum est, quod se rex verbo et scripto obligavit ad exsequendum consilium et mandatum domini papæ; scriptumque ejus præ manibus est, a quo si resilierit, facile convincetur. Sed nec sic credendum censuit ecclesia, antequam verborum fidem operum testimonio roboraret. Salutatus a te, plurimum et affectuose te resalutat archiepiscopus, se ad amorem³ et honorem tuum exponens promptissima devotione.

¹ eorumque, O, Z; virorumque, L.

³ morem, O.

² decernat, O, V, Z; discernat, L.

DXL.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS WILLELMO
PAPIENSI.

(A. 192 ; O. ii. 198 ; Z. iii. 81 ; Lup. iii. 81 ; Thom. 69.)

Venerabili domino et patri carissimo Willelmo, Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ presbytero cardinali, Thomas, eadem gratia Cantuariensis ecclesiæ humilis minister, salutem et sinceræ devotionis obsequium.

Nobis in aure sanctitatis vestræ verba multiplicare non expedit, cum sinceritas vestra prona sit in patrocinium veritatis, et malitia partis adversæ latere nequeat ante oculos sapientis, et ignominiosum reputet caritas amicum pro libertate ecclesiæ diutius afflictum consolatione debita non recreare. Hæc de vobis est fiducia Christianissimi regis, hæc nostra, qui per ipsum redivimus in gratiam vestram, hæc spes fidelium prædicantium gloriam nominis vestri. Hac igitur animati et roborati, supplicamus attentius quatenus, juxta quod promisistis domino regi Francorum, viriliter exurgatis in auxilium ecclesiæ et nostrum, et ecclesiasticæ libertatis et apostolicæ sedis hostes, data divinitus sapientia, conteratis. Facile enim est, si Romana ecclesia jam paratam decreverit acceptare victoriam, ut fugiant et dispereant inimici a facie ejus; nam terrii latebras quærunt, et nesciunt quo se vertant.

Asking for
the car-
dinal's
influence.

DXLI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS JOANNI CAR-
DINALI JOANNIS ET PAULI.

(A. 194 ; O. ii. 200 ; Z. iii. 83 ; Lup. iii. 83 ; Thom. 58.)

Audivit ecclesia Gallicana vos in causa ecclesiæ Anglorum mutasse sententiam, ut a patrocinio perse-

Acknow-
ledging the
cardinal's
change of
policy.

o 12478.

C

cutorum, quos per ignorantiam fovebatis, credendo his qui spem suam mendacium posuerunt, vestra discretio præ cæteris transiret in consortium illorum qui patroni fuerant veritatis. Audivit, inquam, et lætata est valde, quoniam hæc est mutatio dexteræ Excelsi, et ecclesiæ Dei ad libertatem, et nomini vestro proficiet ad gloriam sempiternam. Sermo gratus in auribus omnium, sed gratissimus nobis et ecclesiæ Cantuariensi, quæ semper vestro consueverat gaudere patrocínio, et se in vestram gratiam rediisse lætatur. Justum est ergo ut ad obsequium vestrum revertatur et cultum; et nos propensiozem operam dabimus et diligentiam ut vestris devotissime jussionibus obsequatur. Fuimus enim vestri, et vestri esse desideramus, proni quidem ad obsequium, si rex Anglorum quam corde gerimus officiosam expedierit voluntatem. Nec dubium quin a persecutorum nostrorum,¹ quo vobis² notiores³ fuerint, patrocínio desistatis, quoniam iniqui, avari sunt, et fabri mendaciorum, in omnibus negotiis circumvenientes amicos et credulos sibi. Et cum eos deciperint aut læserint, solvuntur in risum, et quasi de hostibus triumphantes, de sua sapientia gloriantur. Valeat semper cara nobis in Domino fraternitas vestra.

DXLII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS HUGONI
CARDINALI.⁴

(A. 195; O. ii. 201; Z. iii. 84; Lup. iii. 84.; Thom. 43.)

Asking the
cardinal's
assistance.

Gratias agimus dilectioni vestræ super amore quem nobis et nostris semper exhibuistis, desiderantes ut

¹ *neorum*, A.

² *vobis*, A, O; *nobis*, Z, L.

³ *notiores* (or *nociiores*), V, O,
A; *noxiores*, L.

⁴ *de Bolonia*, added, A; *de Bononia*, L; om. Z. Brial says that Humbald was the only Bolognese cardinal, and that the name Hugh

devotioni vestræ valeamus, auctore Domino, pro meritis respondere. Et quia ex præcedentium exhibitione bonorum de vestra gratia plenam fiduciam obtinemus, rogamus attentius quatenus¹ contra persecutores ecclesiasticæ libertatis et apostolicæ sedis hostes, qui apud nos Dei auxilio jam fere consumpti sunt, exsurgatis in adiutorium nobis: quia fidelium spes est, salutem ecclesiæ esse in januis, si dominus papa totius malitiæ incentorem, episcopum Londoniensem, et complices suos, quos exigentibus culpis excommunicavimus, severitatis apostolicæ gladio corripuerit. Nec oportebit graviolem ulterius exercere vindictam, si nos permiserit pestilentium² membrorum curare languorem, et putrida, quæ curam non admiserint, resecare. Valeat³ in Domino, etc.

DXLIII.

ALEXANDRO PAPÆ WILLELMUS⁴ ALTISIODORENSIS
EPISCOPUS.

(A. 196; O. ii. 202; Z. iii. 85; Lup. iii. 85; G. Fol. 443.)

Si unum patitur membrum, necesse est ut reliqua ^{Against} compatiantur; et quod fomentis aut cauterio sanari ^{the bishop} non potest abscidi expedit, quam cæteris ab eo maculam irrogari. Sit quid,⁵ quamlibet illustre et⁶ officiosum in corpore, tamen si scandala germinat, et pestem in-

is probably a mistake (xvi. 354). But it appears that Baronius and others suppose Hugh, cardinal of St. Eustace, to have been a Bolognese. Ciacon. de Vitis Pontificum, i. 1084.

¹ *quod*, O.

² *pestilentum*, Z.

³ *Valeat . . . etc.*, A, O; *Valete*, L.

⁴ *Willelmus*, O; *G . . .*, L.

⁵ *quid*, A; om. Z, L.

⁶ *et*, om. O.

gerit, illud abscidi jubet Dominus et projici.¹ Cum ergo nobile membrum universalis ecclesiæ, prima Britanniarum sedes et fidei mater in occidente, Cantuariensis ecclesia, plurimum patiatur, et diutius jam passa sit, eo quod filii ejus, parricidali scelere publicæ potestatis viribus abutentes in ipsam irruerint, necesse est ut compatiamur et nos, et cum ipsa et pro ipsa² recurramus ad Dispensatorem salutis, ad Pastorem et Episcopum animarum nostrarum. Sed quia non facile, nisi causa præcognita, curatur infirmitas, purgate, si placet, causam, et Anglicana ecclesia, Deo propitio, facile convalescet. Et quidem causa præ oculis est,³ cum ille Londoniensis, quem, si reminisci placet, Senonis, cum⁴ regis sui legationem gereret, furorem mente conceptum verbis⁵ constat aperuisse, nunc perniciosissimum ecclesiæ Dei⁶ totis viribus et operum testimonio exprimat furiosum. Is enim est auctor scissuræ hujus, sator discordiæ, scandali fomes, qui bellum, quod cum Deo⁷ et archiepiscopo suo diu habuit, nunc demum retorsit in fratres et coepiscopos suos, eo quod sibi excommunicato, sicut per officiales regis urgebat, communicare noluerunt, et archiepiscopo suo debitam subtrahere obedientiam. Ecce, pater, quantus lupo hactenus in ove latuit, quam manifestus Antichristi præambulus, et præco iniquitatis, qui patrem persequitur,⁸ matrem quærit evertere, manifestum inobedientiæ crimen, quod ido[lo]latriæ et ariolandi flagitio conforme est, committere non veretur, tyrannorum ministerio proscribit et perimit innocentes, pacem nescit, et scindit ecclesiæ unitatem. Quid, quæso, aliud faciet Antichristus? Nonne ad aboli-

¹ *provelli*, A; altered to *perpelli*, O; *propelli*, Z, L. There is no such word as *provelli* in the Vulgate, and *projici* has been adopted from Matth. v. 30.

² *et pro ipsa*, A, Z; om. L.

³ *est*, om. L.

⁴ *cum*, A; *dum*, Z, L.

⁵ *verbis*, om. L.

⁶ *ecclesiæ Dei*, om. L.

⁷ *domino*?

⁸ *et*, ins. L.

tionem tantæ iniquitatis sanctitatem vestram in apostolicæ virtutis robore ante faciem suam præmisit Christus in spiritu et virtute Heliae?¹ Conterat ergo, si placet, vestra majestas tam istum quam reliquos, quos dominus Cantuariensis ex justis causis Sathanæ tradidit, ut qui aliis se formam præbuit delinquendi tam præsentibus quam posteris, ad gloriam Dei et honorem vestrum, ad totius ecclesiæ salutem et pacem, notum relinquantur correctionis exemplum.

DXLIV.

MILo MORINORUM EPISCOPUS AD ALEXANDRUM PAPAM.

(A. 135; O. ii. 127; Z. iii. 16; Lup. iii. 16; G. Fol. 454.)

Sanctissimo domino et patri carissimo, Alexandro Dei gratia summo pontifici, Milo,² Morinorum episcopus, salutem, et devotam in omnibus obedientiam.

Impudentiæ mater ambitio, quam cæca sit ex eo conspicuum est quod se pari temeritate audendis³ et non audendis immergit, et concupiscentiæ stimulis agitata per fas et nefas ruit in præceps. Hujus impulsus furore Londoniensis episcopus matrem suam, sanctam Cantuariensem ecclesiam, cui fidem et obedientiam ex præstita professione debet, quærit evertere, et archiepiscopatus honorem ecclesiæ Londoniensi, cui presidet, se acquisiturum gloriatur. Sufficere debuerat ei quod patrem suum dominum Cantuariensem, ob confessionem veritatis, et tuitionem libertatis ecclesiasticæ, et privilegiorum sedis apostolicæ defensionem, jam quinquennio proscribi fecit, et (quod indubitanter peremptorium est) regis et officialium suorum animos in persecutionem

Against
the bishop
of London.

¹ *Helye*, A.

² *Mauricius*, O, in the heading: O.

M. here, as also A.

³ *audentis et non audentis*, A,

Virg. Æn.
i. 26.

ecclesiæ excitavit, et, mandato vestro inobediens, clericorum qui pro justitia spoliati sunt adhuc detinet bona. Nam si in fraudem spoliatorum dolo desiit possidere, aut (quod magis credimus) fingit se aliis cessisse possessionem, nihilominus damnandus est, præsertim cum ante receperit tam vestras quam archiepiscopi sui literas, quibus præcipiebatur in periculo ordinis sui et sub anathemate restituere clericis ablata quæ tenebat, et alios, qui bona eorundem mandato regis occupaverant, ad restitutionem faciendam severitate ecclesiastica perurgere. Sed quia nimis "alta mente" *repositum*¹ manet," quod eum Cantuariensis ecclesia, prout ambierat, non elegit, et hactenus prosperatus est in iniquitatibus suis, et quod male libuit impune commisit, sicut opera ejus videntur attestari, nihil ei satis erit, nisi virum innocentem et justum, et patrem suum, et jam sæpius confessorem, de terra prorsus avellat. Nuper in solemnī conventu per officiales regis elaboravit ut fratres et coepiscopos suos sibi communicare compelleret, et domino Cantuariensi debitam subtrahere obedientiam. Cæterum, Deo inspirante, qui præcipui erant in conflatorio ejus probati sunt, et ei in faciem resistentes, Deo ante conspectum suum proposito, hinc indignationem regis, quam ille concitat et minatur, inde consolationem exspectant a Deo. Conterminales sumus Anglorum, et nostrorum et illorum interveniente frequenti commercio, nos facile latere non potest, quod tam solenniter ab illis geritur. Diu lupum texit in pellibus agninis, et fallacia habitus et gestus simulata religione derisit ecclesiam. Quid ergo superest, pater optime qui totius ecclesiæ salutem cooperante Domino dispensatis, nisi ut, audito sapientissimi Salomonis consilio, jam a Christi corpore separatim ejiciatis derisorem? Et exibat cum eo jurgium; nam totius hujus schismatis auctor est et incentor, et

¹ *repositum*, L, G.

quasi per se non satis insaniat, instigat regem. Supplicamus itaque, majestatis vestræ pedibus provoluti, ut Cantuariensi ecclesiæ feratis opem, et tam præfatum episcopum, quam alios, quos archiepiscopus justo anathemate percudit,¹ sic conteratis, ut posteris, qui audituri sunt tanta, peccatis nostris exigentibus, diebus² nostris adversus ecclesiam scelera fuisse præsumpta, gaudeant a vobis eadem severitate vindictæ fortiter, ut a successore Petri decet et Christi vicario, fuisse restincta.³ Nam gloriæ vestræ, quam Deus perpetuet, titulos plurimum illustrabit, si tam justæ ultionis in reprobos condignum relinquatis exemplum. Valeat semper sanctitas vestra.

DXLV.

ALEXANDRO PAPÆ BALDEWINUS NOVIOMENSIS EPI-
SCOPUS.

(A. 193; O. ii. 199; Z. iii. 82; Lup. iii. 82; G. Fol. 457.)

Ferreum pectus est aut lapideum, quod ad labores et ærumnas sanctæ⁴ Cantuariensis ecclesiæ non anxiat⁵ur; et inhumanos habet oculos, qui in tantis ecclesiæ lacrymis potest a lacrymis abstinere. Omnibus illa bonis flebilis est, sed nulli, aut paucis in regno Francorum, flebilior esse debet quam mihi, qui et gloriam ejus vidi, et beneficia sensi, et familiarius agnovi devotionem quam ecclesiæ Romanæ semper exhibuit. Semper enim (quod alias nusquam auditur aut raro) habuit Cantuaria episcopos confessores, et qui aut⁵ martyrio coronati sunt pro fide Christi, aut exsules et proscripti sunt pro justitia et ecclesiæ libertate.

Sufferings
of the
church of
Canter-
bury.
Hor. Od.
I. xxiv. 9.

¹ *pertulit*, O.

² *diebus . . . scelera*, A, O; om.
Z, L, G.

³ *restrincta*, V.

⁴ *sanctæ*, om. L.

⁵ *aut*, om. O.

Case of
archbishop
Thomas.

The bishop
of London.

Et quidem ille¹ qui nunc ei præest implet mensuram patrum suorum, et pro honore Dei (sicut jam utrique regno ex ipsius persecutoris sui publica confessione innotuit) jam quinquenne exsilium proscriptus agit. Verum decessores sui, sicut legitur in historiis aut viventium tenetur memoria, soli in propriis personis exsilium aut proscriptionis injuriam pertulerunt; hic autem cum tota domo, cognatis omnibus, familiaribus, et amicis, tanto acerbiori dolore relegatus est, quanto iniquius et majori² crudelitate gravia nimis erant quæ a tortoribus ecclesiæ perferebat. Sed longe graviora sunt quæ nunc a fratribus et domesticis sustinet. Horum signifer est Londoniensis ille, qui diu vulpem ementita ove subornans, latenter³ in manibus ferebat ignem et gladium, quibus regis et officialium suorum animos succenderet adversus ecclesiam, et manus armaret. Et quia eum Cantuariensis ecclesia sibi in pontificem non elegit, cæca ductus ambitione, quasi versus in furorem, minatur se regis viribus facturum ut archiepiscopalis cathedra Londoniam transferatur. Coepiscopi sui, ab officialibus regis nuper commoniti, et quatenus potuit fere compulsi, ut ei communicarent, et Cantuariensi archiepiscopo subtraherent obedientiam, eum, ratione⁴ juris ut oportuit, confuderunt, non consentientes ulterius consilio et machinationibus ejus; quoniam exspectant et ipsi regnum Dei, et interim, consolationem ab apostolica sede. Placeat itaque sanctitati vestræ tam præfatum episcopum, auctorem scilicet et incentorem schismatis hujus, quam reliquos ecclesiæ malefactores quos dominus Cantuariensis, exigentibus culpis, anathematis vinculo innodavit, tanta severitate conterere, ut alii, eorum exemplo terri, non audeant similia attentare.

¹ illi, A.

² *majori crudelitate gravia nimis*, A, Z; *graviaminis*, V, O; *majoris crudelitatis gravamina*, L.

Possibly *majoris crudelitatis graviaminis*.

³ *latenter*, A.

⁴ *rationis*, V.

DXLVI.

ALEXANDRO PAPÆ MAURITIUS PARISIENSIS EPISCOPUS.

(A. 197; O. ii. 203; Z. iii. 86; Lup. iii. 86; G. Fol. 46.)

Parit et alit culpas licentia delinquendi, et in augmenta facinorum prosilitur, dum secunda impunitate peccatur. Latuit aliquamdiu Londoniensis episcopus, ne dicam lupus, Antichristi præambulus, in pellibus agninis; et quia in prima depopulatione ovilis Christi cum principe suo, cujus viribus abusus est, non est ejus repressa¹ malitia, nunc, impatiens disciplinæ, unitatem ecclesiæ Anglicanæ scindere machinatur. Ex quo enim, culpis exigentibus, Sathanæ traditus est in interitum carnis; discordias seminavit, sparsit scandala, scissuras et seditiones machinatus est, et patenter exercuit opera quæ solutus Sathanas videri debeat exercere; conatus est² per officiales regis episcopos inducere ut ei communicarent, et domino Cantuariensi, qui ætate nostra in partibus occidentis³ se confessorem veritatis et virtutis exemplar proposuit, obedientiam subtraherent; sed ei, Deo inspirante, præcipui eorum in faciem restiterunt, eo quod erat reprehensibilis. In tantam ergo prosiliit impudentiam,⁴ ut publice diceret⁵ se Cantuariensi ecclesiæ obedientiam non debere, eo quod postquam ad ecclesiam Londoniensem translatus est nullam ei de exhibenda obedientia fecit professionem. Ausus est etiam gloriari quod archiepiscopalem cathedram Londoniam transferri faciet, ut civitas quam ante tempus beati Gregorii Anglorum apostoli, archiflaminem dicit habuisse, eadem nunc archiepiscopum habeat temporibus Christianis. Qui talia, pater sanctissime, facit et loquitur, nonne merito

Against
the bishop
of London.

¹ *repulsa*, L.² *est*, om. L.³ *occidentalibus*, L.⁴ *impudentiam*, A (by correction), Z, L; *inprudentiam*, O.⁵ *dicerent*, O; corr. A.

creditur insanire? Utique non est hic homo a Deo qui obedientiam non custodit, qui fidem nescit, qui schismatis auctor est et incentor. Placeat itaque majestati vestræ, (quam in longa tempora conservet Deus!) domino Cantuariensi (quem constat pro justitia, pro libertate ecclesiæ, pro tuendis apostolicæ sedis privilegiis, jam quinquenne exsilium fortiter et alacriter sustinere) opem ferre, et tam præfatum Londoniensem quam alios ecclesiæ malefactores, quos, ut meruerant, serius tamen, anathemate perculit, allidere et conterere ad apostolicam petram, juxta quam absorpti sunt auctores eorum. Alioquin timendum est, ne si (quod absit) tantum scelus remaneat impunitum, citius et¹ Anglicanæ et Gallicanæ ecclesiæ perniciem, et religionis ruinam, operetur.

DXLVII.

ALEXANDRO PAPÆ WILLELMUS SENONENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(A. 203; O. ii. 209; Z. iii. 86; Lup. iii. 88; Thom. 327.)

Against
the bishop
of London.

Scelerum mater impunitas, fœcunda criminibus, scindit Anglicanæ ecclesiæ unitatem, et Gallicanam amarissimo replevit scandalo. Tantorum caput, causa, fomesque malorum est episcopus ille Londoniensis, qui, nunc tandem de dracone conversus in leonem, nequitiam, quam ab ambitione conceperat, patenter exercet, ex quo (culpæ exigentibus, sero tamen) Sathanæ traditus est in interitum carnis. Cum enim auctor schismatis fuerit et incentor, et in insidiis ageret ut proscriberet et occideret innocentes, nunc palam loquitur, et proverbium nullum dicit, sed matrem suam, Cantuariensem ecclesiam, cui ad obedientiam exhi-

¹ et, om. Z.

bendam ex professione astrictus est, regis sui viribus, quærit evertere, glorians quod cathedram archiepiscopalem Londoniam¹ transferri faciet. Restiterunt ei nuper in faciem laudabiliter fratres sui, quos per officiales regis impudenter urgebat ut ei communicarent, et archiepiscopo suo debitam subtraherent obedientiam. Nonne manifestus Antichristi præambulus est, qui tam patenter scindere nititur unitatem ecclesiæ, seminat inter fratres discordiam, scandala multiplicat, ecclesiam torquet, et tyrannorum manibus proscribit et interficit innocentes? Si² unitas de catholica tollatur ecclesia, quis aut quid prohibet hæreses pullulare? Quis erit unitati locus, si non virtus obedientiæ membra Christi conglutinet, et caritas adalterutrum consolidet in fide et veritate? Ergo, pater optime, quia³ comprehensus est in operibus manuum suarum, et toxicati fructus, quos facit arbor infelix, securim Petri provocant, hanc ei, si placet, misericordiam faciatis, ut contrita malitia ejus, et episcopi deletio⁴ titulo, quoniam bestię characterem portat, de cætero nocere non possit, sed monachum, quem veste pollicitus est, cogatur moribus exhibere. Satis et ultra sustinuit dominus Cantuariensis, cui nisi in brachio virtutis apostolicæ pacem et securitatem reformari feceritis, et satisfieri de ablatiis, timendum est ne ecclesia jacturam irreparabilem cito contrahat, et tam præsens ætas quam posteritas ad ecclesiam conterendam pernicioso provocetur et animetur exemplo. Valeat et vigeat semper sanctitas vestra.

¹ *Londoniæ*, Z.² *Si*, A, O; *Sed*, L.³ *quia*, A, O; *quoniam*, Z, L.⁴ *dejecto*, L.

DXLVIII.

ALEXANDRO PAPÆ MATTHEUS TRECENSIS EPISCOPUS.

(A. 204; O. ii. 210; Z. iii. 89; Lup. iii. 89; G. Fol. 473.)

In favour
of the
arch-
bishop,
and against
the bishop
of London.

Apud dominum meum fiducialius ago, recolens quanta dignatione tanta majestas meam semper dilexerit, honoraverit, et extulerit parvitatem. Et quidem gradui quem habebam multum accessit honoris, sed multo plus oneris,¹ ut ex necessitate deficient humeri mei nisi Dominus supposuerit manum suam, et clementia vestra adjiciat gratiam. Nam si providentia vestra dignetur circumspectionis suæ oculos in partes nostras dirigere, multis bonis magna videbit adesse tormenta, et pluribus graviora instare certamina. Quæ cum episcopus corrigere nequeam, et pro suscepto officio Divini judicii metu, non audeam dissimulare, me quisquis in arcto constitutum ambigit, conditionis meæ prorsus ignarus est. Cæterum spes mea in Deo et vobis est, ad quem tam meas quam amicorum angustias, præsertim pro confessione veritatis et justitia laborantium, censeo referendas. Horum unus, et auxilio vestro dignissimus, est dominus Cantuariensis, qui pro honore Dei jam quinquenne exilium apud nos in patientia multa proscriptus peragit. Periclitatus est² hactenus sævitia tyrannorum et delatorum insidiis; sed nunc gravius periclitatur a falsis fratribus, quorum primus est³ ille Londoniensis, qui sub episcopi nomine, sicut ex litteris domini Senonensis plenius innotescet, parricidam⁴ exprimit furiosum. Placeat itaque sanctitati vestræ, cujus incolumitatem propitius ecclesiæ suæ perpetuare dignetur Dominus, tam præfatum episcopum quam alios, quos dominus Cantuariensis, exigen-

¹ *honeris*, A.² *est*, om. L.³ *est*, om. L.⁴ *quendam*, Z.

tibus meritis, anathemate condemnavit, tanta severitate conterere,¹ ut a similibus² ausu reliqui terreantur exemplo vindictæ.

DXLIX.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS HENRICO
WINTONIENSI EPISCOPO.^a

(A. 200; O. ii. 206; Z. iii. 93; Lup. iii. 93; Thom. 158.)

Venerabili domino, et, tum provectione ætatis et morum sanctitate, tum consecrationis munere, carissimo patri Henrico, Dei gratia Wintoniensi episcopo, Thomas, ejusdem miseratione Cantuariensis archiepiscopus et sedis apostolicæ legatus, salutem, et beati certaminis cursum feliciter consummare.

Sinceritati vestræ, pater amande, quantas pro tempore licet gratiarum referimus actiones super honesto et pleno sapientiæ, maturitatis, et Divini timoris consilio, quod nobis in spiritu fortitudinis vestra caritas per præsentium latorem nuper exhibuit, et super solatio quod necessitatibus nostris vestra sæpius pietas ministravit. Sic, pater, decet virum sanguine generosum, et clarum³ atavis regibus, sed cultu virtutis et religionis exhibitione clarissimum, generis exornare nobilitatem. Sic debet Christi sacerdos et pontifex vitam consummare, ut vivens honorificet ministerium suum, et ecclesiam Christi post fata ædificet; et relicto probitatis exemplo posteris, sua vel perfectiores⁴ faciat imitari⁵

Thanks for
support,
&c.

¹ *conterere*, A, O; *conteri*, L.

² *assimilium*, V.

³ *claris*, V, Z; *clarum*, O, L.

⁴ *perfectioris*?

⁵ *evitari*, A, O; *imitari*, L.

("Vobis relinquens exemplum ut
"sequamini vestigia ejus." I. Petr.
ii. 21.)

^a This letter was probably written some time before the next, which was addressed to the same

bishop after the Ascension-tide excommunications.

vestigia. Memoria talium perpetua benedictione vige-
bit in generationibus sæculorum, et claritas eorum ut
firmamenti splendor in æternitate¹ fulgebit. Quia ergo
talentum consilii et fortitudinis, præ cæteris conterra-
neis et coætaneis, vobis inter innumera² charismatum
dona contulit Spiritus Sanctus, paternitatem vestram,
quanta affectione possumus, exoramus ut confirmare
meminerit fratres nostros, et eos animare et roborare
studeat tam exhortationibus quam exemplis. Nam
juxta Salomonem, "Frater qui adjuvatur a fratre, quasi
" civitas fortis et inexpugnabilis." Et certe opera
vestra de cætero debent esse fortium armatura, et
justum est ut quod alij laudabiliter egerint, vestris,
pater, titulis ascribatur. Quid enim poterunt operari,
nisi quod provectiorem sapientia, ætate, et gratia vide-
bunt operantem? Et quidem quod quidam eorum jam
erecti sunt, et (ut audivimus et speramus) contra
membra Sathanæ nobiscum³ stare disponunt, vestris
imputant meritis qui quod nuper actum est audierunt.
Nec est quod vos in diebus istis vereri oporteat, cum
vestram conditionem nobilitas, prudentia, copia rerum
et amicorum, et ætatis reverentia a læsione quæ potest
in dissimili statu manentes infestare, defendant. Si-
quidem nonnulli fortasse, qui vobis crederent non esse
parcendum, vestris, quos in hac tempestate verentur
offendere, procul dubio parcent in vobis, et a domo
vestra flagellum suspendet impius, ne quod promeruit
propinquorum vestrorum ministerio veniat super eum.
Cætera non exaranda litteris latoris præsentium fidei
commissa sunt, vestris dumtaxat auribus intimanda;
quem, si placet, ut probatæ veritatis fratrem admittetis
et audietis. Valeat sanctitas vestra, pater amande, et
creationem suam (nostram parvitatem loquimur) in
orationibus suis Deo commendare meminerit.

¹ æternitatem, L.

² innumera, A (by correction),
Z, L; numera, V, in munera, O.

³ vobiscum, L.

DL.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD HENRICUM
WINTONIENSEM EPISCOPUM.

(A 201 ; O. ii. 207 ; Z. iii. 94 ; Lup. iii. 94 ; Thom. 159 ; R. Hoveden, 271.)

Ad sanctorum gloriam et reproborum damnationem
 necesse est scandala provenire, ut tribulationibus pro-
 bentur electi, qui probati per patientiam coronam glo-
 riæ acquirunt sibi, et aliis¹ proficiunt per exemplum ;
 sed vae illi, per quem scandalum venit. Quia ergo Lon-
 doniensis episcopus non parcit a scandalis, et inter cæ-
 tera patentis malitiæ opera, postquam Sathanæ traditus
 est, etiam contra matrem suam et vestram, sanctam²
 Cantuariensem ecclesiam, tam impudenti audacia et
 parricidali³ impietate calcaneum erexit, ut dicere ausus
 sit se ei, ex quo translatus est, nullam debere subjec-
 tionem aut obedientiam exhibere, et ad cumulum
 damnationis suæ adjecit quod cathedram archiepisco-
 palem Londoniam transferri faciet, fraternitatem ves-
 tram, de qua plene confidimus, quanta possumus affec-
 tione rogamus quatenus pro matre vestra defensionis
 clypeum opponatis filio Belial, qui præ cæteris allo-
 phylis tanquam alter Goliad⁴ de Geth solus, auctore
 Domino, de castris incircumcisorum progredi non eru-
 buit, nec timuit universitatem filiorum Cantuariensis
 ecclesiæ provocare ad certamen, dum matris eorum
 sanguinem sitit, et catholicæ pacis deserit unitatem.
 Scripserat domino papæ pro fratre nostro Eboracensi
 archiepiscopo, sollicitans eum, etiam attestatione men-
 daci et mendosa, ut eum pateretur crucem deferre per
 provinciam nostram ;⁵ nescio quid emolumenti sibi

Denounc-
ing the
bishop of
London.¹ *alii*, V.² *sanctam*, om. L.³ *parricidali*, L ; altered to *par-**ricidiali*, A. (Both forms are
used.)⁴ *Goliad*, A, O, Z ; *Goliath*, L.⁵ *vestram*, A, O.

suspiciens eventurum, si odio personæ nostræ ecclesiam, cui ex professione fidem et obedientiam debet, quocumque læsisset modo. Sed Christus, qui Cantuariensem a prima fundatione inter turbines varios et magnas multasque procellas rexit et fovit ecclesiam, misericorditer operatus est, ut in pleno consistorio per testes omni exceptione majores revelaretur falsitas et iniquitas ejus. Deo autem in primis gratias agimus, deinde vobis et cæteris fratribus nostris, qui vos,¹ ut oportuit, ex quo eum constitit anathemate condemnatum, ab illius participatione suspendistis, et tam illum quam cæteros excommunicatos nostros per episcopatum vestrum edicto publico jussistis evitari. Claruit hic fides vestra, constantia virtutis effulsit, quæ publicæ potestatis et officialium minas, æque ut blanditias, mandatis Dei censuit postponendas. Liberastis conscientias vestras, famam purgastis, dum tam verbo veritatis quam fortitudinis exemplo docuistis quod Deo potius oportet quam hominibus obedire. Certum itaque habeat sinceritas vestra, quandoquidem tanta caritas Dei per Spiritum Sanctum diffusa in cordibus vestris testimonio clari operis processit in publicum, servili timore depulso et excluso,² quod Deus cito Sathanam conteret sub pedibus vestris, et de certamine proventum educet gloriosum, et quidem tanto citius et gloriosius, quanto ferventius et constantius, in incepta perseverabitis veritate. Unde vos oramus et obsecramus in caritate Dei, et obtestamur per fidem, per obedientiam, per sinceritatis affectionem quam matri vestræ Cantuariensi ecclesiæ debetis, quatenus ad tuendam dignitatem et jura Cantuariensis ecclesiæ, cui professionem exhibuistis, contra præfatum episcopum exsurgatis in auxilium³ nobis, et domino papæ scribatis et⁴ Curie testimonium veritatis, quale filios pro matris justitia

¹ nos, L.

² *ercurso*, O; altered to *excluso*,
A; *excluso*, Z, L.

³ *auxilium*, A, O, Z; *adjutorium*,

L.

⁴ *ut*, V.

reddere decet. Nam qui illud subtraheret in articulo tanti discriminis, procul dubio infidelis habendus esset, et infideli deterior, in quem jus exigeret usque ad internecionem¹ omnes fideles irruere. Nec tamen res ista quicquam potest habere periculi, cum veritas perspicua sit, et (ut dici solet) "lippis et tonsoribus" patens. Sed quia maledictus est qui gladium revocat a cruore, et pestilens flagellandus est, ut erudiat sapiens ad salutem, seipsum legis subicit maledicto quicumque parricidæ cum lapide non occurrit et gladio. Videtur namque præstare consensum qui, cum possit, non arguit aut impedit talia committentem. Et ne a nobis districtius exigatur, si eorum qui ecclesiam persequuntur, et quos, ut pœnitentiam agerent, in multa patientia jam fere toto quinquennio supportavimus, magnas et manifestas ulterius dissimulaverimus culpas,² fraternitati vestræ denuntiamus nos publice excommunicasse Gaufridum Cantuariensem archidiaconum et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Iwelcestre,³ Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, Adam de Cheringis, et item eos qui officia vel beneficia ecclesiastica contra sacrorum canonum institutionem de manu laica acceperunt, vel ea usurpaverunt propria temeritate, similiter et illos, qui domini papæ nuntios aut nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt. Vobis autem,⁴ auctoritate domini papæ et nostra, mandamus quatenus eos tales habeatis, et in episcopatu vestro haberi faciatis, quales haberi debere solemniter excommunicatos sacrorum canonum disciplina præscribit. Valete.

Horat. Sat.
I. vii. 3.

Excommu-
nications
announced.

¹ *interventionem*, V.

² *culpas . . . denuntiamus*, A,

O; om. V. Lupus reads (as a con-

jectural restoration) *injurias, novet-
ris.*

³ *Welcestre*, L.

⁴ *autem*, A, O; ergo, Z, I.

DLI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPIUS ROGERIO
WIGORNIENSI EPISCOPO.

(A. 198; O. ii. 204; Z. iii. 87; Lup. iii. 87; Thom. 154.)

Thomas, Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et sedis apostolicæ legatus, venerabili fratri Rogerio, Wigornienſi episcopo, salutem et pium in futura prospectum.

The
bishop of
London's
offences

discountenanced by
other
bishops.

The
bishop of
Worcester's assistance
desired.

Inspectis litteris, quas nuper ab Anglia recepimus, potestis advertere quam malitiose Londoniensis episcopus, qui nobis ab initio sedens¹ in insidiis quærebat animam nostram, ut auferat eam, nunc adversus matrem suam et vestram,² sanctam Cantuariensem ecclesiam, calcaneum erigat, et ei primogenituræ sortem, gloriam, et nomen, præripere molitur. Restiterunt ei nuper coram regis officialibus, quos in persecutionem ecclesiæ excitabat, laudabiliter fratres nostri, seque ab illius communione suspendentes, per parochias suas edicto publico præceperunt eum a cunctis fidelibus evitari. Et hoc quidem primus fecit venerabilis frater noster episcopus Norwicensis in synodo proxime habita, deinde Cestrensis in episcopatu suo, et dominus Wintoniensis, et Cicestrensis statim die sequenti ergo³ postquam litteras nostras receperant. Quia nobilitatem et religionem vestram decet præ cæteris ornare ecclesiam, honorificare ministerium vestrum, et pro matris, quæ vos in episcoporum consortio generavit, salute stare fortiter usque ad sanguinem, fraternitatem vestram, quæ nobis ex accepta consecratione tenetur amplius, et de qua magis ex conscientia virtutis et sanguinis generositate confidimus, rogamus, monemus, et exhortamur in Domino, quatenus matri⁴

¹ *sedis*, L.

² *vestram*, Z; *nostram*, L.

³ *ergo*, O; om. A, L.

⁴ *matrī*, om, V.

vestræ, cujus tam impudenti scelere salus appetitur, in tanta necessitate fideliter assistatis, et alterius Absalon¹ vos opponatis impietati. Provideat etiam sinceritatis vestræ discretio, et caritas in Christo plurimum amplectenda, ut, juxta tenorem præcedentium mandatorum, tam præfatum episcopum quam alios qui vobis excommunicati esse denuntiati sunt, evitetis; et, sicut fratres et coepiscopi nostri fecerunt, prout canonum sancit auctoritas, a fidelibus per episcopatum vestrum faciatis edicto ecclesiastico evitari. Et quia ad apostolicam sedem parricidialis² hujus sceleris est atrocitas referenda, domino papæ scribite qualiter filium pro salute matris contra fratrem Ismaelitem³ et sanguinarium scribere decet; quia, licet cruorem propriis manibus non effundat, tamen nostrum et Christi pauperum sanguinem sitit, et eum quidem suis consiliis effundit, sed abutens ministerio tyrannorum. Cætera in ore latoris præsentium posita sunt, quem in his quæ vobis ex parte nostra dicet audietis⁴ ut nos.

Scribunt pro Cantuariensi ecclesia episcopi Gallicani, sicut ex litteris domini Parisiensis potestis advertere⁵ sed vos scribetis expressius, qui tenemini arctius et amatis ardentius. Hoc autem exprimatur in litteris quas mittetis ad dominum papam, qualiter præfatus Londoniensis, receptis litteris apostolicis, quas ei de reconciliatione nostra fraternitas vestra transmisit, malignatus est, non modo nullum pro pace ecclesiæ apud regem faciens verbum, sed cœtum⁶ faciens et procurans seditionem, per se et regis officiales institit ut episcopi, abbates, et universi ecclesiarum prælati

The letters
of the
French
bishops re-
ferred to.

Foliot's
policy
foiled.

¹ Absalon, V.

² parricidialis, V, Z; parricidalia, L. (Both forms appear to be admissible.)

³ Ismaeliten, V, O, A; Ismaelitam, Z, L.

⁴ audietis, O, A, Z; audiat, L.

⁵ advertere, A, Z; audire, L.

⁶ cœtum, V, O, A; acetum, Z; secus, L.

suo et subditorum nomine adversus mandatum apostolicum appellarent; cum tamen nobis indultum sit appellationibus hujusmodi non deferre. Sed Deo melius providente, evacuata est malitia ejus, non consentientibus ei viris religiosis, nec pro metu officialium, nec pro mandato publicæ potestatis, cujus in inferendo vim prætendebat auctoritatem.¹ In hac sui necessitate fidei vestræ experimentum facit² ecclesia, et eximiæ virtutis Deo et hominibus gratissimum, tam præsentibus quam posteris, relinquetis exemplum. Nec vos terreant aut moveant blanditiæ vel minæ seductorum, cum certum sit quod spes impiorum peribit, et pariet confusionem. Et qui timet pruinam, irruet super eum nix,³ Deum vero prætimentibus nihil expedientium deest.

DLII.

ODO MONACHUS CANTUARIENSIS AD RICARDUM PICTAVENSEM ARCHIDIACONUM.

(A. 137; O. ii. 129; Z. iii. 90; Lup. iii. 90; G. Fol. 422.)

Venerabili domino et amico suo Ricardo, Pictavensi archidiacono, frater Odo æternam in Christo salutem.

Enforced
appeal
against
the arch-
bishop.

Licet abjectio paupertatis meæ tanti viri familiaritate judicari possit indigna, prudens tamen excellentia tua, spirituales divitias temporalibus anteponens, quam humiliter mihi in familiaritate per caritatem et orationum gratiam conjungi postulare dignata sit, credo quod nondum oblivioni tradiderit. Unde quoniam juxta dignationem voluntatis tuæ per⁴ caritatis tibi vinculum teneor, et me tibi in his quæ Dei sunt ob-

¹ auctorem, A; auctoritatem, Z,

L.

² faciet, L.

³ vir, V.

⁴ per, om. V; vinculo (for per . . . vinculum), L.

noxium esse confiteor, non modicam tibi scribendi habere fiduciam debeo, nec, si pro avertendo ecclesiæ meæ periculo tibi per litteras supplico, nimis præsumptuosum existimo. Videns igitur in appellatione episcoporum, cui per justitias regis consentire compellimur, æternum ecclesiæ nostræ imminere periculum, et sempiternum opprobrium, in magno pro hoc cum universo conventu nostro mœrore constitutus, ad pedes pietatis tuæ me corpore et mente prosterno, et illud tibi evangelicum¹ cum clamore valido et lacrymis offero, "Domine, si quid potes, adjuva nos!" Utinam hoc quod ibi responsum est et tu mihi respondeas, "Si potes credere, omniaabilia sunt credenti." Huic responso statim subinfero, "Credo, domine," nec illud adjicio, "Adjuva incredulitatem² meam." Perfecte etenim credo et certissime scio quia, si volueris, ab imminente periculo cum omni facilitate liberare nos poteris. Videtur enim mihi rem diligenter consideranti quod sententia ista ex ore domini regis minime processit, quæ nos adversus archiepiscopum nostrum, contra æquum et bonum, appellationem facere compellit. Si enim ore ipsius dictata fuisset, hoc nimirum ordine procederet, ut primum episcopi omnes, deinde abbates omnes, postea priores, quicumque alicujus auctoritatis sunt omnes, archidiaconi quoque et decani omnes ad hoc faciendum vocarentur, quorum interest jura ecclesiastica defendere, et pro eis appellationes facere. Ad postremum vero, si necesse esset, monachi claustrales, præsertim hi qui abbate et priore carent, ad appellationis supplementum humiliter rogarentur, non violenter compellerentur; maxime cum ad eos hujusmodi negotia minime pertinere noscantur. Nunc vero transitis abbatibus multis, prioribus etiam tam monachorum quam canonicorum, magnæ auctoritatis

The writer thinks the appeal cannot have been forced upon all ranks of the clergy by the king himself.

¹ *evangelicum*, V.

² *ad incrementum meum*, Z, with marginal correction.

Both obedience and disobedience dangerous.

viris, præteritis universis, archidiaconis quoque et decanis, cum suis synodis et capitulis, plerisque dimissis, quid est quod nos,¹ monachi simpliciter claustrales, abbate et priore carentes, ad hanc quietis nostræ perturbationem specialiter præ cæteris evocamur, et ad rem nobis tam illicitam, tam periculosam, et in omnibus postfuturis sæculis cum maximo nobis opprobrio semper objiciendam, tam violenter compellimur? Quid dico violenter? Immo cum tanto et cum tam inevitabili periculo hoc facere compellimur, ut, si periculum quod ab ira regia nobis imminet si ei inobedientes fuerimus, per consensum appellationis declinare tentemus, majus hinc periculum statim incurramus, quod imminet nobis a Deo in damnationem, a domino papa et ab archiepiscopo præsentis² in excommunicationem, vel certe in ordinis nostri destructionem, ab omnibus archiepiscopis futuris in æternam odii et depressionis occasionem, ab universo mundo, ubicumque hoc auditum fuerit, in sempiterni opprobrii confusionem.

O angustia! O violentia undique periculosa! Absit hoc, absit a domini nostri regis pietate atque prudentia, ut tam periculose contra nos dictaverit, qui nos ab omni humano solatio destitutos in sua cura suscepit; qui nobis loco archiepiscopi et loco prioris se futurum fideliter proposuit, et hactenus misericorditer fuit; quem solum post Deum et sanctos ejus in terra patronum habemus, et a quo solo solatium, consilium, et auxilium speramus. Certus sum quod sententia ista a domino nostro rege contra nos filios suos, sibi semper et ubique fidelissimos, minime processit; sed justitias ejus excommunicatorum calliditas circumvenit, ut nos, qui in capite regni sumus, secum appellationem facere cogant, per quam et causam archiepiscopi maxime deprimendam, et suam e contrario plurimum roborandam fore existimant. Sed utrum

¹ nos, om. L, G.

| ² præsertim, L, G.

ex appellatione nostra aliquis profectus illis subvenire possit, ambiguum est; nobis autem tam a Deo quam ab hominibus inde maximum imminere periculum, certissimum est. Sed neque apud dominum nostrum regem tutum nobis esse potest, ut vel¹ speciali ejus mandato, vel proprii oris ejus² imperio hoc faciamus, præsertim cum in ipsius consilio ex toto positi simus. Scio neque ipsum neque suos in aliquo vel modicum dubitare de nobis, quo necesse sit hujusmodi rem periculosam a nobis exigere. Sciat enim dilectio tua, sciat tecum sociorum tuorum (id est, justitiarum regis) prudentia, sciat vobiscum universa terra, quod dominum nostrum regem præ omnibus hominibus, qui sunt in terra, in veritate diligimus, et honorem ipsius in omnibus et per omnia, pro modulo nostro, servamus et servare volumus.

Protestation of loyalty.

Hujus veritatis testes sunt orationes nostræ, quas Deo pro salute ipsius et hæredum ejus, et pro incolunitate totius regni ejus, specialius quam pro ullo hominum, die ac nocte affectuosa caritate offerimus. Quod ut quiete, sicut hætenus fecimus, semper facere possimus, si vere et regis et ecclesiæ nostræ amicus es,—immo vero, quia es,—nobis ad imminens evadendum periculum, in quantum potes, providere, et socios tuos, regis justitias, et amicos ad similiter providendum omnibus modis allicere debes. Ut igitur Christum, cui in ecclesia ipsius devote servimus, in maxima tua necessitate non aversum a te, (sicut in visione vidisti,) sed ad te conversum, (sicut iterum vidisti,) tibi que propitium invenias, et ut beatum Dunstanum, omnesque sanctos, quorum reliquiæ in nostra continentur ecclesia, non contra te coram Deo accusatores, sed pro te semper apud Deum intercessores efficias, ecce ego, O domine venerabilis et amice carissime, in persona totius conventus ad pedes pietatis tuæ supplex et hu-

The justiciar's visions.

¹ *absque*, ins. after *cel*, L, G. | ² *ejus*, O, A; om. L, G.

milis jaceo, gemitibus et lacrymis insitam tibi bonitatem postulans, ut nobis, de tuo consilio et auxilio plurimum confidentibus, in hac periculosa necessitate subvenias; et ita nos ab hac angustia, secundum datam tibi a Deo potestatem atque sapientiam, absolute liberet, ut nec domini regis indignationem, appellationem subterfugientes, incurramus, nec, appellationem facientes, universo mundo sempiternum opprobrium efficiamur. Credo in Christo, et de tua bonitate confido, quod in hac necessitate nostra illud proverbium in te verum experiemur, "In necessitate probatur amicus." Puta ipsum Christum pro hac necessitate ecclesiæ suæ tibi supplicare, et omnes sanctos, quorum reliquiæ in ea continentur, tuum pro loco sepulturæ suæ patrociniū postulare. Vale, domine mi et amice carissime, pro certo sciens, quod si nos ab imminente periculo liberaveris, totam ecclesiam nostram in perpetua caritatis servitute tibi semper obnoxiam habebis. Adjuvet te¹ Dominus Jesus Christus in liberatione ecclesiæ suæ. Amen.

DLIII.

EXEMPLUM LITTERARUM QUAS MISIT WINTONIENSIS
CANTUARIENSIBUS.²

(A. 199; O. ii. 205; Z. iii. 91; Lup. iii. 91; G. Fol. 474.)

Consulta-
tion of
bishops as
to the
appeal.

Acta nostrorum paucis dilectioni vestræ perstringo. Siquidem nostrates, metu interdicti in partibus nostris divulgati, deliberatione habita, et episcopis nostris

¹ *te*, om. L, G.² *Exemplum . . . Cantuariensibus*, A, O. The title in L is, "*Henricus Vigornensis episcopus capitulo Cantuariensi*;" and Dr. Giles repeats this, prefixing a heading of his own—"Rogerii Wigorniensis," &c. (G. Foliot, Ep. 474). Z reads, *Henricus Wintoni-**ensis episcopus*. But it is clear that the letter was not written by Henry of Winchester, Roger of Worcester, or any other bishop, and that *Wintoniensis* in the heading means a *monk* (or other inhabitant) of Winchester. It is not impossible that the letter was addressed *Cantuariensi* (sc. archiepiscopo).

accitis, concione contracta sciscitati sunt a singulis, utrum personas suas et ecclesias sibi commissas sub illa vellent appellatione includi quæ dudum ab episcopis nostris in initio Quadragesimæ, scilicet ad terminum Purificationis, facta fuit; quam et communi consilio proposuerant in octavis¹ Pentecostes innovare. Requisitus ergo Dunelmensis episcopus, sicut sedebat primus, respondit quod illi appellationi non interfuerat, neque mandatum inde aliquod commonitorium in scriptis vel² sine scriptis audierat, deliberaturum se cum metropolitano suo super hoc, et quidquid liceret, salvo ordine Dei et suo, se consulte facturum. Meruit autem tali delusione favorem audientium, et dilationem. Post hæc Exoniensis, requisitus quid inde censeret, respondit eo inconsulto coepiscopos suos facile ad illam appellationem convolasse; non posse pariter et illa appellatione inniti, et excommunicatorum consortium declinare; periculum autem imminere, si summi pontificis sententia interdictum illud corroboret: cui discrimini nulla se vellet ratione committere. Si tamen ecclesiæ Dei consulerent expedire, et prosecutionem³ ei regius favor indulgeret ut mox regno posset excedere, de novo appellaret a gravamine non illato sed formidato, licet impetrari posset adversus omnem appellationem speciale subsidium: quod si ei innotesceret, et pastoris sui sententia illum percelleret, obedienter⁴ illam susciperet. Hoc dicto Londoniensis religionem ejus ridiculam fecit, et Exoniensis deinceps extra synagogam fuit. Accitus est dominus Wintoniensis per responsales suos, ut apud Northamtunam super illa quæstione coepiscopis suis proposita responderet. Rescripsit itaque dominus Wintoniensis sic, "Lex Divina præscribit, quod " appellatus ad majorem judicem, ad inferiorem appellare non potest. Quilibet autem qui appellat, appella-

¹ Octob', A; octava, L.² vel sine scriptis, om. L.³ persecutionem, V.⁴ obedientiam, O.

“ tioni prosequendæ sese ex necessitate astringit. Inde
 “ est, quod, quia morbo senioque fatigatus a Domino
 “ appellor, sæculari et forensi appellationi faciendæ
 “ idoneus non existo. Unde dilectionem vestram ex-
 “ oratam esse volo, quatenus me in illas appellationis
 “ angustias parcatis intrudere, ubi maledictionis jacu-
 “ lum debeam formidare.” Hanc¹ vero responsionis
 formam, licet auditores suspicionis arguerint, maluit
 dominus Wintoniensis offensas hominum mereri, quam
 offendere legem Dei. Quod et palam fecit, quando
 denuntiationem excommunicationis sibi insinuatæ²
 publicavit, et exinde consortium excommunicatorum
 attentius evitavit. Suggestur autem nobis, quod Re-
 ginaldus archidiaconus Wiltesire patri suo reconcilia-
 tionem impetraverit, et quod dominus papa sententiæ
 latæ prorsus ignarus exstiterit. Unde et fingitur quod
 Londoniensi et Saresberiensi causæ cujusdam cogni-
 tionem cum apostolica benedictione deleget, estque
 data rescripti post diem latæ sententiæ. Super hoc
 vero³ cavillantur malitiosi quod excommunicatos illos
 dominus papa reputet absolutos. Super his omnibus,
 quæ dilectioni vestræ scribere studui, cum in scholis
 vestris, causidicorum more, themata inde elicueritis, et
 juxta oratoriam vel legitimam institutionem Quintilia-
 num vel Papinianum fueritis in argumentis et allega-
 tionibus imitati, merita causarum ex incude et malleis
 vestris exsiliendum nobis tanquam desideratum anti-
 dotum renuntiate, recepturi postmodum gratiora, et
 quæ vestram plurimum debeant spem alere, et fidu-
 ciam erigere,⁴ ut ex illis vobis fides fiat, quia vicistis
 mundum.

¹ *Hac . . . forma ?*

² *insinuare, V.*

³ *vero, om. L.*

⁴ *erigere, A, O, Z exigere, L.*

DLIV.

ALEXANDRO PAPA THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(A. 209; O. ii 219; Z. iii. 92; Lup. iii. 92; Thom. 15.)

Ecclesiæ pacem, quam jugi sollicitudine pietas vestra ^{Warning} procurat, illi præ cæteris magis impediunt, quos oportet ^{against} tum pro debito officii sui, tum pro mandati vestri ^{Henry's} reverentia, in reformatione ejus amplius laborare. ^{envoys.} Luget ergo ecclesia quod decoloratur et denigratur a filiis, et quia spolia ejus diripiunt qui custodes illius fuerant instituti. Nam si Gaufridus archidiabolus noster, et Reginaldus¹ Saresberiensis, et Joannes de Oxeneford (nomine et quæstu decanus quondam in Christo excellentis ecclesiæ, ministerio autem et cultu satellites² curiæ), itemque complices eorum, regis animum non pervertissent, ecclesiæ pax (ut creditur) jam esset ad nuntiorum vestrorum instantiam³ reformata. Nam qui ministrant arma iniquitati fere omnes apud nos clerici sunt, quorum aliqui de vestra familiaritate et sedis apostolicæ privilegio gloriantur, ut dicant se, quicquid fecerint, nulli nisi Romano pontifici responsuros. Quæ gloriatio, si vera est, et ecclesiæ Romanæ decolorabit famam, et totius ecclesiæ (quod absit) in brevi subvertetur honestas, dum omnes ad omnia privilegiatorum provocabuntur exemplis. His facile est, sumptibus ex rapinis ministratis, frequentes iterare discursus, et ut sibi, cum ignoti et inopes ante fuissent, faciant nomen, et quæstum crebra curiarum sollicitatione procurare,⁴ quantum in eis est, ut ecclesia numquam habeat pacem. Qua de causa nunc ad vos properare dicuntur Reginaldus Saresberiensis⁵ et Ri-

¹ *Reginaldus*, A, O, V; *Reginaldus*, Z.

² *satellites*, L.

³ *adcentum*, L.

⁴ *procurantes*, L.

⁵ *Saresb'*, A; de *Saresberia*, Z, L.

cardus Barre, qui cujus fidei et modestiæ sint, auctore Domino, nuntiis vestris referentibus audietis in brevi. Interim certum habeat vestra paternitas quod nominatim excommunicatis scienter communicaverunt, adeo ut præfatus Ricardus se contulerit ad Gaufridum archidiaconum nostrum, quem excommunicatum noverat, ut illius patrocinetur errori, et illi et aliis excommunicatis passim communicet. Quocirca supplicamus sanctitati vestræ, ut, cum ad vos venerint,¹ sic eos tractetis ut participes anathematis, nec eorum sollicitationes admittatis ante reditum nuntiorum vestrorum. Nam si delusores istos vel hac vice durius tractaveritis, pacem, Deo propitio, pro voto facietis.

DLV.

AD UNIVERSOS ECCLESIE FILIOS, CHARTA PROTECTIONIS
ET LIBERTATIS ECCLESIE CHRISTI CANTUARIENSI^a
CONCESSA.²

(MS. Cantuar., Reg. A. pp. 46, 68; Thom. 72; Wilkins, Concilia, i. 430.)

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus omnibus ad quos præsens scriptum pervenerit salutem et benedictionem.

Wrongs of
the church
of Canter-
bury.

Præteritorum casus temporum idcirco litterarum memoriæ commendantur, ut per transacta mala vel præsentia futura cautius valeant evitari. Ad omnium igitur volumus notitiam pervenire, quod sancta Cantuariensis ecclesia, a cujus uberibus coaluimus, quæ nos auctore³ Deo, licet indignos, in id quod sumus

¹ *advenerint*, O; *venerint*, A, Z,
L.

² *Carta de libertatibus ecclesie*,
Reg.*

³ *actore*, Reg.

* See Reuter, ii. 438.

promovit, in odium capitis nostri multis calamitatibus et anxietatibus variis usque in septennium¹ pressa est, quod tota fere novit Latinitas, et adhuc minis et damnis innumeris quotidie fatigatur. Quæ cum sol esse soleat occidentis, et in nostris temporibus ejus obfusa est claritas,² quodlibet tormentum, sed et³ mille mortis genera, si tot occurrerent, libentius exciperemus in Domino, quam sustineremus sub dissimulatione his diebus mala quæ patitur. Nos itaque, licet parati simus pro pace ipsius⁴ et indemnitate caput et corpus persecutoribus exponere, et⁵ ne pereat vel quid modicum perdat, perire, quicquid de nobis contingat, indemnitati tamen⁶ ipsius in futurum prospicere volentes, ipsam ecclesiam cum omnibus personis, terris, et tenementis suis,⁷ pertinentiis et proventibus, libertatibus quoque et dignitatibus,⁸ sub Dei protectione et curiæ Romanæ et nostra ponimus, prohibentes ex parte Dei, sub perpetuo etiam anathemate, ne quis jura Cantuariensis ecclesiæ absque consensu totius capituli monachorum Cantuariensis, aliquo integumento vel causa alienare præsumat. A sæculis enim inauditum est quod aliquis Cantuariensem ecclesiam læserit, et non sit contritus aut⁹ correctus a Christo Domino. Raptores igitur et alienatores possessionum, dignitatum et rerum¹⁰ detentores, consentaneos quoque et participes, et quicumque secreta capituli malitiose revelaverit alicui hominum,¹¹ usque ad condignam satisfactionem perpetuo anathemate condemnamus, nec volumus pati ut aliquis alterius professionis vel ordinis secretis capituli misceatur. Ea quoque specialiter quæ ad dilectos filios nostros monachos ejusdem ecclesiæ

Its privileges, &c. placed under the pope's protection.

Confirmation of property.

¹ *sempiternum*, R*.

² *charitas*, G.

³ *etiam*, G.

⁴ *illius*, G.

⁵ *ut*, R.

⁶ *causam*, ins. R.

⁷ *ejus*, R*.

⁸ *suis*, ins. G.

⁹ *vel*, G.

¹⁰ *et*, ins. G.

¹¹ *homini*, R*.

Right of
appointing
and dis-
missing
officials,
&c.

Power of
ecclesi-
astical
censures.

Right of
appeal.
Attempts
to transfer
the pri-
macy con-
demned.

Consecra-
tion to be
in the
cathedral.

pertinent, videlicet villas, possessiones, earundemque¹ villarum et possessionum ecclesias, et exenia² cum pertinentiis et proventibus, sicut in suis continentur³ munimentis, iis in perpetuum confirmamus. Terras⁴ etiam⁵ et ecclesias pensionales, jura quoque, et libertates, et res, et quicquid habent vel habituri sunt, eis concedimus et confirmamus. Officialium quoque suorum et servientium ponendi vel amovendi, omniumque quæ ad eos pertinent, tam intus quam extra, liberam concedimus et confirmamus in perpetuum disponendi libertatem, sicut iis melius et utilius visum fuerit de communi consilio capituli sui, quatenus, sicut easdem habemus⁶ in possessionibus⁷ nostris, secundum chartas regum, libertates, similem habeant in portionibus potestatem, salva nobis et successoribus nostris regulari disciplina. Adjicimus ad hæc, auctoritate qua fungimur, et indulgemus, ut in malefactores ecclesiæ, si semel et secundo commoniti noluerint emendari,⁸ suspensionis, excommunicationis, et anathematis ferant sententiam; et ut liceat iis omni tempore contra omnia gravamina sedem apostolicam appellare. Et, quia minantur adversarii quod sedem metropolitanam vel primatus⁹ Angliæ, quæ a tempore beati Gregorii (papæ) per sanctum Augustinum in Cantuaria statuta¹⁰ est, alias velint transferre, sub perpetuo prohibemus anathemate, ne quis hominum aliquo integumento vel causa¹¹ unquam hoc attentare præsumat. Prohibemus insuper¹² ne episcopi Cantuariensis ecclesiæ suffraganei, vel abbates,¹³ alibi consecrentur¹⁴ quam in ecclesia Cantuariensi, cui tenentur ex professione et debita subjectione, nisi de

¹ *que*, om. R*.

² *exhennia*, B; *exennia*, R*.

³ *continentur*, G.

⁴ *Terras . . . confirmamus*, om. G.

⁵ *etiam*, om. R.

⁶ *habeamus*, R*.

⁷ *possessionibus . . . in*, om. R*.

⁸ *emendare*, R.

⁹ *primatis*, G.

¹⁰ *statutum*, R.

¹¹ *vel causa*, om. R*.

¹² *insuper*, R; *etiam*, G; om. R*.

¹³ *vel abbates*, om. R, R*.

¹⁴ Om. R.

communi consensu totius capituli monachorum Cantuariensium; nec¹ chrisma vel oleum per Cantuariensem provinciam dividendum aliunde quam ab ecclesia Cantuariensi aliquo tempore percipiatur. Volumus etiam et obsecramus in Domino, ut monachi Cantuariensis ecclesiæ suffraganeis ejusdem ecclesiæ, episcopis scilicet et abbatibus, omnem reverentiam exhibeant et honorem; ipsi quoque episcopi monachos Cantuariensis ecclesiæ in vera quæ Deus est diligant caritate. Dignum siquidem est, et consonum rationi, ut qui eidem ecclesiæ Cantuariensi debita tenentur ex professione simul et subjectione, veram adinvicem observare debeant dilectionem, salva nobis et successoribus nostris debita reverentia et auctoritate. Clericis quoque et laicis, qui coxsules nostri facti sunt et participes laboris, omnia jura sua, redditus, et ecclesias confirmamus, et obsecramus in Domino ne quis iis injuriam vel molestiam faciat. Si quis autem hominum hujus nostræ confirmationis paginam infringere, vel ecclesiam Cantuariensem in aliquo vexare vel diminuere voluerit, vel dilectis filiis nostris monachis aliquam inferre voluerit molestiam, æternam Dei et nostram habeat maledictionem, nisi ante mortem cum restitutione ablatorum ecclesiæ² condignam fecerit restitutionem. Omnibus autem diligentibus et foventibus eam Dei omnipotentis optamus³ gratiam, et sanctorum omnium qui in ecclesia Cantuariensi requiescunt societatem, et nostram donamus benedictionem.⁴ Amen.

Chrism
and oil.

Relations
of bishops,
monks, &c.

Rights of
exiles.

¹ *ne*, R.

² *Om*. G.

³ *optineant*, R.

⁴ *protectionem*, R*.

DLVI.

AD FILIOS ECCLESIAE PER CANTIAM CONSTITUTOS.
CHARTA DE LIBERTATIBUS ECCLESIAE.¹

(Thom. 77.)

Thomas, Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, Anglorum primas et apostolicæ sedis legatus, omnibus sanctæ matris ecclesiæ fidelibus per parochiam nostram Cantiaë constitutis, salutem.

Asserting
the rights
of the
cathedral
as to burial
of stran-
gers.

Cum ecclesiarum jura nostræ jurisdictioni subditarum sollicitè debeamus conservare, eademque minuere præsumentes festina et digna animadversione punire, majori tamen vigilantia ecclesiam Cantuariensem, cui nos divina præfecit misericordia, ejusdemque libertates ac dignitates, ab antiquo ei jure competentes, integras et illæsas nos convenit conservare. Unde universitati vestræ, clericis tamen specialius, auctoritate qua fungimur inhibemus, ne quis ullum ex parochianis suis, vel alium quemlibet, qui in cœmeterio Cantuariensis ecclesiæ se sepeliri petierit, vel amici sui pro eo, impedire præsumat. Clericus etiam, in cujus parochia defunctus erit, usque ad ecclesiam corpus defuncti comitetur. Quod si noluerit, monachi libere defuncti corpus ad ecclesiam, obsequiis rite peractis, deferant et sepeliant. Porro, eadem quoque auctoritate, inhibendum esse sancimus, quod, si quis in prædicta ecclesia vel infra ambitum murorum ecclesiam et curiam nostram et monachorum cui gentium,² homicidium vel furtum fecerit, sanguinem fuderit, personam quemlibet dicto vel facto injuriaverit, vel alicui illicitum commiserit, ne quis archidiaconus, decanus, vel præpositus, ullave justitia ecclesiastica seu sæcularis, se intromittere præsumat. Soli enim personæ archiepiscopi et monachis ecclesiæ nostræ correctionem et satisfactionem delictorum in memoratis locis contingentium reservanda

And as to
cognisance
of crimes
committed
within its
bounds.

¹ *Cantuariensis*?² *Cui gentium*, Thom. clearly an error for *cingentium*.

esse constituimus. Quod si quis hanc nostram constitutionem infringere præsumpserit, vel veniæ contravenire attentaverit, Dei omnipotentis indignationem et nostram proculdubio se noverit incursum!

DLVII.

JOANNI PICTAVENSI EPISCOPO JOANNES SARESBERIENSIS.

(O. 182; Z. iii. 12; Lup. iii. 12; Jo. Sar. 291.)

Gaudeo, si tamen famæ præconiis fides habenda est, quod vos¹ rex Angliæ a pridem destinati itineris limite revocavit, ut processum et exitum negotii videatis, quod ei cum Cantuariensi, immo contra ecclesiam, geritur. Et utinam vestro et sapientum consilio adquiescat. Et quidem si Gratianus, ut jam dicitur incepisse, viriliter egerit, tandem adquiescet sano consilio vel invitus. Est autem spes multorum quod filius gratiæ, cui ex re nomen est, et beati Eugenii nepos, recte incedet ad veritatem evangelii, et apostolicæ majestatis gloriam, et ecclesiæ laborantis honestatem et pacem. Scit enim indubitanter quod, si hac via incesserit, æternam gloriam coram Deo et hominibus promerebitur. Et quia paucos invenit quibus confidenter possit inniti, vos constantiam ejus quæso erigatis et roboretis in Domino. Rex, Deo pro-

The new commission.

pitio, bene solvendo est, et constat impœnitentibus peccata non posse remitti; si vero res ablata, cum reddi possit, non rédditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Quid² excommunicatis conferet absolutio, nisi satisfecerint de injuriis et rapinis, et tam manifesto inobedientiæ crimine? Crimina publicatione sui evidentissima totam ecclesiam gravi scandalo affe-

Gratian. II. xiv. 6. c. i. Expected absolution of excommunicates.

¹ vos om., and *pedem* interl. after *limite*, O.

o 12478.

² Quod, V.

runt, et quæ in lumine commissa sunt, non debent in tenebris aboleri: præsertim cum non sit aliquid occultum quod non reveletur, et quod non prædicetur in compitis et super¹ tecta. Si sine juramento fuerint absoluti, contra formam publicam et in læsionem ecclesiæ graviter præsumetur; nisi restitutionis faciendæ verbum rite præcesserit,² principibus et tyrannis, tam coætaneis quam futuris, perniciosum relinquetur exemplum. Si rex obtinuerit ut pactis inseratur regni dignitates salvas fore, consuetudines evicit mutato duntaxat nomine, et omnem ecclesiæ Romanæ auctoritatem eliminavit ab Anglia. Sed absit ut aliquid istorum fiat; et certus sum quod dominus Cantuariensis præelegit exulare³ perpetuo, quam ut propter pacem ejus lædatur ecclesia, et sedis apostolicæ privilegium convellatur. Suadete ergo domino Gratiano ut in omnibus, et præcipue in his articulis, caveat sibi, ne eum (quod Deus avertat!)

“Decipiant animi sub vulpe latentes.”

Hor. de
Arte Poët.
437.

Jam enim, ni fallor, expertus esse potest quoniam verba præcipationis diligit lingua dolosa, “Nulla,” inquit sapiens, “unquam securitas est vicino serpente “dormire;” et in sede Sathanæ certum est habitare struthiones et scorpiones, cum his qui tenent doctrinam Balaam. Valet.

¹ *supra*, L.

² *processerit*, V.

³ *coexulare*, L.

DLVIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS ROBERTO^a
PRÆPOSITO ARIENSI.¹

(A. 149; O. iii. 152; Z. iv. 99; Thom. 162.)

Si verum est quod audisti, dominum papam latere non potest, et per nuntios nostros, quos in dies singulos exspectamus, super hoc confidimus certiorari in brevi. Et profecto honorem domini et amici nostri ita desideramus sicut salutem animæ propriæ.² Honore siquidem maximo³ dignissimus est cui⁴ ad gubernandum imperium adest nobilitas generis,⁵ prudentia suffragatur,⁶ delinquentes coercet rigore justitiæ, subditos obtemperantes juri mansuetudinis moderatione gubernat, ecclesiam veneratur et protegit, in ministris suis suscipit Christum, et universorum gratiam benignitate provocat, et obsequiis et beneficiis obligat affectiones, non sævit in subditos, nec occasiones justitiæ prætextu quærit quibus cruciet pauperes, exhauriat et spoliât copiosos. Hæc fuit quondam nobilium generositas augustorum, quam iste præter conterminalium et cœ-

Profes-
sions of
regard for
the count
of Flan-
ders.

¹ *Ariensi*, O, A, Z; *Arcensi*, L, G (of Aire in Artois).

² *animæ propriæ*, O, Z, A, G; *propriam*, L (omitting *animæ*).

³ *a Christo*, ins. before *dignissimus*, G.

⁴ *cui . . . nobilitas*, om. L.

⁵ *generis*, O, A; *generi*, L, G. (The sense is disguised in G by mispunctuation.)

⁶ *qui seems to be wanting before delinquentes*.

^a Robert of Aire is mentioned in the Anchin continuation of Sigebert as chancellor to Thierry, count of Flanders. Migne, Patol. clx. 305. The letter is placed here because the meeting which is mentioned in the last lines may possibly

have been the same which is spoken of in Ep. 563.

Robert was elected to the archbishoprick of Cambray in 1173; "sed paulo post, meritis suis ex-
gentibus, eodem anno ab inimicis
suis interfectus est." Benedict, ed. Stubbs, i. 49.

taneorum morem exercet, qui saluberrime et honestissime novit et consuevit

Virg. *Æn.*
vi. 854.

“parcere subjectis, et debellare superbos.”

A conference between king Lewis and the count of Flanders.

Prompto igitur et prono animo, si Deus opportunitatem dederit, operam dabimus et diligentiam ut fiat ei in beneplacito Domini secundum desiderium tuum. Sed vellemus ut res ordine suo rite procederet, ut gradus honoris debitus non deesset ascendenti, qui medius est inter habitum et optatum. Satis dictum credimus sapienti. Tu interim ut diligenter audias et exaudias quæ tibi per magistrum Robertum¹ clericum nostrum significata sunt, petimus affectuose, rogantes affectuosius ut colloquio regis et comitis, quod speratur, a nobis revertens valeas interesse.

DLIX.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD ALEXANDRUM PAPAM.

(A. 292 ; O. ii. 253 ; Z. iv. 61 ; Thom. 22.)

Kindness of the count of Flanders to the exiles.

Illustri Flandrorum² comiti³ et viro clarissimo Roberto cancellario ejus præposito Sancti Audomari sæpe preces pro nostra et nostrorum necessitate relevanda porrexit vestra dignatio,⁴ quas illi semper devote suscipere curaverunt et magnifice adimplere. Nam ut de nobis ad præsens taceamus, quibus illorum benignitas, in tot angustiarum articulis et tam longa proscriptionis et exilii acerbitate, nunquam defuit, quotquot de nostris ad illorum clementiam confugerunt tanta ab iis humanitate recepti sunt, tanta liberalitatis indulgentia recreati, ut non tam pauperes, exsules,

¹ *R.* (initial letter only), *Z.*

² *Francorum*, *O.*

³ *comite*, *G.*

⁴ *dignatio*, *A*, *Z* ; *dignitas*, *G.*

et proscriptos viderentur suscipere, quam in familiaribus suis venerari Dominum majestatis. Sed licet præfatus comes, et nobilitate generis, et (quod magis est) virtute animi, et pacis et justitiæ cultu, et militaris exercitii gloria, et amplitudine principatus, et affluentia divitiarum, alios post Christianissimum regem regni principes antecedit; devotio tamen quam habet ad apostolicam sedem, reverentia quam ecclesiis et viris ecclesiasticis exhibet, liberalitas quam exercet in sanctos, pietas quam desolatis Christi membris impendit, præposito maxime ascribenda sunt, qui domino suo salubria et honesta præstat consilia, cujus arbitrio præcipue non solum domus comitis, sed tantus optime regitur principatus. Nam ab ejus decreto pendet omnium administratio, et si quid adversus ecclesiam præsumptum est, ad juris formam patenter et provide revocatur. Laudandus est¹ ergo dominus qui talem consiliarium præelegit; laudandus et ille qui per vias rectas iter domini dirigit. Uterque vobis fidelis est et devotus, ut in toto regno, (quod ex animi sententia dicimus,) pariter nequeant inveniri similes illis, qui tanta devotione et efficacia vestris per omnia cupiant inservire mandatis. Hi sanctitati vestræ petitiunculam porrigentes nostris se credunt, (quod et nos de vestra pietate præsumimus,)² posse suffragiis adjuvari, qui, si rem grandem petissent a vestra majestate, digni sunt exaudiri. Petunt enim, et nos, quanta possumus supplicatione, cum iis, quatenus præposito donetis præbendam in ecclesia sancti Martini Turonensis, quod filio vestro Christianissimo regi gratum fore non dubitamus et eidem ecclesiæ credimus profuturum. Nam multas necessitates ejus potenter expediet, et fretus viribus amicorum, de ipsis potentum faucibus, auctore Deo, frequenter excutiet prædam. Pulsat ad ostium vestrum ut introducatur per apostolicam manum; fur-

Greatly
owing to
his chan-
cellor,

for whom
a prebend
at Tours is
desired.

¹ est, om. Z.

| ² se, O; corr. A.

tivum Symonis posticum, adhibita cautione, declinans, quo multi surrepere¹ non erubescunt nec formidant. Patet enim hæc via quamplurimis,² et jam usu pariter et vetustate trita est; sed vir justus et timoratus non incedit per eam. Hanc præbendam, pater, non uni dabitur personæ sed multis, in quibus sumus et nos; quia quod in antedicti præpositi bonis invenitur commune proscriptorum Christi patrimonium est, nec audebit quisquam, eo vivente, in tota terra comitis quippiam machinari quod aut ecclesiam³ lædat aut vestram debeat offendere sanctitatem. Uno ergo et modico beneficio tantum comitem et totum id quod potest obligabitur vobis, et præpositum de fidei vestro facietis emptitium.

DLX.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO QUIDAM AMICUS
SUUS.⁴

(A. 312; O. ii. 311; Z. iii. 6; Lup. iii. 6; Thom. 383.)

Domino suo suus ad omnia salutem quam sibi.⁵

- Aug. 15. In die assumptionis Beatæ Mariæ apud Argentomium⁶ perlatæ sunt litteræ domini papæ ex parte nuntiorum, et perlectis illis satis turbatus est dominus⁷ rex. Crastina die misit obviam nuntiis Joannem⁸ decanum Saresberiensem, et Reginaldum archidiaconum.
- Aug. 23. In vigilia beati Bartholomæi venerunt nuntii ad Danfrond;⁹ adventum quorum cum audissent Gaufridus Ridel, et Nigellus de Sacca-villa, exierunt de Dan-

¹ *surripere*, A, O.

² *quæ plurimis*, G.

³ *ecclesiam*, A; *ecclesiæ*, G.

⁴ *suus*, A; om. L.

⁵ *Domino . . . sibi*, A, O; om. L.

⁶ *Argentom*, O, A; *Argenteum*, L; *Argentomacum*, Z.

⁷ *dominus*, A, O; om. Z, L.

⁸ *Joannem*, om. L.

⁹ *Danfrond*, A, Z; *Danfrunt*, V; *Damfront*, L.

frond cum subita festinatione. Quare exierint, vobis Meeting of Henry and the commissioners.
 satis notum est. Ipsa die, cum jam sero factum esset, venit rex de nemore, et divertit ad hospitium nuntiorum, priusquam ad suum, et eos cum multo honore et reverentia et humilitate suscepit et salutavit. Et dum stans adhuc cum eis loqueretur, ecce ad ostium ejusdem hospitii venit dominus Henricus, filius regis, et multi pueri cum eo, unusquisque cum cornu venatorio, buccinantes sicut solet de captione cervi, quem totum eis donavit. Quod fecerunt ut audiret hospes, Persius, iii. 30.
 et ¹ ad populum phaleras.

Crastina autem die circa horam primam venit rex Aug. 24. Bishops of Séez and Rennes, &c. present.
 ad hospitium nuntiorum, et intraverunt cum eo cameram Sagiensis et Redonensis episcopi. Post aliquam moram admissi sunt Joannes decanus Saresberiensis, et Reginaldus archidiaconus, et paulo post archidiaconus Landavensis; et stantes usque ad horam nonam colloquebantur aliquando in pace, aliquando autem in rixa et tumultu. Intentio domini regis fuit quod clerici excommunicati non jurarent. Aliquantulum ante occasum solis exiit rex multum iratus, conquerens graviter de domino papa quod nunquam in aliquo audierit eum. Et cum quadam contumacia dixit rex, "Per oculos Dei ego faciam aliud." Et Gratianus gratiose respondit, "Domine, noli minari.² Nos enim " nullas minas timemus, quia de tali curia sumus, " quæ consuevit imperare imperatoribus et regibus." Tunc convocati sunt omnes barones et monachi albi qui præsentés erant, et fere omnes de capella; et dominus rex rogavit ut tempore opportuno testificentur pro eo, quanta et qualia obtulerat, restitutionem scilicet archiepiscopatus et pacis. In fine visus est aliquantulum pacificatus ab eis discedere, et certæ responsionis diem, diem ³ assignavit octavam. Ad quam

¹ *en*, Lx.² *mirari*, V.³ *diem* not repeated in A, Z.

Bayeux,
Aug. 31.

Bures,
Sept. 1.

Absolution
of excom-
municates
desired.

The king's
offers.

diem convocati episcopi venerunt Rothomagensis,¹ Burdegalensis, casu Cenomannensis, et omnes episcopi de Normannia. Wigornensis die qua hæc agebantur, et quæ dicenda sunt, non venerat, sed crastina die venturus sperabatur, et venit. Pictavensis synodum,² quam tenebat, occasionem prætendebat non veniendi, sed post synodum se continuo venturum mandavit. Pridie kalendas Septembris Bajoci³ obtulerunt nuntii domino regi litteras domini papæ precatorias de restitutione vestra, et de pace. Dominus vero rex, proposita narratione omnium rerum quas adversus vos solet proponere, dixit, "Si quid de homine isto fecero pro " precibus domini papæ, multas mihi debet habere " grates." Crastina die cum nuntiis convenerunt omnes episcopi ad locum quemdam, qui vocatur le Bur.⁴ Et statim ex quo venerunt nuntii, intravit dominus rex parcum, et omnes episcopi cum eo, et illi tantummodo qui vocati erant ex nomine. Et statim habuit dominus rex consilium cum nuntiis solis, petens ab eis quod clericos suos absolverent sine juramento. Quod cum nuntii se facturos instantè negarent, dominus rex ad equum suum cucurrit, et ascendit, et, audientibus omnibus,⁵ juravit quod nunquam in vita sua audiret neque dominum papam, neque alium⁶ de pace et restitutione vestra. Quo audito archiepiscopi et episcopi, quotquot erant, ad nuntios venerunt, et supplicaverunt eis quod pro amore Dei hoc facerent. Ipsi vero cum summa difficultate concesserunt. Quo facto descendit dominus rex, et iterum cum eis habuit consilium. Et cito post, convocatis omnibus quotquot in parco⁷ erant, incepit dominus rex narrationem suam, et dixit quod volebat eos scire quod vos per eum de Anglia non existis, et quod vos multotiens revocaverat,

¹ *et, ins. L.*

² *synodo, Z, L.*

³ *Baiocas, Z.*

⁴ *Lebur, Z, L.*

⁵ *omnibus, om. L.*

⁶ *anum, V.*

⁷ *pace, V.*

ut veniretis satisfacere super his quæ adversus vos habuit, et noluistis: sed modo ita se habet res, quod ipse, præce et præcepto domini papæ, archiepiscopatum integre vobis reddit et pacem, et omnibus qui de terra sua pro vobis exierunt. Istam pacis concessionem circa horam nonam fecit dominus rex, et post hæc valde lætus remansit, et quasdam alias causas in præsentia sua tractari fecit. Quibus pertractatis, iterum venit ad nuntios, petens ab eis ut¹ ipsi irent in Angliam causa absolvendi excommunicatos qui ibi sunt. Quod cum instanter negarent se facturos iratus est rex, et petiit iterum quod saltem alter illorum iret alter remaneret, vel quod unum clericorum suorum mitterent, et ipse illi clerico reditus daret antequam rediret. Quod cum iterum Gratianus (qui, ut speramus, filius est gratiæ,) denegaret, dominus² rex ab eis iratissimus recessit, et audientibus illis dixit; "Facite quod vultis; ego neque vos neque excommunicationes vestras appetior vel dubito unum ovum." Et post istud verbum equum suum ascendit ut recederet. Sed secuti sunt eum archiepiscopi [et]³ episcopi, quotquot erant, et dixerunt ei quod male locutus erat. Postea vero descendit, et cum eis verbum habuit. Cujus consilii summa fuit, quod ipsi omnes scriberent domino papæ quod,⁴ audientibus illis, obtulerat vobis pacem, et paratus erat facere omne præceptum domini papæ, et quod per nuntios stetit quominus fieret. Deinde cum in faciendis litteris nonnihil temporis perdidissent, cum multotiens quasi iratissimus ab eis discessisset, accesserunt ad eum archiepiscopi⁵ et episcopi, dicentes quod isti nuntii haberent et ostendissent jam mandatum domini papæ, quod omnes facerent quicquid ipsi nuntii præceperint. Respondit rex, "Scio, scio, interdicerent terram meam. Sed nun-

¹ ut, A; quod, Z. L.² dominus, om. O.³ et, ins. L.⁴ et quod, L.⁵ archiepiscopi, om. L.

Agreement.

Absolution
of excom-
municates.

Question
as to bene-
fices.

“quid ego, qui possum capere singulis diebus castrum fortissimum, [non]¹ potero capere unum clericum, si interdixerit terram meam?” Verum cum aliqua ad voluntatem suam se facturos promisissent, cessavit omnino tempestas, et rediit ad cor et dixit, “Nisi hac nocte pacem feceritis, nunquam de cætero ad hoc² punctum venietis.” Postea, cum aliquantum in verbo isto laborassent, convocatis omnibus, dixit, “Oportet me facere multum pro prece domini papæ, qui dominus et pater meus est, et ideo reddo ei archiepiscopatum suum et pacem meam et omnibus qui pro ea³ extra terram sunt.” Tunc nuntii et omnes alii gratias egere. Et tunc rex adjunxit, “Si quid modo minus feci, cras consilio vestro supplebo.”

Crastina die, id est⁴ kalendis Septembris, conveniunt ad eundem locum circa horam meridianam, et cum de⁵ absolutione excommunicatorum diutius esset tractatum, ut scilicet non jurarent, eo decursum est quod Gaufridus Ridel et Nigellus de Saccavilla et Thomas filius Bernardi, extenta manu⁶ ad evangelia coram posita, dixerunt in verbo veritatis se facturos mandatum nuntiorum. Tunc petatum est a nuntiis quod ecclesiæ⁷ vestræ omnes, quotquot dominus rex interim donavit, penes eos residerent quibus a rege donatæ sunt. Sed, sicut⁸ audivimus, eo decursum est ut libere ad vestram redeant donationem. Postea hoc actum est, ut formam pacis quam⁹ concesserat rex episcopi scriberent, et multa intentione¹⁰ agebat hoc dominus rex quod alter nuntiorum in Angliam transfretaret ad absolvendum excommunicatos. Et cum discessissent, jam tertia hora noctis fere elapsa, rex

¹ non, A, but marked for omission; interl. O; om. Z, L.

² hoc, O. L; hunc, A, V, Z.

³ eo, Z.

⁴ ii. (i.e. secundo), ins. O; erased, A. (The day was really Sept. 2.)

⁵ de, om. V.

⁶ illud, ins. Z, with *vel illius* in marg.

⁷ ecclesiæ vestræ, A, O; om. V, L. After *omnes*, L. inserts *res*.

⁸ sicut, A, O; ut, Z, L

⁹ quod, L.

¹⁰ urgebat?

dixit quod in forma pacis scriberetur, *Salva dignitate* Question as to *salva dignitate*. *regni sui*; sed Gratianus, sicut audivimus, instanter negavit se ulla id concessurum ratione. Et in isto verbo stant adhuc, redituri die Nativitatis beatæ Sept. 8. Mariæ¹ virginis apud Cadomum,² ut hoc ipsum plenius confirmet. Lexoviensis operam dedit ut regi Arnulf and Rotrou. blandiretur; Rothomagensis, ut Deo et domino papæ. Valete.

DLXI.

DE ABSOLUTIONE EPISCOPORUM.³

(O. ii. 147; Z. iii. 32; L. iii. 32; Thom. 385.)

Dominus Cantuariensis concessit, in præsentia nostra Conditions of absolution. et domini Trecensis et quorundum aliorum, nuntiis domini papæ, domino Gratiano et magistro Viviano, pro bono pacis, ut hac vice absolverent excommunicatos suos ad tempus, accepto ab eis juramento quod stabunt mandato ipsius Cantuariensis, si hoc aliquo modo⁴ efficere poterunt, sin autem, suo. Et⁵ ipsi versa vice promiserunt domino archiepiscopo in veritate, quod, si non fuerit pax subsecuta inter regem et ipsum ante recessum eorum, qui non protrahetur ultra festum beati Martini, ab eodem festo reponent eos in eandem sententiam in qua fuerunt, nec dimittent propter aliquam appellationem factam vel faciendam ab illis, vel ab aliquo alio pro ipsis, nisi infra viginti dies a prædicto festo, (si tamen tanto⁶ tempore moram fecerint,) domino⁷ Cantuariensi satisfecerint de his pro quibus ab eo excommunicati sunt. Et si ante memoratum festum recesserint, similiter reponent eos in

¹ *Mariæ*, Z, L; om. A, O.

² *Cadumum*, Z.

³ *De . . . episcoporum*, O.

⁴ *modo*, A; om. L.

⁵ Om. O.

⁶ *tanto tempore*, A, O, V.; *tan-
topere*, L.

⁷ *domino*, om. A.

eandem sententiam a die recessus sui, nisi (sicut prædictum est) satisfecerint eidem Cantuariensi. Verentur enim¹ ipsum, qui pro ecclesiæ libertate per tanti temporis spatium exsilium jam sustinuit, ad intolerabilem injuriam provocare. Qui juxta sententiam domini papæ in paucis vexatus in multis profecit, sicut creditur ab his qui ejusdem Cantuariensis intima novērunt.

 DLXII.

GILBERTUS LONDONIENSIS EPISCOPUS AD ALEXANDRUM
PAPAM.

(C. 201; G. Fol. 156.)

Patri suo et domino, summo pontifici Alexandro, frater Gillebertus, Londoniensis ecclesiæ minister, salutem et debitum honoris et obedientiæ famulatum.

The
writer's
difficulties.

Benignitati vestræ, pater, mihi jam frequenter exhibitæ, corde provolutus et corpore gratias humillime refero, quod onus a me quo premebar anxie, prævalente tandem gratia, summovistis, et a mœstitiæ me tenebris in quandam optatæ spei serenitatem, intus apud patrem pulsante pro filio pietatis affectu, misericorditer induxistis. Unde soluto vinculo quo tenebar, nil, pater, est quod optem amplius, quod desiderantius affectem, quam sanctitati vestræ præsens assistere, præsentem me totum vobis exponere, et hanc dierum meorum paucitatem relictam a tumultibus et turbini-
bus abstractam, vestri moderamine consilii, totam Domino mancipare. Unde meis graviter accrescit infortuniis quicquid obstaculo mihi quo minus optata peragam, et labores meos diutinos et diu continuata tædia optato tandem fine concludam.

¹ et, ins. A.

Hinc mihi dolor insidet, et meum undequaque spiritum involvit anxietas, dum ex causis plurimis emergunt plurima quæ me avocant a proposito, et non occasione quadam, sed necessitate multiplici, retrahunt ab incepto. Et quidem in causis illa prima est et præcipua quod exivit in aures omnium jamdiu a celsitudine vestra in me latam sententiam, cum collata mihi pro parte gratia vix adhuc paucis innotuerit. Hinc omnium qui vias obsident, qui calles directos ad vos, ut formicæ circumquaque discurrentes, obambulant, furor accensus est, ut, nec Deum verentes nec homines, impune sibi in me cuncta licere judicent; obsequium Domino præstare se reputent, si mihi injectis manibus damnis me pariter et contumeliis afficiant; et carcerali mancipatum custodiæ, hominem a summo condemnatum et reprobatum pontifice, ad exactam usque stipis ultimæ redemptionem, exquisita poenarum adhibitione compellant. Stratas omnes hic adversus me jam rumor implevit, "Hac transiturus" ille est, quem manus apostolica cunctis exposuit, "quem ut Ægyptium¹ spoliare, suffocare, modis omnibus affligere, bonus odor sacrificii Deo, et apud ecclesiam consummata laus est. Aptate manus, adhibite custodiam, ne sub larva aut quoquomodo subornatus evadat. Lundoniæ vobis opes in januis ecce sunt. Inopes vos de cætero negligentia sola constituet." Hic, pater, adversus me murus erectus est, hæc undique difficultas objecta, quam etsi juvante Domino transcendere quoquomodo contingeret, ætas tamen ultima, quæ a pluribus me jam annis exceperit, impedimento mihi est, ne aut iter istud arripere, aut imparibus² sibi viribus laborem hunc aut possim aut audeam aliquatenus attentare. Hæc mihi jam tot invexit incommoda quot enumerare longum est, et quæ magis suppressere quam scripto propalare compellit erubescencia.

¹ *Ægyptum*, G.| ² *in paribus*, G.

Difficulty of travelling to the papal court.

DLXIII.

ALEXANDRO PAPÆ VIVIANUS.¹

(A. 136; O. ii. 35; Z. iii. 27; Lup. iii. 27; Thom. 360; R. de Diceto.)

Beatissimo patri et domino Alexandro, Dei gratia universalis ecclesiæ summo pontifici, Vivianus, ejus sanctitatis servus devotissimus, debitæ subjectionis obsequium.

Explana-
tion of
delay in
reporting.

Quod statum nostrum pariter, et esse negotii pro quo ad illustrem regem Angliæ destinati sumus, tamdiu beatitudini vestræ significare distulimus, non dissolutæ negligentia, quæ culpæ annumeratur,² sed necessitati et qualitati causæ³ adscribendum certissime fore sciatis. Erat enim cum exercitu in remotis Gasconia partibus, et illuc absque maximo discrimine nullatenus, sanctissime pater, poteramus accedere, nec fuit de consilio Christianissimi regis Francorum, cui apud Silviniacum obviavimus, litteras sibi vestras, quas devotissime recepit, repræsentantes. Deinde Senonis, regis Angliæ reditum exspectantes, declinavimus. Qui, cum longiorem quam credideramus⁴ moram in Gasconia fecerat, tandem rediit, et ad ejus præsentiam festinanter⁵ in Normannia accessimus. A quo et principibus suis satis honeste recepti fuimus, in crastino litteras ei vestras exhibentes. Quas cum legisset, multa in exordio⁶ orationis suæ contra dominum Cantuariensem nobis, sicut olim dominis nostris cardinalibus, proposuit. Sed quia ut eum in amorem et gratiam suam, omni rancore deposito, in remissionem peccatorum suorum

Meeting
with
Henry.

¹ In A this letter is ascribed to William of Pavia, as if it related to the first commission for reconciliation. For the name of Vivian in the greeting that MS. has *Wi.*; and this may have led to the mistake.

² *annumerantur*, V.

³ *causæ*, om. V; *esse*, L.

⁴ *crediderimus*, Z.

⁵ *festinantes*, L.

⁶ *crastinum*, A.

reciperet, sibi incessanter injungebatis, quodammodo verbo annuit, et se habiturum fore consilium respondit. Sed ante de absolvendis excommunicatis proposuit. Proposals as to absolution. Nos vero qualem super absolutione¹ episcoporum potestatem haberemus, quia vobis non extat incognitum, narratione supersedemus. Qualicumque tamen postmodum potestate accepta, si Deus animum suum et voluntatem ad pacem inclinaret, propter hoc præstito ab eis juramento nullatenus remaneret. Qui cum per multos amfractus locorum, nec minus verborum, nos secum adduxisset, et aliquamdiu detinisset, demum in præsentia Rothomagensis et Burdegalensis archiepiscoporum hæc proposuit: ut tres qui præsentés erant, absolverentur, et unus nostrum Angliam intraret, et reliquos excommunicatos, quos juxta littus maris inveniret, absolveret, et alter ad archiepiscopum procederet. Quo pacto, Ejus intuitu per quem reges regnant, et amore vestro, archiepiscopo permetteret ut secure veniret, et in bona pace et firma securitate ecclesiam suam reciperet cum omni integritate, sicut habuit antequam exiret, eamque teneret ad honorem Dei et ecclesiæ, et suum et filiorum suorum; et hoc idem suis, qui cum eo et pro eo exsulabant, concedebat. Et in scriptis totum quod promittebat, redigere debebat. In crastinum autem, cum illos tres absolvere debere- The kiss of peace. mus, mutavit dumtaxat nomen *filiorum*, et dixit *heredum*, et hoc in præsentia prædictorum archiepiscoporum, et unius nominatissimi Lexoviensis² episcopi. Quid ergo de osculo? Nec propter hoc modicum pax remaneret, respondit. Ejus nobis verbum placuit, et admisimus. Absolutione autem illorum trium³ postmodo⁴ facta, ubi dixit, *honorem suorum hæredum*, cæteris in suo statu manentibus, in eo⁵ loco adjecit,

¹ *absolutione*, A, Z; *absolutionem*, L.

² *Luxoviensis*, A; *Lexoviensis*, L.

³ *trium*, om. L.

⁴ *postmodum*, A, Z; *postmodo*, L.

⁵ *eo*, A, O; *ejus*, Z, L.

Caen and
Rouen.

Further
terms.

salva dignitate regni sui; quo audito plurimum turbati sumus, quia in finibus prædictorum verborum non stabat. Et ita ab ea utcunque¹ recessimus, et in ducatu Rothomagensis archiepiscopi Cadomum usque pervenimus. Et cum rex comiti Flandrensi Rothomagum obviam proficisceretur, verbum pacis nobiscum denuo retractandum,² prænominatis archiepiscopis, Lexoviensi, Wigornensi, Sagiensi, Baiocensi, Redonensi episcopis, Cantuariensi, Saresberienſi archidiaconis, et suis principibus commisit. Qui cum instarent ut verbum, scilicet *salva dignitate regni*, admitteremus, respondimus, "Stet ergo verbum regis pariter ut verbum " Domini, id est, *Salva libertate ecclesiæ*." Quod non admiserunt; sicut nec rex, licet in *honore Dei* libertatem ecclesiæ (ut dicebat) intelligeret, apponere tamen scripto penitus recusavit. Et cum jam contra nos verbo prævalere non possent, præelegerunt ut archiepiscopus, sicut jam dictum est, secure ad ecclesiam suam accederet, et in bona pace et securitate ecclesiam suam cum omni integritate, sicut habuit antequam exiret, hinc inde, nulla conditione apposita, reciperet, et sui similiter sua. Et ad eorum instantiam verbum admisimus.

Demum a rege apud Rothomagum vocati cum multo labore accessimus. Tandem per legatos suos nobis in curia archiepiscopi mandavit quod nullatenus a verbo illo, *Salva* scilicet *dignitate regni sui*, recederet; et ita sicut nec primo, nec secundo a prænominatis personis verbo invento stare placuit. Et hoc modo, beatissime pater, recessimus. Archiepiscopis quoque, sub debito fidelitatis qua vobis adstricti tenebantur, præcipimus, ut eis quos absolvimus, sub debito juramenti quo vobis tenebantur, præciperent, et domino regi proponerent, ut si pax secuta non esset ante discessum nos-

¹ *utrinque*, L.

² *retractandum*, A, O, Z; *retractandis*, V; *retractandæ*, L.

trum, beneficio absolutionis non fruerentur, et sententiam quam dominus¹ archiepiscopus Cantuariensis in eos tulerit,² irrefragabiliter observarent. Et hæc hactenus de his quæ cum domino rege gessimus.

Cæterum verbum regis Cantuariensi archiepiscopo postmodum repræsentavimus, qui cum prædicta omnia æquanimiter sustineret, dignitatem regni sui [sibi]³ libenter conservaret, salvo ordine suo et fidelitate Romanæ ecclesiæ. De his vero,⁴ si quis aliter vobis proposuerit, sic esse sicut diximus per omnia credatis. Et quod nomen domini Gratiani non ponitur in his litteris, non ideo remansit, quod eas non viderit et diligenter pertractaverit,⁵ sed quia festinabat redire, et longe breviores volebat fieri litteras; scilicet⁶ ut nihil nuntiis regis contra nos usque ad reditum nostrum crederetis. Novissime, de consilio archiepiscoporum et episcoporum, disposuimus ad præsentiam ipsius regis mittere nuntium. Elegimus tandem magistrum Petrum, virum honestum et bene litteratum, Papiensem archidiaconum,⁷ quem ad prænominatum regem misimus, ut ei clementer supplicaret, utque in exsequenda pace inter ipsum et dominum Cantuariensem, juxta tenorem litterarum vestrarum quas ipse receperat preces admitteret, ex parte vestra affectuose⁸ rogaret. Qui cum honeste fuisset receptus, indecenter et contra honorem Dei et suum, (sicut ipse asserit,) fuit tandem dimissus, et quibusdam rebus suis in ejus ducatu postmodum exspoliatus. Unus quoque de suis præcipue, qui ab eo (ut dicebat,) timore jam extra villam non longe recesserat, a sævis hominibus acriter est tractatus, sed, suggestione cujusdam supervientis militis,

Gratian
about to
return.

Peter of
Pavia sent
to Henry,

he is
robbed.

¹ dominus, A, O; om. L.

² tulerit, A, O; tulerat, L.

³ sibi, Z; om. L.

⁴ vero, Z; quoque, L.

⁵ pertractavit, A, O, Z; pertractaverit, L.

⁶ scilicet, Z; sed, L.

⁷ archidiaconem, A, O.

⁸ affectuose, A, O; affectuosissime, Z, L.

ut nobis hujusmodi factum denuntiaret, Divina gratia de manibus est illorum ereptus.

DLXIV.

ALEXANDRO PAPÆ HENRICUS REX ANGLIÆ.

(A. 181 ; O. ii. 123 ; Z. iii. 20 ; Lup. iii. 20 ; G. Fol. 490 ; Rymer, i. 24.)

The king's
disappoint-
ment as to
the legates.

Sæpius¹ nuntios nostros ad pedes paternitatis vestræ direximus, rogantes et supplicantes quatenus querelis quæ inter nos et Cantuariensem vertuntur finem debitum, justitia mediante, poneretis. Et tandem placuit benignitati vestræ ut, juxta petitionem nostram, de latere vestro legatos nobis mitteretis cum potestatis plenitudine, ut omnes controversias nostras plene decidere et diffinire possent, remoto appellationis obstaculo. Qui cum in hac potestate, (sicut nuntii nostri² ad nos reportaverunt, et litteris vestris continebatur³ expressum, quas adhuc penes nos habemus,) missi fuissent, sicut per eosdem legatos, cum ad nos pervenissent, accepimus, potestas illa ad injuriam nostram illis subtracta est. Unde cum nos ad omnem justitiam⁴ coram eis offerremus, præfatus Cantuariensis, qui ita inique et malitiose erga me se habet sicut vobis et toti mundo innotuit, coram illis justitiæ parere omnino contempsit. Ob cujus defectum alios deinceps nuntios ad majestatem vestram transmisimus, per quos litteras vestras recepimus, quas et ipsas adhuc penes nos habemus, in quibus terram nostram et personas regni nostri⁵ a præfati Cantuariensis potestate eximebatis, donec ipse in gratiam nostram redisset. Quod cum ante restitutionem nostræ gratiæ (nescimus ob quam causam),

The ex-
communi-
cations.

¹ *Episcopus* (for *Sæpius*), G.

² *vestri*, A, O ; *nostri*, Z, L.

³ *continebatur*, A, O ; *contine-*
bat, L.

⁴ *emendationem*, Rym.

⁵ *nostri*, om. L.

immutaveritis, dum alii nuntii nostri adhuc in curia vestra morarentur, et antequam novissimi legati vestri ad nos pervenissent, Vivianus scilicet¹ et Gratianus, Gratian
and
Vivian. ipse in personas regni nostri, et in quosdam familiares et servientes nostros, qui singulis diebus nobis assistebant, excommunicationis sententiam promulgavit. Cum vero prænominatos nuntios debito nos honore suscepissemus, qui, tam per litteras vestras quam viva voce, protestabantur quod ad honorem nostrum et regni nostri exaltationem venissent, primo loco de absolvendis excommunicatis tractavimus, qui non solum ad nostram, verum etiam ad vestram² et eorundem legatorum injuriam excommunicati videbantur, petitionibus illis quas ex parte vestra nobis proponebant, quantum poteramus, ob reverentiam et amorem vestrum pio assensu condescendentes. Proponebant siquidem litteræ vestræ, quatenus sæpefacto³ Cantuariensi archiepiscopatum⁴ suum, et⁵ pacem et amorem nostrum redderemus. Nos vero postposito omni honore nostro, communicato consilio Burdegalensis et Rothomagensis archiepiscoporum, Cenomanensis, Redonensis, Bajocensis, Lexoviensis,⁶ Constantiensis, et Sagiensis episcoporum, Fiscanensis,⁷ Beccensis, Sancti Wandregisili, Cadomensis, Troacensis,⁸ Ceresiensis,⁹ Rievallensis,¹⁰ Mortuimaris,¹¹ Tironensis, Beldecensis, et quorundam aliorum abbatum, necnon et Gaufridi Autisiodorensis,¹² et quorundam aliorum religiosorum virorum, concessimus antedicto Cantuariensi, (licet ipse, sicut vobis multotiens significavimus, absque conscientia nostra et coactione aliqua a regno nostro exierit,) ut in bono et in pace rediret,

¹ *scilicet*, A, Z; om. L.² *vestrarum* for *vestr.* et *eorundem*, L.³ *sapefacto*, A.⁴ *archiepiscopatum*, A, Z; *episcopatum*, L.⁵ *et*, O, A; om. Z, L.⁶ *Luzoviensis*, A, Z.⁷ *Fiscam'*, A.⁸ *Troanensis*, L.⁹ *Ceresensis*, L.¹⁰ *Riewall'*, A.¹¹ *Mortuimarensis*, L.¹² *Archisiodorensis*, V.

The abso-
lutions.

The agree-
ment
broken.

Request to
the pope.

et possessiones suas omnes haberet sicut habuit quando a regno exivit, et ipse et omnes qui cum eo vel pro¹ eo exierunt, ad² honorem Dei et ob amorem vestrum, salva dignitate regni nostri. Cumque nuntii vestri coram³ supradictis viris responsum hoc absque omni contradictione recepissent, excommunicatos illos qui præsentes erant absolverunt. Convenit autem inter nos ut alter eorum, Vivianus scilicet, pro excommunicatis illis qui in Anglia erant absolvendis transfretaret, Gratianus vero ad verba hæc sæpenominato Cantuariensi transportanda rediret. Mane autem facto, cum ab eis, quibusdam negotiis nos trahentibus, accepta ab eis prius licentia, recessissemus, nescimus cujus instinctu aut quo spiritu, concessis stare recusaverunt, causantes verbum illud quo nos dignitatem regni nostri salvam fore dixeramus; quod tam nobis, quam illis qui nobiscum aderant, nullo jure ab eis causari debere videbatur. Nos autem hujus rei seriem ad vestram conscientiam referendam esse duximus, de vestra semper discretione præsumentes quod vos in nullo honori nostro derogare velitis, vel regni nostri dignitati; obnixè serenitati vestræ supplicantes, quatenus, attente considerantes honorem et utilitatem quam vobis et curiæ vestræ contulimus et in futurum (nisi per vos steterit) conferemus, sic rem temperetis, ne penes vos tantum possint illius perfidi proditoris nostri malitiosæ blanditiæ, quantum evidentia tot et tantorum virorum testimoniis corroborata causæ nostræ merita; sed juxta petitionem nostram eos qui excommunicati sunt absolvatis, et ne in alios⁴ venenum suæ excommunicationis perfundere possit provideatis; ne, si minus in hac justa petitione nostra exauditi fuerimus, tanquam de vestra benevolentia desperantes, aliter securitati nostræ et honori prospicere compellamur.

¹ *propter eum*, L.

² *ad*, A; *ob*, L.
coram, om. L.

⁴ *in alios*, A, O, Z; *in alium*, V; *in nos et alios*, L.

Et quoniam singula quæ a nobis dicta sunt et propo-
 sita difficile scripto comprehenderentur, transmittimus <sup>The king's
envoys</sup>
 ad pedes paternitatis vestræ clericos et familiares nos- <sup>empowered
to explain</sup>
 tros, Reginaldum archidiaconum Saresberiensem et Ri- ^{vivâ voce.}
 cardum Barre, qui plenius vobis cuncta, quæ hinc inde
 agitata sunt, exponent. Quibus in cunctis quæ ex
 nostra parte vestræ sanctitati proponunt, fidem indu-
 bitanter adhibeatis.¹ De quorum reditu festinanter
 maturando² vestra, precamur et consulimus sollicite,
 provideat discretio, quoniam eorum mora diuturnior
 periculum et damnum intolerabile ecclesiæ posset afferre.

DLXV.

ALEXANDRO PAPÆ ROTRODUS ROTHOMAGENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(A. 132; O. ii. 124; Z. iii. 21; Lup. iii. 21; Thom. 322; G. Fol. 428.)

Evocati³ a domino nostro rege, cum venissemus ad ^{Meeting}
 curiam, et cum vestris legatis jam aliquantulum pro- ^{with Henry}
 cessum esset super mandatis vestris, ex veracissimo ^{and the}
 archiepiscoporum et episcoporum relatu, qui ad hoc ^{pope's}
 convenerant,⁴ et quibus nimirum credimus sicut nobis, ^{envoys.}
 auditu comperimus, quod nuntios et litteras vestras
 dominus rex Anglorum tanto majore lætitia et alacri-
 tate suscepit, quanto majorem ei benignitatis vestræ
 gratiam promittere videbantur. Unde petitione vestra, ^{Terms of}
 de pace Cantuariensis⁵ archiepiscopi et suorum reditu, ^{peace.}
 consilio archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, et
 religiosarum personarum, et optimatum regni sui, pro
 amore vestro benignius exaudita, eum ad archiepisco-
 patum suum redire, ipsumque cum omni integritate

¹ *adhibeatis*, O, A; *habeatis*, L.

² *maturando*, Z; *maturato*, L.

³ *sumus*, ins. L (where the sen-
 tence ends with *rege*).

⁴ *venerant*, L.

⁵ *contra archiepiscopum*, A, O,
 Z; *Cant. archiepiscopi*, L, and
 margin of Z.

As to absolution of excommunicates.

Difference as to "dignity."

Ecclesiastical and royal power.

quod tenebat quando exivit recipere, et deinceps bene et in pace possidere ad honorem Dei, salva nimirum regni sui pristina dignitate, concessit. Cum igitur inter dominum regem et nuntios vestros super hoc tractatus prolixior incidisset, in verbo utrimque complacito novissime convenerunt, ita scilicet ut eos qui præsentes aderant statim absolverint, et ad eos qui erant in Anglia absolvendos alter eorum, videlicet magister Vivianus, illico transire, alter citra¹ mare ad executionem conductæ pacis consenserint remanere.

Postmodum vero revocato consensu, verbum quod jam susceperant conservandæ in futurum regiæ dignitatis admittere noluerunt, ea quæ jam salubriter quidem disposita fuerant exsequi recusantes. Ego itaque, cum præfatis non contemnendæ² auctoritatis personis quæ aderant, pro bono tantæ pacis missus omni vigilantia et sollicitudine institi ut, sicut dictum fuerat, præposito honore Dei, et regni stante antiqua dignitate, ut dignum est, nuntii vestri verbum, optimum et omni acceptione dignum, *regiæ dignitatis* cum gaudio susciperent, ne tantum bonum remaneret. Et cum in hac³ nostra persuasione multum laboratum esset et nihil elaboratum,⁴ doluimus plurimum, præsertim cum constet nobis pro certo quod in observatione regiæ dignitatis libertas aut dignitas ecclesiastica nullatenus prægravetur. Siquidem "dignitas⁵ ecclesiastica regiam
" provehit potius quam adimit dignitatem, et regalis
" dignitas ecclesiasticam potius conservare quam tollere
" consuevit libertatem; etenim quasi quibusdam sibi
" invicem complexibus dignitas ecclesiastica et regalis
" occurrunt, cum nec reges salutem sine ecclesia, nec

¹ circa, Z, with correction in margin.

² contemptæ, L.

³ in hac, A, Z; om. L.

⁴ esset repeated after elaboratum, V.

⁵ This recurs repeatedly in these letters, and also in R. de Diceto (i. 335), and is evidently a quotation.

"ecclesia pacem sine protectione regia, consequatur," Genibus itaque¹ pietatis vestræ, quanta possumus devotione, advoluti, suppliciter obnixequē deprecemur, ne sapientia vestra quasi litterarum apices et conceptiones verborum potius quam rem ipsam duxerit amplectendas,² sed, secundum a Deo datum vobis spiritum discretionis, id agite ne causa unius in multorum et fere innumerabilium perniciem convertatur. Quia ad bonum pacis quandoque magis proficit mansuetudo gratiæ quam severitas disciplinæ.

DLXVI.

ALEXANDRO PAPÆ BERNARDUS NIVERNENSIS
EPISCOPUS.

(A. 133; O. ii. 125; Z. iii. 22; Lup. iii. 22; G. Fol. 455.)

Post nuntiorum vestrorum a domino rege discessum, ad ipsius³ curiam citati venimus, ibique ex certa relatione⁴ archiepiscoporum, episcoporum, et aliorum terræ suæ qui ob hoc convenerant magnatum, accepimus quod idem dominus rex nuntios vestros et litteras debita veneratione suscepit, quippe qui ei promptam benignitatis vestræ gratiam promittere videbantur. Propositis siquidem ab eis petitionibus vestris, de consilio prædictorum optimatum suorum, præfatum regem benigne respondisse asserebant quod, pro amore [Dei]⁵ et honore vestro, archiepiscopum Cantuariensem ad archiepiscopatum suum redire, et omnia quæ tenebat

Report of
meeting at
Henry's
court.

¹ So A, O, Z. Lupus reads as follows, the words in brackets being absent in V, and supplied by the help of the following letter:—*Genibus itaque [provoluti] pietatis vestræ, quanta possumus devotione [sanctitatem vestram exoramus].*

² *amplectendam*, O, A; *amplectendas*, L.

³ *ad ipsius*, A, O, Z; om. V; *ipsius*, om. L.

⁴ *legatione*, V; *allegatione*, Z; *relatione*, A, O, L.

⁵ *Dei*, Z.

quando exivit cum integritate recipere, salva nimirum pristina dignitate regni sui, concedebat,¹ et deinceps bene et in pace possidere ad honorem Dei. Asserebant etiam quod cum inter dominum regem et prædictos nuntios vestros super hoc tractatus prolixior haberetur, tandem utrimque complacuit ut eos qui præsentem aderant statim absolverent, et ad illos qui in Anglia erant absolvendos alter eorum, videlicet magister Vivianus, illico transiret, alter ad conductæ pacis executionem remaneret. Postmodum vero revocato quem præbuerant consensu, verbum conservandæ in posterum *regiæ dignitatis* admittere noluerunt, ea quæ utiliter et provide ordinata fuerant exsequi recusantes, tanquam in hoc verbo aliquid ecclesiasticæ dignitati derogaretur; cum, omnibus sanius et recte intelligentibus, videatur quod dignitas regia ecclesiasticam provehat potius quam minuât dignitatem, sicut versa vice ecclesiastica libertas regiam adornat et veneratur majestatem. Est enim in his duabus rebus firmissimus amicitiarum nodus, et amica connexio, cum et regiam excellentiam dignitas ecclesiastica provehat, et pacem ecclesiasticam regia conservet auctoritas. Nos itaque, paternitatis vestræ genibus obvoluti,² quanta possumus supplicatione pietatem vestram exoramus, ne in tanto rerum discrimine litterarum apices et verborum conceptiones potius quam ipsam amplecti velitis veritatem sed, juxta datum vobis a Deo discretionis et consilii spiritum, dormitet aliquantulum apud vos severitas disciplinæ, ut magis proficiat mansuetudo gratiæ et benignitas: et causæ unius, sicut pium patrem decet, multorum aut certe innumerabilium periculum et discrimen præferatis.

¹ *concedebat*, A; *concedat*, L. | ² *obvoluti*, A, O, Z; *advoluti*, L.

DLXVII.

EPISCOPI ET CLERUS NORMANNIÆ AD ALEXANDRUM
PAPAM.(A. 118; O. ii. 110; Z. iii. 23; Lup. iii. 23; G. Fol. 439; J. 53;
Arnulf (Ed. Giles) 62.)

Domino papæ Alexandro episcopi et clerus Nor-
manniæ salutem et obedientiam.

Nuntios et litteras vestras dominus noster rex An-
gliæ tanto majore lætitia et alacritate suscepit, quanto The same subject as in Epp. 565 and 566.
majorem ei benignitatis vestræ gratiam promittere
videbantur. Unde petitione vestra de pace Cantua-
riensis archiepiscopi et suorum restitutione,¹ ecclesias-
ticarum² personarum et optimatum regni sui consilio,
pro amore vestro benignius exaudita, eum ad archi-
episcopatum suum redire, ipsumque cum omni integri-
tate, qua tenebat quando exivit, recipere et deinceps
in³ bona⁴ pace et⁵ securitate possidere, ad honorem
siquidem Dei et⁶ ecclesiæ, salva nimirum regni⁷ sui
dignitate pristina, concessit.

Cum⁸ igitur inter dominum regem et nuntios vestros
super hoc tractatus prolixior incidisset, in verbo utrim-
que complacito novissime convenerunt; ita scilicet ut
eos qui præsentés erant statim absolverint,⁹ et ad eos
absolvendos qui erant in Anglia alter eorum, magister
scilicet Vivianus, illico transire, alter citra mare ad
exsecutionem conductæ pacis consenserint¹⁰ remanere.
Postmodum, revocato consensu, verbum conservandæ in

¹ *restitutione*, J; *reditu*, al.² *ecclesiasticarum* . . . *vestro*,
om. J.³ in, om. A, O, Z.⁴ *bona*, G; om. al.⁵ *et securitate*, J, G; om. al.⁶ *et ecclesiæ*, J, G; om. al.⁷ *regni*, om. V.⁸ For *Cum igitur* . . . *scilicet*,
J reads *Visum nobis est verbum hoc*
nuntiis vestris, viris sane pruden-
tibus, placuisse; adeo ut . . .⁹ *absolverent*, L.¹⁰ *consenserint*, A, J, O; *consen-*
serunt, V; *concesserunt*, L; *con-*
senserit, G.

futurum *regiæ dignitatis* admittere noluerunt, ea quæ disposita fuerant exsequi recusantes; cum archiepiscopi, episcopi, abbates, religiosæ personæ, optimates regni, qui aderant, pro bono tantæ pacis multis precibus institissent, quoniam in observatione regiæ dignitatis nullatenus videbatur nobis libertas aut dignitas ecclesiastica prægravari. Siquidem dignitas ecclesiastica regiam provehit¹ potius quam adimit² dignitatem, et³ regalis dignitas ecclesiasticam conservare potius consuevit quam tollere libertatem. Etenim quasi quibusdam sibi invicem complexibus dignitas ecclesiastica et regalis occurrunt; cum nec reges salutem sine ecclesia, nec ecclesia pacem sine protectione regia consequatur. Genibus itaque pietatis vestræ, quanta possumus devotione, advoluti suppliciter obnixequæ⁴ deprecemur ne sapientia vestra quasi litterarum apices et conceptiones verborum potius quam rem ipsam duxerit amplectendas.⁵ Sed, secundum datum vobis a Deo spiritum discretionis, id agite ne causa unius in multorum et fere innumerabilium perniciem convertatur; quia ad bonum pacis quandoque magis proficit mansuetudo gratiæ, quam severitas disciplinæ. Dominus⁶ personam vestram ecclesiæ suæ per tempora multa conservet incolumem.

DLXVIII.

HENRICUS ANGLORUM REX AD ABBATES CISTERCIENSES.

(A. 324, 327; O. ii. 292; Z. iii. 29; Lup. iii. 29; G. Fol. 494.)

Henricus⁷ rex Angliæ et dux Normanniæ et Aquitaniæ et comes Andegaviæ viris venerabilibus abbati

¹ provehat, J.

² adimat, J; adjuvat, Arn., ed. Giles.

³ vel, J.

⁴ obnixequæ, J enixequæ. L, G.

⁵ amplectenda, J.

⁶ Dominus . . . incolumem, om. J.

⁷ Henricus . . . affectum, A, O om. Z, L.

Cistertiensi et universis¹ abbatibus Cistertiensis ordinis, qui ad capitulum Cistertium² conveniunt, salutem et sinceræ dilectionis affectum.

De vestra sinceritate³ et religione plenius⁴ confidens, et constantius præsumens, universitati vestræ devote⁵ supplico, humiliter petens quatenus mei et hæredum meorum memoriam habeatis, necnon et fidelium meorum; quatenus precibus vestris mihi propensius inclinetur divina clementia, nobisque miserationem ejus propitiam facere studeatis, ut cum pace solida et continua nos dirigat, et regnum meum et alias terras mihi subditas conservet. Præterea vobis innotescere volo, quod⁶ nuntios domini papæ, viros venerabiles Gratianum, domini papæ notarium, et magistrum Vivianum, sanctæ Romanæ ecclesiæ advocatum, quos pro negotio archiepiscopi Cantuariensis ad me transmisit, honorifice suscipere, petitionem ejus per eosdem mihi porrectam devote, sicut decuit, audire curavi. Eidem autem petitioni, adhibito consilio archiepiscoporum, et⁷ episcoporum, et abbatum plurium, benigne et sufficienter respondere cum prædictorum nuntiorum consensu studui, sicut vos subscripta docebunt, ut domino papæ omnimodam videar in hoc negotio exhibuisse reverentiam, licet semper juri stare, et quod inter nos jus⁸ statueret subire, petissem a primordiis hujus causæ; et sæpius postulassem ut a latere domini papæ transmitterentur qui, de ista causa plenius cognoscentes, illam æquitatis fine concluderent. Archiepiscopus Cantuariensis, sicut ad remotiores finium⁹ nostrorum¹⁰ partes fama discurrente¹¹ divulga-

Requesting the prayers of the order.

Report of the late meeting with the commissioners.

¹ *universis*, A; *omnibus*, G.

² *Cisterciensem*, G.

³ *sanctitate*, Z, L; *sinceritate*, A, O.

⁴ *plenius*, om. L.

⁵ *devotius*, Z.

⁶ *quos*, O.

⁷ *et*, A, O; om. L, G.

⁸ *jus*, A, O, Z; om. L.

⁹ *finium*, A, O, Z; *finiorum*, V; *Francorum*, L.

¹⁰ *vestrorum*, Z, L.

¹¹ *discurrere*, L, G.

tum est, sine mea licentia et conscientia exivit ab Anglia, et post exitum ejus me apud religiosos viros crudelitatis notabilem haberi voluit, in me vota principum et clericorum provocans, et odium gentium exterarum. Pro petitione tamen et reverentia et amore domini papæ, licet mihi gravissimum esset, et voluntati meæ admodum repugnans, et mihi molestissimum videretur, concedo quod ipse redeat in Angliam, et habeat archiepiscopatum suum cum ea integritate cum qua illum habuit quando illum dimisit, et sui similiter sua habeant. Et ipse et sui pacem habeant ad honorem Dei et mei, salvis dignitatibus regni mei. Quod autem vobis¹ brevius de præsentī negotio, quam solenniter, quibus præsentibus, actum sit, ex litteris datur intelligi, vobis diligentius et plenius intimabunt venerabiles fratres vestri qui aderant: frater Gaufridus² de Altisiodoro, abbas de Mortuo-Mari,³ abbas de Belbec,³ abbas de Rievallis,⁴ quibus, ut decet, fidem habebitis. Universitati autem vestræ dissuasum esse desidero ne de cætero tam facilem adhibeatis credulitatem, si quis in perniciem meam⁵ de me vobis sinistra prædicare et persuadere voluerit. Præterea dilectioni vestræ grates uberes exsolvo, quod ad petitionem meam fratrem Gaufridum mihi misistis. Et nunc iterum diligenter peto quatenus eundem quam citius mihi remittatis. Necessariam enim mihi ejus intelligo discretionem et prudentiam, ut mihi præsens adsit, et aliquamdiu propinqua mihi ejus sit⁶ conversatio. Teste⁷ G. archidiacono apud Rurum.

¹ *vobis*, om. O.

² *Mortu-Mari*, V.

³ *Belbec*, A; *Bellec*, V, O; *Bellet*, L.

⁴ *Rievallis*, A*; *Risvallis*, O, A; *Rievaille*, L.

⁵ *meam*, A, A*, Z; *me*, O; om. L.

⁶ *sit*, om. L.

⁷ *Teste . . . Rurum*, om. Z, L, Burum?

* Formerly secretary to St. Bernard, and abbot of Clairvaux. Briol. xvi. 378.

DLXIX.

GILEBERTUS LONDONIENSIS EPISCOPUS AD ALEXANDRUM
PAPAM.

(C. 161; D. 38; G. Fol. 173.)

Patri suo et domino summo pontifici Alexandro frater Gillebertus, Londoniensis ecclesiæ minister, seipsum et si quid potest obedientiæ et humilitatis obsequium.

Ad vestram, pater, audientiam jam diu, ob mandata patris nostri domini Cantuariensis mihi gravamen non modicum inferentia, appellavi, et audito legatorum vestrorum in Normanniam adventu, ipsis festinanter occurri, paratus in eorum præsentia appellationis ad vos factæ causas ostendere, et eorum sententiæ in omnibus humiliter obedire. Quibus in causa hac suas minime partes interponentibus ob evitanda pericula quæ imminebant, ad vestram denuo sanctitatem appellare multa proculdubio necessitate compulsus sum. Quia vero ad iter hoc arripiendum ad vos me in Angliam remeare et itineri¹ necessaria providere ipsa propositi necessitas exigebat, non occasione dilationis quærendæ, sed legitimæ provisionis intuitu, appellationi terminum in diem transitus beati Martini constitui. Unde si pietatis oculos bonitas in me divina reduxerit, et iter ad vos pervium mihi clementer indulserit, statuto die, vita comite Dominoque juvante, sanctitati vestræ astabo,² quæ mihi objicientur auditurus, vestræque per omnia sententiæ vel consilio devotissime pariturus. Testis enim mihi est inspector conscientiæ³ Deus, me in his omnibus quæ apud nos acta sunt nec adulationi, nec elationi, nec ambitioni vel in modico deservisse, sed vestræ sanctæque Ro-

The writer's intention of carrying out his appeal.

¹ *itinere*, C, D.

² *obstabo*, G.

³ *conscientiæ*, om. G.

manæ ecclesiæ fidelitati, et totius Anglicanæ ecclesiæ utilitati, juxta modicum quod sum et sapio,¹ fideliter prospexisse. Hinc enim patrem habens, hinc dominum,—inter duos gladios positus, hinc in materiale timens impingere, hinc spiritualem formidans,—sola vestri nominis protectus auctoritate, vix hæreo, et finem quem his cladibus Dominus daturus est, multo jam vitæ² tædio affectus, exspecto. Affectioni itaque qua filiis suis et compati et condescendere pietas apostolica consuevit devotissime supplico, ne appellationem ad vos honesta causa et justissima interpositam³ irritam habeatis, ne caput meum, quod injusto odio pater meus dominus Cantuariensis dire persequitur, ei penitus exponatis; sed causam quam perstringimus,⁴ ut postulat æquitas, ipse vel audiat, vel, si hoc difficultas non permittat itineris, legatis vestris qui penes nos⁵ sunt cognoscendam et terminandam committatis. Quædam nuntio meo sanctitati vestræ secretius intimanda commisi, quibus si misericorditer præbueris assensum ad nutum vestrum, meum⁶ hoc condigne remunerabit obsequium. Valere vos opto in Domino, pater in Christo carissime.

DLXX.

HENRICUS REX ANGLIÆ WILLELMO SENONENSI
ARCHIEPISCOPO.

(A. 314; O. iii. 16; Z. iii. 26; Lap. iii. 26; G. Fol. 487.)

The question as to absolving excommunicates.

Venientes ad me nuntii domini papæ pro negotio quod inter me et archiepiscopum Cantuariensem vertitur, licet aspera et omni honori meo portarent con-

¹ *sapis*, G.

² *vite*, D; *ante*, G.

³ *interposita*, G.

⁴ *præstringimus*, G.

⁵ *vos*, G.

⁶ *meum*, om. (with a blank, as if the MS. were illegible), G.

traria, pro domini papæ reverentia, et sanctæ Romanæ ecclesiæ debita devotione, honorifice suscepi, et qua decuit audiui benignitate, mandatum domini papæ modeste admodum admittens, quod ipsi deferebant, licet me in meis gravatum sentirem, quos ipsi excommunicatos habebant, extraordinarie præcipitata in illos sententia, magis ex impetu animi et motu mentis, quam ex rationis librata æquitate vel deliberationis consilio. Cum autem super hoc diutius sermo duceretur, petii ut absolverentur¹ quos ipsi sic ligatos² habebant. Ipsi³ vero se illos absoluturos promittebant, si illis securitas juratoria præstaretur ab eisdem, quod absoluti ipsorum parerent arbitrio. Hinc autem motus vehementius, juravi quod nullatenus sacramentum inde præstarent, sed, si vellent, a laicis fidei interpositione, a clericis in verbo veritatis promissione, eis securitatem fieri facerem, ut mererentur absolvi. Ipsi autem, esse hoc extraneum a consuetudine asserentes, et a sibi injuncto tenore alienum affirmantes, dixerunt quod ad hoc vestrum habere vellent consilium, qui et archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus estis, ut si hoc ex vestro haberent consilio, pro excusatione eis sufficeret, si aliquando transgressionis propter hoc arguerentur. Mittunt itaque ad vos, et ego mitto, et precor quod, honori meo et commodo consulentes, ad hoc consilium vestrum applicetis. Confido autem constanter de vobis, quem pro summo amico complector⁴ cum abundantissima devotione, quod in hoc et in⁵ aliis meis negotiis et gratiam uberem, et diligentiam vigilantem, et firmissimam fidelitatem exhibebitis. Desiderio meo plurimum successisse reputarem si vobiscum loqui possem, sed aliorum negotiorum instantia hoc ad præsens fieri prohibet. Peto itaque quatenus aliquem de

Reference
to the
archbishop
of Sens.

¹ *absolvent, L.*

² *legatos, A.*

³ *Ipsi . . . promittebant, A, O ;*
om. L.

⁴ *complector, A, O ; amplector,*
Z, L.

⁵ *in, Z ; om. L.*

vestris ad me mittatis, per quem plenius vestra mihi voluntas innotescat, et mea vobis pariter notificetur.

DLXXI.

WILHELMUS SENONENSIS ARCHIEPISCOPUS REGI ANGLIÆ.

(A. 315, 348; O. iii. 17; Z. iii. 30; Lup. iii. 30; Thom. 324.)

Declining
the ques-
tion of
Ep. 570.

Significavit nobis vestra serenitas, ut nuntiis domini papæ absque juratoria cautione¹ excommunicatos absolvere de consilio nostro liceret. Nos autem nec a domino papa super hoc auctoritatem habemus, nec ipsis consulere audemus ut mandatum domini papæ transgrediantur, vel ut contra consuetudinem Romanæ ecclesiæ in aliquo negotio procedant. Salva gratia sua, ipsi in nos culpam refundere non debuerant, qui mentem domini papæ plenius cognoverunt. Nos enim nobis succedere judicamus, si honorem vestrum in aliquo promovere, vel utilitatem procurare valeamus.

DLXXII.

WILHELMUS SENONENSIS ARCHIEPISCOPUS GRATIANO
ET VIVIANO NUNTIIS² DOMINI PAPÆ.

(A. 316, 349; O. iii. 18; Z. iii. 31; Lup. iii. 31; Thom. 325.)

Remon-
strance as
to the
question
of absolu-
tion.

In admirationem ducimur non modicam, quod onus quæstionis, quæ super excommunicatorum absolutione vertitur, ita in nos transfundere voluistis, quod, sicut ex tenore litterarum domini regis Angliæ accepimus, sub umbra consilii nostri eidem regi proposueritis vos

¹ *captione*, O, A, A*; *cautione*, Z, L.

² *nuntiis* . . . *papæ*, A, O; *legatis* (without *dom. papæ*), Z, L.

posse a nota transgressionis excusari. Non enim in eo debuistis in nos culpam refundere, in quo nostram¹ nemo valet incrustare² sinceritatem. Verum quia in tam intima devotione et vinculo adeo indissolubili domino papæ et ecclesiæ Romanæ astricti sumus, ut nec sentire, nec quidquam debeamus consulere ex quo ecclesiæ honori derogari, vel opinionis suæ integritas violari videatur, discretioni vestræ nihil aliud audemus respondere, nisi quod nec fines mandati domini papæ transgrediamini, nec in præsentī articulo quidquam velitis statuere, quod ecclesiasticæ sanctioni, et ecclesiæ³ Romanæ, immo generali totius ecclesiæ consuetudini videatur refragari,⁴ vel ad perniciosi exempli consequentiam imposterum valeat derivari, nisi forte aliud ex voluntate domini Cantuariensis acceperitis. Angelus consilii et fortitudinis sit vobiscum.

DLXXIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS WILLELMO
SUPPRIORI, ET CONVENTUI CANTUARIENSI.

(A. 213 ; O. ii. 122 ; Z. ii. 33 ; Lup. ii. 84 ; Thom. 84.)

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et sedis apostolicæ legatus, dilectis in Christo filiis, Wilhelmo suppriori et toti conventui Cantuariensis ecclesiæ, salutem et in fidei et obedientiæ virtute constantem⁵ perseverantiam.

Lamentati sumus quinquennio, cum propheta stupentes præ dolore et admiratione, quomodo domina-
Lamentation over the church of Canterbury.

¹ *vestram*, A, O.

² "At nos virtutes ipsas invenimus, atque
"Sincerum cupimus vas in-
"crustare."

Horat. Sat. I. iii. 55-6.

o 12478.

³ *ecclesiastica*, A.

⁴ *naufragari*, A, O ; *refragari*, Z, L.

⁵ *constantia*, Z.

gentium, provinciarum princeps, et quondam numerosa filiorum sobole et populorum affluentia gloriosa, et (quo gloriosior et illustrior est) Britanniarum mater, nutrix et propagatrix in Christo, tamdiu in solitudinem miseramque servitutem redacta sit, ut nec libertatis audeat meminisse, nec (ad quod fundata est) gentibus edisserere legem Christi, et publicare ecclesiasticas sanctiones. Supervacaneum erit referre, præsertim vobis qui præsentibus vidistis et audistis, atroces injurias, et quæ sine miseratione et omni reverentia juris adversus Deum et ecclesiam præsumpta sunt. Sperabatur quod nostra dominum regem patientia posset ad poenitentiam provocare; sed (quod sine lacrymis enunciare non possumus) immanitas ejus ab impunitate semper ascendit, et ex dissimulatione factus est inhumanior. Timemus ergo ne sanguis ejus, et jam fere deficientis ecclesiæ, de manu nostra merito requiratur, si tantus excessus remanserit ulterius impunitus et irrequisitus a nobis. Nam et Heli ob id perisse describitur, quod filiorum videns et increpans culpas, uti maluit affectione et mansuetudine patris quam severitate et auctoritate pontificis. Ne ergo nos ex criminis dissimulati consensu justitia reos damnationi deputet ante Deum, vobis in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo officii, gradus, et beneficii, apostolica et nostra auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus, nisi infra Purificationem beatæ¹ Virginis ecclesiæ satisfecerit, et tam illi, quam² his qui pro ea exsulant aut proscripti sunt debitam reddiderit pacem, a Divinis cessetis officiis, excepto quod exclusis laicis, sine solemnitate campanarum et ecclesiasticæ lætitiæ signis, voce demissa,³ canonicus mos viris religiosus indulget. Nec timeatis eos qui interdum a Domino permittuntur ad majorem coronam electo-

Interdict,
&c., as in
Epp. 574,
&c.

¹ *Mariæ, L; om. A, V, Z.*
his quam, V.

³ *dimissa, V.*

rum corporaliter sanctos affligere, et in animas nihil possunt; quia in hoc conflatorio patenter indicabit¹ Dominus quos in futuro debeat coronare. Illos autem qui ecclesias et ecclesiastica officia vel² beneficia contra canonicas institutiones accipiunt de manu laicorum; qui clericos pœnis aut terroribus ad inobedientiam compellunt; qui domini papæ nuntios et nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt; qui³ traditiones hominum Divinæ legi præferendas docent, et usurpationes sive abusiones potentum cogunt Christianæ religionis institutionibus anteponi; et nominatim Gaufridum Cantuariensem archidiaconum et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Iwelcestria,⁴ Willelmum Giffard, Nigellum de Saccavilla, Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cheringis, publice excommunicavimus. Quod si nec in subditorum pœnis excessus suos⁵ correxerit⁶ rex Angliæ, exinde personæ ejus, (quod inviti dicimus,) in dispendium salutis nostræ, sicut hactenus fecimus, auctore Domino, non parcemus. Nam miseratio talis impietas esse convincitur, cum scriptum sit, quod qui virgæ parcit odit filium. Ad hæc eadem auctoritate et⁷ sub eadem interminatione præcipimus ut Joannem decanum Saresberiensem, Widonem decanum de⁸ Waltham, Joannem Cumin, Radulphum Landavensem archidiaconum, Wimarum presbyterum alumnum comitis Hugonis, a die Nativitatis Dominicæ tanquam excommunicatos evitetis, nisi infra⁹ ecclesiæ Dei; quam læserunt, et nobis satisfactionem debitam curaverint exhibere. Verbum Dei luceat in cordibus et operibus vestris, ut timorem Dei præferentes humano, vobis acquiratis coronam gloriæ, et exemplum obedientiæ et

The ex-communicates.

The King threatened.

and others.

¹ *indicabit*, O, A; *judicabit*, Z, L.

² *officia vel*, om. L.

³ *quam*, V.

⁴ *Welcestre*, L.

⁵ *suos*, om. L.

⁶ *correxit*, A, O, Z; *correxerit*, V, L.

⁷ *et*, A, O; om. Z, L.

⁸ *de*, A, O; om. L.

⁹ *infra*, om. L.

fortitudinis feliciter ad cœvos transmittatis et posteros.

Similiter Ricardo priori et capitulo Douræ, et Canticæ monasteriis.

DLXXIV.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD CLERICOS
CANTIÆ.

(A. 214; O. 186; ii. 361; Z. iii. 32; Lup. iii. 33; Thom. 81.)

Thomas¹ Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, omnibus clericis per Cantiam constitutis, et in Christiana communione degentibus, salutem, et Deo potius quam hominibus obedire.

An interdict to be pronounced, unless the king repent before Feb. 2, 1170.

Novit vestra discretio pro parte, quot et quantas injurias ecclesiæ Dei et nobis² et nostris intulerit dominus rex Anglorum,³ et quamdiu ipsum et suos in multa patientia sustinuerimus, expectantes ut eum nostra mansuetudo ad pœnitentiam provocaret.⁴ Nunc autem, quia ille domini papæ et nostra patientia semper abusus est, et in periculum animæ nostræ redundabit si tantas Christi injurias ulterius dissimulaverimus, universitati vestræ in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo ordinis et beneficii, apostolica auctoritate et nostra præcipiendo mandamus, quatenus, nisi prædictus dominus noster rex infra Purificationem beatæ Mariæ ecclesiæ Dei et nobis debitam satisfactionem exhibuerit, ex tunc penitus a divinorum celebratione cessetis, excepto baptismo parvulorum, pœnitentia, et viatico, quod pro necessitate

¹ Thomas . . . legatus, om. A, O.

² et nobis et nostris, A; et nobis, om. L; et vobis et nobis, Thom.

³ Angliæ, Z.

⁴ vel revocaret, interl. Z.

conficiendum est, clausis ecclesiæ januis, et laicis¹ personis prorsus exclusis, sine campanarum pulsatione et solemnitatibus quas tempore quietis et lætitiæ exercere ecclesia consuevit. Præterea Gaufridum Ridel et Robertum² vicarium ejus, Ricardum de Iwelcestria,¹ Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, Nigellum de Saccavilla, et Adam de Cherringis excommunicatos et evitando³ esse sub eadem interminatione denunciari⁴ præcipimus; et ne quis parochianorum⁵ vestrorum Roberto vicario, quem beneficio ecclesiastico privavimus, deinceps obediat, auctoritate domini papæ et nostra prohibemus, et ne exactionibus, quas exercere solitus est, ulterius adquiescant. Ad hæc nisi Joannes decanus Saresberiensis, et Wido decanus de Waltham,⁶ et Joannes Cumin, et Radulfus Landavensis archidiaconus, et Wimarus alumnus comitis Hugonis, infra Nativitatem Domini, ecclesiæ Dei quam læserunt et nobis satisfecerint, publice denuntietis eos tanquam excommunicatos extunc esse vitandos. Omnes autem⁷ qui ecclesias vel ecclesiastica beneficia de manu laicorum accipiunt; qui clericos et ecclesiasticas personas ad inobedientiam compellunt; qui domini papæ nuntios et nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt; qui ad devitandam⁸ legitimam correctionem, ut justitia ecclesiæ⁹ opprimatur, ad sæculi confugiunt potestates; qui traditiones hominum et potentum usurpationes sive abusiones Divinæ legi præferendas prædicant, aut præferri compellunt; et sacerdotes alienæ ordinationis,¹⁰ qui post exitum nostrum sine auctoritate nostra præsumpserunt, sive concessionem usurpantium

Excommunicates
to be denounced.

Others
unless
repentant
before
Christmas

¹ et laicis, om. L.

² Robertum, Z.

³ Welcestria, L.

⁴ denunciare, L.

⁵ parochianorum, V.

⁶ de Waltham, O*; Waltham,

Z; Walcham', V; Walthamensis, L.

⁷ enim, A, O*; autem, L.

⁸ devitandam, A, O*, Z; evitando, L.

⁹ Dei, O.

¹⁰ ordinationes, V.

vices nostras habuerint,¹ sive non, in episcopatu nostro Divina celebrare, nisi postquam hæc eis denuntiatio innotuerit a tanta præsumptione destiterint; illos etiam qui eos de cætero² admiserint in ecclesiis suis, —hos, inquam, omnes excommunicatos esse publice denuntiari præcipimus. Ne timeatis, dilectissimi filii, a multitudine vel facie eorum, quia plures nobiscum sunt quam cum illis, vobisque cita de cælo dabitur consolatio, sanctis omnibus procurantibus apud Deum ut adversarios ecclesiæ ad gloriam nominis sui mature convertat aut³ conterat. Perseverantiam fidei et obedientiæ vobis Divina gratia largiatur, sine⁴ qua, ut nostis, coronam justitiæ nullus adsequitur.

DLXXV.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS CLAREMBALDO⁵
ELECTO, ET FRATRIBUS SANCTI AUGUSTINI.

(A. 215; O. ii. 224; Z. iii. 37; Lup. iii. 38; Thom. 163.)

Interdict,
excommu-
nication,
&c., an-
nounced.

Quanto majorem cum sancta Romana ecclesia contraxistis familiaritatem, tanto ad reprimendas et ulciscendas injurias ejus virilius debetis insurgere, et qua fide illi adhæreatis operis testimonio comprobare. Nec dubium est in illius redundare injuriam, quod ipsa prohibente tot et tanta et tamdiu adversus Anglicanam ecclesiam et nos et nostros præsumpta sunt, cum dominus rex sæpe per episcopos, per abbates, per subdiaconos curiæ, per cardinales, quos vel pro sua reverentia oportuerat exaudiri, commonitus sit, et semper facta sint novissima ejus atrociora prioribus. Quia ergo verendum est, ne nos ulterior dissimulatio reos

¹ habuerunt, V.
de cætero, om. L.
³ autem, V.

⁴ et sine, O*.

⁵ Clerebaldo, V, L; Clarebaldo,
A.

damnationi obliget ante Deum, apud quem personarum non est acceptio, et qui potentes potenter punit, vobis in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo dignitatis et ordinis, domini papæ, cujus vice fungimur, et nostra auctoritate præcipiendo mandamus, quatenus, nisi infra Purificationem beatæ Mariæ præfatus dominus noster rex ecclesiæ Dei et nobis condignam satisfactionem exhibuerit, extunc a Divinorum celebratione cessetis, excepta pœnitentia, et viatico, et his quæ religionis favore locis venerabilibus indulget sacrorum canonum dispensatio, januis clausis, exclusis personis laicis, sine campanarum pulsatione, et solemnitatibus quas in tempore quietis et lætitiæ consuevit ecclesia exercere. Ad hæc Gaufridum Cantuariensem archidiaconum et Robertum vicarium ejus, Ricardum de Iwelcestria,¹ Nigellum de Saccavilla, Willelmum Giffard, Ricardum de Luci, Adam de Cherringis, quoniam publice excommunicati sunt, præcipimus a cunctis fidelibus evitari; quia, qui scienter excommunicato communicat, seipsum culpa² anathematis ex immunda participatione condemnat.

Similiter conventui Malmesberiæ³ et Laurentio abbati Westmonasterii.

Abbati Sancti Albani, et Sancti Edmundi, sic: Ex tunc prorsus a Divinorum celebratione cessetis, et in cunctis ecclesiis quæ ad vestram jurisdictionem pertinent omnia Divina prohibeatis officia celebrari, excepto baptismo⁴ parvulorum, et pœnitentia, et viatico.

¹ *Welcestre, L.*

² *culpa anathematis, A, O; papa anathematis, V; pari anathemate, L.*

³ *Malmesbirie, O; Malmesberie, A; Malmesberiensi, L.*

⁴ *beatissimo, V.*

DLXXVI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD HENRICUM
WINTONIENSEM EPISCOPUM.

(A. 216 ; O. ii. 225 ; Z. iii. 52 ; Lup. iii. 52 ; Thom. 157.)

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri et amico carissimo Henrico, Dei gratia Wintoniensi episcopo, salutem, et perseverantem in defensione matris ecclesiæ zelum.

Interdict
and ex-
communi-
cation to
be pro-
claimed in
case of im-
penitence.

Vestra discretio non potest ignorare quæ sub oculis vestris, immo [in conspectu]¹ circumjacentium remota rumque gentium, adversus ecclesiam in regno Anglorum præsumpta esse noscuntur. Et (quod sine timore divini iudicii non eloquimur,) verendum est ne dissimulatio nostra culpas auxerit præsumptorum, et impunitas aluerit audaciam delinquendi. Quinquennium jam exegimus exsules, et proscripti innocentes, sine miseratione ætatis et sexus, sine reverentia conditionis aut ordinis, privati bonis, addicti exsilio, variis et atrocibus² injuriis affecti sunt, sancta profanantur, bona diripiuntur ecclesiæ, sacerdotes prohibentur implere legem Dei,³ et quas professi sunt exercere canonicas sanctiones. Et sub prætextu regiæ dignitatis pravitates obtinent, quas pridem sancti patres in diebus suis, et in nostris sedes apostolica, condemnavit. Sæpe commonitus est dominus rex ut ista corrigeret, per episcopos, per abbates, per subdiaconos curiæ, per cardinales, et nunc tandem, quasi peremptorio edicto, per dominum Gratianum subdiaconum et notarium apostolicæ⁴ sedis, et magistrum Vivianum Urbis-veteris⁵ archidiaconum, ut aut per istos præsumpta corrigeret, aut in se et in⁶ terra

¹ *in conspectu*, Z, L; om. A, O.
arctioribus, L.
Dei, A, O; *Domini*, L.
⁴ *apostolicæ*, om. L.

⁵ *Urbis-veteris* (i.e. of Orvieto),
A, O, Z; *veteris*, om. L.
⁶ *in*, om. A.

sua, quam meruerat, animadversionem justitiæ sentiret. Ipsi vero ab eo non modo exauditi non sunt, sed in venerabili viro magistro Petro, Carnothensi¹ archidiacono et aliis nuntiis, quos ad eum in verbis pacificis miserant, graves injurias exceperunt. Siquidem in omni mansuetudine domini papæ, et diuturnitate patientiæ nostræ, et exhibitione humilitatis, non quievit,² aut mitigata est immanitas ejus, sed ab impunitate ferocior in deteriora semper excrevit. Ne ergo nos ulterior dissimulatio malitiæ consensisse convincat, et ante districti Judicis oculos, apud quem non est acceptio³ personarum, damnationi reos addicat, tantos excessus irrequisitos amodo præterire non possumus nec audemus. Inde est quod fraternitati vestræ in virtute obedientiæ, sub anathemate, in periculo dignitatis et ordinis, apostolica auctoritate et nostra præcipiendo mandamus, quatenus, nisi infra Purificationem beatæ Mariæ dominus rex ecclesiæ Dei et nobis ablata restituere, et proscriptos innocentes debita juris redintegratione revocare studuerit, et sacras ecclesiæ sanctiones vigere permiserit, et clerum et populum (ut justum est) sanctæ Romanæ ecclesiæ obedire, extunc per totum episcopatum vestrum in omnibus ecclesiis omnia Divina prohibeatis officia celebrari, excepto baptismate parvulorum,⁴ pœnitentia, et viatico, quod presbyteri clausis januis, sine campanarum pulsatione, et omni solemnitate jocunditatis ecclesiasticæ, pro necessitate salutis conficere permittuntur. Et si nec sic in flagello populi præfatus dominus noster rex antedictos excessus debita satisfactione correxerit, noveritis, et ei irrefragabiliter denuntietis, quoniam personæ ejus (quod inviti dicimus), cum periculo salutis nostræ ut hactenus fecimus, ulterius, auctore Domino, non parcemus. Sub eadem quoque interminatione præcipimus quatenus eos

¹ *Curnoth'*, V; *Carthen'*, O.

² *quieum*, V.

³ *ecceptio*, L.

⁴ *et*, ins. L.

excommunicatos esse publice denuntiari faciatis, qui ecclesias et ecclesiastica officia vel¹ beneficia contra sacrorum canonum institutionem de manu laicorum accipiunt; qui clericos contra prælatorum suorum inhibitionem Divina celebrare compellunt; qui nuntios domini papæ et nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt; qui ecclesias ad honorem Dei non patiuntur regulariter ordinari; qui Divinæ legis institutionibus traditiones aut consuetudines hominum anteponendas prædicant, aut violenter compellunt anteferri. Sed ex nomine Gaufridum Cantuariensem archidiaconum, Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivelcestria,² Willelmum³ Giffard, Nigellum de Sacavilla, Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cherringis, quos pridem excommunicavimus, edicto canonico publicetis cunctis fidelibus esse vitandos. Ad hæc si Joannes decanus Saresberiensis, et Guido decanus de⁴ Waltham, Joannes Cumin, Radulfus Landavensis archidiaconus, Wimarus presbyter alumnus comitis Hugonis, ecclesiæ Dei quam læserunt et nobis infra diem Nativitatis Dominicæ non satisfecerint, eos extunc excommunicatos esse publice denuntietis. Confortamini in Domino et in potentia virtutis ejus, quia fidelis est, nec vos supra vires tentari patietur, sed ex quo cum Josue secundum legem sacerdotalibus insonueritis tubis, omnes munitiones hostium diruet et dissipabit ante faciem vestram. Probabitur hic, qui Christi sacerdotes sint, qui servi Baal.⁵ Dirigat in beneplacito suo Deus opera vestra, et ecclesiæ suæ pacem, sua virtute et gratia vestroque ministerio, reformare dignetur.

Waltero Roffensi episcopo sic: ubi habetur, Per episcopatum vestrum—per totam Cantiam.

¹ *vel, A, Z; et, L.*

² *Welcestre, L.*

³ *Wimarum, L.*

⁴ *de, A; om. L.*

⁵ *Baal, A; Belial, Z, L.*

Sic Henrico Wintonensi, sic Norwicensi, Cestrensi,¹ Exoniensi,² Wigornensi, Dunelmensi.

David Menevensi³ vero, et Nicolao Landavensi, et Godefrido Lanelvensi⁴ sic : Per totam terram ejus, quæ in episcopatu vestro est, in omnibus ecclesiis.

DLXXVII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD CLERUM
ET POPULUM CICESTRENSEM.

(A. 139; O. ii. 136; Z. iii. 72; Lup. iii. 72; Thom. 118.)

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas⁵ et apostolicæ sedis legatus, priori, et Roberto archidiacono, et toti clero et populo Cicestrensis ecclesiæ, Christianam communionem habentibus, salutem, et Deo potius quam hominibus obedire.

Vobis, dilectissimi fratres, non potest esse incognitum, quod et atrocitate criminis et temporis diuturnitate jam fere totum Latinum replevit orbem. Taceantur ad præsens quas vidistis et doluistis innocentium proscriptiones; sileatur bonorum ecclesiæ confiscatio inaudita; atrocitatem suppliciorum, concussionem pauperum, quæ referri nequeunt, animus et lingua dissimulet; tantum publicæ libertatis et salutis nostræ, qui Christi tam patentes injurias nimis diu siluimus, et exempli perniciem non curavimus, ut oportebat, delere,⁶ pariter defleamus. Luctus enim communis esse debet, ubi exhonouratur Dominus ac Redemptor et Judex omnium Christus; ubi libertas ecclesiæ perimitur; ubi publica salus in periculo est. Lugent

Condition
of the
church.

¹ *Cestrensi* (i.e. to the bishop of Lichfield and Coventry), V, O, A; *Cicestrensi*, L.

² *Exoniensi*, L; om. A, O.

³ *Menevensensi*, L.

⁴ *Lavenensi*, L; *Lanevensensi*, Z.

⁵ *totius . . . primas*, A; om. L, G.

⁶ *publice*, ins. G (probably by mistake for some such word as *periculum*. Brial gives *jacturam* as a conjecture, xvi. 389).

ecclesiæ pastoribus destitutæ;¹ sine sacramentorum plenitudine decedunt parvuli; ecclesiarum et virginum consecratio cessat; non est in populis multis qui criminosos confitentes excipiat ad consolationem; non est qui publice pœnitentes absolvat ad veniam; non est qui errantium delicta debita correctione redarguat; qui causas possit examinare et finire majores; qui promoveat quos in² necessitatibus suis desiderat ecclesia promoveri; nisi forte conductus quis alienus episcopus, aut coactus, lege Domini prohibente, falcem mittere in alienam messem. Ubi vero majores ecclesiæ pontifices suos habent, et in minoribus necessaria provisa sunt subsidia sacerdotum, ab officiis suis publicæ potestatis edicto et violentia suspenduntur, cum in majores personas, aut quantulumcumque beneficii aut officii a domino rege habentes, eis curam pastoralem exercere non liceat, nisi venia impetrata.

Attempts
at remedy
vain.

Hæc autem quantum Divinis obviunt institutis, et universorum saluti derogent, verbis astruere super vacuum est, cum res ipsa tardioribus etiam perspicua sit, nedum vobis qui sensus habetis exercitatos in lege Domini. Plurima, ne simus onerosi, consulto reticemus, quæ quisquis fidelium non attendit, cæcus est; qui non dolet, caret sensu, qui proficiat ad salutem. Dum commonitus est dominus noster rex per litteras, per nuntios, per episcopos, per abbates, per subdiaconos curiæ, per clarissimos cardinales, ut tam male præsumpta corrigeret, plenum in multa amaritudine ecclesiæ dolentis et languentis effluxit quinquennium, et non est inventus qui eam³ apud regem⁴ relevaret ex omnibus caris ejus. Quodque magis dolendum est et stupendum, (quod sine gravi mœrore non recolimus aut dicimus,) quidam de clarioribus episcopis infideles inventi sunt, et arma

¹ destitæ, A, O.

² in, O, A; om. L.

³ eam, O, A; causam, I.

⁴ regem, A, O; ipsum, Z, L.

iniquitatis, ope auxilii et consilii, persecutoribus contulerunt.¹

Si recolatis, dilectissimi, quæ in injuriam Christi, ^{King Henry's offences.} et in depressionem ecclesiæ, nostramque et nostrorum contritionem, sub hac tempestate gesta sunt, juste (ut credimus) mirabimini quod tam patienti animo potuimus hæc omnia tolerare; præsertim cum a multo tempore (sicut multi noverunt) plenam habuimus potestatem reprimendi et coercendi persecutores nostros. Quorum tamen tanta fuit immanitas, ut antiqui mitius egerint in confessores Christi; quorum, si priscas revolvatis historias, cognatos et amicos nequaquam lædebant, nisi ex publica confessione consortes haberentur et tituli. Quia ergo nec diuturnitate patientiæ, nec multa humilitatis exhibitione, præfati domini nostri ira deferbuit, sed ab impunitate pertinacior et atrocior factus est, tantos excessus ejus irrequisitos ulterius prætermittere non audemus. Nam dissimulatio culpæ comparatur assensui, et facientes et consentientes pari poena lex Divina percellit. Inde est quod vobis, dilecti filii, decani, archidiaconi, et qui archidiaconorum geritis vices, in virtute obedientiæ, sub anathemate, in ^{Interdict to be denounced unless he amend.} periculo salutis et ordinis, apostolica auctoritate et nostra præcipiendo mandamus, quatenus, nisi sæpe dictus dominus rex infra Purificationem beatæ Mariæ memoratas enormitates debita satisfactione correxerit, et ecclesiæ debitam cum libertate et dignitate reddiderit pacem, ex tunc prorsus cessetis a Divinis, et ea per totum episcopatum vestrum penitus in omnibus ecclesiis, eadem auctoritate et sub eadem interminatione, celebrari prohibeatis, excepto baptismo parvulorum, et poenitentia, et viatico, quod clausis januis, et laicis personis exclusis, confici licet sine campanarum pulsatione, et solemnitate cantus et lætitiæ quam in diebus jocundis consuevit ecclesia exercere. Nec ti-

¹ intulerunt, L.

Excom-
munication
threatened.

The king
not to be
spared.

meatis eos qui interdum a Domino permittuntur ad majorem coronam electorum corporaliter sanctos affligere, et in animas nihil possunt; quia in hoc conflatorio patenter indicabit¹ Deus quos in futuro debeat coronare. Illos autem, qui ecclesias et ecclesiastica officia vel beneficia contra canonicas institutiones accipiunt de manu laicorum; qui clericos pœnis aut terroribus ad inobedientiam compellunt; qui domini papæ nuntios et nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt; qui traditiones hominum Divinæ legi præferendas docent; et usurpationes sive abusiones potentum cogunt Christianæ religionis institutionibus anteponi; et nominatim Cantuariensem archidiaconum Gaufridum,² Robertum vicarium ejus, Ricardum de Iwelcestria,³ Willelmum Giffard, Nigellum de Sacca-villa,⁴ Ricardum de Luci, Thomam filium Bernardi, Adam de Cherringis, publice excommunicamus. Quod si nec in subditorum pœnis excessus suos correxerit rex Anglorum, exinde personæ ejus, (quod inviti dicimus,) in dispendium salutis nostræ, sicut hactenus fecimus, auctore Deo, non parcemus. Nam miseratio talis impietas esse convincitur, cum scriptum sit quod "Qui virgæ parcit, odit filium." Ad hæc, eadem auctoritate et sub eadem interminatione, præcipimus, ut Johannem decanum Saresberiensem, Guidonem decanum Walthamensem, Joannem Cumin, Radulfum Landavensem archidiaconum, Wimarum presbyterum alumnum comitis Hugonis, a die Nativitatis Dominicæ tanquam excommunicatos evitetis, nisi infra ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis satisfactionem debitam curaverint exhibere. Verbum Dei luceat in cordibus et operibus vestris, ut timorem Dei præferentes humano, vobis acquiratis coronam gloriæ, et exemplum obedientiæ et fortitudinis feliciter transmittatis ad posteros.

¹ indicabit, A, O, Z; judicabit,
L.
² et, ins. L.

³ Welvestre, L.
⁴ Sanchevilla, O; Sancheville,
A.

*In eandem formam clero et populo Lincolnensi,
et¹ clero et populo Bathoniensi.*

DLXXVIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD RICARDUM
COVENTRENSEM EPISCOPUM.

(Z. iii. 99; Thom. 119.)

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri Ricardo Conventrensi episcopo, salutem.

Scripseramus vobis et aliis fratribus nostris ut sus- The
penderetis denuntiationem excommunicatorum nostro- bishop is to
rum, donec innotesceret a nuntiis domini papæ, qui denounce
ad reformationem pacis ecclesiæ venerant, si possent those who
eam juxta formam quam dominus papa præscripserat, had been
impetrare a domino rege. Sed quia dominus rex excom-
mandatis apostolicis non acquiescit, et nuntii infecta municated.
pace revertuntur, vobis in virtute obedientiæ præci-
piendo mandamus quatenus præfatos excommunicatos
nostros, scilicet Gaufridum Cantuariensem archidia-
conum, Robertum vicarium ejus, Ricardum de Ivel-
cestria, Willelmum Giffard, Joannem Cumin, Nigellum
de Saccavilla, Ricardum de Luci, Adam de Cheringis,
Thomam filium Bernardi, denuntietis excommunicatos
esse, et eos per parochiam vestram, prout canonum
censura præscribit, præcipiatis ab omnibus fidelibus
evitari. Similiter denuntiate excommunicatos esse qui
ecclesias aut officia vel beneficia ecclesiastica contra
sacrorum canonum institutionem de manu laicorum
accipiunt, et qui nuntios domini papæ vel nostros ne
ecclesiæ necessitates prosequantur impediunt, et qui
personas ecclesiasticas divina celebrare contra præla-

¹ *In eandem formam repeated, A, Z.*

torum suorum obedientiam cogunt. Quia omnes ipsos justo anathemate catholica et apostolica damnat ecclesia. Vale.

DLXXIX.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS [ROTRODO]
ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO.

(A. 211 ; O. ii. 220 ; Z. iii. 36 ; Lup. iii. 36 ; Thom. 105.)

Renewal of
excommu-
nications,
&c.

Meminit vestra discretio, qualiter ex mandato nuntiorum domini papæ, juramento præcedente, nostros excommunicatos absolveritis, scilicet Gaufridum Cantuariensem archidiaconum, Nigellum de Saccavilla et Thomam filium Bernardi, concepta spe pacis ecclesiæ, quæ per hanc dispensationem credebatur citius provenire. Nos autem, id æquanimiter interim sustinentes, in omni mansuetudine fidem promissionis expectavimus usque ad terminum quem dominus papa præfixerat nuntiis ut redirent. Et quia pax secuta non est, præfatos Gaufridum, Nigellum, Thomam, elapso termino, publice excommunicavimus, vobisque secundum sacrorum¹ canonum scita² denunciavimus,³ ut eos per provinciam vestram, prout ecclesiastica disciplina præscribit, tanquam excommunicatos faciatis a cunctis fidelibus evitari. Ediximus etiam more canonico quatenus Joannes decanus Saresberiensis, et Wido decanus de Waltham, et Joannes Cumin, et Radulfus archidiaconus de Landaf, et Wimarus presbyter, infra octavam beati Martini satisfaciant ecclesiæ Dei, quam læserunt, et nobis ; quia tunc auctore Deo eos excommunicabimus, nisi interim satisfecerint. Excom-

¹ *sacrorum*, om. O.

² *scita*, A, O, Z ; om. V. L has
institutiones after canonum.

³ *denunciavimus*, A ; *denunti-*
mus, L.

municavimus etiam illos, qui nuntios domini papæ aut nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt.

DLXXX.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS DECANO,¹ ARCHIDIACONIS, ET TOTI CLERO ET POPULO ROTHOMAGENSI.

(A. 212; O. ii. 226; Z. iii. 35; Lup. iii. 35; Thom. 108.)

Venerabilibus fratribus G . . . decano, archidiaconis, et toti clero et populo Rothomagensi, Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem, et utriusque vitæ successus.

Ad vestram credimus pervenisse notitiam, qualiter dominus Gratianus et magister Vivianus, nuntii domini papæ, excommunicatos nostros, scilicet Gaufridum Ridel, Nigellum de Saccavilla, Thomam filium Bernardi, concepta spe pacis, absolvi fecerint, accepto prius ab eis juramento quod mandato eorum stare deberent, et quia post absolutionem eorum pax, ut debuit, secuta non est, immo, per aliquem eorum qui absoluti fuerant (ut dicitur) impedita, præfati nuntii domini papæ, infecto negotio redeuntes, dederunt in mandatis venerabilibus patribus Rothomagensi et Burdegalensi archiepiscopis, præcipientes auctoritate domini papæ et sua in virtute obedientiæ, quatenus præfatis Gaufrido, et² Nigello, et Thomæ denuntiarent, in virtute juramenti quod præstiterant, ne fruerentur collatæ sibi absolutionis beneficio, nisi infra festum beati Michaelis tunc imminens esset pax ecclesiæ reformata; sed se gererent excommunicatos ex quo constaret eis nos in illos anathematis tulisse sententiam. Quia ergo infra

¹ decano . . . populo, A; capitulo, Z, L.

o 12478.

² et, V, O, A; om. L.

Others are
threatened.

terminum illum ecclesia¹ non obtinuit pacem, sed illius sunt auctæ et multiplicatæ injuriæ, sæpiusdictos Gaudfredum, Nigellum, et Thomam anathematis vinculo innodavimus, vobis et aliis ecclesiis, secundum canonum instituta, denuntiantes ut caveatis illorum communionem, quousque mereantur absolvi. Siquidem vobis non est incognitum quod, qui scienter excommunicatis communicare præsumit se ipsum laqueo similis damnationis astringit. Morem quoque canonicum exsequentes, denuntiavimus² Joanni decano Saresberiensis, Guidoni decano Waltham, Joanni Cumin, Radulfo Landavensi archidiacono, Wimaro presbytero, quatenus ecclesiæ Dei quam læserunt et nobis, infra octavas beati Martini satisfaciant; quia nisi interim satisfecerint, eos ex tunc, auctore Domino, excommunicabimus. Excommunicavimus etiam omnes illos qui nuntios domini papæ et nostros, ne ecclesiæ necessitates prosequantur, impediunt. Toto jam quinquennio molestias exilii, proscriptionis³ injurias, et multiplices nos et nostros persequentium et patientiam provocantium stimulos, in multa mansuetudine sustinimus; sed injuriam Christi, et tantas ecclesiæ lacerationes non audemus ulterius sustinere, ne nostræ (quod absit) desidiæ vel negligentiae merito debeat imputari; quia ex dissimulatione reus convincitur ante Deum, qui pro debito officii culpas non reprimat aut arguit subditorum. Si vero dominus rex et quicumque nos læserunt, in reformatione ecclesiasticæ pacis, debitum honorem Deo reddiderint, et caritatis officia studuerint adimplere, nos, per gratiam Dei, singulis sinceræ caritatis affectione jungemur, et sua in Domino jura cuique curabimus illibata servare, sed regi operosius et efficacius, tanquam domino amantissimo et omni jure cæteris in mundanis omnibus præcellenti. Solum Deum, et quæ

¹ *ecclesiam*, O; corr. A.
denuntiamus, L.

³ *proscriptiones*, Z.

Dei sunt, illi et suis (si permiserit) censem præferendum, ut¹ voluntati ejus sic obtemperemus² in omnibus, ut solus ordo collatus a Domino, qui sine dispendio salutis, Divinæ legis, et Christianæ institutionis prævaricationes³ non admittit, nobis permaneat illæsus et illibatus. Det vobis Deus cor ut colatis eum, ipsius fideliter implendo voluntatem, et habendo memoriam nostri in orationibus, eleemosynis, et Deo placitis operibus vestris. Illud ethicum ad mentem reducite, "Quia mors æquo pede pulsat Regum turres et pauperum tabernas." Hor. Od. I. iv. 13.

Similiter scriptum est omnibus episcopis Normanniæ ut archiepiscopo; et capitulis ut Rothomagensi.

DLXXXI.

DOMINUS GRATIANUS GAUFRIDO RIDEL, ET NIGELLO DE SACCAVILLA, ET THOMÆ FILIO BERNARDI.

(A. 210; O. ii., 219; Z. iii. 37; Lup. iii. 37.)

Gratianus sanctæ Romanæ ecclesiæ subdiaconus, et domini papæ notarius, Gaufrido Cantuariensi archidiacono, et Nigello de Saccavilla, et Thomæ filio Bernardi, sic transire per bona temporalia, ut non amittant æterna.

A vestra non debet excidisse⁴ memoria qualiter, a vobis accepto juramento, vos in spe pacis promissæ fecerimus absolvi. Et quia pax, ut sperabatur, secuta non est, vobis per venerabiles viros Rothomagensem et Burdegalensem archiepiscopos denuntiavimus, ut nisi infra tunc imminens festum beati Michaelis pax reformata esset, nequaquam exinde collatæ absolutionis beneficio frueremini, sed sententiam, quam Cantuarien-

The archbishop's sentences to be observed.

¹ ut, A; et, Z, L.

² obtemperamus, L.

³ prævaricationis, A.

⁴ excidisse, A, O.

sis archiepiscopus in vos ferret, sine fraude et malo ingenio firmiter servaretis. Quia ergo pax secuta non est, et vos præfatus Cantuariensis in sententiam excommunicationis publice reposuit, vobis, in virtute præstiti juramenti, præcipimus quatenus sententiam ipsam, donec absolvi mereamini, inviolabiliter observetis. Det vobis Deus cor ut colatis eum, et magis faciatis Ipsius quam hominis voluntatem.

*Similiter*¹ *scripsit Vivianus.*

DLXXXII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS [STEPHANO]
MELDENSEI EPISCOPO.

(A. 183 ; Z. iii. 15 ; Lup. iii. 15 ; Thom. 138.)

Entreating
assistance
at the
papal
court.

Merito dixerim cum propheta, "Væ mihi, quia tacui;" quia vulneris mei et doloris non revelavi molestiam illi,² qui præ cæteris mihi et coexsulibus meis, Christi proscriptis, in regno Francorum consuevit adhibere medicinam, et necessariæ consolationis fomenta. Sed tanti silentii culpam probabilis error excusat, quia vester ab amicis reditus expectabatur, et sperabatur indies. Nutu vero divino crediderim accidisse, ut vos tam diu morari tum causæ necessitas tum sanctæ ecclesiæ Romanæ voluntas compulerit, ut, ex longa conversatione et familiaritate contracta, virtus vestra clarius elucescat, et de cætero possit egenis, quorum primus ego, efficacius opitulari apud apostolicam majestatem. Et jam quidem misera ecclesia Anglicana experta est in multis necessitatibus pietatis vestræ subsidium, et unde vobis gratias agit; quotquot redeunt vos eam sollicitudinem gerere perhibent in negotiis nostris, quam exerceretis in propriis, aut forte am-

¹ *Similiter*, &c., A, O; om. L. | ² *illi*, Z, G; om. L.

pliozem. Quocirca fiducialius ad vos, quanta possunt devotione, parvuli Christi confugiunt, et sancta Cantuariensis ecclesia provolvitur pedibus vestris, ut intercessionum vestrarum suffragio ipsam et omnes conterminas ejus eripiat a laqueo mortis, quam, sub honestæ pacis velamine, persecutor noster intentat. Eo enim perductus est ad instantiam domini Gratiani, ut quod anno præterito respuerat, pro amore et prece domini papæ nunc admittat, honorem Dei scilicet saluum fore. Sed incontinenti adjecit, *Salvis dignitatibus suis*; quarum nomine damnatas pridem, et perpetuo damnandas, disponit consuetudines obtinere. Ea enim mens est pii principis, ut tunc demum vigeat honor Dei, si dignitatibus quas vendicat non refragetur; alioquin illæ præjudicent. Gratianus autem intulit quod ille, salva libertate ecclesiæ, regni libertatibus potiatur, sed ad nomen *libertatis ecclesiæ*, quod ante sibi in exactis conditionibus fuerat inauditum, pius rex¹ vehementer excanduit, et nomen hoc vix potuit sustinere. Jactitant sui restitutionem ablatorum nullam ecclesiæ faciendam, eo quod antecessores sui, ut mentiuntur, nihil unquam restituerunt archiepiscopis et episcopis quos, ex pari causa, sæpenumero fugaverunt. Et certe eo constantius² petenda est, et petetur a nobis, quia malorum exempla citius invalescunt, et, auctore Deo, quoad licuerit, declinabimus ad posteros tantæ enormitatis et sceleris transferre et perpetuare perniciem.

Question
of the
dignities.

Question
of restitu-
tion.

Conatur idem rex formam fidelitatis quam clerici principibus facere consueverunt evertere, non admittens in ultima clausula se obligantis *ordinem*³ saluum fore sed *honorem Dei*. Quia persuasus est, ut aiunt, a grammaticis suis, quos in læsionem ecclesiæ nuper⁴ adscivit, quod honor Dei non minuetur, si clerici pas-

Alteration
of the
form of
fealty.

¹ *Francia*, ins. G. (But Henry is certainly meant.)

² *instantius*, O.

³ So O, Z, G; *ordinem*, om. V, L; *sed*, om. L.

⁴ *nuper*, Z; om. L, G.

sim appellare et appellationes prosequi non permittantur, si ad singulas vocationes domini papæ vel legatorum episcopi vel alii vocati non accedant, ad quod tamen, ex ordinis sui necessitate, tenentur. Supplicamus itaque sanctitati vestræ, quatenus domino papæ persuadeatis, ut in dispendium ecclesiasticæ libertatis nullam admittat pacem, neque nos compellat a damnorum repetitione desistere, neque tritam fidelitatis exemplo nostro faciat mutari formam. Nam quod semel obtinuerit, præsertim auctoritate ecclesiæ Romanæ, sibi et liberis suis volet esse perpetuum. Ad hæc, latores præsentium magistrum Godefridum et magistrum Waltherum, nuntios venerabilis fratris nostri Trundensis¹ archiepiscopi, ea, si placet, benignitate fovete et recipite, qua nos et nostros vestra caritas recipere consuevit. Valeat semper sanctitas vestra, et has mentis angustias domino Ostiensi² et domino Iacincto communicare dignetur.

DLXXXIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD ALEXANDRUM PAPAM.

(A. 217 ; O. ii. 226 ; Z. iii. 54 ; Lup. iii. 54 ; Thom. 12.)

Sanctissimo domino et patri carissimo Alexandro Dei gratia summo pontifici, Thomas Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem, et omnem cum summa³ devotione obedientiam.

King
Henry's
oppression
of the
church.

Ad pedes majestatis vestræ confugiunt miseri nostri, qui nutu divino reservati esse creduntur, ut fratrum suorum crudeliter interemptorum cladem deplorare valeant, et jam fere pereuntis ecclesiæ miseras ex-

¹ *Trundensis* (of Drontheim), L; *Trundenensis*, G.

² *domino Ostiensi*, om. L.

³ *summa*, A, Z; om. L.

ponant in auribus vestris. Jam enim rarus est qui, etiam cum magna difficultate inter tot pericula et mortes, audeat prosequi necessitates nostras, cum alii incarcerati, alii capti, alii flagellati, alii mortui, diebus fere singulis audiantur; et rex Anglorum, qui tantorum malorum causa esse dignoscitur, non modo impunitus¹ remaneat, sed gaudeat in confusione ecclesiæ, et in periculis rideat alienis; cum² diu, si Spiritu Dei ageretur, mansuetudo vestra, in multa patientia sustinens, debuerat ad pœnitentiam provocasse. Sed ille, dum peccata peccatis et minora majoribus cumulat, sibi videtur thesaurizare iram, et temeraria³ provocatione accelerare⁴ vindictam. Toto quinquennio in ecclesiam debacchatus est, et ego (quod sine timore non eloquor) Christum in membris fere quotidie video crucifigi, profanari sancta, lacerari et conculcari ecclesiam cui custos a Domino fueram deputatus, et nondum cum Petro exserui gladium verbi Dei, ut Malchi sævientis auriculam amputarem. Quotiens lego zelum Phinees,⁵ Heliæ, Matathiæ⁶ filiorumque ejus, quotiens menti meæ fervor occurrit apostolicus, quotiens sanctorum patrum, qui se principibus et potestatibus murum opposuerunt pro domo Domini, gesta revolve, totiens ingemisco periculum meum, et miseræ animæ, animæ scilicet meæ, timeo justam, ex dissimulatione injusta et indebita patientia, damnationem.⁷ Cum enim facientes et consentientes comparentur⁸ in crimine, et qui, potestate divinitus accepta, non corrigit quæ non ambigit corrigenda, consentientis cadat in culpam, tremendum mihi video imminere iudicium, qui tantas enormitates tamdiu remissione, (quod vereor,) nimia pertuli subditorum. Nam beatus qui

¹ *impunitus*, A, O; *rumpimus*, V; *impunis*, L.

² *quæ*?

³ *temeraria*, A, O; *temerata*, L.

⁴ *accelerare*, om. L.

⁵ *Finees*, A, O, V, Z.

⁶ *Mathathie*, A.

⁷ *damnationem*, A, O; *condemnationem*, L.

⁸ *comperentur*, A.

talium parvulos nascentes exstinguit, aut natos, quam cito¹ tenentur, allidit ad petram. Vereor, pater, ne sanguinem illius et commalignantium sibi de manu mea requirat Dominus. Timeo ne proscriptorum suorum, et in causa ecclesiæ laborantium usque ad mortem, necesse multas exigat durus Judex, cum scriptum sit, quoniam "maledictus est, qui gladium pro-
"hibet² a cruore." Nam, ut ait Salomon, "Qui delicate
"nutrit servum, postea illum sentiet contumacem." Et hoc quidem crebris ecclesia et certissimis sentit experimentis. Siquis enim primos ejus cohibuisset impetus, siquis instigantium ad mala et furorem procurantium perculisset³ temeritatem, nequaquam tot et tantas pestes arbores pestiferæ germinassent. Nam tenerorum vitia citius abolentur, et cum diuturnitate invaluerint quodammodo transeunt in naturam. Et certe tanta fuerat reprimenda præsumptio, tum sui ipsius corripienda enormitate, tum quia totum orbem Latinum pernicioso corrumpit exemplo. Audiat, quæso, clementia vestra per dominum Gratianum, subdiaconum vestrum, cui ex re nomen esse credimus, eo quod tamquam filius gratiæ causam ecclesiæ fideliter et prudenter in omni modestia et sinceritate studuit procurare. Audiat, inquam, qualiter in occidente nostro, nisi citius, Deo propitio, subveneritis, occidat ecclesia; et tandem misereatur, et tantis miseriis debitum⁴ imponat finem. Si enim expectaveritis, ut nuntii ejus et malitiæ fautores non habeant mendacia quæ prætendant,⁵ et nobis et vobis et illis vita deficiet, et in districto examine cogetur quilibet nostrum sine personarum acceptione sui operis reddere rationem.

Ecce nunc dicit se non a me exigere rationem administrationis cancellariæ suæ, nec pecuniam quam

Henry's
demands
altered.

¹ *citos*, V

² *prohibet*, L (Jerem. xlviii. 10, Vulg.); *cohibet*, O, Z.

³ *pertulisset*, O; corr. to *perculisset*, A.

⁴ *debitum*, Z; om. L.

⁵ *prætendant*, V, A, O; *prætendunt*, L.

tunc acceperim aut promiserim, sed id solum petit, quod me tempore archiepiscopatus mei dicit accepisse de rebus suis. Sed Deo propitiante cunctis apud nos notum est quod ei, jam super hoc reddita ratione, non teneor. Item dicit se non controversatum esse de consuetudinibus suis; quas tamen, mutato dumtaxat verbo, sibi servari petit nomine *dignitatum*. Et ego quidem dignitates regni libenter servabo, sicut sæpius obtuli, *salvo ordine meo et fidelitate ecclesiæ Romanæ*. Sed ut novam juramenti formam in ecclesiam Dei inducam, auctore Deo, et pietate vestra mihi prospiciente,¹ nulla necessitate induci potero; nam quod a me nunc obtinebit, ab omnibus episcopis et ecclesia tota indubitanter exiget. Observationem canonum, sed nec evangelii mandata, se impleturos aliqui jurare compelluntur; certe nec tutum esset: et episcopi ad observantiam consuetudinum vel dignitatum arctabuntur, inaudito exemplo, juramenti necessitate? Forma fidelitatis exigit in ecclesia Gallicana et Anglicana,² ut prælati ecclesiarum principibus jurent se servaturos eis fidem, in indemnitate vitæ, membrorum, honoris terreni, *salvo ordine suo*; et hæc forma etiam reprobis consuetudinibus ejus inserta est. In hac forma juravi, sic me jurasse publice profitebor, et hac debet esse contentus; nec ego in hac parte transgrediar temere terminos a patribus constitutos. Instat etiam ut mihi et meis ablata, immo ecclesiæ, non restituat aut satisfaciat, dicens majores suos, quorum mensuram in persecutione ecclesiæ implet aut supergreditur, multos de meis fugasse majoribus, quibus nihil umquam³ restituerunt. Sed ne trahatur ad consequentiam, citius providendum est, ut perniciēs deleatur exempli; nam qui posteris relinquit erroris exemplum, eos merito in culpam impulsisse convincitur. Sicut

¹ *prospiciente*, O; altered in A. | ³ *nunquam*, V.
² *Anglica*, L.

Jeroboam¹ filius Nabath² legitur fecisse peccare imitatore³ sui sceleris Israel. Quis autem dimittet peccatum, si ablata non restituat, aut satisfaciat? Utique omni sollicitudine procurandum est, ut, sicut ille auctoritatem criminis a decessoribus trahit, sic idem posteris suis relinquat exempla correctionis. Alioquin verendum est ne ille successoribus suis fiat Jeroboam,¹ et ego, si de cætero a debita cessavero correptione, meos velut alter Heli, aut potius sacerdos excelsorum, in ruinam damnationis præcipitem.

Exhortation to action.

Nec me quispiam⁴ detrectare concordiam, dummodo fiat in Domino et sine læsione ecclesiæ, mentiat. Quia non sum adeo vecors, ut⁵ quæ in temporalibus maxima et hominibus gratissima sunt tanta facilitate contemnā, nisi quia pro his nolo dispendium facere æternorum.⁶ Nemo, dum me accusat in contemptu,⁷ suum in appetitu vanæ quietis aut mundanæ supellectilis tueatur errorem; quia Deus, qui⁸ irrideri non potest, revelabit in brevi, quando ante tribunal ejus adstabimus omnes, qua mente quis vixerit. Illum conscientie Inspectorem et testem habeo; Illum exspecto Judicem, quem contra æquitatem nullus fallit astutia, nec viribus flectit. Recolite, pater, quanta vos Ille miseratione respexerit,⁹ quomodo vestros, immo ecclesiæ, ad gloriam nominis sui, protriverit inimicos, et cum Eo exsurgite in adjutorium Ejus, qui in membris suis injuste proscribitur, torquetur, conspuitur¹⁰ et crucifigitur. Audite, si placet, miseros nostros, et preces, quas per eos vobis porrexit et adhuc porrigit Cantuariensis ecclesia, clementius exaudite, ut a patre suo, post tantas misérias, consolationem debitam se gaudeat recepisse. Conterite persecutores ejus, et eos quos

¹ Hieroboam, L.

² Nabath, V.

³ imitatores, Z.

⁴ quispiam, A, O; quisquam, L.

⁵ ut, om. V.

⁶ terrorem, V, with correction.

⁷ contemptum, O; corr. A.

⁸ qui, om. L.

⁹ respexit, L.

¹⁰ conspuitur, om. L.

Sathanæ tradidimus in interitum carnis, quorum nomina vobis exprimentur, si ad vos venerint aut miserint, excommunicatos, donec ecclesiæ Dei satisfaciant et nobis, haberi faciatis. Nuntii vobis quæ fuerant dicenda supplebunt, licet cumulum miseriarum ecclesiæ Anglicanæ non sufficiant, prout necessitas exigit, explanare. Valeat semper et vigeat sanctitas vestra.

DLXXXIV.

THOMAS CANTUARIENSIS HUMBALDO¹ OSTIENSI²
EPISCOPO.

(O. 227 ; Z. iii. 55 ; Lup. iii. 55 ; Thom. 46.)

Clarissimi³ oratoris præclara sententia est—"quia primo decipi, incommodum ; secundo, stultum ; tertio, turpe." Sed utinam nuntii regis Anglorum, dolis et minis armati, sedis apostolicæ religionem ter quaterque non elusissent, si tamen de circumventionem queri possunt qui, scientes et prudentes, per dissimulationem criminis publice peccantibus delinquendi audaciam præstiterunt. Quomodo enim potuit ecclesia Romana, quæ in universum orbem providentiæ suæ oculos circumducit, et ad quam provinciarum negotia referuntur, ignorare quod lippis et tonsoribus notum est, quod in plateis prædicatur, quod cantatur⁴ in compitis Ascalonis ? Proscriptionem meam et meorum jam quinquennio pertuli, ad vos tam ecclesiæ quam proprias deploravi injurias ; coexsulantium mihi funera in Christo, pro quo passi sunt, dormientium partim vidistis, et plura audistis. Et tamen regis Anglorum, cujus in depressionem ecclesiæ et sanctorum conculcationem manus

Humbaldo, om. Z, L.

² *Hostiensi*, A, O, V, Z.

³ *Gratissimi*, L.

⁴ *cantatur*, L.

extenta est, furor nondum cohibetur a vobis. Ubi, quæso, pater, veri sacerdotii zelus, quo se patriarchæ, prophetæ, apostoli, et apostolici viri principatibus et potestatibus opposuerunt pro domo Domini, stantes in prælio in die discriminis, et per fidem regna vincentes? Nunquid hæc scripta sunt ut fabulæ sint narrantium, non exempla morum et forma vivendi? Hæc enim prædicatorum volvuntur in ore, sed, (quod sine rubore et dolore non eloquor,) quod vita convincit, non habentur in corde. Aut certe, si retinentur in conscientia,¹ quasi quædam in animo scribuntur justissime eorum qui bona docent et non faciunt, damnationis argumenta. Et quidem mihi præ cæteris timeo, ne sanguis ecclesiæ tamdiu et tam atrociter et palam afflictæ, et adhuc inultæ, cito requiratur a me: eo quod in brevi stabimus omnes ante tribunal Christi, sine acceptione personarum reddituri rationem de operibus et dissimulationibus nostris. Sed regem, quod ratio exigebat ut convinceretur malitia ejus, voluistis sæpius commoneri, et est² commonitus per litteras et nuntios extraneos, per subdiaconos, per cardinales vestros, per episcopos, per abbates, et nunc tandem in fine quinti anni, quasi peremptorio edicto, per dominum Gratianum et magistrum Vivianum; et semper facta sunt novissima ejus deteriora prioribus. Referet hæc³ dominus Gratianus, qui in tanta sinceritate et maturitate conversatus est in hoc negotio ut Dei et hominum magnam debeat gratiam meruisse. Nec per eum stetit, nec per nos, quod pax reformata non est; sed quia rex modo ait, modo negat, et versibilibus Prothea vincit. Gaufridus quoque archidiaconus jam fere factam impedivit pacem, persuadens regi ut nulla ratione componeret, nisi extorta⁴ obligatione servandarum consuetudinum; quas, ut facilius

The king's
new terms.

¹ *scientia*, Z, with *vel conscientia*
interl.

² *est*, V, O, A; om. L.

³ *hæc*, A; *hoc*, Z, L.

⁴ *ex tota*, L.

obtineat, favorabiliori nomine nuncupat *dignitates*. Ego vero concedo et gratum habeo ut, *salvo ordine meo* valeant et vigeant omnes regis¹ et regni *dignitates*; sed ut observantiam earum jurem, non adquiesco, quippe qui nec canones nec evangelii mandata me impleturum jurare præsumo, nec populum terræ² juramento hujusmodi video³ coactatum. Laborat ad hoc⁴ ut ablata restituere, vel pro his satisfacere, non compellatur: quod evidenter injustum est, præsertim cum ipse palam confessus sit quod ei de administratione cancellariæ non teneor. Nuntii supplebunt plura; quos, si placet, clementer audite,⁵ et petitiones nostras more solito promovere dignemini. Valeat dominus et pater meus.

DLXXXV.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS HYACINTHO⁶
CARDINALI.

(A. 219; O. ii. 228; Z. iii. 56; Lup. iii. 56; Thom. 32.)

Interemptorum pro causa Domini et ecclesiæ libertate sanguis clamat ad Dominum, et miseri qui residui sunt omnes ad sanctitatis vestræ confugiunt pedes in miseriis⁷ istis. Quot et quanta ab impiis Anglicana ecclesia toto quinquennio isto pertulerit, soli illi noverunt, qui experti sunt; quorum primus ego cum miseris coexsulibus meis, proscriptis Christi Jesu. Ipse, cujus expugnatur hæreditas, lex conculcatur, profanantur sancta, sic causæ suæ cito propitius adsit, sicut conscientiae meæ fidelissimus testis adsistit; et pro innocentibus contra persecutores et oppressores

King
Henry's
misdeeds.

¹ *regi*, O.

² *certe*, L.

³ *videro*,

⁴ *ad hoc*, A; *adhuc*, L.

⁵ *audire*, L.

⁶ *Iacinto*, A, V, O, Z.

⁷ *miseris*, A, O; *miseriis*, L.

eorum, quam promisit ferat sententiam. Commonitus est rex Anglorum, per litteras, per nuntios, per abbates, per episcopos, per subdiaconos curiæ Romanæ, per cardinales, et nunc tandem, quasi peremptorio edicto, per dominum Gratianum et magistrum¹ Vivianum, qui quatenus profecerint, referente domino Gratiano,—qui fideliter, modeste, et in omni sinceritate in hoc negotio versatus est, et nunc festinat ad vos,—potestis audire. Non enim stetit per nos quominus pax reformaretur, sed per illum qui confidit in potentatu suo; in divitiis ecclesiæ cujus impune diripit spolia; in dolositate suorum; et familiaritate quorundam vestratum² quos hactenus in perversitatibus protegendis³ habuit defensores. Nam (quod mundus sentit, dolet, et⁴ ingemiscit,) nullus adeo iniquam causam ad ecclesiam Romanam defert, quin ibi, spe lucri concepta ne dixerim odore sordium, adiutorem inveniatur et patronum. Sed et hoc in monte Dominus videt, cujus ante tribunal citius omnes adstabimus de operibus et conscientiiis responsuri.

Corrupt-
ness of the
papal
court.

The king's
proposals.

In quo vero calculo nunc causa nostra resederit, si placet, audite. Rex adquiescit ut ego et mei redeamus ad nostra, domos scilicet vacuas, honorem Dei servaturi,⁵ salvis *dignitatibus* suis, quarum nomine pravas illas intelligit consuetudines quas audistis, et quas constat, lege Divina et auctoritate ecclesiæ Romanæ, esse damnatas. Nos autem admittimus ut, *salvo honore Dei* et fidelitate ecclesiæ Romanæ, regni valeant et vigeant *dignitates*, quæ sub mensura Divini honoris cohibendæ sunt; non enim ad illarum formam coarctandus est honor Dei. Sed ille non adquiescit nisi absolute profiteamur, sub religione juramenti, observantiam dignitatum, quod nondum fecit nec minimus de populo terræ. Nec ad hoc alicubi arctatus est

¹ *magistrum*, om. A, O.

² *vestratum*, A, O; *vestrorum*, L.

³ *protendendis*, Z.

⁴ *et*, om. L.

⁵ *servantes*, L.

clerus, ut se vel sacros canones vel evangelii mandata juret observaturum. Certe nec tutum esset, quia "in multis offendimus omnes." Detrectat ablata restituere vel satisfacere, cum tamen, et præfatis nuntiis¹ domini papæ et aliis, palam professus sit quod de tempore cancellariæ non teneor illi. Hanc tamen detentionis injustæ prætendit rationem, quod antecessores sui nostris, quos² sæpe fugaverunt, redeuntibus nihil restituisse reperiuntur. Sed hoc falsum esse convincitur ex historiis, et attestazione vivorum. Numquid ergo cohibendus non est, qui majorum violentias et impietates usurpat pro lege? Utique si (quod absit) in isto prævaluerit, pessimum iniqui compendii cunctis gentibus et sæculis relinquet³ exemplum. Releget ergo et proscribat quot et quantos⁴ et quamdiu voluerit, et cum redierint, petitiones eorum, hoc exemplo immo jam lege, excludat.⁵ Nam Deum testem invoco in animam meam, quod me magis movet perniciēs exempli quam temporalium jactura rerum. Cum itaque⁶ novas et indebitas exigat obligationes, cum tam perversas sub nomine *dignitatum* vendicet consuetudines, non persuadeat vobis quispiam quod ego pacis generem impedimentum, sed ille, qui Dei subvertit legem et totam turbat ecclesiam. Quicquid potero facere *salvo ordine meo* et sine perniciē exempli, libenter faciam pro recuperanda gratia ejus et pace nostra.⁷ Sed absit ut scienter faciam contra Deum, *pro quiete momentanea* et non tam perituris quam pereuntibus bonis. Hæc diligentius scripsi paternitati vestræ; plura tamen de necessariis, ne scripta fastidium⁸ generarent, in ore nuntiorum posita sunt;

¹ nuntiis, om. L.² quod, A.³ relinquit, L.⁴ quantas, V, O; corr. A.⁵ excludat, V, O, A; excludet, L.⁶ Cum itaque, A; Cumque ita, Z, L.⁷ nostra, A, O; mea, Z, L.⁸ fastidium, om. O.

quos, si placet, qua¹ consuevistis benignitate, recipite, et causam ecclesiæ foveate ut vestram, quoniam Dei causa est. Et ego et parvuli mei² sumus et erimus semper vestri.

Similiter domino Alberto presbytero cardinali.

Item domino Theodino³ presbytero cardinali.

DLXXXVI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS WILLELMO
PAPIENSI CARDINALI.

(A. 220 ; O. ii. 229 ; Z. iii. 57 ; Lup. iii. 57 ; Thom. 63.)

Return of
the com-
missioners.

Festinat ad reditum dominus Gratianus, qui cum magistro Viviano ad hoc destinatus est ad regem Anglorum, sicut indubitanter accepimus, ut duritia ejus, si nobis pacem non reformaret, manifestius convinceretur. Qualiter autem in negotio processum sit, nuntiis⁴ referentibus, auctore Deo, plenius audietis,⁵ et, si placet, magistrum Petrum Carnotensem archidiaconum, virum quidem litteris et honestate conspicuum, interrogate ; quoniam et⁶ ipse mansuetudinem et modestiam præfati regis expertus est, et qua devotione Romanam veneretur⁷ ecclesiam. Sed et vos ipsi præsentibus audistis et vidistis quomodo premeat ecclesiam, et mores hominis rerum experientia familiaris didicistis. Quid ergo amplius ad convincendam duritiam ejus pro ecclesia desideratis testes ? Ipsi enim, prout credimus, ab ore hominis audistis, et operis publicatione, ut speramus de vobis, inviti vidistis blasphemiam. Unde ad serenitatis vestræ patrocinium fiducialius recurrit misera ecclesia Anglicana, supplicans ut ei feratis opem, ne

¹ qua consuev. benignitate, A,
O ; ut consuev. in benignitate, L.

² mei, A, O ; om. L.

³ Theodino, L.

⁴ nuntiis, A ; ex nuntiis, L.

⁵ audietis, A ; audieritis, L.

⁶ et, A, O ; om. Z, L.

⁷ venerentur, A.

in hac tribulatione deficiat. Reducite, si placet, ad animum quomodo me et causam ecclesiæ receperitis de manu Christianissimi regis Francorum, qui superstites miseros nostros secure confugere præcepit ad pedes clementiæ vestræ. Nam magna pars proscriptionum Christi, pro fide et libertate ecclesiæ agonizantium, de mundo sublata est, et apud Patrem misericordiarum sanguinis sui, qui injuste effusus est, implorat ultionem. Illa, ut confidimus, assistit¹ vultui Dei; nos, qui residui sumus, adventum aut vocationem Domini præstolantes, interim quanta possumus supplicatione clamamus ad vos ut, vestra intercedente industria, justitiam suam ecclesia consequatur et pacem. Qua namque² juris consequentia residebunt apud regem, sine satisfactione, impune bona ecclesiæ quæ diripuit, cum ille, (sicut nuntiis domini papæ et pluribus aliis palam confessus est,) de toto tempore cancellariæ, cujus aliquando simulabat deberi rationes, nunc nihil exigat, sed hoc prætendat, quod sui meis antecessoribus, quos sæpe fugaverunt, nihil redeuntibus reddiderunt. Hoc tamen, ut pace ejus dictum sit, ex multis rationibus constat non esse verum. Sed ne pernicies exempli vertatur in legem, modis omnibus occurrendum est. Nomine *dignitatum* damnatas nititur consuetudines instaurare. Sed ut omnem pravæ suspicionis occasionem a me amoveam, quatenus potero, *salvo ordine meo* et fidelitate ecclesiæ Romanæ, *dignitates* ejus libenter observabo, et eas in Domino multiplicare curabo et augere. Sed absit ut exemplo mei nova faciendæ fidelitatis forma in ecclesiam inducatur, præsertim perniciosa. Nec vos latere creditur quanta me immanitate persecutus sit episcopus Londoniensis, totius hujus discordiæ incentor; cui, si placet, tamquam inobedienti et excommunicato, vos pro domo Domini opponatis;

Deaths of exiles.

The king's change of terms.

The bishop of London's enmity.

¹ assistit, A, Z, L; assiste, V; assistat, O.

o 12478.

² Qua namque, A, O, V, Z; Quanam, L.

G. Ridel. quoniam in depressione illius et Gaufridi Ridel, ut spes fidelium est, cessabit tempestas. Cætera posita sunt in ore nuntiorum, quos, si placet, benigne recipite, et causam Christi, quam portant pro Christo, promovete. Valeat sanctitas vestra.

DLXXXVII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS JOANNI¹ CARDINALI TITULO² JOANNIS ET PAULI.

(A. 221; O. ii. 230; Z. iii. 58; Lup. iii. 58; Thom. 56.)

Against
king
Henry.

Sancta Cantuariensis ecclesia diu et familiaritate et patrocinio vestro gavisa est, et adhuc in spe vestræ miserationis et consolationis exsultat. Unde ad sinum dulcedinis³ vestræ fiducialius transmittit miseros suos, qui fratrum suorum, pro fide et libertate ecclesiæ interemptorum, neci superstites relictī sunt. Sanguis interemptorum clamat ad Dominum adversus persecutores et oppressores ecclesiæ; et utinam non contra me, et contra illos qui se nobiscum opposuisse debuerant, pro legibus paternis⁴ et domo Domini. Audite, si placet, et intelligite a nuntiis qui nuper missi sunt, quanta evidentia duplicitatis et pravitatis convicta sit duritia regis Anglorum,⁵ et in quibus finibus ecclesiæ causa resederit. Nunc enim, ut semper, stetit per regem quo pax minus⁶ reformaretur. Ego enim quatenus potero, *salvo ordine meo* et fidelitate ecclesiæ Romanæ, *dignitates* ejus fovendas et augendas libens admitto; sed non acquiesco ut nova et perniciosa

¹ *Neapolitano*, A, O. But, as has been already explained, John of Naples was cardinal of St. Anastasia.

² *titulo*, om. L.

³ *dulcedinis*, A, O; *dilectionis*, Z, L.

⁴ *paternis*, Z; om. L.

⁵ *Angliæ*, A; *Anglorum*, Z, L.

⁶ *quo pax minus*, A, O; *quominus pax*, L.

fidelitatis forma, exemplo mei, in ecclesiam inducatur. Ablata mihi et meis, aut satisfactionem, omni jure repeto, ne pernicies exempli, si tam manifesta rapina irrequisita remaneat, vertatur in legem, et, tam posteris quam coætaneis nostris, præstet audaciam similiter delinquendi. Vos itaque, si placet, exsurgite in adiutorium jam fere deficientis ecclesiæ, et persuadete domino papæ et fratribus vestris, ne diutius tam manifestam injuriam Christi dissimulent, cui nobiscum sine personarum acceptione reddetis in brevi cunctorum operum rationem. Nam opportunitas sæpe, dum expectatur, elabitur, et culpæ particeps est qui quod potest corrigere negligit emendare. Nuntii supplebunt cætera, quos, si placet, pro Christo audiat in causa Christi. Et si forte Londoniensis episcopus et Gaufridus Ridel ad ecclesiam Romanam venerint, eos velut Anti-Christi membra tractate, qui jam mysterium iniquitatis suæ operatur in illis. Valeat sanctitas vestra.

Foliot and
Ridel.

DLXXXVIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS BERNARDO¹
PORTUENSI EPISCOPO.

(A. 222; O. ii. 231; Z. iii. 59; Lap. iii. 59; Thom. 36.)

Missi sunt ad regem Anglorum² nuntii multi, quorum omnium fuit labor infructuosus. Et quomodo novissimis istis, domino Gratiano et magistro³ Viviano, opera et⁴ impensa perierit, si placet,⁵ ipsis referentibus potestis audire. Rex et sui nunc, ut semper, impediunt pacem, cum ego et coxsules mei nuntiis (sicut dominus Senonensis et episcopi qui præsentibus aderant audie-

Against
king
Henry.

¹ B., A; om. L; *Baldwino*, Z.

² *Anglorum*, A; *Angliæ*, L.

³ *magistro*, Z; om. L.

⁴ et, A; om. Z, L.

⁵ ab ins. before *ipsis*, L.

Foliot and
Ridel.

runt,) usquequaque obtemperaverimus. Et adhuc quidem, quantum *salvo ordine meo* et fidelitate ecclesiæ Romanæ ¹ potero, regis et regni *dignitates* conservare et augere paratus sum; sed auctore Deo novam ² et perniciosam fidelitatis formam, exemplo mei, in ecclesiam Dei nunquam inducet. Peto autem ut mihi et meis ablata restituat aut satisfaciat, quæ gratis et absque causa resident penes ipsum. Nam et nuntiis et aliis pluribus palam confessus est quod, de toto tempore cancellariæ nec pecuniæ nec administrationis rationem exigit. Nec me tantum perturbant damna rerum quantum perniciēs exempli, quod cœtaneos et posteros facile impinget in errorem et ausum similia attentandi, si pestis hæc impunita et irrequisita remanserit. Cætera, ne scripturam protrahendo vobis fastidium generetur, in ore pauperum Christi, qui diriguntur ad vos, posita sunt; quos, si placet, audite et exaudite pro Christo, cujus negotium prosequuntur, et date operam et diligentiam ut ecclesia ³ debitam consequi valeat libertatem. Si vero præambulos anti-Christi, Londoniensem episcopum et Gaufridum Ridel, ad curiam venire contigerit, sic eos tractate sicut Antichristi membra tractari decet a christo Domini.

DLXXXIX.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS JOANNI TITULO⁴
SANCTÆ ANASTASIE PRESBYTERO CARDINALI, PERSECUTORI SUO.

(A. 223; O. ii. 232; Z. iii. 60; Lap. iii. 60; Thom. 57.)

Against
king
Henry.

Fraternitatem vestram in Christo convenio ut Anglicanæ ecclesiæ assistatis pro Christo. Hoc enim mihi

¹ *quatenus*, ins. L.

² *novam . . . perniciosam . . . formam . . . inducet*, A, O, V, Z; *nova . . . perniciosa . . . forma . . . inducetur*, L.

³ *ecclesiam*, O; corr. A.

⁴ *titulo . . . suo*, A, O; *cardinali Neapolitano*, Z, L.

a vobis promissum indubitanter et gratanter recolo, quod mihi consilium, auxilium, et patrocinium firmissime promisistis, ubicumque et contra quemcumque mihi justitia suffragaretur. Nunc autem, in quo calculo mea, immo Anglicanæ ecclesiæ, causa consistat, ex nuntiis domini papæ, domino Gratiano et magistro Viviano, et venerabili viro¹ Petro Carnotensi archidiacono, potestis audire, et plane, si placuerit, cognoscetis quod non ego, sed rex et sui, more solito, pacis impedimentum attulerunt. Nam *dignitates* ejus, quantum *salvo ordine meo* et fidelitate ecclesiæ Romanæ licuerit, servare paratus sum et augere; sed novam et perniciosam² fidelitatis formam in ecclesiam, Deo propitio, numquam inducam. Ablata quidem mihi et meis restitui, aut ecclesiæ satisfieri, peto, quia nunc, auctore Deo, constat quod ex nulla vel injusta causa resident penes ipsum. Nuntiis enim domini papæ et pluribus aliis palam confessus est, quod de toto tempore cancellariæ nec pecuniæ nec administrationis illi debeo rationem. Agite ergo, si placet, ut tollatur exempli perniciēs,³ quæ coætaneos et posteros occupabit, si (quod absit) tam manifesta rapina et injuria Christi remanserit impunita. Jam enim convicta est duritia ejus, nec est quare debeat ulterius supportari, nisi qui fovet aut⁴ dissimulat errorem, in se ipsum alieni criminis provocet ultionem. Ego et coexsules mei, immo ecclesia Anglicana pro cuius libertate persecutionem patimur, et proscripti variis torquemur injuriis, Deo de cætero committimus causam nostram, aut, ut rectius dixerim, suam; ut Ipse, in cuius conspectu in brevi sine acceptione personarum, sine suffragio munerum, stabimus, reddituri de actibus et voluntatibus rationem, dijudicet inter nos et persecutores et oppressores ecclesiæ, et, ad gloriam nominis sui, promissionis, qua

¹ viro, A, O; om. L.² inperniciosam, A.³ perniciēs, A.⁴ qui, ins. A; om. Z, L.

Foliot and
Ridel.

parvulos suos in præsentia corporis consolatus est, citius exhibeat veritatem. Interim, de promissione vestra et caritate præsumens, affectuosius supplico, quatenus miseros nostros, præsentium portitores, benignius audiat,¹ et causam Christi promoveatis pro Christo. Si autem ad ecclesiam Romanam venerint episcopus Londoniensis et Gaufridus Ridel, sic illos tractate ut tractari debent qui seminant inter fratres discordiam. Cantuariensis ecclesia suum vobis præsentat obsequium, quod promptissima devotione vobis et vestris impendet, cum vestro patrocinio (quod speramus) eruta fuerit a tribulatione malorum et dolore.

DXC.

ALEXANDRO PAPÆ THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(O. 201; Z. iv. 58; Lup. iv. 50; Thom. 20.)

Entreating
the pope's
help
against
Henry.

Quot angustias ac² tribulationes, multas et malas, pro libertate sanctæ Dei ecclesiæ tuenda, in diuturno cum copiosa et innumera Christi pauperum multitudine, exsilio jam³ fere per septennium⁴ laborantes, miserabiliter sustinuerimus, vestra, pater sanctissime, plenius noscere debet prudens discretio, a cujus animo de facili non possumus credere quod⁴ sustinuerimus elabi;⁵ sed vestræ⁶ potius, pater carissime, debent radicitus inhærere memoriæ. Cum quo etiam, domine

¹ *audiat*, A, O; *exaudiat*, L.

² *ac*, om. O.

³ *jam fere* placed here, L; after diuturno, O, V, Z.

⁴ *quot*, O, V.

⁵ *illabi*, O, V; *elabi*, L.

⁶ *vestra . . . domine mi*, O, Z; *vestra potius, pater*, L.

* Perhaps this letter ought to be placed somewhat later; but the "fere per septennium" cannot be literally correct as the whole

length of the exile was six years, and the reconciliation with the king had taken place some months before the end of it.

mi carissime, scilicet cum¹ rege Anglorum fere usque ad mortem in agone contenderimus, vestra plenius novit experientia, qui, sicut et nos, ipsius versutias et deceptiones rerum experientia didicistis. De nostris quidem vel de alienis, qui pro ecclesiæ nostræ et nostris ad vos de cætero velit transire negotiis, in diuturno exilio adeo extenuati, vix aliquem, immo veraciter nullum, reperimus. Unde, domine et pater carissime, sanctitati vestræ provoluti² genibus, pro ecclesia Anglicana, pro nobis, et pro vita nostra temporali supplicamus, quatenus, et ecclesiæ occidentali et vitæ nostræ ne turpiter a tyranno prostrati corruamus, in petitionibus quas sanctitati vestræ per magistrum Lombardum et nuntios nostros, quos ad eum et ad paternitatem vestram direximus, nos benigne et plenarie in eis exaudiat, et ad subsidium ecclesiæ Dei et vitæ nostræ imposterum nobis quantocius mittere dignemini. Præsentium siquidem latorem, virum honestum et religiosum, sanctitati vestræ destinavimus, supplicantes et rogantes attentius quatenus eum vice nostri benigne suscipiat, et ea quæ vestræ paternitati per eum communicanda domino Ostiensi et magistro Lombardo significamus, sicut Dei ecclesiæ Occidentali, et præcipue Cantuariensi, cupitis esse prospectum, pariter et vitæ nostræ, prout petimus, omnino et plenarie exaudientes, citius adimpleta nobis remittere per nostrum nuntium vestra paternitas dignetur. Si magister Lombardus præsens fuerit, penes eum litteræ istæ remaneant, sin autem, apud dominum et patrem nostrum dominum Ostiensem, vel (filium gratiæ) Gratianum. Valeat sanctitas vestra, pater sanctissime, in tempora longiora.³

¹ quod cum, L.

² provoluti, Z; provolutis, L; provolutus, V.

³ longa, A, with vel longiora interl.

DXCI.

WILLELMUS PAPIENSIS CARDINALIS AD THOMAM CANTU-
ARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(A. 77; O. iii. 71; Z. v. 64; G. Fol. Ep. 405.)

Professing
eagerness
to serve
the arch-
bishop.

Illum circa personam vestram sinceri amoris fer-
vorem concepimus, ut omnia negotia vestra tanquam
propria suscipere incommutabiliter proposuerimus et
fovere, ac¹ ad vestrum honorem diligentiori studio
omnimodis promovere, malentes in propriis quam in
vestris pigri vel negligentes aliquatenus inveniri. Inde
est quod excellentiæ vestræ litteras læta plurimum
manu recepimus, et, ea quæ continebant sollicitius con-
siderantes, efficacem studuimus adhibere curam, ut vota
vestra congruum sortirentur effectum. De cætero
autem paternitatem vestram amicali exoramus consi-
deratione, quatenus, de nobis² omnem confidentiam
obtinentes, diligentia nostræ quæcunque discretionis
vestræ complacuerint securissime imponatis, quoniam,
in his quæ honori et profectibus vestris cognoverimus
consonare, diligentissime curabimus semper intendere
et cooperari.

DXCII.

JOANNES SARESBERIENSIS WILLELMO SUPPURI
CANTUARIE.

(A. 196; Z. iv. 40; Lup. iv. 35; Jo. Sar. 303.)

Suo Britoni suus Joannes salutem, et³ pium in
futura prospectum.

As to help-
ing the
archbishop
with gifts.

Ex his quæ universitati⁴ scripta sunt colligere
poteris quid te oporteat facere. Nec est quod⁵ nuga-

¹ *atque*, G.

² *vobis*, O.

³ *et . . . prospectum*, O.

⁴ *vestra*, L, G; om. O, V, Z.

⁵ *quod*, G; *qui*, O, V, Z, L.

torias, ut hactenus, præendas excusationes; quia tempus est ut ecclesia vestra patiatur aut compatiatur. Si enim communicaverit necessitatibus patris in consolationibus, quas indubitanter Deo propitio speramus, in brevi reforescet. Et quidem a centum annis tempus exstitisse non arbitror quo tam facile posset, ad reparanda omnia antiqua privilegia, respirare, si patri in his sollicito viriliter et efficaciter vellet assistere, et necessariis participare sumptibus. Sed nescio quo pacto regnare vultis sine onere et sollicitudine, cum certum sit,

“Non nisi supremo magna labore peti.”

In his autem eatenus jam profecit, per Dei gratiam, industria pauperis et proscripti, ut in his emerendis duo millia marcarum antecessorem suum, si data esset occasio, expensurum fuisse non dubitem. Dicitur quod candelabra alienastis in usus varios, fortasse non sine conscientia sacrilegii; et adeo tenaces estis in ecclesiæ necessitatibus, et honoribus reformandis. Circa hæc sollicita fratres tuos, et si illi contemnendo desipiunt, tu ecclesiæ et tibi providere memineris. Si episcopus Londoniensis iter arripuerit ad curiam, procura, sicut tibi injunctum est, ut duo monachi sufficienter instruantur, ei, cum vocati fuerint, occursuri.

Foliot's
expedition
to the
papal
court.

DXCIII.

JOANNES SARESBERIENSIS MAGISTRO HEREBERTO.

(O. 200; Z. iv. 57; Lup. iv. 49; Jo. Sar. 298.)

Vestra redolet pagina caritatem, et quas ad præsens reddere nequeo gratias diligentia studiosa promeruit. Reddet autem qui potens est, et qui cordi vestro gratiam inspiravit, ut desolatis solatium, et Christi confessoribus veritatis testimonium perhiberet. Siquidem

nobis (ut coexsulantium vota dictionis pluralitate concipiam) gaudium est et exsultatio cum ecclesiæ columnas adversus impetus malignantium, qui nos in aliud evangelium transferre moliuntur, videmus immobiles, ut fidei sinceritatem gratiæ et potentatui¹ præferant, et traditiones hominum divinæ legi subjiciendas patenter et potenter evincant. Resistentibus enim facillime cedunt, qui fugientes instantissime persequuntur; et, tanquam prævisi lupi, nullam appropinquantibus adferunt læsionem, si fraus eorum reveletur a fidelibus, et arguatur a lumine. Quid enim dedit ab initio cornua peccatori, nisi quod omnes² in fugam versi disparuerunt a facie tribulantis, et ecclesiam laborantem contra ea quæ, sub prætextu juris inveterati, et antiquarum vel antiquandarum consuetudinum, præsumpta sunt, non erat qui adjuvaret? Sed pro certo qui tunc præ cæteris placere hominibus, immo furentibus, affectabant, confusi sunt, comprehensi in operibus manuum suarum; et, divina præeunte et adjuvante clementia, amplius confundentur, quoniam Deus, dum taliter in specie religionis versati fuerint, spernit illos. Salus autem electorum videtur stare præ foribus, et, Deo propitio, gloriam eorum cito contemplantur oculi vestri, et aliorum qui decreverunt Deo potius quam hominibus obedire. Unde domino meo episcopo Wintoniensi, quanta possum mentis alacritate, congratulor, qui, conventus a iudicibus et senioribus terræ, Christo dignum responsum dedit, et rescriptum emisit congruum ætati, professioni, honori, et generi, et quod ad virtutem poterat, sicut et fecisse creditur, compresbyteros animare. Nam et illi tendiculas insidiantium laudabiliter eluserunt, alia vice, si conventi fuerint, locuturi verbum fidei et veritatis cum fiducia; plane docentes quod dominus rex, hacte-

The bishop
of Win-
chester.

¹ potentatui, O, Z; potestatus, L.

² homines, O.

nus abutens pernicioso consilio, abductus est in invium et non in viam, et suadebunt (utinam persuadeant!) ut ad viam rediens¹ extra quam salvari non potest nec diu principis frui gloria,² cum ecclesia Dei faciat pacem. Nec vos moveat inanis gloriatio eorum qui jactitant quod dominus papa illos quos archiepiscopus excommunicaverat habeat absolutos; inde solatium quærentes miseriæ suæ, quod eis cum benedictione causam dicitur delegasse, et hoc postquam anathemate condemnati sunt. Nam dominum papam excusat ignorantia, cui nondum innotuerat in eos excommunicationis latam esse sententiam; nec tamen prece vel pretio induci potuit, ut aliquem eorum a manu domini Cantuariensis eximeret, quin pro modo culpæ eos percelleret severitate vindictæ. Hoc autem certum teneat vestra dilectio, quod dominus³ Cantuariensis præelegit in exilio mori quam sine ecclesiæ liberatione redire; nec, auctore Deo, pacem facturum est, nisi utilem posteris, et tam⁴ præsentibus quam futuris honestam. Si vero persecutores ecclesiæ perdurare in malitia decreverint, ipse, quoniam plenam accepit potestatem, progredietur ulterius, et contra Deum in exercenda justitia nulli omnino parcat. Valete.

The absolution of excommunicates.

¹ *rediens*, O, V, Z; *redeat*, L.

² *nisi*, ins. L.

³ *meus*, ins. G.

⁴ So G; *honestam præsentibus et futuris*, Z, L.

DXCIV.

LUDOVICUS FRANCORUM REX^a AD WILLELMUM^b REGEM
SICILIÆ.

(Z. i. 181 ; O. ii. 179 ; G. Fol. 508.)

Ludovicus, Dei gratia rex Francorum, illustri regi Siciliæ¹ Willelmo, venerabili fratri et amico suo carissimo, salutem, et Ei jugiter adhærere qui dat salutem regibus.

Thanks
for kind-
ness in the
crusade.

Honor quem nobis magnificus avus^c vester in obsequio Dei peregrinantibus exhibuit ; liberalitas quam in nos et comperegrinantes exercuit ; consolatio multiplex quam fessis et laborantibus devotus impendit, a memoria nostra recedere nequeunt, sed animum nostrum indesinenter accendunt. Utinam devotio, quam habemus ad vos, possit operis exhibitione clarescere, et effectus meriti conspicuum testimonium reddat affectui promerendi. Gratius enim esset nunc si opportunitas divinitus² aperiretur obsequium vobis rependere, quam fuerit tunc illud a vestris progenitoribus accepisse, magnique muneris instar erit, si decreveritis imperare quod desiderio nostro præstaret materiam obsequendi. Licet enim nos interjacentium terrarum spatia separent, et obsequiorum vicissitudines intercludant, ferventissimam tamen a pectore nostro nequeunt excludere caritatem, quin prosperis vestris congaudeamus ut nostris, et adversa, quoties audiuntur, feramus ut nostra.

¹ *Sicilia*, O, Z ; *Siculorum*, G.

² *promereret*, ins. O (seemingly superfluous).

^a This and the following three letters are all of one time, which cannot have been earlier than 1169, as two of them mention the expulsion of Stephen, archbishop of Pa-

lermo, from his see, which took place in that year.

^b William II. (the Good), who succeeded his father William (the Bad) in May 1166.

^c Roger II., who died in 1154.

Proinde quod honori vestro et gloriæ credimus inseruire, secure petimus et sincera consulimus caritate, sicut preces vestras admittere prompti sumus, et similiter expedienti consilio obedire.

Nobilis vir Stephanus, quem familiaritatis vestræ honore sublimastis, caro et sanguis noster est, et clarissimos proceres regni Francorum cognatione¹ vel affinitate contingit. Qualiter autem, ad ignominiam generis et gentis suæ, dejectus sit et ejectus, prudentia vestra tanto certius recolit, quanto quæ circa eum gesta sunt insidiantium fraude clarius per præsentiam intellexit. Rogamus ergo affectuosius nobilitatem vestram, ut eum,² ad gloriam nominis vestri et regni Francorum consolationem, curetis maturius revocare, eumque restituantis in integrum amoris, familiaritatis, honoris et dignitatis. Ob hanc causam, et alias quas scripto non duximus committendas, latorem præsentium Theobaldum, venerabilem Crispiacensis ecclesiæ priorem, ad excellentiam vestram fiducialiter destinavimus; cui in his quæ vobis ex parte nostra dixerit credi postulamus ut nobis. Est enim vir fide plenus, reverendus titulo sanctitatis, litterarum eruditione præclarus, nobis admodum familiaris, carus et acceptus regno Francorum. Procurat autem necessitates nobilis ecclesiæ Cluniacensis in Oriente; in quibus eum a vestra sublimitate petimus benignius exaudiri et efficacius promoveri. Gloriam vestram ad honorem suum in longa tempora promoveat et tueatur Rex regum et dominantium Dominus.

Case of
Stephen of
La Perche,
archbishop
of Pa-
lermo.

Recom-
mendation
of the
prior of
Crespin.

¹ cognatione, Z; cognomine, G. | ² eam, G.

DXCV.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS MARGARITÆ¹
REGINÆ * SICULORUM.

(Z. i. 53; O. ii. 177; A. 171; Lup. i. 57; Thom. Ep. 192.)

Serenissimæ dominæ, et in Christo carissimæ Margaritæ, illustri reginæ Siculorum, Thomas Divina dispensatione Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem, et sic temporaliter regnare in Sicilia, ut cum angelis æternaliter exsultet in gloria.

Thanks for
kindness,
and recom-
mendation
of the prior
of Crespian.

Licet faciem vestram non noverimus, gloriam tamen non possumus ignorare, quam et generosi sanguinis illustrat claritas, et multarum magnarumque virtutum decorat titulus, et famæ celebritas numerosis præconiis reddit insignem. Sed inter cæteras virtutes, quas cum aliis auditoribus gratanter amplectimur, liberalitati vestræ debemus, et qua nunc possumus devotione gratias referimus ampliores, quæ coxsules nostros, proscriptos Christi et consanguineos nostros, fugientes ad partes vestras a facie persecutoris, consolata est in tribulatione sua. Quæ profecto magna pars veræ et Deo gratissimæ religionis est, si pro justitia patientibus clementia ferat solatium, si pauperibus opulentia suffragetur, si sanctorum necessitatibus absoluta potestatis communicet amplitudo. Talibus enim hostiis promeretur Deus, exhilarescit et dilatatur gloria temporalis, et omnium bonorum gratus conciliatur affectus. His meritis² inter alios specialiter tamen promeruistis et nos, qui totum id quod sumus et possumus ad vestrum devovemus obsequium. Cujus devotionis pri-

¹ *M.* (initial), V; *Mathildi*, L;
Margarite, A, O. Z has *Marga-*

rita, with the marginal note, "*In*
"*alio libro, Matildi.*"

² *meritis*, O, A; om. L.

* Margaret was the queen-mother, and her son was as yet unmarried.

mitias quas pro tempore potuimus excellentiæ vestræ nuper obtulimus, preces vestras apud regem Christianissimum promoventes, sicut perpendere potestis ex precibus ejus dilecto nostro illustri regi Siciliæ porrectis,¹ et ex verbis venerabilis viri² prioris Crispiniacensis, quem et eruditio litterarum, et vitæ sinceritas,³ et integritas famæ bonis omnibus amabilem et commendabilem reddunt. Est enim vir probatissimæ conversationis, sanæ doctrinæ, et (quantum ad humanum spectat examen) perfectæ pro⁴ tempore sanctitatis, quem tanta reverentia a sublimitate vestra desideramus et petimus exaudiri, quanta⁵ totam occidentalem ecclesiam, si vestris pedibus assisteret, audiretis. Et hoc quidem tum pro suæ personæ reverentia, tum pro merito et auctoritate Cluniacensis ecclesiæ, cujus procurat necessitates; quæ in orbe Latino dignoscitur, a diebus patrum nostrorum, in monastica religione perfectionis gloriam quasi propriam possedissee. In cæteris quæ vobis ex parte nostra dixerit, ei, si placet, credatis ut nobis Valete.

DXCVI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS RICARDO SYRACUSANÆ ECCLESIAE ELECTO.⁶

(Z. i. 54; O. ii. 178; A. 172; Lup. i. 58; Thom. Ep. 150.)

Humanitas vestra nos provocat ad audendum,⁷ et nostris collata beneficiorum exhibitio nos vobis et vestris multipliciter reddit obnoxios. Hoc ergo offi-

Thanks
and recom-
mendation
as in Epp.
494, 495.

¹ *potestis*, O.

² *vir*, A, Z; om. L.

³ *sinceritatis*, V.

⁴ *pro*, A, L; om. O.

⁵ *quantam*, A.

⁶ *electo*, O, V, A; *clerico*, L.

The archbishop of Syracuse was R. Palmieri or Palmer, an Englishman.

⁷ *audiendum*, O, A. So Z, but with *vel audendum* interlined.

ciorum ingressi commercium, urgente necessitate, præsertim cum benigno creditore contrahere non veremur, sperantes in Domino quod nostra misericorditer debita vobis solvet et aliis Qui se timentes, cum expedit, ab omni articulo necessitatis¹ absolvit. Recepistis coexsules et consanguineos nostros, sed procul dubio Christum² recepistis in illis, qui se fideliter promittit redditurum quidquid uni pauperum suorum fuerit erogatum. Vobis in his conterraneorum vestrorum conciliastis gratiam, gloriam promeruistis apud posteros, et nos emptitios³ vestros constituistis. Et quia nobis ad præsens colloquium Divina dispositio subtrahit, latori præsentium sic a vobis credi postulamus ut nobis; cujus fidei creditum est quod nequaquam litteris censuimus committendum. Est enim vir litterarum eruditione conspicuus, præditus morum gratia, monasticæ religionis sanctitate præsignis, et inter probatos Cluniacenses appetendæ perfectionis exemplar. Is Cluniacensis ecclesiæ necessitates, et Christianissimi regis et nostra mandata, procurat. Et cum illum pro debita reverentia receperitis in illo, cujus minister est, et sanctissimum principem recipietis et nos. Unum tamen est quod in aure vestra secretius consuluisse, rogasse, et obtinuisse desideramus, ut nobilis viri Stephani, Panormitani electi, revocationem diligentius⁴ procuretis apud regem et reginam, tum ob causas quas in præsentem de industria reticemus, tum ut præfati regis et totius regni Francorum gratiam vobis æternaliter comparetis. Valet.

Influence
bespoken
in favour
of the
archbishop
of Palermo.

¹ *necessitas*, V.

² *ipsum*, L.

³ *emptios*, O, L.

⁴ *diligentius*, O, A; *diligentiam*, V; *diligenter*, L.

DXCVII.

LUDOVICUS FRANCORUM REX AD MANUELEM IMPERATOREM CONSTANTINOPOLITANUM.

(Z. i. 180; O. H. 161; G. Fol. 507.)

Manueli Dei gratia illustri et glorioso Romanorum imperatori, semper Augusto, venerabili fratri et amico carissimo, Ludovicus eadem gratia rex Francorum, salutem, et Ei fideliter et feliciter adhærere qui regna largitur et transfert imperia.

Honor quem nobis in Domino peregrinantibus apud vos exhibuistis, Deo auctore, a memoria nostra nunquam excidet; et, licet nos maria et interjectorum regnorum interstitia separent, nulla tamen vis meritis vestris debitam excutiet nobis caritatem. Inde est quod de vestra prosperitate lætamur ut nostra, et æmulis vestris quod nostris optamus evenire, promptum gerentes animum si Deus opportunitatem dederit, vestram in Domino implere voluntatem et gloriam dilatare. Ut autem vos de nostro et nos de vestro statu faciat certiores, latori præsentium, Theobaldo, venerabili priori Crispiacensis ecclesiæ, dedimus in mandatis, ut imperialem adeat majestatem, et ad thronum celsitudinis vestræ secreta perferat, quæ potius fidei ejus quam litteris censuimus imprimenda. Est enim vir litteris eruditus, morum sanctitate conspicuus, præclari nominis, et nobis admodum familiaris. Unde præ cæteris, qui in ordine suo perfecti habebantur, electus est procurare necessitates ecclesiæ Cluniacensis,¹ quæ non modo monasteriorum regni nostri caput exstitit a diebus antiquis, sed in toto orbe Latino monasticæ religionis præ cæteris omnibus obtinuit gloriam. Imperatoriam ergo clementiam imploramus, ut tantum virum condecenter

Thanks for kindness in the crusade.

Recommendation of the abbot of Crespian.

¹ *Dirniacen'* (seemingly), O.

admittat, verba nostra quæ posuimus in ore ejus audiat diligenter, et misericorditer exaudiat preces ejus, et respiciat ecclesiæ necessitates.

DXCVIII.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO QUIDAM AMICUS
SUUS.^a

(O. fol. 54 * ; Z. fol. 76 * ; Lup. i. 14 ; Append ad Quadril, 169 ; Thom. 372.)

Sciatis hunc esse tenorem mandatorum quæ¹ Henricus rex misit in Angliam : scilicet, ut omnes portus cautissime custodiantur, ne litteræ interdictionis ullatenus² illuc deferantur. Et si aliquis regularis illas attulerit, pedibus truncetur ; si clericus, oculos amittat et genitalia ; si laicus, suspendatur ; si leprosus, comburatur. Et si quis episcopus ejus interdictum metuens recedere voluerit, nihil secum deferat præter baculum. Vult etiam ut omnes scholares repatriare cogantur, aut beneficiis suis priventur ; et qui remanserint, sine spe remeandi remanebunt. Et presbyteri qui cantare noluerint, genitalia amittant. Omnesque rebelles sibi³ omnibus beneficiis priventur. Vale.

¹ quem, L.

² ullatenus illuc, om. L.

³ sibi, om. O.

^a This letter is placed in the old collection as if it belonged to Christmas 1164 ; and both Mr. Froude and Dr. Giles refer it to the same time. But such a date is inconsistent with the introductory words,

as Henry was then in England. It would seem rather to be intended as a summary of the orders given under the next number, with their severity exaggerated by the writer's hostility to the king.

DXCIX.

CONSTITUTIONES. [A REGE HENRICO IN ANGLIAM
MISSÆ].^a

V. fol. 3*; O. fol. 54-5; Z. i. 12; Lup. i. 16; Append. ad Quadril. 167;
Will. Cantuar. p. 53; (Gervas. Cant. i. 214; R. Hoveden, 231, &c.)

Hæ sunt constitutiones, quas constituit rex Henricus in Nortmannia, proscripto¹ beato Thoma; et mandavit justitiis suis, Ricardo de Luci, et duobus archidiaconis Galfrido Ridel archidiacono Cantuariensi² et Ricardo archidiacono³ Pictaviensi, et omnibus principibus et populis Angliæ, juranda et servanda contra papam Alexandrum, et beatum⁴ Thomam archiepiscopum Cantuariensem.⁵ Harum latores fuerunt Wimerus⁶ presbiter et postea⁷ vicecomes, et Walterus de Grimesbi⁸ clericus⁹ et vicecomes Lincolniæ.¹⁰

I. Si quis¹¹ inventus fuerit litteras ferens domini papæ, vel aliquod mandatum archiepiscopi Cantuarien-

¹ *proscripto* . . . *Thoma*, om. Z;
post transitum b. Thome, O.

² *Cantuariorum*, L; *archidiacono Cant.*, om. Z.

³ *archidiacono*, om. Z.

⁴ *beatum*, Z; om. L.

⁵ *Cantuariensem*, Z; om. L.

⁶ *Wimerus*, O, Z; *Winemerus*, V*; *Winarius*, L.

⁷ *postea*, V, Z; *præterea*, L.

⁸ *Grimes*, L.

⁹ *clericus et*, O.

¹⁰ *Lincolniæ*, O; om. al.

¹¹ Gervase has a *festivitate Sancti Dionisii*; from which words it appears, as the feast of St. Denys was on Oct. 9, that the orders were issued immediately after it had been found that the reconciliation between the king and the archbishop had not been effected before Michaelmas.

^a This piece, like the preceding, is referred in the old collection to Christmas 1164, but it really belongs to Michaelmas 1169. See Dr. Stubbs's note in Hoveden, i. 232. The copy given by Hoveden is fuller than that in the collections of letters, and there is considerable variety as to arrangement and as

to language between the different copies, while the main substance is alike in all, so that the orders would seem to have been issued more than once, with changes adapting them to the circumstances of each time. No attempt is here made at a verbal collation with the copies given by the chroniclers.

sis, continens interdictum Christianitatis, in Angliam, capiatur,¹ et de eo sine dilatione justitia fiat sicut de traditore regis et regni.²

II. Præterea,³ nullus clericus, vel monachus, [vel canonicus,]⁴ vel conversus,⁵ vel alicujus conversationis,⁶ permittatur transfretare vel redire in Angliam, nisi de transitu suo⁷ habeat litteras justitiæ, et⁸ de reditu suo litteras domini regis. Siquis aliter inventus fuerit agens, capiatur et⁹ incarceretur.

III. Ne aliquis appellet ad papam vel ad¹⁰ archiepiscopum.

IV. Ne aliquod placitum teneatur de mandatis¹¹ papæ vel archiepiscopi; vel aliquod mandatum illorum¹² in Anglia ab ullo homine accipiatur.¹³ Si quis inventus fuerit aliter agens, capiatur et incarceretur.

V. Generaliter quoque interdictum est quod nullus ferat aliquod mandatum clerici vel laici domino papæ vel archiepiscopo. Si talis inventus fuerit, capiatur et incarceretur.¹⁴

VI. Si episcopi, vel clerici, vel abbates, vel laici sententiam interdicti tenere voluerint,¹⁵ sine dilatione de terra ejciantur, et tota eorum cognatio, ita quod de catallis suis nihil secum ferant, [sed omnia in manu Regis saisentur¹⁶].

¹ capiatur et retineatur donec rex justitiæ voluntatem suam de eo præceperit.

² Gervase adds — *Veruntamen illi qui capti sunt cum mandato vel litteris hujusmodi ante festum Sancti Martini (Nov. 11), custodiantur usque ad eundem terminum, et postea fiat de eis justitia sicut præceptum est.*

³ Præterea, V, O; om. L.

⁴ vel canonicus, ins. V, Gerv.

⁵ conversus . . . conversationis, V; vel laicus professionis homo, L.

⁶ conversionis, O, Z; religionis, V*.

⁷ transfretatione sua, V*.

⁸ vel, L.

⁹ retineatur vel, V*.

¹⁰ ad, om. L.

¹¹ mandato, L.

¹² illorum, om. L.

¹³ recipiatur, V*, Z.

¹⁴ retineatur, V*.

¹⁵ tenuerint, V.

¹⁶ sed . . . saisentur, om. O, V, Z; ins. L. The words are found, however, in V*, where cc. vi. and vii. are combined into one. V* reads *saisiantur*.

VII. Ut¹ catalla omnium domino² papæ vel archiepiscopo faventium, et omnes possessiones eorum, et omnium eis pertinentium, cujuscumque gradus, vel ordinis, vel sexus, vel conditionis sint, capiantur, et in dominica manu³ domini regis confiscentur.

VIII. Ut¹ omnes clerici qui reditus habent in Anglia sint summoniti per omnes comitatus, ut infra tres menses veniant in Angliam,⁴ sicut reditus⁵ suos diligunt, [et⁶ deinceps⁷ in Angliam redire]; et si non venerint ad præfixum⁸ terminum,⁹ reditus eorum¹⁰ in manu regis capiantur.¹¹

IX. Ut¹² denarii beati Petri non reddantur ulterius apostolico, sed diligenter colligantur, et serventur in thesauro regis, et expendantur ad ejus præceptum.

X. Londoniensis¹³ et Norwicensis episcopi sint in misericordia regis, et summoneantur¹⁴ per vicecomites et bedellos, ut sint contra¹⁵ regis justitias ad rectum faciendum regi et justitiis ejus de eo quod, contra statuta de Clarenduna,¹⁶ interdixerunt ex mandato papæ terram comitis Hugonis, et excommunicationem quam dominus papa in ipsum fecerat per suas parochias divulgaverunt sine licentia justitiarum regis.

¹ *Ut*, O, Z; *Et*, L.

² *domino*, om. Z.

³ So O, V, Z; *manum*, V (omitting *dominica*); *dominico* (omitting *manu*), L.

⁴ *ad reditus suos*, V*, Z.

⁵ *eos* (for *reditus suos*), V*.

⁶ *et . . . redire*, om. O, Z.

⁷ *amodo*, V*.

⁸ *præfixum*, V*; *præscriptum*, L; om. O.

⁹ *statuimus*, ins. O, V, Z.

¹⁰ *eorum*, om. O, V.

¹¹ *capiantur*, V; *saisiantur*, V*.
In Hoveden this article prescribes the feast of St. Hilary (Jan. 13) as the day before which the absentee

clergy must return, and adds, *et ipsi sint sine spe revertendi. Et vicecomites faciant hoc sine archiepiscopis [et] episcopis de provinciis suis.*

¹² V* reads, *Denarii Sancti Petri colligantur et serventur quousque dominus rex voluntatem suam inde præceperit.*

¹³ This article is abridged in V, and neither it nor Art. ix. appears in Hoveden. As to the chronological import of Art. x., see Dr. Stubbs's note on Hoveden, i. 232.

¹⁴ *summoveantur*, L.

¹⁵ *coram . . . justitiis*, V.

¹⁶ *Clarendune*, L.

DC.

ALLE CONSTITUTIONES QUÆDAM, E. GERVASII
CANTUARIENSIS CHRONICA EXCERPTÆ.^a

(Gerv. i. 215.)

IV. Nulla fiat appellatio ad dominum papam, neque ad Thomam Cantuariensem archiepiscopum, nec aliquod placitum eorum mandato teneatur. Et si quis a festo sancti Dionisii inventus fuerit hoc faciens, capiatur et retineatur, et omnia catalla ejus et possessiones capiantur in manu domini regis, sive episcopus fuerit, sive abbas, vel monachus, aut canonicus, aut clericus, vel cujuscunque ordinis fuerit.

V. Siquis laicus venerit de ultra mare, ubicumque applicuerit intende exquiratur utrum portet aliquid quod sit contra honorem domini regis. Et si quid tale super eum inventum fuerit, capiatur et incarcerationetur. Et similiter fiat de laicis qui veniunt ad mare transfretare.

VI. Si clericus, vel canonicus, vel monachus, vel conversus, seu cujuscunque religionis fuerit, de ultra mare venerit, exquiratur, et, si nihil hujusmodi cum illo inventum fuerit, nisi habeat litteras domini regis de passagio suo non procedat ulterius, sed quam citius poterit revertatur; et si aliquod hujusmodi super eum inventum fuerit, capiatur et incarcerationetur.

VIII. Siquis Walensis, clericus vel laicus, applicuerit, nisi habeat litteras domini regis de passagio suo, capiatur et custodiatur; et omnes Walenses qui sunt in scholis in Anglia ejiciantur.

^a It seems expedient to give here the chief variations and additions which appear in Gervase's copy of the royal orders of 1169. As in this copy the festivals of St. Denys

(Oct. 9), St. Martin (Nov. 11), and the Purification (Feb. 2), are named as limits of time, it may probably be regarded as the oldest form of the document.

IX. Omnes vero vicecomites totius Angliæ faciant omnes milites, et libere tenentes, et omnes illos qui quindecim annos habent, de comitatibus suis, jurare in pleno comitatu et per omnes civitates et burgos, quod hæc mandata super vitam et membra sua servabunt, et, missis servientibus suis per omnes villatas Angliæ, faciant jurare omnes illos qui ad comitatus non fuerunt, quod hæc mandata cum cæteris tenebunt.

DCI.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO MAGISTER
VIVIANUS.

(A. 331 ; O. ii. 288 ; Z. iii. 9 ; Lup. iii. 9 ; Thom. 359.)

Reverendo¹ patri suo et domino carissimo, Thomæ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo et apostolicæ sedis legato, Vivianus, utcunque dictus magister, sanctæ Romanæ ecclesiæ advocatus et ejus honoris et suorum prolocutor fidelissimus, cum gaudio et gloria incontinenti redire ad propria.

Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui disjunctos parietes suggestionem pravorum indissolubili jam caritatis vinculo unire, contra multorum opinionem, paratus est. Ad præsentiam regis revocati accessimus, et ea, Divina cooperante gratia, invenimus in quibus honor Dei et ecclesiæ in nullo violatur. Si ergo nuntium Christianissimi² regis Francorum et domini Rothomagensis jam recepistis, sicut indubitanter credimus, gaudemus ; ita enim fuit statutum. Et si magister Joannes Saresberiensis, clericus vester carissimus socius noster, ad vos rediit, sicut speramus quoniam nuntium recepit, lætamur. Quidquid tamen, reverende pater,

Invitation
to attend a
conference
of the two
kings.

¹ Reverendo . . . propria, A, O ; | ² Christianissimi, A, O, Z ; do-
om. Z, L. | mini, L.

fuerit, rogamus, et rogando, ex parte domini papæ et Romanæ ecclesiæ, consulimus, ut, omni occasione postposita, ad colloquium quod inter duos reges apud Sanctum Dionysium, prima Dominica post festum Sancti Martini, celebrabitur, desiderantissime¹ occurratis. Quoniam illic, auctore² Deo, angelicum accipietis hymnum: "Gloria in excelsis Deo, et in terra pax domino Cantuariensi." Magister³ presbyter camerarius summi et maximi cardinalis Willelmi, fidelissimus vester, vos sicut proprium dominum salutat, et nobiscum est in labore socius, et gerit personam domini sui, et quædam secreta domini regis portat, quæ ad exaltationem vestram omnimodo spectant. Est præterea quod (et⁴ hoc cum præsentem erimus exponemus.)⁵ consulit ut omnino ad colloquium properanter⁶ accedatis, quia regem et ejus filios juxta nostrum⁷ arbitrium habebitis.⁸ Nos properamus ad serenissimum regem Francorum, et dupplomate,⁹ ut vos videamus, utimur, et illico simul ad statutum colloquium¹⁰ accedamus.¹¹ Omnes vobiscum in exilio Joannis¹² positos sincerissime salutamus. Optamus ut charissimus socius noster magister Longinus,¹³ more suæ gentis, in hoc negotio prudenter sapiat.

¹ *desiderantissime*, A, O; *desideratissime*, L.

² *actore*, A.

³ *et*, ins. L; om. A, O.

⁴ *et hoc*, A, O, Z; *nos*, L.

⁵ *quod vobis*, L; om. A, O, Z.
Perhaps *vobis* only.

⁶ *properanter*, Z, L; *properantes*, A.

⁷ *nostrum*, A; *vestrum*, L.

⁸ *habebatis*, A, O; *habebitis*, L.

⁹ *dupplomate*, A, O, V, Z; *diplo-*
mate, L.

¹⁰ *eloquium*, V.

¹¹ *accedamus*, A; *accedatis*, L.

¹² *Joannis*, A, V, O, Z; om. L.
(The word is probably written by mistake for some other.)

¹³ *Longinus*, Z; *Longus*, L; *Lon'*, A. (Probably Master Lombard is meant. See vol. iii. 523.)

DCII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD MAGISTRUM
VIVIANUM.

(A. 35; O. ii. 29; Z. iii. 10; Lap. iii. 10; Thom. 173.)

Thomas, Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis et apostolicæ sedis legatus, magistro Viviano,¹ fideli suo et sanctæ Romanæ ecclesiæ advocato, salutem, et per omnia recte sapere² et intelligere.

Habita ratione legationis tibi commissæ, et negotii crediti, utinam³ ex accessu tuo ad dominum regem Angliæ nihil deperisset de substantia negotii, in nullo derogatum fuisset auctoritati te mittentis, nihil attentatum, dictum, aut actum ecclesiæ⁴ dispendio et nostro. Quatenus enim in hoc facto partes se extenderint tuæ, cum semel functus sis officio tibi commissio, sive bene sive male, præstituti temporis præfinitio ad legationem explendam te, scientem jura professum legibus, satis per omnia cautum reddere debuerat. Vide ergo ut prudenter sapias et prudenter incedas, ne fias in fabulam et magnatibus in derisum. Verum si auctoritate propria novum sortitus es ac recens legationis officium, pareat⁵ cujus interest, et inde sustineat onus ad quem spectabit emolumentum; me autem in nullo obligat jurisdictio. Et quidem quod dicis te habere socium in labore camerarium summi et magni cardinalis, presbyterum loquor gerentem domini sui personam, non minus admiror consortis istius præsumptionem, quam personæ principalis in hac parte sollicitudinem. Et si ejus id actum est periculo, curam suam habeat quomodo cautius possit ejus præsumptionis vitare periculum. Satis credo dictum esse sapienti. Gratias⁶ ha-

Answer to
the fore-
going
letter.

¹ *Wiviano*, A.² *sane* (for *sapere et*), A; *sane*, Z.³ *utinam*, A, O, Z; om, L.⁴ *ecclesiæ*, O; om. V, L.⁵ *pateat*, O.⁶ *Gratiam tamen*, O.

A meeting
at Corbeil
proposed
for Nov.
16.

bemus sollicitudini tuæ quam geris super pace nostra et nostrorum, utinam non minus prudenter quam sollicite. Sed timeo ne argutiis et verborum anfractibus, cum quibus tibi res agitur, pereat (quod absit) opera tua et industria, et sic deludatur¹ sollicitudo laborantis. Cæterum quod hortaris nos, ut descendamus ad colloquium regum quod habituri sunt die Dominica proxima apud Sanctum Dionysium, qua certitudine, qua spe pacis, qua ratione, cum tanta instantia hoc feceris, sicut ex mandato tuo intelligere non possumus, sic te ad nostri vocationem² tam facilem fuisse plurimum miramur. Verum, ob reverentiam sanctæ Romanæ ecclesiæ et tui dilectionem, (licet in incertum, ut timemus,) ad tuam instantiam die Veneris per Dei misericordiam apud castrum Corbulii³ tibi occurremus, ut citius audiamus per os tuum quem laboris et operis tui fructum consequi debeamus, et tu quid honoris et gloriæ. Vale, et provideat tibi Deus ne capiaris in regis⁴ muscipula, quam secum contrahentium vix aliquis potuit evadere.

DCIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS HENRICO
REGI ANGLIÆ.

(A. 33, 37;⁵ O. ii. 27, 31; Z. i. 62; iv. 63; Lup. i. 66; Thom. i. 181.)

Dilectissimo domino suo Henrico, Dei gratia illustri⁶
Anglorum regi, duci Nortmannorum et Aquitanorum,

¹ *deludatur*, Z; *ladatur*, L.

² *revocationem*, O.

³ *Corbulii*, O.

⁴ *in regis*, O, Z, G; om. L.

⁵ The versions in A. 33, O. 27, and Z. iv. 63, are shorter than that

here given, which agrees with V, and in the main with A. 37 and O. 31. The abbreviations and omissions are not all noted here.

⁶ *illustri*, om. Z, L.

et comiti Andegaviæ,¹ Thomas, eadem gratia sanctæ Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem, omni-que tempore perseverare in bono, ac reniti viriliter suggestionibus malignis et² pravis quæ facile corrumpunt bonos mores.

Breviloquio utimur ad vos, ne³ in multitudine sermonis efficiamur amplius tædiosi, qui utinam essemus vobis magis accepti, sicut ad dominum nostrum⁴ dilectissimum. Novit hoc Ille qui scrutator est cordium, quidquid inimici nostri aliter et falso submurmurent⁵ ac susurrent, et certe, ut verius dicam,⁶ magis vestri quam nostri. Hortamur vos itaque adhuc⁷ ex parte omnipotentis Dei, et in⁸ virtute Spiritus Sancti adjuramus, et in remissionem peccatorum vestrorum a vobis requirimus, gratiæ vestræ, et pacis veræ, et securitatis bonæ nobis et nostris sine malo ingenio restitutionem⁹; et similiter ecclesiæ Cantuariensi in ea plenitudine et libertate, in qua eam melius et plenius habuerunt decessores¹⁰ nostri, et nos postquam facti sumus archiepiscopus; et possessionum et ecclesiarum et præbendarum ad eandem ecclesiam pertinentium, quæ vacaverunt postquam orta est dissensio ista inter nos et vos; et similiter nostris, ut sub dominio vestro ita libere eis valeamus frui et uti, sicut melius et liberius usi sunt eis antecessores nostri, et nos post nostram promotionem; et gaudere debeat ecclesia de nostra reversione, quæ multis ex causis, periculo animæ vestræ et nostræ, sicut credi-

Admonition as to the king's treatment of the church.

¹ comiti Andegavorum et duci Aquitaniæ, A; Normannie . . . Aquitanie, Z.

² et . . . mores, A, O, Z; om. L.

³ ne . . . accepti, transferred in A to the end of the next sentence (between *nostris* and *Hortamur*).

⁴ Om. Z*.

⁵ submurmurent, A*, Z; om. A; murmurent, L.

⁶ dicam, A*, Z, L; dixerim, A.

⁷ adhuc, om. A.

⁸ in virtute Sp. Sancti et ex parte om. Dei in remissionem . . . requirimus pacis veræ cum vestra dilectione restitutionem, A.

⁹ et libertatem, ins. A.

¹⁰ predecessores, O.

mus, tanto tempore caruit præsentia nostra, et dolere potuit de absentia incommodo. Hoc facite, benigne domine mi, et¹ corde jocundo ac hilari, quatenus concedat vobis Deus et hæredibus vestris et restituat illam pacem quam desiderat cor vestrum ad salutem animæ vestræ, et populi vobis a Domino commissi. Et nos pro certo parati sumus et erimus ad omne obsequium vestrum ferventius² ac devotius quam unquam ante fuerimus; dummodo non offendamus in Deum neque in ordinem nostrum.

Ep. cliii.
20.

Ibid. 21.

De³ mobilibus vero⁴ ablatis ecclesiæ Cantuariensi et nobis et nostris, secure vobis affirmamus coram Deo et toto mundo, etiamsi præsens esset, quia nullo modo, nulla⁵ ratione, dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum, si habuerit qui abstulit vel auferri fecit unde restituat. Unde beatus Augustinus: "Si res ablata, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitentia, sed simulatur." Et alibi: "Illud fidentissime dixerim, eum qui pro homine ad hoc intervenit, ne ablata restituat, et qui⁶ ad se confugientem, quantum honeste poterit, ad restitutionem non compellit, socium esse fraudis et criminis. Nam hujusmodi hominibus misericordius opem nostram subtrahimus quam impendimus." Hoc certum tenete, hoc verissimum esse nulla ratione dubitate;⁷ et si quis vobis in contrarium prædicaverit, etiam⁸ angelus de cælo, anathema est, et sit, et erit, quamdiu in hac sententia perseveraverit. Videte ergo, domine mi carissime, quomodo in hac parte caute ambuletis, ne detentio rei male acquisitæ, quæ non est nisi cinis et vermis, impellat vos (quod absit!) in impenitentiam, et

¹ et, A, Z; om. L.

² frequentius, L.

³ This paragraph is omitted in A.

⁴ vero, A, O; autem, with vel vero interl., O; autem, L.

⁵ dimittitur ulla ratione, L.

⁶ qui cum, A*, O, Z; cum qui, L; qui, O (as in the original).

⁷ dubitatis, V; dubitetis, with alteration to dubitatis, O; dubitatis altered to dubitetis, A*, Z; dubitate, L, G.

⁸ etiamsi, L.

subjiciat discrimini, quod a vobis purgari non poterit¹ nec oratione neque jejunio.

Præterea nosse debet vestra discretio, quoniam, etsi omnes episcopi sancti non sint, loca tamen sanctorum obtinent; qui, etsi vitæ merito non clarescant, esse tamen debent eorum imitatores, quatenus divina eis contulerit clementia. Inde igitur² quoniam sancti viri pro lege Dei sui certaverunt usque ad mortem, et a verbis impiorum³ ac minis persequentium se non timuerunt; (Ille enim amplius timendus est, qui potest animam et corpus mittere in gehennam;) necesse habemus et nos, prout Deus nobis inspiraverit, leges suas custodire, fovere, et defendere. Nec hoc nobis imputandum est⁴ ad superbiam vel malignitatem, sed ad nostri necessitatem officii. Sic enim ait Dominus: "Leges meas custodite;" et iterum in Evangelio: "Si quis solverit unum de mandatis meis minimis, et docuerit sic homines, minimus erit in regno cælorum." Satis credimus dictum esse sapienti, et idcirco⁵ postulamus a vobis, sicut a domino carissimo, in nomine Domini nostri Jesu Christi audiri et exaudiri benigne, quatenus audiat et exaudiat vos Deus in districto examine, et recipiat inter electos suos, quando neque fortitudo, neque potentia, nec imperium, nec divitiæ, nec leges sæculares vel consuetudines, poterunt juvare quemquam, nec aliud quicquam nisi Divina clementia, et præcedentium operum fructus. Quod⁶ utinam omni die firmissime resideat animo vestro, nec unquam mentem vestram excedat.⁷ Hujus rei consiliarios libenter admittat et audiat dominus meus, et exaudiat semper, ut benefaciat ei Deus, et augeat sibi⁸ et hæredibus suis⁹ vitam et pacem in

¹ poterit, O; potest, A*, L.

² est, ins. A; om. A*, L.

³ impiorum, A*, om. A, L.

⁴ est, om. L.

⁵ ideo, A.

⁶ Qui, A*.

⁷ excedat, A*, O, V, Z; excedat, L.

⁸ sibi, A; ei, L.

⁹ ejus, L.

tempora longa. Nec prætereant temporaliter impuniti,¹ qui dolis suis et fraudibus exquisitis nisi sunt bonum domini mei propositum pervertere et perturbare, quod infra septem annos regni sui de exhibendo honore ecclesiis et ecclesiasticis viris, multa (ut credimus) animi² devotione, conceperat. Valeat³ dominus meus in æternum,⁴ et, ut melius sit inde ecclesiæ Dei et nobis, vivat in tempora longa.

DCIV.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD HENRICUM ANGLORUM REGEM.

(C. 181 ; D. 73 ; Thom. 184 ; R. de Diceto, i. 336 ; M. Paris. ii. 262.)

The arch-
bishop's
petition at
Mont-
martre.

Hoc petimus a domino nostro rege juxta mandatum et consilium domini papæ, quod,⁴ pro amore Dei et domini papæ, et honore sanctæ ecclesiæ, ac salute sua et hæredum suorum,⁵ nos recipiat in gratiam suam, et concedat nobis et omnibus qui nobiscum et pro nobis exierunt de regno, pacem suam et plenam securitatem de se et suis sine malo ingenio ; et reddat nobis ecclesiam Cantuariensem, in ea plenitudine et libertate in qua eam melius habuimus postquam facti sumus archiepiscopus ; et possessiones omnes [quas habuimus]⁶ ad tenendum et habendum ita libere et quiete et honorifice, sicut ecclesia et nos eas liberius et honorificentius tenuimus et habuimus postquam promoti sumus in archiepiscopum ; et similiter [omnibus]⁷ nostris ; et omnes ecclesias et præbendas ad

¹ *impunita*, A, and interl. Z.

² *animi*, om. L.

³ *Valeat dom. meus, et bene sit ei diu ac semper, ut melius sit inde ecclesiæ Dei et nobis, et miseris co-exsulibus nostris*, A.

⁴ *quatinus*, Dic., Par.

⁵ *et*, ins. G ; *ut*, D.

⁶ *quas habuimus*, Dic., Par.

⁷ *omnibus*, Par.

archiepiscopatum pertinentes, quæ vacaverunt postquam exivimus de terra, ut faciamus de eis sicut de [rebus]¹ nostris, prout² nobis placuerit, similiter habere permittat; et³ nos faciemus ei quicquid archiepiscopus debet regi et principi suo, salvo honore Dei et ordine nostro.

DCV.

MAURICIUS PARISIENSIS EPISCOPUS AD ALEXANDRUM.
PAPAM.

(A. 142; O. ii. 139; Z. iii. 28; Lup. iii. 28; G. Fol. 460.)

Sanctissimo patri et domino Alexandro, Dei gratia summo pontifici et universali papæ, Mauricius eadem gratia Parisiensis ecclesiæ humilis minister, obedientiæ, servitutis, et devotionis plenitudinem.

Noverit celsitudo vestra, serenissime pater, quod⁴ The meet-
nuper prope Parisius de pace inter regem Anglorum⁴ ing at
et dominum Cantuariensem reformanda tractatum est. Mont-
martre.
Et sicut magistrum Vivianum confitentem audiui, rex Anglorum⁴ in hunc modum pacis⁵ concessit, scilicet, quod juxta mandatum et consilium vestrum, pro amore⁶ Dei et vestri, et honore sanctæ ecclesiæ, dominum Cantuariensem in gratiam suam reciperet, et omnibus qui pro eo exsulabant pacem et plenam de se et suis securitatem concederet; et ipsi ecclesiam Cantuariensem, in ea plenitudine et libertate in qua eam melius habuerat postquam factus est archiepiscopus, redderet; possessiones etiam omnes quas habuit,⁷ ita libere, et quiete, et honorifice tenendas, sicut ec-

¹ *rebus*, Par.

² *sicut*, D.

³ *et nos . . . nostro*. This is not given by the chroniclers.

⁴ *Anglorum*, Z; *Angliæ*, L.

⁵ *pacis*, A, O; *pacem*, L.

⁶ *amore et*, O; *amore*, A, G; om. L.

⁷ *habuerit*, O.

Request to
the pope.

clesia et ipse liberius et honorificentius, postquam promotus est in archiepiscopum, tenuerat, ipsi et suis similiter resignaret; et omnes ecclesias et præbendas ad archiepiscopatum pertinentes, quæ postquam de terra exivit vacaverunt, ut de his sicut de suis ad libitum suum faceret, similiter habere permetteret. Hæc quidem omnia concessit; verumtamen in osculum pacis ipsum nullatenus recipere voluit. Quod, quia multis prudentibus qui aderant suspectum videbatur, nec eo modo dominum Cantuariensem in plenariam regis Angliæ gratiam redire, vel pacis integritatem obtinere, posse intelligebant, pax imperfecta remansit. Præterea requirebat dominus Cantuariensis partem ablatorum ¹ sibi restitui, alteram vero partem in sustentationem dimitti, donec vestrum super hoc et religiosorum virorum haberet consilium. Inconueniens enim, et sibi valde damnosum, et perniciosum sanctæ ecclesiæ exemplum videretur, si ipse omnia ablata, sicut rex Angliæ postulabat, penitus remitteret, cum per ejus absentiam ædificia Cantuariensis ecclesiæ diruta essent, et ad possessiones dissipatas tenue haberet refugium, et ipse gravissimo alieni æris debito astrictus teneretur. Sanctitati igitur vestræ, quam pro ecclesia Cantuariensi frequentius rogavi, flexis genibus et tota animi devotione supplico, ut filiæ vestræ tam diu ² periclitantis miserias misericorditer attendentes, ipsius honori et utilitati consulendo, et honestæ compositioni intendendo, eum ³ ab exsilio instanter revocare paterno affectu vigiletis. Videtur autem quod dominus Cantuariensis non minus possit vel debeat a rege Angliæ exigere, præsertim cum dominus rex ⁴ palam dixerit, eidem Cantuariensi plenarie gratiam minime restitui, nec se aliquo modo huic compositioni interesse, nisi ⁵ osculo pacis firmaretur.

¹ *ablatarum*, A.

² *tam diu*, A; *jam diu*, Z, L.

³ *eam*, A, O; *eum*, L.

⁴ *Francie*, interlined, perhaps as explanatory, Z.

⁵ *ubi*, O.

DCVI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS WILLELMO
SENONENSI ARCHIEPISCOPO.

(A. 224; O. 223; Z. iii. 61; Lup. iii. 61; Thom. 109.)

Reverendo patri et amico carissimo Willelmo, Dei gratia Senonensi archiepiscopo, Thomas Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, quidquid devotio potest exsulis et proscripti.

Impossibile est ut animus quiescat impii, quem conscientiæ stimulus semper exagitat, perpetuumque timorem incutit ne per singula momenta recipiat quod meretur. Sic æstuantem jugis sollicitudo premit, et dum omnes homines, etiam bene promeritos et amicissimos,¹ suspicionibus lacerat, ex propriæ culpa perfidiæ putat aliis deesse quam in conscientia non habet fidem. Sic rex Anglorum, audita protectione vestra, suæ conscius iniquitatis, et veritus zelum legis et perseverantiam virtutis quam habetis et exercetis in Domino, supra modum timet ne in terram ejus cismarinam sanctitati vestræ legatio committatur, quia in tota ecclesia Gallicana ei alius non occurrit per quem malitia ejus reprimi possit aut conteri. Sed nec in ecclesia Romana veretur aliquem, sicut sui testantur, præter dominum Gratianum; quia, si gloriatio ejus² vera est, quotquot alii ad ipsum ex quacumque causa accesserint, ad nutum ejus, et interdum non sine nota sinistrae opinionis, convertibiles inventi sunt. Quia ergo dominum Gratianum in comitatu vestro redire didicit, adeo turbatus est ut animi motum dissimulare nequiverit, dicens quod per vos cogendus erat² ad pacem, aut cum magno sui suorumque dispendio perpetuam ignominiam subiturus. Evocavit itaque magistrum Vivianum per suas et domini Rothomagensis et Gau-

William's expedition to the papal court.

Gratian.

King Henry's offers to Vivian.

¹ *amicissimos*, A.
o 12478.

| ² *erit*, Z; *erat*, L.

fridi Ridelli litteras, eique (sicut idem Vivianus in publica plurimorum audientia confessus est) corporaliter fidem dedit, quod in pace ecclesiæ reformanda domini papæ mandatum et ipsius consilium sequeretur. Fecit et litteras signari sigillo suo, quas ostendit quibus voluit, promittens in illis quod, pro amore domini papæ, nobis redderet Cantuariensem ecclesiam, et possessiones ablatas nobis et nostris, et pacem et securitatem, ut ad tractandum pacis verbum, quam¹ vestro et domini Gratiani metu, quidquid alius² gloriatur, quærere videbatur, præfatum Vivianum validius perurgeret. Sed de ablatis non faciebat aliquam mentionem, nisi quod innuebat, quia³ si illius in reformatione pacis sequeremur arbitrium, nos collocaret in capite regni, et nulla ratione pateretur egere.

Conference
at Mont-
martre,
Nov. 18.

Revocato autem magistro Viviano, et verbis ejus habente fidem, simulata devotione profectus est ad Sanctum Dionysium, re autem vera ut faceret quod pæne fecit, id est, ut regem Christianissimum circumveniret. Convenit enim inter eos in colloquio apud Sanctum Dionysium, ut ei alendum et instituendum traderet⁴ Ricardum filium suum, et ut comitem Sancti Ægidii Turonas evocet, eidem Ricardo responsurum super comitatu Tholosano. Siquidem locus ille pruden- ter commodissimus visus est ubi subsidiarii partium tutissime conveniant, et litigantium natales libere protestentur, et qui jus dicturi sunt, quam ratio exegerit partem, alteri sine trepidatione vel aliqua cunctatione condemnent.⁵ Nos ad illud colloquium compulerunt accedere dominus rex Francorum⁶ et magister Vivianus et alii sapientes, ut nobis Parisius constitutis et illo apud Sanctum Dionysium existente, posset de vicino commodius pax nostra tractari. Ubi cum illum sæpe- dictus Vivianus instantius et diligentius conveniret ut

¹ quod, Z, with *vel quam* interl.

² alias ?

³ quia, A, Z; quod, L.

⁴ traheret, O; corr. A.

⁵ condemnierint, V.

⁶ Francorum, A, Z; Franciæ, L.

impleret promissionis fidem, resiliit more suo, et talem se Viviano exhibuit, ut, ad nos rediens pluribus assidentibus, palam dixerit quod hominem adeo mendacem se vidisse vel audisse non poterat recordari. Sed et ipsi præsenti, multis audientibus, (sicut ab eis post accepimus,) quæ fuerant dicenda non tacuit; immo duplicitatem ejus patenter arguens, ex magna parte, quam prius læserat redemit famam, conquerens quod adeo captus fuerat dolis ejus. Quod quidem vobis ideo intimamus, ut si ad ecclesiam Romanam rediens partes illusoris fovere præsumpserit, aut fraudes occultare, rei veritatem domino papæ et cardinalibus vestra dilectio possit fidelius intimare. Nam sicut, nutu Divino, contigit ut re strenue gesta rediret dominus Gratianus, et vos, quem Deus firmissimam columnam, (pro ¹ spe loquimur,) in ecclesia sua posuit, et qui mores hominis plenius nostis, ad sedem apostolicam arriperetis ² iter, sic ejusdem nutu creditur accidisse ut Vivianus, quicquid haberet in animo, ad illustrandam justitiam ecclesiæ et dilatandam gloriam Gratiani, remanserit in Francia; ut rex Anglorum per fautorem suum hominibus quos decipere consuevit amplius innotescat, et fallacia verborum dominum papam, et Curiam ei hucusque nimis credulam, de cætero minus solito circumscribat.

Cum vero præfatus Anglorum rex a Sancto Dionysio recedens prope Montem Martyrum transitum faceret, illuc occurrimus, petentes ab ipso per venerabiles viros dominum Rothomagensen et episcopum Sagiensem, et alios quosdam qui se verbo ingesserant, quatenus nobis, pro amore Dei et domini papæ, et nostris, gratiam suam, pacem, securitatem, possessiones, et ablata restitueret, offerentes nos paratos esse exhibere illi quicquid archiepiscopus principi debet. Ille autem

Interview
of the
archbishop
with
Henry.

¹ *pro spe*, A, O, Z; *prosperet*, V; *ut persæpe*, L. | ² *arriperetis*, A, O; *acciperetis*, V, L.

respondit, se ex animo libenter remittere ex parte sua offensas et querelas, si quas contra nos habuerat; et, de his quæ proponere vellemus adversus eum, paratum esse stare dicto curiæ domini sui regis Francorum, vel iudicio ecclesiæ Gallicanæ, aut scholarium Parisiensium. Quo audito, respondimus nos curiæ domini regis, si ei placeret, aut ecclesiæ Gallicanæ, non refutare iudicium; malle tamen, si illius sederet animo, cum illo amicabiliter componere quam litigare; et si ecclesiam et possessiones nobis et nostris ablatas¹ vellet restituere, et gratiam, et pacem, et securitatem præstare nobis in osculo pacis, parati eramus hoc² recipere, postulantes ut mobilium ablatorum medietatem ecclesiæ redderet, ad solvenda nostra et nostrorum debita, ad sarta tecta reficienda, ad instruenda prædia, et reparandas varias ecclesiæ necessitates, quæ ad summum calamitatis, officialium suorum depopulatione et fraude, perducta est. Et ne vota nostra modum viderentur excedere, et ut pacta, ad declinandam lubricitatem hominis, in scripturam redacta fidelius tenerentur, ei petitionem, quam vobis scriptam mittimus, ad nuntiorum suorum arbitrium castigatam et temperatam, fecimus offerri, ut omnibus innotesceret nos nullam pacis, quæ ecclesiæ Dei tolerabilis sit, detrectare conditionem. Sed ille, audito scripto et ab omnibus propter nimiam modestiam approbato, materna respondit lingua, sic amfractus verborum (quod familiare habet) invertens, ut simplicioribus videretur universa concedere, cautioribus autem perversas et non ferendas immiscere conditiones. In uno tamen consentiunt universi, quod nos in osculo pacis recipere non acquievit. Subintulit ergo Christianissimus princeps, quod, pro tanta quantitate auri quantus ipse est, non consuleret ut terram ejus, nisi prius accepto publice pacis osculo, ingrederemur. Et comes Theod-

The kiss
of peace
refused.

¹ *ablatas*, A, O, Z; om. L.

| ² *hoc*, A; *hæc*, L.

baldus¹ adjecit quod stultissima esset præsumptio, multis circumstantium sibi invicem dicentibus et reducentibus ad animum quid Roberto de Silliaco² acciderit, quia nec ipsum osculum ad pacis et securitatis custodiam satis firma cautio videretur. Sed nec istud responsum suum nobis per præfatos episcopos, pacis (ut sperabatur) mediatores, aut per alios significare curavit; immo, nobis præstolantibus responsionem, versus Medontum³ deflexit iter. Allatus est autem⁴ ei in via dominus Philippus, benedictus filius Christianissimi regis; quem (ut aiunt qui attulerant) subtristis vidit, tenuiter allocutus est, et cum festinatione dimisit. Deus tamen præelecti pueri sui inspiravit animum et linguam formavit et direxit, ut, cum astantium admiratione, festinantem ad discessum moneret et rogaret quatenus diligeret regem et regnum Francorum⁵ et ipsum, quia per hoc Dei et hominum gratiam consequeretur.

Comitatus est autem eum dominus rex Francorum⁵ usque Medontam² et inde usque prope Paciacum,^b expectans ut,⁶ juxta condictum, traderet Ricardum filium suum. At ille se hoc facturum promisit in colloquio Turonensi;⁷ in quo manifeste deprehenderunt dominus rex et sui quod res cum eis agebatur in dolo. Et, sicut ex consequentibus signis visum est, in minori caritate discesserunt ab invicem quam ab initio convenissent. Nec creditur colloquium illud quod ille captat esse futurum, quia machinatio hæc multis patet impedimentis. Nos sine responso ejus ad loca consolationis nobis Divinitus provisa reversi sumus, spem

¹ *Teodbaldus*, O; *Theodbaldus*, A; *Theobaldus*, Z, L.

² *Filliaco*, L.

³ *Meldam*, L.

⁴ *autem*, om. L.

⁵ *Francorum*, A, O, Z; *Francia*, L.

⁶ *ei*, ins. A; om. Z, L.

⁷ *Turensi*, A, O; *Turonensi*, L.

^a *Mantes*.

| ^b *Pacy*.

nostram projicientes in Eum qui non deserit sperantes in se, et dilectionis vestræ solatium præstolantes.

Vivian
refuses a
present.

Rex autem Angliæ¹ ad magistrum Vivianum postea nuntium misit et viginti marcas, ut aiunt, rogans ut se iterum intromitteret de pace reformanda. Sed ille (sicut pro certo accepimus) et pecuniam respuit, et respondit ei litteris quarum dilectioni vestræ exemplum mittimus. Nec est quod ipsum ad pacem tantopere² urgeat, quantum metus ille quem de vestra et domini Gratiani protectione concepit; nec Vivianum captat ob aliud nisi ut vestras et Gratiani non incidat in manus. Nobis etiam relatum est quod Ægidium Rothomagensē archidiaconum, et Joannem de Oxenford, et Joannem Sagiensem misit ad curiam, ut impediānt ne vobis in terram suam legatio concedatur, aut aliud quod³ ei vel comiti Flandriæ possit esse molestum. Vos nuntiorum personas pro parte novistis, sed fortasse plenius nostri, qui, vestri gratia, vobiscum⁴ sunt. Cum ergo de vestra sinceritate et domini Gratiani, quam expertus est, fide tantus hominem illum timor invaserit, luce clarius est, quod, si eum dominus papa ab initio terruisset auctoritate summi pontificis potius quam sustineret pia mansuetudine patris, jam ecclesia Dei a multis diebus serenata fuisset, et detenuisset furor hominis, qui fugientes et imbelles sine miseratione persequitur et viriliter resistentibus cedit. Miseriæ nostræ conditionem pro parte, quia fastidiosum esset recensere singula, deploravimus in auribus vestris; vestræ dignationis et caritatis erit impetrare a domino papa ut ecclesiæ Dei, et nobis, et miseriis nostris expedientem, et se dignam, provideat pacem; quia in eum oculi omnium directi sunt, exspectantes quid⁵ factururus sit in causa ista. Si raptor ablata non restituerit aut satisfecerit; si novam, et præter ecclesiæ

Henry's
intrigue.

¹ Anglorum, Z.

² tanto opere, A, O; tantopere, L.

³ quod, om. O.

⁴ nobiscum, L.

⁵ quod, V.

morem, a nobis obligationem extorserit, præsertim auctoritate summi pontificis, pernicies exempli non delebitur in sempiternum, sed a nobis transferetur¹ in alias nationes. Quid autem minus exigi potuit, quam id quod, de suorum arbitrio contracta et castigata, continet subscripta petitio? Sane si dominus papa, vel nunc tandem, nuntios ejus confusos remiserit, et in terras ejus cismarinas aggravare proposuerit manum suam, nihil volet² præcipere quod non sine difficultate et mora valeat obtinere. Nam procures ecclesiæ favent, solique clerici, quam venenosis consiliis semina-verunt, furoris pertinaciam rigant exhortationibus, et instigationibus foveant et promovent. Quorum alii³ in Anglia debacchantur in tormentis ecclesiæ, alii vero crebris discursionibus nunc apostolicam sedem, nunc, adversus ecclesiam, publicas orbis Latini sollicitant potestates. Quod autem sine dolore et stupore non dicimus, sæculi potestates ad tanti flagitii consortium nequeunt inclinare, sed in ecclesia Romana semper inveniunt aliquos quos scelerati propositi se gloriantur habere consortes.

DCVII.

ALEXANDRO PAPÆ MAGISTER VIVIANUS.

(A. 225; O. ii. 234; Z. iii. 62; Lup. iii. 62; Thom. 361.)

Omne⁴ operam adhibui et diligentiam, ut inter regem Anglorum et dominum Cantuariensem pax reformaretur, juxta formam quam sanctitas vestra præscripserat. Tandem vero post multos labores ad id ventum est, ut dominus Cantuariensis, in colloquio regum

Confer-
ence at
Mont-
martre.

¹ *transferretur*, A; *transferetur*, L.

² *volet*, A; *valet*, L.

³ *alii . . . ecclesia*, om. L.

⁴ *Omne^m operam*, A, O; *Operam omnem*, L.

Parisiis habito in octavis¹ Beati Martini, petitionem subscriptam, per dominum Rothomagensem et episcopum Sagiensem et me,² regi Anglorum, præsente Christianissimo rege, porrigeret: "Hoc petimus a domino nostro rege juxta mandatum et consilium domini papæ, ut, pro amore Dei et domini papæ, et honore sanctæ ecclesiæ, ac salute sua et hæredum suorum, recipiat nos in gratiam suam, et concedat nobis, et omnibus qui nobiscum et pro nobis exierunt de regno, pacem suam et plenam securitatem de se et suis, sine malo ingenio; et reddat nobis ecclesiam Cantuariensem in ea plenitudine et libertate in qua eam melius habuerimus³ postquam ad sedem illam accessimus; et possessiones omnes quas habuimus, ad tenendum et habendum ita libere, et quiete, et honorifice, sicut ecclesia et nos eas liberius et honorificentius tenuimus et habuimus postquam promoti sumus in archiepiscopum; et similiter nostris; et omnes ecclesias et præbendas ad archiepiscopatum pertinentes quæ vacaverunt postquam exivimus de terra, et⁴ ut faciamus de eis sicut de nostris, prout nobis placuerit, similiter habere permittat." Et hoc in scripturam redactum est. De mobilibus vero ablatis se facturum promisit archiepiscopus, juxta consilium vestrum, ut a nullo super hoc deberet argui. Rex autem, audita petitione scripta, de plano [quidem]⁵ non contradixit, sed, mutatis verbis, respondit quod archiepiscopus haberet ecclesiam suam et possessiones suas in pace, quas habuerunt et sicut habuerunt antecessores sui; ut⁶ sic excluderet possessiones quasdam quæ de novo acciderant huic archiepiscopo de jure ecclesiæ suæ, et quas habuerat et tenuerat postquam factus est

¹ *octabis* (contr.), A; *octava*, L;
octabas, with correction, Z.

² *et*, ins. V.

³ *habuerimus*, V, A; *habuimus*, Z, L.

⁴ *et*, om. L.

⁵ *quidam*, V; om. Z, L.

⁶ *ut*, A, O; *et*, L.

archiepiscopus, et ecclesias et præbendas, quæ vacaverunt postquam exivit de terra; et ut sic¹ callide alligaret eum ad observandas consuetudines suas pravas et maledictas, sicut postea bene deprehendimus, quia in omnibus fere verbis suis ecclesiæ Dei sophisticus est et captiosus. Et præterea nullius prece, cum tamen rogaretur a multis, induci potuit ut præfatum Cantuariensem in osculo pacis reciperet. Institi apud Christianissimum regem ut hoc tantillum suarum precum instantia extorqueret; sed ille alii² regi, dum in terra sua erat, nolebat esse molestus in aliquo. Domino tamen Cantuariensi dixit, et etiam mihi, coram multis qui præsentibus aderant, quod, nec pro tanta quantitate auri quantus ipse erat, vellet vel auderet consulere, nisi pacis osculo præcedente, quod terram ejus ingrederetur; quia subtracto osculo gratiam non reddebat. His ergo qui aderant, ex causa probabili, visum est quod verbum pacis tractabat in dolo, qui publicum et celebre gentibus pacis signum admittere recusabat, nec aliquid per suos domino Cantuariensi respondere curavit, sed quasi occasionem discedendi captans recessit. Visumque est quod tantum simulare volebat gratiam non restituere. Placeat itaque sanctitati vestræ, siquid adversus hæc audieritis, differre omnia quousque servi vestri faciem, qui cunctis interfui, videatis, et audiat ex ore meo qualiter ecclesia conculcetur, et quam inique proscripti sint innocentes. Omnipotens Deus³ incolumitatem vestram, ad gloriam nominis sui et pia nostra⁴ nostrorumque vota, in tempora longa custodiat, sanctissime et amatissime⁵ pater.

¹ sic, A, O; om. L.² alio, V.³ Deus, A; Dominus, L; Z seems doubtful.⁴ vestra vestrorumque, A.⁵ amatissime, A, O; amantissime,

Z, L.

DCVIII.

HENRICO REGI ANGLIÆ MAGISTER VIVIANUS.

(A. 226; O. ii. 235; Z. iii. 63; Lup. iii. 63; Thom. 362.)

Serenissimo domino et¹ amico Henrico, Dei gratia Anglorum regi, magister Vivianus, sanctæ Romanæ ecclesiæ advocatus, salutem, et salubri consilio adquirecere.

Advising
conces-
sion.

Quantum pro honore vestro laboraverim, quantam diligentiam adhibuerim, ut, ad gloriam Dei et vestram, pacem cum ecclesia faceretis, novit Deus, et prudentia vestra ignorare non debet. Nam tantum pro vobis institi quod multorum et magnorum amisi gratiam, et fabula factus sum detractorum. Unde miror quod me, quem in vestra utilitate et honore nolulistis² audire, quasi pecunia corruptum reddere voluistis infamem. Sed quia vos obsequiis cœpi colere, et ab amicis non facile recedere consuevi, precor, et modis omnibus consulo, ut redeatis ad cor, et petitionem, quam vobis scriptam misit dominus Cantuariensis, charta vestra confirmetis; hoc adjecto, quod eum recipietis in osculo pacis, eique mittatis, et revocetis ipsum, antequam terra vestra subjiciatur interdicto, et illi feriantur anathemate quorum nomina in libello damnationis eorum concepta sunt. Nam et plurimi sunt, et vobis pernecessarii, et tempus breve est. Quare autem vos rogare noluerint³ quidam, discretio vestra facile perpendet, si veros pensaverit⁴ amicos et fidem hominum. Præterea de mobilibus quæ abstulistis, ea moderatione respondeatis archiepiscopo, ut et⁵ liberalitas vestra coram hominibus amplius elucescat; et conscientia tanti criminis reatum diluat ante Deum; et idem archi-

¹ et amico, Z; om. L.

² voluistis, A; nolulistis, L.

³ noluerunt, Z.

⁴ pensaverit, O; corr. A.

⁵ et, A, O; om. Z, L.

episcopus et sui, quoad vixerint, vobis et hæredibus vestris fideliores et devotiores debeant permanere. Si autem me vel hac vice nolueritis audire, sera erit pœnitentia; nec dicatis ulterius vobis quod imminet non fuisse prædictum.

DCIX.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS GRATIANO.

(A. 227; O. ii. 230; Z. iii. 64; Lup. iii. 64; Thom. 38.)

Impiorum molimina gratiæ filiis in finem nocere non possunt; quia Deus eos supra vires tentari non patitur, ad electorum utilitatem cuncta dirigens, et de singulis eventibus rerum profectum mirabiliter eliciens gloriosum. Et quidem fidem vestram respexit Dominus, qui moram magistri Viviani, et quicquid post recessum vestrum gessit in Francia, convertit in gloriam nominis vestri, vos in Deum constituens Pharaoni. Ex quo enim dominus rex Anglorum cognovit quod cum domino Senonensi, cujus zelum timet supra quam dici possit, ad curiam¹ revertebamini, et nos² promptos animadvertit ad justitiam exercendam, illico per se et per suos præfatum Vivianum sollicitare studuit ut rediret; promittens se ad honorem Dei et utilitatem ecclesiæ per eum pacem esse facturum, si ille procuraret ut cum eo colloquium haberemus. Dicebat enim se hanc illi velle rependere³ gratiam, eo quod morigerum senserat sibi, cum tamen magis absentia vestra quam præsentia ejus gratiæ Dei cooperaretur, et perurgeret ad pacem. In spe ergo pacis, sicut plenius innotescet ex litteris vocationis nostræ, accessimus ad colloquium,

Henry and
Vivian.

¹ a curia, A, O, Z; ad curiam, L. (In the next letter we read, "Dominum Senonensem et Gratianum ad curiam proficisci.")

² vos, A; nos, L.

³ impendere, L.

in quo quid actum sit, ex his quæ scripsimus¹ domino Senonensi et sociis nostris, facile discretio vestra pendet. Timemus enim, ne si cuncta retexamus² prolixitas orationis fastidium generet, præsertim cum certum teneamus diligentiam vestram circa plurima occupatam. Sed sicut non potest Æthiops mutare pellem aut pardus varietates suas, sic fallaciam et fraudem exuere nesciunt, qui, ab initio vitæ usque ad ætatem maturiorem, docuerunt linguam suam loqui mendacium, et ut inique agerent laboraverunt. Ut ergo magistri Viviani verbis utamur, hoc in tantarum promissionum³ summa denuin reperit, quod rex ille præ cunctis mortalibus sophisticè vivit et loquitur, ut Deo et hominibus debeat esse odibilis. Cessit tandem⁴ præfatus magister in sententiam vestram, et sicut ab eis accepimus quibus fides habenda⁵ est, fallaciam regis apud Sanctum Dionysium patenter arguit, et, sicut audivimus, pecuniam quam ei recessuro miserat accipere recusavit, detestans duplicitatem et malitiam ejus. Ei quoque⁶ rescripsit increpatorias, exhortatorias, et comminatorias litteras, sicut nobis significatum est, quarum exemplum vobis jussimus præsentari. Quicumque vero familiaritatis initæ viderunt exitum, aut Vivianum loquentem audierunt, publice protestabantur solum ex omnibus qui ad regem Anglorum missi fuerant sapere Gratianum. Si Vivianus in curia consonaverit istis, ibidem, illo auctore velit nolit, nominis vestri titulus clarius elucescet. Si partem, quam apud nos detestatus est, fovere ausus fuerit, dignus est cum proditore Christi ignominiosam suspendii subire damnationem. Speramus autem de illo vici-

Gratian
preferred
to Vivian.

¹ *scripsimus*, A, O; *subscripsimus*, L.

² *retexamus*, V, Z.

³ *promissione*, A, O; *promissionum*, L.

⁴ *tandem*, A, O, L; *tamen*, V.

⁵ *adhibenda*, L.

⁶ *Eique*, L.

niora saluti et honestati, quia, quantum deprehendere potuimus et qui nobiscum erant, et sicut indubitanter a multis accepimus, laudabiliter in extremis versatus est. Rei series vobis¹ innotescet ex ordine. Vos, si placet, necessitates nostras et honestatem ecclesiæ adhibita diligentia promovete. Nam si dominus papa et ecclesia Romana extenderit manum suam in retribuendo, nobis citissime quies dabitur, et auctoritas ecclesiæ Romanæ, tam in Anglia quam in cismarinis terris regi Anglorum subditis, reflorescet.²

DCX.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS ALEXANDRO
ET JOANNI CLERICIS SUIS.

(A. 228 ; O. ii. 237 ; Z. iii. 65 ; Lup. iii. 65 ; Thom. 92.)

Quæ in colloquio regum in octavis³ Sancti Martini apud Sanctum Dionysium habito gesta sunt, plenius agnoscetis ex rescripto litterarum quas domino Senonensi transmisimus. Sed quia verebatur fastidium, nonnulla quæ ibi desunt, ⁴eidem domino et amico nostro per vos communicanda, litteris præsentibus curavimus exarare. Nam sic ei res facilius innotescunt,⁵ cum viva voce referre possitis plurima quæ litteris illis minime censuimus inserenda. Exegerunt a nobis dominus Rothomagensis et episcopus Sagiensis, qui pacis reformandæ mediatores esse debuerant, quatenus exprimere-
mus immobilium nomina possessionum, quas nobis⁶ cum ecclesia Cantuariensi restitui petebamus. Ad quod respondimus nos, qui tanto tempore absentes fuimus,

Supplementary to
Ep. 359.

Question
as to re-
stitution.

¹ nobis, A, O; vobis, L.

² inflorescet, L.

³ octabis, A, O, Z; octava, L.

⁴ eidem, A, V, O; ei, L.

⁵ innotescunt, A, O; innotescet, L.

⁶ nobis cum ecclesia, A; nobiscum ecclesia, L.

et caruimus omnino gentis et terræ nostræ commercio, scire non posse quas terras dominus rex aut officiales ejus alienaverint aut distraxerint; sed omnes nobis restitui volebamus, quas antecessor noster bonæ memoriæ Theobaldus archiepiscopus habuit quoad vixit, et nos ipsi quando ad regimen Cantuariensis ecclesiæ accessimus, et postea quando profecti sumus ad concilium Turonense, et semper antequam rex nos et ecclesiam persequeretur. Et præter istas petivimus et petimus terram quam Henricus de Essexia¹ tenebat de nobis, quia, illo ex tali causa exhæredato, in dominium et proprietatem ecclesiæ redire debuit, sicut illæ quas de rege tenebat ad illum redierunt. Feudum quoque Willelmi de Ros nobis abstulit, contra juramentum quod regi Stephano præstitit, quando eum adoptavit in filium, et accepto hominio ejus ipsum regni instituit hæredem. Juravit enim tunc solemniter et publice quod terras quas rex Stephanus, dominus et, adoptionis jure, pater suus, ecclesiis contulerat, eis perpetuo conservaret. Abstulit etiam nobis terram de Mundeham,² quam, contra Deum et salutem suam et omnem æquitatem, Joanni Marescallo³ contulit; qui nutu Divino (ut scitis) beato⁴ Anselmo suam vindicante injuriam, cum liberis suis, quos prædæ futuros successores opinabatur, post paucos dies defunctus est. Has autem tres possessiones, scilicet Henrici, Willelmi, et terram quam Joanni contulit, expresse petivimus et petimus, malentes exsulare perpetuo quam istis ablatis dispendiosam ecclesiæ facere pacem.

Mediatores autem nos in bona spe terrarum restitutarum verbis ponere nitebantur, sed circa mobilia quæ abstulit loquebantur tepidius; quamvis Sagiensis et magister Vivianus nobis mille⁵ marcas, si pax pro-

¹ *Esseza*, A, O, Z; *Essexia*, V; *Elezia*, L.

² *Munningham*, Z.

³ *Marescallo*, A, O, Z; *Mariscallo*, V; *Marischallo*, L.

⁴ *beato*, A, O, Z; *beatissimo*, L.

⁵ *ille*, V.

cederet, restituendas assererent. Hoc enim se dicebant accepisse ex ore ejus. Nos autem exegimus medietatem ablatorum ad necessarios usus, domini papæ vel religiosorum consilio de residuo parituri; quia super omnia perniciem veremur exempli, et salutis nostræ timemus, pariter et illius; nostræ quidem, si tantum sacrilegium dissimulatione foverimus, illius vero, si non restituat cum solvendo¹ sit, aut satisfaciat de ablatis; quia in tali casu constat prorsus non dimitti peccatum si non restituatur ablatum. Sunt autem variæ species compensationum, quas et ille implere sufficit sine magno sui dispendio, et nos parati recipere. Nam ut ei remittamus, impœnitenti præsertim, quod ecclesiæ Dei abstulit, Divina nos protegente clementia, nullis unquam machinationibus obtinebit. Si tamen pœnituerit, et de parte satisfecerit, nos eum de reliquo, pro devotione quam exhibebit ecclesiæ, et caritate quam ad nos habebit, supportabimus in omni patientia; quia tam Romanæ quam Anglicanæ ecclesiæ expedit, ut aliquid habeat penes se, quod ei tumultus et seditiones molienti recte possit opponi. Alioquin quisquis eum prorsus expedit, immanitatem ejus armabit ad ecclesiam jugulandam. Nunc autem in eo calculo constitutus est, et imminet sibi et terræ suæ sententiam adeo timet, ex quo dominum Senonensem, et² Gratianum illum cujus memoria in utroque regno in gloria et benedictione est, cognovit ad curiam proficisci, ut nihil domino papæ negare audeat, quidquid simulet et minetur, si in terras ejus cismarinas aggravare decreverit manum suam, et nuncios ejus confusos remiserit. Nec oportebit ut sententia sortiatur effectum, quia sola comminatio facillime quidquid intentatum fuerit obtinebit. Misit nuper in Angliam Gaufridum Ridellum, ut torqueat personas ecclesiasticas, et ad inobedientiæ crimen nefariis obliget

Usefulness
of a grievance.

The king
uneasy.

Attempt
to extort
an engagement
from the bishops.

¹ *solvendo*, A, O, Z; *solvendum*, L, and Z interl.

² *et*, om. O.

How
received.

sacramentis. Is, cum Ricardo Pictavensi archidiacono et aliis officialibus regni, præcepit ex parte regis, ut omnes episcopi Londoniam¹ convenirent, præstituri cautionem de servando edicto regis, ne quis nuntium aut litteras domini papæ vel nostras, inconsulto rege, recipiat; ne pareat interdicto, si fuerit promulgatum; ne sententiam anathematis in aliquem fidelium regis ferre præsumat. Sed nullus episcoporum vel abbatum præter illum emissarium Sancti Augustini, in illo conciliabulo officialium comparere voluit, eo quod præelegerunt incurrare publicæ potestatis offensam, si eam declinare nequiverint, quam derelinquere legem Dei. In primis ergo dominus Wintoniensis publice protestatus est et solemniter prædicat se mandatis apostolicis, et ecclesiæ Cantuariensis, cui ex professione fidem et obedientiam debet, cum omni devotione, quoad vixerit, per omnia pariturum; et ut idem faciant, clericis suis indicit. Imitatur eum episcopus Exoniensis, ad omnem promptus obedientiam, et se in religiosorum collegio recepit donec transeat iniquitas. Norwicensis vero, prohibitus ex parte regis, præsentibus officialibus, excommunicavit comitem Hugonem et alios, prout sibi fuerat imperatum; et descendens a² pulpito, cambutam,³ (baculum scilicet pastorem,) super altare posuit, dicens se visurum quis in terras vel res ecclesiæ suæ manus extenderet; ingressusque claustrum cum fratribus vivit. Cestrensis vero, similiter, exsequi paratus⁴ imperata,⁵ ut ab officialibus tutus sit secessit in illam partem episcopatus sui quam Walenses inhabitant. Ex quo perspicuum est dominum papam, ad gloriam Dei et perpetuum honorem apostolicæ sedis, in Anglia triumphare; ut ibi floreat et fructificet auctoritas ejus, si in vigore perseveraverit, nec rejecerit coronam⁶ sibi Divi-

¹ Londoniam, A; Londonia, Z, L.

² de, Z, with vel a interl.

³ cambulam, A, O; cambucan, V; cambutam, L.

⁴ est, ins. L.

⁵ et, ins. A, (by alteration) L.

⁶ sibi coronam, A.

nitus præparatum. Nescit enim impietas quo se vertat, et semper, ut sui perhibent, habet ante oculos dominum Senonensem, et filium gratiæ Gratianum. Ad cujus gloriam plurimum proficit mora quam fecit Vivianus, qui nunc tandem dolos expertus est illusoris, et malitiam ejus, et fraudes varias non destitit apud nos in compitis prædicare. Quod cum in ecclesia Romana fecerit, si tamen fides in homine est, etiam testimonio ejus amplius justificabitur dominus Gratianus in operibus suis. Vos autem, et per vos et per dominum Jacinctum,¹ elaborate ut, secundum quod promisit, confutet nuncios illusoris sui; et si hoc fecerit et vobiscum fideliter ambulaverit, litteras quas pro eo scribimus porrigatis domino papæ, quia,² sicut pro certo didicimus, nunc in recessu regem perfidiæ constanter arguit, et famam, quam prius læserat, ex magna parte redemit. Si vero voluerit ingredi duabus viis (quod tamen non credimus, quia pecuniam dicitur respuisse) et litteras retineatis, et ne nocere valeat estote solliciti. Sollicitaverunt nos quidam ex conscientia et mandato regis ut ad ipsum in Normanniam proficiscamur; nec hoc detractamus³ implere si nobis in confinio terrarum, ut promissum est, occurrerint qui nobis et nostris sufficienter præstare securitatem. Vos autem instate ut dominus papa inhibeat ne novam, et præter morem ecclesiæ Gallicanæ et Anglicanæ, præstemus cautionem; ne a forma quam regi scriptam misimus dominus papa recedat; ut partem condecentem ablatorum nobis restitui præcipiat; ut terreat regem metu interdicti in terris cismarinis; ut regi Anglorum diligentius scribat quatenus nos recipiat in osculo pacis; et jubeat in aliis litteris ut terras ablatas, quas prænominavimus, sine quibus pax esse non potest, ecclesiæ Cantuariensi restituat. Item prohibeat ne aliquem, nisi præstito

Directions
as to the
papal
court.

¹ *Hyacinthum*, L.

² *quia*, A, O; *et*, Z, L.

o 12478.

³ *detractamus*, A.

P. 156.

The kiss
of peace.

secundum morem et formam ecclesiæ juramento, ab anathematis vinculo præsumamus absolvere, quoniam inter jura consuetudinum, quas vendicat contra Deum, si credatur expertis, manifeste cognoscetur hoc fere esse perniciosissimum; in quo si a præsumptione sua ceciderit, non magnopere (ut speramus), ne sæpius confundatur, insistet¹ cæteris. Ad hæc, ut dominus papa Christianissimo regi de consolatione nostra gratias agens, scribat exhortatorias et animatorias, interserens in eis quantum crimen sit sacrilegii, ecclesiæ bona diripere, et sine justa causa personas ecclesiasticas exquisitis occasionibus fraudare bonis suis; et quod peccatum sine poenitentia et satisfactione, præsertim cum tempus adest et rerum copia suppetit, non dimittitur: quoniam si res ablata, cum reddi possit, non redditur, phantastica poenitentia est et non vera quæ proficiat ad salutem, sed accumulât damnationem. Mittimus vobis petitionem quam porreximus regi, a qua nullo modo recedatis, nisi possitis² meliorare causam; et litteras quas misimus magistro Viviano, et quas ille (ut accepimus) misit Anglorum regi; quo plenius instructi negotium ecclesiæ possitis commodius promoveri. Si garrulorum quispiam præsumat arguere quod terram ejus ingredi nolumus nisi nos recipiat in osculo pacis, Robertus de Silliaco redeat in mentem ejus, quem nec pacis osculum publice datum, nec fides corporaliter regi Francorum³ præstita, fecit esse securum; nostræque cautelæ, nisi rationis expers sit (ut credimus), illico veniam dabit. Nos et vos dirigat Dominus ut faciamus in omnibus Ipsius voluntatem, et, sive per prospera sive per adversantia nobis, debitam ecclesiæ suæ restituat libertatem.

Hæc patri nostro domino Ostiensi,⁴ et cætera quæ Senonensi archiepiscopo scripsimus, significabitis ex

¹ *insistit*, V.² *possitis*, L; *postpositis*, A.³ *Francorum*, Z; *Francia*, L.⁴ *Hostiensi*, L.

parte nostra, deinde ex consilio ejus reliquis amicis nostris qui exspectant et procurant¹ redemptionem Israel. Lexoviensis episcopus nos, (ut scitis) persequitur, amici tamen indutus nomine, et Nasonis² sui, quem sub episcopi³ professione⁴ vivendo semper expressit, formam imitatus, dantis arma Danaïs in Amazones, et Amazonibus tela in Danaos ministrantis; ut suæ quieti provideat, nunc viris ecclesiasticis in sæculares, nunc sæcularibus in ecclesiasticos, arma ministrat. Inspicite litteras quas modo pro Londoniensi episcopo, cujus merita nostis, scribit, et ad mentem reducite quæ nobis consuevit dare consilia; et alterum plane videbitis Sinonem inter Danaos et Dardanos discurrentem. Nam et iste, si virtutem nominis attendatis, *Si-non* est, fovens eum⁵ et *non* in sinu suo. Lingua concinnat⁶ dolos, et ex abundantia cordis fere semper in amicorum causis et negotiis fidei volvit, terit, et replicat *sic et non*. Presbyter clericus domini Papiensis idem perseveravit in causa nostra, Pp. 152. qui fuit ab initio; quod quid sit, non latet, ut credimus, dominum Gratianum; nam et illi, dum præsens esset, astitit, et regi postea semper adhæsit.

¹ *procurabit*, A, O, Z; *procurant*, V; *procurabunt*, L.

² *Nasonis*, A, V, O, Z; *Simonis*, L. (The reference is to Ovid, de Arte Amandi, iii. 1, 2—

“Arma dedi Danaïs in Amazonas;

“arma supersunt

“Quæ tibi dem et turmæ, Pen-
“thisilea, tuæ.”)

³ *sui*, ins. A, O.

⁴ *professionem*, O, A; *professione*, L.

⁵ *eum*, A; *est*, L. Possibly *ecc'm.* (*ecclesiam*).

⁶ *concinnat*, O, L.

DCXI.

ALEXANDRO PAPÆ THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(O. 189; Z. iii. 66; Lup. iii. 66; Thom. 18.)

Commending Vivian
on his
return to
the Curia.

Quæ acta sunt a magistro Viviano de negotio ecclesiæ Dei et nostro post recessum domini Gratiani, et quam sollicite, sanctitati vestræ breviter intimare curavimus. Quod ipse vero moram fecerit in Francia aliquam post socii sui recessum, in confusionem opprimientium ecclesiam creditur accidisse, ut justitia ecclesiæ, quam multi pravitatis astutia¹ nitebantur offuscare, in conspectu omnium gentium declararetur. Studuit quidem præfatus filius vester morem homini gerere ut vocatus ab ipso, sicut asserit, litteris suis et multa instantia ipsum inclinaret ad pacem; cujus ex multis et magnis promissionibus spem indubitata[m] acceperat, et eousque promissiones ejus secutus est, donec in conspectu Christianissimi regis et procerum Franciæ convinceret malitiam et duritiam ejus. Quantum vero laboraverit ut regum et nostri colloquium uniretur; quantam operam et diligentiam reformandæ paci ibidem adhibuerit; quam instanter universos et singulos, quos ad hoc idoneos esse credebat, sollicitaverit; verbis exponere non sufficimus, et nisi præsentibus fuisset, vix possemus fidem referentibus adhibere. Quia ergo in mora ejus justitia ecclesiæ amplius, per Dei misericordiam qui non derelinquit sperantes in se, sicut nobis videtur et omnibus qui interfuerunt, manifestata est, majestati vestræ profusis genibus supplicamus, quatenus ipsum ad sinum clementiæ vestræ redeuntem paterna pietate recipiatis.

¹ astutia, O; actu, L.

DCXII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS ALEXANDRO
ET JOANNI NUNTIIS SUIS.¹

(A. 267 ; O. 190 ; Z. iii. 67 ; Lup. iii. 67 ; Thom 93.)

Solliciti estote circa negotium nostrum, et contra adversarios nostros cautelam et continuam vigilantiam habeatis, præsertim adversus illum spurium, fornicarium, et ecclesiasticæ pacis inimicum, sacerdotis filium, Reginaldum² de Saresberia, qui personam nostram, in quantum potest, diffamat ubique et deturpat, dicens nos proditorem esse, et sibi fidem nostram dedisse quod patrem ejus non læderemus in aliquo. Quod utique ipsi non plus quam cani³ faceremus. Dicit etiam, quod, si dominus papa decederet, faceret nos deleri de libro vitæ, jactitans Curiam Romanam ita venalem esse, ut intervenientibus muneribus quicquid⁴ velit possit impetrare. Suggestit etiam regi Anglorum hujusmodi petitiones facere domino papæ, ut alicui episcopo in Anglia committeret auctoritatem coronandi filium ipsius regis et consecrandi episcopos, ut vel sic dominum papam deciperet. Cui cum respondisset rex se, ut credebat, a domino papa petitiones illas non posse impetrare, respondit Reginaldus: "Dominus papa ut stolidus et fatuus aget, si petitionibus tuis non⁵ satisfecerit." Rogamus idcirco dilectionem vestram, de qua sine dubio confidimus, ut cum Hugotione Romano, amico nostro, qui de Francia Roman profectus est, et cæteris amicis nostris et vestris, pro nobis, sed et⁶ pro justitia et libertate ecclesiæ, viriliter stetis, et ad hoc vigilanter tota intentione labo-

Denouncing the arch-deacon of Salisbury.

¹ nuntiis suis, magistro A. et B.,
A.

² al. Raginaldum, Raginoldum.

³ carni, V.

⁴ quid, L.

⁵ non, om. V ; nisi for si . .
non, L.

⁶ et, om. A.

retis, ut ille commentor fraudis, machinator doli, fictor falsitatis, sua pravitatis opinione frustratus, undique confundatur, et ita ejus iniquitas per vos detegatur et in eum redundet, ut doleat se ad Curiam venisse, et a suæ iniquitatis teste quem assidue gerit in pectore, merito torqueri dignoscatur. Nam, sicut bene novistis, si dominus papa petitionibus regis in hac parte, (quod Deus avertat,) aliquo modo adquieverit, sciat indubitanter auctoritatem ecclesiæ Romanæ in Anglia in perpetuum perituram, ita ut auctoritatis apostolicæ aliquis ibi mentionem facere non audeat. Si vero dominus papa, prout sibi expedierit, nuntios ejus confutatos et proposito suo frustratos dimiserit, sciat nos in proximo, per misericordiam Dei, pacem habituros. His enim duobus articulis, videlicet coronationi filii sui et consecrationibus episcoporum, insistit rex Anglorum; et valde arctabitur ad pacem nostram faciendam, si constantiam domini papæ viderit. Inter cætera vero caveatis ne cum prænominato Hugotione in¹ præsentia cardinalium sive aliorum aliqua verba super negotio nostro habeatis, sed cum opportunitatem habueritis secretius cum ipso de exsecutione negotii tractetis, ita quidem ut non possit deprehendi vos aliquam cum ipso familiaritatem habere.

DCXIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS STEPHANO
MELDENSEI EPISCOPO.

(A. 336; O. ii. 287; Z. iii. 97; Lup. iii. 97; Thom. 139.)

Venerabili² domino et patri carissimo Stephano, Dei gratia Meldensi episcopo, Thomas, Dei gratia Cantua-

¹ et (for in), O.

² Venerabili . . . *exsul*, A, O; om. Z, L

riensis ecclesiæ minister humilis, et miserabilis exsul, salutem, et modicum id quod devotio potest exsulis et proscripti.

Dilectioni vestræ super consolatione quam nobis et nostris semper exhibuistis non sufficimus reddere gratiarum debitas actiones. Reddet autem, Qui potens est,¹ pro cuius honore persecutionem patimur, Christus. Et nos, si quid unquam potuerimus, ad vestrum et vestrorum, ut justissimum est, prompti sumus obsequium. Poterimus autem, propitiante Deo qui ecclesiæ suæ justitiam² semper illustrat, et nunc (sicut a venerabili patre domino Senonensi, et magistro Petro Carnotensi archidiacono potestis audire) malitiam et duritiam regis Angliæ manifestissime denudavit. Filio gratiæ Gratiano secundum fidem suam, et in ea sinceritate qua causam tractavit ecclesiæ, respondeat Deus; quia apud eum acceptio personarum vel munerum nihil potuit, sed fideliter et prudenter ad honorem Dei et ecclesiæ Romanæ usquequaque versatus est. Agite ei, si placet, gratias, et merita partium ab ipso diligenter audite. Nuntios nostros ad clementiam serenitatis vestræ dirigimus, quos, si placet, in causa Christi audite ut nos ipsos, et date operam ut dominus papa miseriam nostram, ad gloriam Dei et honorem suum, consoletur celerius. Oramus³ instanter, quatenus potest devotio miseri⁴ peccatoris, ut Deus prosperum faciat iter vestrum, et felices vobis⁵ largiatur ad optanda successus.

References
for report
of late
proceed-
ings.

Recom-
mendation
of envoys.

¹ *potest*, L.

² *justitia*, A, O; *justitiam*, L.

³ *Oremus*, A, O; *Oramus*, Z, L.

⁴ *misereri*, V.

⁵ *vobis*, L; om. A.

DCXIV.

ALEXANDRO PAPÆ STEPHANUS MELDENSIS EPISCOPUS.

(A. 319; O. iii. 29; Z. iii. 98; Lup. iii. 98; G. Fol. 451.)

In behalf
of the arch-
bishop.

Licet non sit discipulus super magistrum, judiciumque pastorum ovibus veneranda sint non retractanda, non tamen erit incongruum, si patri filius in causa pietatis supplicet, et bonum dominum pro bono pacis humilis servus instanter interpellat. Novit non solum Romana, sed et omnis catholica ecclesia, quam injuste dominus Cantuariensis exsulet, quam inique vapulet, de quam bono opere lapidetur; et quod, dum ecclesiæ verus nititur esse filius, hostibus ecclesiæ factus est hostis publicus, et ea causa in exsilium est depulsus, qua fuerat ab exsilio dignissime revocandus. Nondum tamen iniquitas oppilavit os suum, nec obstructum est os loquentium iniqua, sed quasi quosdam cineres mortuos persequitur, et in capite judicii nititur eruere oculos veritatis, quæ jam in quibusdam obliquavit¹ pedes rectitudinis. Filiali igitur devotione et omnimodis obnixâ supplicatione postulamus, ut erga dominum Cantuariensem indefessam et solidam solitamque geratis circumspectionem. Et dum Anglorum vobis pecuniosæ insidiantur versutiæ, papalis nihil diminuatur constantiæ; sed immotam et inradicabilem servando perseverantiam, et domini regis, et totius ecclesiæ Gallicæ² vobis, et conservetis benevolentiam, et augeatis amicitiam.

¹ *obligavit*, with correction, Z.² *Gallice*, A, O, V; *Gallicanæ*, L.

DCXV.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO GRATIANUS
ROMANÆ ECCLESİÆ SUBDIACONUS.

(O. 191; Z. iii. 77; Lup. iii. 77; G. Fol. 391.)

Quod de mea sinceritate, prout¹ ex litteris et nun-
tiis vestris intelligo, indubitatam spem fiduciamque² Assuring the arch-
bishop of assistance.
tenetis, gratum habeo modis omnibus et acceptum, vestraeque paternitati ex hoc ipso devotior ac fidelior
persevero. In proposito siquidem meae ad vos devo-
tionis ac fidei, et causae vestrae defensione constanti,
eodem quae induxerunt causae me³ retinent, timor vi-
delicet Dei, amor honesti, zelus et fervor⁴ ecclesiasticae
libertatis. Accedit ad hanc personae vestrae virtus et
gratia, quae me jam in eo quod ante probaveram,
stimulo quodam sollicitudinis urget arctius et instigat,
concurrentibus⁵ ad idem et virtutis studio et amoris
ac diligentiae filialis officio. Confidite igitur de me⁶
sicut facitis, et sperate, quia spes ista vos, Deo propi-
tio, non⁷ frustrabit; nec mea unquam fides aut ca-
ritas in vestro poterit refrigescere negotio vel tepere.
Puto autem quod et res ipsa fidem faciet his quae
dico, et in hujus rei testimonium cum amicis vestris
inimici convenient. Et quidem in hoc, si venisset P. 172.
homo contra quem devotionem meam sollicitudo vestra
præmonuit, non discordaret a cæteris ejusdem malitiae
satellitibus, et præambulis anti-Christi. Verum cum
ille non venerit, in eo quod reliquum erat et expedire
putavi mea sollicitudo non tepuit, et quotidiana apud
dominum papam instantia non quievit, donec litteras,
quas cum his, Deo dante, videbitis, per domini papæ

¹ prout, O, Z; sicut, L.

² fiduciamque, O, V, Z; et fidu-
ciam, L.

³ mee, O.

⁴ favor, O, Z.

⁵ constirrentibus, V.

⁶ me, om. O, V; de me, om. Z.

⁷ non, O, V; nec, L.

gratiam indultas obtinui; quas quidem credo, credetis¹ autem et vos, ni fallor, efficaces ad rem, et negotio utiles affuturas. Agite itaque confidenter, et, quod ad vos pertinet, causam vestram² Domino commendate qui non deserit sperantes in se, per quem diligentibus eum omnia cooperantur in bonum. Ego autem quod amici et fidelis est, cum res postulaverit, exsequi non cessabo. De cætero, quod in litteris vestris miseria consuevit exsilio copulari, discretionem vestram (ut audacter salva reverentia loquar) emendare voluerim; cum (sicut arbitror) miseros vocari non deceat, qui a Domino beati dicuntur, juxta illud Evangelii: "Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam." Det vobis Dominus pacem in proximo, et in futuro consortium et gloriam beatorum.

DCXVI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS CUIDAM
AMICO.

(O. 184; Z. iii. 118; Lup. iii. 118; Thom. 176.)

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus dilecto filio suo salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Asking for
speedy
informa-
tion.

Noscat dilectio tua nos, Divina favente gratia, sanos et incolumes, et omnia fore prospera. De tuæ quidem dilectionis sinceritate admodum plenariam spem obtinentes atque fiduciam, tibi mandamus, quatenus, per latorem præsentium vel per alium, quæ matri tuæ sanctæ Cantuariensi ecclesiæ et nobis, sollicitius inquirens, noveris expedire, absque dilatione maturius procures significare.

¹ creditis, Z.

| ² nostrum, L.

DCXVII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD JOANNEM
NEAPOLITANUM CARDINALEM.

(A. 36; O. ii. 30; Z. ii. 113; Lup. ii. 99; Thom. 55.)

Venerabili fratri, et utinam amico, domino Joanni Neapolitano, Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ presbytero cardinali, Thomas eadem gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, miser ac miserabilis exsul, salutem, et sic transire per bona temporalia, ut æterna non demereatur.

Verbum evangelicum¹ est: "Qui non est mecum *Expostula-*
" contra me est, et qui non colligit mecum dispergit." *tion.*

Et nunc quidem quæ fuit unquam adversus sublimitatem vestram nostra iniquitas, quæ parvitatibus nostræ indevotio, ut non fieret nobis tempore tribulationis nostræ benigna vestra sollertia; non faceret nobiscum vestra benevolentia; immo (quod durius est,) non destitit aggravi manus vestra super exsulis et proscripti importunitates ac molestias? Non continuerit² opera vestra et industria semper accepto tempore miseri hominis augere miseriam? Non debuit certe talis³ testimonium conscientiæ fieri gloria vestra. Parcat itaque de cætero, si placet, parcat, quæso, et nunc tempus est ut parcat cessetque indignatio vestra infortunati hominis exaggerare infortunium, et innocentiam lacerare. Nam et si quando fuerim felix, pro modo temporis didici et nunc esse infelix, nec felicius est infelici quam nosse sortem suam. Præterea quomodo potuit⁴ unquam a memoria vestra excidere, quod, petitione domini regis Francorum in virgulto suo apud Aurelianum,⁵ præsentem comitem Theobaldo,

¹ *ewangelicum*, Z.

² *continuit*, V, Z.

³ *tale*, O.

⁴ *poterit*, O.

⁵ *Aucelianum*, L.

susceperit nos vestra discretio de manu ipsius propria protegendum, ac de cætero fovendum adversus omnes homines, excepto domino papa? Quorsum evanuit ista susceptio? Non equidem credimus ex tunc temporis culpa¹ ipsius regis aliqua excidisse; scimusque pro certo ex parte nostra nullum erga vos intercessisse delictum, quo debuerimus et gratiam vestram demeruisse et promeruisse offensam. Hæc hactenus.

The bishop
of London
going to
the pope.

Cæterum ut veniamus ad rem, accedit Lundoniensis cum multa acceleratione ad Curiam, sicut dicitur, suusus a vobis, ut nemine de nostris ibi² nuntiis invento paucisque amicis, nunc blandis adulationibus, nunc promissionibus innumeris, nunc minis ac terroribus suis ac regis, ibi consequatur gratiam unde magis meruit recipere³ poenam; inde absolutionem extorqueat, unde magis meruit reportare condemnationem. Nec prætendat quisquam vestrum hanc esse sedem misericordiæ, quæ frequentius pietatis intuitu consuevit misereri peccantibus quam corripere delinquentes. Verum respondemus vobis quod dicit scriptura: Amant se justitia et pax eatenus, ut qui facit justitiam, inveniet⁴ pacem, et non aliter. Justitia etenim et pax invicem osculatæ sunt. Unum tamen est quod petimus super omnia, nunquam a mente vestra fieri alienum, quoniam semper protrahitur⁵ avaritia latentium⁶ indagatrix lucrorum, manifestæque prædæ avidissima vorago, neque habendi fructu felix, et cupiditate quærendi miserrima. Videte ergo, si placet, ne vos decipiat versuti hominis artificiosa malignitas, palliata religio, illicita curiositas, promissio vana, munera (quod absit!) quæ excæcant oculos et vim auctoritatis inclinant, quorum finis interitus, quorum fructus pulvis et cinis quæ exsufflata in ventum facile evanescent; ne, in-

¹ *culpam*, Z.

² *nunciis ibique*, A.

³ *recipere . . . meruit*, om. L.

⁴ *inveniat*, L.

⁵ *protrahimur*, O.

⁶ *lactentium*, A.

honesti lucri captura invitatus, scelus, quod vindicari debet in homine isto, auctoritate vestra tegatis.

Quid plura? Spiritus Sanctus faciat vobiscum ut ministerio vestro et confratum vestrorum¹ reveletur filius perditionis, convertatur iniquitas ipsa in caput suum. Dissipet Deus consilium Achitophel,² et statuatur eum contra faciem suam, ut recipiat in Curia ista quod gessit inique, et reportet inde quod dignum est, ubi solet et debet exseri gladius beati Petri ad vindictam malorum, laudem vero bonorum; quatenus sit inde gloria in cælis coram Deo et angelis ejus, et fiat pax in terra bonæ voluntatis hominibus. Valeat semel et semper vestra dilectio, ut inde sit melius nobis et miseris coxulibus nostris, præsertim in instanti negotio.

DCXVIII.

JOANNES SARESBERIENSIS CONVENTUI CANTUARIENSI.

(O. 195; Z. iv. 39; Lup. iv. 34; Jo. Sar. 302.)

Vestram sæpius, si reminisci placet, commonui caritatem, quatenus patri vestro et domino, pro libertate ecclesiæ agonem in sextum annum, quod hactenus exegit necessitas, protrahenti, fideliter, ut oportebat, assisteretis, et ut communicaretis necessitatibus eorum qui acerbitates exsilii, proscriptionis injurias, contumelias detrahentium, persecutorum molestias (ne furorem dixerim), pro verbo Domini pertulerunt. Et utinam salutaria et honesta monentem audissetis, vel audiat adhuc, ne vos (quod absit) nimis sero pœniteat incredulitatis et duritiæ vestræ. Nam ego hactenus vobis, ut Cassandra Trojanis, semper vera pronuntians videor

Applications for pecuniary assistance.

Fulfilment of the writer's predictions.

¹ vestrorum, A, Z, L; nostrorum, V, O.

² Architophel, V.

insanire; et ab incredulis dicitur: Homo iste de corde suo prophetat, et, ut simpliciores inducat in erroris et infortunii sui consortium, vanis terret oraculis, et nunc rectum sapientibus intentat adversa, nunc acquiescentibus prospera pollicetur. Sed ecce in cervices inimicorum ecclesiæ Petri gladius potenter exsertus est, et Malcho, nisi declinet ictum, amputabit auriculam dexteram. Quid Malchus Latino sonet eloquio, notis^a; loquor enim scientibus, tenentibus, diligentibus, et amplectentibus legem. Non credebatur quod episcopus Londoniensis et alii auctores schismatis et incentores essent anathematis gladio percellendi; sed illos jam a corpore suo rejecit et exclusit ecclesia. Non credebatur quod condemnationem eorum Romanus pontifex approbaturus esset; sed ex eo constat ratam esse sententiam, quod nuntii a sede apostolica missi sunt, qui eos, præstito juramento secundum morem ecclesiæ, sub ea conditione absolverent, si rex cum ecclesia, secundum quod dominus papa præscripserat, faceret pacem. Cujus spe data Cantuariensis archidiaconus et alii qui erant in partibus transmarinis absoluti sunt, præmissa juratoria cautione. Et quia pax infra festum beati Michaelis (ut conditum fuerat) secuta non est, in eandem sententiam anathematis juxta conditum reducti sunt. Liquet ergo quam periculosa sit participatio eorum; nam¹ revera² excommunicati erant quos oportebat absolvi. Superest autem ut animadversio procedat ulterius, quia hæreditas Domini de manu hostium liberari non potest nisi in manu forti. In quo conflictu patenter agnoscet Dominus qui sunt ejus, et qui pluris faciunt ollas Ægyptias pane cælesti, verbo scilicet Dei quod dat vitam mundo. Quicumque vero fuerunt hi, sortem damnationis suæ recipient cum his quos terra vivos absorbit. Nam qui peccatis

Further
censures
to be
expected.

¹ nam, om. L.

| ² re ea, G.

^a "Nomen est Chaldaicum—rex." Schleusner.

communicat alienis communicabit et morti. Exite ^{Exhortation.} ergo quæso de medio eorum, ponite corda vestra super vias vestras; et qui ex magna parte (quod cum rubore et dolore confusus eloquor) privigni fuistis hactenus, vel nunc tandem transeatis in sortem filiorum, communicando paternis necessitatibus, fructus pœnitentiæ et obedientiæ exequendo, et infamiam ab ecclesia propellendo; quæ, (quod Deus avertat) nisi præcaveritis, vestra duritia promerente, perpetuabitur in sempiternum. Monuerat hoc, immo præceperat, dominus papa, sed nec ipse pro sua reverentia exauditus est. Numquid et vos, infidelium more, dicturi estis, Christo iterum pro ecclesia patiente: "Nos non habemus pontificem aut papam nisi Cæsarem?" Nunquid adeo timetis illum qui, accepta divinitus potestate, corpora vexare potest non perdere, ut illum contemnatis qui totum corpus potest et animam perdere in gehennam? Is certe præcepit ut prælatis obediretur, ut filii parentes honorent, eorumque necessitates excipiant promptissima caritate; quam profecto non habere convincitur, qui fratrem in tribulatione positum pro facultate sibi data non consolatur. Affectum namque mentis validissime convincit exhibitio operis. Valeat semper sanctitas vestra, et in his quæ monui verbum Dei potius consulat quam vicinos.

DCXIX.

AMICUS AMICO.¹

(O. 148; Z. iv. 62; Thom. 373.)

Difficile est ibi consulte agere ubi ratio respuitur, justitia conculcatur, ubi summus pontifex contemnitur,

¹ So Z; the epistle has no heading in O or in G. It does not appear when it was written, or to what it specially relates; but it is placed here as the first sentence

may be taken for a description of the state of England under the king's ordinances given in Epp. 599, 600.

et reverentia plus spurcissimis hominibus quam Deo exhibetur. Debueram siquidem¹ sic et sic egisse. Hoc facillimum erat dictu, sed difficillimum effectu, tum quia omnes personæ mutuam sibi operam præbent, tum quia *et cæt.* Existimabam² ergo esse securius et minus periculosum æstuantis iræ gurgitem cum baculo humilitatis attentare, quam temeritatis vel impetus ausu in profunditatis gurgite totum corpus immittere. Habui etiam et aliam hujus rei considerationem, qua nolui patris mei verenda irreverenti fronte detegere. Consultius igitur (ut mihi videtur) agitur, si sub fruticis domicilio dum tempestas immurmurat sedatur, quia Deo propitio post hujus aeris intemperiem serenitatis gratia subsequatur. Adverte igitur quod causæ nostræ intentio magna ex parte cassetur, eo quod in subito facta sit accentuum permutatio.

DCXX.

VIVIANUS AD THOMAM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(A. 309 ; Z. iii. 4 ; Lup. iii. 4 ; Thom. 358.)

Thomæ Cantuariensi archiepiscopo magister Vivianus salutem, et de instanti negotio ad honorem Dei et ecclesiæ victoriam.

A caution. Ut cum domino Turonensi vel ejus nuntiis ad Curiam, auctore Deo, festinantissime reverteremur, Turonis declinavimus, et quarto kalendas Novembris litteras regis Angliæ, archiepiscopi Rothomagensis, et Cantuariensis archidiaconi, per priorem abbatiæ de Beuo³ et quendam alium nobilem virum accepimus,⁴ quarum transcriptum beatitudini vestræ mittimus,

¹ *siquidem*, om. Z.² *Existimabam*, Z ; *Æstimabam*, O, G.³ *Beuo*, Z ; *Becc'*, V, A, O ; *Beuis*, L.⁴ *recepimus*, Z.

supplicantes ut non acquiescatis suggestioni alicujus clerici, etiam si primatiali¹ fulgeret dignitate præclara, si in apertis litteris regis quod honori vestro expediat, prout sæpenumero propositum est, non recipiatis. Et rogamus ut festinantissime cursorem vel clericum aliquem ad nos usque mittatis, per quem voluntatem vestram nobis, si placet, aperiatis, nec tantum deferatis magistro Gratiano, ut honorem carissimi amici vestri, præcipui defensoris in ecclesia Romana, penitus, persona nostra, conculcetis.

Request that the writer may not be disregarded.

DCXXI.

GILEBERTUS LONDONIENSIS EPISCOPUS AD MAGISTRUM DAVID.

(V*. 146 ; Liverani, 642.)

Gilbertus Dei gratia Londoniensis episcopus dilecto filio et amico suo carissimo magistro David salutem, gratiam, et benedictionem.

Quæ vestra mihi nuntiavit epistola multa gratiarum actione suscepi, jam nunc obsecrationes et preces in hoc obnixè porrigens, ut quod mihi littera significatum est opere complere velitis, et vestræ mentis affectum erga me ejus² quod postulo declaretis affectu. Probatio namque dilectionis exhibitio operis³ est, et operatur amor magna, si est; si vero operari renuit, amor non est. In amoris igitur experimentum et remunerationis condignæ præmium postulo, ut meum ad præsens onus pro parte suscipiatis, et meum ad dominum papam adventum, tam ipsi quam Curiae, significetis, ex parte tam nostra quam vestra supplicando, et sollicitudinem quantam poteritis adhibendo,

David is desired to announce the bishop's approach to the pope.

¹ *primarie*, V, J2.

² *enixius*, Liv.

³ *est operis, et operatur magna amor*, Liv.

The meet-
ing at
Mont-
martre.

Its failure.

Hopes
from a
conference
to be held
on Jan. 13.

The pope
to be
warned
against the
writer's
enemies.

ne latam in me a domino Cantuariensi sententiam (quam nullam esse, juvante Domino et ipso semper recte judicante, constabit) sua roboret auctoritate, nec ratam habere velit, si die appellatione¹ præfixo (a Purificatione scilicet beatæ Virginis² octavo) me nondum ad curiam pervenisse contigerit.³ Nam cum Octobri mense transfretaverimus, et ad dominum regem veniens quærendæ paci⁴ domini Cantuariensis operam diligenter impendimus, inspirante Domino, rex adeo pietate motus est, ut, remoto ambage et obscuritate verborum, quæ in colloquio quod cum ipso Gratianus habuerat universa turbaverat, pacem archiepiscopo suisque concederet, ipsumque sua suscipere, et cum honore Dei et libertate ecclesiæ possidere, nulla regaliū consuetudinū habita mentione, promitteret. Quæ cum domino Cantuariensi, præsentē Francorum rege comiteque Theobaldo cæterisque qui convenerant, primo complacuisse; postmodum, eo quod sibi dominus rex negabat osculum, repudiata sunt. Speramus vero [ut]⁵ quod nunc minus⁶ actum est, in colloquio quod inter reges die beati Hilarii Turonis futurum est, Domino juvante, complendum [sit].⁷ Hæc me causa detinet, ista remoratur occasio, ut cum cæteris quærendæ paci pie studentibus operam dem;⁸ ut in longum protracta dissensio fine tandem terminetur optato. Quod si ad vota processerit, ad dominum papam visitandum ne pertrahet jamdiu super hoc concepta voluntas; re secus accidente, compellet adesse necessitas.

Agatis itaque, carissime, quod præsentis articuli est, summo supplicando et suadendo pontifici, ne his qui sermonibus odii circumdederunt me fidem habeat, nec

¹ *appellationi*, Liv.

² *Mariæ*, ins. Liv.

³ *contingat*, Liv.

⁴ *pacis*, Liv.

⁵ *ut*, ins. Liv.

⁶ *minime*, Liv.

⁷ *sit*, Liv.; *est*, but struck out, V*.

⁸ *demus*, Liv.

latam in injuriam beati Petri sententiam ipse confirmando suscipiat; ne ordinem evangelicum, oris ipsius dominici constitutione consecratum, humanæ præsumptionis immutatione, ut ita dicam, profanari permittat; præsertim dicente Domino: "Non est servus major domino suo," nec apostolus major eo qui misit illum. Mihi, si quidem quicquid circumquaque minentur plurimi, suaderi non potest, apostolica auctoritate quemlibet modicum Christi corporis membrum, nedum episcopum orthodoxum, non commonitum, non regulariter citatum, inauditum, indefensum, et in nullo contumaciæ aut¹ notorii criminis reprehensione obnoxium, ab ipsius Christi corpore fuisse præcisum. Agetis ita, carissime, [prudenter,]² confidenter, et³ interventu strenuo, rem in suspenso tenebitis, quousque meam, juvante Domino, innocentiam, præsentem me, sub sole constituatis.

DCXXII.

PETRUS BLESENSIS, BATHONIENSIS ARCHIDIACONUS, AD A.D. 1169-
FAMILIARES THOMÆ ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS.⁴ 70.

(Pet. Bles. 24 (Migne, cenvii.); MS., C.C.C.C. (Litteræ excusatoriæ).⁵

Doletis et causamini quod ad archidiaconum Sares- In favour
beriensem me contuli; sed, si culpa est accessisse ad of Regi-
eum, reddit me necessitas excusatum. In verbo Do- nald, arch-
mini dico vobis quod nec noveram nec audieram quod deacon of
dominus vester adversus eum aliquid rancoris aut odii Salisbury.
concepisset. Nunc etiam certissime novi quod vestro (Cf. Ep.
domino reconciliari toto corde desiderat, et jam, nisi 612.)

¹ et, Liv.

² Marked for omission in V*.

³ Om. Liv.

⁴ Ad . . . Cantuariensis, M;
not in MS.

⁵ Litt. excus., MS.; om. M.

inimicus¹ homo impedisset, per omnia satisfactorius se ipsius pedibus humiliter advolvisset. Adhuc etiam correctionem et conversionem ipsius exspecto quotidie, et ad hoc operam adhibeo diligentem. Sed sunt aliqui cum eo qui seminant zizania, et firmiter interdiciunt ne domino vestro reconcilietur, si patris sui, quem super omnia diligit, ac totius sui generis salutem et quietem desiderat. Scitis equidem, quia homo circumspectus est et industrius, vobisque ac domino vestro fructuosissimus esse potest, si staret vobiscum, si in se partem vestræ persecutionis exciperet. Scio etiam quod ad hoc eum tenuissima exhortatio domini Cantuariensis efficaciter inclinaret. Date operam, quæso, ut ad eum a domino vestro super hoc litteræ dirigantur. Quod si non facitis vestræ utilitatis intuitu, faciatis hoc saltem suæ conversionis et salutis obtentu. Certe Moyses, ut Hobab² ab errore gentilitatis averteret, volens ipsum tanquam necessarium retinere, dicebat: "Proficiscimur ad locum quem Dominus daturus est nobis; veni nobiscum et benefaciamus tibi, quia Dominus bona promisit Israeli, noli nos relinquere; tu enim nosti in quibus locis castra ponere debeamus, et eris ductor noster." Si Moyses Gentilem postulabat sibi fieri ducem, non erubescat, quæso, Moyse minor archidiaconum sibi adjungere dolorum et laborum participem. Archidiaconus enim hoc præcipue desiderat, ut pro eo et cum eo laborem et dolorem inveniat. Nuper legebamus in libro Regum, et occurrit nobis verbum illud Ethai Gethæi³ ad David egredientem nudis pedibus de Jerusalem a facie Absalon, et dicentem quod ille reverteretur; illeque respondit, "Vivit Dominus quia non derelinquam te, neque in vita neque in morte." Suspirans ergo archidiaconus, "Sic faciat mihi," inquit, "Dominus," et hoc addat

Num. x.
29, 81

Vid. II.
Sam. xv.
19, 21.
Ib. xix.
13.

¹ *inimicus*, M; *unicus*, MS.

² *Jobab*, MS.

³ *Ethey Gethey*, MS., for *Etheij*, *Getheij*?

“antequam moriar, ut sic possim domino Cantuariensi
 “et ex corde hoc dicere et opere adimplere.” Suggestite,
 quæso, domino archiepiscopo ne clericum suum verbis
 provocet aut nimis exasperet, ne, dum ligna cum
 proximo cæduntur in sylva ferrum de manubrio securis
 evadat proximumque interimat. Ligna enim, teste
 Gregorio, cædimus, cum per increpationem proximi
 peccata succidimus; sed ferrum securis elabitur proxi-
 mumque occidit, dum contumeliosa correctio conscien-
 tiam proximi vulneratam a dilectionis spiritu in mor-
 tale¹ odium vertit. Sane non est admonitio accepta
 in oculis Altissimi quæ non fit ex caritatis intimo, et
 in spiritu lenitatis. Quod liquido patet ex verbis
 Eliæ² dicentis: “Ecce Spiritus Domini subvertens
 “montes et conterens petras, et non in spiritu Domi-
 “nus; et post spiritum commotio, et non in commo-
 “tione Dominus; et post commotionem ignis, et non in
 “igne Dominus; et post ignem sibilus auræ tenuis,
 “et in sibilo Dominus.” Nam cum per³ prædicta
 terribilis imprecatio exprimatur, per sibilum auræ
 tenuis, blanda, et amica exhortatio designatur. Hæc
 fit cum silentio, illa fit cum iracundia et tumultu,
 sicut scriptum est: “Quoniam aquæ Siloes cum silentio
 “currunt, aquæ vero Rasin transeunt cum tumultu.”
 Porro dominus Cantuariensis, qui, sicut mihi videtur,
 jam aggressus est arctioris et altioris vitæ propositum,
 non spiritum hujus mundi accepit, sed spiritum qui
 ex Deo est. Caritas ergo Dei, quæ diffusa est in
 corde illius, usque ad proximum se extendat, sicut
 decet sanctum. Unde,⁴ si Saresberiensis archidiaconus
 perseverat in ea satisfactione et obedientia quam pro-
 mittit, aperienda sunt ei viscera caritatis. Ego autem
 magnum reputo tantum lucrificare virum; qui, si
 vestigiis domini Cantuariensis inhæserit, fructum in

Moral. x.
 7 (freely
 quoted).

¹ *immortale*, MS., by alteration
 (but wrongly).

² *Ysaie*, MS.

³ *per*, om. MS.

⁴ *Nam*, MS.

Jos. v. 13.

ecclesia Dei faciet tempestivum. Si adhuc residet in animo ejus adversus archidiaconum aliqua suspicionis occasio, antequam eundem in sacrarium suæ familiaritatis admittat, fidem ipsius experiatur operibus. Josue quidem non prius Angelum amicum recepit, quam amicum esse cognoverat, sciscitans prius suusne esset an adversariorum. Illud verbis assero confidenter, quoniam si conversionem ejus procurare voluerit, in eo quod Saulum reperit, Paulum inveniet. Super conversione siquidem et salute archidiaconi anxia sollicitudo me tangit; non enim possum eum non diligere qui frequenter in suis [dilectionibus et]¹ benedictionibus me prævenit.

DCXXIII.

ALEXANDER PAPA RÔTRODO ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO,² ET BERNARDO NIVERNENSI³ EPISCOPO.

(A. 38; O. ii. 32; Z. v. 3; Lup. v. 3; Thom. 253.)

A.D. 1170
Jan. 19.
Commission for reconciliation.

The kiss of peace.

Carissimus in Christo filius noster Henricus Illustris Anglorum rex nobis, per litteras et nuntios, significavit quod ipse venerabili fratri nostro Thomæ Cantuariensi archiepiscopo concesserat, ut, pro amore Dei et nostro necnon et ecclesiæ Romanæ, ad ecclesiam suam secure veniret, et eam atque omnes possessiones suas, sicut habuit antequam exiret dum in gratia sua esset, in pace teneret atque haberet, et sui similiter qui exierunt⁴ pro⁵ eo. Verum jam dicti nuntii nobis inter cætera proposuerunt, quod præfatus rex, graviter provocatus, firmaverat se memoratum archiepiscopum in osculo pacis⁶ nullatenus recepturum; cui tamen pri-

¹ dilectionibus et, MS.

² archiepiscopo, A; om. L.

³ Vevernensi, V.

⁴ exierunt, O, Z; exierant, L.

⁵ pro, A, Z; om. L.

⁶ pacis, Z; om. L.

mogenitus, filius suus, pro amore Dei et nostro, vice sua osculum exhiberet. Magister quoque Vivianus ad nostram præsentiam reversus nobis diligentius intimavit, quod jam dicto archiepiscopo, sicut in colloquio apud Montem Martyrum habito intellexerat, gratiam et amorem suum concederet; et ipsum possessiones suas, sicut prædecessor eas unquam melius habuerit,¹ faceret obtinere; necnon et mille marcas ei pro apparatu suo ad præsens conferret. Inde, (siquidem est quod nos de prudentia, discretione quoque et honestate vestra, plenam in omnibus spem fiduciamque tenentes, et quod nobis et ecclesiæ Romanæ sincerissima estis devotione astricti, nihilominus attendentes) vos ad prænominatum regem et archiepiscopum pro hujus pacis executione duximus transmittendos. Quocirca fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus atque præcipimus, necnon et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus in unum pariter² convenientes, ad eundem regem eundi³ infra mensem post harum susceptionem litterarum⁴ iter arripiatis,⁵ et eum ex parte Dei et nostra diligentius ac sollicitius moneatis, et multimodis inclinare curetis, quod sæpedicto archiepiscopo pacem et securitatem suam concedat, et eum, ob Divinæ majestatis reverentiam et pro honore beati Petri ac nostro necnon et pro salute sua, in osculo pacis recipiat, et ipsi ac suis universas possessiones eorum, sicut unquam eas melius habuerit (quemadmodum per plerosque nuntios nostros, et maxime per dilectum filium nostrum Willelmum, titulo⁷ Sancti Petri ad Vincula⁸ presbyterum cardinalem, atque præscriptum Vivianum, ipsum facturum promisisse accepimus) clementer restituat; et illum ad ecclesiam

The kiss of
peace and
restoration of
property.

¹ *habuit*, A, O; *habuerat*, Z, L.

² *pariter*, Z; om. L.

³ *eundi*, A, O, Z; *eundum*, V; om. L.

⁴ *litterarum*, om. A.

⁵ *accipiat*, L.

⁶ *eam*, A, O; *eum*, L.

⁷ *tituli*, Z.

⁸ *vinculo*, V.

Interdict
to be pro-
nounced
if the king
do not
fulfil the
terms.

suam faciat secure redire, et ibidem in pace manere. Archiepiscopum etiam ad illam pacem suscipiendam ex parte nostra studiosius exhortemini,¹ et eum ut erga regem, quantum salva libertate ecclesiæ et absque periculo suo² ac suorum potest, se humiliet instantius moneatis. Veruntamen³ si rex ad solutionem⁴ mille marcarum, de quibus supra fecimus mentionem, inclinari non possit, nolumus ut pax propter hoc aliquatenus impediatur si alia rex velit complere.⁵ Quod si ea quæ nobis promisit, et maxime de integra possessionum ablatarum restitutione, et illa etiam quæ sibi de osculo significavimus,⁶ nisi forte archiepiscopus osculo filii velit esse contentus, infra quadraginta dies post commonitionem nostram⁷ noluerit adimplere, vos totam terram ejus cismarinam, auctoritate beati Petri et nostra, omni contradictione et appellatione remota, interdicti sententiæ subjiatis, et in ea omnia Divina, præter baptismum parvulorum et poenitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, nisi forte vobis omnino constaret quod sæpefatus rex Henricus in brevi post quadraginta dies elapsos adimpleret,⁸ aut archiepiscopus osculum filii pro suo velit suscipere. Si autem pax fuerit cooperante Domino consummata, vos eundem regem, non statim pace facta, sed post aliquantulum⁹ intervallum secundum discretionem vestram interpositum, ex parte Dei et nostra commonere¹⁰ curetis, et ei, in delictorum suorum veniam, injungatis, quod consuetudines illas¹¹ pravas, et illas maxime quas ipse de novo adjecit et quæ contra salutem suam et

¹ studiosius exhortemini, om. L.

² sui, A, Z; suo, L.

³ Veruntamen complere transferred in Z to after suscipere, below.

⁴ sollicionem, V.

⁵ implere, A.

⁶ significavimus . . . osculo, A, O; om. L.

⁷ vestram, Z, with vel nostram interl.

⁸ adimplere deberet, A.

⁹ aliquantum, O.

¹⁰ Dei et nostra commonere, A, Z; Dei et commonitione vestra, L.

¹¹ illas, A; om. L.

libertatem ecclesiæ fuerint, deleat penitus et condemnet, et episcopos atque alias personas regni ab earum observatione absolvat; ac fructus perceptorum reddituum archiepiscopo et suis restituat. Quod si vestrae in hac parte commonitioni non acquieverit, vos quæ de consuetudinibus illis fuerint abolenda nobis una cum ipso archiepiscopo, necnon et quod rex de perceptorum fructuum restitutione facere velit, vestris litteris, quanto celerius poteritis, plenius intimare curetis. Verum si certam spem de pace et reconciliatione facienda conceperitis, vos universos excommunicatos, qui absolvendi fuerint, absolvatis; ita quidem quod, nisi pax fuerit subsecuta, ipsos¹ in priorem excommunicationem, nullius contradictione vel appellatione obstante, continuo reducat. Præterea si rex ad osculum præstandum nullatenus² poterit induci, vos archiepiscopum inducere laboretis, quod, si id absque periculo personæ suæ et suorum fieri posse cognoverit, et in consilio suo invenire potuerit, osculo filii³ contentus exsistat. Quod si uterque vestrum his exsequendis interesse non poterit vel noluerit (quod tamen non credimus), alter nihilominus⁴ ea quæ prædicta sunt non differat adimplere. Ad hæc vobis præcipimus ut sæpedictum regem, super eo quod dilectum filium nostrum P[etrum] archidiaconum Papiensem, ad eum a dilecto filio nostro G[ratiano] subdiacono et notario et magistro Viviano, transmissum, quidam sui, ad nutum illius⁵ (ut dicitur) et de mandato ejus, ceperunt, et quibusdam rebus suis⁶ privatum inhoneste tractaverunt, durius increpetis, et eos quos in eundem P[etrum] et illius socios clericos violentas manus injecisse constiterit, appellatione remota, excommunicatos publice nuntietis, et ab omnibus præcipiatis sicut

The excommunicates.

Outrage on Peter of Pavia.

¹ ipso, Z.

² nulla ratione, Z, with *vel nullatenus* interl.

³ sui, ins. O.

⁴ nihilominus, A, Z; non minus, O, L.

⁵ ipsius, Z, with *vel illius* interl.

⁶ suis, O, A; ejus, L.

Gratian
and
Vivian.

excommunicatos vitari, donec ablata restituant, injuriam passis congrue¹ satisfaciant, et ad nos cum vestris litteris satisfacturi accedant. Illud quoque regi diligentius intimetis, quod jam dictus Gratianus non aliud quam fecit, salvo mandato nostro, facere potuisset. Quod si attentasset, nos id procul dubio irritaremus. Si quis autem quod ipse vel ejus socius aliud² secundum mandatum nostrum potuisset fecisse, regi proposuit,³ ei⁴ verum nequaquam suggessit. Datum Beneventi decimo quarto kalendas Februarii.

DCXXIV.

ALEXANDER PAPA ROTRODO ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO.

(A. 48; O. ii. 42; Z. v. 2; Lup. v. 2; Thom. 252.)

On his
appoint-
ment as
commis-
sioner.

Quoniam de persona tua, præ cæteris coepiscopis tuis et aliis personis ecclesiasticis quæ in terra illis Anglorum regis consistunt, specialem⁵ fiduciam obtinemus; et te nobis et Ecclesiæ Romanæ sincerissima novimus⁶ devotione adstrictum, tibi negotium venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archiepiscopi, de pace et reconciliatione sua, commisimus exsequendum. Inde siquidem est, quod fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, necnon⁷ et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus⁸ in præscripto negotio ita⁹ te constantem et diligentem, omni timore et dubitatione remota, exhibeas, quod præfatus rex pontificalem in te maturitatem et

¹ *condigne*, Z, with *congrue* interl.

² *quam*, ins. L; om. A, O, Z.

³ *proposuisset*, L.

⁴ *ei*, A, O; om. L.

⁵ *spiritualem*, O; corr. to *specialem*, A.

⁶ *novissimus*, V.

⁷ *necnon*, om. Z.

⁸ *quod*, O.

⁹ *ita*, om. A.

constantiam inveniatur, et te Deum et officii tui debitum magis quam hominem revereri cognoscat. Nos quoque, spe illa quam de tua persona jam pridem concepimus et sæpius experti sumus nequaquam frustremur; nec te ad præscripti negotii executionem, præ cæteris personis quæ in terra memorati regis esse noscuntur, specialiter elegisse debeamus merito poenitere, sed tuam potius super hoc sollicitudinem et diligentiam teneamus multipliciter commendare.

DCXXV.

ALEXANDER PAPA BERNARDO NIVERNENSI EPISCOPO.

(A. 47; O. ii. 41; Z. v. 6; Lup. v. 6; Thom. 287.)

Quoniam de prudentia,¹ et honestate, et constantia tua fiduciam plenam concepimus, et certum super his in multis experimentum habuimus, te, in executione pacis venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archiepiscopi, Rotomagensi archiepiscopo duximus adjungendum; illum autem, quod² de terra illustris Anglorum regis esse³ dignoscitur, executorem una tecum constituimus, ne idem rex aliquam adversum nos querelandi occasionem videretur habere, eo quod negotium illud personis extraneis et extra terram suam manentibus, commissemus. Et quoniam, sicut diximus, te virum pontificalis maturitatis et constantiæ esse cognoscimus, et honestate ac litteratura inter cæteros coepiscopos tuos pollere, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus si præfatus Rotomagensis, in his quæ vobis injunximus⁴ una tecum procedere nolle, sive

On Bernard's appointment as commissioner.

¹ et, ins. Z, L.

² qui, Z.

³ esse, A, O; om. L.

⁴ injunximus, A; injungimus, Z, L.

non posset, tu in præscripto negotio,¹ omni timore et dubitatione semota, secundum tenorem litterarumstrarum incunctanter procedas, et te in hoc ita sollicitum et diligentem exhibeas, quod a Deo dignum exinde præmium merearis recipere, et coram hominibus laudem et gloriam non modicam propterea valeas reportare; nos quoque sollicitudinem tuam teneamur multipliciter commendare, et devotionem ac constantiam tuam,² quam in aliis expertam habemus, possumus in hac parte, sicut desideramus,³ plenius comprobare.

DCXXVI.

ALEXANDER PAPA HENRICO REGI ANGLIÆ.

(A. 60; O. ii. 34; Z. v. 1; Lup. v. 1; Thom. 307.)

Jan. 1170.
Henry's
envoys at
the papal
court.

Dilecti filii nostri, Joannes Saresberiensis⁴ decanus, Ægidius Rothomagensis, et⁵ Joannes Sagiensis, archidiaconi, nuntii tui, ad nostram præsentiam accedentes nobis regiæ celsitudinis litteras detulerunt, ex quarum tenore cognovimus quod, eis super his quæ nobis ex parte tua dicerent, tanquam tibi ipsi, credere debemus. Qui utique, una cum archidiacono Saresberiensis Reginaldo, coram nobis et fratribus nostris præsentibus quædam instanter et sollicite proposuerunt, quibus sicut nec debuimus, non duximus aliquatenus acquiescendum. Tandem vero, cum his quæ nobis in principio fuerant intimata aures, sicut non decebat, nullatenus inclinarem, nobis diligentius proposuerunt quod tu, sicut in eorum⁶ commemoratorio⁷ vidimus, venerabili fratri nostro Thomæ Cantuariensi archiepiscopo con-

¹ negotio, om. Z.² ac constantiam tuam, A, O; de constantia tua, Z, L.³ desideramus, A, O; desideravimus, L.⁴ de Saresberia, L.⁵ et, Z.⁶ eorum, A, Z; om. L.⁷ commemoratorio, A, O, Z; commemoratorio, L.

cesseras, ut, pro amore Dei et nostro nec non et ecclesiæ Romanæ, ad ecclesiam suam secure veniret, et eam atque possessiones suas omnes, sicut habuit antequam exiret dum in gratia tua esset, in pace tene-
ret atque haberet, et sui similiter qui pro eo exierunt. Quod siquidem gratum plurimum et omnino acceptum habemus, de misericordia Christi sperantes quod ille qui incepit hoc meliori fine concludet, et¹ te ad illius quod deest consummationem inducet. Quare hoc ejus a quo bona cuncta procedunt immensæ et superabundanti clementiæ adscribimus, et munificentiæ tuæ super hoc multiplices gratiarum exsolvimus actiones. Cum autem prædictos nuntios de forma securitatis, et max-
ime super osculo præstando, non modicum sollicitare-
mus, responsum nobis dederunt, quod, graviter provo-
catus, firmaveras te præfatum archiepiscopum in osculo
[paci]² nullatenus recepturum, cui tamen primogenitus
filius tuus, pro amore Dei et nostro, vice tua osculum
exhiberet. Unde quoniam alter nuntiorum nostrorum,
magister Vivianus videlicet,³ ad præsentiam nostram
reversus, nobis diligentius intimavit quod prælibato
archiepiscopo, sicut in colloquio apud Montem Marty-
rum habito intellexerat, gratiam et amorem tuum con-
cederes,⁴ et ipsum possessiones suas, sicut prædecessor
ejus eas unquam melius habuerit,⁵ faceres obtinere, nec
non et mille marcas ei pro apparatu suo ad præsens
conferres, nos, de regiæ celsitudinis clementia omnino
confisi, de osculo sibi⁶ præstando preces et exhorta-
tiones nostras apud excellentiam tuam, prænominatis
nuntiis tuis plus justo etiam renitentibus, duximus
interponendas. Et quoniam regiæ congruit dignitati
et honori, atque saluti tuæ noscitur plurimum expedi-
re, ut quod cordi tuo super his est Divinitus inspi-

The kiss of
peace.

¹ a, ins. L.

² paci, om. A, O, Z.

³ videlicet, A, O, V; scilicet, L.

⁴ concedens, L.

⁵ habuerit, Z; habuit, O; habu-
erat, L.

⁶ tibi, L.

Absolution
from vow
to with-
hold the
kiss of
peace.

Restitu-
tion of
property.

A new
commis-
sion.

ratum, ad optatum et Deo gratum perducas effectum, ita quod ab eo propter hoc mercedem plenam et perfectam recipere merearis, serenitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus, et exhortamur in Domino, necnon et te¹ a juramenti firmatione, si quando² calore iracundiæ ductus fecisti, auctoritate beati Petri et nostra penitus absolventes, in remissionem tibi peccatorum injungimus quatenus prænominatum archiepiscopum, ob Divinæ reverentiam majestatis et obtentu beati Petri et nostro, necnon et pro salute et honore tuo, in osculo pacis recipias, et ei pacem et securitatem tuam, necnon et universas possessiones suas et suorum,³ sicut eas ullo tempore melius habuerit,⁴ clementer restituas, et ita nos in hac parte, immo Deum in nobis, exaudias, qui tibi propter hoc perenne præmium largiatur in cælis, et in terris laudem et gloriam conferens copiosam, te atque tuos hæredes suos faciat cohæredes. Si quæ vero alia inter vos, per carissimum filium nostrum in Christo Ludovicum illustrem⁵ Francorum regem, et per venerabiles fratres nostros Rothomagensis archiepiscopum et Suesionensem episcopum, vel per alios majora tractantur; aut si aliqua magis accepta prænominato archiepiscopo postmodum promisisti, ea in remissionem⁶ delictorum⁷ tuorum adimpleas, et plenius ac diligentius exsequaris. Nos enim jam dictum Rothomagensis archiepiscopum,⁸ et venerabilem fratrem nostrum Bernardum Nivernensem episcopum, ad præsentiam tuam pro supradictæ⁹ pacis executione transmittimus; per quos tibi voluntatem atque¹⁰ nostram, et quæ regiæ saluti et honori

¹ *et, V; om. L; et te, Z.*

² *si quam, with vel quando interl., Z.*

³ *et suorum, A, O; om. L.*

⁴ *habuerit, Z; habuit, L.*

⁵ *illustrem, A; om. L.*

⁶ *remissione, O.*

⁷ *peccatorum, Z.*

⁸ *archiepiscopum, A, O; om. Z, L.*

⁹ *suprascripte, Z, with dicte interlined.*

¹⁰ *atque, Z.*

plurimum¹ expedire cognoscimus, significamus, sublimitatem² tuam rogantes attentius et monentes, ut, si aliquid³ addendum fuerit vel mutandum, hoc ad commonitionem illorum, pro amore Dei et nostro, ita corrigas et emendes; et ea quæ tibi ex parte nostra proponunt tali modo exaudias, et aurem benevolam adhibens ita efficaciter digneris implere, quod omnipotens Dominus et misericors veram tibi et hæredibus tuis pacem concedat, et honor inde regius multimodis adaugatur, ac tu indeficiens propter hoc a Deo præmium, et in conspectu hominum laudem et gloriam non modicam, debeas reportare. Prædicti siquidem archiepiscopus et episcopus,⁴ certa spe de pace et reconciliatione concepta, illos qui fuerint absolvendi excommunicatos absolvent, ita quidem quod si pax, Domino faciente,⁵ sequatur, nullum honoris, ordinis, aut officii sui⁶ periculum, sive aliquam infamiæ notam, pro eo quod excommunicati fuerant, debeant sustinere. Archiepiscopum enim ad pacem suscipiendam inducent ex parte nostra, et si in aliquo justum metum prætenderit, te ad eum tollendum sollicitius admonere, et multimodis, ex parte Dei et nostra, ad ea quæ tibi per eos significamus implenda inclinare debebunt. Verum si pax (quod Deus⁷ avertat!) subsecuta non fuerit, et illi qui se appellasse proponunt appellationem suam⁸ duxerint prosequendam, nos eorum rationes super hoc diligentius audiemus, et causa cognita, secundum quod Deus nobis administraverit, iudicabimus. Qui utique in proximis octavis beati Michaelis, sive in proximo festo sancti Lucæ, appel-

¹ plurimum, O; om. L.

² aliquid, A; quid, L.

³ archiepiscopi et episcopi, A; archiepiscopus et episcopi, O; archiep. Rothomagensis et episcopus, Z.

⁴ favente, Z, with vel faciente interl.

⁵ sui, A, O; om. L.

⁶ eos, A, O; nos, L; eos with vel nos interl., Z.

⁷ Dominus, Z.

⁸ suam, om. L.

lationem suam prosequantur; ita tamen quod prorogatio ista non debeat alterutrius partis justitiæ in aliquo præjudicare.

DCXXVII.

ALEXANDER PAPA AD GILEBERTUM LONDONIENSEM
EPISCOPUM.

(C. 225; D. 68; Thom. Ep. 280; Cf. R. de Diceto, i. 337.)

Feb. 12.
Autho-
rising the
bishop's
absolution.

Quod tibi ad præsens apostolicæ benedictionis alloquium nullatenus impertimur, non duritiæ nostræ sed meritis causæ tuæ¹ potius ascribendum. Cum enim metropolitanum tuum sententiam in te audiverimus² protulisse, indignum omnino esset, et ab honestate nostri officii penitus alienum, ut te nostris³ deberemus litteris salutare. Quod utique grave plurimum et omnino molestum habemus, cum te, sicut venerabilem fratrem nostrum et virum quem religione non modica litteratura quoque et honestate novimus præeminere, arctioris in Domino caritatis brachiis amplectimur, et tibi in omnibus, quantum cum Deo et justitia possumus, prompto animo deferre velimus, et affectioni tuæ honorem et gratiam libentius exhibere. Ut autem nostram circa personam tuam voluntatem certis operum indiciis experiaris, et nos tibi benedictionem, non de voluntate sed de necessitate potius, subtraxisse cognoscas, venerabilibus fratribus nostris Rothomagensi archiepiscopo et Exoniensi episcopo dedimus in mandatis ut, a te recepto juramento quod nostro, super his pro quibus in te sententia est prolata, debeas parere mandato, nostra vice absolvant, si, de appellatione quam diceris fecisse diffusus, potius absolvi vol-

¹ est, ins. G.

² audivimus, D.

³ vestris, G.

ueris, quod tibi magis credimus expedire quam tuam prosequi appellationem. Si autem appellationem duxeris prosequendam, nos personam tuam libenter videbimus, et, rationibus tuis diligenter auditis et cognitis, super hoc, secundum quod nobis Dominus administraverit, judicabimus. Quod si a¹ jam dicto archiepiscopo et episcopo absolvi volueris, ipsi te, auctoritate nostra, absolvent, ita quidem ut pro eo quod excommunicatus fueras, nullum ordinis aut officii seu dignitatis periculum, neque aliquam infamiae notam debeas sustinere. Verum si uterque illorum his exsequendis interesse non poterit, alter (sicut dictum est) ea nihilominus exsequatur, et venerabili fratri nostro Thomæ archiepiscopo Cantuariensi ex parte nostra præcipiat, necnon et in virtute obedientiae injunget, quod absolutionem tuam occultam habeat et omnino secretam, donec absque periculo tuo valeat propalari.

Et quoniam² dilectus filius noster magister David, Master David recommended. ecclesiae tuæ canonicus, vir utique litteratus, providus, et discretus, et tibi etiam fidelissimus, apud nos pro negotio tuo, tam secreto quam publice, coram nobis et fratribus nostris sollicite institit, et ejus executioni omnem quam potuit, et etiam ultra quam debuit, studium et diligentiam adhibere curavit, discretionem tuam, per apostolica scripta, rogamus attentius et monemus, quatenus eundem pro reverentia beati Petri et nostra, et obtentu sui ipsius, quod tibi adeo fidelis et devotus exstitit, habeas propensius commendatum, nec adversus eum pravis aliquorum suggestionibus credas, vel de ipsius in aliquo fidelitate diffidas, sed ejus obsequium ita remuneres quod ipse tibi et tuis debeat omni tempore fidelis et devotus exsistere, et nos, id gratum acceptumque tenentes, affectioni tuæ multiplices inde gratias teneamur referre.

Datum Beneventi, ii. idus Februar.

¹ a, om. D.

| ² quum, G.

DCXXVIII.

ALEXANDER PAPA ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO ET
NIVERNENSI EPISCOPO.^a

(A. 39 ; O. ii. 33 ; Z. v. 4 ; Lup. v. 4 ; Thom. 254 ; W. Cant. 78.)

The com-
missioners
are to
follow
Henry into
England.

Quoniam de vestræ devotionis ac sinceritatis fervore, discretionem quoque, maturitatem, et prudentiam vestram, plenam in omnibus spem fiduciamque tenemus, vos ad executionem pacis venerabilis fratris nostri Thomæ, Cantuariensis archiepiscopi, præ cæteris regni Francorum personis elegimus, et ad carissimum in Christo filium nostrum Henricum, illustrem Anglorum regem, sicut per alias vobis litteras significavimus, propter hoc duximus transmittendos. Unde, quoniam eundem regem postmodum in Angliam audivimus transfretasse, ne forte prædicti archiepiscopi negotium propter hoc possit¹ quomodolibet impediri sive protendi, fraternitati vestræ,² per iterata scripta mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus, sicut³ gratiam beati Petri ac nostram caram habetis, et nos et ecclesiam Romanam de honestate ac constantia vestra volueritis aliqua de cætero ratione confidere, in unum pariter convenientes, ad memoratum regem eundi infra viginti dies post harum susceptionem litterarum, omni excusatione postposita, nisi id jam forte feceritis, iter arripiatis, et ad eum festinare curetis. Cum autem ejus præsentiam habueritis, vos ipsi ea quæ in aliis litteris nostris vobis expressimus, sicut viros pontificalis constantiæ decet, omni dubitatione et timore

¹ *poscit*, V.

² *fraternitatem vestram*, V.

³ *sicut*, om. A.

^a Jaffé refers this letter to February ; but the date ought to be later, as it was not until the first

week of March that Henry crossed from his continental dominions into England. See Reuter, ii. 483.

remoto,¹ instantissime proponatis, et eundem ad illorum executionem, ex parte nostra, studeatis modis omnibus invitare. Quod si rex ea quæ nobis promisit, et maxime de integra possessionum ablatarum restitutione, et plena pace archiepiscopo ac suis reddenda; necnon et super osculo eidem præstando (nisi forte osculo filii velit esse contentus), infra quadraginta dies post commotionem vestram adimplere noluerit; aut arte aliqua sive ingenio per se vel per suos effecerit quominus ad eum juxta præceptum nostrum possitis accedere, et ipsi ea quæ a vobis super his vestræ sollicitudini sunt injuncta cum² omni libertate et securitate proponere, vos in totam terram ejus cismarinam,³ auctoritate beati Petri et nostra, omni contradictione et appellatione remota, interdicti sententiam proferatis, et in ea omnia Divina præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium prohibeatis officia celebrari, quemadmodum in aliis litteris quas vobis inde direximus constat expressum fuisse. Litteras quoque nostras, quas, super observatione interdicti, archiepiscopis et episcopis terræ suæ quæ citra mare consistit transmittimus, eisdem,⁴ omni excusatione⁵ postposita, destinetis, et ipsis ex parte nostra firmiter injungatis, quod interdictum nostrum, nullius timore, prohibitione, vel appellatione obstante, per suas parochias irrefragabiliter servant, nec contra hoc aliquo modo venire præsumant. Quod si aliquis archiepiscopus vel episcopus, aut alia quælibet persona, interdictum vestrum observare contempserit, vos eum ab officii sui executione, sublato appellationis remedio, suspendatis; et, si nec sic resipuerit, in eum excommunicationis sententiam promulgetis. Sæpedito vero regi, præter ea quæ scripta sunt, viva voce vel litteris vestris con-

Interdict
in case of
non-ful-
filment of
promises.

¹ *semoto*, O; *semoto*, with *vel* *remoto* interl., Z.

² *cum*, O, Z; *ex*, L.

³ *cismarinam*, A.

⁴ *eisdem*, A; *eis*, L.

⁵ *occasione*, Z.

The king
to be
threatened
with ex-
communi-
cation.

stantissime proponatis, quod, si nec sic resipuerit, personæ suæ, sicut nec Frederico dicto imperatori fecimus, nequaquam parcemus, sed in eum potius excommunicationis sententiam absque dubio proferemus. Volumus autem, et sub obtentu gratiæ Dei et nostræ districtæ vobis¹ injungimus, ut in his quæ prædiximus exsequendis omnem quam convenit et oportet diligentiam et studium adhibeatis. Et si uterque vestrum adesse non poterit vel noluerit (quod tamen non credimus, nec conveniens aut² tolerabile esset), alter non minus ea quæ prædicta sunt, omni dubitatione et timore sublato, adimpleat.

DCXXIX.

ALEXANDER PAPA OMNIBUS CANTUARIENSIS PROVINCIÆ³
EPISCOPIS.

(A. 64; O. vi. 138; Z. v. 7; Lup. v. 7; Thom. 240; W. Cant. p. 80.)

Feb. 18.
Announc-
ing the
commis-
sion.

Noverit industria vestra quod nos venerabiles fratres nostros Rotrocum Rothomagensē archiepiscopum et Bernardum Nivernensem episcopum ad regem Anglorum, pro pace et reconciliatione venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archiepiscopi, destinavimus, eis dantes in mandatis et firmiter præcipientes quod, nisi idem rex ad pacem et concordiam, secundum quod nobis per litteras et nuntios suos promisit, ad commonitionem illorum inclinari potuerit, totam terram ejus quæ citra mare consistit, omni contradictione et appellatione remota, subiciant interdicto, et in ea

¹ vobis, om. L.

² vel, L.

³ So Z; *Cantua provinciæ*, V; *Cantua*, L; *terra regis Anglorum in Anglia*, O. In A this letter is

wrongly inscribed *Turonensi archiepiscopo*. (Cf. Ep. 634.)

⁴ *Rotrocum . . . Bernardum*, A; om. Z, L.

omnia Divina præter baptisma parvulorum et poenitentias morientium prohibeant officia celebrari. Inde siquidem est quod universitati vestræ, per apostolica scripta præcipiendo, mandamus, et sub poena ordinis et officii, in virtute obedientiæ, vobis¹ injungimus, quatenus² supradictorum³ archiepiscopi vel⁴ episcopi, vel alterius eorum⁵ si uterque adesse non potuerit vel noluerit, in hac parte sententiam, si quam ab eis contigerit inde proferri, nullius timore, gratia, vel prohibitione obstante, per vestras parochias, omni excusatione et appellatione remota, firmiter observetis, et ab omnibus faciatis, quantum in vobis est, irrefragabiliter observari. Datum Beneventi duodecimo kalendas Martii.

DCXXX.

ALEXANDER PAPA EBORACENSI, DUNELMENSI, ET CLERO EORUM.

(A. 45 ; O. ii. 39 ; Z. v. 8 ; Lup. v. 8 ; Thom. 248.)

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venera- Feb. 18.
bilibus fratribus Rogero Eboracensi⁶ episcopo apostolicæ sedis legato, et Hugoni⁷ Dunelmensi episcopo, et dilectis filiis aliis ecclesiarum prælati per Eboracensem archiepiscopatum constitutis, salutem⁸ et apostolicam benedictionem.

¹ vobis, om. Z.

² quatenus, A ; quod, O, Z ; ut, L.

³ supradictorum proferri. Brial. reads (xvi. 423) *sententiam quam prænominatus archiepiscopus et episcopus, vel alter eorum . . . noluerit, in præfati regis terram*

juxta præceptum nostrum protulerint.

⁴ et, O.

⁵ eorum, om. O.

⁶ Alexander Rogero, Z ; om. al.

⁷ Hugoni, Z ; om. al.

⁸ salutem . . . benedictionem, Z ; om. al.

Announc-
ing the
commis-
sion.

Noverit industria vestra quod nos venerabiles fratres nostros Rotrodum Rothomagensē archiepiscopum et Bernardum Nivernensem episcopum ad illustrem Anglorum regem, pro pace et reconciliatione venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archiepiscopi, destinavimus, eis dantes in mandatis et firmiter præcipientes quod, nisi idem¹ rex ad pacem et concordiam, secundum quod nobis per litteras et nuntios suos promisit, ad comonitionem illorum² inclinari potuerit, totam terram ejus quæ³ regno Francorum consistit, omni contradictione et appellatione remota, subjiciant interdicto, et in ea omnia divina præter baptismum parvulorum et poenitentias morientium prohibeant celebrari. Inde siquidem est quod universitati vestræ, per apostolica scripta præcipiendo, mandamus, et sub poena ordinis et officii, in virtute obedientiæ, vobis injungimus, quatenus⁴ sententiam quam prænominatus⁵ Cantuariensis in provinciam suam super hoc tulerit,⁶ nullius timore, gratia, vel prohibitionē obstante, per vestras parochias, omni excusatione et appellatione remota, firmiter observetis, et ab omnibus faciatis, quantum in vobis est, irrefragabiliter observari.

Datum Beneventi, duodecimo kalendas Martii.

¹ *idem*, Z.

² *illorum*, Z; *eorum*, L.

³ *ultra mare*, for *in regno Francorum*, Z.

⁴ *quatinus*, Z.

⁵ *supradictus*, Z.

⁶ *intulerit*, Z.

DCXXXI.

ALEXANDER PAPA ROTRODO ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO ET BERNARDO NIVERNENSI EPISCOPO.

(A. 43; O. ii. 37; V*. p. 135; Z. v. 5; Lup. v. 5; Thom. 255; Liverani, p. 545.)

Quoniam in aliis litteris, quas vobis super negotio Feb. 23.
venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi- As to dealing with
episcopi destinavimus, de excommunicatis suis expres- excommu-
sum discretioni vestræ mandatum nos dedisse recolimus, nicates.
ut eos, certa spe pacis concepta,¹ deberetis absolvere;
fraternitati vestræ per iterata scripta mandamus atque
præcipimus, quatenus² si eos per vos absolvi conti-
gerit, ipsos secundum ecclesiæ Romanæ formam et
consuetudinem absolvatis. Illis autem qui præfati
archiepiscopi vel³ commissæ sibi ecclesiæ possessiones,
sive clericorum suorum beneficia detinuerunt,⁴ et fruc-
tus etiam perceperunt,⁵ vel⁶ adhuc detinent sive per-
cipiunt, et⁷ maxime G[aufrido] archidiacono⁸ Cantua-
riensi, si ipsum ecclesiam de Otteford⁹ per manum
laicam (sicut audivimus) cepisse et tenere constiterit,
nulla ratione absolutionis beneficium indulgeatis, nisi
prius vobis¹⁰ cautionem sufficientem exhibeant, quod
memorato archiepiscopo beneficia quæ detinent sine
dilatione restituent,¹¹ et fructus inde perceptos absque
diminutione persolvent.¹² Quod si post cautionem ex-
hibitam et absolutionem acceptam adimplere noluerint,
vos ipsos¹³ in priorem excommunicationis sententiam,

¹ *accepta*, V*, Z.

² *quod*, O.

³ *aut*, L.

⁴ *detinuerunt*, V*.

⁵ *perceperint*, V*.

⁶ *vel*, om. V.

⁷ *et*, om. L.

⁸ *Cantuariensis archidiaconus*, V*.

⁹ *Occeford*, Liv. and some copies of Lup., while others read *Oxforde*; *Otteford*, V, Z.

¹⁰ *vobis*, om. L; *nobis*, Liv.

¹¹ *restituant*, A, L.

¹² *et . . . persolvant*, om. V*; *persolvent*, L.

¹³ So V*, Z; *illos*, A, L.

omni excusatione et appellatione postposita, reducat¹,
et ab omnibus faciatis, auctoritate nostra, sicut excom-
municatos, usque ad dignam² satisfactionem, vitari.

Data Beneventi, vii. kal. Martii.³

DCXXXII.

ALEXANDER PAPA THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO,
ET OMNIBUS EPISCOPIS ANGLIÆ.

(Z. iv. 50; Lup. iv. 43; Thom. 224; Wilkins, i. 458.)

Feb. 24.
Forbidding
a corona-
tion unless
the king
give secu-
rities to the
church.

Ex commissi nobis officii debito sollicitudini nostræ
incumbit ecclesiis Dei et jura sua servare, et, ne ab
aliquibus opprimi valeant aut deleri, studium tenemur
et diligentiam adhibere. Hac siquidem ratione inducti,
et ecclesiæ Cantuariensi suam volentes dignitatem et
justitiam conservare, fraternitati vestræ, per apostolica
scripta præcipiendo,⁴ mandamus, necnon et in virtute
obedientiæ injungimus, quatenus si Henricus illustris
Anglorum rex filium suum coronari voluerit et in
regem inungi, tu frater Cantuariensis, ad cujus officium
de antiqua ecclesiæ tuæ dignitate spectare audivimus,
ei manum nequaquam imponas, nec ab alio quolibet
imponi permittas, nisi prius illud juramentum exhibeat
quod alii reges, ejus prædecessores, ecclesiæ Dei, et
specialiter Cantuariensi, impendere consueverunt: Et
nisi universos ab observatione consuetudinum suarum,
et a sacramentis illis quæ ultimo ab hominibus Angliæ
extorta fuerunt prorsus absolvat. Vobis autem fratres
episcopi, auctoritate apostolica, districtius inhibemus ne
illius coronationi, nisi juramentum præstiterit, præ-
sumatis aliquatenus interesse. Sed vos potius absen-

¹ *inducatis*, L^v.

² *condignam*, L.

³ The date is from Z.

⁴ *præcipiendo*, Z; om. L.

tetis, et inde, nullius contradictione vel prohibitione obstante, celerius recedatis.

Dat.¹ Beneventi, sexto kal. Martii.

DCXXXIII.

ALEXANDER PAPA ROGERIO EBORACENSI ARCHIEPISCOPO
ET UNIVERSIS EPISCOPIS ANGLIÆ.²

(A. 264 ; O. ii. 217 ; Z. iv. 28 ; Lup. iv. 42 ; Thom. 247 ;
Rymer, i. 25.)

Quoniam ad audientiam nostram multorum jam pridem relatione pervenit, quod coronatio regum Angliæ et inunctio ad Cantuariensem archiepiscopum de antiqua ecclesiæ suæ consuetudine et dignitate pertineat, fraternitati vestræ præsentibus litteris, auctoritate apostolica, districtius inhibemus, ut, si illustris rex Anglorum filium suum, dum venerabilis frater noster Thomas Cantuariensis archiepiscopus in exilio fuerit, coronari voluerit et in regem inungi, nullus vestrum ei manum imponere præsumat, aut se exinde aliquatenus intromittere audeat. Quod si quis vestrum attentare præsumpserit, id in periculum officii et ordinis sui noverit procul dubio graviter redundare. In his vero appellationis remedium quibuslibet volumus denegari, et omnem malignandi occasionem excludi. Datum apud Cervinarium³ quarto⁴ kalendas Martii.

Feb. 26.
Forbidding
a corona-
tion.

¹ The date is from Wilkins.

² So A, O ; *Rogero*, om. V ;
Dunelmensi, et omnibus, for archiep.
et universis, V, L ; *et Hugoni Du-*
nelmensi et omnibus, Z.

³ *Cisvinarium*, O, Rymer ; *Cer-*

vinarium, Z ; *Cerumar*, Wilkins,
i. 459 ; *Cisvinarium*, Brial., xvi.
427.

⁴ *quarto* ins. before *kalendas*, L ;
om. O.

DCXXXIV.

ALEXANDER PAPA TURONENSI ARCHIEPISCOPO ET
SUFFRAGANEIS ET CLERO.

(A. 48; O. ii. 40; Z. v. 10; Lup. v. 10; Thom. 264.)

Feb.
Notices of
the inter-
dict.

Turonensi archiepiscopo et suffraganeis ejus,¹ necnon et dilectis filiis aliarum ecclesiarum prælatis² per Turonensem³ provinciam [constitutis].

Noverit industria vestra, &c. ut supra, usque ad: "inclinari potuerit,⁴ aut arte aliqua sive ingenio per se vel per suos effecerit⁵ quominus ad eum juxta præceptum nostrum accedere, et ipsi ea quæ sibi super his sunt a nobis injuncta cum omni libertate et securitate proponere possint, totam terram ejus quæ in regno Francorum consistit omni contradictione et appellatione," &c.

In eundem modum Bituricensi archiepiscopo et suffraganeis ejus, nec non et aliis ecclesiarum Prælatis.

In eundem modum Burdegalensi⁶ archiepiscopo apostolicæ sedis legato, et suffraganeis ejus.

In eundem modum Auxitano archiepiscopo et suffraganeis ejus.

In eundem modum universis episcopis et cæteris ecclesiarum prælatis per Rothomagensensem provinciam constitutis.⁷

¹ ejus, om. O, L.² prælatis, initial, A; om. O.³ So A, O; *Turonensis provincia constitutis*, Z, L.⁴ The letter is given in full by Z and G.⁵ efficere, A.⁶ The mention of the province of Bordeaux is omitted in L.⁷ These notices are abridged in Z.

DCXXXV.

ALEXANDER PAPA THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO.

(Z. v. 17; Lup. v. 17; Thom. 225.)

Per venerabilem fratrem nostrum Senonensem archiepis-
copum apostolicæ sedis legatum, et per alias litte-
ras nostras, discretioni tuæ nos significasse meminimus,
quod illustris Anglorum rex nobis de pace tua nuncios
et transcripta transmisit. Et nos venerabilibus fratri-
bus nostris Rothomagensi archiepiscopo et Nivernensi
episcopo de illius pacis executione litteras nostras
destinavimus, sicut jam dictus Senonensis prudentiæ
tuæ viva voce plenius potuit enarrare. Unde quoniam
dilecti filii nostri Alexander et Joannes¹ nuntii tui,²
pro quibusdam negotiis tuis, post præfati archiepiscopi
discessum moram facere voluerunt, nos tibi per eun-
dem archiepiscopum voluntatem et consilium nostrum
secretius et celerius duximus intimandum, fraterni-
tatem tuam per apostolica scripta rogantes attentius
et monentes, ut prædictorum Senonensis et Rothoma-
gensis archiepiscoporum et Nivernensis episcopi con-
silio et admonitioni, sicut per alias tibi litteras signi-
ficavimus, adquiescas.

The arch-
bishop of
Sens
returns
from the
Curia.

¹ A. . . . et Y., V; A. et V., L; A. et J., Z, where the names are filled up by interlineation. Cf. Epp. 359, 610.

² tui, om. L.

DCXXXVI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS UNIVERSIS¹
CHRISTIFIDELIBUS PER ANGLIAM CONSTITUTIS, QUI
CONTRA DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM JURAVE-
RANT.²

(P. 8; Herb. 8; Z. iv. 55; Lup. iv. 47; Thom. 78.)

Against
the oath
exactd by
the king.

Sciatis, carissimi, quod ex multa tribulatione et angustia cordis scripsimus, non quidem ut vos contristemus, sed ut intelligatis quam caritatem habeamus abundantius³ in vobis. Testis enim mihi est Deus quomodo cupiam vos omnes⁴ in visceribus Christi Jesu. Unde cognitis quæ⁵ tam corporis proxime quam animæ vestræ periculo, et ad ipsius quidem⁶ injuriam, nostris⁷ inaudita temporibus gesta sunt, non modicum contristamur et confundimur⁸ propter vos. Patet⁹ siquidem, fama vulgante, qualiter dominum papam, qui ipsius Christi imaginem [in ecclesia]¹⁰ gerit, et me pariter, qui, licet indignus, pater tamen et episcopus animarum vestrarum sum constitutus,¹¹ abjuraveritis.¹² Hoc et,¹³ præ cæteris quæ in exemplum justii judicii Dei jam pluribus annis sustinuimus,¹⁴ nobis¹⁵ ad incredibile

¹ *universis per Angliam*, A, O; *omnibus in Anglia*, L. The heading in the C.C.C. MS. of Herbert is, "Epistola hæc in persona Thomæ Cantuariensis archiepiscopi ad universos totius Angliæ clericos et laicos, absolvens eos a jramento quod contra dominum papam et ipsum fecerant, videlicet quod nec nuntium nec litteras ipsorum reciperent, et recipientes proderent." The copy in that MS. may be supposed to represent the letter as written by Herbert; that in the Epp. S. Thomæ to be the form in which it was actually sent.

² *juraverant*, A, O, V; *juraverunt*, L.

³ *abundantius*, om. P.

⁴ *omnes* (Philipp. i. 6), om. L.

⁵ *his quæ proxime et corporis et*, P.

⁶ *Dei*, ins. L.

⁷ *vestris*, L.

⁸ *confundamur*, P.

⁹ *Celebri*, for *Patet*, P.

¹⁰ *in ecclesia*, P; om. al.

¹¹ *ordinatus*, P.

¹² *objuraveritis*, P.

¹³ *et*, L; *est*, A; om. P; *enim*, Z.

¹⁴ *sustinemus*, P, omitting *jam pluribus annis*.

¹⁵ *so* P; om. Z.

pressuræ nostræ augmentum accessit. Illud¹ quippe tam detestabile, tam flagitiosum [ne² dicam sed perjurium] juramentum, quantum jam generavit³ scandalum mundo, offensam Deo, vobis culpam, nobis afflictionem? Præpositos siquidem a Deo⁴ abjurare ipsius qui præpositos constituit injuria est, et non⁵ nostra qui præficimur, sed potius ejus qui præfecit inhonoratur potestas, et⁶ evacuatur obedientia. Quod⁷ profecto vitium, vobis⁸ confidenter dico sed lacrymabiliter propter vos, ido[lo]latriæ par et simile est, ut ait propheta: "Quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus ido[lo]latriæ⁹ nolle acquiescere." Unde etiam¹⁰ statu veteris legis tales tanquam¹¹ veri ido[lo]latriæ corporalis mortis reportabant sententiam. Vos autem fecisse videmini quod deterius est, qui non solum repugnatis, sed etiam repugnaturos vos juramento firmatis. Illud denique quale est, oves pastores¹² abjicere? Profecto qui pastores suos¹³ deserunt jam lupo invasit, et, nisi pastor, quem abjuraverunt nunc protegat, depascet¹⁴ eas in finem. Multa scripturarum testimonia et sanctorum exempla in vestri detestatione¹⁵ delicti possent induci. Vere¹⁶ tanti excessus enormitas etiam extremæ intelligentiæ hominibus claret. Si tamen non spontanei, sed inviti et tracti,¹⁷ accessistis, in parte quidem extenuatur¹⁸ peccatum, sed non excusatur omnino. Satiùs enim fuisset

¹ *Istud*, P.² *ne dicam . . . sed perjurium*, P.³ *jam generavit*, P; *generat*, Z, L; *jam generat*, al.⁴ *adeo*, V, Z (for *a Deo*).⁵ *non*, P.⁶ *et*, om. P.⁷ *juxta quod*, P.⁸ *omnibus dico vobis, sed lacrymabiliter*, P (omitting *confidenter* and *propter vos*).⁹ *idolatrie*, P.¹⁰ *etiam statu*, P; *et statuto*, L.¹¹ *potius quam*, P.¹² *pastores abjicere*, L; *sic pastores suos contemnere, ne dicam etiam abjurare*, P.¹³ *suos*, om. L.¹⁴ *depascet lupo*, P.¹⁵ *detestationem*, P, L; *detestatione*, A, V, O.¹⁶ *Verum*, P, G.¹⁷ *et tracti*, om. L, G.¹⁸ *extenuatur*, P; *excusatur*, Z, L, G.

corpus ipsum perdere quam juramentum tam execrabile perpetrasse.¹ Unde filii mortis universi vos, quia² juxta quod propheta ait de populo suo: "Et vos plaga" inimici percussi estis, castigatione crudeli." Verum ad manifestandam³ sollicitudinem⁴ quam pro vobis habemus ad Deum, vulneri tam sævo fomentum quod solum nunc superest adhibere⁵ curavimus; et de tam⁶ illicito juramento poenitentes, illos⁷ præsertim qui non spontanei sed coacti juraverunt, vice beati Petri apostolorum principis, et Romani pontificis,⁸ et nostra⁹ absolvimus; venerabilibus¹⁰ fratribus nostris dicecesianis episcopis, et etiam minoribus sacerdotibus, ubi sedes episcopales¹¹ vacare contigerit, vices¹² nostras, in¹³ exteriori satisfactione jam dictis poenitentibus injungenda, committentes; omnes id scire volentes, vos¹⁴ tali juramento nequaquam esse obnoxios, nec ut pareatis obligari; ne instar Herodis sub prætextu pietatis efficiamini impii, et juramento excusetis scelus ipso deterius;¹⁵ juxta quod quidam ait:¹⁶ "Non est observandum" juramentum, quo malum incaute promittitur." Et item: "In malis promissis rescinde fidem. In turpi" voto muta decretum. Quod incaute vovisti ne" facias." Et multa, quibus nunc supersedeo, his consonantia¹⁷ sunt. In fine autem obsecro vos ego vinctus in Domino; obsecro¹⁸ quidem vos, tanquam filios mihi

Grat. II.
xxii. 4. 6.

Ib. 5.

¹ *perpetrare in perjurium*, P.

² *quæ*, G (for *quia*); *quia* . . . crudeli, om. P.

³ *manifestandum*, A.

⁴ *nostram*, ins. P.

⁵ *adhibeo* for *adh. curavimus*, P.

⁶ *tanto perjurio ex vobis*, P, for *tam illic. juramento*.

⁷ *illos* . . . *juraverunt*, om. P.

⁸ *Alexandri*, ins. P.

⁹ *de reatu tam illiciti perjurii, et coacti*, ins. P.

¹⁰ *venerabilibus*, om. P.

¹¹ *vacant*, P, for *episc. contigerit*.

¹² *vires*, H, P.

¹³ *ad exteriorem satisfactionem super sæpe jam facto juramento*, P, for *in* . . . *dictis*.

¹⁴ *universos communiter non ignorare ne vel in modico obligari ut pareatis*, P, for *vos* . . . *obligari*.

¹⁵ *majus perjurio*, P, for *deterius*.

¹⁶ *Ait enim quidam, "Non est," inquit, "observandum,"* P.

¹⁷ *consona*, P.

¹⁸ *obsecro inquam*, P.

semper in Christo amplectendos,¹ ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis, ut ipsius² Christi primo fidem tenentes; postea ipsius obediat³is præpositis, sub-jacentes eis; "Ipsi enim pro⁴ vobis vigilant, quasi "rationem pro animabus vestris reddituri." Scire autem volo vos fratres, quia et⁵ juramenta illicita, et cætera enormia multa quæ, pravis suggestionibus in oppressione justitiæ et veritatis, circa nos facta sunt, ipsa⁶ favente veritate, magis evenient ad ipsius profectum. Veritas enim claudi et ligari potest, vinci vero⁷ non potest, quæ et suorum⁸ paucitate contenta⁹ est, et multitudine hostium non terretur. Spiritus¹⁰ autem consilii et sapientiæ det vobis idipsum sapere in alterutrum, ut unanimes uno ore honorificetis pastores et episcopos animarum vestrarum, quos constituit ille magnus Pastor ovium, in sanguine æterni¹¹ testamenti, Jesus Christus; et, per caritatem Spiritus Sancti, ut patri vestro jam naufraganti orationis vestræ manus porrigatis, ut liberer ab infidelibus prohibentibus etiam ne in ecclesia pro me in carcere fiat oratio, quæ tamen commune fidelium et infidelium suffragium est. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis, qui a¹² male præstito juramento resipueritis, et condigne et humiliter pœnitueritis. Cæteros vero Deus aut cito convertat, aut temporaliter affligat, quousque resipuerint et condignam pœnitentiam egerint.

¹ *mihi dilectissimos semper in Christo*, P, for *mihi . . . amplectendos*.

² *obedientes*, P, for *ut ipsius . . . obediat*is.

³ *et*, ins. P.

⁴ *vos pervigilant*, P, for *pro . . . vigilant*.

⁵ *et juramenta . . . veritatis*, om. P, which has *quia quæ circa me*.

⁶ *magis ad profectum venient*

evangelii, P, for *ipsa . . . profectum*.

⁷ *vero*, om. P.

⁸ *et suorum . . . et*, om. P.

⁹ *contempta*, A, V, O.

¹⁰ *Spiritus quidem magni consilii det*, P.

¹¹ *æterni . . . egerint*. For this P has *testamenti Jesu Christi, Domini nostri, qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum*.

¹² *qui a*, A; *quia*, L.

DCXXXVII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS FROGERIO
SAGIENSI EPISCOPO.

(A. 229; O. ii. 238; Z. iii. 14; Lup. iii. 14; Thom. 145.)

As to a
proposed
meeting.

Gratias quas pro tempore licet referimus dilectioni vestræ, quæ nostri gerit sollicitudinem, et Cantuariensi¹ ecclesiæ, a cujus uberibus coaluimus, officiosam rependit caritatem. Utinam illa quandoque,² Deo propitiante, possit, et nos per illam, vestrum candelabrum promovere, et vicein condignam reddere miserationi quam cum paucis electis pro Domino nobis et nostris exhibetis afflictis. Et quidem de gratia Dei non diffidimus, quæ semper Cantuariensem protegit ecclesiam, et tam cultores quam persecutores ejus consuevit beare vel punire pro merito. Nam licet Christus ejus sit benignus et patiens, tamen fortis et justus et³ certe redditor est. Et cum vobis in multis teneamur obnoxii, in eo maxime nos emeruistis quod vestro (ut scripistis) interventu Dominus rex indignationem suam nobis remisit ex animo. De ejus quoque et sapientum qui circa eum sunt prudentia confidentes, indubitanter speramus quod contra matrem suam Cantuariensem ecclesiam, quæ ipsum et antecessores⁴ suos promovit, nihil faciet contra salutem animæ suæ, et in perniciem filii, quem Dominus ab omnibus tueatur adversis. Scripsistis autem nuper ut vobis et domino Tyrensi⁵ redeuntibus a rege Francorum Parisius occurreremus; et licet diem non præfixeritis, ut oportuit, nos tamen parati eramus iter arripere quando vos audivimus jam⁶ in Normanniam rediisse.

P. 227.

¹ *Cantuariensis*, L. (The termination is contracted in MSS.)

² So A; *que possit*, om. V; *Deo*, om. O.

³ *et*, om. L.

⁴ *antesessores*, V.

⁵ *Cyrensi*, L.

⁶ *jam*, om. L.

Substitimus ergo stupentes quod nihil nobis significare curastis vel de reditu vestro, vel de itinere nostro. Nunc autem similiter scribitis ut vobis redeuntibus occurramus, nec diem designatis; quasi aut nos¹ vestrum possimus reditum divinare, aut abundemus expensis, ut, sine onere amicorum qui nobis et nostris sæpe necessarii sunt, morari et exspectare vos valeamus in domibus alienis. Inde est quod vobis occurrere non possumus in incertum, licet proni simus, cum fructus itineris nostri apparuerit,² ad dominum regem accedere, et ipsius, in quibuscumque secundum Deum et ecclesiæ honestatem poterimus, obsequi voluntati. Valeat semper et prosperetur in Domino cara nobis vestra fraternitas.

DCXXXVIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS GAUFREDO
AUTISIODORENSI EPISCOPO.

(A. 232°; O. ii. 242; Z. iv. 43; Lup. iv. 38; Thom. 111.)

Secutus fidem vestram potius quam rationem meam, ^{The vain journey to Pontoise.} non sine labore mei et meorum quos de diversis locis evocaveram, accessi usque³ Pontisaram, cum omni humilitate reformandæ pacis quæ sperabatur acceptans occasionem. Ubi receptis litteris vestris, quibus me et meos innotuit esse delusos, persuasus sum ne de cætero credam omni spiritui, et ne tam facile coxsules meos, Christi pauperes et proscriptos, affligam amplius discursibus vanis et sumptibus magnis. Et, si mihi credidissetis vera dicenti, utrique nostrum utilius esset prospectum. Nunc autem insipiens factus sum; quis me coegerit, quis induxerit plenius scitis. Nec hoc

¹ et, ins. L.

² apparuerint, O; marked for alteration, A; apparuerit, Z, L.

³ ad, ins. A, O; om. Z, L.

o 12478.

dico quod vobis impensæ Deo sollicitudinis non habeam gratiam, sed ut uterque nostrum de cætero cautius negotietur, et verba meminerit esse verba. Si ergo aliud audieritis, ne miremini. Et quia fidem vestram secutus sum, offerens me ad omnem conditionem pacis in Domino, precor ut qualiter mecum actum sit et agatur per vos innotescat domino Cistertiensi, qui reconciliationis hujus, ne delusionis dicam, vobiscum institutus est procurator. Expedit enim honestati vestræ et illius ut veritas pluribus innotescat. Valet.

DCXXXIX.

ALEXANDRO PAPÆ BALDUINIS¹ NOVIOMENSIS ET
MAURITIUS PARISIENSIS² EPISCOPI.

(A. 231; O. ii. 241; Z. iv. 42; Lup. iv. 37; G. Fol. 458.)

Change in
the state
of parties.

Nos sanctitati vestræ pro ecclesia Anglicana et venerabili viro Cantuariensi archiepiscopo preces sæpius porrexisse meminimus; nec poterit, Deo propitio, nostra instantia cohiberi, donec ei misericordiam impendatis, et apostolicæ majestatis dextera malitiam reprimatis eorum qui Christum in illo conantur extinguere, et totius ecclesiæ perimere libertatem. Gravia quidem sunt et multa damna quæ diu fortiterque sustinuit, atroces nimis et sine exemplo in se et suis patienter excepit injurias, sed, divina cooperante gratia, ad magnum jam ecclesiæ profectum, ut indubitanter credimus, pervenerunt. Nam apud illum Anglorum regem cui non satis est indebita servitute torquere subjectos, gratis affligere innocentes, contrahentes decipere, vicinis insidiari, fraudare dominos, nisi contra fas et jura conculcet ecclesiam) jam de consuetudinibus et dignitatibus nec mentio est; hoc eo petente dumtaxat,

¹ Bernardus, Z. I.

| ² Parisiacensis, Z.

ut ei faciat præfatus Cantuariensis quod archiepiscopus regi debet, et ipse vicissim illi quod rex debet archiepiscopo. Nuper autem ad hanc ejus pollicitationem spe reconciliationis pleniori concepta,¹ idem Cantuariensis in omni humilitate et devotione usque ad Pontisaram accessit, confidens se regis colloquium habiturum, sicut venerabiles viri dominus Rothomagensis et episcopus Sagiensis promiserant per litteras suas, et præter hos Cisterciensis abbas, et frater Gaufridus Autisiodorensis, quos præfatus rex Senonas ad sæpe dictum archiepiscopum miserat ut hoc colloquium procurarent. Sed idem rex in reditu nuntiorum suorum, scilicet magistri Ricardi Barre² et Radulfi Landavensis archidiaconi redeuntium a sanctitate vestra, more suo resiliit a pactis, dicens se cum festinatione iturum in Angliam, ut filium suum, in læsionem et injuriam Cantuariensis ecclesiæ, per manum domini Eboracensis vel alterius episcopi, faceret coronari. Et, sicut apud nostrates celebre est, præfati nuntii ejus gloriati sunt se et hanc novi regis coronationem obtinuisse a vobis, et absolutionem eorum quos dominus Cantuariensis pro merito anathemate condemnavit.

The arch-
bishop
goes to
Pontoise.

Return of
the king's
envoys
from the
pope.

Project of
crowning
his son.

Rediit itaque infecto negotio totiens memoratus Cantuariensis, condolente sibi Christianissimo rege, et regno compatiante, mirantibus cunctis si etiam nunc in tam conspicua causa circumveniri potuerit³ apostolica sedes. Quis enim, et pro qua causa, condemnabitur, si tanta et tam evidens Christi injuria, et ecclesiæ læsio et contemptus, ab illo rege non requiruntur? Quis innocens de manu calumniatoris liberabitur, si non subvenitur domino Cantuariensi et coexsulibus suis? Hæc enim, quæ se⁴ nuntii ejus jactitant evacuasse, ad coercionem⁵ hominis, aut potius

The arch-
bishop dis-
appointed.

¹ *suscepta*, L.

² *de Barre*, O.

³ *potuit*, A, Z.

⁴ *se*, om. L.

⁵ *cohercionem*, A, V, O; *coercitionem*, I.

iniquitatis, videbantur esse præcipua; et jam in poena aliorum didicerat quid adversus malitiam potestatum valeat ecclesiasticus vigor. Pax ecclesiæ credebatur¹ adesse pro² foribus, ipseque rex, ferocitate seposita, eam, in veritate ad honorem Dei, expetere, etiam a familiarissimis, putabatur. Sed si hæc ei, etiam post injuriam quam vobis in imitatore beati Petri et vestro, domino Gratiano, et aliis nuntiis intulit, indulta sunt, idem est ac si omnis via pacis et spes ecclesiæ prærupta sit Anglicanæ. Sed absit hoc a sinceritate³ temporis vestri; absit a sanctitate vestri pontificatus, ut tam patens injuria Christi confessoribus irrogetur, et pernicioso exemplo tyrannorum adversus⁴ ecclesiam armetur et roboretur iniquitas. Sperabatur enim ab omnibus quod vestram non posset ulterius circumvenire prudentiam, aut illudere sanctitati, aut justæ severitatis manus evadere. Ecclesiæ miseria et innocentium infinita afflictio, quam videmus, nos verba protendere coegerunt; sed summa desiderii nostri est, et totius ecclesiæ Gallicanæ, ut tantum scandalum celeri subventione de medio tollatis, et præfatum regem his quæ Christiano regi competunt faciatis esse contentum, et Regi regum sua privilegia illibata relinquere.

DCXL.

JOANNES SARESBERIENSIS MAGISTRO GIRARDO.⁵

(O. 198; Z. iv. 44; Lup. iv. 39; Jo. Sar. 295.)

Molestè tulit dominus archiepiscopus, quod vos, qui clavem habetis scientiæ, et in lege Domini quam

Reproof
for com-
municat-
ing with
G. Ridel.

¹ *ecclesie*, repeated after *credebatur*, L.

² *pro*, A, O; *præ*, L.

³ *sinceritate* . . . a, om. L.

⁴ *adversus*, om. V.

⁵ *Girardo*, Z, G; *Gaufredo*, L.
(Gerard la Pucelle appears to be meant.)

publice docetis jugiter occupamini, adeo ut, mundanis disciplinis penitus rejectis, solius veritatis et justitiæ sacra profiteamini, Cantuariensi archidiacono, quem publice excommunicatum esse non ambigitis, communicare præsumpsistis, exemplo pernicioso, et quod sicut vestram conscientiam lædit, sic non modice denigrat et famam. Nam nec in minus¹ perito tantus facilis esset excessus, nedum in illo cujus non modo doctrina sed et vita debet esse auditoribus virtutis exemplar. Sed quia credibilis est vos de humana infirmitate quam de malitiæ perversitate, licet et grave nimis sit quod admisistis, peccasse, de mandato ipsius litteris vestris respondeo quæ sequuntur; mittoque rescriptum litterarum quas ad excusationem sui² domino Sagiensi transmisit, qui monuerat ut ei Parisius occurreret in incertum. Sed, ut scitis, nec equitaturas, nec expensas, nec socios qui per regnum dispersi sunt, ad tam crebros et inutiles discursus potest subito præparare. Quod et sapientes, qui eum tam facile evocant, oportuerat præmetiri. Vos autem diligentior exstitistis, qui ei, uno duntaxat interposito die, certum præstitulistis diem, ut diplomate³ incedens episcopo Sagiensi et archidiacono Cantuariensi occurreret. Sed quatenus episcopum verba et litteræ vestræ⁴ obligent, melius nostis; et ipse recolit qualiter ejusdem episcopi⁵ litteris et aliorum consilio nuper delusus sit, ut socios convocaret et varias inutiliter procuraret expensas. Nam ad iter accinctus erat, et fatigaverat multos, cum ipsum, fama vulgante, didicit in Normanniam redisse, incertum an dignus haberetur qui litteris deberet aut nuntio præmuniri.⁶ Fortasse ecclesiæ negotium adeo humile est ut non nisi de latere et ex incidenti⁷ tractari debeat, et transcur-

Inconvenience of attending conferences.

The Pontoise failure.

¹ minus, O, G; minimis, Z.

² sui, Z, G; suam, L.

³ diplomate, O, V; diplomate, L.

⁴ vestra, O, V; om. L.

⁵ episcopi, O, G; om. L.

⁶ præmoneri, L.

⁷ accidenti, G.

rentibus tangi potius quam expleri. Sed quicumque personas quæ plurimum læsæ sunt despicit causam meminerit esse Christi, qui comprimit elationes maris, et pro arbitrio suo potestatum dispensat habenas. Ipse Cantuariensis ecclesiæ patronus est, et inspirabit animo domini regis ut divinitus indultam sibi licentiam moderetur, nec eam quæ satis et supra et contra [fas et]¹ modum gratis afflicta est, et tam ipsum quam antecessores suos tanquam pia mater promovit, aluit, et protegit, affligat amplius. Sapientior enim est quam ut salutis suæ dispendium et filii sui perniciem procuret, neque nos ignari sumus quid nuntii sui quæsierint ab apostolica sede vel obtinuerint. Cessent minæ,² quoniam ecclesia Dei per misericordiam ejus in portu navigat; nec est a strata publica, quam Christus ostendit, recedendum; præsertim his qui in tanta acerbitate exsilii tam patenter experti sunt clementiam³ Dei.

Reasons
against a
confer-
ence.

Oscula⁴ promittitis et amplexus, si morem geramus homini; et Is qui forma Christianorum est audit a tentatore, "Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me." Ipse judicet causam suam, et dominum regem perducatur ad veniam,⁵ qui, malignantium consiliis impulsus, innatæ benignitatis quam habere consueverat nimis oblitus est: et, dum inimicis ecclesiæ vehementius cessit, speciem induit inimici. Nec dubito quin ipse sibi dum hæc ageret⁶ displiceret, sed quasi invitus insipientium clamoribus agitabatur, et trahebatur funiculis impiorum. Adjicitis ut dominus Cantuariensis occurrat nominato superius episcopo et archidiacono Cantuariensi, quasi illum recepturus sit nedum ei occursurus quem ipse⁷ solemniter anathemate condemnavit, sententiamque in eum latam confirmavit apo-

¹ *fas et*, G; om. Z, L

² *minæ*, O, G; *in me*, L.

³ *misericordiam*, G.

⁴ *et*, ins. V.

⁵ Brial. is probably right in reading *viam*.

⁶ *gereret*, G.

⁷ *ipse*, om. O.

stolica sedes. Utique mirum ducit quod ei præfatus Sagiensis et alii venerabiles viri, prælati ecclesiarum, citra absolutionem communicant; quod a se sciunt in districto examine requirendum, et fortasse in ecclesia præsentī non dabitur oblivioni. Certo tamen certius eat, quod tam episcopum Londoniensem et ante nominatum archidiaconum dominus Cantuariensis paterna pietate recipiet et consolabitur, ex quo se filios exhibuerint; et omnes excommunicatos, quos absolvi licitum est, viam fidei ingredientiē sinceræ caritatis brachiis amplexabitur. Quid multa? Nihil est (dummodo conditio ecclesiæ non lædatur) quod non sit ad voluntatem domini regis paratus implere, si gratiam ejus sibi et suis plene senserit reformatam. Vos autem de cætero negotiamini cautius, et absolutione quæsitā diligentius, excommunicatorum participationem studiosius evitetis, nisi ab ecclesia velitis excludi citius, et cum eis anathematis recipere portionem. Sane præcedens ruina vos cautiores reddidisse debuerat, eritque sequentis gravior reparatio, si, quod absit, post commonitiones et pericula toties instructa discretio non declinaverit casum. Optata salute vos impertiar, cum licuerit.

The arch-
bishop
ready to
to receive
penitents.

Reference
to Gerard's
former
troubles.

DCXLI.

BALDEWINO¹ EXONIENSI ARCHIDIACONO JOANNES SAREBERIENSIS.

(O. 266; Z. v. 18; Lup. v. 18; Jo. Sar. 293.)

Mitto tibi litteras quas domino Cantuariensi nuntii sui a Curia nuper miserunt; ex quibus cautior esse poteris ut non facile omni spiritui acquiescas. Nam a fautoribus utriusque partis in alteram multa

¹ *Bartholomæo, L.*

dicuntur, et quælibet¹ earum in assensum suum quos potest et quibus modis valet conatur inducere. Sedis apostolicæ gratiam utrinque quærun; et (ut arbitror) qui eam minus meruerunt, aut² assecuti sunt, amplius gloriantur se voti³ compotes exstitisse.⁴ Jactitant se hæc et illa obtinuisse; sed scio quod eis, præsertim in his quæ contra jus⁵ videntur elicitæ, nullus sapiens habebit fidem nisi scripta authentica⁶ et originalia proferant. Unum scio, et mundo reclamante indubitanter et libere assero, quia qui Christo adhæserit, in finem non pœnitebit. Momentaneum est gaudium impiorum et instar puncti, quibus in brevi tinea substernetur et operimentum erunt vermes; et electos suos consolabitur Dominus, nec patietur ut eos affligat duplex tribulatio. Pacem universalis⁷ ecclesiæ sperant omnes, et tam fere universi desiderant; nec alios excipiendos esse crediderim, nisi quos scelerum conscientia torquet, convincens eos propriæ damnationis meruisse sententiam. Nam et ipse imperator jam exaugustus patenter expertus est se in augustalem non posse redire dignitatem, nisi pacem cum ecclesia fecerit, nec detrectat jam conditionibus æquis fœdus inire cum Italis; accitque consules civitatum cum nuntiis ejus ineundæ pacis in Curia librant et formant articulos, et valituras in posterum componunt cautiones. Hujus rei exitum præstolabatur⁸ dominus Senonensis; qui tamen Paschalem solemnitatem domus sue creditur et speratur acturus. Revertentur cum eo vita comite Cantuariensis ecclesiæ procuratores, qui domino suo scripserunt petitiones suas benignius quam speraverant⁹ exauditas, licet de fide et constantia domini papæ sibi antea viderentur esse certissimi.

The emperor treating with the Lombard league.

Missions to the papal court.

¹ *quilibet*, L.

² *ut*, O.

³ Om. O.

⁴ *esse*, G.

⁵ *contrarius* (for *contra jus*), G.

⁶ *auctentia*, V; *autentica*, O.

⁷ *universalis* . . . *fere*, om. L.

⁸ *præstolabatur*, O, V, Z; *præstolabitur*, L; *præstolatur*, G.

⁹ *speraverint*, Z.

Præveniant eos nuntii domini regis, Raginaldus archidiaconus Saresberiensis, Magister Ricardus Barre, et Radulfus Landavensis archidiaconus; sed nulla instantia potuerunt efficere, ut eos, nisi confusos, dimitteret dominus papa antequam suum¹ reciperet Gratianum, in cujus adventu cornua eorum repressa sunt et retusa, et ecclesiæ causa, revelata plenius veritate, magis et magis invaluit. Nam et conjuratio, quæ ad instar schismatis fieri cogeatur in Anglia, ecclesiæ contra quam parabatur profectibus militabat?² Secuti sunt alii nuntii ex parte regis: Ægidius scilicet Rothomagensis archidiaconus,³ Johannes Sagiensis archidiaconus, et famosus jurator ille decanus⁴ Saresberiensis, retractantes priorum petitiones, et dicantes dominum regem causam quæ inter ipsum et⁵ Cantuariensem archiepiscopum⁶ vertitur, et formam pacis inter eos reformandæ, prorsus in domini papæ conferre arbitrium, et super hoc ipsius regis bullatas litteras protulerunt. Quod dominus papa benignius audiens regi gratulatorias scripsit litteras, quarum tibi rescriptum mitto.

Interim rex cum alio rege, mediante Tyrensi⁷ archiepis- A crusade
copo, de tollenda cruce tractabat, eique persua- treated of.
serat, interpositis cautionibus (quas exprimi pro personæ reverentia non oportet), quod a proximo Pascha in annum⁸ arripiendo itineri accingetur. Et quidem sub eo prætextu Christianissimum principem in componendis finibus suis habebat adiutorem, donec collusio inita cum Hervæo de Monte-Mirabili illum ex causa probabili fecit esse suspectum; suspectiorem vero quod colloquium et concordiam regis Francorum et

¹ suum, om. O.² militabit, G.³ archidiaconus, om. G, with archidiaconi below.⁴ decanus, om. L.⁵ dominum, ins. L.⁶ archiepiscopum, om. O.⁷ Tyrensi, O, Z; Turonensi, L.⁸ in annum, O, Z, G; manuum, V; navium, L.

comitis Flandriæ studuit impedire. Ut tamen devotionem tollendæ crucis probabilius astrueret, per viros magnos et religiosos et per familiares suos, (sicut¹ ex litteris eorum videbis) cum ecclesia de pace tractabat, utens domini Tyrensis² officio in hac causa, cui etiam præsentibus archiepiscopis, episcopis, abbatibus, et multis proceribus convocatis, primo Deum et (ut dici solet) Christianitatem suam obsidem dabat: deinde patrum suum regem Jerosolymorum, et omnes qui convenerant constituebat fidejussores, quod ex animo, in fide, et sinceritate Cantuariensi archiepiscopo remiserat omnes querelas, et iram, et animi rancorem, et omnibus suis, petens ut redirent sua omnia in pace et securitate recepturi; nec aliquid exigebat, nisi ut ei faciat archiepiscopus quod regi debetur, et ipse vicissim illi quod rex debet archiepiscopo. Misit autem abbatem Cisterciensem, et fratrem Gaufridum³ Fulcherii magistrum Templi, et Gaufridum⁴ Autissiodorensem Senonas, ut præfatum Cantuariensem ad ipsum cum episcopo Sagiensi in hæc verba adducerent. Sed cum fidem eorum secutus archiepiscopus Pontisaram venisset, denuntiavit ei dominus Rothomagensis ne procederet, quia rex erat in Angliam transiturus sub omni celeritate, pace infecta. Receperat autem duos de nuntiis suis, magistrum Ricardum Barre et Landavensem archidiaconum, in quorum reditu pax impedita est, machinatione (ut aiunt) Gaufridi⁵ Cantuariensis archidiaconi; cui Deus quandoque respondebit ad merita.

Arch-
bishop
Thomas
vainly goes
to Pon-
toise.

Rumours
as to the
absolution
of Foliot.

Jactitabatur tunc regis nuntios absolutionem episcopi Londoniensis et omnium aliorum obtinuisse, et quod archiepiscopo subtracta erat potestas animadvertendi in regem et terram suam, sive regni personas;

¹ ut, L.

² *Tyrenensis*, O, Z; *Turonensis*, V.

³⁻⁵ In these three cases most of the MSS. have only the initial letter.

sed mendacia illico detecta sunt, supervenientibus litteris domini papæ etiam antequam Londoniensis episcopus ad curiam iter arriperet; qui proculdubio labori pepercisset et sumptibus, si (ut quidam mentiti sunt) sine tanta difficultate absolvi potuisset. Fama celebris est quod memoratus Cantuariensis archidiaconus regi persuasit in Angliam transfretare, ut episcopos torqueat et clerum qui contra dominum papam et matrem suam Cantuariensem ecclesiam jurare noluerint.¹ Undique metus et angustiae undique longæ,² necessitate³ vitandorum inflicta; melius est enim⁴ incidere in manus hominum quam derelinquere legem Dei. Alterum enim semper gehennam ingerit, alterum via est ad coronam et perpetuat gloriam. Nam qui persecutionem patiuntur, propter justitiam beati sunt; quoniam quos pugna purgat, probat et illustrat, finis pugnae sine fine coronat. Sathanas autem amplius sævit, cum exterminium suum videt accelerari; et illa pars hyemis tetrior est quæ veris imminentis præcedit amoenitatem. Historias replica, tyrannorum gesta revolve, et plane reperies in pressuris semper⁵ dilatam esse ecclesiam; et quod persecutio, quanto atrocior erat, tanto citius sedabatur.⁶ Regi⁷ autem tam ab amicis quam ab aliis nuntiis qui præmiserunt istos, ut præmuniretur, indubitanter significatum est, quod, nisi citius cum ecclesia fecerit pacem, secundum quod ad petitionem suam dominus papa præscripsit, et hoc infra kalendas Maii, ex tunc nulla ratione differri poterit quin in personam ejus et terram cismarinam et transmarinam ecclesiastica severitas exerceatur. Et hoc quidem arbitror huic exacerbationi (quam Deus

An interdict threatened.

¹ noluerint, O, Z, G; noluerunt, L.

² longæ (or longæ tr. to after inflicta, where it begins a new sentence), G.

³ For necessitate . . . quam, L has only in quam.

⁴ enim, O; om. G.

⁵ semper, om. L.

⁶ sedebatur, V.

⁷ Regem, G.

mature, prout ecclesiæ novit expedire, compescat!) dedisse originem, procurantibus fomitem ardoris¹ et incendii, causas jugiter subrogantibus, his qui oderunt pacem: et sciunt se cum perpetuæ nota infamiæ futuros detestandum schismatis² et apostasiæ exemplum. Lator præsentium, si tibi visum fuerit ut eum admittas, plura supplebit. Cum redierint quorum in brevi speratur adventus, referenda quæ emerserint tibi Deo propitio³ scribere non pigritabor; et utinam me de statu tuo, quem Deus successibus impleat, mature certiorari contingat.

DCXLII.

ALEXANDRO PAPÆ THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(A. 161; O. ii. 165; Z. iv. 15; Lup. iv. 13; Thom. 18.)

King
Henry en-
couraged
by return
of his
envoys
from Rome.

John of
Oxford.

Ecclesiæ persecutor et noster abutitur patientia vestra, nesciens aut dissimulans quod eum vestra benignitas in multa mansuetudine sustinet, ut habeat spatium pœnitendi, et si (quod absit) in furore perstiterit vestra qua condemnabitur justitia manifesta sit in conspectu omnium nationum. Nam quoties nuntii ejus a vestra redeunt sanctitate, fit insolentior, et in ecclesiam Dei crudelius sævit, et ab impunitate qua diu elatus est majorem concipit audaciam delinquendi; quasi non manifesta sint opera ejus provocantia judicium inexorabile in caput suum. Siquidem Joannes de Oxeneford, quasi non satis insaniret homo, eum in reditu suo amplius instigavit, nobisque subtraxit obedientiam et reverentiam provinciæ nostræ. Excommunicatos sine juramento et satisfactione fecit absolvi;

¹ *arboris*, V.

² *schismaticis*, O.

³ *propitiante*, G.

qua justitia viderit Deus et judicet. Secutus eum ^{John Cumin.} Joannes Cumin se majora gloriatus est impetrasse; et, ut Christianissimum regem et optimates regni Francorum a nostra et coexsulantium nobis subventionem retraheret, peragrans Franciam et in Burgundiam irrumpens, in ecclesiis et nobilium domibus disseminabat se certum esse de nostra cita dejectione, dicens tamen se tempus et modum reticere, quia revelare secretum sedis apostolicæ non audebat. Qui vero nunc novissime redierunt, jactitant indultam regi dilationem, et potestatem nostram a vobis esse suspensam, ut, nec in ipsum nec in aliquam personam terræ suæ, justitiæ manum ex quacunque causa possimus extendere. Abbas etiam ^{Clarembald.} Sancti Augustini gloriatus est quod benedictionis munus suscepisset a vobis, si tutum¹ fuisset ut tonderetur; et utinam (quod in vicinia sua nondum creditur²) benedictione fieret dignus. Nec reticent se, nisi petitiones eorum promoverentur, inimicitias ecclesiæ catholicæ denuntiassent, et a Curia recessisse cum indignatione; et postea³ Fratrum vestrorum, qui columnæ videntur ecclesiæ, sedulitate et diligentia ad Curiam fuisse revocatos. Hæc in compitis prædicant, ut eorum magnanimitas innotescat, et fortasse ut nationum principes ad similia provocentur. Et quidem, pater sancte, officii nostri potestas facile suspendi poterit, sed dextera Dei, quæ jam capita deprimit tyrannorum, cohiberi non potest. Timent fideles vestri ne, dum exercendæ justitiæ meliora tempora exspectatis, optima elabantur. Nam in arcto positi sunt, et qui terret plus ipse timet. "Confortare," inquit Dominus, "et esto robustus, ne timeas a facie eorum, quia Ego⁴ tecum sum." Jactitationibus nuntiorum regis non crederetur, nisi quia cardinalis in eadem opinione est, et nos verbo et

¹ totum, L.² creditum, L.³ et postea, A, O, Z; om. V;
sed, L.⁴ Ego, om, L.

Master
Lombard
sent by
the arch-
bishop.

litteris fecisset certiores. Misimus ergo dilectissimum filium nostrum,¹ fidelissimum vobis, et per omnia nobis probatum participem tribulationis nostræ, magistrum Lombardum, qui miserias nostras et partis adversæ malitiam plenissime novit, et ea quæ in ecclesia Gallicana dicuntur de his quæ contra nos fiunt fidelissime referet. Si placet, ipsum sicut nos ipsos audite, quia fidelior vobis et ecclesiæ, nobisque commodior, non potuit inveniri. Audite ergo, si placet, hunc conscientiæ nostræ testem, miseriarum ecclesiæ inspectorem, assertorem veritatis, amatorem justitiæ, et apostolicæ sedis affectu et devotione filium probatissimum, quem mittimus ut saltem per eum solatium conferatur ecclesiæ Anglicanæ, quæ sic attenuata est et afflicta² ut de cætero necessitates suas nuntiorum discursibus exponere nequeat, sed soli Deo cogatur exponere et committere causam suam. Persecutores ecclesiæ expectant et desiderant (quod eis Divina subtrahat miseratio!) videre fidelium lugentium in transitu vestro dolorem, ut post dies vestros ecclesiam subjiciant servituti, nemine contradicente. Eo enim tendunt, quas contra Deum et justitiam ejus³ implorant, dilationes. Sed divina discretio vestra, pater sanctissime, studiosius providebit, ut ante exitum vitæ tantas puniat enormitates, ne de injuriæ Dei dissimulatione cogatur in die judicii reddere rationem.

¹ *vestrum*, L.

² *et afflicta*, om. L.

³ *ejus*, om. L.

DCXLIII.

ALEXANDRO PAPÆ THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(A. 165, 248; O. ii. 169; Z. iv. 16; Lup. iv. 14; Thom. 19.)

Anima mea, pater, in amaritudine est, qui, cum miseris coexsulibus meis, ex quo per litteras vestras quibus nos, ut placuit, suspendistis, opprobrium hominum factus sum et abjectio plebis. Et (quod acerbius urit animam meam) ecclesia Dei iniquorum exposita est voluntati. Magnis viris Flandrorum comiti et aliis¹ regni summatibus² persecutor ecclesiæ et noster certam pacis nostræ spem dederat, sed in reditu nuntiorum suorum, vestra fretus auctoritate, nobis omnem reconciliationis præclusit viam. Illi ergo, et alii amici nostri quid facerent, sic facto vestro, quasi clava Herculeæ percussi et repulsi? Utinam quæ super hoc episcopi, et procures, et plebes utriusque regni loquuntur audiret auris vestra, et oculus videret scandalum quo repleta est ecclesia Gallicana. Quid de cætero non sperabit homo ille, qui per homines solis criminibus aut³ aliis maculis insignes sic circumvenit habentes clavem scientiæ, et dispensatores æquitatis subvertit, et variis⁴ territat comminationibus, et impellit sedis apostolicæ majestatem? Non est enim dubium, quin vos Joannes de Oxeneford deceperit, impune tamen. Et certe primo decipi, præsertim in re tanta, incommodum est, quod, licet dissimuletur, tota ætate nostra cum dolore sentiet ecclesia Anglicana. At ille venerabilis abbas Sancti Augustini, qui, quondam monachus fugitivus et suis excommunicatus meritis, ecclesiam cui nunc præest dilapidat et in-

Complaint
of the
pope's
conduct.John of
Oxford
and Cla-
rembald.¹ alii, A.² summantibus, O; summatibus, Z, with vel magnatibus interl.³ aut, A, O, Z; non, L.⁴ variis, A; vanis, L.

The in-
terim.

Future
effects of
the pope's
lenity.

cestat, et alii nuntii regis, nunc vestram longe deterius deceperunt sanctitatem. Ecce enim rex ille, qui nihil aliud nisi mortem vestram desiderat aut nostram, voti compos effectus est, sperans (quod Deus avertat!) sub hujus dilationis¹ tractu horum alterum eventurum. Sed monetis ut interim patientiam habeamus. Non attenditis, pater, hoc *interim* quam sit dispendiosum ecclesiæ, et quantum vestræ detrahat honestati. *Interim* episcopatus et abbatias vacantes in proprios abusus redigit, nec in illis patitur ordinari pastores. *Interim* in omnes parochias, ecclesias, et loca venerabilia, et totum clerum, irrevocabili furore debacchatur. *Interim* tam ipse quam alii persecutores ecclesiæ licitum cœquant libito. Quis *interim* ovium Christi curam geret, et eas excutiet a faucibus luporum, qui jam non circumeunt, sed, caulas ipsas ingressi, mordent, lacerant, et occidunt nemine reclamante? Cui enim pastorum non præripuistis vocem? Quis episcoporum non est in nostra suspensione suspensus? Nam sicut sine exemplo, ita et sine merito, facta est, et tam illi quam aliis principibus, et vestro tempore et post dies vestros, præbebit audaciam conculcandi ecclesias, proscribendi innocentes, denuntiandi inimicitias ecclesiæ Romanæ, nisi connivendo vel dissimulando communicet et auctoritatem præstet iniquitatibus eorum. Ecce enim³ præ manibus habent vestræ dispensationis exemplum, nec dubium est quin, tam ab ipso quam a posteris ejus, nisi citius occurrat dextera vestra, trahatur ad consequentiam, et quasi in privilegium redigatur, ut pro quocumque scelere nec in regem, nec in personas regni, nec in terram liceat⁴ excommunicationis aut interdicti sine auctoritate sedis apostolicæ promulgare sententiam. Et pro-

¹ *dilectionis*, A.

² *ecclesias*, A, O, Z; *ecclesiam*, L.

³ *enim*, A; om. L.

⁴ *licet*, V, O.

fecto sic processu temporis poterit ab hoc exemplo malitia convallescere, ut nec Romanus ipse pontifex in toto regno inveniatur qui ei contra regem aut principes velit aut audeat obedire. Hoc est enim quod agitur ab illis, hoc est quod nostro causam dedit exsilio. Nec¹ enim est (sicut quosdam dominos nostros, fratres vestros, audio susurrare) quod mihi imputari debeat visitationes Angliæ, quæ decessorum vestrorum tempore solebant fieri, vobis esse subtractas. Mihi potius et Christi pauperibus,² coexulibus meis, fuerat imputandum quod vobis aliquid reservatum est in terra illa. Legatur, si placet, libellus reprobatarum consuetudinum, quas contra ecclesiam vendicat, et nostri exsilio causa sunt, et plane videbitis quomodo, antequam proclamarem appellantium ad vos ora³ præcluserit,⁴ quomodo sine juratoria cautione personas ecclesiasticas transfretare prohibuerit, quomodo suffocaverit electionum jura, quomodo omnia judicia, tam ecclesiastica quam mundana, traxerit ad examen curiæ suæ, quomodo in eisdem consuetudinibus omnem ecclesiasticam jugulaverit libertatem. Quis, vestro aut decessorum vestrorum tempore, appellans ad ecclesiam Romanam, prece, vel pretio, vel jure contra eum justitiam potuit obtinere? Appellationem decessoris sui luit adhuc Exoniensis episcopus, ecclesiam de Boseham suæ ecclesiæ contra omnem justitiam subtractam dolens. Saresberiensis episcopus, cui se nunc favere dissimulat⁵ propter inobedientiæ⁶ crimen, castrum de Divisis⁷ et alias possessiones ecclesiæ suæ multas amittit, quia ipsum ad faciendam restitutionem, juramenti religione arctatum decessorum vestrorum Anastasii et Adriani litteris, ausus est convenire. Non

The con-
stitutions.

¹ *neque*, O, A ; *nec*, L.

² *et*, ins. L.

³ *hora*, V.

⁴ *præclusit*, O.

o 1247

⁵ *simulat*, Z.

⁶ *violentiæ*, L.

⁷ *Divisis*, A, Z ; *Divises*, L.

Henry's
invasions
of the
church's
rights
not pro-
voked by
the writer.

sufficiet dies si voluero similia quæ contra singulas ecclesias regni præsumpta sunt percurrere; cum aliis hoc modo possessiones ablatae sint, et omnibus in commune perempta libertas, ut nec spes liberationis alicui relicta sit. Legatur, inquam, Deo reprobis ille libellus, et videant domini nostri, fautores regis, quid privilegii, quæ prærogativa, reservetur eis in terra ejus. Sed dicunt fortasse odio nominis mei confectum esse libellum. At certe ab initio susceptæ potestatis libertatem ecclesiæ quasi jure hæreditario persequitur. Nunquid eram archiepiscopus,¹ quando pater ejus nuntios domini² Eugenii terram suam intrare prohibuit? Nunquid eram archiepiscopus, quando Gregorius Sancti Angeli diaconus cardinalis, tyrannidem hujus prævidens, persuasit domino Eugenio ut Eustachium filium regis Stephani permetteret³ coronari, dicens facilius posse teneri arietem per cornua quam cauda leonem? Hæc vobis historia nota est; et quas litteras impetraverit tunc, qui nunc Eboracensis est, et ecclesiam persequens cum rege illo nomen meum, immo ecclesiasticam libertatem, conatur extinguere. Nunquid eram archiepiscopus, quando rex ob injuriam appellationis ecclesiam de Boseham in episcopum Lexoviensem transtulit, qui eam grammatica sua et arte placitandi contra justitiam Exoniensis ecclesiæ tueretur? Sed et episcopus Cicestrensis quid profecit adversus abbatem de Bello,^a qui, privilegiis apostolicis fretus, cum ea nominasset in curia, et abbatem denuntiasset excommunicatum, eidem incontinenti coram omnibus communicare compulsus est sine omni absolutione, et eum recipere in osculo pacis? Sic enim placuit regi et curiæ quæ ei in nullo contra-

¹ episcopus, L.

² beati, L.

³ non permetteret, L; non, om. Z.

^a For the controversy as to Battle Abbey, see vol. iv. p. 244, seqq.

dicere audebat; et hoc, sanctissime pater, contigit tempore vestri decessoris et nostri. Qui vero odio mei mala hæc omnia contigisse loquuntur, dicant, si noverint: quis in regno ejus tempore suo sit, de eo vel de his quibus patrocinari voluit, auctoritate sedis apostolicæ justitiam consecutus? Certe, quod memi-^{Sees of Séez and Avranches.} nerim, nec unum proferent, multosque poterunt¹ nominare qui odio Romani nominis sub eo periclitati sunt. Achardus² Abbas Sancti Victoris electus in episcopum Sagiensem, quare non permissus est ordinari?—Quia electionem ejus confirmaverat summus pontifex Adrianus. Quare permisit rex ut idem postmodum fieret episcopus Abricensis?—Plane quia nulla voluntatem³ ejus præcessit electio. Similiter et Frogerius in ecclesiam Sagiensem non electus sed intrusus est;—et ego nondum promotus eram. Nec ambigo, quin jam inter nos super libertatē ecclesiæ fuisset exstincta contentio, nisi in ecclesia Romana voluntatis suæ, ne perversitatis dicam, patronos reperisset. Retribuat illis Deus prout ecclesiæ suæ et illis expedit; et dijudicet inter nos⁴ potentissimus et æquissimus Judex. Utique non^{The writer governed by duty.} esset mihi necessarium patrocinium illorum, si ecclesiam Dei voluissem exponere, et acquiescere voluntati ejus. Siquidem florere potueram, et regni divitiis et deliciis abundare, timeri, coli, et honorari ab⁵ omnibus, et meis in voluptate et gloria mundi providere pro libitū. Sed quia me indignum et miserrimum peccatorem, florentem tamen in sæculo præ cunctis conterraneis meis, ad ecclesiæ suæ regimen vocavit Dominus, ipsius gratia præeunte et cooperante, elegi abjectus esse in domo ejus, et exsilium, et proscriptionem, et extremam miseriam finire cum vita, quam facere dispendium ecclesiasticæ libertatis, et traditiones hominum, præ-

¹ potuerunt, A, O.² Achardus, A.³ voluntate, L.⁴ nos, Z, L; om. V.⁵ in, V*.

His
poverty.

Request to
the pope.

sertim iniquas, præferre legi Dei. Faciant hoc qui sibi longos dies pollicentur, et de suorum conscientia meritorum præstolantur tempora meliora. Ego enim certus sum quoniam breves sunt dies mei; et si tacuero impio iniquitatem suam, sanguis ejus requiretur¹ de manu mea ab Illo cui, non suffragante hominis patrocínio, de commissis et omissis rationem redditurus sum. Ibi aurum et argentum non proderit, nec munera, quæ excæcant etiam oculos sapientum. Astabimus in brevi ante tribunal Christi, per cujus majestatem et tremendum judicium vos, sicut patrem et dominum et summum in terra judicem, obtestor, ut ecclesiæ suæ et mihi justitiam exhibeatis de his qui quæerunt animam ejus ut auferant eam. Nec patiamini diutius eam tam contumeliose² conculcari pedibus impiorum. Adeo attenuatus sum et afflictus, ut qui aliena quadra et Christianissimi regis sustentor alimonia non possim de cætero vobis instare per nuntios, quibus quid porrigam omnino non habeo. Placeat itaque³ majestati vestræ Cantuariensis ecclesiæ finire miseriam, et quæ nuper in utroque regno emergerunt, et pullulant, et malignantibus præbent audaciam delinquendi, tollere scandala; sanctitatis vestræ puerum absolvendo, et scribendo Christianissimo regi et ecclesiæ Gallicanæ, quod, nisi rex Anglorum⁴ commonitiones vestras audierit, et nobis pacem et ablata cum ecclesiæ libertate restituerit, extunc nos in eum et terram suam nostri officii potestatem exercere conceditis,⁵ et sententiam, quam Domino auctore fereamus, velitis⁶ ab omnibus episcopis inviolabiliter observari.

¹ *requiratur*, O, A.

² *tam contumeliose*, om. L.

³ *inquam*, A.

⁴ *Anglorum*, A, O; *Angliæ*, L.

⁵ *concedatis*, L.

⁶ *vultis*, O, A; *velitis*, L.

DCXLIV.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS BERNARDO¹
NIVERNENSI EPISCOPO, (SUB ALTERIUS NOMINE
PROPTER INSIDIAS.)

(A. 244; O. ii. 249; Z. v. 12; Lup. v. 12; Thom. 140.)

Dirigat Dominus gressus vestros, ut in causa ec-
clesiæ, cujus exsecutio vobis pro parte commissæ est, ^{Warning}
non declinetis ad dexteram vel ad ^{against} sinistram, sed via ^{king} Henry.
regia incedatis, ut nec sollicitationibus, nec minis, nec
exquisitis dolis prævaleat adversus prudentiam et sin-
ceritatem vestram, cujus tendiculas nullus unquam
evasit qui cum ipso contraxerit. Et, nisi fallor, vobis
pugnandum erit ad bestias, cum ipse episcopos, abba-
tes, et viros disertos³ producturus⁴ sit, ut per eos
expugnet constantiam vestram, si præsenſerit quod vos
promissis⁵ et blandiloquio circumvenire non possit.
Quia ergo multiplices illius prodigii fucos non est
facile deprehendere, quidquid dixerit, quamcumque⁶
figuram induat⁷ tam ipse⁸ quam omnia ejus vobis
suspecta sint, et fallaciæ plena esse credantur, nisi
quorum fidem manifesti operis exhibitio comprobabit.
Si vero senserit quod vos aut promissis corrumpere
valeat, aut minis deterrere, ut aliquid obtineat contra
honestatem vestram et causæ indemnitate, illico
vestra apud eum prorsus evanescet auctoritas, et eritis
tam illi quam suis in contemptum, in fabulam, in
derisum. Sin autem viderit quod vos a proposito
flectere nequeat, furorem simulabit in primis, jurabit
et deſerabit, Protheum imitabitur, et tandem revertet-

¹ Bernardo, A, Z; om. L.

² ad, Z; om. L.

³ disertos, Z; discretos, L.

⁴ producturus, A, O; perductu-
rus, L.

⁵ promissis, O; corr. A.

⁶ quantumque, V.

⁷ inducat, L.

⁸ ipse, A, O, Z; om. L.

tur in se, et, nisi per vos steterit, exinde semper eritis in Deum Pharaoni. Homo, inter cætera quibus innouit familiaribus et vicinis, in eo maxime gloriatur quod explorator morum est, bonorum insidiator, delusor, et derisor; ut si forte verbum incautius alicui elabatur, statim, adhibitis testibus quasi sub prætextu injuriæ suæ vel erroris alieni, fugam paret, ut juste¹ recedere videatur. Cum ergo convenietur, erit in omni re adhibenda modestia, a multiloquio abstinendum.

The points
in ques-
tion.

Adjourn-
ments to
be avoided.

Articuli² causæ summam colligantur, insistendum diligentius ut respondeat ad proposita, quoniam ex consuetudine dyscolus est. Super omnia fugiendæ dilationes quas ille semper consuevit inducere, et vos, urgente mandato apostolico, admittere non potestis; nec expedit ut consilium vestrum³ alicui innotescat, quia scorpiones sunt qui faciem præferunt⁴ amicorum. Commodissimum vero videtur exordium a litteris quas ei⁵ dominus papa transmisit, quibus testatur sibi per litteras et nuntios regis significatum esse quod idem⁶ rex archiepiscopo Cantuariensi concesserat ut ad ecclesiam suam in omni securitate redeat, et sui omnes ad sua, habituri possessiones suas omnes sicut eas melius habuerunt dum in gratia regis essent.

The kiss
of peace to
be exacted.

Secundus articulus est, ut eundem archiepiscopum in osculo pacis recipiat; quæ forma solemnitas est in omni gente et in omni religione, et citra quam nusquam pax antea dissidentium confirmatur; nec tam vicario filii regis osculo videretur archiepiscopus pacem recepisse a rege, quam in filii ejus gratiam rediisse. Quod verbum si semel audiretur in turba, patens est quam facilis malignandi adversus pacem initam daretur occasio. Et si archiepiscopo (quod absit) secus acci-

¹ *juste*, A, O, Z; *recte*, L.

² *articule*, A, O.

³ *vestrum*, A, O; *nostrum*, L.

⁴ *præferunt*, L.

⁵ *ei*, A, O; *eis*, L.

⁶ *idem*, om. L.

deret, rex sub prætextu negati osculi crederetur exemptus infamiæ. Redeat in mentem Robertus de Silliaco, et alii qui per manum Christianissimi regis cum eo pacem fecerunt, quibus si nec osculum publice datum, nec tanti mediatoris reverentia veram contulit pacem, non mirabimini cur memoratus archiepiscopus publicæ religionis solemnem exigat cautionem. Cui-cumque præmissorum articulorum rex nolit acquiescere, vos, si vultis ut vobis in causa succedat, accipite licentiam incontinenti, et, nisi mandato domini papæ adquiescens vos revocaverit, redire citius¹ non differatis. Si autem acquieverit, exprimate nomina possessionum sicut vobis in chartula exprimuntur, nec admittatis delusiones et fabulas ejus quibus ecclesiam conabitur mutilare bonis suis; quia² dum passum pedis auferat³ pacem cum archiepiscopo inire non poterit; mavult enim proscribi perpetuo quam eo consentiente, vel in minimo proscribatur ecclesia. Quod si et hic detrectaverit, et vos oblatam occasionem redeundi arripiatis.⁴

Tertius articulus earundem⁵ litterarum est, ut mille marcas per Vivianum promissas archiepiscopo incontinenti⁶ restituat, ut habeat unde possit apparatui suo et suorum necessaria providere. Quas si se promissis inficiatur, reducite ei ad memoriam quod eas similiter apud Montem Martyrum promisit episcopo Sagiensi,⁷ qui nullo modo mandati⁸ fines excederet. Si⁹ pertinacius detrectat hanc pecuniam reddere, frontem vestram sentiat sua, quamvis nimis attrita sit, duriozem. Et antequam ab hoc desistatis articulo, redditum tanta procuretis instantia ut omnes vos indubitanter credant transfretaturos. Si tamen demum apparuerit quod

A thousand marks for outfit.

¹ *citius*, A, Z; om. L.

² *qui*, L.

³ *auferet*, L.

⁴ *arripiatis*, A, O; *accipiat*, L.

⁵ *earumque*, O; corr. A.

⁶ *in præsent*, Z.

⁷ *episcopo Sagiensi*, A, O; *episcop*, L.

⁸ *mandata*, V.

⁹ *sed ei*, ins. Z.

nullo modo possit evinci, vos, quasi regi condescendentes, hac petitione dilata et pecunia nulla ratione remissa, formam pacis quæ in prioribus articulis præmissa est recipiatis. Scitis enim ex litteris quas vobis dominus papa transmisit, quod nullam remittendæ pecuniæ habetis auctoritatem, qui etiam pace facta tene-mini ipsum convenire super integra restitutione ablatorum, et pravis consuetudinibus abolendis. Nam, ut in litteris ad regem missis expressum est, vos ad executionem pacis misit dominus papa, et ut per vos melioretur conditio ecclesiæ, et archiepiscopus et sui in nullo lædantur. Nullam enim in hac parte habetis¹ potestatem.

Absolution
of excom-
municates.

Quartus articulus est de absolutione excommunicatorum, in qua vobis duplex cautela necessaria est. Primo, ut nulla ratione eam² faciatis nisi certa spe pacis et reconciliationis accepta. Secundo, ut nullum, nisi juramento solemniter et publice præstito juxta mandatum apostolicum, absolvatis; nec enim aliter eos potestis absolvere. Sed quomodo certam concipietis spem ab homine lubrico, cujus verba et juramenta eandem vim habent, et pari sunt lance pensanda? Difficile quidem est; si tamen induci posset ut aliqui magnatum regni, plures aut saltem unus, mandato ejus jurarent quod formam pacis fideliter et sine malo ingenio rex exsequeretur, et episcopi fidejussores existerent, posset hæc aliqua imago certitudinis interim credi.

The king's
slippery
character.

How to get
security.

Verumtamen si ei persuaderi non potest ut jam dictas præstari faciat cautiones, exigatur ut patentibus litteris, sigillo suo munitis, hoc scribat archiepiscopo, et item aliis; in eundem modum domino papæ; et vobis similiter tertiis; ne quid ex contingentibus omis-sisse videamini, et nimia facilitate certi fuisse de promissione hominis cui vix unquam sine periculo creditur. Præterea possessiones ecclesiæ tradat vobis,

¹ *habeatis*, A, O.

| ² *eam*, A, O, Z; *eum*, V; *id*, L.

amotis satellitibus suis, et per vos ministris archiepiscopi. Hæc enim, licet secuturæ pacis non sint satis certa indicia, quia et contra scripta sua facile venire consuevit, et ministros archiepiscopi eadem qua solitus est injuria posset ejicere, tamen quia speciem¹ firmioris obligationis obtinent, utcumque certam spem videntur polliceri, et diligentiam vestram, si impetrata fuerint, quidquid exinde contingat a vitio levitatis poterunt excusare. Quod si rex ista, scilicet attestationem scriptorum et possessionum cessionem, facere noluerit, restat ut vos certam spem concipere non debeatis, nec ad absolutionem excommunicatorum procedere. Nam etiamsi² absoluti essent, tenemini ex mandato apostolico reponere eos in anteriorem sententiam si pax (quod absit) secuta non fuerit. Et si hominem recte novimus, ab istorum absolutione exordietur, dicetque se neminem auditurum, nihil boni facturum, antequam absolvantur familiares sui. Dum hoc ob-
The king's craft.
tineat fortasse modestiam simulabit, promittet grandia, et quasi sub specie religionis, quo innocentior credatur, peccata confitebitur, aliquas conscientiæ maculas detegit, quas tamen emendicatis aut ementitis virtutibus continuo diluere possit. Ex quo vero obtinuerit, inveteratam duritiam induet, et qui humiliter orabat, exinde nulla humilitate³ poterit exorari. Hæc ita esse persuadeant Gratianus et Vivianus, quibus se, fide corporaliter præstita, obligavit quod illorum consilium de pace cum archiepiscopo facienda sequeretur, si excommunicatos absolverent. Quibus absolutis, ita ab universis quæ promisit resiliit, ac si nec verbum cum eis habuisset; quocirca et qui absoluti fuerant, in priorem excommunicationem reducti sunt, eo quidem justius, quo nequius pacem, cujus spe fuerant absoluti, studuerunt modis omnibus impedire. Præcaveatis ita-

Difficulties
with the
excom-
municates.

¹ *speciem*, O ; *spem*, A, Z, L.

² *si*, om. V.

³ *humanitate*, L.

Restora-
tion of
property.

The earl of
Norfolk.

que ne prosiliatis ad absolutionem nisi certi de pace secutura; et ut cum eam feceritis, si tamen facturi estis, juramentum, secundum quod vobis præscriptum est, recipiatis ab absolvendis; denuntiantes eis quod, nisi exhibitam consecutione operum impleverint cautionem, omni excusatione et appellatione postposita, in pristinam excommunicationis sententiam reducentur. Interim autem communionem eorum sollicitius evitetis, nequod offendiculum detis infirmis, et vituperari faciat ministerium vestrum, et impiis animatis ad contemptum ecclesiasticæ disciplinæ, causæ Dei non mediocriter dispendium generetis. Si forte exegerit rex, ut archiepiscopus in terram suam redeat, possessiones suas¹ et pacis osculum præsentialiter suscepturus, procure ut, quod in absentia ejus fieri potest, domos et possessiones suas ecclesiæ ministri recipiant, qui possint redeunti necessaria præparare. Et ut aliqui de magnatibus terræ (quod episcopos quosdam libenter facturos esse non ambigo) veniant ad archiepiscopum ex mandato regis, qui ei conductum et securitatem præstent, ut sine impedimento possit inter eos reconciliatio, prout ipsam antea formaveritis, adimpleri. Alioquin archiepiscopus, nisi causa cognita et securitate accepta, nullum ejus inibit colloquium. Et si, quod de prudentia et constantia vestra credi non debet, rex vos circumvenerit aut compulerit, ut in læsionem ecclesiæ aut proscriptorum Christi mandatum apostolicum excedatis, vobis certo certius sit quod archiepiscopus nihil eorum quæ sic gesseritis ratum habebit, nec contra conscientiam suam alicujus mortalium consilio adquiescet. Comitem Hugonem vobis nulla ratione licet absolvere, quia nihil ei cum causa ista. Ad hæc cavete ne vos dilationibus protrahat ultra mandatum domini papæ, quia nullæ sunt hic partes vestræ. Cum vobis fuerit transfretandum, lit-

¹ *suas*, om. L.

teras originales quas recepistis non deferatis vobiscum, sed transcripta, quia insidias in littore posuit et exploratores gravissimos, qui litteras hujusmodi præripere consueverunt. Vos enim originalia recepistis, et ipsi regi denunciavit dominus papa quod vos missurus erat; nec tenemini, sed nec expedit, ut ei tam cito innotescat quicquid vobis datum est in mandatis. Et quia incertum est an metu sententiæ imminenti vobis aliquod cito redeundi paraturus sit impedimentum, necesse est, si placet, et si vultis ut oportet causæ prospicere, quatenus scribatis episcopis cismarinis juxta conceptionem litterarum domini papæ, præcipiendo ut per parochias suas divina prohibeant celebrari ex quo terminus regi indultus elapsus fuerit; easdemque litteras vestras committatis domino Senonensi, qui, cum exegerit res, procurabit ut vestrum mandatum ecclesiis¹ publicetur. Hoc etiam apud regem plurimum valere poterit, si sibi persuasum fuerit quod necessitas immineat cismarinis episcopis mandatum apostolicum, quicquid vobis accidat, exsequendi. Sane quotienscumque vobis cum præfato rege ex quacumque causa fuerit contrahendum, redeant in memoriam vestram fratres Templi et Xenodochii² Hierosolymitani, cardinales et nuntii domini papæ, Cartusienses et Grandimontani, Cistercienses et episcopi terræ suæ, quos omnes in variis contractibus, dum propriæ voluntatis quocumque modo malitiam adimpleret, etsi hoc plerumque³ non meruerint, notari fecit infamia. Si quæsierit an de rebus ablatis et illatis injuriis pacem sit perpetuo habiturus, si archiepiscopum, ut dictum est, revocaverit, intimate ei ut nec vobis nec alii credat se citra pœnitentiam ab aliquo hominum posse absolvi, aut veniam promereri. Nam in Evangelio secundum Lucam ait Dominus:⁴ "Attendite vobis; si peccaverit

Letters
unsafe.

Henry's
continental
bishops.

His per-
fidy.

¹ *ecclesiis*, om. L.

² *xenodochii*, V.

³ *plurimumque*, O; corr. A, Z.

⁴ *Dominus*, A, L; *Deus*, O.

" in te frater tuus, increpa illum, et si¹ pœnitentiam
 " egerit, dimitte illi. Et si² in die peccaverit in te,
 " et septies in die conversus fuerit ad te, dicens *Pœ-*
" nitet me, dimitte illi." Pœniteat ergo, si vestro vel
 alieno ministerio³ fructuosam desiderat pacem; quia,
 ut ait apostolus: Nulli contra veritatem aliquid licet.⁴
 Nec omnino dimittitur peccatum, nisi, cum facultas
 adsit,⁵ restituatur ablatum. Aut enim verba Christi
 superfluent, aut conversio, pœnitentia, et⁶ vera con-
 fessio necessaria sunt ad veniam promerendam.

DCXLV.

JOANNES SARESBERIENSIS ROBERTO SACRISTÆ⁷ [CAN-
 TUARIENSIS].

(O. 205; Z. v. 13; Lup. v. 13; Jo. Sar. 294.)

Prospects
 of peace.

Devotionem quam habetis⁸ ad me nuntius vester
 diligenter exposuit, et me non mediocriter ad referen-
 das gratias, quantum verbis potuit, obligavit. Cum
 enim me tanto exsilii tempore veteres amici prorsus
 omiserint et contempserint, illi⁹ qui saltem bona verba
 sub hac tempestate proscriptis communicant, his quos
 alii contempserunt, præsertim cum facultas non sup-
 petat ut eos opere consolentur, amicitiam prout pos-
 sunt videntur colere, et ulteriorem gratiam prome-
 reri. Siquidem ratio non minus animorum quam
 rerum pensat impendia, censetque præponderare lancem

¹ *si*, ins., but not in Lat. Vulgate
 (Luc. xvii. 4).

² *septies in die*, L.

³ *ministerio*, om. L.

⁴ Perhaps the reference may be
 to II. Cor. xiii. 8, "Non enim pos-
 sumus aliquid adversus veritatem,
 " sed pro veritate."

⁵ *absit*, O.

⁶ *et*, om. L.

⁷ *cuidam amico* (for *R. sacristæ*),
 L.

⁸ *habetes*, G.

⁹ *illi*, Z, L; *illis*, O, 3.

quæ solidata caritate repletur; et quæ rerum levitatem præfert, et fictæ dilectionis umbratiles ostentat¹ imagines, suspendit in auras. Perseverate ergo in eo quod fideliter incepistis, et devotionem quam patri vestro debetis, et ecclesiæ laboranti continua caritatis exhibitione quotiens fuerit opportunum proferte² in lucem; ut tam a Deo quam ab ipso archiepiscopo vobis in retributione uberi³ respondeatur pro meritis. Quod Deo propitiante futurum speratur in brevi: quia non creditur apud nos quod pax ecclesiæ diu differri possit. Sed et hanc ad honorem Dei et ecclesiæ utilitatem creditur proventuram, non (ut quidam mentiti sunt) in confusionem domini Cantuariensis et eorum qui pro justitia decreverunt⁴ ponere, si opus fuerit, animas suas. Nec doleatis si Rothomagensis archiepiscopus et episcopus Nivernensis in Angliam venerint; quos sicut pro ecclesia plurimum, ita contra eam vel dominum Cantuariensem aut suos nihil omnino posse certissimum est. Sed nec eos velle nocere credimus: quin potius quod ad honestam pacem et utilem totis viribus laborabunt. Haec⁵ scripsi ne nuntii vestri videar contempsisse sermonem, qui ad obsequium vestrum, ubi facultas affuerit, sum paratus in Domino. Valete.

DCXLVI.

ALEXANDRO PAPÆ THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(A. 34; O. ii. 28; Z. ii. 41; Lup. ii. 35; Thom. 8.)

Amantissimo domino et patri sanctissimo Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Thomas miseræ Cantuari-

¹ ostentat, Z, L; *prætendit*, G.

² *proferre*, V.

³ *verbi*, G.

⁴ *decrevere*, L.

⁵ *Hoc*, G.

Hopes of
peace dis-
appointed.

ensis ecclesiæ minister¹ humilis, miser² ac miserabilis exsul, debitæ subjectionis famulatum, et per omnia de præcipuis ecclesiæ inimicis triumphare.

Celebre proverbium est: "Quod redimi potest, sive temporis productione sive alias, non timetur." Est et aliud quippe celebrius: "Facilius est vitare discordem quam declinare fallacem." Inde est, quod celsitudini vestræ notificamus qualiter dominus noster rex Angliæ fallaciis et falsis promissionibus suis, cum jam³ videremur esse in januis pacis sicut etiam ab omnibus suis sperabatur et credebatur, noviter nos decepit occasione quorundam nuntiorum suorum a maiestate vestra redeuntium, qui jactabant et seminabant⁴ se obtinuisse a vobis, ad regis petitionem et instantiam, mandatum et auctoritatem in depressionem Cantuariensis ecclesiæ irreparabilem, et nostram (quod Deus avertat!), et coexsulum nostrorum ruinam. Decepit utique nos hac vice sicut et sæpius, nec solum nos, sed et viros religiosos portantes nobis ex parte sua verba pacis, quæ sanctitati vestræ per latorem præsentium intimanda commisimus, necnon archiepiscopum Rotomagensensem et Sagiensem episcopum mittentes nobis, de conscientia et voluntate atque⁵ mandato suo, litteras, quarum transcriptum vobis transmittimus. Veruntamen quicquid de nobis fecerit, utinam serenitatem vestram blandis et inanibus promissis vel hac vice non deluserit, sicut gloriatur pluries se fecisse, ut protractione temporis contingat inopinate quod nunquam videant ejus oculi aut audiant aures. Et quoniam multotiens opportune, importune, prudentiam vestram sollicitavimus, multotiens pulsavimus ad aures serenitatis vestræ, ut auctoritate beati Petri huic tanto malo, tantæ persecutioni, severitatis censura finem debitum imponere-

¹ *minister*, om. L.

² *ac miser*, Z, L; *ac* om. A.

³ *jam*, A, Z; om. L.

⁴ *simulabant*, L.

⁵ *ac*, L.

tis, nec adhuc, peccatis nostris exigentibus, exauditi sumus ad salutem Anglicanæ ecclesiæ, ad relevationem¹ depressionis nostræ et nostrorum, quæ indies adversum nos ex patientia et exspectatione vestra (quæ utinam delusoriis promissionibus ulterius non fallatur) exercetur durior et acerbior, in tantum ut vix amodo spirare valeamus. Nec est nobis inter nostros quisquam qui de cætero velit se huic periculo supponere, subicere tanto discrimini, præsertim cum multos de illis in hujus negotii prosecutione mors amara comprehenderit. Mittimus sanctitati vestræ latorem præsentium, qui intuitu libertatis et sola liberalitate sua suscepit negotium nostrum ad vos perferendum benigne, utinam efficaciter. Hunc petimus (si placet) sicut desideratis ab Eo exaudiri in ultima necessitate vestra qui dat salutem regibus, qui aufert spiritum principum, si cura est vobis de vita nostra et salute, a benignitate vestra benigne recipi, et benignius exaudiri super his quæ postulamus a serenitate vestra per ipsum, qui effecti sumus proscripti et miseri, non ut securius vivamus et quietius declinando tanti persecutoris importunitatem, sed ut vigeat ecclesia Dei, et valeat temporibus² posteris efficacius respirare in libertatem. Feliciter namque dura et gravia sustinentur ad tempus, ut feliciora succedant. Et quidem si de rege nostro, jam diu est,³ nobis fuisset creditum, jam pridem, sicut pro certo credimus, per Dei misericordiam obtinuisset ecclesia et vos de ipso victoriam, atque, exemplo illius in cæteris principibus, gloriam et honorem. Sors namque tyrannorum hæc est, ut qui terret plus ipse timeat.⁴

¹ *relevationem*, A, O; *revelationem*, L; *relevationes*, Z.

² *nostris*, ins. L; om. A, Z.

³ *est*, Z; om. L.

⁴ "Qui terret, plus ipse timet." Claudian. de IV. Cons. Honorii, viii. 290.

DCXLVII.

ALEXANDER PAPA ROGERIO EBORACENSI ARCHIEPISCOPO,
ET UNIVERSIS EPISCOPIS PER ANGLIAM CONSTITUTIS.¹

(O. 11; Z. iv. 47; Lup. iv. 41; Thom. 246.)

Against
invading
the privi-
leges of
Canter-
bury.

Quantæ auctoritatis et dignitatis² prærogativa Cantuariensis ecclesia ab antiquo fuerit decorata, et quomodo nos ei velimus dignitates et jura sua, juxta officii nostri debitum, conservare, fraternitas vestra certis potest indiciis cognoscere. Quapropter vobis per apostolica scripta mandamus, et mandando præcipimus, quatenus contra auctoritatem et dignitatem ipsius ecclesiæ nihil unquam facere quomodolibet attentetis, aut contra ipsam venire ausu temerario præsumatis. Quod si feceritis grave nobis existet, neque poterimus id æquo animo tolerare.

DCXLVIII.

THOMAS CANTUARIENSIS OMNIBUS EPISCOPIS ANGLIÆ.

(A. 262; O. ii. 252; Z. iv. 51; Lup. iv. 44; Thom. 76.)

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus et sedis apostolicæ legatus, venerabilibus fratribus et amicis in Christo carissimis omnibus episcopis per Angliam et Gualiam constitutis, salutem, et in his quæ Dei sunt felici perseverare proposito.

Forbid-
ding a
coronation.

Ad nos iterato³ perlatum est verbum absconditum et⁴ sæculis omnibus abscondendum, scilicet quod cum⁵ nobiscum de pace cum domino nostro rege tractatur,⁶

¹ So O; *omnibus episcopis Anglia, for univ. . . . constitutis*, L.

² *et dignitatis*, O, Z; om. L.

³ *bis*, V

⁴ *et . . . abscondendum*, A, O, Z; om. L.

⁵ *cum*, om. L.

⁶ *tractetur*, L.

¹ in injuriam sanctæ Cantuariensis ecclesiæ et nostram, suadet² ei ut per manum venerabilis fratris nostri Eboracensis archiepiscopi filium suum coronari faciat. Nos quidem ex conscientia nostra ad reformationem pacis in Domino nos semper obtulimus, parati etiam nunc domino regi et filio suo debitum honorem et reverentiam in Christo per omnia exhibere, et, si domino regi placuerit, pro debito officii nostri, inungere et coronare in regem, sicut³ antecessor noster ipsum dominum nostrum (cujus incolumitatem Deus ad honorem suum, et utilitatem⁴ cleri et populi, in omni prosperitate per longa tempora tueatur) dignoscitur consecrasset. Unde major et evidentior injuria matri vestræ⁵ Cantuariensi ecclesiæ irrogaretur et nobis, si hoc alius cujuscumque instinctu usurpare præsumeret. Prohibet hoc, auctoritate quæ cunctis præeminet, summus pontifex, sicut ex litteris ejus, quas vobis mittimus, potestis advertere, et ei qui hoc attentare præsumpserit (si quis tamen est) periculum honoris, officii, et beneficii patenter imminere denuntiat. Nos etiam, ipsius auctoritate freti universitati vestræ in virtute obedientiæ, in periculo ordinis⁶ et beneficii, sub anathemate præcipiendo mandamus, ut hoc nullus vestrum attentet, nec attentanti assistat; sed, apostolica auctoritate, quilibet vestrum exquisita diligentius opportunitate inhibeat præsumptori ne hoc usurpet, et a communione illius abstineat. Valet semper dilectissimi fratres in Christo.

¹ et, ins. L.

² suadeatur, L.

³ licet, O.

⁴ voluntatem, A.

⁵ vestræ, A, Z; nostræ, L.

⁶ ordinis, A, O; honoris, Z, L.

DCXLIX.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS ROGERIO¹
WIGORNIENSI EPISCOPO.

(O. ii. 251; Z. iv. 46; Lup. iv. 40; Thom. 155.)

Thomas, Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri et amico, Rogerio Wigornienſi episcopo, salutem, et perseverantiam in fidei zelo, et sinceræ caritatis fervore profectum.

Robert,
earl of
Glouces-
ter, the
bishop's
father.

Vir illustris Robertus comes Glocestriæ pater vester, cum plures haberet filios vos ampliori præ cæteris affectu traditur dilexisse, eo quod vos² in senectute genuerit, et totum, prout indoles pollicebatur, prudentiæ suæ et virtutum fomitem, Dei cooperante gratia, transfudit in sobolem, quam, utpote pretiosissimam, ab ineunte ætate Domino consecravit. Intuemini, quam fidelis, quam prudens, quam magnanimus, quam constans fuerit ille, qui florentis, pugnacis, gratiosi, generosi regis, et opulenti, ejusdemque Normannorum ducis et Boloniæ comitis, vires aggressus oppressit, et non modo regno privatum,³ sed et captivum coniecit in vincula, adeoque fortunam indignantem, habita fidei et virtutis ratione, contempsit, ut pro reparandi sacramenti religione nulla exhorruerit⁴ subire pericula, et tandem captus incarcerationi maluerit, quam soror ejus et domina juris sui dispendium pateretur. Qui licet invidia fortunæ captus fuerit, vinculatus tamen judicio sapientum tantus habitus est, ut liberationem ejus commutandam et emendam censuerint rege et regno.

¹ R. . . ., V; Rog'rio, O; Roberto, L.

² vos om. O; added in marg., A.

³ privavit?

⁴ exhorruit, O.

Contemplatio viri clarissimi vobis adjiciat animos, et eum qui vos generosi sanguinis titulo illustravit co-
ætaneis et posteris repræsentate moribus et virtute.

Exhorta-
tion to
imitate
him.

Huc accedit colendæ virtutis nobilior titulus, pontifi-
calis apex, qui, sicut episcopale officium fideliter adim-
plentes ampliori gloria et honore coruscantes illustrat,
sic timidos et ignavos abjectiori vilitate reddit inglo-
rios. Sal enim infatuatum ad nihilum utile est, sed
tanta abjectione vilesceat ut nec stercorebus comparetur
quibus agrorum infæcunditas propulsatur. Nam ut ait
Martyr Cyprianus: "Episcopus si timidus est, actum
"est de eo."^a Actum, inquit, quia cum ipsum timor
mundanus effectum¹ reddiderit, superest ut ad omnia
salubriter agenda inutilis sit. Caritas ergo timorem
hunc expellat, ut populi ducem expediat, quia defi-
cientis timore ducis exhortatio nequaquam militum
potest animos ad fortia roborare. Et quidem nutu
Divino credimus accidisse, ut vos ad propulsandam
matris vestræ, sanctæ scilicet Cantuariensis ecclesiæ,
injuriam diebus his contigerit² transfretare, quo præ-
sentialiter resistere possitis eis, sicut nobis promisistis,
qui eam gratis diutius affligerunt, et adhuc sine causa
quærent animam ejus, ut auferant eam. Quod ut, Dei
præeunte gratia, commodius facere valeatis, vos litteris
domini papæ, tanquam armis bellicis, præmuniendos
esse decrevimus, ut fratrum nostrorum corda possitis
efficacius in Domino confirmare. Rogamus itaque et
obsecramus in Domino Jesu Christo, et in virtute obe-
dientiæ, et in periculo officii, honoris, et beneficii præ-
cipimus, quatenus litteras apostolicas, quas vobis mit-

The
bishop is
to prevent
a corona-
tion of the
king's son.

¹ effectum, A; effectum, L; in-
fecerit (for eff. redd.), G.

² contigerit, A, O, V; contingit,
L.

^a "Si . . . nequissimorum timo-
"atur audacia, et quod mali jure-
"atque æquitate non possunt, se-
"veritate ac desperatione perfli-
"ciunt, actum est de episcopatus

"vigore, et de ecclesiæ gubernandæ
"sublima ac divina potestate." Ep.
ad Correlium, Ep. 55, ed. Baluz.
(Migne, iii. 798).

timus, ostendatis venerabili fratri nostro Rogerio Eboracensi archiepiscopo et aliis fratribus et coepiscopis nostris, et inhibeat, auctoritate domini papæ, vos et alii¹ fratres nostri ne præfatus Eboracensis filio domini regis consecrationis munus dare, aut coronam, si hoc ab eo petitum fuerit, præsumat imponere. Sub eadem interminatione præcipimus, ut similiter hoc inhibeat episcopis Londoniensi et Saresberienſi, et cæteris, si quis hoc ausus fuerit attentare. Hoc autem, Deo teste et Iudice, non in domini regis, aut filii sui, aut cujuscumque vel ecclesiæ vel personæ ex conscientia nostra mandamus injuriam, sed ex necessitate, qua cogimur ecclesiæ Cantuariensis jura pro viribus conservare. Parati enim sumus, si domino regi placuerit, filium suum coronare, pro debito officii nostri, et utrique honorem debitum et reverentiam exhibere. Non vacillet in his implendis, frater carissime, fides vestra, quia fidelis est Deus, qui vos supra vires tentari non patietur. Confidite ergo in Ipso, qui vicit mundum, et meminere quoniam, qui timet pruuiam irruet super eum nix, et qui declinat arma ferrea, sequenter² incidit in arcum æneum.

Virg. Æn.
iv. 13.

“Degeneres animos timor arguit,”

et fortiter ausos juvabit gratia, gloria coronabit. Quidquid agant alii, nobis persuasum est quod constantiam vestram nullius turbinis impetus franget; quod quæ de ore vestro processerunt, et tam vestro quam episcopi Lexoviensis scripto continentur, et³ utriusque caractere impressa sunt et expressa, non erunt irrita. Absit enim ut generosus sanguis sit animæ degenerantis habitaculum; ut per vos tituli patrum oblitterentur, ut quæcumque trepidatio mentis aut ignavia operis evincat patris, qui vos omnibus liberis prætulit,

¹ vos et nostri, A, O, V (V having
fratri); om. L, G.

² sequentem, Z; sequenter, O;
sequeter, V; frequenter, L.

³ ut, ins. V; sub, L.

errasse iudicium, et antiquæ caritatis excludat affectum. Nam ut pie creditur a fidelibus, ille felicius in Deo quam in liberis vivit, et studiosis operibus aut reprobis gratiam ejus promereri potestis aut demereri.

DCL.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS HENRICO
WINTONIENSI EPISCOPO.

(A. 259 ; O. ii. 239 ; Z. iv. 52 ; Lup. iv. 45 ; Thom. 160.)

Ut aliquid simile loquamur apostolo, gratias agimus Deo qui odorem notitiæ suæ per vos manifestat in omni loco, quoniam, sicut fama vulgante didicimus, fides vestra in articulo tempestatis hujus enituit, et caritas abundantius effulsit, in columna virtutis ostensa et exhibita auctoritate pontificis. Nam adversus filios diffidentiae (viros Belial, in quibus Sathanas mysterium iniquitatis patentius operatur) cum nuper ecclesiam scindere voluissent, et extortis juramentis attentarent obedientiæ et fidei virtutem exstinguere, vos ex adverso adscendentes opposuistis murum pro domo Israel, et audaciam eorum repressistis in spiritu et virtute Helix, et corda eorum qui pavebant in clero viriliter, ut oportuit, erexistis, ut Deum hominibus prætimerent, et vestigia patrum sequerentur in Christo. Ille vobis in his adjutor astitit qui perseverantiam vestram coronabit in cælo, et hic in brevi consolabitur, subjiciens eos pedibus vestris qui adversus Dominum, de permissa sibi momentanea potestatis indulgentia, fallaciter gloriantur. State ergo in eo quod cœpistis, et quam jam promeruistis¹ coronam fidei intermissione nolite rejicere, quibus anchora per gratiam Dei firmiter hæret in portu consolationis et pacis. Providete, ne vos interim

¹ *promeruisti*, A.

The projected
coronation
forbidden.

circumveniat inimicus, ne adversus apostolicam sedem, vel matrem vestram sanctam Cantuariensem ecclesiam, vobis consentientibus, præsumatur, quod et¹ illi laborem, et vobis jacturam et pœnitentiam valeat imposturum generare. Accepimus enim quod quidam malitiosi homines domino regi persuadere nituntur, ut in injuriam matris vestræ Cantuariensis ecclesiæ, et læsionem nostram filium suum (quem Deus et ab hoc infortunio et ab omnibus malis liberet!) per manum venerabilis fratris nostri Eboracensis archiepiscopi in regem faciat² coronari. Quod, quia contra dignitatem Cantuariensis ecclesiæ esse dignoscitur, dominus papa litteris suis, quas vobis³ et aliis fratribus nostris transmittimus, tam præfato archiepiscopo quam omnibus episcopis⁴ Angliæ interdicat. Et nos si illud⁵ (quod absit) idem archiepiscopus aut alius attentare præsumpserit, ne vos aut aliquis de fratribus nostris, aut his qui nobis sive ex officio legationis sive jure metropolitico subiecti sunt, assistere audeat, apostolica et⁶ nostra auctoritate, in virtute obedientiæ et sub anathemate, penitus inhibemus, appellantes adversus omnem animam quæ se tantæ præsumptioni attentaverit immiscere, diemque præfigimus Purificationem^a Sanctæ Mariæ.

¹ *et*, om. O, L.

² *faciet*, A, O.

³ *fratribus nostris et aliis*, V.

⁴ *episcopis*, om. O; *Angliæ*, om. A, O.

⁵ *illud*, Z; *aliud*, L.

⁶ *et*, om. Z.

^a This must be understood as meaning the Purification in the following year, 1171.

DCLI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS ROGERIO
EBORACENSI ARCHIEPISCOPO. SIMILITER OMNIBUS
EPISCOPIS ANGLIÆ.¹

(A. 160; O. ii. 240; Z. iv. 53; Lup. iv. 46; Thom. 94.)

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis et sedis apostolicæ legatus, venerabili fratri Rogerio Eboracensi archiepiscopo et sedis apostolicæ legato, salutem et utriusque vitæ successus.

Discretio vestra plenius novit quod Deus in eos vindex est, qui acceptæ gratiæ immemores retribuunt mala pro bonis, et eos quos exigentibus meritis colere et venerari debuerant, accepta occasione nocendi, lædere non formidant. Quot autem et quanta bona a sancta Cantuariensi ecclesia receperitis,² et qualiter illa vos promoverit ad summum sacerdotii gradum, in auribus reverentiæ vestræ non necesse est replicare; tum quia fere omnibus notum³ est, tum quia incredibile est quod hæc a pietatis vestræ memoria possint excidere. Et quidem adhuc eadem mater nostra⁴ parata est, quamdiu vestræ visum fuerit sanctitati, amoris et reverentiæ cultu prosequi quod cœpit in vobis, optans et orans sibi ab eminentia vestra rependi vicissitudinem pietatis. Nec stabit per nos quin solliciti simus servare vobiscum unitatem Spiritus in vinculo pacis. Et licet simus exsules et proscripti pro Domino, speramus quia, Illo propitiante pro quo patimur, vobis poterimus obsequii vicem referre in Domino. Percepimus⁵ autem susurri

Forbidding the coronation.

¹ *Similiter . . . Angliæ.* In A and O these words are placed at the end of the preceding letter; but, as that letter has not the character of a circular, it would seem

that they ought rather to be in this place.

² *acceperitis, L.*

³ *nota, L (omitting est).*

⁴ *nostra, A; vestra, L.*

⁵ *Percipimus, L.*

venas, quod sinceritatem vestram quidam in injuriam sanctæ Cantuariensis ecclesiæ animare et armare nituntur, ut filio domini regis (cujus vias Deus dirigat in beneplacito suo !) diadema imponatis, et ipsum contra fas promoveatis in regem. Quod, quia contra dignitatem Cantuariensis ecclesiæ, si forte (quod absit) præsumeretur, esse manifestissime constat, hoc tam vobis quam omnibus episcopis Angliæ dominus papa, sicut ex litteris ejus quas vobis transmittimus perspicuum est, interdicat; et nos, ne ab aliquo attentetur auctoritate apostolica prohibemus, super hoc adversus omnem animam hoc molientem appellantes, diemque præfigimus Purificationem Sanctæ Mariæ. Et ne quis eorum, qui jurisdictioni nostræ metropolitico aut legationis jure subjecti sunt huic temeritati assistat, in virtute obedientiæ et sub anathemate penitus inhibemus.

DCLII.EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS AD WILLELMUM
SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(P. 7; Herb. 7.)

Qua verborum facundia quibusve linguæ præconiis tot et tantas miserationes vestras ab initio passionum nobis exhibitas condigne efferamus, invenire non possumus; sed nunc præsertim, cum amplior miserendi præstaretur occasio, ad nostra sananda vulnera omnibus patuerunt viscera misericordiæ vestræ. Omnes, a minimo usque maximum, cognoverunt et apostolicum virum prædicant qui onus nostrum tanta caritate supportaverit. Unde divina miseratione tribuente merces erit operi vestro et opes novissimis vestris. Nos autem, non solum confratres et amici, sed ego et passionis mei socii, scabellum facti sumus pedum vestrorum. Verum periclitantibus adhuc servis necessarium est,

domine mi, auxilii vestri porrigere manus, maxime his qui domi manus pessimorum confortavit, conversus sit nunc demum ad cursum suum, et quasi equus impetu vadat ad prœlium, captate¹ forte David absentia ut libere exprobet Israel, cum non sit qui ejus possit vel audeat ludere impetum. Hic est Londoniensis, qui jam cœpit mendacii conficere iter. Unde nos, leonis metuentes violentiam qui draconis jam pridem experti sumus insidias, ad alarum vestrarum suffugimus velamentum; ut si forte vos in diversorio invenerimus, Davidicam adhibeatis sollertiam et fortitudinem, ne ad prœlium procedentis contra Israël prævaleat impetus. Potius in hostem retorqueatur totius plebis opprobrium. Spiritus consilii et scientiæ vobiscum sit, qui pro pueris nostris, huic certamini minus idoneis, doceat manus ad prœlium et digitos nostros ad bellum.

The
bishop of
London's
expedition.

DCLIII.^a

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS AD WILLELMUM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM JAM ROMAM PROPECTUM.

(P. 5; Herb. 5.)

Quibus nunc potest vehiculis parvitas mea sublimis tuæ se præsentiae ingerit; quin potius tecum litterarum schemate quotquot sumus migrationis filii pedibus tuæ pietatis advolvimur, regiam illam clementiæ tuæ pulsantes ut ostium misericordiæ tuæ ingrediatur oratio nostra. Cujus si non audis clamorem vocis, exaudias vel clamorem sanguinis; ad te enim clamat sanguis noster, nunc præsertim validius quo

The king's
refusal of
the kiss and
his bad
faith.

¹ *captata* ?

* The text seems to have undergone considerable corruption.

The Mont-
martre
conference
alluded to.

tentamur periculosius. Siquidem in specie peregrini absconderunt nunc superbi laqueum nobis. Ille, ille nempe ad nos in specie peregrini accessit. Peregrinus quidem accessit, sed peregrinus diu non latuit. Simulans enim se cogitare cogitationes pacis, pacis nostræ, admittebat¹ benigne loquens et ipse pariter quæ pacis erant. Unde et speciem tam bonam cernentes, multorum oculi tenebantur, fiducialiter pacifica præstolantes. Sed demum verborum aucupiis oculos suos deprædatos querebantur. Nam cum jam ab omnibus consummationis totius finis speraretur, peregrinus noster per quosdam sibi bene notos anfractus a via recta deflexerat, et deprehensus est devotus ille non quidem cogitationes pacis, sed potius afflictionis, cogitasse; quippe cum prius pacem offerret, postea pacis osculum pernegabat. Quo audito hærent circumstantes, hesitant mediatores, stupet populus, admirantur universi, et frustratur² spes omnium. Quibusdam proclamantibus illum non solum ecclesiastici, sed et totius humani moris subversorem, quin potius ipsam naturæ legem offendere, quæ dilectionis signum et pacis noscitur homines docuisse ut in illo præcipue membro appareat signum concordiæ, unde rixæ et jurgia oriri consueverunt. Alii non istud opertæ in corde seductionis manifeste speciem declarare testabantur, diabolicam etiam excedere præsumptionem, qua non dignaretur homo communicare homini quod homini exhibuerit Dominus; et ipse enim in signum reconciliationis et pacis osculatus est me osculo oris sui. Ego vero, ut domino meo secretius loquar, rem tacitus considerans, æstimo non sine causa, quinpotius divino nutu, pacis osculum nobis fuisse denegatum; quod videlicet illius pax, quam quærimus, et nostra justitia quam fovemus, convenire non possint, illius regnum et sacerdotium

¹ admittebat, P; admittebatur, | ² frustrantur, G.
G.

nostrum. Alias quippe legimus pacis et justitiæ osculum: "Justitia" (inquit) "et pax osculatæ sunt." Utinam tamen, juxta quod propheta de se optat, essem vir non habens spiritum et mendacium loquerer. Præterea scriptam domini Cantuariensis petitionem, pacis nostræ formam continentem, et prudentium arbitrio moderate satis et discrete conceptam, oblatam sibi et perlectam primo quidem videbatur admittere; sed postea, ut mos hominis est, nescio quibus utens mollitis sermonibus scriptæ petitionis variavit sententiam, ita ut, juxta quod consuevit perfidia, nihil faciens, totum fecisse videretur. Et sic frustrati discessimus, nihil præterquam nostras angustias reportantes.

Age ergo, homo Dei, para te, superborum baculum, tyrannorum malleum et oppressorum levamen, ut quorum sortitus es ministerium, sortiaris et zelum, et alterum nobis *Mattathiam*¹ exhibeas adversus Antiochi sacrilegia; ignito eloquio tuo frigida Israelitarum corda excitando, sollicite provideas² ne flabris leprosum exstinguatur. Nam, quod nunc solum residuum est, ad te sunt oculi nostri; quin potius tota Anglicana ecclesia, cujus tu adhuc parvulus suxisti ubera, ad te suspirat et hostias exspectat pacificas; nunc præsertim cum per temet ipsum introieris in sancta. Quod præfatus ille peregrinus noster metuens, miro modo consternatus est, qui ex solo tuæ profectionis metu, dolo et calliditate quadam (ut jam diximus), humilitatem præterdit et etiam peregrinum simulavit; in qua profecto peregrinatione ex tui absentia occasione captata, Gallicanos fluvios multa jam ex parte videtur absorbuisse, adeo etiam ut Jordanis ipse in os ejus dicatur influxisse, hac arte et nos absorbere attentans. Ni fallor, scit quid dicam prudentia tua. Unde necesse est in brevi medicinalis occurrat virtus

The arch-bishop of Sens's visit to the Curia.

¹ *Mathathiam*, P.

| ² *provideres*, P.

consilii tui, ne non solum partem terræ quam petit et in spe certa jam obtinere videtur, sed totam (quod absit) terram absorbeat. Id autem in calce sermonis ego et passionis meæ socii, provoluti¹ tunc genibus, tuæ supplicamus discretioni, ne unquam te volente, te assentiente, damna patrimonio Christi sanguine elaborato et viduæ doti illata superiori auctoritate compellamur remittere. Quippe hoc esset exemplum perniciosum inducere, et nos ipsos² de indebito contaminare consensu; justificare etiam manifesti sacrilegii reum: præsertim cum regula divini juris sit non remitti peccatum, nisi restituatur ablatum; et iterum: Veram pœnitentiam non agi, sed simulari potius, quamdiu penes furem raptoremve res ablata constiterit, nisi forte arctatus excusetur inopia.

Absolution
of the ex-
communi-
cates.

Arnulf in
favour of
Foliot.

Præterea ne excommunicati nostri, præterquam præstita juxta morem ecclesiasticum cautione absolvantur, vestra item sollicitudo et consideratio hæc, ne quod semel bisve secus actum est ad ecclesiæ læsionem possit converti. Unde expressum super hoc Romani pontificis multum acceptaremus mandatum. Audivimus proxime aliquos, in nostri suggillationem, pro persona Londoniensis³ scriptis suis testimonia in curia perhibituros, quorum unus cismarinus in Normannia, (ut dicitur,) episcopus est; qui tamen an episcopus sit, licet in episcopio jam senuerit, ignoratur: immo quod verius est, si quis Christum bene recogitet, non dico episcopum, sed nec etiam Christianum, vere profitebimur, nisi forte verba non opera faciant Christianum. Cujus profecto omnis virtus in ore est, lingua aurea et ferreum cor, cujus epistolare eloquium quod proxime vidimus, contra nos operose sed viperee nimis conceptum, nimio candore deforme mentitur idolum, quinpotius verum idolum est, quia falsum est quod

¹ *provolutis*, P.

² *ipso*, G.

³ *Londoniensi*, P, G.

⁴ *episcopis*, G.

conflavit, et spiritus non est in eo. Is est qui in ore suo pacem nobiscum loquebatur, et nunc occulte ponit insidias; unde periculosior est de quibuslibet propheta dicit: "Sagitta vulnerans lingua eorum; dolum locutus est." Verum non pergo nunc ulterius istius exagitare ignominiam: sufficit tetigisse, præsertim cum sciam nec dubitem me tacente ex jam dictis personæ circumstantiis personam ipsam cum universis idiomatibus suis menti tuæ mox occurrisset; sed speramus quod hi et horum similes nobis sine causa adversantes, tua majestate præsentem, præstantem Domino, revertentur confusi. Inter quos etiam nonnulli militi¹ dicuntur, ut nobis potius quam vobis obsistant, cum domino suo somniantes vos in terra ipsorum cismarina nescio quam legationem petiturum. Verum, parum istorum² somnia curantes, cum universa ecclesia et nos pariter, inter monachos et petras delitiscences, in nostra oramus pressura ut veniens venias cum exultatione prosequentes, de cujus munere venit quod tanti pontificis ministerio visitavit plebem suam; qui pro filiis captivitatis legatione fungatur, qui ad justitiam majorum nostrorum nobis corda conciliet, et vota intimet miserrorum. Angelus magni consilii sit vobiscum,³ qui aptet vos in omni bono, ut intelligatis quæ recta sunt et opere semper compleatis.

¹ *militi*, P; *mulcti*, G (both | seemingly wrong).

² *istorum*, P; *eorum*, G.

³ *nobiscum* . . . *nos*, G.

DCLIV.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS AD WILLELMUM SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM CONTRA LONDONIENSEM EPISCOPUM ROMAM JAM PROFICISCENTEM.^a

(P. 6 ; Herb. 6.)

Reverendissimo patri et domino suo in Christo amandissimo Willemo Dei gratia Senonensi archiepiscopo et apostolicæ sedis legato, suus Herbertus, miserabilis nunc et exsul, modicum id quod nunc potest.

Against
the bishop
of London.

Etsi tanta cui scribitur jusserit silere auctoritas, rupit tamen silentium caritas; quæ ut mors valida est et plerumque majestatem pensare non novit, juxta quod etiam ait gentilis ille poeta,

Ovid.
Metam. ii.
846.

" Non bene conveniunt nec in una sede morantur
" Majestas et amor ":

unde et subjectam membranulam totam jam caritatis igne accenderem, si non me instantium curarum algor premeret, et urgens necessitas ad alia calamum detorqueret. Ecce enim draco ille magnus, serpens antiquus, gladio verbi Dei vulneratus, vel demum nunc de fovea lubrici erroris exire cogitur. Scimus vero quod de malo ad malum egreditur, ut qui prius fraudulenter incessit, amodo fiat manifestus fratrum suorum accusator, et induet arma calumniæ multo plus graviora quam pugnæ. Unde quam citius, sive in solitudine sive in urbe, sive viatorem¹ sive stationa-

¹ viatorum, G.

^a This is not correct, as the letter was evidently written at a time when the archbishop of Sens had been long absent from his see, and Richard Barre had returned (in January 1170 ?) from a mission to

the pope. We have already had a letter (of February) which speaks of archbishop William's return; but this is placed here on account of its connexion with the absolution of the bishop of London.

rium, oppressorum clamor clementiæ vestræ aures attigerit, necesse est subveniat miseratio vestra, ut militiæ vestræ armis collidas vasa iniquitatis bellantia. Sic enim congregatio hypocritæ sterilis erit, cum ignis vester devoraverit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt. Illa tamen leprosum flabra huic sancto inimica igni semper mihi suspecta sunt; tibi nunc,¹ domine mi, locutio hæc. Ut autem sublimitati vestræ non tam temere quam timide quod negotiatio² proficeret eloquar: si forte nos³ viatorem reperimus, expedit ut vestrum aliquis una cum nostris remittatur; alioquin profecto, nisi illi dominatores nostri vereantur faciem vestram, veremur nos ne absorbeamur a dracone,⁴ et illi repleant ventrem suum de temeritudine nostra. Ni fallor, scit et nunc quid verbis propheticiis significem prudentia vestra. Verum, ne sanctitatis vestræ auditum insipientiæ meæ verbis diutius morer, id in calce sermonis adjicio, quantum omnis ecclesia in miserationibus domino Cantuariensi, nunc præsertim in hac profectione vestra⁵ exhibitis, vestram supra modum caritatem concelebrat, et pacem nobis opera vestra, favente Domino, redditam, seu etiam justitiam, si pacem præcesserit, in miserationum vestrarum catalogo audio jam et gaudeo numerari. Unum autem est quod celare non possum, falsiloquos quosdam regis Anglorum nuntios, revertentes a curia, ventosis verbis totam terram implevisse; qui causam vestræ profectionis et negotii intima cuicunque disseminabant et auditoribus etiam sibilabant invitis. Ricardus autem Barre erat princeps prophetiæ. Unum scio, quod iis si consilia vestra credidistis, proditores sunt; si vero non credidistis, mendaces. Vestrorum tamen nonnulli, ad credendum leviores, ad ventum

False
reports
spread.

¹ *cernunt* (for *tibi nunc*), G.

² *negotio*, G.

³ *vos*?

⁴ *adrasone* (for *a dracone*), G.

⁵ *nostra*, G.

hunc moti sunt. Plurimi vero, ut domino meo verum dicens non parcam, justius conqueruntur quod nullam, videlicet absentiae vestrae tam longae,¹ per proprios nuntios vestros seu litteras consolationem meruerunt; et, ut in hoc audeam, justa omnino querimonia hæc. Verum excessus hi veniam facile impetrabunt, si absentiae desolatio cita præsentiæ vestrae lætitia compensetur; quod nobis præstet magnus ille dux itineris vestri qui, sicut speratur, prosperum faciet vobis iter, Deus salutarium nostrorum.

DCLV.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO QUIDAM AMICUS.

(O. 199; Z. ii. 56; Lup. iv. 48; Thom. 388.)

Difficulty
of corre-
spondence.

Licet vestrae discretionis paternitatem litterarum solatio sæpius non visitaverim, vos inde mirari nullatenus decet, cum vix aliquis aut fere nullus ad vos a Curia processum habeat, cui secreta litterarum indicia² committi possint, et cum vobis plures litteras destinaverim quæ ad præsentiæ vestram, sicut pro certo didici, nunquam pervenerunt. Sciatis quippe me circa negotia vestra sollicitum et vigilantem pro possibilitatis meæ viribus exstitisse, et ad eorum promotionem diligenter intendisse, præcipue per magistrum Walterum, qui præ omnibus specialiter pro eisdem negotiis promovendis apud dominum papam efficaciter laboravit, et ipsa conscribendo ad desideratum finem, Deo volente, perduxit. Sicut enim in litteris et transcriptis sub bulla clausis, quæ a domino papa vobis diriguntur, evidentius videre potestis petitiones vestrae debitum sortitæ sunt effectum. Cæterum Londoniensi

¹ *longe*, G. (The MS. may be understood in either way.) | ² *indicia*, V, Z; om. L

firmiter injunctum est a Domino Papa, ut sententiam quam in eum dedistis, firmam et inconcussam observet. Conditions of Foliot's absolution. Nec a Rothomagensi et Exoniensi,¹ quibus super hoc iterato scribit dominus papa—nisi forte ab eisdem post susceptionem priorum litterarum ipsius quas inde susceperunt, præstito secundum ecclesiæ formam² jramento sit absolutus—absque domini papæ mandato nullatenus absolvatur. Confortamini ergo et constanter agatis, et, tanquam supra firmam petram fundatus, ad quorumlibet ventorum exsufflationes nolite moveri, aut aliquo modo terreri vel turbari; nec, ut moris vestri est, quoslibet per vos transeuntes secretorum vestrorum interpretes constituatis; ut magis de justitia quam de multitudine confidere videamini. Quia ubi multitudo, et præcipue in talibus, creberrimæ solent confusiones emergere, et impedimenta plurima provenire. Secretum sit apud vos quod scribo de Londoniensi, cum nihil de illo vobis scriptum sit. Propter malignantes dico, ne dicar secreta revelare. Cum vero Deus vos in statum pristinum reduxerit, quod in proximo spero adfuturum, estote memor magistri Walteri et mei, si placet, ne pro multitudine ad vos respicientium a vestra memoria elabamur, quia tunc forte præsentēs non erimus. The writer bespeaks a reward.

DCLVI.

ALEXANDER PAPA ROTRODO ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO ET BERNARDO NIVERNENSI³ EPISCOPO.

(A. 286; O. ii. 274; Z. v. 15; Lup. v. 15; Thom. 256.)

Noverit discretio vestra nos Gileberto Londoniensi episcopo per litteras nostras significasse, ut, si a sen- Instructions for absolving the bishop of London.

¹ *Exoniensi*, O, V, Z; *Leroviensi*, L.

² *formam*, om. V.
o 12478.

³ *Exoniensi*, O. This reading might possibly have arisen from the scribe's having mistaken the

tentia quam venerabilis frater noster Thomas Cantuariensis archiepiscopus in eum protulit absolvi voluerit, ad præsentiam vestram (vel alterius, si uterque adesse non potest) accedat, et a vobis, præstito juramento quod nostro debeat parere mandato, absolutionem recipiat. Inde siquidem est, quod nos ei, sicut viro religioso, litterato, provido, et discreto in omnibus, (quantum cum Deo et justitia possumus) cupientes deferre, et dilecti filii nostri magistri David Londoniensis ecclesiæ canonici postulatione inducti, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus si memoratus episcopus ad vos pro absolutionis receptione accesserit, vos ipsum, accepto ab eo juramento quod nostro de præscripta sententia parebit mandato, sublato appellationis remedio, absolvatis; ita quidem quod nullum propter hoc dignitatis, ordinis, aut officii periculum debeat sustinere aut aliquam infamiæ notam incurrere. Absolutione autem facta, id prænominato archiepiscopo per litteras vestras significetis, et ei ex parte nostra firmiter præcipiatis, et in virtute obedientiæ injungatis, quod absolutionem ejus occultam habeat et omnino secretam, donec absque ipsius episcopi periculo valeat propalari. Quod si uterque vestrum his exsequendis interesse non poterit, alter non minus ea, prout diximus, exsequatur. Valet.

initial *B.* as meaning Bartholomew of Exeter, but we also find the bishop of Exeter mentioned with

the archbishop of Rouen in Ep. 658, and in Diceto, i. 337.

DCLVII.

GILBERTUS LONDONIENSIS EPISCOPUS AD MAGISTRUM
DAVID.

(V.* 145; Liverani, 644.)

Gilebertus Dei gratia Londoniensis episcopus dilecto suo magistro David, salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Ad suggestionem nuntiorum domini regis per dilectum nostrum Nich[olaum] archidiaconum vobis factam, et ad commonitionem et consilium tuum, latentes insidias, viarum discrimina, et anceps vitæ periculum, maturato reditu vitavimus, licet cum multa difficultate propter montium incommensabiles semitas, quiete et prospere ad sanctum Ambrosium devenimus. Et quam necessario præsentiam tuam coram iudicibus a domino papa delegatis negotii nostri summa desiderat, quas possumus preces tibi affectuose porrigimus, quatenus ob¹ nostrum provectum et liberationem adventum nostrum Rothomagi sustineas, et nos cum omni celeritate illuc properabimus.

The
bishop's
return
to St.
Ambroix.

DCLVIII.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO ROTRODUS
ROTHOMAGENSIS ARCHIEPISCOPUS.²

(A. 287; O. ii. 293; Z. v. 16; Lup. v. 16; Thom. 323.)

Scimus prudentiæ vestræ notum esse, quod melior est obedientia quam victimæ, et quod ido[lo]latræ scelus est nolle acquiescere, ei præsertim cui debetur omnis obedientia in ecclesia præsentī, et qui cogendi habet

Announc-
ing Foliot's
absolution.
Apr. 5.

¹ *ad*, Liv.

² In A the writer and the re-

ceiver of this letter are inter-
changed.

potestatem. Dominus papa nobis et venerabili fratri nostro Nivernensi¹ episcopo certam præscripsit formam, juxta quam absolveremus venerabilem fratrem nostrum Londoniensem episcopum; et mandato additum est, quod, si uterque nostrum adesse non posset, alter nihilominus ab eo requisitus eum absolveret. Nos itaque requisiti ab eo, die Paschæ, juxta formam mandati, eum absolvimus, auctoritate domini papæ vobis injungentes quatenus hoc penes vos ita secretum observetur, sicut ex rescripto litterarum domini papæ, quod vobis mittimus, discretioni vestræ manifestius apparebit. Valet.

DCLIX.

ROTRODUS ROTHOMAGENSIS ARCHIEPISCOPUS AD CLERUM
ET POPULUM ANGLIÆ.

(C. 223; G. Fol. 433.)

[Rotrodus]² Rothomagensis Dei gratia archiepiscopus, dilectis sibi in Domino universis per Angliam constitutis episcopis, abbatibus et clericis, cæterisque Christi fidelibus, salutem, gratiam et benedictionem.

Si, ut monet apostolus, legem caritatis admittimus, alterius invicem et congratulari commodis et compati debemus adversis. Unde sicut venerabili fratri nostro Gileberto Londoniensi episcopo ob sententiam a domino Cantuariensi in eum quocunque modo latam intime condoluimus; sic ad indultam sibi jam³ nunc a domino papa benignitatem et gratiam tota cordium alacritate congaudemus. Noverit enim vestra fraternitas nos a summo pontifice id in mandatis accepisse, ut eum a jam dicta sententia, apostolica auctoritate, absolveremus

¹ *Exoniensi*, A, O (see p. 273);
Nivernensi, L.

² The name om. in C.

³ *jam*, om. G.

sic quidem ut ob eandem sententiam nullam penitus infamiæ notam sustineat, nec honoris, dignitatis, aut ordinis detrimentum ullum omnino incurrat. Quod, ut nobis injunctum est, habentes mandato gratias¹ effectu complere curavimus; et jam dictum fratrem nostrum, a lata in eum sententia, summi pontificis auctoritate, a nobis solenniter absolutum, dilectæ² nobis in Domino universitati vestræ præsentium testificatione commendamus. Valere vos optamus in Domino, carissimi.

DCLX.

ROTRODUS ROTHOMAGENSIS ARCHIEPISCOPUS AD CLERUM
ET POPULUM LONDONIENSEM.

(C. 224; D. 70; G. Fol. 434.)

[Rotrodus]³ Dei gratia Rothomagensis archiepiscopus, dilectis in Christo fratribus, clero et populo Londoniensis episcopatus, salutem, gratiam, et benedictionem.

Universitati vestræ notum facimus quod venerabilem fratrem nostrum Gilebertum, episcopum vestrum, a sententia quam in eum protulerat excommunicationis Cantuariensis archiepiscopus, mandato domini papæ, absolvimus, de mandato ejus hoc habentes, ut pro eo quod excommunicatus fuit⁴ nec honoris nec officii detrimentum, nec infamiæ notam sustineat. Unde, auctoritate domini papæ, vobis præcipimus quatenus ei, tanquam a domino papa absoluto, communicare non dubitetis, solitam et debitam obedientiam et reverentiam ei exhibentes. Valete.

¹ *gratias*, C; *operis*, G.

² *dilecto*, C.

³ Om. C.

⁴ *fuert*, G.

DCLXI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS ROTRODO
ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO.

(A. 238; O. ii. 248; Z. v. 19; Lup. v. 19; Thom. 107.)

Remon-
strating as
to absolu-
tion of
Foliot.

Gratias agimus dilectioni vestræ, quæ nostri curam gerit; sed utinam vestra sollicitudo, in illa quam dicitis episcopi Londoniensis absolutione, mandatum domini papæ non excessisset. Scitis enim quid vobis in communi negotio sine¹ collega licuerit (præsertim cum ille nondum conventus fuerit, nec constabat quod ille si conveniretur non posset adesse, qui nec conventus est) cum tunc demum alteri vestrum aliquid in hac causa licuerit, si alter adesse non posset. Hanc enim conditionem dominus papa inserit quam constat non exstitisse, ut exinde fortasse constet sapientibus an aliquid actum sit deficiente conditione. Sed quid ista protrahimus? Vos scitis quid egeritis, et nos, Deo auctore, quid nobis² competat non ignoramus. Quod autem præcipitis esse secretum, quomodo secretum esse valeat³ procurent qui possunt—si qui tamen. Quia antequam mandatum vestrum reciperemus, apud nos⁴ cantitabatur⁵ in compitis, et apud vos⁶ ipsius Londoniensis diligentia divulgatum est, qui in civitate vestra⁷ et in ecclesia solemniter divina celebravit. Valete.⁸

¹ sine, om. O.

² nobis, A, O, Z; vobis, L, G.

³ The printed copies place a mark of interrogation after *valeat*.

⁴ vos, L.

⁵ cantitabatur, Z, G; cantabatur, L.

⁶ nos, L.

⁷ vestra, A, O; nostra, L, G.

⁸ Valete, O, Z; om. al.

DCLXII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS ALBERTO
CARDINALI.

(A. 239; O. ii. 243; Z. v. 20; Lap. v. 20; Thom. 31.)

Utinam, dilecte ¹ mi, aures vestræ sint ad ora nostra- Denounce-
tum, et audiant illa quæ in ignominiam ecclesiæ ing the
Romanæ cantitantur in compitis Ascalonis! Aliquid absolution
of Foliot.
consolationis novissimi nuncii nostri videbantur a sede
apostolica retulisse in litteris domini papæ; sed earum
auctoritas evacuata est, missis a latere litteris ut in
perniciem ecclesiæ Sathanas solveretur.² Soluti sunt
enim apostolico mandato Londoniensis et Saresberien-
sis episcopi, quorum alter incentor schismatis et totius
malitiæ artifex ab initio dignoscitur exstitisse, et tam
Saresberiensem, quam omnes quos potuit in crimen
inobedientiæ impegisse. Nescio quo pacto pars Domini
semper mactatur in Curia, ut Barabbas³ evadat et
Christus occidatur. Auctoritate Curie jam in finem
sexti anni proscriptio nostra et ecclesiæ calamitas pro-
tracta est; condemnantur apud vos miseri exsules
innocentes, nec ob aliud (ut ex conscientia loquar)
nisi quia pauperes Christi sunt et imbecilles, et a
justitia Dei recedere noluerunt; absolvuntur e regione
sacrilegi et homicidæ, raptores et impœnitentes, quos
mundo reclamante nec a Petro, si præsideret, apud
Deum absolvi posse, libera voce, Christo auctore, pro-
nuntio. Ait enim in Evangelio secundum Lucam:
“ Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; et si
“ pœnitentiam egerit, dimitte illi. Et si septies in
“ die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit
“ ad te, dicens Pœnitet me, dimitte illi.” Nunquid

¹ *dilecti*, V.

² *solveretur*, A, O, Z (cf. Apocal.
xx. 7); *absolveretur*, L.

³ *Barrabas*, A. O.

otiosa sunt verba Christi, quibus ait, "Si pœnitentiam egerit, si conversus confiteatur, dicens Pœnitent me"? Nequaquam de otiositate verbi redditurus est in die iudicii rationem, sed potius eos damnaturus qui, contra formam quam dedit, iniquos, sine confessione et pœnitentia, vanis absolutionibus justificare¹ præsumunt, et² vivificare animas quæ non vivunt. Certe si res ablata reddi potest et non redditur, non agitur pœnitentia sed fingitur. Profecto Spiritus Sanctus, ut scriptum est, effugiet³ fictum; quoniam ipse veritas est, [et⁴] non figmentum. Obliget se qui audet, nec venturi iudicis formidat⁵ sententiam. Raptores, sacrilegos, homicidas, perjuros, sanguinarios, et schismaticos, impœnitentes absolvat; ego quæ ecclesiæ Dei ablata sunt impœnitenti nunquam remittam. Nonne nostra, aut potius ecclesiæ, spolia sunt quæ nuntii regis cardinalibus et curialibus largiuntur et promittunt? Quæ iniquitas manifesta est, si illa quæ in ecclesiam Dei apud nos exercetur occulta est? Nos ecclesiæ libertatem tueri non possumus, quia sedes apostolica proscriptionem nostram jam in finem sexti anni protraxit. Viderit Deus, et iudicet; sed pro ea mori parati sumus. Insurgant qui voluerint, cardinales arment non modo regem Angliæ, sed totum, si possunt, orbem in perniciem nostram; ego, Deo propitiante, nec in vita nec in morte ab ecclesiæ fidelitate recedam. Causam suam de cætero committo Deo pro quo exsulo proscriptus; Ille medeatur ut novit expedire. Non est mihi propositum ulterius vexandi Curiam; eam adeant qui prævalent in iniquitatibus suis, et triumphata justitia et innocentia captivata, in confusionem ecclesiæ redeunt gloriosi. Utinam via Romana non gratis peremisset tot miseros

Injustice
and apathy
of the
Curia.

¹ *justificare*, om. A, O.

² *et*, Z; om. L.

³ *effugit*, A; *effugiet*, L. (Sap. i. 5, Vulg.)

⁴ *et*, om. A, O.

⁵ *formidat*, O, A (by correction); *formidet*, L.

innocentes. Quis de cætero audebit illi regi resistere, quem ecclesia Romana tot triumphis animavit et armavit, exemplo pernicioso manante ad posteros? Valeat semper sanctitas vestra, nostri memor ante Deum.

DCLXIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS DOMINO
GRATIANO.

(A. 240; O. ii. 244; Z. v. 21; Lup. v. 21; Thom. 40.)

Nullus præter vos ab ecclesia Romana pro causa ecclesiæ missus est ad regem Angliæ¹ qui eam non læserit, et cornua non dederit peccatori. Vos autem illam erexeratis, ut pax in brevi necessario sequeretur, nisi, resumptis a Curia viribus, convalesceret iniquitas. Videbamur quidem nuper aliquid solatii recepisse in litteris domini papæ, sed auctoritas earum antequam porrigerentur evanuit, missis e regione litteris quibus Sathanas solutus est, ut liberius sæviat in ecclesiam Dei. Absolutis enim, de mandato domini papæ, Londoniensi et Saresberienti episcopis, omnes animati sunt ut regis sequantur voluntatem; qui ita fautores suos, quamlibet criminosos, expedit; qui de sede apostolica sic triumphat; cujus nuntii contra Deum et justitiam ejus semper redeunt gloriosi. Bonorum econtra² consternantur corda, cum tam patentem et tantam iniquitatem videant in viis suis jugiter prosperari. Ecce quomodo punita est injuria vobis³ illata et nuntiis domini papæ; ecce quomodo fidelitas vestra remunerata est; et ecclesiæ Dei repressa calamitas; ecce quomodo vindicatum est quod Angliam nuper, extortis juramentis, ab obedientia domini papæ conatus est separare. Dei quidem miseratio est quod non potuit, quia malitia ejus ex contingentibus nihil omisit. Ex-

The same
subject.

¹ Angliæ, A; Anglorum, L.

² econtra, A, O; contra, L.

³ vobis, A, Z; nobis, O.

Injustice
of the
Curia.

silium et proscriptionem nostram jam per sex annos protraxit Curia; innocentes miseri pro libertate ecclesiæ gratis in itinere perierunt, et persecutores ecclesiæ spolia¹ nostra cardinalibus et curialibus promittunt et largiuntur; et sic² Barrabas³ dimittitur et crucifigitur Christus. Creditores exhausti sunt, et si quos movebat miseratio exsilii nostri, visis⁴ his quæ fiunt a domino papa, mittuntur in desperationem. Sed et hæc in monte Dominus videbit, et judicabit fines terræ Majestas illa terribilis quæ aufert spiritum principum. Nos per gratiam ejus, sive vivi, sive mortui, ipsius sumus et erimus; parati pro libertate ecclesiæ exsilium, proscriptionem, et omnia mundi incommoda, quamdiu ipsi⁵ visum fuerit, sustinere. Utinam inveniamur digni qui persecutionem pro justitia patiamur. Certe ob hanc causam⁶ non modo cardinalibus, qui ecclesiæ auctoritate ecclesiam impugnant, nos, ut Domino placuerit, torquendos exponimus; sed etsi totus mundus (quod absit) insurgat, ab ecclesiæ fidelitate, quam professi sumus, Deo miserante, non recedemus. Cui de cætero curæ sit et nostri misereri, et ecclesiæ, quam apostolica sedes exponit, tueri libertatem. Nos ex proposito Curiam non vexabimus, sed eam cedemus illis quorum ibi acceptatur iniquitas, et qui venalitatem ejus prædicant et cantitant in plateis. Parcentes autem reticemus⁷ quid quibus ex causa mercimonii hujus donatum est, quid promissum. Nec dubium quin aliqui eorum qui triumphatores redierunt, se non triumphasse maluerint. Vos autem qui ecclesiæ patrociniū in tanto periculo suscepistis, in bono perseverate proposito, non nostri, qui nihil posse permittimur, contemplatione, sed illius, qui vestrum procul dubio in retributione uberi remunerabit obsequium, et

He re-
proaches
the Curia.

¹ et, ins. O; om. by correction, A.

² sic, O, Z; nunc, L.

³ Barrabas, A, V, O, Z.

⁴ nisi, V.

⁵ ipsum, V.

⁶ causam, L.

⁷ recitemus, V.

nobis dabit ut, secundum quod volumus et debemus, dilectioni vestræ condignam officii vicem rependere valeamus. Interim vestri memores erimus ante Deum ; He hints at a reward.
et vos, si placet, affectione simili, memineritis nostri.

DCLXIV.

ALBERTO CARDINALI CO-EXSULES THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI.¹

(A. 242; O. ii. 247; Z. v. 22; Lup. v. 22; Thom. 390.)

Sanctissimo domino et patri carissimo Alberto, Dei gratia sanctæ Romanæ ecclesiæ presbytero cardinali, miseri Cantuarienses totum id modicum quod relictum est exsulis et proscriptis sinceræ fidei et veræ dilectionis affectum.

Quantum sit innocentis conscientiæ bonum nesciunt Complaint of the papal policy. qui sinceritatem conscientiæ perdiderunt; nec veretur alienam funestis infestare² consiliis qui, semel relictæ verecundia, in turpitudinis suæ defensionem præclaros viros desiderat habere consortes erroris. Utinam hoc³ domini papæ sanctitas, cum ecclesiæ confusione et infamia Curiae, non esset in nostris experta periculis, eorumque saluti pariter et honestati repugnantia consilia sapientiæ et auctoritatis, qua cunctis præminet,⁴ vigore ab initio reprobasset, qui persuadere ausi sunt ut innocentium proscriptionem per sex annos, derisoriiis dilationibus, protelaret. Certe, quisquis et quantuscumque fuerit ille consultor, illico audisse debuerat, "Vade retro Sathana, quia non sapis ea quæ Dei sunt." Nec persuadebitur mundo quod suasores isti Deum saperent; sed potius pecuniam,

¹ A and O attribute this letter to the archbishop; but L is clearly right in describing it as written in the name of the exiles generally. The editor has substituted *Thomæ*

Cant. arch. for the later form *beati Thomæ martyris* in the heading.

² *aufestare*, V.

³ *hoc*, Z; *hæc*, L.

⁴ *præminet*, L.

quam immoderato avaritiæ ardore sitiunt, olfecerunt; ideoque prædonibus et sacrilegis adhærentes consensu, consiliis instruentes, armantes patrociniis, insurrexerunt in pauperes Christi, acceptantes munera, secuti retributiones. Nec possunt illorum nomina latere, quæ tum evidentia operis manifestat, tum relatio nuntiorum partis adversæ, tum attestatio litterarum quibus gloriantur apud regem Anglorum se pro eo stetisse viriliter, et quod, illis tacentibus, erat credibile persuasisse domino papæ, ut præfati regis immanitatem in tanta patientia sustineret. In quo timendum est ne seductus sanctus erraverit nimis, adeo ut quod in ecclesiam Dei deliquit, etiam cum voluerit, nequeat emendare. Sic enim¹ solet Deus talia plerumque punire delicta, ut qui Divinitus oblata gerendorum opportunitate non utitur, eadem illi in perpetuum auferatur. Scrutanti legem loquimur et scienti, qui quod dicitur sibi familiaribus clarum habet exemplis, et² tamen ut culpam suam, quam sic magis auget, purgare Curia videatur, in nuncios nostros retorquent³ quod ecclesiæ Dei, de tam manifestis injuriis et damnis, justitia non sit⁴ exhibita. Ergo quasi re bene gesta consulunt ut sapientiores mittamus, ac si per se non sit patens injuria, damna sint vel pauca vel modica, sæpe non sit prædo commonitus, nuntiis nostris illatæ non sint atrociores injuriæ, diu, immo nimis et ultra omnem modum et contra æquitatem, non sit exspectata correctio. Non sunt in nobis, pater, sapientes illi quos quærun, non potentes aut divites, quos semper et⁵ contra ecclesiam Dei et nos locum habere videmus in Curia, ut assidue redeant cum triumpho. Vix sustentamur aliena stipe; et fere, nisi nos gratia conservaret, ab ecclesia Romana attriti qui soli in orbe occiduo pro illa dimicamus

Corruption
of the
Curia com-
plained of.

¹ enim, O; om. L.

² et, A, O; etsi, L.

³ retorquent, A, V, Z; retorquet,
L.

⁴ sic, A.

⁵ et, A, O; om. L.

deserere cogimur causam Christi, et ecclesiæ contemnere libertatem. Potuit ab initio in solum regem Anglorum et nostræ proscriptionis et deprædationis ecclesiæ culpa refundi, qui per se et satellites suos, sine miseratione ætatis et sexus, sine reverentia dignitatis et ¹ ordinis, circiter quadraginta ² quadringentos innocentes addixit exsilio, Cantuariensem cum omnibus possessionibus et bonis ³ suis confiscavit ecclesiam, bona vacantium sedium occupans non permisit in eis episcopos et abbates regulariter ordinari. Dici non potest quot animæ sine confirmationis sacramento excesserint; quot ⁴ criminosi sine poenitentia et absolutione decesserint; quot sacræ virgines optata consecratione fraudatæ sint; quot causæ cum ecclesiarum et injuste oppressorum dispendio exspiraverint; quantum ⁵ justitium totam possederit Angliam; quanta perditionis animarum janua Sathanæ sit aperta, pastoribus ovium Christi aut in exsiliū actis, aut coactis obmutescere et silere a bonis, aut illectis ut præberent sub prætextu religionis et dispensationis arma iniquitatis peccato, et ipsos serpentes et antiqui serpentis membra perniciosis consiliis toxicarent. Tantas et tam patentes ⁶ Christi injurias sæpe, immo continue, per sex annos prosecuti sumus in auditoriis vestris, parati in ipsa malorum novitate, cum adhuc essetis Senonis et nuntii regis adessent, appellationes prosecui quæ vel a nobis vel contra nos fuerant institutæ. Non placuit ut audiremur tunc, quando nobis adhuc aliquid, etsi modicum, suberat facultatis, et amicis et adjutoribus nonnihil ⁷ spei. Longum erit, et vobis, ut timemus, tædiosum, si retexamus quoties nos obtulerimus ad agendum, nec placuit ut audiremur, et adversariis nostris, oppressoribus ecclesiæ, facta est,

¹ *et*, A, O; *aut*, Z, L.

² *quadraginta*, A, O; *om.* Z, L.

³ *et bonis*, *om.* A, Z.

⁴ *quot . . . fraudatæ sint*, *om.* L.

⁵ *quantum*, V; *quanta injustitia*, L; *quantum justitium*, A, O, Z.

⁶ *parentes*, V.

⁷ *in michil*, V.

ut scitis, non prosequendæ appellationis indulgentia. Interim si pater noster, dominus Cantuariensis vellet ablata remittere, et, perniciosum compositionis ineundæ coætaneis et posteris præbere exemplum, pacem facere, vobis non interponentibus partes vestras, cum rege, potuerat et redire in gratiam familiaritatis antiquæ. Sed absit hæc lues a mentibus nostris, ut, pro quolibet temporali emolumento, jugulemus animas nostras; insanabili plaga conscientias vulneremus; et nefando voluptatis aut avaritiæ mercimonio vendamus ecclesiæ libertatem, et posteros pravo corrumpamus exemplo. Faciant hoc, si volunt, alii, aut potius nullus faciat, quia nos non ita instituti sumus a sanctis patribus, qui Cantuariensem ecclesiam rexerunt in laboribus multis, et tandem mercedem laborum receperunt a Domino; idem qui auctor propositi, conscientiæ nostræ testis est Deus, quod dominus Cantuariensis præelegit in exilio mori quam perniciosam ecclesiæ vel probrosam¹ inire concordiam. Et si hæc (quod absit) attentaret, rarus est inter nos (si quis tamen) qui deinceps illius posset dominium aut consortium sustinere. Nobiscum de pace ecclesiæ, mediantibus amicis, tractabatur, cum Joannes de Oxeneford Romam proficiscens, et manifesto multis² justificatus perjurio, rediit triumphator, et ab apostolica sede furenti, quasi per se non satis insani- ret, cornua attulit peccatori. Ab ea die proscriptio nostra, quæ antea soli regi et suis poterat imputari, ecclesiam Romanam dissimulatione vel consensu auctorem habuit, cum persecutori in malitia perduranti sit indulta dilatio, et quodammodo licentia præstita incu- bandi ecclesiis et torquendi innocentes. Et nobis, si quid solatii videbatur esse porrectum, statim, missis³ e latere nuntiis aut litteris, impediabatur ne votivum aut debitum sortiretur effectum. Nobis etiam tacen-

The Curia
accessory
to the suf-
ferings of
the exiles.

¹ *proprosam*, A.

² *multus*, O.

³ *missis*, om. L.

tibus rerum eventus ita esse convincit. Ecce enim, cum pax nostra (sicut multi noverunt) esset in januis, et ecclesia solatium (ut putabamus) efficax a sanctissimo domino nostro¹ Romano pontifice accepisset, supervenientes nuntii regis abstulerunt pacem, et, absolutis excommunicatis nostris, etiam spem reconciliationis visi sunt præclusisse. Siquidem denuntiaverunt eis et aliis adversariis ecclesiæ, ut, si libuerit, sex annorum appellationes, quas totiens persecuti² sumus et interdum obtinuimus, prosequantur in festo beati Lucæ, scituri quod eis nullum honoris, officii, beneficii, aut famæ dispendium generabitur ex hoc quod tanto tempore excommunicati fuerunt. Namque³ in eo maxime apud nostrates justitia viget ecclesiastica, quod, qui excommunicationem per annum sustinent notari solent infamia. Sed ecce ab⁴ hujus novitatis exemplo, et quasi apostolico privilegio quod continetur in litteris, solutus est ecclesiasticus vigor. Quid ergo superest, nisi ut nullius momenti sit apud provinciales sententia, quam sine omni pœna vident tam facile posse dissolvi? Juraverunt tamen, ut dicitur, se staturos mandato domini papæ, sed præcipitur esse absconditum. Deus bone! Quid rei est, quod, quæ contra ecclesiam fiunt licenter prædicantur in foro ut trahi possint ad consequentiam; et si quid pro ecclesia fit, cujus exemplum possit esse laudabile et prodesse in posterum, illud apostolica sedes jubet abscondi? Cum ergo sic apud vos, prævalentibus fautoribus regis aut potius malitiæ aut⁵ pecuniæ amatoribus, causa Christi tractetur, cur a nobis exigitur ut nuntios mittamus sapientes, quasi vos ipsi non debueritis tam justam causam tam manifestam defendere, etiam tacentibus universis? Ad hoc⁶

¹ *domino nostro*, A, O, Z; *patre*, L (omitting *nostro*).

² *persecuti*, A.

³ *Namque* is Brial's reading. A

and O read *Vix ac*; Lupus, *Unde*; Z, *Unde*, with *vel Vir Dei* interl.

⁴ *ad*, O; corr. A.

⁵ *et*, Z; *aut*, L.

⁶ *At* for *ad hoc*, L; *hoc*, om. V.

enim estis in mundi cardine constituti; ut liberetis pauperem a potente; ut justitiam decernatis et faciatis inter filios hominum. Nos sane viros honestos et literatos credebamus quos via Romana absorbit. Quæ tamen nobis¹ utilitas in sanguine eorum? Numquid mittemus plures; ut et² ipsi moriantur; ut innocentium minuatür numerus vel annulletur; et tyrannus, illis extinctis, licenter dominetur ecclesiæ nullo contradicente? Si appellationes prosequendæ sunt, quare cum nascebantur aut nondum exspiraverant non sunt examinatæ? Satiüs enim fuerat nobis eas tunc expediri, aut saltem denuntiari nobis, ut aliud aliquid negotii ageremus, quo vitam nostram possemus utcumque transigere, et causam suam Deo³ committeremus expediendam? Spoliati et nudi sumus. Satis hactenus delusionibus hujusmodi fatigati⁴ consultius esse credimus ut vitam in orationibus quam in litibus⁵ finiamus; domesticis exemplis edocti, ne de cætero non modo opera et impensa nobis periclitetur, sed et anima Christus, cui eam committimus, ecclesiæ suæ deinceps⁶ sit patronus et causæ. Sed fortasse dicet aliquis: quoniam pro bono pacis et quæ præmisimus gesta sunt, et totiens indulta dilatio, et dispensandi ratio admissa est. Utique si pax expectatur a Deo, peccatis et his quæ contra legem fiunt procuranda non est; si a Deo futura non est, nec est ecclesiæ necessaria nec alicui utilis. Bonorum nostrorum non indiget Deus, sed certe peccatorum nostrorum minus ad expediendam justitiam et misericordiam suam; et fortasse tamdiu dilata est pax, quia non via Domini, sed humana procurabatur astutia. Excessimus modum, sed urget nos necessitas quæ nec modo nec regulæ necessitate arctatur. Et Spiritus Sanctus, qui in vobis est, persuadebit, ut necessario excedentibus

¹ nobis, A, L.² et, A, O; om. L.³ Domino, A, O; Deo, Z, L.⁴ fatigati, A, Z; fatigatis, L.⁵ militibus (for in litibus), V.⁶ deinceps, om. L.

indulgeatis et compatiamini. In summa, pietatis vestræ genibus provoluti, supplicamus attentius ut hæc omnia intimetis domino papæ, et persuadeatis ei ne de cætero circumventoribus credat, qui, amore sordium allecti,¹ ipsum conantur inducere ut, in læsione nostra, animam suam perdat et causam Christi.

DCLXV.

GRATIANO ROMANÆ ECCLESIAE SUBDIACONO COEXSULES
THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI.²

(A. 248; O. ii. 248; Z. v. 23; Lup. v. 23; Thom. 391.)

Ei consultissime vulneris deteguntur incommoda qui compatitur aut medetur; nec in necessitate quisquam potius adeundus est eo qui ipsam consuevit fideliter expedire. Et quidem Anglicanæ ecclesiæ est gravissima necessitas, et a multis diebus jam fere insanabilis plaga, cui medelam plurimi promiserunt; sed jam fere sex annorum prorsus elapso curriculo, præter vos non fuit ab ecclesia Romana descendens qui adjuvaret. Quærebant alii fortasse quæ sua sunt, et Christi postposuerunt gloriam, et ecclesiæ honestatem; sed vos ab homine illo, qui corruptibili³ auro et argento, et variis lenociniis mundanæ suppellectilis, contrahentes corrumpere consuevit, nihil præter sinceritatem conscientiæ retulistis. Nec vos pœniteat hunc ecclesiæ Dei gratis præstitisse laborem, nec vos arbitremini modicam jam⁴ suscepisse mercedem, cui duplex virtutis fructus redditus est; in conscientia alter, alter in gloria. Sed utrumque perseverantia⁵ multiplicabit, et dum Angli-

Gratian's
merits.

¹ illecti, Z.

² Here again (vide p. 288) A has for title *Idem* [i.e. Thomas] *domino Gratiano*, and the heading has been altered from *beati Thomæ martyris*.

³ corruptili, V, L.

⁴ jam, om. L.

⁵ severantia, V.

Gratitude
and suffer-
ings of the
Church.

Return of
Henry's
other
envoys.

cana in Christo spirabit ecclesia merito recolet se vobis esse obnoxiam. Scitis quam miserabiliter lacerata et conculcata sit hactenus; quam variis delusionibus et quotiens ipsius sit impedita justitia; quam sæpe solatia debita, quæ sibi collata videbantur ab apostolica sede, missis e regione litteris aut nuntiis et indultis adversæ parti dilationibus, subtracta sint; quomodo quidam de dominis cardinalibus et de curialibus¹ amicis afflictæ vulneribus vulnera inflixerunt,² ut jam non sit dolor sicut dolor ejus. Poterant hæc ab initio regi Anglorum imputari et compliceibus suis, qui horum omnium, in injuriam Dei, causa et artifex est; cui si, antequam curia justificasset illum qui schismatis conciliator³ fuerat, vellemus ablata remittere, et, in læsionem ecclesiæ perniciosum compositionis dare exemplum, pacem, mediantibus amicis cessante opera sedis apostolicæ, eramus habituri. Sed absit ut pro Deo cœpta sic contra Deum finiatur causa; ut pro quocumque emolumento Christi titulum distrahamus et ecclesiæ libertatem. Testis est inspector cordium, quod dominus et pater noster mori mallet, et nos ei consepeliri, tantum,⁴ morientes in Domino. A diebus autem Joannis de Oxeneford, non modo a præfato rege sed et ab ecclesia Romana vim patimur, quæ usque in finem sexti anni, datis dilationibus, protraxit exsilium nostrum; et persecutores ecclesiæ, qui spoliis nostris corrupti sunt et alios corrumpunt, cum triumpho remittunt et gloria. Illi autem redeuntes regem, quasi per se non satis insaniret, instigant, et illos qui ecclesiæ decreverant adhærere, minis et terroribus et exquisitis dolis, transire faciunt in adversam figuram. Experti sumus hoc tum sæpe, tum maxime modo, quando novissimi nuntii redierunt,

¹ *de curialibus*, O, A; *decurialibus*, L.

² *influxerunt*, O, Z; *influxerunt*,

³ *vel consiliator*, Z, interl.

⁴ *tamen*, O.

quia regem pronum ad concordiam ab ipso revocave- Oct. 13.
runt introitu pacis, suadentes ut suas prosequi patiatur
appellationes in festo beati Lucæ quæ variis subter-
fugiis interpositæ sunt, etiam post inhibitionem a
domino papa factam; quia contra voluntatem suam,
si perseveraverit, nihil facere compelletur. Interim The abso-
lutions. absoluti sunt qui excommunicari meruerant, hujus
schismatis incentores et spoliatores nostri, indulto sibi
privilegio ne quod dispendium honoris, officii, beneficii,
aut famæ contrahant ex hoc, quod anathematis vin-
culo tamdiu innodati fuerunt. Quod quam recte et
salubriter ecclesiæ factum sit viderit Deus et judicet.
Sed dicitur eos jurasse quod stabunt mandato domini
papæ, idque¹ præcipitur occultari, ne forte innotescat
aliquid pro ecclesia gestum quod ad ipsius pertineat
honestatem; cum e contra publice prædicetur in foro
si quid in perniciem ejus præsumptum est aut indul-
tum. Cum ergo pars nostra ab initio prosecuta sit
appellationes omnes et se singulis annis obtulit, diffu-
gente parte adversa, et illa plus profecerit in malitia
sua quam nos in innocentia nostra et justitia, quis The exiles
will no
more ap-
peal to
Rome. sani capitis audebit suadere ut hæc ulterius præstigia
consectemur? Quæ est utilitas in tot laboribus et
expensis, et sanguine innocentum qui pro novo² tes-
tamento³ Dei animas posuerunt? Utique non est
nobis tanti delusionibus vexari in Curia sine fructu,
ut nos, qui residui sumus, velimus sine causa morien-
tium esse consortes, si⁴ Deo causam suam potius com-
mittimus dirigendam. Si quis enim nostrum conventus
fuerit ut ad curiam iter arripiat:

“Olim quod vulpes ægroto cauta Leoni

“Respondit referet⁵: quia me vestigia terrent

“Omnia te adversum spectantia,⁶ nulla retrorsum;”

Hor. Ep. I.
l. 73-5.

¹ *id quod*, O.

² *novio*, om. L.

³ *testimonio*?

⁴ *si*, A; *sed*, Z, L.

⁵ *referet*, om. L (“referam,”
Hor.).

⁶ *adversum te suspectantia*, A.
O.

et iter hoc, donec spes profectus aliunde luceat, detestabitur. Vestris itaque pedibus provoluti supplicamus attentius quatenus sanctissimo patri et pastori ecclesiæ, Domino papæ, per vos omnia hæc innotescant, et persuadeatis ei ne se deinceps circumveniri tam facile patiat; et, si eum oculus vel pes aut manus ulterius appetat scandalo, quicumque ille sit, a consilii sui corpore ipsum resecare non pigritetur. Quia melius est, ut amputato auctore scandali sine eo vitam promereatur æternam, quam ab eo se patiat pertrahi (quod absit) in gehennam.

DCLXVI.

ALEXANDRO PAPÆ THOMAS CANTUARIENSIS
ARCHIEPISCOPUS.

(A. 265; O. ii. 254; Z. v. 24; Lup. v. 24; Thom. 24.)

Blaming
the pope's
treatment
of Henry
and Foliot.

Testatur vir eloquentissimus oratoris in eo maxime promoveri successus, si prænoverit iudicis auditorumque personas, et pro qualitate eorum sermonis moderetur officium. Hanc sententiam ad multa alia probabiliter arbitror dilatandam, præsertim cum nemo debeat ignarus esse conditionis ejus cum quo contrahit; et sibi maxime, si secus spem aut opinionem acciderit, imputare debeat, qui commune negotium de proprio maluit arbitrio committere fortunæ manibus, quam vires ejus et eventum præmetiri,¹ inspectis tum aliis circumstantiis tum, præcipue, qualitate consortis. Quod, pater, si vestra discretio in causa ecclesiæ et regis Anglorum ab initio attendisset, nequaquam in tantas calamitates incidisset Anglicana ecclesia; nec Gallicana (quod sine dolore non loquimur) tam pernicioso attentaretur aut opprimeretur exemplo. Præ-

¹ *premetiri*, Z; *prometiri*, L,

monuerunt tamen vos multi fideles vestri¹ quod rex Anglorum expugnari quidem austeritate facilius potest, sed nulla mansuetudine, nullis obsequiis aut beneficiis emolliri. Blanditur his quos timet, hos colit obsequiis quos rebus aut moribus aut honestioris famæ titulo privare desiderat. Si monentibus tunc credere noluistis,² si publica omnium attestatio vera non movit, saltem ipsa experientia vel nunc persuadeat et compellat mutare sententiam, ut persecutori ecclesiæ respondeatis pro merito; et qui Divinam et apostolicam contemnit auctoritatem sentiat prophetam esse in Israel, et zelum Petri nondum a sede apostolica exsulasse. Nam si inimicus est ecclesiæ et schismatis incentor debet puniri et conteri, si amicus propter obsequia castigari et emendari oportet. Sed proverbium est,

“*Timeri Danaos et dona ferentes.*”

Virg. *Æn.*
ii. 49.

Utique nuntii regis Anglorum quodammodo Danai sunt, etsi non consortio³ generis, arte tamen et imitatione Sinonis. Hi vobis satisfactionem promiserunt, ut ecclesiæ Dei calamitatem protenderent et exsilium nostrum. Impetraverunt ut adhuc Rex ille per archiepiscopum Rothomagensem et episcopum Nivernensem conveniretur, quasi jam satis conventus non fuisset, et malitia ejus non provocasset judicium. Clamant enim contra illum cæli et terra, et soli, qui lateribus vestris assident, non audiunt cardinales. Sed certe quisquis obsurdescit, hic audiet in judicio verbum asperum:⁴ “Ite maledicti in ignem æternum.” Præfatus autem archiepiscopus et episcopus, mandati vestri formam excedentes, dilationes indulgent; regis obtemperant voluntati; et, sive errore sive dolo, (sicut ex litteris quas vobis mittimus potestis advertere) perpetuant ecclesiæ calamitatem. Londoniensis episcopus, quem pro voluntate vestra præcepistis absolvi, et qui, sicut

¹ *vestri*, A; *nostri*, L.

² *voluistis*, A.

³ *consortii*, V.

⁴ *asperum*, V.

The coro-
nation.

The bishop
of Séz.

contra justitiam ita et contra formam quam expressistis, absolutus est, ecclesiæ pacem et nostram impedit; et prævio Eboracensi archiepiscopo, et assistantibus¹ sibi clericis regis quos benignius recipere et efficacius consuevistis audire, molitur contra professionem suam ut, coronato contra Deum per manum jam dicti Eboracensis filio regis, Cantuariensis ecclesia nunquam habeat pacem. Inhibueratis quidem ne fieret; sed illi e contrario gloriantur se obtinuisse a vobis ut fiat, sive manu Eboracensis archiepiscopi, sive cujuscumque episcopi ministerio rex voluerit. Et quia hoc detrectant episcopi provinciæ nostræ, Sagiensis episcopus, signifer eorum qui Deum non verentur, se hoc, si alii defuerint, de familiari mandato vestro gloriatur esse facturum. Jam ex hac causa transfretavit. Spinis sepiat, quoniam aliunde non est auxilium, Dominus vias ejus. Cætera posuimus in ore latoris præsentium, in quo vobis, quanta possumus affectione, supplicamus ut in negotiis nostris ei fidem habeatis, et petitiones quas vestræ sanctitati per eum mittimus, celerius, quoniam id ecclesiæ necessitas et nostra postulat, jubeatis effectui mancipari. [Quicquid autem agant, sciatis quod]² neque mors neque vita, nec præsentia nec futura, per gratiam Dei, separabunt nos a caritate, obedientia, et obsequio vestro; quia indubitanter scimus quod spiritus vester non requiescit in eis qui, ab acceptione personarum et munerum, favore suo patrocinantur injuriis, et ponunt cum impiis portionem; sacrilegum videntes, et currentes cum eo. Nomen vestrum sit benedictum in sæcula; et ecclesiam, pro qua nos³ oportebit reddere rationem, celerius et efficacius consoletur.

¹ consistentibus, A; assistantibus, Z, L.

² Quicquid autem agant, sciatis quod before neque, G.

³ nos, A, O; vos, L.

DCLXVII.

GILEBERTUS LONDONIENSIS EPISCOPUS AD ALEXANDRUM
PAPAM.

(C. 194; G. Fol. 154.)

Patri suo et domino summo pontifici Alexandro, frater Gillebertus Lundoniensis ecclesiæ minister, totum quod in se potest humilis et ad obediendum prompta devotio.

Dilectæ mihi, pater, et diligendæ semper in Domino sanctitati vestræ gratiarum refero totis animæ meæ viribus actiones, quod apostolica mihi viscera clementer aperiens, et in necessitate summa anxietati meæ pie compatiens, oculos in me misericordiæ reduxistis, et, cui mortis injuste nectebat laqueos adversantis mihi potestatis austeritas, in vitam me respirare paterna tandem caritate voluistis, in ira (si qua fuit) memor misericordiæ, totum tamen quod oportuit justitiæ reservans et disciplinæ. Quod profecto beneficium eo mihi gratius, longeque reputatur acceptabilius quod non ad preces regias, non ad multorum in id porrecta suffragia, non ad opum oblata pondera seu promissa, sed de fonte caritatis lucidissimo, pectore scilicet apostolico, in filium pietate progressa, non meis meritis exhibitum, sed omne præveniente meritum sola totum gratia misericorditer indultum est. Unde quod obsequii possum, pater, et quod honoris, vestræ circa me munificentiae fateor in omnibus obligatum; adeo ut me velle quod volueritis, totum subire quod injunxeritis, compellat pariter et suadeat non solum sedis cui præsidetis auctoritas, sed, ex impensi etiam magnitudine beneficii, innata siquidem et jamdiu super hoc concepta voluntas. Suis itaque circa me sibi que placitis vestra sanctitas utetur imperiis; in omnibus quæ meæ possibilitati responderunt, patri filius, domino servus, obedit,

Thanks to
the pope.

nec durum reputando nec asperum quod apostolicæ circa me novero mansuetudini¹ complacere.

Sciat enim dominus meus, et certum teneat, me a tempestatis hujus qua jamdiu quassamur initio id semper voluntatis, id habuisse propositi, ut vobis occasione quacumque assisterem, et vobis coram positus anxietatis² mei cordis exponerem, ut a sublimitate vestra impetrata clementer ejus cui astringor officii absolutione, ab his quibus obruor fluctibus saltem nudus evaderem, et cum multorum nequeam, saluti saltem meæ aliquatenus providerem. Omnes enim ab Angliæ finibus ad vos usque decurrentes, ut quibusdam non certe placeant, me seminarium discordiæ, subversorem ecclesiæ, incentivum³ malorum, fomitem litis et odiorum omnium, sinistre denuntiant; et quæ nec vera sunt, nec unquam (juvante Domino) probari poterunt, sanctis vestris auribus adversum me quorundam promissis et precibus instillare non omittunt. Et ecce, pater, morior, cum nil horum fecerim, cum horum in nullo conscius sim. Dantur in me sententiæ nec confessum nec convictum sed nec quidem commonitum. Formatur et confingitur notorium, et ut grassanti nihil desit invidiæ, quod nulli notum est audacter asserunt esse notissimum. De manu mea sanguis quem non effudi requiritur, et injustissime quæ non rapui cogor exsolvere. Quæ nimirum omnia in me

His appeal. recasura metuens, omnem præveniendi sententiam apostolicam jamdudum appellavi præsentiam, ei super his optans assistere quem in jure certum est non errare. Quam nimirum appellationem si minime prosecutus sum hæc causa exstitit, quod legatis ad dominum nostrum regem a latere vestro directis, eis omnium quæ inter dominum Cantuariensem vertebantur et nos cognitionem pariter et diffinitionem commisistis; litteris

¹ mansuetudine, C, G.

² anxietates ?

³ innocentium, C; incentivum, G.

destinatis ad nos ut nos eis præsentēs exhiberemus; et, quod, auditis partibus, statuerent in nos, firmiter observaremus. Quibus rem minime prosequentibus, cum, ob imminentis metum periculi,¹ in eorum denuo præsentia una cum fratribus nostris appellaverim, hujus etiam appellationis prosecutio nobis a vestra gratia domini regis interventu, remissa est. Testantur hoc litteræ quæ penes nos sunt apostolico signo communitæ. Cum vero judicem moveri non oporteat, si, cum de gravamine suspectus est, ad superiorem provocetur, offensus tamen dominus Cantuariensis, eo quod ad vestram appellaverim audientiam, meum caput impetere, me, non servato ordine, proposuit excommunicando suffocare. Cujus rei præscius, sententiam præveniens, ad vestram item² appellavi clementiam, ejus examen expetens qui, merita causarum recte ponderans, suum unicuique jus æqua ratione conservat. Quod enim legitur, ne in una eademque causa tertio appelletur, non eo spectat ut quotiens episcopus se a metropolitano suo gravandum putaverit libere non appellet, sed eo potius, ut a sententia a tribus gradatim iudicibus post appellationem approbata qui victus est appellare non debeat. Quod quidem non solem facibus adjuvando dicimus, sed ut his qui de crebra nos appellatione redarguunt vel paucis respondeamus. Ad culmen igitur apostolicum sic appellavi, sperans id subsidio futurum mihi, ne ante diem appellationi præfixum meus posset status ab eo contra quem appellatum est aliquatenus interverti. Sedis enim apostolicæ soliditas illa est de qua mari dictum est: "Huc usque venies, et hic confringes tumentes fluctus tuos;" ad quam appellando allisa iudicis cujusque sententia jam lata suspenditur, si fuerit præappellatum, lata postmodum viribus omnino caret ut tam re quam nomine prorsus nulla reputetur, habenda magis irrita, quam

The arch-
bishop's
anger.

A fresh
appeal.

¹ *imminens periculum*, G.

| ² *iterum* ?

The abso-
lution.

aliqua extrinsecus solemnitate irritanda. Quia tamen populus juris apices et canonum occulta non percipit, lata in me postmodum post appellationem sententia, a doctis de humilitate culpari, quam divina celebrando de ausu quasi sacrilego a multitudine reprehendi;¹ me sic habens, sic in omnibus exhibens, ac si me teneret sententia, quam ab ipso suæ pronuntiationis initio apostolica sublimitas elidebat, ad quam præmissa appellatio sententiam, ne quid posset omnino, potentissime reprimebat. Qui nimirum articulus cum possit in partem hanc, patrum auctoritate suffragante, plurimum disputari, inspectis tamen litteris quibus me vestra caritas instruere et consolari dignata est, alterationem respui, et juxta vestri formam consilii absolutione suscepta, præsentē Evangelio me vobis in id quod vestra mihi sanctitas dederit in mandatis obligavi, vestro per omnia pariturus imperio pro possibilitate, non recessurus a promisso. Temperet, obsecro, caritas paterna mandatum, quousque meum in jure deprehenderit, actore aliquo et idoneo teste, peccatum. Si meritis gratiam referri distuli, æstivus calor, difficultas itineris, deprædationis metus et carceris, id fecere differri. Si progressus in itinere ad vos usque non processī, exploratorum insidiis impeditus sum, et a nuntiis domini regis a vestra sublimitate reversis, sub multa interminatione, revocatus. Obsecro per misericordiam Jesu Christi, Domini nostri, ut pater iram filio de corde remittat, et in sua protectione susceptum totum de cætero ad omne posse meum² et suum velle possideat. Conservet incolumitatem vestram Dominus, in Christo dilecte pater.

¹ Some such word as *malui* is required here. | ² *si*, ins. G.

DCLXVIII.

ALEXANDER PAPA WILHELMO SENONENSI ARCHIEPISCOPO.

(A. 289 ; V.* 135 ; O. ii. 275 ; Z. v. 26 ; Lup. v. 26 ; Thom. 262 ;
Liverani, 548.)

Litteras quas nobis super negotio venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archiepiscopi devotio tua transmisit, gratanter admisimus, et eas diligenter curavimus ac studiose audire. Verum quoniam Londoniensis episcopus ad nos nequaquam accessit, nihil de causa sua statuimus. Sed, si ad nos venisset, nos jam dicto archiepiscopo (quantum salva conscientia nostra fieri posset) suam justitiam studeremus conservare. Qualiter autem in causa ista processimus, ei jam ex parte,¹ necnon et charissimo in Christo ³ filio nostro Ludovico illustri Francorum regi, sicut tibi viva voce injunximus, satis credimus innotuisse. Nos enim inde nihil post discessum tuum mutavimus, nec inposterum duximus immutandum ; licet præfatus Anglorum rex nos exinde per consules Lombardiæ, qui una cum nuntio⁴ coram nobis præsentibus erant, magna eis promissione facta, necnon et per nuntios carissimos in Christo filii nostri Manuelis illustris⁵ Constantinopolitani imperatoris, instantissime sollicitarent ut ei tempus deberemus aliquantulum prolongare. Et, quoniam ipsius archiepiscopi causam nostram et ecclesiæ reputamus, fraternitati tuæ, per apostolica scripta mandamus, quatenus venerabiles fratres nostros Rothomagensis archiepiscopum et Nivernensem episcopum, super diligenti ac festinanti executione præcepti nostri studiose commoneas, et, viva voce, vel litteris, si utrumque non poteris præsentem habere, instantius exhorteris. Quod si adhuc in negotio illo nullatenus pro-

Case of
the bishop
of London.The Greek
emperor
and the
Lombard
cities
intercede
for Henry.Rotrou
and Ber-
nard.¹ *episcopus*, A, V, O, Z ; om.
V*, L.² *pro te* (for *ex parte*), Liv.³ *Christo*, om. O.⁴ *ejus*, ins. L.⁵ *illustris*, om. Liv.

cesserunt, tu ipsos ex parte nostra durius increpes, et gravius redarguere non omittas. Siautem eos in prælibati¹ regis terram sententiam interdicti juxta præceptum nostrum proferre contigerit, tu eam per ejusdem regis terram quam in tua provincia habere dignosceris, omni excusatione et appellatione remota, firmam et inconcussam observes, et ab omnibus facias, quantum in te est, irrefragabiliter observari.

DCLXIX.

HENRICUS REX ANGLIÆ ROTRODO ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO.

(A. 136; O. ii. 128; Z. v. 14; Lap. v. 14; G. Fol. 495.)

De vestro aliorumque fidelium baronum meorum consilio, pacis reformandæ inter me et archiepiscopum Cantuariensem susceptam formam, domino papæ nuntiis et litteris meis insinuavi. Ipse, sicut per suas mihi litteras significavit, eam, cum tenore quo a vestro prodiit consilio eique ex² parte vestra fuerat significata, suscepit cum gratiarum actione plurima,³ mandans, monens, et⁴ supplicans, et suadens attentius, ut illam exsequar mediatione vestra et Nivernensis episcopi. Illam itaque, vobis mediantibus, plene et libenter complebo, nullatenus declinaturus formam vestro consilio propositam. Teste Ricardo de Luci, apud Westmonasterium.

¹ *prælibati*, V, V*, O, A, Z; *præfati*, L.

² *a*, Z; *ex*, L.

³ *plurima*, A, O, G; *palma*, V; *palum*, L.

⁴ *et*, om. L.

DCLXX.

EPISTOLA HERBERTI IN PERSONA THOMÆ CANTUARIENSIS
ARCHIEPISCOPI AD ROGERIUM WIGORNENSEM EPISCOPUM.

(P. 10; Herb. 10.)

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, venerabili fratri suo Rogerio Wigornensi episcopo quod bene incepit meliori fine concludere.

Quid nobis de vestra transfretatione placeat caritati vestræ nos sæpius scripsisse meminimus, et de vestra non minimum gaudemus obedientia. Verum quoniam districtiora credimus tempora imminere, et inimicorum castigationem crudelem, adhuc iteramus mandatum, firmiter injungentes et in virtute obedientiæ præcipientes, ne ullo modo transfretare attentetis, donec super ecclesiæ negotio domini papæ et nostrum mandatum receperitis. In eadem etiam virtute obedientiæ præcipimus, ne, contra matris vestræ Cantuariensis ecclesiæ dignitatem, ad filium domini regis coronandum ullo unquam tempore, metu cujusquam seu gratia, præbeatis assensum; quin potius, si tantam ecclesiæ libertatem periclitari seu etiam vacillare noveritis, sicut decet tantum filium viriliter vos opponatis. Et quia scio nuntios domini regis a Curia proxime revertentes, linguas habere latas et in ventum multa seminasse, illum, quem non dubito gestarum rerum veritatem quam peroptime novit relaturum fideliter, qui et ipse posterior a curia recessit, ad vos destinare curavimus; ut consolationes nostræ lætificent quoque animam vestram. Præterea desideramus vos monitum fore ut rescriptum literarum, quas vobis dirigimus, confratribus et coepiscopis nostris mittere curetis, domino videlicet Wintoniensi et domino Exoniensi, scripto etiam proprio consolans eos et portans ut nobis pariter stent Domini prælia strenue dimicando; et tunc præsertim, ut Domi-

Forbids the
bishop to
return to
England,

or to share
in the coro-
nation.

nici gregis arietes, se opponant, si super coronando regis filio, nostra auctoritate seclusa, conveniantur. Angelus magni consilii et nostra benedictio vobiscum sit, fili mi carissime.

DCLXXI.

JOANNES SARESBERIENSIS AD CONVENTUM CANTU-
ARIENSEM.

(O. 197 ; Z. iv. 41 ; Lup. iv. 36 ; Jo. Sar. 296.)

Dilectissimis fratribus et amicis carissimis, qui in sancta Cantuariensi ecclesia congregati sunt, et piam sapiunt unitatem, proscriptorum minimus Joannes de Saresberia semper coram facie sua feliciter ambulare.

Indiffer-
ence of the
monks in
the arch-
bishop's
cause.

Æquum est, dilectissimi,¹ de vestris gaudere profectibus, anxiiari periculis, damnis et injuriis compati, et, quantum Christiano licet, si forte (quod absit) immineat exanimari defectu. Lugere siquidem parum est, quod etiam in hostium occasu justos pie fecisse recolimus, cum caritatis virtus exstincta Spiritus sancti protestetur occasum. Cujus funus² non³ est perfunctoriis lacrymis, non est gemitu aut dolore momentaneo prosequendum;⁴ sed vita, per pœnitentiam et fructum bonorum operum, instantius reparanda. Nec moveat si Spiritum sanctum, qui proculdubio immortalis est et beata vita justorum, dictum est in aliquibus interire, cum Paulum audieritis dicentem: "Spiritus nolite extinguere, prophetias nolite spernere." Et utinam efficaciter⁵ audissetis quod, ut sapiens me-

¹ *me*, L ; om. Z, G.

² *funus*, V.

³ So G ; *perfunctoriis lacrymis non est aut dolore*, O, Z, L. The reading in the text is probably that

of the writer's epistle, as specially collected, while the other is that of the "Epp. S. Thomæ."

⁴ *persequendum*, G.

⁵ *efficaciter*, Z, L ; *efficialiter*, G.

minit: "Non auditores verbi, sed factores justī sunt
 "apud Deum." Neque hæc in suggillationem omnium
 vestrum dicta credantur; quia Spiritus sanctus testis
 est, quod ex caritate potius, quam Ille solus inspirat
 qui caritas est, prolata¹ sunt quam in alicujus² in-
 juriam Christiani; licet aliquos de numero vestrum
 pro injuria Spiritus et fraternæ caritatis exterminio
 jure et merito, ne pereant sed salubriter confundan-
 tur, crediderim arguendos. Evolvat unusquisque et
 relegat propriæ conscientiæ librum: in ambiguis, si
 qua sunt, interpretem quærat et invocet Spiritum
 sanctum, qui docet hominem scientiam, et abscon-
 ditam revelat veritatem, ut eo docente sibi fidelius
 et familiarius innotescat: et (ut arbitror) plane et
 plene deprehendet quid ab accensa vel incensa,³ quid
 a tepida vel remissa, quid ab extincta vel fugata
 et perdita sibi provenerit caritate. Absit tamen ut
 per blasphemiam, aut obstinationem, aut desperationem,
 aut impœnitentiam, peccatum inremissibile commiserit
 quis in vobis; quia licet in ramis debilitata⁴ et con-
 fracta⁵ sit caritas, spes tamen est quod maneat in
 radice, et rigata et perfusa cælestis gratiæ imbribus
 possit⁶ revirescere, et veræ compassionis et⁷ justitiæ
 facere fructus, si cor posuerit anima super vias suas,
 si poenituerit, si culpam fateatur, si pro facultate satis-
 faciendo redimat quod commisit. Sed fortasse dicetis:
 "Tu quis es, aut quæ est domus patris tui in Israel,
 "ut religiosos arguas viros, præsertim in ecclesiarum
 "Britanniæ cardine constitutos? Aut nos quid com-
 "misimus unde caritatem probes extinctam aut re-
 "missam?" Ego quidem pro me respondeo quod
 præmisi, quia proscriptorum Christi minimus sum, et,

¹ *prolata sunt*, om. O.

² *alterius*, L.

³ *intensa*, Z; *incensa*, L, G.

⁴ *debilita*, V.

⁵ *fracta*, Z.

⁶ *poterit*, O.

⁷ *veræ* (repeated), Z.

They have
not contri-
buted to
his sup-
port.

quod ex conscientia loquor, quem zelus domus Dei, ut alterius parcam iudicio vel errori, jam multo tempore fecit exulare proscriptum: et qui,¹ ut propriam fatear insipientiam, scandala fratrum patienti animo sine scrupulo nequeo tolerare. An non licet mihi, præsertim apostolo docente, propriam uestionem deplorare in scandalis? Non licet coegrotantes quibus coinfirmor invitare, ut pariter curramus ad medicum? Profecto cuilibet discipulo Christi, etiam² minimo, liberum est Ipso inspirante dare testimonium veritati, quam quisquis ex Deo est, non modo patienter sed libenter, audit. Audite ergo et vos animo patienti et³ quam ego reputem culpam vestram, quod dispendium caritatis; quod quæso, ubi apparuerit, nolite vanis verborum foliis adumbrare, sed opere potius expurgetur et veritate. Sex anni fere evoluti sunt, ex quo pro iustitia proscriptus⁴ exulat pater vester, multis et magnis arctatus angustiis, multis utriusque sexus et cujusque ætatis coexsulibus, Christi scilicet pauperibus, oneratus; et quid ei vel coexsulantibus sibi tanto tempore impenderitis, si quid tamen,⁵ a memoria vestra elapsum esse non arbitror. Ubi interim (quæso) caritas? ubi amor? ubi affectio filialis? Nam, ut ait per organum suum Spiritus sanctus, probatio dilectionis exhibitio est operis; et eodem constat auctore amorem non posse otiari. Sed prætenditis publicæ potestatis vires, satellitum insidias, et metum justum ne locum perderetis et gentem. Plane magnæ sunt, et utinam magnæ sint semper in Domino, vires regiæ potestatis; sed non tantæ ut omnes vestras cohiberent⁶ impensas, quas ubi sæpius fecerint qui poterant, quisquis diffiteatur, veritas novit, et fortasse etiam ante diem Domini quandoque, saltem pro parte, revela-

¹ quasi, L.

² et, Z, L; etiam, G.

³ et, Z, I; om. G.

⁴ proscriptus, O, G; om. L.

⁵ tamen, Z, L; tantum, G.

⁶ cohiberet, O, V.

bitur. Hoc indubitanter dixerim, Christum numquam puniturum, nec homines culpaturus, si aliquid subtraxissetis necessitati vestræ, nedum deliciis, quod possit Christi pauperibus pro justitia et libertate ecclesiæ exsulantibus erogari; nisi forte quispiam credat Deum in extremo examine glorificaturum illos qui duplicibus induti sunt, et epulantur quotidie splendide. Sathanas votivo pietatis affectui satellitum ministerio multas tendit¹ insidias: sed eas aliquorum fides et diligentia, licet paucorum, evasit; quod vos facilius potuisse conjicio, si quandoque² fuisset³ attentatum. Utinam pietatem vestram saltem voluisset cujuscumque operis testimonio convinci potuisset! Superest ut de timore vobis apostolus Christi respondeat, quoniam timor iste non est in caritate. Judæi, ne locum perderent et gentem, Christum, ut recolitis, occiderunt, et eo ipso, quod maxime volebant evitare, de merito amiserunt locum et gentem. Nam fere quotiens ex aliqua causa consulto Deus offenditur, res in contrarium voto pergit eventum. Si tamen illi longo tempore exspectati pœnitentiam egissent, potuerant⁴ loci et gentis retinuisse primatum, qui, illis induratis, genti traditus est facienti fructum ejus.

Vos itaque, dilectissimi, quoniam adhuc tempus est propitiationis et meriti, accelerate ad veniam per dignos pœnitentiæ fructus, et præoccupate faciem judicis in confessione, et satisfactionis diligentia redimite moram, et lapsam erigite caritatem. Facilis et gloriosa, si vera sunt quæ dicuntur apud nos,⁵ satisfaciendi et redimendi famam vobis offertur occasio, cum dominus rex (ut aiunt), in injuriam ecclesiæ vestræ, filium suum per manum archiepiscopi Eboracensis aut alterius episcopi velit inungi et consecrari in regem. Prohibet

Urging to present the letters forbidding the coronation.

¹ *præpendit*, Z, L; *tetendit*, G.

² *quandoque*, Z, L; *quando*, G.

³ *fuisse*, G.

o 12478.

⁴ *potuerant*, Z, L; *potuissent*, G.

⁵ *vos*, L.

hoc dominus papa mandato iterato, et sunt prohibitoriae ejus in regno. Quas, si porrigere cessaverint alii et ad vos pervenerint, induantur quæso aliqui vestrum virtute ex alto ut eas porrigant, Dei et summi pontificis auctoritate prohibentes, etiam interposita appellatione si opus fuerit, ne tantum præjudicium sanctæ Cantuariensi ecclesiæ¹ inferatur²; præsertim cum is ad quem spectat, dominus Cantuariensis, paratus sit hoc implere. Nihilominus si eas in fraudem ecclesiæ suppresserit aliquis ut ad vos pervenire non valeant, vos tamen, de divina misericordia confidentes, prohibitionem et appellationem ad propulsandam injuriam imminuentem interponere non differatis, et omnibus ecclesiæ vestræ suffraganeis, auctoritate sedis apostolicæ, præcipere ut præsentiam suam huic operi subtrahant, et præjudicio matris suæ nulla prorsus ratione communicent. Quod si vobis tacentibus præsumptum fuerit, cui de cætero poterit persuaderi zelum non periisse, et caritatem non esse extinctam? Sic non est in vobis aliquis qui non faciat pretiosiores momentaneam vitam quam salutem ecclesiæ suæ et coronam justitiæ. Non enim nunc a vobis vestra quærentur, sed ut vos doceatis Dei esse cultores et ecclesiæ filios. Hac virtute procedentes redimetis offensas, et tam perspicua caritas multitudinem quæ præcesserunt operiet peccatorum. Eis tamen qui inspirante Christo armaturam zeli assumpserint, induti pro thorace justitiam, et pro galea iudicium certum, dux et custos aderit fidelis Deus, qui eos supra vires tentari non patietur; sed ea quæ nunc videntur imminere pericula in veram pacem, plenam securitatem, et perpetuam gloriam commutabit. Nam dominus rex, quicquid loquantur homines, se³ meminit esse christum

¹ *ecclesia*, om. V.

² *inferatur . . . Cantuariensis*,
O, G; om. L.

³ *si se meminert*, L, G; *si*, om.
O, V, Z; *meminit*, Z.

Domini, et pro debito officii, pro generis nobilitate, pro clarissimi virtute animi, non modo justa petentibus non irrogabit injuriam, sed alios ne irrogent cohibebit; scit enim quia regis honor judicium diligit. Videor mihi videre plures in vobis qui præclari hujus meriti coronam affectent, et dicant singuli cum propheta in auribus ecclesiæ: "Ecce ego, mitte me;" conantes cæteris præripere titulum quo fama redimetur universitatis, et privilegium ecclesiæ stabili vigore perpetuabitur.

DCLXXII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD DILECTAM
FILIAM SUAM IDONEAM.^a

(A. 388; O. ii. 250; Z. v. 72; Lup. v. 70; Thom. 196.)

Thomas, Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, et sedis apostolicæ legatus, dilectæ filiæ suæ¹ Idoneæ salutem, et perseverantem in virtute obedientiæ et justitiæ zelo vigorem.

Infirma mundi elegit Deus ut fortia debellaret, intumescentemque contra Deum audaciam Holofernis,² viris deficientibus, ducibus exanimatis, et sacerdotibus fere deserentibus legem, fœminæ virtus exstinxit. Hester electa est ut exsulantis et condemnatæ ecclesiæ salu-

Encouraging her by scriptural examples

¹ *sua*, L; om. A, Z.

² *Olofernis*, V, O, A; *Holofernis*, Z.

^a This letter has been commonly supposed to relate to the delivery of the document suspending the archbishop of York, which Becket sent across the channel immediately before his own return to England. But as that document is said to have been committed to a male

messenger (see Reuter, ii. 540, n. 8), and as Idonea's name does not appear in any of the narratives, it seems more likely that the letter which she conveyed was the prohibition of the younger Henry's coronation.

tem procuraret. Titubantibus apostolis, fugientibusque, et (quod magis est) in perfidiam lapsis, Dominum passioni addictum [sanctæ]¹ prosecutæ sunt mulieres, et (quod amplioris est fidei manifestum indicium,²) etiam mortuo [fideliter]³ obsecutæ, meruerunt⁴ angelorum visu et alloquio confortari, et percipere Dominicæ resurrectionis primitias, et, latentibus apostolis⁵ et fere desperatione submersis, redemptoris gloriam et evangelii gratiam nuntiare. Speramus autem te in illarum, Deo auctore, transituram esse consortium, quarum, Christi zelo succensa, apprehendis exemplum; quia spiritus caritatis qui a corde tuo timorem expulit, per gratiam suam faciet ut tibi, licet ardua videantur quæ necessitas ecclesiæ fieri constantius et instantius exigit, non modo possibilia, sed et⁶ facilia sint⁷ credenti.

to deliver a
papal letter
to the
archbishop
of York.

Hac ergo de fervore quem habes in Domino spe concepta, tibi mandamus, et in remissionem peccatorum injungimus, quatenus literas domini papæ, quas tibi mittimus, venerabili fratri nostro Rogerio Eboracensi archiepiscopo tradas, si fieri potest præsentibus aliquibus de⁸ fratribus et co-episcopis nostris; aut si eos præsentibus habere nequiveris, hoc ipsum facias in præsentia eorum quos adesse contigerit. Et ne originale scriptum aliqua possit tergiversatione supprimi, transcriptum ejus legendum circumstantibus tradas, et eis, prout plenius te nuntius instruet, mentem aperias litterarum. Labori tuo, filia, præmium grande proponitur, remissio peccatorum, fructus immarcessibilis, et corona gloriæ quam tandem beatæ peccatrices Magdalena et Ægyptiaca, deletis totius anteactæ vitæ maculis, a Christo Domino receperunt. Aderit tibi mater⁹ miseri-

¹ *sanctæ*, G; om. A, Z, L.

² *indicium*, om. L.

³ *fideliter*, G; om. A, L, Z.

⁴ *sunt fideliter obsecutæ. Unde et meruerunt*, G.

⁵ *apostolis*, A, Z, L; *discipulis*, G.

⁶ *et*, om. L.

⁷ *sunt*, V.

⁸ *aliquibus de*, A, O, Z; om. L, G.

⁹ *magistra*, L.

cordiæ, filium, quem pro mundi salute edidit Deum et hominem, rogatura ut tui sit dux, comes, et patronus itineris. Et qui inferni claustra dirumpens dæmonum contrivit potestatem, licentiam coarctavit, ne tibi nocere valeant, manus cohibeat impiorum. Vale sponsa Christi, et eum semper cogites esse præsentem.

DCLXXIII.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO QUIDAM AMICUS
SUUS⁷ DOMINO SUO SALUTEM.²

(A. 262 ; O. 204 ; Z. v. 11 ; Lup. v. 11 ; Thom. 389.)

Rex prima Dominica die Londoniis debet esse, eoque archiepiscopum Eboracensem omnesque Angliæ episcopos et barones, ad diem illam ex omnibus terræ partibus convocavit. Sane ea die coronabit filium regis Eboracensis, uxore ejus, filia scilicet regis Francorum, apud Cadomum derelicta, et quasi repudiata, in contumeliam patris et contemptum. Coronabitur certe puer ille, quem diximus et quando diximus, nisi Dominus mare clauserit navigare volenti, vel manus contraxerit Eboracensi, vel nisi rex Francorum aliquo prohibitionis modo inhibuerit. Puer enim properat ad mare, et a patre exspectatur in adverso littore, et, de mandato regis, Baiocensis et Sagiensis cum puero vadunt. Ricardus de Humet non ibit. Regina Cadomi³ morabitur donec gaudii hujus certitudinem acceperit. Litteræ ergo domini papæ super prohibitione consecrationis hujus diu est quod mare transierunt; sed inutiles prorsus effectæ, in man[ib]us⁴ illius cui traditæ sunt perierunt, nec alicui ostensæ nec ullatenus pro-palatæ. Quid igitur prosunt quæ sic occultantur, per

¹ *suus*, om. Z.

² *Domino . . . salutem*, A ; om. Z, L.

³ *Cadumi*, V, O.

⁴ *manus*, V, O, A, Z ; *manu*, L.

The king
said to be
irrecon-
cileable.

quas¹ nec instans coronæ impositio nec personæ unctio cessabit? Certissime enim sciatis hoc sine dilatione futurum, et, si non auderet² Eboracensis, manus tamen³ cruentas apponeret carnifex Sagiensis. Hoc autem fit contra vos, ut nec diutius liceat etiam sperare de pace, cui non solum pax differtur, sed⁴ tota spes pacis et reconciliationis aufertur. Dixit etiam⁵ nobis Ricardus de Iwelcestre,⁶ qui, pro accelerando transitu⁷ pueri, venit altera die usque Cadomum et statim reversus est cum illo—dixit (inquam) ille quod pacem vestram⁸ modis omnibus differet, et si aliter non posset, non solum domino papæ sed etiam ipsi Deo inobediens, rex ante usque ad mortem exsisteret quam vobiscum pacem haberet. Nolite ergo sperare in iniquitate, nec Templariis illis credite qui non ambulant in simplicitate, sed, regis potius quam vestram voluntatem exsequi cupientes, vobis nihil aliud quam mendacia de rege et patre mendacii afferunt ut decipiant. Quidquid enim rex agit vobiscum dolus est et nequitia. Sed, ut pace vestra loquar, stultum decipit verbis inanibus, ut interim sibi magis provideat, et de tractu temporis contra vos majores insidias paret,⁹ et laqueos præparet fortiores. Quid igitur facies,¹⁰ hominum miserrime, si tibi fuerit, sub temporis brevitatem, subtractum ad quod tantis temporibus suspirasti? Si per alium rex fuerit effectus, qui non nisi per te regnare debuerat? Immo, quid facies si inimicus tuus regem tibi consecraverit¹¹ inimicum, ut contra te in patris¹² auxilium, quanto junior tanto fortior¹³ manus, insurgat? Verum quid faciet rex ipse Francorum, cujus ita filia contem-

¹ quos, L.

² auderet, A, O, Z; audierit, V;
audiret, L.

³ tamen, O, A, Z; om. L.

⁴ sed . . . aufertur, om. L.

⁵ etiam, A; enim, Z, L.

⁶ Welcestre, L.

⁷ transitum, L.

⁸ nostram, V.

⁹ pater, V.

¹⁰ faciet, V.

¹¹ consecraverit, A, O, Z; conse-
cravit, L.

¹² patriæ, L.

¹³ ferocior, A; fortior, L.

nitur,¹ cui regnum aufertur, cujus speranda posteritas condemnatur? Cur enim ejus filius, qui adhuc ei fortasse nascetur, regni gloriam consequeretur si ipsa modo coronæ indigna judicatur? Forsitan non movebitur rex ille nimium justus, nec suum filiæque contemptum vindicabit, sed magis in sua justitia peribit. Moderate loquor in christum Domini, sed tamen pro nihilo ei coronam Franciæ deseret, qui coronam Angliæ tam facile auferet.² Unicum ergo et singulare ei et vobis remedium est, ut sine omni dilatione ad reginam et ad Ricardum de Humet nuntios mittat, qui ex sua parte prohibeant ne fiat, et, si factum fuerit, ab utroque cum diffiducia³ separentur. Sic enim territi Ricardus et regina mittent ad regem, et regis impedietur voluntas. Nuntius enim regis Francorum vel vester nullus posset ad regem nostrum accedere. Et si litteras domini papæ deferret, mitteretur in carcerem; si vestras, traderetur in mortem;⁴ si regis Franciæ, teneretur honeste, sed non procederet donec negotium ad aures regis perveniret. Currite ergo statim ad regem, et advocate Senonensem, ut aliquod opponatur obstaculum huic operi, quod in personæ regis contemptum et in causæ vestræ præjudicium noscitur agitari. De cætero sciatis Thomam, novum archidiaconum Bathonensem,⁵ nuper a rege ad archiepiscopum Rothomagensem venisse, et a Nivernensi episcopo transeundi inducias impetrasse usque ad sequentem Dominicam. Publice enim Thomas ille clamavit, et multi alii quotidie clamant, regem in proximo esse venturum; quod penitus est falsissimum. Per episcopatus ergo et abbatias et per domos regias usque ad montem Sancti Michaelis, formicino gradu, Nivernensis

The
bishop of
Nevers
moves
slowly.

¹ *condempnitur*, A.

² *aufferet*, O.

³ *diffiducia*, V; *diffidutia*, Z.

⁴ *si vestras . . . mortem*, A, Z; om. L.

⁵ *Batoriensem*, A; *Batomensem*, Z.

June 5.

incedit; et qui in terra sua quindecim esset contentus¹ [apud nos²] triginta sex equitaturas adducit. Dicitur ergo quod magis sitit pecuniam regis quam pacem regni; magis lucrum suum quam commodum vestrum. Et res satis manifestis indiciis declaratur. Sexta enim feria post octavas³ Pentecostes venit Cadomum, unde tunc filius regis exierat, cum quo Nivernensis optime, si vellet, transire potuisset. Sed dicitur ei, cito⁴ regem esse venturum aut navem regiam venturam propter ipsum. Et sic homo ille, mores gentis nostræ⁵ ignorans penitus, fallacius capitur, nec in manu ejus verbum Domini prosperatur. Verum si astutias istas intelligeret, si concito gradu ad mare properaret, oporteret archiepiscopum præire, et istum regis responsum exspectare. Et si omnino vellet transire, navem quidem et instrumenta navis inveniret, sed gubernator nullus appareret. Singuli enim fugerent, vel se nihil scire dicerent, vel ventum penitus esse adversum jurarent. Stultus ergo fuit qui veniendi per nos⁶ voluntatem habuit, qui per Flandriam ire disposuit. Statim ergo litteras regis et litteras Senonensis et nuntium vestrum ad Nivernensem dirigite, ut cum omni celeritate⁷ reginam Cadomi morantem conveniat quatenus ei transitum paret. Quæ si noluerit ob manifestam impossibilitatem, idem episcopus ad vos revertatur, facturum citius⁸ quod facturum est. Nolite enim de cætero parcere, sed totum spiritum effundite, totum gladium evaginate, quoniam non respiciet vos oculus regis usque in sempiternum. Respiciat autem super vos et super oves pascuæ suæ oculus pietatis divinæ; et magis de principibus victoriæ gloriam, quam principum pacem non veram ecclesiæ suæ conferre dignetur. Valete, et si adversitas in-

¹ *contemptus*, A.² *apud nos*, Z.³ *Octabas*, A, O.
scito, A.⁵ *vestra*, L.⁶ *vos*, L.⁷ *sceleritate*, A.⁸ *sicius*, A.

crebuerit nolite timere, quia Dominus supponit manum suam. Valete,¹ et utinam valeretis quantum volo.

DCLXXIV.

ALEXANDRO PAPÆ WILHELMUS SENONENSIS
ARCHIEPISCOPUS.

(A. 266, 271; O. ii. 255; Z. v. 25; Lup. v. 25; Thom. 329.)

Audiat, sanctissime pater, excellentia vestra patienter quod loquimur, quia in amaritudine moratur anima nostra, et tam devotus filius vester Christianissimus rex Francorum, quam tota Gallicana ecclesia turbatur a scandalis quæ in diebus apostolatus vestri manant ab apostolica sede; siquidem (ut nostrates aiunt) ibi solvitur Sathanas in perniciem totius ecclesiæ; iterato crucifigitur Christus, et qui manifestus sacrilegus est et homicida dimittitur. Procuravimus apud vos causam ecclesiæ Anglicanæ, et² in discessu nostro ei credebamus aliquatenus esse subventum. Verum ubi Londoniensem episcopum, nobis ignorantibus, fecistis absolvi, res in contrarium lapsa est, et cornua data sunt peccatori. Ecce enim rex ille, cui nimis fuistis propitius, filium suum consecrari fecit in regem; (si tamen consecratio est quæ ab excommunicatis et Spiritus Sancti inimicis et ecclesiæ impugnatoribus datur) et hoc in injuriam Cantuariensis ecclesiæ, et domini regis Franciæ, cujus filiam noluit rex ille, Deo et hominibus inimicus, consecrationis hujus esse participem. Hanc consecrationem, vel potius execrationem, fecit ille ille³ Eboracensis, vestra, ut dicunt, auctoritate, assistantibus sibi Londoniensi et quibus-

Indignation as to Foliot's absolution and the coronation.

First notice of the coronation.

¹ *Valete et utinam . . . volo*, A; om. Z, L.

² *et*, om. A*.

³ *ille, ille*, O, Z; *ille* (without repetition), L.

dam aliis nomine-tenus episcopis, quorum memoria in maledictione est. Vos ergo, pater, de cætero providete ecclesiæ illi quæ periit in manibus vestris, ne sanguis ejus requiratur a vobis. Quod aliter fieri posse non credimus ad redimendam famam et conscientiam vestram, nisi præfatos malefactores virtute apostolica conteratis.

DCLXXV.

PETRUS BLESSENSIS AD JOANNEM SARESBERIENSEM.¹

(Pet. Bles. 22, ed. Migne (Patrol. cævii.); MS. CCCC. 22.)

Carissimo amico suo magistro Joanni de Saresberia, Petrus Blesensis [Bathoniensis archidiaconus] salutem in auctore salutis.

Goodness
of the
arch-
bishop's
cause.

The cen-
sures.

Quotiens communes ecclesiæ Anglicanæ pressuras, dominique vestri, Thomæ archiepiscopi Cantuariensis, exsilium, diligenter attendo, plurimum mihi cedit ad solatium quod pro justitia Dei et pro ecclesiæ libertate se murum opponit, et ex ipsa persecutione hac finem merebitur gloriosum. Video quod positi estis inter malleum et incudem, et assidue supra dorsum vestrum fabricant peccatores. Veruntamen, si in Christo et² pro Christo pugnatis, Ipse non permittet vos tentari supra id quod potestis ferre, sed faciet cum tentatione proventum. Vobis itaque congratulor quia justitiam in judicium convertitis,³ quia quorundam rebellionem atque contumaciam suspensionis animadversione reprimitis; si tamen hoc facitis rationis et justitiæ motu, non zelo ultionis aut alienæ injuriæ appetitur. Nihil, quæso, faciatis ex rancore vel odio, sed omnia vestra in caritate fiant; nec enim ex persecutione hac salutis manipulos colli-

¹ *Consolatio in exilio beati Thomæ*, MS.

² *in Christo et*, om. ed.

³ *convertistis*, ed.

getis, nisi tota intentio vestra procedat ex intimo caritatis Plurimum quidem commendabile est in domino vestro quod sic solus ascendit ex adverso, quod opponit se murum pro domo Israel, et arguit pro mansuetis terræ. Istum¹ habemus hodie solum et unicum inter filios excussorum . . .

Quis a primitivis ecclesiæ cunabulis sine patientia triumphavit? Sane, licet plurimum habeat de spiritu fortitudinis dominus vester, dicitur tamen quod propter coronationem novi regis Anglorum ab Eboracensi factam, et propter quædam privilegia, sicut dicunt, contra ipsum subreptitie impetrata, adeo turbatus est, quod a pusillanimitate spiritus et tempestate pene moti sunt pedes ejus, pene effusi sunt gressus sui. Verumtamen vos, qui estis manus archiepiscopi et oculus ejus, sanctis exhortationibus vestris confortate manus dissolutas, et genua debilia roborate. Si ergo propter ingruentiam malorum quæ sustinet dominus vester, aut pro suorum desolatione, aut pro exsilii hujus diuturnitate, videritis ei torporem mentis obrepere, sitis ipsi solatio ne desperet, ne titubet; in proximo est enim tempus visitationis suæ

Need of
patience.

The coro-
nation.

Per legatos^a sedis apostolicæ, cum quibus a curia Romana usque ad Bononiam veni, vel Anglorum regi in proximo promissione reconciliabitur, vel ad majoris patriarchatus eminentiam transferetur. Sane qualitercunque voluerit Dominus negotium ejus disponere, si talis perseverat qualis est hodie, securus exspectet exitum hujus pugnæ; ideoque voces palpantium non attendat, sed sequatur spiritum Dei, qui in eo est, et

A settle-
ment of
the differ-
ences is at
hand.

¹ *Justum*, MS.

^a Reuter, supposing Gratian and Vivian to be here meant, refers the letter to 1169. But the mention of the younger Henry's coronation seems to establish 1170 as the date, and the *legati* may be

supposed to have been some papal envoys who were not specially commissioned to deal with the differences between the king and the primate of England. (See Gousainville's note in Migne, cccvii.)

quocunque ibit spiritus, et rotæ pariter gradientur. Scio enim quod gloriosus erit sui certaminis cursus, si tantummodo perseveret in eo quem cœpit fortitudinis et constantiæ statu.¹ Qui enim legitime certaverit coronabitur; cumque omnes virtutes currant ad bravium sola perseverantia coronatur. Rogo autem vos, tanquam dominum et magistrum meum, ut me de vestro et ipsius statu frequenter instruatis. Nam, cum aliud non possim,² oro jugiter pro vobis ut, præveniente Altissimi gratia, regis Anglorum gratiam, vestrarumque³ rerum liberam administrationem obtinere possitis.

The "Poly-
craticus."

Librum vestrum *De nugis curialibus* legi, et mirabiliter me refecit; nam et ibi optima forma eruditionis est, et propter artificem⁴ sententiarum varietatem inæstimabilis materia voluptatis. Bene valete.

CDLXXVI.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO SUUS
FIDELIS.

(O. 207; Z. v. 33; Lup. v. 33; Thom. 392.)

Domino suo, Thomæ Cantuariensi archiepiscopo, suus fidelis salutem.

Corona-
tion of the
younger
Henry,
June 14.

Transacta Dominica, rex apud Londonias filium suum cingulo militiæ donavit, eundemque⁵ statim Eboracensis in regem inunxit. Ibique rex filiis suis terras suas divisit, cunctis admirantibus quid de cætero sit factururus. Adventum suum in Normanniam quotidie facit prædicari, ut magis timeatur, sed non veniet quamdiu pacem⁶ regis Francorum habuerit. Man-

¹ casu, ed.

² possum, MS.

³ que, om. ed.

⁴ artificiosam, ed.

⁵ eumque, O.

⁶ pacem . . . quod, O, Z; om. L.

davit etiam Ricardo de Humez quod filiam regis Francorum, cum regina Cadomi² morantem, vestibibus, equitaturis, et familia decenter instrueret, ad transfretandum quando ipse mandaret. Hoc autem factum est, ut audiat rex Francorum, et ab indignatione, quam de contemptu filiae concepit, aliquantisper quiescat. Non enim mandatum est ut statim eat, sed ^{Arrange-}præparari jubetur, ut, quando rex miserit pro ea ire ^{ments as}non differat. Forte ergo consecrationem puellæ, sicut ^{to his}et pueri, furari nituntur. Sed si etiam palam fieret, ^{wife.}videte ne a vobis aliquo modo inunctio filiae regis Francorum prohibeatur. De inunctione quoque pueri nolite nimium turbari, sed vobis imputate, qui litteras non misistis quæ poterant consecrationem impedire. Nolite igitur super regem aut super episcopos vestros aliquam sententiam dare, quamdiu de pace vestra tractatur; sed patienter sustinete, donec veniat dies lætitiæ et pacis, vel dies iræ et indignationis. Credo tamen quod per Nivernensem pax vestra non fiet, quoniam Senonensis pacem cum rege Anglorum amplius quærit quam vestram. Plurimum enim affectat loqui ^{The arch-}cum rege, et dixit mihi manifeste quod, si osculum ^{bishop}rex vobis vellet indulgere, in omnibus aliis satis illi ^{of Sens}esset parcendum. Me etiam increpavit quod ita loque- ^{seeks to}bar de vobis et contra regem, et, ut certe cognovi, pax ^{make his}vestra in manu sua non poterit prosperari. Ob hoc ^{own peace}enim recessit ab eo² archidiaconus Bituricensis, fide- ^{with Henry.}lissimus vester, et episcopus ille apud Maantam³ moratur, expectaturus ibi adventum regis Anglorum per quindecim dies, et post, si rex non venerit, reversurus ad mare per Normanniam, ut procurationem⁴ regiam habeat, quam hucusque suscepit, et moram faciat longiorem. Reginam tamen et Ricardum de

¹ *Candumi*, V.² *ab eo*, Z; om. L.³ *Maantam*, O, Z; *Maatam*, L.(probably Mantes, usually called in Latin *Medonia*).⁴ *procurtionem*, V, Z; *procurat-*
tionem, L.

Humez convenit ipse, ut naves solverent, et viam maris sibi aperirent, quam non solum ei, sed¹ omnibus propter eum, fecerant inhiberi. Ipsi autem noluerunt. A manifesto igitur contemptu et defectu episcopus debuit dies computare, sed noluit, immo² cum regina familiare colloquium habuit, et inducias dedit quas illa voluit; utpote qui regis gratiam, et Senonensis cum rege pacem, potius quam vestram dicitur affectare. Videte ergo ne quis vos seducat, ne in morte vestra³ gratiam reconciliationis inveniant qui sunt inimici adinvicem. Videte etiam cui verbum vestrum⁴ commisit; et si vobis bene videtur de illo, certe aliter vobis videtur quam omnibus aliis qui vident illum. Præterea properate et loquamini cum illo Nivernensi, adhibito Senonensi, ut statim verbum sibi commissum exsequatur vel omnino dimittat; neque per Normanniam, immo per Flandriam iter suum disponat. Interim autem ad nullam sententiam procedatis, nisi forte super Eboracensem ponere possetis. Dominus Wigornensis, fidelissimus ecclesiæ Cantuariensis filius, nondum transfretavit, sed honori ecclesiæ et libertati omnino intendit. Valeat dominus meus, et voluntatem suam et statum mihi, servo suo, prolixius scribat. Valeat in æternum et ultra.

DCLXXVII.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO JOANNES
SARESBERIENSIS.

(O. 205; Z. v. 42; Lup. v. 42; Jo. Sar. 297.)

Consilium domini Senonensis et nostrum est, si vobis melius non occurrit, ut litteræ urgentiores quas habetis

Advising
that the
letters of
interdict
should be
used.

¹ *sed*, Z, L; *quin*, V.

² *immo*, Z; om. L.

³ *vestra*, om. V; interl. Z.

⁴ *vestrum*, Z, L. The reading
of V seems doubtful.

penes vos de justitia exercenda, si pax non fuerit, celerius Rothomagensi et Turonensi archiepiscopis ostendantur, saltem ut audiat hostis et terreatur. Præterea desiderat ut suæ reddantur Auxitano et Burdegalensi, quia et causæ prodesse poterit, et persecutoris minuere vires, si in Guasconia auditum fuerit terram ejus interdicto subjiciendam esse. Nam ad Bituricensem, quidquid de guerris contingat, semper facilior probabiliorque speratur accessus. Et memineritis quantum periculum et infortunium ad se traxerit mora porrigendi conventionales archiepiscopo Rothomagensi et episcopo Nivernensi, et item prohibitorias Eboracensi archiepiscopo et episcopis transmarinis. Nec dixeritis quæ proveniunt vobis¹ non fuisse prædicta, sed potius quod, omnium auspicantium more, subtilitatem vestram vaticinia, quæ non erant a spiritu, deluserunt. Utinam non sit deceptionis hujus morbus irreparabilis, sed nisi cælitus data sit,² relevatio³ seu consolatio non occurrit; et quidem recte, ut arbitror, cum nos alieni ingenii, imaginationibus vanis, præsumeremus evolvere cordis humani latebras, quarum solus Deus arbiter est. Quid, quæso, magis temerarium, aut in Deum, qui hoc singularis eminentiæ privilegio vendicat⁴ injuriosius est?⁵ Nam se ipsum nosse, etiam Apollinis oraculo, summam esse sapientiam, adeo celebris sententia est apud philosophos, ut ei nemo veterum ausus sit refragari. "De cælo" siquidem (ut ajunt) "descendit Notis Jerom. xi. " elyton,"⁶ idest, Scito te ipsum. Quia ergo hic humana²⁷ deficit, et angelica eatenus non attingit, sola Dei sapientia est quæ consilia et cogitationes hominum non imaginatione phantastica conjicit, sed sicut sunt usquequaque cognoscit. Vaticiniis ergo renuntiemus impostertum, quia nos in hac parte gravius infortunia per-

¹ vobis, O; nobis, L.² sit, om. Z.³ revelatio, Z.⁴ vendicat, O, Z; novit, L.⁵ est, om. V.⁶ notis elyton, V, Z; notis Clyton, L. (γνώθι σεαυτὸν is, of course, meant.)

culerunt. Qui corda finxit illa examinet; nos quid domi nostræ sit, exploremus.

DCLXXVIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS GILEBERTO
LONDONIENSI EPISCOPO.

(A. 340; O. ii. 257; Z. v. 35; Lup. v. 35; Thom. 146.)

Thomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus,¹ venerabili viro, et utinam vero fratri,² Gileberto Londoniensi episcopo, coram facie sua fideliter ambulare.

Interdict
to be pro-
nounced.

Calamitates matris vestræ Sanctæ Cantuariensis ecclesiæ tanto plenius agnovistis, quanto eas ab initio vicinior et planius³ inspexistis, corpore præsens, utinam non animo. Expectavimus toto jam fere sex annorum curriculo poenitentiam domini regis; sed ille (quod sine dolore non loquimur) adeo misericordia Dei et sanctæ⁴ Romanæ ecclesiæ patientia semper abusus est, ut⁵ novissima ejus fierent indices deteriora prioribus. Ne ergo ex nimia dissimulatione, tam illius quam compereuntis⁶ ecclesiæ sanguis in districto examine requiratur a nobis, vobis, præeunte auctoritate domini papæ, in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, honoris et beneficii, præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione præsentium, per totum episcopatum vestrum omnia divina, præter baptismum parvulorum et poenitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus subditis vestris interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari. Et ut litteras domini papæ, quas vobis mittimus fra-

¹ Thomas . . . legatus, Z, L;
om. A, O.

² et . . . fratri, om. L.

³ vel plenius, interl. Z.

⁴ sacra, L.

⁵ in, V.

⁶ compereuntis, A, Z; pereuntis,
L.

tribus et coepiscopis nostris,¹ et vacantium ecclesiarum capitulis, communicetis, et ab eis inspectas nobis remittere non differatis; portitori etiam harum prospicientes, sicut vobis et ordini vestro cupitis esse prospectum. Quæ nisi fideliter adimpleveritis, vobis perpetuæ damnationis sententiam noveritis irrefragabiliter imminere.

Eodem modo Sarisberiensi episcopo.

DCLXXIX.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS HENRICO
WINTONIENSI EPISCOPO.

(A. 341; O. ii. 258; Z. v. 36; Lup. v. 36; Thom. 161.)

Thomas Cantuariensis archiepiscopus² Henrico Wintoniensi episcopo³ salutem, et (in via)⁴ mandatorum Dei promereri bravium supernæ vocationis.

Fraternitatem vestram latere non possunt calamitates<sup>Interdict
to be pro-
nounced.</sup> quæ jam per sex annos Anglicanam ecclesiam afflixerunt, sed præcipue matrem vestram Cantuariensem ecclesiam, cujus sicut ex caritate debetis miseriis compati, sic ex necessitate officii et exhibita professione vos oportet ipsius obedire mandatis. Exspectavimus pœnitentiam domini regis; sed ille (quod non sine mœrore possumus eloqui) adeo misericordia Dei, et sanctæ⁵ Romanæ ecclesiæ et nostra patientia semper abusum est, ut novissima ejus indies ecclesiæ Dei fierent deteriora prioribus. Ne ergo sanguis ejus et compereuntis ecclesiæ requiratur a nobis, fraternitati vestræ in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, honoris, et beneficii, præcipiendo mandamus, quatenus infra quindecim dies a susceptione⁶ præsentium, per totam diocesim vestram omnia divina,

¹ *vestris*, Z.

² *Thomas . . . archiep.*, Z; om.
L.

³ *Henrico . . . episcopo*, A om.
L.

⁴ *nimia*, V; *omnia*, L; *in via*,
A, O, Z.

⁵ *sanctæ*, A, Z; *sacræ*, L.

⁶ *supceptione*, A, Z.

præter baptismum parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus vestris subditis interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari; portitori prospicientes sicut vobis et ordini vestro cupitis esse prospectum. Alioquin vos ipsos exinde ab episcopali et sacerdotali officio noveritis esse suspensos. Deo potius quam hominibus obedientem, reverentiam vestram coronet Pastor pastorum et Princeps principum immarcessibili æternæ gloriæ corona.

Eodem modo omnibus episcopis Angliæ et Walliæ.¹

DCLXXX.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPS WILLELMO
SUPPRIORI ET² CONVENTUI CANTUARIENSI.

(A. 342; O. ii. 259; Z. v. 37; Lap. v. 37; Thom. 85.)

Interdict
to be pro-
nounced.

Quot et quantas persecutiones jam per sex annos gratis pertulerit ecclesia Anglicana tanto certius agnoscitis, quanto acerbius ipsa rerum experientia pro magna parte sensistis. Quia ergo dominus rex, dum in multa patientia sanctæ³ Romanæ ecclesiæ et nostra provocatus ad pœnitentiam non modo non⁴ corrigitur, sed semper adjicit deteriora prioribus; ne sanguis ejus et compereuntis ecclesiæ requiratur a nobis, universitati vestræ in virtute obedientiæ, sub periculo ordinis et gradus, præcipiendo mandamus, quatenus in ecclesia Cantuariensi cessetis, infra quindecim dies a susceptione præsentium, ab omnibus Divinis, excepta pœnitentia morientium et viatico,⁵ quod januis clausis, et laicis exclusis, sine campanarum pulsatione et omni solemn-

¹ Wallie, V; Guallie, A; Gwallie, Z.

² Will. supp. et, om. L.

³ sacra, L.

⁴ non, om. O, A.

⁵ viatio, O.

tate lætitiæ, confici religionis favor¹ exposcit. Præcimus autem ut, auctoritate nostra de hujus specialis mandati tenore utentes, omnibus decanis per archiepiscopatum constitutis denuntietis, in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, officii, et beneficii, quatenus in omnibus ecclesiis jurisdictionis eorum hujus interdicti sententiam, quantum in eis est, faciant inviolabiliter observari. Vos Deo potius quam hominibus obedientes gratia Dei custodiat.

Similiter abbati de Favresham, et aliis abbatibus, et prioribus per archiepiscopatum constitutis; nisi² quod non tenentur aliquid præcipere decanis.

DCLXXXI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS OMNIBUS³
DECANIS PER ARCHIEPISCOPATUM CONSTITUTIS.⁴

(A. 343; O. ii. 260; Z. v. 38; Lup. v. 38; Thom. 82.)

Novit vestra dilectio, quomodo in perniciem ecclesiæ dominus rex, sedis apostolicæ patientia et nostra^{Interdict to be pronounced.} semper abutens, deteriora præcedentibus malis semper adjecerit. Inde est quod vobis in virtute obedientiæ, in periculo ordinis, officii, et beneficii præcipiendo mandamus quatenus, infra quindecim dies a susceptione præsentium, in ecclesiis jurisdictionis vestræ omnia divina, præter baptismum parvulorum et poenitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et hujus interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis ab omnibus inviolabiliter observari. Ad hæc sub eadem interminatione præcimus, ut procuretis quo modo literæ nostræ conventui Cantuariensis ecclesiæ præsententur.

¹ *fervor?*

² *nisi . . . decanis*, om. A, O.

³ *omnibus*, A; om. Z, L.

⁴ *per a. . . . constitutis*, A;
Cantua, Z, L.

DCLXXXII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS CLEREBALDO¹
ELECTO ET CONVENTUI SANCTI AUGUSTINI.²

(A. 344; O. ii. 261; Z. v. 39; Lup. v. 39; Thom. 164.)

The inter-
dict to
be pro-
nounced.

Quanto sacrosancta Romana ecclesia monasterium vestrum ampliori donavit gratia, tanto diligentius ipsius debetis obedire mandatis. Unde de vestra obedientia spem certam concipientes, vobis, auctoritate domini papæ et nostra, in virtute obedientiæ, in periculo honoris, officii, et gradus, præcipiendo mandamus quatenus, infra quindecim dies a susceptione præsentium, abstineatis ab omnibus Divinis, excepta pœnitentia morientium et viatico, quod, januis clausis et laicis exclusis, privatim fieri necessitas exposcit, et religionis impetrat favor. Sub eadem quoque interminatione præcipimus, ut in omnibus locis jurisdictionis vestræ ecclesiasticæ faciatis, quantum in vobis est, hujus interdicti sententiam inviolabiliter observari.

Similiter Westmonasterii, Sancti Albani, Sancti Edmundi, et Malmesberiæ abbatibus.

DCLXXXIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS ROGERIO
EBORACENSI ARCHIEPISCOPO.

(A. 256; Z. v. 30; Lup. v. 32; Thom. 91.)

Thomas Dei gratia³ Cantuariensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri et amico Rogerio, eadem⁴ gratia Eboracensi archiepiscopo, et sedis

¹ Clerebaldo, L.

² *electo . . . Augustini, L; vice-
abbati Sancti Augustini, et fratribus
eiusdem loci, A, O.*

³ *Dei gratia, L; om. A, O.*

⁴ *eadem, A, O, Z; Dei, L.*
(The reading of A and O shows
that the omission of *Dei gratia* in
those MSS. is a mistake.)

apostolicæ legato, salutem, et pastorales excubias feliciter adimplere.

Quantis calamitatibus diutius afflicta sit mater nostra, a cujus uberibus coaluimus, et quæ utrumque nostrum auctore Deo, in id quod est promovit, sancta Cantuariensis ecclesia, fraternitatem vestram latere non potest, præsertim cum totus fere Latinus orbis contritiones ejus hactenus, contra fas et æquum, et supra omnem modum, invaluisse cognoverit. Expectaveramus correctionem domini regis, quem clementia summi pontificis et patientia nostra, et Divini judicii, quod maxime fidelis anima reveretur, timor, debuerant ad poenitentiam provocasse. Sed ille misericordia Dei¹ et hominum patientia, quoad² causam hanc, semper abutens, damna damnis indesinenter adjecit, et atrocissimas injurias gravioribus cumulat³ injuriis. Ne ergo sanguinem ejus et⁴ compereuntis ecclesiæ, ob nimiam patientiam et injustam dissimulationem, de manibus nostris requirat Dominus, fraternitati vestræ literas apostolicas destinamus, rogantes et obsecrantes in Domino Jesu Christo, et unitate caritatis, et fœdere pacis ecclesiasticæ, et auctoritate domini papæ, per fidelitatem quam sedi apostolicæ debetis, denuntiantes quatenus, infra quindecim dies a susceptione præsentium, per totam provinciam vestram, quæ in potestate præfati regis est, omnia divina, præter baptisma parvulorum et poenitentias morientium, prohibeatis officia celebrari, et ab omnibus subditis vestris interdicti sententiam, quantum in vobis est, faciatis inviolabiliter observari: ne vos (quod absit) cum his qui in scelere suo perituri sunt ruina⁵ damnationis involvat. Portitori vero istarum prospicite, sicut vobis et ordini vestro cupitis esse prospectum. Fraternitatem vestram per vias rec-

Interdict
to be pro-
nounced.

¹ Dei, om. V.

² quod ad, Z.

³ cumulat, A, O; cumulavit, Z, L.

⁴ in. L.

⁵ ruina, A, O, Z; pena, L

(The word is illegible in V, but is certainly not pena.)

tas deducat Altissimus, et faciat participem illorum quibus in Evangelio promissum est regnum ecelorum.

DCLXXXIV.

ALEXANDRO PAPÆ THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(A. 352 ; O. ii. 303 ; Z. v. 46 ; Lup. v. 45 ; Thom. 25.)

Serenissimo domino et patri carissimo Alexandro Dei gratia summo pontifici, Thomas, sanctæ Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem et omnem, cum summa devotione, obedientiam.

The reconciliation brought about.

Miserationis oculo respexit Deus ecclesiam suam, et tandem tristitiam ipsius¹ in lætitiā commutavit. Nec dubium, pater, quin, si nobis vera dicentibus ab initio fuisset creditum, cornua retunderentur eorum qui ventilabant, conterebant, et variis plagis vulnerabant ecclesiam, ut, exterminata prorsus libertate ejus et evacuata auctoritate divinæ legis, vigerent² consuetudines aut potius abusiones veterum tyrannorum, Romanus pontifex nesciretur in Anglia, et sponsæ Christi privilegia sine reparationis spe delerentur. Ecce enim ad novissimas litteras vestras, quibus domino regi Anglorum innotuit quod ei ulterius non parceretis, sicut nec pepercistis Frederico dicto imperatori, cum intellexisset terram ejus, amotis omnibus subterfugiis, interdicto subjiendam esse, et episcopos, si qui forte³ non obedirent, suspendendos et excommunicandos, illico nobiscum pacem fecit ad honorem Dei, et maximam (ut speramus) ecclesiæ utilitatem. Nam de consuetudinibus, quas tanta pertinacia vindicare consueverat, nec mutire præsumpsit. Nullum a nobis, vel ab⁴ aliquo

¹ *ipsius*, A, O, Z ; *ejus*, L.

² *ingererent*, L.

³ *si qui forte*, om. A.

⁴ *ab*, om. L.

nostrum, exegit juramentum; possessiones quas occasione dissensionis hujus ecclesiæ abstulerat, prout eas in chartula expresseramus, nobis concessit; pacem et securitatem et redditum omnibus nostris promisit, et osculum, si tamen vellemus eum eatenus perurgeri; ut non modo in omnibus articulis victus appareret, sed ut perjurus diceretur ab his¹ qui audierant ipsum jurasse quod non erat nos ea die in osculo recepturus. Nos autem, habito plurimorum sapientum consilio, et maxime domini Senonensis, qui pacem nostram cæteris sollicitius et efficacius procurabat, cum ipso ad colloquium regis² accessimus; quem (Deo faciente, qui omnes illos amoverat qui sanctitatem vestram variis dolis circumvenire soliti sunt) adeo mutatum invenimus, ut (quod sine circumstantium admiratione non contigit) animus ejus in nullo videretur a quietis consiliis abhorre. Nam ut nos procul adventantes conspexit, a circumfusa turba exsiliens occurrit properus, et capite detecto nos in salutationis verba prorumpere gestientes³ salutatione prævenit, et habitis paucis sermonibus, solis nobis præsentibus cum domino Senonensi, nos, illo divertente, stupentibus universis, traxit in partem, et diu tanta familiaritate collocutus est, ut videri posset nunquam inter nos aliquam fuisse discordiam. Omnes fere, quotquot aderant, lætissima admiratione stupentes, plurimorum genis lacrymarum imbre madentibus, glorificabant Deum, et benedicebant beatam Magdalenam in cujus solemnitate rex conversus Jul. 22. est a viis pristinis, ut toti terræ suæ lætitiā reformaret, et ecclesiæ redderet pacem. Corripuimus eum, adhibita moderatione quam oportuerat adhiberi; vias quibus incesserat, et⁴ pericula quæ undique imminabant patenter ostendimus; rogavimus et monuimus ut rediret ad cor, ut, dignos fructus pœnitentiæ faciens,

The meeting at
Freteval.

¹ iis, A.

² regi, V.

³ gestiens, L.

⁴ et, om. A.

et ecclesiæ, quam non mediocriter læserat, manifesta boni compensatione satisfaciens, purgaret conscientiam, et redimeret famam; nam ab iniquis consiliariis, potius quam a propriæ voluntatis instinctu, grave utriusque dispendium patiebatur.

The question of the coronation.

Cum autem hæc omnia non modo patienter, sed et benigne, audiret, et emendationem promitteret, adjecimus sibi necessarium esse ad salutem, et liberis suis ad incolumitatem et indemnitatem concessæ divinitus potestatis, ut in eo sanctæ Cantuariensi ecclesiæ matri suæ diligentius satisfaceret, in quo eam nuper gravissime læserat. Nam filium suum contra jus antiquissimum ecclesiæ nostræ fecerat enormiter coronari, usurpatione archiepiscopi Eboracensis, qui contra vetustissimam consuetudinem, et post prohibitionem vestram, et etiam in aliena provincia, consecrationem hanc exsequi cæca nimis et temeraria ambitione præsumpsit. In quo ille paullulum reluctans, protestatus tamen ante se nihil proponere vel propositurum esse animo contendendi, "Quis," inquit, "coronavit regem Willelmum, qui sibi Angliam subjugavit, et reges succedentes? Nonne Eboracensis, aut alius episcopus, prout illi placebat qui coronandus erat in regem?" Ad quæ nos, quod ex celebri gentis nostræ claret historia, respondimus, quod "eo tempore quo Anglia capta est a Normannis, Cantuariensis ecclesia proprium non habebat antistitem, sed quasi captiva tenebatur a quodam Stigando, qui illam, sicut et Wintoniensem, et Londoniensem, et Wigorniensem, et Eliensem ecclesiam, publicæ potestatis et amicorum viribus contra inhibitionem Romani pontificis, occupaverat, apostolicæ sedis communione carens et gratia; unde et de mandato ejus, a præfato rege captus in carcere diem obiit. Qua necessitate tunc, (quod nec ante, nec post lectum est vel auditum,) archiepiscopus Eboracensis, qui clarioris erat opinionis, illi regi coronam imposuit. Lanfrancus vero filium ejus regem

‘ Willelmum, cognomento et colore Rufum, consecravit
 “ in regem, præsentē Thoma Eboracensi archiepiscopo,
 “ nec in eo sibi officio aliquid vendicante. Post cujus
 “ obitum, cum sanctus Anselmus Cantuariensis archi-
 “ episcopus exsularet, ex eadem causa qua et nos,
 “ unus suffraganeorum Cantuariensis ecclesiæ, scilicet ¹
 “ Girardus Herefordensis,^a vice archiepiscopi sui tunc
 “ absentis, regem Henricum, non contradicente archi-
 “ episcopo Eboracensi, consecravit. Revertente autem
 “ ab exsilio beato Anselmo, accessit ad eum rex Henricus,
 “ tradens ei diadema et rogans ut eum coronaret, nec
 “ imputaret illi quod ipsum, necessitate regni præpe-
 “ diente, non exspectaverat. Fatebatur enim coram
 “ omnibus hanc esse Cantuariensis ecclesiæ dignitatem,
 “ ut Anglorum reges inungat et consecret. Et, hac
 “ quidem satisfactione placatus, sanctus archiepiscopus
 “ approbavit quod a suffraganeo suo factum fuerat, et
 “ regi coronam imposuit. Quare ergo tunc siluit Ebo-
 “ racensis archiepiscopus, et sibi Cantuariensis ecclesiæ
 “ suffraganeum præferri sustinuit? Nunquid Thomas
 “ senior, qui Eboracensem regebat ecclesiam, et Lan-
 “ franco Cantuariensi, de litteris et amicorum copia
 “ intumescens, multos labores texuit, et ecclesiam suam
 “ ampliavit in plurimis, hic obmutuisset, pauperi ce-
 “ dens episcopo, nisi sibi de archiepiscopi Cantuariensis
 “ primatu et dignitate constaret? Deinde post tri-
 “ ginta et sex annos regem Stephanum, prædecessorem
 “ vestrum, a decessore nostro Willelmo fuisse consecra-
 “ tum, præsentē Turstano Eboracensi archiepiscopo,
 “ nec se immiscente negotio aut contradicente, certo
 “ certius est. Quo post novem et decem annos in fata

¹ S. (as if for *sanctus*), instead of *scilicet*), L.

^a It was really Maurice, bishop of London, who represented his metropolitan at the coronation of

Henry I., in which Thomas, archbishop of York, also took part. Matt. Paris, ii. 115, ed. Luard.

“ collapse, bonæ memoriæ Theobaldus Cantuariensis
 “ archiepiscopus, qui pro vestra promotione, cum suis
 “ omnibus, labores innumeros, damna irreparabilia, et
 “ pericula plurima memoratu et relatu horrenda, sus-
 “ tinuit,¹ regnum, quod in aliam familiam jam trans-
 “ ierat, avi² vestri liberis restituit;³ vos inunxit et
 “ coronavit in regem, præsentē isto Eboracensi Rogerio
 “ qui nunc est, et (ut scitis) nec cooperante nec con-
 “ tradicente, nec aliquid agente, nisi eo modo quo mi-
 “ nimus episcoporum, sacris indutus vestibus audiens
 “ intererat solemnitati.

“ Cur ergo tanta facilitate animi, aut potius consi-
 “ liariorum vestrorum pravitate, matrem vestram Can-
 “ tuariensem ecclesiam, sine causæ cognitione, jure
 “ antiquo spoliastis, quod plusquam nonaginta⁴ annis
 “ inconcusse possedisse dignoscitur? Nunquid perpe-
 “ tuare voluistis inimicitias inter ecclesiam et liberos
 “ vestros? Aut si tantum præsumptionis Eboracensi
 “ archiepiscopo fuerat indulgendum, ut novo regi mu-
 “ nus consecrationis impenderet, cur provinciam suam
 “ excedens invasit nostram? Cur tam ipsum quam
 “ suffraganeos nostros in crimen inobedientiæ impu-
 “ listis? Receperant enim inhibitionem domini papæ,
 “ ne hoc in absentia nostra aliquo⁵ modo præsume-
 “ rent. Denique si substitutionem filii et consecra-
 “ tionem properabatis impleri, cur eos, quos ab ore
 “ summi pontificis nominatim et a nobis excommuni-
 “ catos esse constabat, a tanti sacramenti solemnitate
 “ non curastis excludere? Nunquid consecratio sine
 “ participio exsecrationis non videbatur implenda?”

His et pluribus aliis ad hunc articulum pertinenti-
 bus, quæ epistolaris⁶ brevitās non admittit, diligenter

¹ et, ins. L.

² ab avi, L.

³ restituit, om. L.

⁴ lxxxx, A; lxxx, with a fourth

x interlined, O; octoginta, Z; oc-
 tuaginta, L.

⁵ in aliquo, V.

⁶ epistolaris, A, O, V, Z; tem-
 poris, L.

et modeste propositis, rogavimus attentius ut hujus læsionis nostræ jacturam, pro amore Dei, et salute sua, et liberorum indemnitate, repararet, et tantæ præsumptionis emendaret excessum. Ille vero se, de mandato vestro quod pridem obtinuerat, adversus hanc petitionem nostram tutum esse respondit; et super hoc litteras protulisse,¹ quibus constitit episcopis celebraturis hoc munus sibi indultum esse, ut filium suum faceret, a quocumque vellet episcopo, coronari. Ad quod, ei respondentes, supplicavimus ut reduceret ad animum quando et quare litteras impetrasset, quibus suum et episcoporum defendere nitebatur excessum. Constat enim eas, quando Cantuariensis ecclesia vacabat, eo proposito fuisse impetratas, ne Eboracensis archiepiscopus, si præfatam Cantuariensem ecclesiam diutius vacare contingeret, ad innovandi regis coronationem præ cæteris provinciæ nostræ episcopis auderet aspirare. "Et ut, domine mi rex, hæc fidelius et "familiarius recolatis, nonne tunc palam solebatis as- "serere quia² filium vestrum malletis decollari, quam "ut sæpe dictus Eboracensis capiti ejus hæreticas "manus imponeret? Certum vero est, quod priori "mandato per posterius derogatur. Esto ergo, quod "tunc³ tales litteras impetraveritis; nostræ vero, quia "posteriores sunt, illis debuerant derogasse: unde constat vobis et aliis sapientibus cujus momenti habendum sit quod contra jus usurpatum est, præsertim cum⁴ regis consecratio, sicut et alia sacramenta, de jure causam habeat, et totam substantiam nanciscatur. Neque hæc dicta videantur, quod degradari velimus filium vestrum, aut in aliquo minori; quia successus ejus et ampliacionem gloriæ exoptamus, et ad eam laborabimus modis omnibus "in Domino: sed ut indignationem omnipotentis⁵ Dei,

¹ protulit, L.² quia, A, Z; quod, L.³ nunc, O, with *vel tunc* in marg.⁴ tum, A.⁵ omnipotentis, Z, G; om. L.

“ et sanctorum, qui in Cantuariensi ecclesia requies-
 “ cunt et graviter injuriati sunt, a vobis¹ et ab illo²
 “ pariter arceatis. Quod fieri posse non credimus, nisi
 “ per condignam satisfactionem; quia a sæculis inau-
 “ ditum est quod aliquis Cantuariensem ecclesiam læ-
 “ serit, et non sit correctus aut contritus a Christo
 “ Domino.”

Subintulit ergo rex vultu hilari et voce jucunda:
 “ Si filium meum diligitis, duplici jure facitis quod
 “ debetis. Nam et ego vobis illum dedi in filium,
 “ eumque, ut meminisse potestis, recepistis de manu
 “ mea. Et ipse vos tanta affectione diligit, ut ali-
 “ quem inimicorum vestrorum recto lumine nequeat
 “ intueri. Eos enim jam contrivisset,³ nisi obstitisset
 “ reverentia et timor nominis mei. Sed scio quod
 “ vos gravius de eis, etiam quam oporteat, ulciscetur,
 “ quam cito tempus et occasionem acceperit. Nec
 “ dubito quin ecclesia Cantuariensis nobilissima sit
 “ inter omnes ecclesias occidentis, nec eam jure suo
 “ privari⁴ volo; quin potius juxta consilium vestrum
 “ dabo operam ut et in hoc articulo relevetur, et
 “ pristinam in omnibus recuperet dignitatem. Illis
 “ autem qui me et vos hactenus prodiderunt, Deo
 “ propitio, sic respondebo ut exigunt merita prodi-
 “ torum.” Cum ergo equo desiliens me humiliarem⁵
 ad pedes ejus, ille,⁶ arrepto scansili, me coegit ascen-
 dere, et visus illachrymari ait, “ Quid multa?⁷ Do-
 “ mine⁸ archiepiscope, restituamus nobis invicem
 “ veteres affectiones, et alter alteri quod potuerit
 “ bonum exhibeat, et præcedentis odii prorsus simus
 “ immemores. Sed mihi, quæso, coram his qui procul
 “ adspiciunt, honorem exhibeatis.” Et transiens ad

¹ nobis, L, G.

² illo, A, O, Z; illis, L, G.

³ contrivisset, A, O, V, Z; con-
 tinuisset, L, G.

⁴ privari, A, O, Z; privare, L.

⁵ humilitatem, V.

⁶ ille, om. L.

⁷ multa, Z, L; plura, A.

⁸ mi, ins. G.

illos, (quia paucos ibi, quos later præsentium indicabit, videbat amatores discordiæ, et odii incentores,) ait, ut tam illorum quam omnium, ne quid mali dicerent, ora præcluderet: "Si ego, cum archiepiscopum ad
" omne bonum paratum inveniam, ei vicissim bonus
" non fuero, tunc ero nequior cæteris omnibus,¹ et
" mala quæ de me dicuntur, vera esse probabo. Nec
" aliud consilium honestius aut utilius crediderim,
" quam ut ipsum studeam benignitate præcedere, et
" tam caritate quam beneficiis superare."

Sermonem regis cum summa gratulatione fere quotquot aderant exceperunt. Misit ergo ad nos episcopos suos, qui monerent ut petitionem nostram coram omnibus faceremus. Et si quorundam ex ipsis consilio credidissemus, in arbitrium ejus contulissemus prorsus et nos et totam causam ecclesiæ. Nam ab initio usque nunc a scribis et pharisæis suis egressa est iniquitas, et de auctoritate seniorum invaluit, qui debuerant regere populum. Sed benedictus Deus, qui non permisit ut in consilium illorum transiret anima nostra, et ecclesiæ libertatem aut justitiam Dei exponeremus cujuscumque hominis voluntati. Illis autem dimissis, habita deliberatione cum domino Senonensi et Christi pauperibus, sociis peregrinationis et proscriptionis nostræ, in eo firmavimus propositum, ut nec² quæstionem consuetudinum, nec damnorum quæ ecclesiæ nostræ intulerat, nec usurpatæ consecrationis querelam, nec ecclesiasticæ libertatis aut honoris nostri dispendium, aliquo modo conferremus in arbitrium ejus. Et sic accedentes³ ad regem et suos, cum omni humilitate rogavimus per os domini Senonensis, qui verbi nostri bajulus erat, ut nobis gratiam suam⁴ restitueret, pacem et securitatem tam nobis quam nostris, Cantuariensem ecclesiam et possessiones ejus,

¹ omnibus, Z, L; hominibus, A, O. | ² accedentes, V.

² nec, om. L.

⁴ gratia sua.

Questions
of pro-
perty
deferred.

The part-
ing.

The king's
evil ad-
visers.

quas exceptas¹ in chartula legerat; et ut misericorditer emendaret quod contra nos et ecclesiam nostram fuerat in filii sui coronatione præsumptum: promittentes ei amorem et honorem, et quidquid obsequii regi et principi potest ab archiepiscopo exhiberi in Domino. Ille verbum acceptans annuit, et nos, et nostros qui aderant, recepit in gratiam suam. Et quia non præceperatis ut ipse nobis et nostris ablata restitueret, neque a nobis poterat impetrari, aut poterit, Deo auctore, ut ea remittamus; juxta mandatum vestrum repetitio eorum dilata est, non sublata. Nam si præcepissetis eo vigore quem in novissimis litteris² expressistis, ut restituerentur, haud dubium quin satisfacisset et posteris dedisset exemplum, toti ecclesiæ Dei, et maxime apostolicæ sedi, perpetuo profuturum. Tandem itaque nobiscum multa et diu conferens, cum nos duo soli fere usque ad vesperam collocuti essemus secundum morem familiaritatis antiquæ, in hoc convenimus, ut eo discedente, rediremus gratias acturi Christianissimo regi et aliis benefactoribus nostris, reversuri ad ipsum, rebus compositis, et aliquamdiu moraturi circa eum, antequam redeamus in Angliam, ut omnibus innotescat in quantam familiaritatem et gratiam nos receperit.

Exspectabimus autem in Francia donec redeant nuntii nostri, quos ad recipiendas possessiones nostras destinavimus, quia non est in animo nostro ut redeamus ad ipsum quamdiu de terra ecclesiæ passum pedis abstulerit. Nam in restitutione possessionum facile advertemus qua sinceritate agatur nobiscum. Nec tamen veremur quin impleat quod promisit, nisi eum præpediant consilarii, quos depravatæ³ conscientiæ stimulus quiescere non permittit. Hi siquidem, ne comprehendantur in operibus manuum suarum,

¹ *excerpta* ?

² *litteris*, om. *L*.

³ *depravatæ*, *O*, *V*, *Z*; *depravitate*, *A*, *L*.

errores suos impunitate donari moliuntur, auctoritate et consortio regiæ majestatis. Hi nos in sortem Balaamitarum conantur impellere, ut, vivificantes animas quæ non vivunt, criminosos in scelere deprehensos absolvamus sine poenitentia et confessione erroris; quam utique potestatem Deus nec alii indulsit, nec retinuit sibi. Nisi adquieverimus, pacem et concordiam cum domino rege initam machinantur infringere. Sed, Deo auctore, nec sic nos inducent ut, sedem ponentes ex adverso Altissimi, gloriemur inaniter nos aut¹ vivificare quos mortificat, aut mortificare quos ille vivificat. Certum enim est quancumque² pastoris sententiam jure meracissimo³ non tenere, si divino judicio reprobat. Nos tamen sub ipso discessu nostro, sive paci invidens, sive amicis et familiaribus^{Proposal of Arnulf.} prospicere volens, ad instantiam, sicut dicitur, Gaudredi Cantuariensis archidiaconi, Lexoviensis episcopus satis argute et instanter, rege, episcopis, et proceribus præsentibus, sollicitavit circa articulum istum, dicens oportere ut, quemadmodum dominus rex fideles nostros in gratiam receperat, ita nos omnes qui cum illo steterant in gratiam reciperemus. Cui respondimus, hic (si placeret illi) distinctionem necessario admittebam. Nam in eis quorum advocationem susceperat, erant homines diversæ conditionis, et alii nocentiores alii minus; alii in communione ecclesiæ, alii excommunicati contactu⁴ et participatione anathematis aut sententia; alii in summi pontificis constitutionem inciderant, et sine auctoritate ejus absolvi non possunt; alii ex variis causis a nobis vel ab aliis pastoribus suis justo sunt anathemate condemnati. Proinde in personis et causis tam dissimilibus ratio juris et æquitatis vetat idem esse judicium. Nos autem ad

¹ *vivificare aut justificare quos ille non, L (for aut . . . ille).*

² *quancumque, G.*

³ *meracissimo, A, O, V, Z; veracissimo, L.*

⁴ *contractu, Z.*

omnes, quantum in nobis est, pacem et caritatem habentes, domini regis audito consilio, ad honorem ecclesiæ Dei et¹ suum et nostrum, necnon et salutem illorum quibus reconciliatio quæritur, negotium, Deo propitio, [ita]² moderabimur, ut si quis eorum (quod absit) pace caruerit, reconciliationis expers hoc sibi non nobis debeat imputare. Cum autem ad hæc præfatus Gaufridus archidiaconus, adhuc excommunicatus, sicut inceptor discordiæ ita et contemptor justæ sententiæ, timidus³ responderet, dominus rex, ne suborientia hinc inde verba causas odii et sopitiæ inimicitiae fomitem instaurarent, nos⁴ de turba extrahens, rogavit ne curaremus quæ dicerentur a talibus, et ut pacato animo et tranquillo ei⁵ licentiam et benedictionem dantes, cum gratia Dei et sua rediremus ad hospitium nostrum.

Report as
to the
bishop of
Séez.

Postea vero accepimus quod venerabiles viri, dominus Rothomagensis et episcopus Nivernensis, quos inter nos et dominum regem jusseratis esse mediatores, et qui de pace nostra solliciti exstiterunt, episcopo Sagiensi, transeunti in Angliam, dederunt in mandatis ut excommunicatos nostros absolveret; sed incertum est an ei formam quam illis dederatis præscripserint, aut, si præscripta est, an eam sit idem episcopus secuturus. Verumtamen nec illis mandare licuit, nisi quatenus potestatem a vobis acceperunt, nec ille aliquid egit, si fines quos præscripseratis excessit. Unde (si placet) necesse est, ut si aliter absoluti sunt, præcipiatis eos sententia, qua tenebantur, arctari, donec secundum ecclesiæ formam jurent, ut ante jusseratis, se vestro mandato parituros; et illis qui taliter absolvi meruerint, in virtute obedientiæ injungatis, quatenus mandatum, quod eis ex parte vestra faciemus, inviola-

¹ *et*, om. L, G.

² *ita*, B.

³ *timidus*, L.

⁴ *vos*, L.

⁵ *et*, L.

biliter observent, vel ad vos infra terminum, quem præfigetis, accedant, ut audiant vestrum præceptum,¹ subjecta poena nisi paruerint, ut in pristinam sententiam sublato appellationis obstaculo reponantur.

Neque hæc dicimus, Deo teste, vindictam expetentes, cum scriptum esse noverimus, "Non quæres ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum," sed ut ecclesia correctionis exemplo possit per Dei gratiam in posterum roborari, et poena paucorum multos ædificet. Nam ut Spiritus Sanctus auctor est, "flagellato pesti- lente sapiens eruditur." Nec vigere poterit apostolicæ sedis auctoritas, nisi percellantur et hi qui, laicorum patrocínio abutentes, excommunicati aut prohibiti præsumpserunt divina celebrare. Quid enim solus episcopus, quantumlibet ecclesiæ Romanæ devotus, poterit, si ab obedientia ejus ad nutum potentum recesserint sacerdotes et clerus suus? Nihil enim est, quod ecclesiam magis debilitet, quam quod apostolica sedes talia, cum emergunt, facile præterit impunita. Hæc dicentes scimus nobis in his exsequendis, si placuerit vobis, magnos, Deo tamen propitio vincibiles, imminere labores. Sed præelegimus arctam et angustam viam sequi, quæ ducit ad vitam² quam latam et spatiosam quæ per illecebras sæculi trahit ad inferos. De mandato vestro damnorum nostrorum ad præsens tacita est repetitio. Placeat serenitati vestræ qualiter vos hic procedere oporteat a latore præsentium exaudire, et injuriam corrigere quæ nobis et ecclesiæ nostræ illata est in coronatione filii regis, alio, contra morem antiquum et mandatum vestrum, invadente jus nostrum et provinciam nostram. Necessitas nos coegit excedere modum scribendi, timor et reverentia de dicendis plura reprimere compulerunt; sed apostolica dignatio et clementia paternæ mansuetudinis immoderationi, si

¹ *præceptum* (on an erasure), | ² *adultam* (for *ad vitam*), V.
G; om. A, O, V, L.

placet, veniam dabit, et quæ dicenda fuerant, a latore præsentium solita pietate exaudiat, et petitiones quas per eum porrigimus celerius jubeat adimpleri.

DCLXXXV.

QUIDAM AMICUS SUUS MAGISTRO RADULFO DE SERRES.¹

(A. 357; O. iii. 11; Z. v. 116; Lup. v. 46; Thom. 393.)

Horat. de
Arte Poët.
180-1.

Negotia-
tions of
the pope's
commis-
sioners.

"Segnius irritant animum demissa per aurem,
"Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus."

Si de his igitur, quæ auditu solo didici minus luculentam fecero narrationem, veniam peto. Constantia enim veritatis, et manifestior quæditorum a vobis expositio, est penes illos qui rem gestam conspexerunt. Novit autem dilectio vestra dominum Rothomagensem et Nivernensem episcopum a domino papa ad regem Anglorum, pro transactione inter prædictum regem et dominum Cantuariensem formanda, transmissos fuisse legatos. Arripiens igitur iter Nivernensis ad mandatum domini papæ, deferens secum transactionis formam a domino papa dictatam cum comminatoriis ejusdem,² in Neustriam usque pervenit. Conveniens itaque Rothomagensem paratus erat transfretandi inire laborem; erat enim rex Angliæ, ut etiam vestra novit dilectio, tunc temporis in Anglia. Rex igitur, auditis his, Nivernensi obviam misit, mandans et monens ne casus subiret marinos, sed ipsius adventum in Normannia patienter præstolaretur; erat enim in præsentiarum in fines illos remeaturus. Regressum³ ergo

¹ Instead of this heading (which is in A and O) Z and L have *Johanni Saresberiensis quidam amicus*. For R. de Serra or Serres, see the "Catalogus Eruditorum," in vol. iii. 526; also vol. vi. p. 366.

² *eundem*, V, Z; *ad eundem*, L; *ejusdem*, A, O.

³ *Regressus*, A, O; *Regressum*, Z, L.

Rothomagensis et Nivernensis diligenter¹ convenientes, commonitorias domini papæ pacis faciendæ formam continentes, illi obtulerunt; quorum sermo hoc demum fine resedit. Spopondit rex prætaxatis legatis, se ad nutum et voluntatem domini papæ, sine fūco simultatis, restitutum domino Cantuariensi pacem suam, ecclesiam suam, possessiones ecclesiæ suæ in integrum, gratiam etiam suam, licet de præcepto apostolico ad gratiæ restitutionem non cogeretur; unum vehementer laborans excipere de his quæ dominus papa mandaverat, osculum videlicet; quoniam huic publice in conspectu Francorum apud Montem-Martyrum abjurerat. Reversi sunt igitur² Rothomagensis et Nivernensis ad dominum Cantuariensem Senonis, feria quinta (ut recolo) hebdomadæ præcedentis festum³ Magdalenæ, nuntiantes illi quæ penes regem invenerant, et ut ibi pariter diem reconciliationis faciendæ assignarent.

The kiss
of peace.

Jul. 16.

Inter agendum autem hæc rex Franciæ et rex Angliæ diem colloquii statuerant, feriam videlicet secundam ante festum Magdalenæ, in limitibus suis inter Firmitatem, oppidum scilicet in pago Carnotensi, et Fretivalle, castrum videlicet in territorio Turonensi.

Jul. 20.

Dominus vero Senonensis interim consilium dederat Cantuariensi, quatenus una secum et cum Rothomagensi et Nivernensi regum adiret colloquium; adjiciens, inter ipsum et regem suum, dum tanta locorum intercapidine disjungerentur, nequaquam posse componi. Dominus autem Cantuariensis, licet in principio renitens injussus ad colloquium accedere, consilio Senonensis demum acquievit, profectique sunt pariter ad colloquium Cantuariensis, Senonensis, Rothomagensis, Nivernensis. Convenerunt igitur reges in unum ad tempus colloquio præfixum, rebusque suis secunda et tertia feria ante festum Magdalenæ tractatis, nullam de Can-

Meeting at
Fretival.

¹ diligentes, L.

² igitur, A, O, Z; ergo, L.

³ festo, L.

Question
of the kis-

tuariensi fecerunt mentionem, ita etiam ut clerici ipsius, a colloquio secunda die ad dominum suum revertentes, nuntiarent ei reges, finito negotio suo, recedere, vehementerque expaverunt, ne qui ad colloquium non invitati accesserant reverterentur confusi. Intercesserant tamen interim solita diligentia pro Cantuariensi ad regem Angliæ Senonensis, Rothomagensis, Nivernensis, concessitque illis tandem rex se in festo Magdalenæ Cantuariensi collocuturum, et¹ omnia ad præceptum domini papæ eidem redintegraturum, solo osculo excepto, ad cuius concessionem apud Montem-Martyrum nec etiam regis Franciæ precibus potuit inclinari. Adjecit etiam, et² juramento sancivit,³ se in hujus negatione nullas Cantuariensi prætere insidias, et Deum sæpius testando, Senonensem super ordinis sui periculum interposuit fidejussorem. Dicitur etiam recedentibus secretius instillasse, se, etsi invite, prius daturum osculum, quam pace infecta ipse et Cantuariensis recederent discordes. Reversus ita[que]⁴ Senonensis ad Cantuariensem, indicavit ei quam et qualem dulcedinem cum⁵ in vultu tum in verbis regis invenerat, rogans et monens ne in osculi exactione paratam domini sui amitteret dilectionem; multisque interpositis adjecit etiam, quod et rex ipse eidem⁶ prius publice promiserat, regem, cum in suas veniret possessiones, illum cum pacis osculo et maxima gratiarum actione recepturum. Consilio igitur Senonensis dominus Cantuariensis, tanquam paratus etiam animam pro ovibus suis ponere, condescendit, et sero facto nuntiatum est regi domini Cantuariensis responsum.

Jul. 22.
Conference
between king
Henry and
the arch-
bishop.

Mane autem redeunte in festo Magdalenæ, summo diluculo rex ad limites usque prius inter ipsum et regem Francorum colloquio assignatos, quos et Can-

¹ *ad*, V.

² *et*, om. A, O.

³ *sanescivit*, V, O, Z; *sane scivit*, A; *sancivit*, L (for *sanxit*).

⁴ *ita*, A, O; *itaque*, L.

⁵ *tum*, Z.

⁶ *eidem*, A, O, Z; *et idem*, V *idem*, L.

tuariensi, ut convenirent, assignaverat, cum infinita suorum multitudine processit. Cantuariensis autem, senior egressus, comitante illum Senonensi et comite Theodbaldo, concurrentibus¹ etiam catervatim Francis qui cum rege suo ad colloquium venerant, ad limites pervenit assignatos. Rex autem, ut Cantuariensem venientem cognovit, a multitudine circumstantium erumpens, illi occurrit, præveniensque Cantuariensem salutavit. Finitis ad invicem salutationibus, datis dextris et amplexibus, secesserunt in partem rex, Cantuariensis, et Senonensis. Cantuariensis autem, regi suo de injuriis sibi et ecclesiæ suæ illatis conquerens, sermone usus est vehementer commotivo, et, ut revertens Senonensis testatus est, materiæ tali admodum cognato. Deinde soli duo, rex scilicet et Cantuariensis, in partem secedentes, de secretis suis multo diei spatio disseruerunt, adeo ut quampluribus adstantium tædiosa fieret tam diutina mora collocutionis. Conquestus est autem ibi Cantuariensis de læsione dignitatis ecclesiæ suæ, maxime in novi regis coronatione; enumeraris² quot et quæ bona³ prædicta ecclesia regi contulerat, maxime cum de regni corona inter ipsum et regem Stephanum fieret disceptatio. Rex autem causam coronationis supradictæ assignans, tum statum regni, tum iram quam in Cantuariensem exercuerat, promisit se omnia correcturum ad voluntatem domini Cantuariensis; adjiciens filiam regis Franciæ, nondum coronatam, ab ipso coronandam; filium etiam suum denuo ab illo coronam suscepturum, cum recognitione dignitatis ad ecclesiam Cantuariensem pertinentis. Ad hæc promissa Cantuariensis, regi suo gratias agens, ab equo descendit, seque ad pedes ejus⁴ humiliavit. Rex autem, cum festinatione equum linquens, Cantuariensis,

¹ *concurrentibus*, Z, L; *et currentibus*, A. (The contractions for *con* and *et* may readily be confounded.)

² *enumerans*, Z; *enumeratis*, L.

³ *bona*, A, Z; om. L.

⁴ *ejus*, A, O; *illius*, Z, L.

The recon-
ciliation.

Herbert to
be sent
into Eng-
land.

equum reascendentis, ascensorium (quod vulgo strivarium¹ dicitur) tenuit. Sic igitur reversi sunt, rex ad suos, Cantuariensis ad Francos. Rex autem, non inito alio consilio, publice nuntiavit se cum Cantuariensi pacem fecisse ad honorem Dei et suum. Convocatis igitur hinc inde astantibus, restituit Cantuariensi pacem suam, gratiam suam, ecclesiam suam, et possessiones ecclesiæ suæ in integrum. Processerunt etiam coexsules domini Cantuariensis qui adfuerant, et ad pedes regis se humiliaverunt; rex autem, sua singulis restituens, suam benigne pacem concessit eis et gratiam. His ita² gestis, voluit dominus rex ut Cantuariensis secum statim in Normanniam veniret, tum spatiandi causa, tum ne occultaret concordiam diuturnitas dissensionis. Promisit etiam Cantuariensi et suis sufficientem necessariorum administrationem. Cantuariensis autem, quia absque licentia a rege et ecclesia Francorum accepta,³ sine læsione nominis sui, recedere non poterat, revertendi ad ipsum inducias expetivit. Jussit igitur rex interim Cantuariensem, ad possessiones suas et suorum recipiendas, aliquem clericorum suorum in Angliam transmittere, ita tamen, ut prius ad illum legatus veniret, receptisque litteris suis ad filium suum et ad cæteros regni custodes, securus transfretaret. His ita⁴ executis, rex, requisita a domino Cantuariensi benedictione, recessit. Quia igitur amico vestro,⁵ sed amicissimo et in omnibus voluntati nostræ⁶ devoto, magistro Hereberto legatio hæc injuncta est, rogo quatenus, vestra oratione ad Deum intercedente adjutus, tutior incedat. Valet, memor mei.

¹ *strinarium*, A.

² *itaque*, L.

³ *excepta*, A.

⁴ *ita*, A, Z; *itaque*, L.

⁵ *vestro*, A; *nostro*, L.

⁶ *nostra*, A; *vestra*, L.

DCLXXXVI.

HENRICUS ANGLORUM REX DE PACE REDDITA
CANTUARIENSI.

(D. 74; C. 182; G. Fol. 496.)

Pro amore Dei et domini papæ, pro salute nostra et hæredum meorum, remitto Cantuariensi archiepiscopo, et suis, qui cum eo et pro eo exsulant, iram meam et offensam;¹ et eidem remitto omnes querelas præcedentes, si quas habebam adversus eum; et concedo ei et suis veram pacem et firmam securitatem de me et meis; et reddo ei ecclesiam Cantuariensem in ea plenitudine in qua eam habuit cum factus est archiepiscopus; et omnes possessiones quas habuit et tenuit ecclesia et ipse; ad tenendum et habendum ita libere et honorifice, sicut melius et honorificentius eas habuerunt et tenuerunt ipse et sui; et omnes ecclesias et præbendas ad archiepiscopatum pertinentes, quæ cœperunt² vacare postquam ipse Cantuariensis exivit de terra, ut faciat de iis sicut de suis, prout [ei]³ placuerit, reddo ei similiter, salvo honore regni mei.

Act of reconciliation and restoration.

DCLXXXVII.

HENRICUS REX AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM
EPISCOPUM.

(Rec. des Hist. xvi. 487; Jo. Sar. 308.)

Henricus rex Angliæ et dux Normanniæ et Aquitanianæ et comes Andegaviæ, Bartholomæo Exoniensi episcopo salutem.

Announcing the reconciliation.

¹ *offensam meam*, D.² *cœperant*, D.³ *ei*, G; om. C.

Sciatis quod concessi pacem meam omnibus qui exierunt de Anglia propter Thomam Cantuariensem archiepiscopum; et omnes res suas, sicut eas melius habuerunt quando eadem causa exierunt de Anglia; et beneficia quæ idem archiepiscopus eis postea contulit. Quare eos secure venire faciat, et res suas habeant bene et in pace, salva fidelitate mea quam mihi facient.

Testibus Gaufr[ido] archid[iacono] Cant[uariensi], Ric[ardo] archid[iacono] Pict[avensi], Ric[ardo] de Hum[eth] constabulario, Ricardo de Luci, Reginaldo de Curtenai, apud Cloec.

DCLXXXVIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD WILLELMUM NORWICENSEM EPISCOPUM.*

(Thom. 143.)

Announcing the reconciliation.

Gratias agimus Domino Jesu Christo, qui nunquam sperantes in se deserit, sed solitæ suæ pietatis gratia misericorditer dignatur visitare, et a miseriarum calamitatibus poterit eripere. Inde siquidem est quod ad vestram cupimus pervenire notitiam, nos, in die beatæ Mariæ Magdalænæ cum domino nostro Henrico, illustri Anglorum rege, ad honorem Dei et ecclesiæ suæ, ad honorem regis pariter ac nostrum, honestam ac bonam pacem fecisse. Quod quidem vobis designavimus, quatenus de pace nostra facta consolationem non modicam habeatis, et de reditu nostro impræsentiarum gaudere possitis. Valeatis diu et semper, quem videant oculi nostri priusquam moriamur.

* This letter is taken from Dr. Giles, who gives no reference to manuscript authority for it.

DCLXXXIX.

ALEXANDER PAPA HENRICO REGI ANGLIÆ.

(A. 353; O. ii. 304; Z. v. 56; Lup. v. 55; Thom. 308.)

Cognito ex litteris venerabilis fratris nostri Thomæ¹ Cantuariensis archiepiscopi, quod ei, omni turbatione et rancore deposito, gratiam et amorem tuum restituisses, tanto gaudium et lætitiā concepimus, quanto id Deo gratius et magis acceptum existere, et tibi amplius honorificum, et tuæ consideramus fructuosum salutē. Tanta enim eundem archiepiscopum religione, prudentia, honestate, ac fidei virtute præeminere cognoscimus, quod ipsum tibi et regno tuo fidelem et devotum exsistere, honori et incremento tuo pro viribus et posse et animose se² intendere, et pro augmento gloriæ et exaltationis tuæ fideliter et sollicite vigilare, non dubitamus. Cæterum quoniam non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum; et licet idem archiepiscopus, pro patientia et dilectione quam erga te habet, hoc forte subticeat; nos tamen, qui salutem tuam summopere cupimus, id minime reticere debemus; nec tuam decet magnificentiam, quem Dominus ita magnum et potentem constituit, jura et bona Cantuariensis ecclesiæ detinere; regiæ serenitatis clementiam rogando³ monemus et exhortamur attentius, quatenus, exemplo Zachæi de quo legitur in evangelio: "Domine, ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, et si quid defraudavi reddo quadruplum," prædicto archiepiscopo et ecclesiæ suæ ablata restituere, damna et detrimenta quæ illis intulisti in brevi studeas emendare; ut in eo quod deliquisti Deum sic possis placare, et nos tibi tantam offensam digne

¹ Thomæ, L; om. A.² animo se, V, Z, L; animo sese, O; animose se, A.³ rogamus, Z.

indulgere possimus, et idem archiepiscopus ad obsequium et devotionem tuam, et¹ ad augmentum honoris tui et hæredum tuorum, debeat promptissimus inveniri. Volentibus autem inter te et ipsum pacem reformari,² benigno favore adquiescas; quos vero hujus dissensionis noveris hactenus fuisse incentores, de cætero non exaudias. Nihilominus et filium tuum, super articulo juramenti³ quod prætermisit de servando jure et libertate Cantuariensis ecclesiæ, secundum quod reges et principes Angliæ fecisse noscuntur, eidem archiepiscopo et ecclesiæ suæ condigne satisfacere moneas et horteris; et quod præterminum est, facias adimplere. Ordinationes quoque ecclesiarum, et alia quæ ad viros ecclesiasticos pertinent, prædicto archiepiscopo et aliis viris ecclesiasticis, tam tu quam filius tuus libere et pacifice relinquatis; ut sic agendo hostiam laudis Domino digne immolare possitis, et vobis regnum comparare æternum.

DCLXC.

INCIPIT⁴ CONCORDIA INTER HENRICUM REGEM ANGLIÆ
ET THOMAM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(A. 73; O. ii. 67; C. 184; Z. v. 44; Lup. v. 43; W. Cant., p. 352;
R. de Diceto, i. 339; G. Fol. 497.)

Henricus rex Angliæ filio suo Henrico regi Anglorum salutem.⁵

Announcing the reconciliation.

Sciatis quod Thomas archiepiscopus Cantuariensis pacem mecum fecit ad voluntatem meam. Et ideo præcipio quod⁶ ipse et omnes⁷ sui pacem habeant;

¹ *et*, O, Z; om. I.

² *reformari*, . . . *Nihilominus et*, om. A.

³ *juramenti*, Z, L; *juramento*, O, A.

⁴ *Incipit* . . . *salutem*, om. Z.

⁵ *Henricus* . . . *salutem*, C.

⁶ *ut*, C.

⁷ *omnes*, om. C.

et faciatis habere ipsi archiepiscopo¹ et omnibus² suis, qui pro eo exierunt ab³ Anglia, [omnes⁴] res suas bene et in pace et honorifice, sicut habuerunt tribus mensibus antequam ipse archiepiscopus recessisset⁵ ab Anglia; et faciatis venire coram vobis de legalioribus⁶ et antiquioribus militibus de honore de Saltwode,⁷ et eorum sacramento faciatis recognosci quid⁸ ibi habeatur de feudo archiepiscopatus Cantuariensis; et quod recognitum fuerit de feudo ejus esse ipsi archiepiscopo habere faciatis.

How
claims are
to be
settled.

Teste⁹ Retroco archiepiscopo Rothomagensi apud Chinum.

DCXCI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS WALTERIO
ALBANENSI EPISCOPO.

(A. 67; O. ii. 61; Z. v. 48; Lup. v. 48; Thom. 110.)

Otiosum est in auditu ejus verba protendere¹⁰ qui ex paucis multa perpendere consuevit, et magistra caritate amicis justa petentibus non deesse. Quod in multis et magnis frequenter experti, ad sinum clementiæ vestræ latorem præsentium cum omni fiducia destinamus, tam ipsum, quam petitiones quas per eum domino papæ porrigimus, sanctitati vestræ affectuosius commendantes, et rogantes attentius ut eas dilectio vestra solita bonitate studeat promovere. Audietis, si placet, ab ipso qualiter cum Domino rege Anglorum

Recom-
mending
the bearer.

The recon-
ciliation.

¹ ei, C (omitting archiepiscopo).

² omnibus, om. C.

³ de, C; ab, A, Z, L.

⁴ omnes, C; om. A, Z, L.

⁵ exiret, C (omitting archiepiscopus); recessisset, A, Z, L.

⁶ melioribus, C.

⁷ Saltwode, A, O; Saltwde, C, Z; Saltwude, V, L.

⁸ quid . . . habeatur, A, Z, L; quod . . . habetur, C.

⁹ Teste . . . Chinum, C; om. A, Z, L.

¹⁰ prætereundere, L.

¹¹ Angliæ, Z.

fecerimus pacem, ad honorem Dei, et, ut speramus, ecclesiæ utilitatem, et dilatandam apud nos¹ auctoritatem apostolicæ sedis. Nuntius supplebit cætera, quæ hic scienter et de industria reticentur.

DCXCII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS HUMBALDO²
OSTIENSI³ EPISCOPO.

(A. 68; O. ii. 62; Z. v. 49; Lup. v. 49; Thom. 48.)

Becket
expresses
confidence
in Hum-
bald and
announces
the recon-
ciliation.

Sicut ad locum⁴ unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant; sic ad agendas pietati vestræ grätias flexis genibus mentis debemus accedere, ut per vos in ministerio ecclesiæ robaremur, quia vestra⁵ miseratione, post Deum, vires accepimus ne caderemus in manu hostili. Amici nostri et proximi nostri steterunt contra nos, persecutorum gladios acuentes, et ut nos confunderent et contererent, etiam sub ipsis facti sunt in arcum pravum. Sed fides vestra in camino tribulationis nostræ et pressura ecclesiæ semper examinata clarescit; et caritas non quærens quæ sua sunt sed quæ Jesu Christi, a Patre misericordiarum obtinuit pacem, quam mundus dare non poterat aut sperare. Nos enim ad dominum nostrum regem Angliæ in humilitate debita accedentes, cum eo fecimus pacem, cujus tamen tota substantia adhuc⁶ subsistit in spe, sed quæ auctore Deo non confundet. Nam ut res sequatur, qui cœpit⁷ Ipse perficiet. Instabant aliqui eorum etiam qui columnæ ecclesiæ videbantur, ut nos et totam causam Dei conferremus in arbitrium ejus;

¹ nos, A, O; *Anglus*, L; om.
V.

² *Huberto*, A; om. L; *Hubaldo*,
Z.

³ *Hostiensi*, L.

⁴ *lacum*, O; *locum* (Eccles. i. 7),
al.

⁵ *vestra*, A, Z; *ista*, L.

⁶ *adhuc*, A, Z; om. L.

⁷ *fecit*, L.

sed a nobis, Deo propitio, nec obtentum est nec obtinebitur ut quæstionem damnorum quæ ecclesiæ [Dei]¹ et nobis illatæ sunt, aut querelam consuetudinum (immo potius abusionum), aut Divinæ legis velint nolint principes fidelibus observandæ custodiam, in arbitrium hominis couferamus. Quantalibet enim potestas divinitus ordinata, minor est Eo qui instituit eam; et impœnitentibus dimitti peccata non posse, perpetui et perspicui juris est. Et si res ablata ab eo qui solvendo² est non reddatur, constat pœnitentiæ veritatem non exhiberi, sed exerceri figmentum malitiæ mendacio palliatæ, aut, ut verius dictum sit, bis pollutæ. Error siquidem pristinus perseverat, et nova fraude calcatus cumulat. Cætera supplebit nuntius, quem, et petitiones quas per eum domino papæ porrigimus, paternitati vestræ desideramus attentius commendari et promoveri.

DCXCIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS WILLELMO
PAPIENSI [CARDINALI].

(A. 69; O. ii. 63; Z. v. 50; Lup. v. 50; Thom. 71.)

Justum est ut ecclesia Cantuariensis, quæ, post Deum Thanks.
vestra et paucorum amicorum industria et labore, venit
ad portum, vobis et vestris in omni devotione et ex-
hibitione obsequii³ obnoxiam recognoscat. Nam inter
præcipuos et primos amicos et dominos vobis as-
cribimus,⁴ quod, Dei præeunte auxilio, erepta est a
tribulatione malorum et dolore. Transistis pro ea The recon-
ciliation.
maria, penetrastis et superastis Alpes, in partibus nos-

¹ Dei, L; om. A, O, Z.

² qui solvendo, O, A, Z; a quo
solvenda, L.

³ se et, A; et om. and se placed
after obsequii, L.

⁴ ascripsimus, L.

tris pugnastis ad bestias, et in ipsa curia, ubi validius et acrius expugnabamur, sæpe et diu portastis pondus diei et æstus, et tandem, quia labor vester erat in Domino, sapienter et viriliter¹ triumphastis. Sensimus hoc nuper in concordia quam inivimus cum domino rege Angliæ, cujus formam, si placet, a latore præsentium audiatis, et petitiones, quas per eum domino papæ porrigimus, solita bonitate promoveatis, habeatisque hominem attentius commendatum.

DCXCIV.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS JACINCTO²
CARDINALI.

(A. 70; O. ii. 64; Z. v. 51; Lup. v. 51; Thom. 53.)

Acknowledgments.

Si laborantem agricolam oportet primum post redditas Deo primitias edere, justissimum est et³ vestram caritatem, quæ in sublevatione sanctæ Cantuariensis ecclesiæ fere jam pereuntis plus et diutius⁴ laboravit, et (quod magis est) fidelius et efficacius, laboris sui ab ea in omni gratiarum actione et exhibitione obsequii percipere fructus. Nam cum aliorum amicorum fere omnium fides esset exinanita, vos illorum animos a pusillanimitate spiritus⁵ erexistis, solidastis manus dissolutas, genua debilia roborastis, et attentus⁶ auditor verbi, verus Christi discipulus et⁷ consors apostoli, hæres Petri fratres vestros, qui ad cultum justitiæ et patronatum ecclesiæ præordinati erant, exemplo confirmastis et verbo. Expetierat enim Sathanas ecclesiam Romanam

¹ *utiliter*, L.

² *Jacincto*, V, O, A, Z; *Hya-*
cintho, L.

³ *ut*, L.

⁴ *jam*, ins. L; om. A, O; interl.
Z.

⁵ *spiritus*, A, V, O, Z; *in spem*
L.

⁶ *attentus*, A, O; *attentius*, V
Z, L.

⁷ *et*, Z.

in tribulatione vestra, sicut et nostra, ut eam cribraret sicut triticum, et suos probaret, et convinceret infideles. Sed Christus de ipsa tentatione proventum operatus est lætum, et utilem fidelibus universis, sed vobis, qui alios superastis in fide, præ cæteris gloriosum. Nos enim per gratiam Dei et vestram, cum domino rege Anglorum fecimus pacem, ad honorem Dei et ecclesiæ (ut speramus) utilitatem; cujus formam lator præsentium vobis exponet, quem desideramus vobis attentius commendari, et petitiones quas habet in manibus qua consuevistis industria promoveri.

The reconciliation.

DCXCV.^a

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS DOMINO
GRATIANO.¹

(A. 66; O. ii. 60; Z. v. 47; Lup. v. 47; Thom. 41.)

Experientiam rerum matrem et nutricem esse, philosophiæ² celebris apud antiquos et vera sententia est, et ipsius Apollinis testimonio comprobata. Nec immerito, cum expertus quisque de rebus in quibus versatus est possit fidelius judicare, et inexperti de rebus incognitis sit plerumque vana et fraudulenta imaginatio. Quæ idcirco præmiserim, ut vel nunc animadvertatur, quanto periculo ecclesiæ et meo, aut potius apostolicæ sedis, cujus privilegia non sine multo et evidenti³ discrimine tueri aggressus sum, dominus papa

Effect of the pope's threats on Henry.

¹ A wrongly adds *cardinali*.

² *philophie*, O.

³ *evidenti*, A, O, Z; *ejusdem*, L.

^a Reuter seems to refer this to the time when William and Otho were employed as commissioners—about August 1167 (ii. 610). But

it was evidently of later date than Gratian's visit to France as a commissioner.

mihi experto credere noluerit, qualiter sibi et ecclesiæ Dei agendum esset cum domino rege Angliæ. Ecce enim ut facta est vox nuperrime¹ comminationis apostolicæ in auribus ejus, qua constitit ipsum reponendum esse in conditione Frederici² dicti imperatoris, et terram ejus subjiciendam esse interdicto, et mandati prævaricatores episcopos suspendendos et excommunicandos, illico ad honorem Dei et ecclesiæ (ut ex conditionibus insertis pacto concipi debuit) utilitatem, pacem fecit, cujus formam ex litteris domino papæ missis planum est intelligere. Nec dubium quin infra duos primos exsilii nostri annos eam fecisset, si eum ab initio hac via aggressus³ esset dominus papa, aut quos ad ipsum destinavit in primis habuissent spiritum vestrum.⁴ Quid enim rex potuisset in illos, cum perpetuo verum sit: "Nec speres aliquid, nec extimescas, exarmaveris inpotentis⁵ iram"? Aut quid tentavit in vos, quem nec prece, nec pretio, nec blanditiis, nec minis, aut quibuscumque sollicitationibus deflectere potuit a via recta? Verum quia Romana ecclesia (quod pace omnium in aure vestra dixerim) posuit firmamentum suum formidinem, aut res captat, aut personas accipit, et auctoritate, qua præeminet, iniqua gerentibus non occurrit, propterea, flagella Dei gravia, et toti mundo vix portabilia veniunt super eam, ut instabilis facta fugiat a facie persequentis, et in tribulationibus vix subsistat. Sed apud quem rectius ista deplem, quam apud eum, qui, a præfatis vitiis per gratiam Dei immunis solus,⁶ miseris compassus est et solatium tulit, et tanto regi et omnibus complicitibus suis in faciem restitit, eo quod erat reprehensibilis, et gratis et nimis impugnabat ecclesiam? Et quia strenuitas vestra Can-

¹ *nuperrimæ*, L.² *Frederici*, om. L.³ *egressus*, V.⁴ *vestrum*, A, V, O, Z; *nostrum*, L.⁵ *inpotentis*, A; in *Potentis*, L.⁶ *solus*, Z, and by correction A; *solis*, V, O, L.

tuariensem ecclesiam protexit in adversis, par est et meracissimæ¹ consentaneum æquitati, ut se patrocinio et voluntati vestræ subdat in prosperis. Vestrum erit quod placuerit dictare prece vel jussu, quia in nostro (mei dico et meorum) proposito est vestris obtemperare mandatis. Ex sinceritate ergo conscientiæ vestrum affectantis² obsequium, ad vos latorem præsentium destinamus, tam ipsum quam petitiones quas per eum domino papæ porrigimus dilectioni vestræ affectuosius commendantes. Hoc autem certo certius sit, et per vos innotescat domino nostro, quia, si in omnibus articulis causæ nostræ, aut potius suæ, eundem rigorem exseruisset,³ regem ad satisfaciendum de omnibus facile potuisset urgere. Quæ scienter hic, et de industria, reticentur, nuntius, Deo propitio, viva voce supplebit. Provideat etiam⁴ vestra discretio ut urgentiores et efficaciores litteræ, quas Dominus noster pro ecclesia regi Anglorum transmisit, registro inserantur; quia posteris magnum incitamentum est virtutis, quotiens eos animaverint exempla majorum. Ad negotium vero⁵ nostrum spectantes⁶ quas accepimus remittimus vobis, ut si forte editorum exemplaria desint, ea mutuare possitis a transcriptis.

Care to be
taken for
recording
these
letters.

¹ *meracissime* (or *meracissimæ*),
A; *merissime*, Z, L.

² *affectantis*, A, Z; *affectamus*,
L.

³ *exseruisset*, A, Z; *exercuisset*,
L.

⁴ *ergo*, A.

⁵ *cum*, ins. V.

⁶ *litteras*, ins. L.

DCXCVI.

ALEXANDER PAPA THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO.

(A. 169; O. ii. 281; Z. v. 34; Lup. v. 34; Thom. 228.)

The late coronation is not to injure the rights of Canterbury.

Virtutis et fidei constantiam, et fortitudinis animum, quem pro libertate ecclesiæ tuæ conservanda induisse dignosceris, studiosius attendentes, tibi, tanquam fratri carissimo, super his quæ ad conservationem¹ et augmentum ecclesiæ tuæ spectare noscuntur, libenti animo consilium et auxilium impendimus; et contra eos qui jura et dignitates² ejusdem ecclesiæ imminuere vel perturbare nituntur, apostolicæ tuitionis³ præsidium diligenti studio volumus ministrare. Audivimus autem, et certa relatione comperimus, quod Eboracensis archiepiscopus, contra prohibitionem et interdictum nostrum, Henrico filio illustris⁴ Anglorum regis in provincia tua coronam imposuit. Quia vero ex hoc juri et dignitati ecclesiæ tuæ immoderate asseris et enormiter derogatum, nos, in hac parte tam tibi quam eidem ecclesiæ providere volentes, auctoritate apostolica statuimus ut factum prædicti archiepiscopi vobis nulla ratione præjudicium possit imposterum generare, quominus jus coronationis et inunctionis regum Angliæ possessionaliter habeatis, sicut antecessores tui et eadem ecclesia a quadraginta annis retro habuisse noscuntur.

¹ *servationem*, A; *conservationem*, Z, L.

² *dignitates*, A; *dignitatem*, Z, L.

³ *intuitionis*, O; corr. A.

⁴ *illustri*, O; corr. A.

DCXCVII.

ALEXANDER PAPA CLERO ET POPULO REGIS ANGLIÆ
CITRA MARE¹ ET ULTRA MARE.

(A. ii. 206 ; Z. v. 57 ; Lup. v. 56 ; Thom. 265.)

Quam gratum Deo et acceptum existat inter discor-
dantes pacem et concordiam reformare, et quam grave
et detestabile sit bonum turbare pacis, et jurgia et
lites inter aliquos suscitare, universitatis vestræ pru-
dentia non ignorat. Sane quia² de concordia et pace,
quæ inter regem Anglorum³ et venerabilem fratrem
nostrum Thomam Cantuariensem archiepiscopum, Divina
cooperante gratia, est reformata, non solum ecclesia, sed
etiam regnum ipsum magnum bonum⁴ et incrementum
Deo propitiante recipiet, universitati vestræ monendo
mandamus, et vobis sub interminatione excommuni-
cationis præcipimus, ut præscriptam pacem nullus
vestrum impedire aut perturbare attentet, sed potius
ad incrementum et observationem ipsius pacis modis
omnibus intendatis.

Exhortation to
help the
works of
peace.

DCXCVIII.

ALEXANDER PAPA ROTRODO ROTHOMAGENSI ARCHI-
EPISCOPO.

(A. 263 ; C. 283 ; Z. v. 73 ; Lup. v. 71 ; Thom. 258.)

Alexander⁵ episcopus servus servorum Dei, venera-
bili fratri Rothomagensi archiepiscopo salutem et
apostolicam benedictionem.

¹ mare, om. Z.

² Sane, O, Z ; Sed . . . , L.

³ predictum regem for regem An-
glorum, O, Z.

⁴ bonum interl., Z.

⁵ Alexander . . . benedictionem,
C.

The
English
bishops
and the
corona-
tion.

Cum hi, qui superiorem gradum¹ obtinent dignitatis, ita virtutis et fidei robore deberent muniri, ut pro justitia et pro ecclesiastica libertate tuenda seipsos inexpugnabilem murum opponerent, dolemus admodum quod plus in episcopis Angliæ terreni principis reverentia, quam pontificalis honor valuit dignitatis. Ipsi non solum consuetudines, quas rex eis proposuit, ecclesiasticæ rationi contrarias, juraverunt,² sed etiam filio ejus, in depressionem dignitatis et justitiæ venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archiepiscopi et ecclesiæ suæ, coronam imposuerunt. Quia vero tam gravem et enormem excessum nec possumus nec debemus relinquere impunitum, fraternitati tuæ per apostolica scripta³ mandamus, et in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus litteras quas Eboracensi archiepiscopo et episcopis Angliæ dirigimus, per nuntium tuum, postposita occasione, transmittas et facias assignari. Præterea, utrum Bajocensis et Sagiensis episcopi coronationi quam diximus interfuerint⁴ diligenter inquiras; et si eos interfuisse repereris, nobis, ut in eos vindicemus, significes. Sane prædictum Sagiensem, qui, ministerio Dei neglecto, tanquam curialis factus est, sicut dicitur, rusticorum spoliator et scelerum ultor, si ita est, vel ministerio regio aut episcopatui abrenuntiare compellas. Si enim curiales prohibentur ad sacros ordines promoveri, multo minus qui sunt in sacris ordinibus constituti inter curiales debent assumi.

The
bishops of
Bayeux
and Séz.

¹ *gradum obt. dignitatis*, A, O, C, Z; *obt. dignitatem*, L.

² *jurant*, C.

³ *præcipiendo*, ins. C (but *præcipimus* follows immediately after).

⁴ *interfuerunt*, C.

^a September, Jaffé.

DCXCIX.

ALEXANDER PAPA THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO.

(O. 210; Z. v. 67; Lup. v. 65; Thom. 230.)

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili Sept. 10. fratri Thomæ Cantuariensi archiepiscopo salutem, et apostolicam benedictionem.

Inter multiplices curas, quæ pro malitia temporis se animo nostro ingerunt, fatigatio tua, quam pro tuenda libertate ecclesiastica suscepisti, non modicum nos perturbat, dum et tibi propensius desideramus adesse, et votum nostrum perstrepentium hinc inde causarum obstaculo¹ retardatur. Ubi enim multa irruunt formidanda, non facile potest animus expedire in quam potius partem debeat declinare,² præsertim si non datur intelligi unde plus captare compendii, plus incommodi valeat et periculi evitare.³ Nam si aliquotiens ipsi nautæ ita redduntur ambigui diversitate ventorum, ut inter se nullo modo conveniant utrum ad locum propositum⁴ proficisci debeant, an ad portum quem reliquerant revehantur⁵; nec admiratione dignum nec reprehensione videtur, si in hoc mari magno et spatioso, ubi reptilia sine numero cursum nostrum impediunt, et ubi non tam corporum et corporalium mercium, quam animarum et spiritualium virtutum, pericula formidantur, ei qui navem regit ecclesiæ de facili non occurrit ad quam potius partem assensum suum⁶ inclinet, cum diversa consilia de diversitate veniant voluntatum, et aliter videatur⁷ illi qui causam promovet singularem, aliter autem ei qui providere,⁸ debet et consulere in commune. Unde frater carissime, si nos in causa tua et ecclesiæ Angli-

Explana-
tion of the
pope's
policy.

¹ *obstaculo*, V.² *declinare*, O. Z; *inclinare*, L.³ *evitare*, G; *evitari*, L.⁴ *dispositum*, Z.⁵ *teneantur*, L.⁶ *sum*, om. L.⁷ *videtur*, O, Z.⁸ *providet*, L.

Censures
on pre-
lates, &c.
concerned
in the
corona-
tion.

canæ remissius egisse videmur, nec ad petitiones tuas pro tua voluntate respondimus, non ex eo processit, quod causam ipsam nobis tecum et cum Anglicana ecclesia non credamus esse communem, aut quod tibi deesse ulla ratione velimus, sed quia patientia utendum esse credidimus, ut in bono malum superare possemus. Timuimus¹ etiam, ne si major scissura fieret in ecclesia, nostræ posset duritiæ deputari. Nunc autem, quia turbatores pacis et libertatis ecclesiasticæ depressores ad corrigenda mala præterita nulla videntur compunctione moveri, immo, trahentes peccata sicut restem longam, tam in gravamen tuum quam in depressionem Cantuariensis ecclesiæ magis et magis exæstuant, et omnem fere nobis² spem videntur poenitiæ præcidisse, nos in fratrem nostrum Rogerium Eboracensem archiepiscopum, et reliquos episcopos qui iuramentum conservandis iniquis consuetudinibus præstiterunt, et tantæ sunt malitiæ incentores, sententiam canonicam jaculamur, et ab episcopali eos suspendimus dignitate. Saresberiensem autem et Londoniensem episcopos, qui majoris videbantur gratiæ debitores, et pro gratia dicuntur ingratitude rependisse, si coronando novo regi, contra Cantuariensis ecclesiæ dignitatem, præsentiam suam et ministerium præbuerunt, in sententiam anathematis, de qua soluti fuerant, revocamus. Sane Roffensem episcopum, vicarium tuum, qui pro tua et ecclesiæ tuæ justitia constantius debuerat decertare; nec non et Gaufridum³ Ridel Cantuariensem archidiaconum, qui (sicut dicitur,) in matrem suam gravius debacchatur, et excommunicationis a te latam⁴ in ipsum sententiam spernit, quam nos ratam habemus, et auctoritate apostolica confirmamus; vicarium quoque ejus Robertum; et Godefridum⁵ episcopum Sancti

¹ *Timuimus*, O, Z; *Evincimus*, L.

² *nobis*, O, Z; *vobis*, L.

³ *Gaufridus . . . Cantuariensis archidiaconus*, L.

⁴ *atellatam* (for *a te latam*), V.

⁵ *Godefridum*, Z; *G . . .*, L.

Asaph, mandati nostri contemptorem; et David ejusdem ecclesiæ archidiaconum, auctoritati et potestati tuæ relinquimus, ut tu, si durius aliquid¹ in eos fuerit statuendum, de potestate tibi tradita, remoto appellationis obstaculo, exsequaris. Nos vero quod de poena illorum a te canonice factum fuerit, auctore Domino, ratum et firmum habebimus. Et hæc quidem² ad præsens videntur posse sufficere. Si autem tantam male agentium viderimus pertinaciam, ut nec sub hac poena moveantur ad poenitentiam, assumemus adhuc contra eos, auctore Domino, fidei armaturam, et pontificalem zelum pro domo Domini quantum expedire videbimus exseremus. De cætero quia Salomone docente instruimur, ut in omni re opportunitatem temporis attendamus, et inimicos ecclesiæ, qui etiam regno Francorum sunt in insidiis, Matisconensem civitatem Danger at
Mâcon. audivimus invasisse, nostræ voluntatis esse noveris et consilii, ut super his carissimi in Christo filii nostri Ludovici³ illustris Francorum regis consilium exquiras, et ad mittendas litteras nostras de ipsius voluntate procedas; ne, si forte (quod Deus avertat) aliqua in regno suo⁴ fuerit suborta turbatio, gravior tua et ecclesiæ causa ex regni turbatione reddatur; aut, si pax tibi et ecclesiæ⁵ reddita fuerit, eam pro facto⁶ isto duceres perturbendam. Datum Verulis quarto Idus Septembris.

¹ *aliquid*, V.² *quidem*, om. L.³ *Ludovici*, O, Z; *In*, V; om. L.⁴ *ipso*, O.⁵ *tuæ*, ins. O.⁶ *profecto*, V.

DCC.

ALEXANDER PAPA AD EPISCOPOS QUOSDAM.

(C. 186; A. 75; O. 212; ii. 69; Z. v. 68; Lup. v. 66; Thom. 272;
R. de Diceto, i. 340; Rymer, i. 26.)

Sept. 16.

Alexander¹ episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Lundoniensi, Saresberienſi, Exoniensi, Cestrenſi, Roffenſi, de Sancto Asaph, et Landavensi² episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Reproof
for sub-
servience
to the
king.

Oportuerat vos, quando primum carissimus filius noster Henricus, rex vester, sub regiæ dignitatis et fidelitatis obtentu, ea vobis constituta proposuit, et scripto petiit et juramento firmari, quæ liquido satis et libertatem ecclesiæ et sacerdotalis officii iudicium deprimebant, erigere oculos vestros ad cælum, et ascendere pro domo Domini ex adverso, ut non posset in oculis vestris, tacentibus vobis, ecclesiastica dignitas naufragari. Et quidem, si ullus³ vos pro pastoralis cura zelus rectitudinis tenuisset, cognovissetis vos super gentes constitutos⁴ et regna, ut in maioribus et in⁵ minoribus evellere plantaria vitiorum, et germen delectabile Domino inserere debeatis. Nunc autem, quia plus in vobis terreni principis reverentia quam timor Domini⁶ et episcopalis honor valuit dignitatis, pro vili lentis edulio (quod mœrentes dicimus) contempsistis primogenita cum Esau, et implevistis in vobis quod in populo Judæorum Jeremias lamentatur impletum,⁷ dicens: "Sederunt in terra, conticuerunt senes, con-
"sperserunt cinere capita sua virgines filiæ Juda." Sane si terroribus et minis exterriti ad recipiendas et

¹ Alexander . . . benedictionem.
So in C, with *episcopi* inserted
from L.

² Landavenensi, V.

³ ullus, om. C.

⁴ constitutos, om. C.

⁵ in, C; om. A; et in minoribus,
om. O.

⁶ Dei, C; Domini, A, Z, L.

⁷ impletum, C, Z; om. L.

juramento firmandas iniquas¹ illas consuetudines processistis, nunquid non decuerat vos post tanti temporis spatium sacerdotalem resumere firmitatem, et contra tantas enormitates cum præteritæ transgressionis poenitudine² sacerdotaliter reclamare? Cæterum vos, detestabili facto pertinaciam adjungentes, et in illarum usurpationum observantia permanetis, et ita in depressionem³ ecclesiæ præfati regis votum sequi videmini, ut quasi jam proscriptæ de regno vestro ex magna parte leges⁴ ecclesiasticæ videantur. Et nos quidem usque modo exspectavimus ut cor principis, aut per officium vestrum aut per inspirationem suam,⁵ Divina gratia visitaret, et supernæ gloriæ magis quam suæ faceret amatorem. Nam et⁶ hoc nobis plurimumque⁷ suggestum fuerat,⁸ et optabile admodum pro qualitate temporis videbatur, ut asperitas ejus⁹ in patientia potius et mansuetudine leniretur. Nobis autem præteritorum correctionem et poenitentiam exspectantibus, nihil ipse de pristina¹⁰ severitate mutavit, sed in constitutionibus,¹¹ illis iniquis¹² immobiliter¹³ perseverat.

Quanto autem¹⁴ jam sane tempore venerabilis frater noster Thomas Cantuariensis, archiepiscopus vester, quia usurpationibus illis, licet prius carnis infirmitate eis visus fuerit consentire,¹⁵ voluit obviare, a commissa sibi ecclesia cum clericis suis et affinibus¹⁶ exulaverit,¹⁷

¹ *in*, ins. V, O.

² *plenitudine*, V; corr. to *penititudine*, A; *penitudine*, Z, L.

³ *depressione*, C.

⁴ *reges*, V.

⁵ C inserts *et expectationem nostram* after *suam*.

⁶ *ex*, O.

⁷ *plerumque* (omitting *nobis*), L; *nobis*, om. A.

⁸ *fuerat*, om. C.

⁹ *ejus* (without *in*), C; *in* (without *ejus*), L; *ejus in*, A, Z.

¹⁰ *præterita*, C.

¹¹ *consuetudinibus*, L.

¹² *iniquis*, C; *antiquis*, A, L; *iniquis*, with *vel antiquis*, Z.

¹³ *immobilis*, C.

¹⁴ *autem*, om. C.

¹⁵ *assentire*, C.

¹⁶ *et affinibus*, om. C; *et a finibus*, V.

¹⁷ *exultaverit*, C, Z; *exulavit*, L.

nobis etiam tacentibus recognoscitis,¹ et utinam eo compateremini caritatis affectu, quo in tali ei causa compati oporteret. Vos autem² non solum ei fraternum subtraxistis auxilium, sed super dolorem vulnerum ipsius addidistis. Cum enim jam dictus rex filium suum nuper coronari voluerit, et hoc de antiquo jure ad Cantuariensem noscatur³ archiepiscopum pertinere, vos, jam dicti fratris nostri auctoritate et reverentia, quam sibi et ecclesiæ suæ debetis, postposita, ad coronationem illius favorem vestrum⁴ et ministerium præbuisistis, nulla de conservanda⁵ ecclesiæ libertate præstita, vel etiam exacta (sicut dicitur) cautione; quin immo sustinuistis potius ut juramentum ab illo de servandis regni consuetudinibus præstaretur. Profecto pro reconciliatione illorum nos, per litteras et personas ex latere nostro, et per plures alios viros qui digni fuerant exaudiri, sæpenumero laboravimus, et, quicquid datum fuerit⁶ nobis spei, præter inanem pompam verborum nihil hactenus potuimus reportare. Nec tamen hoc ideo dicimus, quin, dum adhuc essemus in Francia, in multis eundem regem liberalem erga nos⁷ senserimus ac devotum. Sed ob hoc non debemus omittere quin tantis nos transgressionibus, et pro gloria Dei et pro salute ipsius et vestra,⁸ zelo rectitudinis,⁹ opponamus.

Nunc igitur, quia sæcularium hominum¹⁰ culpæ nullos magis quam desides prælatos negligentesque respiciunt, qui multam sæpe nutriunt pestilentiam dum necessariam adhibere negligunt medicinam et post expectationem diutinam nullo dolore contra vos ipsos,¹¹ nullo

¹ *recognoscetis*, C.

² *vero*, C, Z; *enim*, A.

³ *noscatur*, C; *asseratur*, A, Z, L.

⁴ *vestrum*, om. C.

⁵ *conservanda*, A, Z, C; *servanda*, L.

⁶ *fuerat*, O.

⁷ *erga nos*, om. C.

⁸ *vestra*, C, Z; *nostra*, L.

⁹ *nos* repeated, A, O, Z, L.

¹⁰ *hominum*, om. L.

¹¹ *et*, ins. L.

fervore contra iniquas illas usurpationes, exsurgitis, nos de commissa nobis a Domino¹ potestate, de auctoritate apostolicæ sedis, cui, licet immeriti, Deo disponente, servimus, ab omni episcopali vos suspendimus dignitate. Illos autem vestrum, Lundoniensem videlicet et Saresberiensem episcopos, qui pro impetrata apud nos gratia, juxta spem nostram, ad reconciliationem magis laborare debuerant, et a jamdicti archiepiscopi gravamine abstinere, si præfatæ coronationi favoris sui ministerium præbuerunt, in sententiam anathematis revocamus, et sicut excommunicatos² præcipimus evitari. De Rofensi quoque³ episcopo et Gaufrido Ridel Cantuariensi archidiacono, qui cum amplius Cantuariensi ecclesiæ debitores existant,⁴ in minori reverentia et honore jam dictum archiepiscopum habere dicuntur, et alter eorum, Rofensis videlicet episcopus, illi coronationi interfuit, alter vero in se⁵ excommunicationis a præfato archiepiscopo latam sententiam sprexit,⁶ illud,⁷ a vobis remota appellatione, observari præcipimus quod ab eo canonice fuerit constitutum. Nos enim eos, quanto gravius videntur offendere, tanto durius decernimus addicendos. Ad hæc, quidquid adversus Robertum vicarium Cantuariensis archidiaconi, contemptorem sententiæ suæ, idem archiepiscopus statuit,⁸ vel in futurum rationabiliter statuerit, firmiter et inviolabiliter, nulla ei suffragante appellatione, custodiri præcipiendo mandamus. Clericos autem Hugonis comitis, Nicolaum, Thomam,⁹ Willelmum, et cæteros qui excommunicati a prædicto archiepiscopo Divina scienter celebrare præsumpserunt, si ita est, anathematis vinculo innodari, eorumque com-

Censures
pro-
nounced.

The earl of
Norfolk's
chaplains.
See Epp.
482, Seqq

¹ *Domino*, A, C, Z; *Deo*, L.

² *excommunicatos*, om. in text of C, a space being left blank; but inserted in the margin.

³ *quoque*, C; *vero*, A, Z, L.

⁴ *exstant*, L.

⁵ *in se*, om. C.

⁶ *sprexit*, A, Z; *spernit*, L.

⁷ *et illud*, O.

⁸ *statuit . . . rationabiliter*, C, Z; om. A, L.

⁹ *et*, ins. C.

munionem sicut excommunicatorum præcipimus evitari.
Datum Ferent[ini] decimo sexto kalendas Octobris.

DCCI.

ALEXANDER PAPA EBORACENSI ARCHIEPISCOPO ET DUNELMENSIS EPISCOPO.

(A. 76; C. 185; O. ii. 70; Z. v. 69; Lup. v. 67; W. Cant. 92; Rymer, i. 4; R. de Diceto, i. 334.)

Alexander¹ episcopus, servus servorum Dei, Rogerio Eboracensi archiepiscopo et Hugoni Dunelmensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem.

Rebuke
for sub-
serviency.

Licet commendabiles nobis et grati in plurimis existatis, et sinceræ vos complectamur² brachiis caritatis, propter hoc tamen non debemus omittere, quin ea quæ perpetrata et incorrecta generant mortem et requiramus in vobis, et zelo rectitudinis corrigamus, dicente Domino per prophetam: "Si loquente³ me ad impium *Morte morieris*, non annuntiaveris ei neque locutus fueris, "ipse quidem⁴ in peccato suo morietur, sanguinem "autem ejus de manu tua requiram." Depressio siquidem ecclesiæ Anglicanæ et diminutio libertatis ipsius,⁵ quæ per regem vestrum, sive proprio motu sive potius aliis suggerentibus, facta dignoscitur, plurimum jam pridem animum nostrum affixit, et non modicum sollicitudinis et doloris ingessit. Cum enim oportuerit⁶ eum de corrigendis eis⁷ quæ ab antecessoribus suis male commissa fuerant cogitare, ipse potius, prævaricationibus prævaricationes adjiciens, tam iniqua statuta, sub regiæ

¹ Alexander . . . benedictionem,
C.

² amplectamur, L.

³ dicente, Vulg. (Ezek. iii. 18).

⁴ quidem, A, C, Z; siquidem, L;
om. Vulg.

⁵ ipsius, A; om. Z, L.

⁶ oportuerat, C; oportuerit, Z,
L.

⁷ iis, L.

dignitatis obtentu, et posuit et firmavit, sub quibus et libertas perit ecclesiæ, et apostolicorum virorum statuta, quantum in eo est, suo robore vacuantur. Nec credidit debere sufficere, si ab¹ eo Divinæ leges in regno Angliæ silentium et vacationem² suscipere³, nisi peccatum transmitteret ad hæredes, et longo tempore faceret sine⁴ ephoth⁵ et sine superhumerali regnum suum sedere. Inde fuit quod iniquas illas usurpationes, absque ulla exceptione, vestro et aliorum fratrum et coepiscoporum nostrorum⁶ juramento, fecit firmari, et plectendum judicavit ut hostem quicumque vellet ab iniquis illis constitutionibus⁷ dissentire. Indicat hoc venerabilis [fratris nostri⁸] Thomæ Cantuariensis archiepiscopi exsilium; demonstrat et hoc clericorum et consanguineorum ejus, illorum etiam qui, adhuc pendentes ab uberibus matris, vagiebant in cunis,⁹ miseranda proscriptio, et metus mortis incutitur, si ad hoc¹⁰ cujusquam animus erigatur ut, contra statuta illa divinis velit legibus obedire. Nos ipsi, quorum judicio prævaricationes illæ corrigendæ fuerant aut plectendæ, ad confirmationem illarum sub, occasione temporis impacati, multa fuimus instantia provocati, et laboratum est apud nos¹¹ exactione non modica, ut usurpationibus illis, cum nondum nobis expressæ fuissent, auctoritatis apostolicæ conferremus firmitatem. Et hoc equidem a principio. Processu vero temporis, exsulante pro debito pastoralis officii jam dicto archiepiscopo, et consuetum Ecclesiæ Romanæ subsidium ab officio nostro sæpius requirente, misimus ad jam

Case of the archbishop of Canterbury.

Commissions for reconciliation.

¹ sub, C; ab, A, L.

² vacationes, L.

³ acciperent, C; suscipere³, A, L.

⁴ regnum suum sine ephoth et sine humerali sedere, C.

⁵ ephoth, A, C, O; ephot, V; ephod, L.

⁶ nostrorum, O, C; vestrorum, A, Z, L.

⁷ diss. constitutionibus, C; consuetudinibus, L.

⁸ fratris nostri, C; om. A, Z, L.

⁹ cujus, V.

¹⁰ hoc, A; hæc, L.

¹¹ apud nos, C, Z; om A, L.

The coronation.

dictum regem de melioribus et majoribus fratribus nostris; misimus et alias ecclesiasticas personas; et speravimus¹ quod duritia ejus in nostra humilitate et mansuetudine frangeretur, et fieret quod Salomon dicit: "Patientia lenietur² princeps, et lingua mollis frangit iram." Ipse vero [rex³], sufferentiam nostram multiplici legatorum arte deludens, usque adeo contra monita nostra videtur animum obdurasse, ut nec contra prænominatum archiepiscopum deferbeat, nec de perversis statutis illis quidquam minui patiatur; immo et ipsam Cantuariensem ecclesiam plurimo detrimento possessionum suarum afficiat, et in ipso eam⁴ ecclesiastico ministerio antiqua spoliaret dignitate. Nuper enim cum filium suum coronari voluerit, contempto eodem archiepiscopo ad cujus hoc⁵ officium de antiquo jure dicitur pertinere, per manum tuam, frater archiepiscopo, ei,⁶ in aliena provincia, diadema⁷ fecit imponi. In coronatione autem illius nulla ex more de conservanda ecclesiæ libertate cautio est præstita, vel (sicut ajunt,) exacta, sed juramento potius asseritur⁸ confirmatum, ut regni consuetudines quas avitas dicunt, sub quibus dignitas periclitatur ecclesiæ, illibatas omni tempore debeat conservare. In quo, etsi multum prænominati regis vehementia nos conturbat, amplius tamen de vestra et aliorum coepiscoporum nostrorum⁹ possumus infirmitate moveri; qui (quod dolentes dicimus) "facti sicut¹⁰ " arietes non habentes cornua, abiistis absque fortitudine " ante faciem subsequenteris." Etsi licere forte enim¹¹ [hoc¹²] tibi, frater archiepiscopo, in propria provincia po-

¹ *speravimus*, A, Z; *paravimus*, O; *putavimus*, L.

² *lenietur*, C, V, O.

³ *rex*, C; om. A, Z, L.

⁴ *causa*, O.

⁵ *hoc*, om. C.

⁶ *ei*, A, Z; *et*, L.

⁷ *regni ei*, C; om. L.

⁸ *asseritur*, C, Z; *dicitur*, A, L.

⁹ *vestrorum*, I.

¹⁰ *sicut*, A, Z; *sunt*, L; om. O.
("Facti sunt principes ejus velut
" arietes non invenientes pascua;
" et abierunt absque fortitudine
" ante faciem subsequenteris."
Iam. i. 6.)

¹¹ *enim*, om. L.

¹² *hoc*, C; om. A, Z, L.

tuisset, quomodo tamen in aliena provincia, et illius¹ præcipue, qui exulare pro justitia et fere solus exire voluit, et dare gloriam Deo, tibi licuerit, nec de ratione possumus nec de sanctorum patrum constitutionibus² invenire. Quod si ad excusationem tantæ prævaricationis quisquam objiciat, in aliis quoque regnis gravia plurima et enormia perpetrari, in veritate possumus respondere, quod nullum adhuc regnum in tantum Divinæ legis contemptum invenimus corruisse, ut scriptis et juramentis episcoporum tam manifestas enormitates fecerit communiri,³ nisi quisquam illud impudenter alleget quod schismatici, postquam⁴ a fidelium communione præcisi sunt,⁵ inaudita et damnabili superbia commiserunt. Unde, quia, juxta verbum prophetæ, factum est in vobis perversum quid ultra omnes alias provincias in usurpationibus suis, et post tam iniquas consuetudines juramento firmatas, non adjecistis resumere scutum fidei, ut staretis pro domo Domini in die prælii, sed posuistis corpus vestrum in terram⁶ ut per vos fieret via transeunti; ne, si⁷ diutius tacuerimus, una vobiscum in die judicii damnationis sententia involvamus, auctoritate sacrosanctæ Romanæ, cui Deo auctore ministramus,⁸ ecclesiæ, ab omni officio episcopalis⁹ vos suspendimus dignitatis, sperantes quod¹⁰ sub disciplina saltem et paterno verbere constituti, redire tandem ad cor, et de tuenda debeatis [ecclesiæ¹¹] libertate satagere. Si vero nec sic episcopalis officii zelum resumpseritis, nos adhuc, auctore Deo,¹² quod vobis¹³ imminet faciemus. Vos videte ne illud vobis

¹ *ipsius*, C.² *institutionibus*, Z.³ *commutari*, O.⁴ *postquam*, Z; *postmodum et*, L.⁵ *sunt*, Z.⁶ *terram*, C; *terra*, A, L. (The Vulgate has "posuisti ut terram corpus tuum et quasi viam trans-euntibus." Is. li. 23.)⁷ *si*, om. V.⁸ *ministramus*, O.⁹ *episcopali*, C.¹⁰ *que* (for *quod*), C.¹¹ *ecclesiæ*, C; om. A, Z, L.¹² *Deo*, C, Z; *Domino*, L; *Domino* altered to *Deo*, A.¹³ *vobis*, C; *nobis*, A, L.

dicatur quod cuidam dictum esse¹ per prophetam dicitur: "Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi." Nos enim, quia locum² illius,³ Deo prout ipsi placuit⁴ disponente, conspici-
mur obtinere, qui a prædicatione verbi Dei nec verberibus potuit nec vinculis, coerceri non debemus, sub ambigua expectatione pacis, creditam nobis Divini verbi pecuniam reponere in sudario, et alligatam eam tamdiu conservare⁵ donec paullatim lucrandi hora decurrat, et creditor veniens nos conveniat de reddenda ratione.

Datum Ferent [ini], decimo sexto kalendas Octobris.

DCCII.

ALEXANDER PAPA AD THOMAM CANTUARIENSEM ET
GILEBERTUM LONDONIENSEM.

(C. 372 ; Thom. 345.)

Ferentino,
Oct. 1.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Thomæ Cantuariensi archiepiscopo et Gilberto Londoniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Desiring
them to
settle a
claim to
the arch-
deaconry
of Derby.

In beati Petri apostolorum principis cathedra, ex divinæ dispensationis arbitrio residentes, sic omnia in Dei ecclesia dispensare debemus, ut nullus, quantum in nobis est, pro defectu justitiæ cogatur diutius laborare, sed quisque sui juris per nostram obtineat sollicitudinem complementum. Veniens autem ad nostri apostolatus præsentiam, dilectus filius noster magister W. de Lega, lator præsentium, sua nobis relatione exposuit quod bonæ memoriæ Walterus, olim Conven-

¹ So A, V, O ; esse, om. C ; est, with omission of dicitur, L.

² petri, ins. C.

³ tenere after illius, with om. of obtinere, A, C.

⁴ placuerit, A, O.

⁵ conservare, C ; servare, L.

trensis episcopus, per librum et aureum annulum, de archidiaconatu Deyerbæ cum suis libertatibus eum canonice investivit, atque concessit. Unde, quoniam quæ a fratribus nostris episcopis rationabiliter ordinantur volumus firmitate immobili permanere, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus, si hujus assertio veritate subsistit, dilatione remota, eundem archidiaconatum cum pertinentiis suis prædicto magistro exhibeatis et assignetis. Quod si unus vestrum, imminente necessitate, huic negotio exsequendo non potuerit interesse, alter in causa ipsa nihilominus procedat. Data Ferentini,¹ kalendis Octobris.

DCCIII.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO ALBERTUS
PRESBYTER² CARDINALIS.

(O. ii. 72; Z. v. 56; Lup. v. 57; G. Fol. 384.)

Gavisus est dominus noster,³ gavisī sunt cum eo et fratres, quod pacem vobis et Cantuariensi ecclesiæ redditam audierunt; et ego ipse, unus expectantium et gaudentium, nisi quod gaudium meum hæsitatio quædam, de adversariorum⁴ tergiversatione proveniens, suspendebat. Supervenientibus autem litteris vestris, et intellecto quod plus vobis in accidentibus quam in substantia sit exhibitum, magis adhuc cœpimus hæsitare; et intelleximus quod non facile mutat ethiops pellem suam, aut pardus varietates suas.⁵ Nunc autem, quia (sicut homo non est laudandus in vita sua, ita⁶ nec judicandus ante tempus) quemadmodum non sumus

Joy of the
reconciliation not
perfect.

¹ feruntur, C.

² presbyter, om. Z, L.

³ noster, A, V, O, Z; papa, L.

⁴ adversationem, V.

o 12478.

⁵ So Z, as in Vulg. (Jer. xiii. 23); *varietatem suam*, L.

⁶ ita ut, A, O.

sine gaudio de hoc quod audivimus, ita nec possumus plene gaudere propter id quod timemus. Fluctuantes igitur inter spem et timorem, suspiramus¹ ad Eum qui potens est superabundantius facere quam petimus aut speramus, ut ipse adimpleat gaudium nostrum, et gaudium istud nemo tollat a nobis.²

DCCIV.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO THEODWINUS
PRESBYTER CARDINALIS.

(A. 79 ; O. ii. 37 ; Z. v. 59 ; Lup. v. 58 ; G. Fol. 401.)

The reconciliation.

Licet de verbo pacis vestræ, quod audivimus, plurimum dubitaverimus, attendentes eorum malitiam qui regi assistunt, et lingua locuti sunt,³ et circumvenire rectos corde consueverunt, confidimus tamen⁴ in Domino quod, infatuato eorum iniquo consilio et denudata ipsorum malitia, pacis abundantiam vestra⁵ expectatio, quæ patienter hactenus expectavit, sperato citius, faciente Domino, obtinebit. Ea vero pro quibus ad curiam misistis ut effectui mandarentur pro voto efficaciter laboravimus, et ecce per Dei gratiam propriis oculis cernere quod referimus jam valetis.

The archbishop's objects at the Curia effected.

¹ *suspiramus*, A ; *suspiravimus*, Z, L.

² *nobis*, A ; *vobis*, L.

³ *lingua lingua locuti sunt*, A ; *lingua loqui*, Z, L. Perhaps the second *lingua* in A may be a mis-

take for some epithet, such as *dolosa*. ("Lingua dolosa locuti sunt," Ps. cviii. 3.)

⁴ *tamen*, A, O, Z ; om. L.

⁵ *vestra*, O, A ; *nostra*, L.

DCCV.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO PETRUS PRES-
BYTER CARDINALIS.

(A. 80; O. ii. 74; Z. v. 60; Lup. v. 59; Thom. 400.)

Per Gunterium, fidelem nuntium vestrum, quod melius nobis et salubrius visum fuit sollicitudini vestræ nuper rescripsimus. Nunc etiam, visis sanctitatis vestræ litteris, licet adhuc in solis verbis consolatio vestra videatur pendere, placet tamen nobis humilitatis via¹ quam² incepistis, et consilii vestri propositum in Domino³ collaudamus; ut, videlicet,⁴ in causa vestra cum omni mansuetudine ac patientia procedatis, quatenus hoc modo feritas hominis, auctore Domino, mansuescat, et ad meliora ejus animus inducatur. Duris enim mentibus auferre simul omnia valde est difficile, et

Commen-
dation and
advice.

“Quod natura negat reddere nemo potest.”

De cætero noveritis propositi nostri esse causam vestram, immo Dei, quantum possumus promovere, et in acie Christi, eo auxiliante, vobiscum viriliter stare. Noveritis præterea quod, litteris vestris in audientia fratrum perlectis, de communi consilio dominus papa suum vobis remittit responsum.

¹ *humilitatis via*, A, O; *humilitatis vestra*, V; *humilitas vestra*, L.

² *qua*, O.

³ *in Domino*, A, O; om. L.

⁴ *scilicet*, Z.

DCCVI.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO JACINCTUS¹ PRES-
BYTER² CARDINALSIS.

(A. 81; O. ii. 75; Z. v. 61; Lup. v. 60; G. Fol. 393.)

Congratu-
lation.

Gentleness
recom-
mended.

Quam ferventi affectu pacem vestram desideravimus non est necesse litteris exprimere, quia, nobis tacentibus, in mente vestra legitis quanta dilectione vobis adstringamur. Unde audito et vestrarum litterarum tenore cognito, quod ille, in cujus manu corda regum existunt, animum principis vestri inclinaverit ut vobis gratiam suam restituerit, ultra quam loqui possimus in hilaritate jocundati sumus, gratias exsolventes Illi, qui vestræ constantiæ humilitatem dignatus est respicere; quem rogamus ut, quod incepit ita dignetur perficere, quod honor ecclesiæ inde augmentari valeat, et quicquid reatus dictus princeps ex culpa contraxit sequens satisfactio diluat. Verum si corpus quod corrumpitur non sinit eum ad hunc rectitudinis locum mentem revocare, consulimus modis omnibus et moneamus ut eum in spiritu lenitatis studeatis³ instruere, ut quod ad satisfactionem deest perficere curet, et ad pristinum amorem revocatus,⁴ et ad mentem reversus, vobis debitam gratiam firmiter exhibeat, et malitiæ inimicorum vestrorum pro voluntate vestra respondeat. Hac enim via vestræ discretionis incedendum putamus, ut hominis animositas reprimatur, et vestrorum inimicorum perversitas destruat; ne forte, si severitatis viam iterum velletis aggredi, cum nondum illius animus in hoc sit solidatus quod debet, de facili relaberetur in hoc quod non debet,⁵ et ita esset error

¹ *Jacinctus*, V, Z; *Hyacinthus*,
L.
² *presbyter*, Z; om. al.
³ *studeatis*, A, Z; *studeas*, L.

⁴ *revocatis*, V.
⁵ *de facili . . . debet*, A, O;
om. Z, L.

pejor priori; quod Omnipotentis virtus avertat. Nos autem pro vestris petitionibus promovendis solliciti fuimus, et dominus papa quod potuit, libenti animo, vobis¹ fecit. Sæpe statum vestrum nobis significetis, quia tanquam fratri charissimo, vestro desiderio respondere cupientes, vobis concordabimus.

DCCVII.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO HUMBALDUS²
OSTIENSIS EPISCOPUS.

(A. 82; O. ii. 76; Z. v. 62; Lup. v. 61; Thom. 392.)

Quando paternitatis vestræ litteræ nobis allatæ sunt, ^{Against} tanta corporis infirmitate laborabamus quod a medicis ^{the arch-} omnibus³ de vita nostra desperabatur. Verum, quia ^{bishop of} York. vobis in vestris persecutionibus et angustiis, etiam in infirmitate nostra, non immerito compatimur et condolemus, per quosdam de fratribus [nostris]⁴ et domesticos etiam nostros, instantes et frequentes preces domino papæ porreximus, ut tantæ iniquitati Eboracensis et suorum complicum⁵ obviaret, et ipsorum dolositatibus et malitiis finem imponeret. Ipse vero, sicut quem⁶ pluribus respondere oportet, huic vestro negotio tantum intendere distulit, quod, Deo desuper faciente, nobis⁷ aliquantulum melius fuit. Cumque super his a fratribus suis episcopis et cardinalibus consilium expetisset, plures pro vobis inventi sunt quam contra vos, ita, quod a Domino factum credimus, eos pro vobis in hac parte locutos fore qui consueverant vestris commodis obviare. Nostrum autem consilium, per quosdam de

¹ vobis, A, O, Z; om. L.

² Hubertus Hostiensis, A; Humbaldus, Z; om. L.

³ omnibus, A, O, Z; om. L.

⁴ nostris, Z.

⁵ complicum, A, Z; complicitum, L.

⁶ qui, V, O, A; quem, Z, L.

⁷ nobis, A, O, Z; vobis, L.

fratribus nostris, idem dominus noster expetiit, et nos de pura conscientia jam dictum Eboracensem deponendum, et suos complices excommunicandos, per eosdem fratres nostros sibi respondimus. In cujus litteris cognoscere poteritis quid super hoc ab eo¹ statutum sit. Rogamus autem discretionem vestram ut id æquanimiter et patienter sustineatis. Causam quidem Dei et ecclesiæ agitis, unde et² pacem vos in proximo habituros et confidimus et speramus. Præterea novēritis nos domino Bituricensi misisse, ut septem marcas argenti et quadraginta quinque marobotos³ vobis transmitteret; quod, si factum est placet nobis, alioquin significare nobis curetis, ut id faciamus effectui mancipare.

DCCVIII.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO THEODWINUS
PRESBYTER CARDINALIS TITULO SANCTI VITALIS.

(A. 83; O. ii. 77; Z. v. 63; Lup. v. 61; G. Fol. 402.)

Mercy
recom-
mended.

Cognito et pro vero habito quod, Ejus præeunte gratia qui superis reconciliavit mortales, inter vos et dominum regem Angliæ pax sit plenarie reformata, inedicibili⁴ gaudio et lætitia exsultavimus, ex intimis visceribus Illi gratias referentes qui fecit vobiscum misericordiam, et dedit etiam cum exsultatione proven- tum; eidem pariter preces continuas offerentes, ut qui reformare dignatus est, illibatam conservet et augeat, sicut expedit, in æternum. Et licet magis videatur idoneum et conveniens a vobis nos doceri, et admoneri debere, de sincera tamen dilectione præsumentes, alio-

¹ habeo (for ab eo), V.

² et, Z.

³ marabotas, Z.

⁴ inedicibili, A, V, O, Z; indici-
bili, L; vel ineffabili interl. Z.

rum arma induimur, et paternitati vestræ aliqua suadere tentamus. Rogamus igitur et affectuose suggerimus quatenus misericordiam, non iudicium, in eos qui peccaverunt in vobis exerceatis; non ultionem, sed veniæ fontem, reis et persecutoribus aperiatis; quatenus, verbo et opere imitatore[m] Christi vos in conspectu hominum ostendentes, quæ docetis facere, prout expedit, vestra sanctitas agnoscatur, et non immerito ab omnibus commendetur. Ex hoc enim et adversarii vestri in suis cordibus confundentur, et amici plurimum vultu et animo gloriabuntur. Nos enim in his et aliis successibus vestris, caritati vestræ modis omnibus congaudentes, tam ut præteritæ petitiones vestræ mandarentur effectui, quam etiam ut munus nostræ dilectionis liberalitas vestra susciperet, gratanter effecimus, et, per harum latorem, viridis coloris examitum,¹ quem inter alios ipse elegit, vobis mandamus,² reliquos pannos sericos; et quæcumque apud nos sunt vestræ prudentiæ exponentes, parati semper pro vobis efficere quæ vestræ sint fraternitati accepta.

DCCIX.

ALEXANDER PAPA THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO ET ALIIS EPISCOPIS ANGLIÆ.

(A. 335; O. ii. 282; Z. v. 41; Lup. v. 41; Thom. 229.)

Quoniam enormitatibus et sceleribus iniquorum pontificali auctoritate, prout oporteret, non occurritur, insolentia et protervitas malorum quotidie augmentatur, timor Dei contemnitur, ecclesiis et ecclesiasticis personis debita reverentia et devotio denegatur. Quia vero tantis malis sacerdotali ministerio nos oportet occurrere, et, ne succrescere valeant, attentam

Oct. 8.
Penalty for
celebrating
divine
service
where for-
bidden.

¹ *examictum*, L.

| ² *mandamus*, A, Z; *mittimus*, L.

providentiam et sollicitudinem adhibere, fraternitati vestræ, per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et mandando præcipimus, quatenus omnes presbyteros, diaconos, et subdiaconos, qui, contra speciale interdictum nostrum vel episcoporum suorum, scienter divina celebrarunt, aut de cætero in terris excommunicatorum, ipsis excommunicatis præsentibus, Divina celebraverint, vel aliquos celebrare coegerint, omni officio et beneficio ecclesiastico, auctoritate nostra, privatos denuntietis, donec ad nos veniant et mandatum nostrum recipiant. Quod si super hoc mandati nostri contemptores fuerint, ipsos excommunicetis. Et si excommunicati cantaverint, eos quos poteritis comprehendatis, et retrudatis in monasteriis, ut ibi pœnitentiam perpetuam agant, et aliis pœnæ illorum formido exsistat.

Datum Anagninæ, octavo idus Octobris.

DCCX.

ALEXANDER PAPA [WILLELMO] SENONENSI ET [ROTRODO] ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPI.

(O. ii. 280; Z. v. 31; Lup. v. 31; Thom. 263.)

Oct. 9.
King
Henry to
be admon-
ished and
threat-
ened.

Molestias et angustias et anxietates, onera et gravamina, quæ venerabilis frater noster Thomas Cantuariensis archiepiscopus, pro honore et¹ libertate ecclesiæ tuenda,² invicta fortitudine sustinuit, et æquo animo toleravit, quotiens ad memoriam nostram reducimus, totiens super ejus admirandæ virtutis et patientiæ constantia noster animus hilarescit. Et circa eum de die in diem magis ac magis nostræ dilectionis affectus excrescit. Inde est quod nos ei, tamquam fratri carissimo et præcipuo membro ecclesiæ, super variis molestiis et pressuris, dignæ consolationis remedium, providere

¹ *pro*, ins. O.

| ² *tuenda*, V, Z; om. L.

volentes, et carissimi in Christo filii nostri Henrici illustris Anglorum regis (qui quanto eidem archiepiscopo majores persecutiones et molestias intulit, et amplius ipsum¹ gravavit, tanto magis deliquit, nec potest tantum expiare delictum, nisi restituatur ablatum²) consultius prospicere cupientes saluti, fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus, infra viginti dies post harum susceptionem, eundem regem ex parte nostra diligenter conveniatis, commonere propensius et exhortari curetis, ut pacem quam cum eodem archiepiscopo verbotenus fecit, executione operis compleat. Nihilominus etiam eidem [regi³] suggeratis, ut postmodum ablata omnia restituat, damna data resarciat, pravas et execrabiles consuetudines omnino præcidat. Si autem, infra triginta dies post commonitionem vestram, pacem quam statuit et promisit consummare noluerit, in tota terra ejus cismarina omnia divina, præter baptismum parvulorum et poenitentias morientium, remoto appellationis obstaculo, prohibeatis officia celebrari: Et sententiam ipsam, usque ad condignam⁴ satisfactionem, faciatis inviolabiliter observari. Quod si uterque⁵ vestrum, aliqua necessitate obstante, hujus rei executioni non potuerit aut noluerit interesse, (quod tamen nollemus nec expediret) alter non minus id quod dictum est exsequatur. Datum Anagninæ septimo idus Octobris.

¹ ipsum, O, Z; Christum, I.

² ablutum, V.

³ regi, L; om. O, V, Z.

⁴ dignam, O, Z; condignam, L.

⁵ alteruter, L.

DCCXI.

ALEXANDER PAPA ROTRODO ROTHOMAGENSI ARCHIEPI-
SCOPO ET BERNARDO NIVERNENSI EPISCOPO.

(A. 356 ; O. ii. 307 ; Z. v. 40 ; Lup. v. 40 ; Thom. 257.)

Oct. 9.
The recon-
ciliation.

Penalties
for deten-
tion of
church
property.

Audito et intellecto quod carissimus in Christo filius noster Henricus illustris rex Anglorum,¹ Divina gratia inspiratus, et instantia commonitionum et exhortationum nostrarum devictus, venerabili fratri nostro Thomæ Cantuariensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, gratiam et pacem suam restituerit, lætati sumus plurimum et gavisī. Et exinde universali ecclesiæ magnum bonum et incrementum credimus, auxiliante Deo, proventurum. Verumtamen quoniam quidam, tam clerici quam laici, in regno ejus constituti, plus faventes tereno principi quam Regi æterno, pro eo quod tam ecclesias quam alia jura Cantuariensis ecclesiæ illicite et enormiter occupaverunt, ab eodem archiepiscopo excommunicationis fuere vinculo innodati ; quos a vestra fraternitate, si spes certa esset de pace complenda, sub certa forma mandavimus² absolvi, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, et in virtute obedientiæ præcipimus quatenus, nisi illi qui excommunicati fuerunt,³ a vobis vel de mandato vestro, secundum formam nostram, absoluti sunt, et ecclesias et possessiones Cantuariensis ecclesiæ et omnium suorum, et⁴ omnes fructus inde perceptos, infra viginti dies post commonitionem ipsius Cantuariensis et suorum, (si pacem habuerint, vel non habuerint)⁵ resignaverint, eos in eandem sententiam in qua prius fuerunt, infra quindecim dies postquam exinde requisiti fueritis, nostra

¹ Anglorum, A, O, Z ; *Angliæ*,
L.

² mandamus, A.

³ et, ins. L ; om. A, O, V.

⁴ et, om. L.

⁵ vel non habuerint, A, O ; om.
L.

fulti auctoritate, omni occasione postposita, revocetis, donec ab ipsis supradicta omnia compleantur. Si vero aliqui clerici ex ipsis præsumpserint celebrare divina, vel divinatorum interesse celebrationi, vel aliquem sacerdotem ad celebrandum coegerint, ipsos omni officio et beneficio privatos denuntietis, et per totam terram regis faciatis privatos denuntiari. Si vero laici fuerint, excepto rege et filio suo, qui talia præsumpserint, eis duram comminationem faciatis, et formidinem incutiatis et terrorem quod nisi destiterint graviori pœna plectantur, et, quousque satisfaciant, a ferendo¹ testimonio repellantur.

Datum Anagninæ, septimo idus Octob.

DCCXII.

ALEXANDER PAPA THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO.

(O. ii. 275; Z. v. 28; Lup. v. 28; Thom. 226.)

Si enormitates et scelera iniquorum impunita relin- Oct. 9.
querentur, virtus bonorum facile posset succumbere, et vitia viderentur virtutibus, ordine postposito, prævalere. Cæterum ab ipso Conditore mundi statutum² est et ordinatum ut virtutes præmineant,³ et locum semper obtineant et ordinem superiorem. Sane venerabilibus fratribus nostris, Rothomagensi archiepiscopo et Nivernensi episcopo, per scripta nostra præcepimus ut, postquam de pace inter te, frater archiepiscope, et carissimum in Christo filium nostrum illustrem Anglorum regem reformanda certi exsisterent, eos qui a te fuerant excommunicati, secundum formam sibi præfixam, absolverent. Verum quoniam dubitamus utrum

¹ *afferendo* (for *a ferendo*), V.

² *constitutum*, O.

³ *præmineant*, L.

illi quos excommunicatio tua involverat, secundum mandati nostri tenorem¹ satisfecissent, ne illi de malitia sua valeant gloriari et inaniter sibi applaudere, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus nisi illi qui excommunicati fuerunt per memoratum archiepiscopum et episcopum, vel per aliquem de mandato ipsorum, absolutionis beneficium secundum formam nostram promeruerunt, et ecclesias et possessiones Cantuariensis ecclesiæ et omnium suorum, et omnes fructus inde perceptos, infra viginti dies post commonitionem tuam et tuorum, resignaverint, eos, infra quindecim dies postquam litteræ nostræ de hac causa ad prædictum archiepiscopum et episcopum pervenerint, in eandem sententiam reductos, omni occasione et appellatione remota, tanquam excommunicatos vitetis, et ab omnibus per parochias vestras faciatis, sicut publice excommunicatos, vitari, donec ab ipsis supradicta omnia compleantur. Si vero clerici aliqui ex illis præsumserint celebrare divina, vel divinorum interesse celebrationi, vel aliquem sacerdotem ad celebrandum coegerint, ipsos omni officio et beneficio privatos denuntietis, et per totam terram regis faciatis privatos denuntiari. Si vero laici fuerint, excepto rege et filio suo, qui talia præsumserint, eis duram comminationem faciatis, et eis formidinem incutiat et terrorem quod, nisi destiterint, graviore poena plecentur, et, quousque satisfaciant, a ferendo testimonio repellantur. Datum² Anagniæ³ septimo idus Octobris.

¹ *tenorem*, O, V, Z; *formam*, L. | ² *Anagine*, Z.

³ *Data*, Z.

DCCXIII.

ALEXANDER PAPA LUDOWICO REGI FRANCORUM.^a

(O. ii. 276 ; Z. v. 27 ; Lup. v. 27 ; Thom. 313.)

Saluti regum et principum principaliter expedire No inter-
dignoscitur, ut quanto majori potentia et dignitate, course to
munere Divinæ gratiæ, sunt decorati, tanto ea quæ be held
ad opera pietatis et justitiæ pertinent studiosius et with ex-
devotius exsequi, et ecclesias et ecclesiasticas personas, communi-
in quibus Deus maxime honoratur, reverentia pariter cates.
et honore debeant prævenire, et sanctorum patrum
statuta,¹ devotiori mente et puriori corde, servare.
Quantum vero iniquum sit et detestabile, et quomodo
ab ecclesia et sanctis patribus prohibitum, excommuni-
catis scienter communicare,² et suæ pravitatis malitiam
confovere, regiæ discretionis non credimus esse incog-
nitum ; præsertim cum se damnationis eorum parti-
cipes faciant, qui eis, quos propria culpa et flagitia
maculant, scienter favorem ministrant. Excommuni-
catio enim ad modum lepræ, quæ totum corpus cor-
rumpit, totum hominem contaminat et deturpat. Le-
prosi namque, sicut in Testamento veteri legitur, extra
castra abjiciebantur. Ad quorum similitudinem ex-
communicati a consortio et communione Dei fidelium
debent omnino arceri. Ne autem tantæ corruptionis
sorde in modico regia contaminetur serenitas, aut oc-
casione tua ecclesiasticæ censuræ imminuatur auctori-
tas, discretionis tuæ prudentiam rogamus, monemus,
consulimus, et exhortamur,³ et in remissionem tibi
peccatorum injungimus, quatenus eos quos tibi a præ-

¹ instituta, O.² excommunicare, V.³ hortamur, Z.

^a This letter is referred by Jaffé to October 1170, but may possibly be of earlier date.

latis ecclesiarum constiterit excommunicatos et ab ecclesiæ communione alienatos, nulla ratione, præsertim in cibo, vel ¹ potu, vel oratione, seu osculo, amore personæ, vel obtentu alicujus legationis quam ad te gerat, scienter communices, aut gratiæ vel familiaritatis favorem ministres. Et sententias archiepiscoporum,² et episcoporum, et aliorum ecclesiarum prælatorum firmiter et devote observes, ita quod exinde ab omnipotenti Domino præmium merearis perenne recipere, et turpitudine et iniquitas malorum tuæ sinceritatis non valeant maculare virtutem.

DCCXIV.

ALEXANDER PAPA THOMÆ CANTUARIENSI
ARCHIEPISCOPO.

(A. 354 ; O. ii. 305 ; Z. v. 29 ; Lup. v. 29 ; Thom. 227.)

Segni,
Oct. 13.
The arch-
bishop is
authorised
to pro-
nounce
censures if
the recon-
ciliation be
imperfect.

Anxietate cordis et amaritudine premimur, cum angustias, onera, et gravamina quæ zelo, justitiæ et pro libertate ecclesiæ manutenenda, æquo animo et invicta fortitudine tolerasti, ad memoriam nostram reducimus, et sedula meditatione cogitamus. Verumtamen quod in te virtutis perfectionem adimpleres, non potuisti frangi adversis, nec a tuæ constantiæ proposito amoveri,³ tuam super hoc commendamus admirandam virtutem, et tibi super tanta patientia plurimum in Domino congaudemus. Cæterum quoniam carissimum in Domino⁴ filium nostrum Henricum, illustrem Anglorum regem, diutius in patientia et benignitate expectavimus, et blandis et dulcibus verbis, et interdum duris et asperis, ut ad se ipsum

¹ *vel in*, V, with *in* marked for omission; *vel*, Z; *et*, L.

² *archiepiscopi*, O.

³ *amoveri*, A, Z; *moveri*, L.

⁴ *Domino*, A; *Christo*, L.

rediret, sæpe monuimus, si pacem quam tecum fecit executione operis non adimpleverit, et tibi ac tuis et ecclesiæ tuæ possessiones et honores ablatos non restituerit, tibi plenam auctoritatem concedimus,¹ in personas et loca quæ ad tuam legationem pertinent, excepta persona regis, uxoris quoque, et filiorum, ecclesiasticam justitiam secundum officii tui debitum, nullius obstante appellationis obstaculo, exercendi; providentia tamen et circumspectione adhibita, quam modestia sacerdotalis requirit.² Datum Signiæ³ tertio idus Octobris.

DCCXV.

ALEXANDER PAPA ARCHIEPISCOPIS, EPISCOPIS, ET ALIIS
ECCLESIAIARUM PRÆLATIS PER TERRAM REGIS AN
GLIÆ CISMARINAM CONSTITUTIS.⁴

(O. ii. 279; Z. v. 32; Lup. v. 32; Thom. 271.)

Cura pastoralis officii, quam providente Domino, licet immeriti, gerimus, nos admonet propensius et hortatur ad universos aciem nostræ considerationis extendere, et de universorum salute sollicitudinem gerere propensiozem. Inde est quod universitati vestræ, per apostolica scripta præcipiendo, mandamus, et in virtute obedientiæ sub pœna ordinis et officii injungimus, quatenus, si rex Anglorum,⁵ secundum quod nobis per litteras et nuntios sæpius promisit, venerabili fratri nostro Thomæ Cantuariensi archiepiscopo, apostolicæ sedis legato, et suis plenam pacem et securitatem quam, mediantibus venerabilibus fratribus

Oct. 13.
Segni.
Sentences
of the
legates to
be ob-
served.

¹ ut, ins. L.

² requirit, A, Z; requæret, L.

³ Sign', V, O, A; Signini, L;
Signie, Z.

⁴ Alexander . . . constitutos, O.

⁵ Anglorum, Z; Angliæ, L.

nostris Rothomagensi archiepiscopo et Nivernensi episcopo, in multorum postea præsentia obtulit, non adimpleverit, et ei archiepiscopatum suum cum plenaria restitutione ablatorum, possessionum, et honorum non restituerit, sententiam quam venerabilis frater noster Willelmus Senonensis archiepiscopus, apostolicæ sedis legatus, et prædictus Rothomagensis, vel alter eorum, in terram ejus cismarinam propter hoc promulgaverit, per parochias vestras, omni appellatione et occasione remota, firmiter et inconcusse observetis, et ab aliis faciatis inviolabiliter observari. Datum Signini¹ tertio idus Octobris.

DCCXVI.

ALEXANDRO PAPÆ THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(A. 71 ; O. ii. 65 ; Z. v. 52 ; Lup. v. 52 ; Thom. 26.)

Henry
evades fulfilment of
his promises.

Ex quo, pater, in auribus regis Anglorum comminationis apostolicæ tuba personuit,² et tam sibi quam terræ suæ severitatem ecclesiæ credidit imminere, nobiscum pacem fecit, promittens firmiter quod de tota mandati vestri continentia non jota præteriret aut apicem, quin eam penitus adimpleret. Cum autem sic declinasset turbinem sententiæ imminenti, in quibusdam articulis a pactione resiliit, subtrahens nobis adhuc quasdam possessiones ecclesiæ quas decessor noster³ omnibus diebus vitæ suæ inconcusse possedit, et nos exinde donec in Anglicanam ecclesiam tempestatis hujus procella surrexit. Promittit tamen interdum, cum super earum restitutione convenitur a nobis, quia si exspectaverimus, ei devotionem pristinam exhibentes,

¹ Signini, L.

² consonuit, L.

³ in, ins. L.

quod ita satisfaciet nobis, ut nulla justæ conquestionis relinquatur occasio. Cæterum promissionibus fidem demunt et noti¹ mores hominis et operis² exhibitio, quia nihil adhuc ab eo præter verba potuimus impetrare. Quod ut vobis evidentius constet, latorem præsentium, et litteras quas a procuratoribus qui negotia nostra in Anglia expedire debuerant, ad sanctitatis vestræ præsentiam curavimus destinare;³ interim, quantum in nobis est, modis omnibus caventes rescindere pacis initæ conventionem, licet conscientiam nostram remordeat, quod damna irrogata⁴ ecclesiæ Dei, et Christi pauperibus⁵ pro justitia Dei exsulantibus et proscriptis, sacerdotali non exquirimus auctoritate. Timemus enim supra modum exempli perniciem cœtaneis, nisi divina pietas medeatur, et posteris nocituri. Sed quia nobis sic faciendum esse majestatis vestræ et dominorum nostrorum, qui circa vos sunt, prudentia censuit, pro bono pacis siluimus et silemus, nihil divini juris (quod, Inspector cordium teste, in auribus vestris et ecclesiæ dicimus) impœnitentibus remittentes aut remissuri. Scimus autem quod in Extremo examine districtus Judex non præteribit irrequisita, ad quem lacrymabiliter quotidie clamat concussa et lacerata ecclesia: "Domine vim patior, responde pro me." Cum ipsa et pro ipsa clamamus et nos, juxta consilium et mandatum vestrum, amplectentes interim pacis vel⁶ umbratilis occasionem, donec adspiret dies⁷ et evanescentes inclinentur umbræ. Captabimus autem gratiam hominis quantumcumque, salva libertate et honestate ecclesiæ, poterimus, et testimonio conscientiæ⁸ nostræ experimentum facturi, an vel sic valeat ad mansuetudinem revocari. Misit nobis clementia vestra litteras, quas

¹ *noti*, A, O, Z; *non*, V; om. L.² *non*, ins. L; om. A, V; *noti*, O.³ *destinari*, L.⁴ *irrogata*, A; om. Z, L.⁵ *et*, ins. L.⁶ *vel*, A, O, Z; om. L; *vel bratilis*, V.⁷ *Deus*, V.⁸ *experientiæ*, L.

The cen-
sured
prelates.

ad correptionem et correctionem tam Eboracensis archiepiscopi quam coepiscoporum nostrorum, certum est conceptas et dictatas a Spiritu Sancto, et quæ regis excessus,¹ auctoritate quæ successorem Petri et vicarium Christi decet, redarguunt. Sed quia timemus ne tenebras viri præpotentis aures verbum² mordax exulceret, et nuper initam pacem impediat, sanctitati vestræ, devotione tota prostrati, supplicamus, quatenus, detracta mentione excessuum regis, et enormiter præstiti iuramenti, et consuetudinum perversarum, et non exactæ cautionis in coronatione novi regis, eandem sententiam in præfatum archiepiscopum et episcopos infligatis, eo quod in provincia nostra, nobis pro iustitia et libertate ecclesiæ exsulantibus, coronationem hanc exercere præsumpsit, cum omnibus constet quod ecclesia nostra per multos annos coronandi regis possessionem habuerit,³ et quod ea non debuerit sine iudicio spoliari. Sic enim, ad gloriam Dei et honorem apostolicæ sedis, speramus præsumptionem tantam facile et commode posse puniri, et paci ecclesiæ nullum ex hoc afferri impedimentum. Necessarium quoque duximus,⁴ ut domino regi scribatis affectuose, quia ad hoc in specula totius ecclesiæ dominus sedem apostolicam ordinavit, ut omnium fidelium causas examinet, et⁵ pro merito in retributione poenæ aut præmii, respondeat universis. Ideoque neminem debere turbari si, ea dictante, quilibet in sinu colligat causam suam, ne coram angelis et hominibus, ex causa indisciplinationis, mittatur in ignem æternum. Regi plurimum detulistis, sed, licet ei peperceritis, dissimulare non audetis excessus et crimina sacerdotum. Ad hæc, quia veremur ne pax recens ex variis causis impediri valeat aut turbari, suspensionem aut excommunicationem episcoporum, nostro,⁶ qui ad Dei et vestrum honorem (quod in verbo

¹ *excelesus*, O.

² *verum*, Z, L.

³ *habuit*, L.

⁴ *duximus*, A, O; *ducimus*, Z, L.

⁵ *est*, A; *et*, L.

⁶ *nostrorum*, A.

ejus dicimus) omnia pro viribus ex conscientia referemus, si placet committatis arbitrio, excipientes, si ^{Distinction between them.} visum fuerit, et vestro judicio reservantes archiepiscopum Eboracensem, qui malorum omnium inceptor¹ et caput est. Et quamquam Londoniensis episcopus, signifer totius hujus seditionis, ne schismatis dicamus, exstiterit, rogamus ut nobis tam illi quam Saresberien-
 si episcopo liceat misereri, si sine schismatis instauratione juxta mandatum vestrum puniri non possunt. Et quia præcepistis ut in verbo hoc juxta consilium Christianissimi regis Francorum procederemus, reprimendo vel ostendendo litteras vestras, sic² procedimus de consilio ejus monentis ut speciales litteras impetremus a vobis de suspensione Eboracensis sine læsione regis, et alias de excommunicatione duorum episcoporum [Londoniensis³ videlicet et Sarisberiensis], et tertias de omnium suspensione episcoporum; hoc etiam impetrato, ut singulis utamur prout tempus exegerit et necessitas causæ. Fluctuat enim, licet ad portum venisse videatur, ecclesia Anglicana, et nisi rex ei promissæ pacis condiciones impleverit, necesse habet ut, adversus insidias malignantium et persecutorum incursum, muniatur armis protectionis et consolationis vestræ. Quod quidem ita fiet, si litteris vestris præceperitis venerabili fratri nostro domino⁴ Meldensi, et probatæ religionis viro B . . . abbati Sancti Crispini Suessionensis, quatenus regem conveniant ut possessiones ecclesiæ et damna nostris et nobis illata restituat, sciturus severitatem ecclesiasticam exercendam in ipsum et terram suam, nisi mandatis vestris obtemperaverit.⁵ Et si nec sic duxerit acquiescendum, conferte nobis, si placet, auctoritatem quam domino Rothomagensi contulistis et episcopo Nivernensi, aut etiam

¹ *inceptor*, A; *incentor*, Z, L.

² *sic*, O, A; *sicut*, L.

³ *Londoniensis* . . . *Saresberiensis*, A, Z; om. L.

⁴ *domino*, om. A.

⁵ *obtemperavit*, V.

Canter-
bury and
York.

The
bishop of
Exeter.

ampliores; quia quanto ille potentior et ferocior est tanto ad ipsum vincendum et reprimendum, arctiora vincula magis necessaria sunt et durior baculus. Præterea quiaurbationibus hujusmodi seminarium et fomes exstitit, quod Eboracensis ecclesia matri suæ, sanctæ Cantuariensi ecclesiæ, subtraxit obedientiam, redintegrate, si placet, ecclesiæ Anglicanæ unitatem, præcipiendo quatenus,¹ omni appellatione et occasione remota, Eboracensis archiepiscopus et ecclesia sua nostri juri primatus obediat; quod, si decessorum vestrorum vestigia volueritis imitari, liquet faciendum esse, registis² eorum diligenter inspectis. Neque hoc (quod Deus novit) quærimus ad gloriam nostram, qui utinam pastorale non suscepissemus officium, procul dubio morte æterna aut plurimis plenum angustiiis, sed ut, in diebus vestris et nostris, frequenter emergentium schismatum³ præcidatur occasio, et Anglicanæ ecclesiæ perpetua, vestro beneficio, pax reddatur. Hæc vobis dicimus, coram illo qui utriusque nostrum iudex est, et cui tenemur de omnibus reddere rationem. Ille vobis inspiret et doceat quid potissime facere debeatis. Audistis agonem nostrum, sed, ut nostratum proverbio dici solet: "Solutus ille cui vicinatur ignis sentit ardorem." Credimus nos in Angliam profecturos, ad pacem an ad pœnam nobis incertum est, sed divinitus ordinatum quæ sors nos exceptura sit. Ideoque paternitati vestræ commendamus animas nostras, gratias agentes vobis et apostolicæ sedi super omnibus consolationibus quas nobis et nostris, in tantæ⁴ necessitatis articulo, ministravit. Præterea, noveritis indubitanter quod venerabilis frater noster Bartholomeus Exoniensis episcopus a culpa præsumptæ coronationis immunis est, et sub hac tempestate ab adversariis ecclesiæ, propter

¹ qua, A.

² registis, L.

³ scismatum, A, O, Z; scismaticum, V; schismaticorum, L.

⁴ tantæ, Z; tanto, H.

justitiam, multa sustinuit. Valeat¹ semper sanctitas vestra, serenissime domine et amantissime pater.

DCCXV.

² THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO NUNTII SUI,
QUOS MISERAT IN ANGLIAM PRO PACE.

(O. 209; Z. v. 53; Lup. v. 53; Thom. 394.)

Domino³ suo carissimo Thomæ Cantuariensi archiepiscopo nuntii sui, salutem et fidele servitium.

Mandatum vestrum, juxta quod potuimus, adimple-
vimus, litteras vestras Willelmo de Einesfordia et Expedition of the arch-
Willelmo filio Nigelli⁴ liberavimus, et eos quacumque bishop's
pœna usque Londoniam attraximus, simul cum Tur- envoys into
stino⁵ et Osberto. Et cum litteras domini regis, quas England.
apud nos⁶ habuimus, juniori Regi Angliæ ostendere parati essemus nullus istorum coram rege apparere ausus est. Consilium enim a quibusdam acceperant, qui eos ne starent nobiscum in negotio penitu declinaverant. Nos vero quibus incumbebat negotium, accepto nobiscum soló Roberto sacrista⁷ Cantuariensi, audacter et cum omni diligentia, consultis tamen Wilhelmo filio Aldelinæ⁸ et Radulpho filio Stephani, accessimus ad regem in camera sua apud Westmonasterium, die lunæ proxima post festum Beati Michaelis, residentibus cum ipso rege comite Raginaldo,⁹ Interview with the younger king at West-minster, Oct. 5.
archidiacono Cantuariensi, archidiacono Pictaviensi, Willelmo de Sancto Joanne, et multis aliis. Comes autem Raginaldus audita pace, similiter et plures alii,

¹ *Valeat . . . pater, Z.*

² *quos . . . pace, O.*

³ *Domino . . . servitium, Z.*

⁴ *Nigello, L.*

⁵ *Turstano, Z.*

⁶ *vos, L.*

⁷ *sacristario Cantuarie, Z.*

⁸ *Aldeline, Z* (cf. Will. Cant. p. 108); *Aldel'*, V; *Aldeli, L*; *Aldelin'*, O.

⁹ *Raginaldo, Z*; *Reinaldo, L.*

respondit, et multo vultum alacriorem nobis ostendit in via, quam coram justitiis suis prius ostenderat. Consulunt autem vos secreto per nos amici vestri¹ multi, quod circa dominum regem moram faciatis, si quoquo modo fieri potest, donec plenius gratiam ejus et bonam voluntatem adipisci mereamini. Fere tamen omnes cum quibus locuti sumus, ita personam vestram diligunt, et accessum et præsentiam vestram ita concupiscenti animo desiderant, quod vos vix crederetis; sed timor ipsos dissimulare cogit, quasi non diligant. Domine, audivimus, et a quodam familiari quondam vestro pro certo didicimus, scimus etiam quia verum est: dominus rex Angliæ, per Walterum de Insula et per brevia sua per eundem in partibus illis transmissa, submonuit Rogerium Eboracensem dictum archiepiscopum, Gilbertum Londoniensem, Jocelinum Saresberiensem episcopos, et de omnibus ecclesiis quæ vacant in Anglia quatuor vel sex personas, clericos, ut episcopos suos secundum ejus voluntatem et prædictorum episcoporum consilia eligant, et eosdem secundum voluntatem suam et istorum consilium electos summo pontifici, ad detrimentum Cantuariensis ecclesiæ et vestri confusionem (quod Deus avertat) consecrandos destinant. Inde siquidem est, quod adventum vestrum in Angliam tantum cupiat, et in confusione personæ vestræ ita frequenter et improbe persistat.² Videmus autem hujus machinationis diabolicæ nimis certa, et omnibus regionem illam³ inhabitantibus credibilia, indicia. Episcopus enim ille dictus Londoniensis, sed non verus episcopus, jamdiu in partibus Beverlacensibus moram fecit, et⁴ quasi Beatum Joannem ibidem adoraturus falsam peregrinationem simulavit, ut inde, similis domino suo, et pastoris sui⁵ operibus detrahat, et

Plan for
filling va-
cant sees.

¹ *vestri*, O, Z; *nostri*, L.

² *persistet*, O, V, Z; *persistat*, L.

³ *regioni illi*, V, Z.

⁴ *et* marked for omission, V.

⁵ *suis*, V.

ipsum, non aliter quam cruentis manibus, jugulare machinetur. De his omnibus, domine venerande, vobis providere diligenter studeatis, et, secundum consilium quod a Deo desuper datum vobis fuerit, cura pervigili, animo discreto, infestationes vobis insidiantium, Dei auxilio qui non derelinquit sperantes in se, valide excutere possitis. De cætero domine, quam citius litteræ domini regis visæ et auditæ fuerunt, audivimus dicere quod rex et archidiaconi statim nuntium quemdam ad regem in Normanniam transmiserunt, sed, quid mandaverint penitus ignoramus. Idcirco latorem præsentium cum maxima festinatione ad vos mittimus, ut quod audivimus et didicimus vobis significemus. Eundem ergo vel alium sine dilatione ad nos mittere non differatis, et nobis super his voluntatem vestram et placitum plenius renuntietis; quia, sicut iste ore vobis dicere poterit, soli sine capite, et auxilio, et consilio¹ sumus. Nullus enim, quem nobis proposuistis, mandato vestro neque præcepto obedire ausus est, præter Robertum sacristam, qui, quantum scivit et potuit, in negotio operam adhibuit. Cum vero, si forte evenerit, die nobis statuta restitutionem rerumstrarum fecerint, sicut audiemus et intelligemus, incontinenti vobis renuntiabimus. Valeat dominus noster.

Lator iste secreto quædam vobis proprio² ore recitabit, quæ, ut pro vero credantur, abominabilia sunt, et tamen vera sunt. Non est opus, domine, ut pluribus ista revelata sint; sed, si placet, sepulti sint sermones cum solus ea audieritis. Hoc sæpe et sæpius, domine, vobis memoriæ committimus, ne in Angliam venire festinetis, nisi puriorem gratiam domini regis adipisci possitis. Non est enim homo in Anglia, nec etiam solus inter omnes de quibus confidebatis, qui non³

¹ et consilio, om. L.

² proprio, O, Z; om. L.

³ quin, O.

omnino de pace desperet; et colloquium nostrum et habitum, circa eosdem qui nobis¹ consulere deberent et de quibus maxime confidebamus, vitant omnes communiter et fugiunt. Valete.

DCCXVIII.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS REGI ANGLIÆ.

(A. 72; O. ii. 66; Z. v. 54; Lup. v. 54; Thom. 183.)

Serenissimo domino suo Henrico, Dei gratia illustri Anglorum regi, Normanniæ et Aquitanniæ duci, et comiti Andegaviæ, Thomas Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem, et sincerum in omni devotione obsequium.²

Novit inspector cordium, animarum iudex, et vindex culparum, Christus, in quanta animi puritate et sinceritate amoris fecerimus vobiscum pacem, credentes quod simpliciter et bona fide nobiscum ageretur. Quid enim, serenissime domine, aliud concipere debebamus ex verbis vestris, quæ, vel arguendo vel mulcendo, nobis vestræ benignitatis communicabat humanitas? Litteræ vestræ quas ad dominum nostrum regem, filium vestrum, destinastis,³ ut nobis et nostris omnia quæ habueramus antequam recederemus ab Anglia restituerentur, quid aliud quam benevolentiam, pacem, et securitatem omnimodam prætendebant? Sed ecce (quod, Deus novit, nobis pro honoris vestri periculo, quam pro utilitatis nostræ⁴ dispendio gravius reputamus) rerum exhibitio non simplicitatem prætendit aut bonam fidem. Nam restitutio, quam nobis et nostris

Delay as to fulfilment of the king's promises.

¹ vobis, L.

² Serenissimo . . . obsequium, Z; om. L.

³ destinastis, A, O, Z; destinatis, L.

⁴ vestra, L.

Ranulf de
Broc's
proceed-
ings.

fieri præceperatis,¹ dilata est in diem decimum, sub obtentu Randulfi, quem consilarii domini nostri, filii vestri, interim conveniendum, ut mandatum vestrum impleretur, censuerunt. Qui sint illi, et quomodo et qua fide res gesta sit, vos, cum placuerit, inquiretis. Nobis autem persuasum est hæc fieri in dispendium ecclesiæ, et salutis vestræ et honoris, nisi diligentius corrigatur a vobis. Nam præfatus Randulfus interim in bona ecclesiæ debacchatur, et victualia nostra in castrum de Saltwede² etiam nunc palam congerit, et (sicut accepimus ab his qui id, si vobis³ placuerit, probare parati sunt) multis audientibus gloriatus est, quod⁴ non diu gaudebimus de pace vestra, quia non comedemus panem integrum in Anglia antequam ille, ut minatur, nobis auferat vitam. Scitis autem, serenissime domine, quia culpæ particeps est qui, cum possit corrigere, negligit emendare. Et quid præfatus Randulfus possit, nisi vestræ voluntatis fretus et armatus sit auctoritate? Quid litteris domini regis, filii vestri, responderit, super hoc negotio scribentis ad ipsum, audiet et judicabit pro⁵ beneplacito suo discretio vestra. Et quia, sicut nunc ex perspicuis apparet indiciiis, sancta Cantuariensis ecclesia, Britanniarum mater in Christo, perit⁶ odio capitis nostri, ne illa pereat, sed evadat, tam sæpe dicto Randulfo quam complicibus suis, ecclesiæ persecutoribus, caput pro ipsa, Deo propitio, exponemus, parati pro Christo non modo mori, sed et mille mortes et omnia tormenta excipere, si ille per gratiam suam dignatus nobis⁷ fuerit patientiæ largiri vires. Ad vos, domine, redire proposueram, sed me miserum ad miseram ecclesiam necessitas trahit; ad illam, vestra licentia et gratia, rediturus, et fortasse,

¹ *præceperatis*, A, O, Z; *præcepistis*, L.

² *Saltwede*, O, A; *Saltwe*, V, Z, L.

³ *si*, om. V; *vobis si*, L.

⁴ *quod*, om. A.

⁵ *pro*, A, Z; om. L.

⁶ *parit*, A.

⁷ *nobis*, om. L.

ne illa pereat, periturus, nisi vestra pietas aliam nobis consolationem celerius præstare dignetur. Sed sive vivimus sive morimur, vestri sumus et erimus semper in Domino; et quidquid nobis contingat et nostris, benefaciat vobis Deus et liberis vestris.

Valeat ¹ præminencia tua, serenissime domine.

DCCXIX.

JOANNES SARESBERIENSIS AD WILLELMUM SUBPRIOREM
ET ALIOS CANTUARIENSES.²

(O. 210; Z. v. 65; Lup. v. 63; Jo. Sar. 299.)

Amicis et fratribus carissimis Willelmo subpriori, et Oct. Roberto sacristæ, et aliis qui sanctæ Cantuar. ecclesiæ curam gerunt, suus Joannes, salutem et dirigere prudenter in futura prospectum.

Preces vestras et vota fidelium tandem misericors et miserator Dominus exaudivit ad honorem suum, ut ex multis et certis indiciis patet; Anglicanæ ecclesiæ restituens pacem, et ab exilio revocans patrem vestrum. Utinam fuissent aures vestræ ad os domini regis, quando, in colloquio regum nuper habito inter castrum Blesense³ et Ambasiam, dimisit dominum archiepiscopum, ut a Francis, quibus tenebatur, licentiam mature reciperet, sub omni celeritate rediturus ad ipsum, inde in Angliam transiturus. Igitur, ut conductum est, Deo propitio, in festo Omnium Sanctorum Senonis valefaciet, ex proposito et conducto rediturus ad propria, et quam cito poterit, sanctorum urbem, reditu suo, Cantuariam,⁴ illustrabit. Vos itaque, sicut honori et saluti

Meeting of
the king
and the
archbishop
between
Blois and
Amboise.
(Freteval.)

Nov. 1.

¹ Valeat . . . domine, Z.

² J. S. Cantuariensi ecclesie, Z;
Conventui Cantuariensi, L; ad
Willelmum . . . Cantuarienses, G.

³ Besense, V, L.

⁴ Cantuariensem, Z.

The monks
are asked
to send
him money
and to
welcome
him.

Eadmer.
Hist. Nov.
(Migne,
clix. 464.)

ecclesiæ vestræ prospectum esse vultis in posterum, patri vestro occurrere, et in partibus cismarinis, si quid fidei, si quid amicitiae, si quid devotionis aut consilii est, transmittere non differatis unde se possit exonerare, et vobis perpetuo teneatur obnoxius. Redimite vel nunc moram, ne forte ad se inevitabile iacturæ rerum et famæ periculum trahat. In Historia Novorum reperi decessores vestros primos occurrisse revertenti ab exsilio patri Anselmo; nunquid vos degeneres eritis, ut nihil solatii aut minimum ad¹ vos revertentibus patri et fratribus conferatis? Absit hoc semper a prima Britanniarum sede Cantuariensi, ne tam foedum operis vestri,² tam inhumanum, et indevotum, et indisciplinatum exemplum transmittat ad posteros.³ Dolor et cordis angustia me, vobis compatiens et timentem ne ex pusillanimitate et tenacia quorundam (quod Deus avertat) ecclesia Dei contrahat opprobrium sempiternum, scribere non patiuntur omnia quæ locus et causa ingerit; sed, ut arbitror, Deum timentibus, et sapientibus, et amantibus honestatem, satis dictum est. Hactenus ergo amicos præmonuisse sufficiat. Nec dubito quin amantibus caritatis reddatur fructus, et in surdos (ut veteri proverbio dici solet) "faba cudatur."⁴ Valete, vestri et nostri memores in caritate.

¹ ad, Z, L; et non secundum, G.

² operis vestri, Z, L; temporis nostri, G.

³ pastores, L.

⁴ "istaec in me cudetur faba." Ter.

DCCXX.

ALEXANDER PAPA EXONIENSI,¹ CESTRENSI, ROFENSI, DE
SANCTO ASAPH, LANELVENSI ET DUNELMENSI EPI-
SCOPIS.

(A. 84; O. ii. 78; Z. v. 70; Lup. v. 68; Thom. 285.)

Quamvis curæ pastoralis officium et in suavitate
olei et in austeritate vini nos oporteat exercere; et
his qui subesse videntur nunc mollia nunc dura pro-
ponere; in voluntate tamen nostra esset ac desiderio
ut in omnibus, et præsertim in fratribus et coepi-
scopis nostris, ita totius se subtraheret austeritatis
occasio, ut semper eos et confortare in bono et ex-
hortari ad melius, blandis solummodo et dulcibus
deberemus. Quia vero, refrigescente caritate multorum
et abundante malitia, eo infelicium temporum horum
processit iniquitas, ut hi etiam, qui ad ducatum con-
stituti sunt et regimen aliorum, vix aliquotiens in
omni severitate a suis voluntatibus revocentur, contra
eos interdum virgam cogimur extendere disciplinæ quos
ad correctionem aliorum adjutores habere deberemus.
Quid sane causæ venerabilem fratrem nostrum Thomam
Cantuariensem archiepiscopum, sedis apostolicæ legatum,
a sede sua exulare compulerit, non oportet litteris
præsentibus annotare, quoniam et vos præsentialiter
aspexistis, et per totam fere occidentalem ecclesiam
fama celebris divulgavit. Et pro ipso quidem ad
Creatorem nostrum in commune resonare debet gratia-
rum actio et vox laudis, qui, ut credimus, vexatus in
paucis in multis bene disponetur; quoniam Deus ten-
tavit illum, et invenit dignum se. De vobis autem
non sine magna² admiratione ferimus, quod, spiritu

Tusculum,
Nov. 24.
Suspend-
ing the
bishops
for their
share in
the corona-
tion.

¹ *Exoniensi . . . Dunelmensi, A.,*
O, Z; Londoniensi et Saresberiensi
(without naming any others), L.

² *magna, om. L.*

compassionis amisso, a tribulatione ipsius ita miserationis oculum avertistis, ut dicere potuerit quod vir ille justus et timoratus Job, inter flagella positus querebatur, dicens: "Fratres mei præterierunt me sicut "torrens qui raptim fluit in convallibus." Poterat vobis satis Divini iudicii terrorem incutere,¹ quod non ascendistis ex adverso, nec posuistis vos murum, ut staretis pro domo Domini in die prælii, quod facti estis sicut arietes non habentes cornua ante faciem subsequentis. Vos insuper in eum, qui unus de tanta multitudine zelatus est legem Domini, convertistis prælium, et, sicut ait propheta: desuper tunicam abstulistis et pallium. Cum enim bonæ memoriæ Theobaldus, prædecessor ejusdem archiepiscopi, carissimo filio nostro Henrico Anglorum regi coronam, sicut dicitur, imposuerit; cum etiam antecessor ipsius regis ab eodem coronam acceperit, ac per hoc Cantuariensis ecclesia quasi possessionem hujus dignitatis haberet, vos nunc novi regis coronationi, eo irrequisito, in provincia ejus, ministerium sive assensum vestrum præbere, nobis auctoritate apostolica et litteris inhibentibus, præsumpsistis. Et qui relevare ipsius exsilium qualibuscumque² solatiis debuistis, aggravastis potius causam ejus, et super dolorem vulnerum ipsius (quod mœrentes dicimus) addidistis. In quo facto, si contra personas vestras non quantum culpa exigit moveamur, pertransire tamen hoc sub silentio non debemus, ne forte (quod Deus avertat!) et nos et vos sententia Divinæ severitatis addicat, si vobis, ut ait propheta, parietem erigentibus nos eum luto absque paleis liniamus, et similibus aditum pandamus excessibus; si ea quæ in oculis etiam³ omnium perperam acta sunt neglexerimus vindicare. Noveritis itaque vos tamdiu ab episcopali officio, commissa nobis a Deo auc-

¹ *incurrere*, V.

² *qualibet*cunque, A.

³ *etiam*, om. A.

toritate, suspensos, donec ad sedem apostolicam de tanto excessu satisfacturi¹ accedatis, nisi per præfatum archiepiscopum steterit. Si vero ita eidem archiepiscopo et Cantuariensi ecclesiæ satisfacere curaveritis, ut pœnam istam ipse videat relaxandam, vicem nostram per eum volumus adimpleri. Datum Tusculani octavo kalendas Decembris.

DCCXXI.

ALEXANDER PAPA GILEBERTO² LONDONIENSI ET JOCELINO
SARESBERIENSI EPISCOPIS.

(A. 213; O. ii. 79-80; Z. v. 71; Lup. v. 69; Thom. 285.)

Quamvis curæ pastoralis officium, *etc. usque ibi sicut*³ *in alia epistola continentur*—Noveritis itaque tamdiu vos ab episcopali officio, commissa nobis a Deo⁴ auctoritate, suspensos, et etiamsi pax completa non fuerit, in sententiam⁵ anathematis revocatos, quia, pro impetrata apud nos gratia, juxta spem nostram ad reconciliationem magis laborare debueratis, et a jam dicti archiepiscopi gravamine abstinere, donec ad sedem apostolicam de tanto satisfacturi excessu accedatis, nisi per præfatum archiepiscopum steterit. Si vero ita eidem archiepiscopo, *etc.*

In eundem modum Eboracensi archiepiscopo, præter quam de relaxatione suspensionis, quam sibi reservat dominus papa.

¹ *satisfacturi*, A, O, Z; *satisfactum*, V, L.

² *Gileberto . . . Jocelino*, A; om. Z, L.

³ *sicut . . . continentur*, O; om. A, Z, L.

⁴ *a Deo*, A, Z; om. L.

⁵ *sententia*, V, O, A; *sententiam* Z, L.

DCCXXII.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO HENRICUS REX
ANGLIÆ.

(A. 74; O. ii. 68; Z. v. 45; Lup. v. 45; Thom. G. Fol. 498.)

The king
unable to
keep his
appoint-
ment at
Rouen.

John of
Oxford
sent to
escort the
arch-
bishop.

Sciatis quod obviam vobis Rothomagum venire non potui ad terminum quem prælocuti fuimus inter nos, quia significatum mihi fuit, ab amicis meis Franciæ, regem Francorum præparare se ad eundem in Alverniam super homines meos,¹ ad male faciendum ipsis et terræ meæ. Ipsi autem homines Alverniam idem mihi significaverunt, rogantes ut eis succurrerem. Quapropter, ad terminum quem statuimus inter nos, ad vos Rothomagum venire non potui. Sed mitto vobis Joannem decanum Saresberiensem,² familiarem clericum meum, vobiscum in Angliam iturum, per quem significo Henrico regi Anglorum, filio meo, ut bene, et in pace, et honorifice habeatis omnes res vestras; qui etiam emendari faciet,³ siquid minus actum est quam oportuerit de his quæ ad vos spectant. Et quoniam mihi et filio meo plura referuntur de mora vestra quam facitis, quæ forsitan vera non sunt, vobis (ut credo) expediret, ne ire in Angliam diutius differretis. Teste rege ipso apud Lochas.⁴

¹ *et, ins. L.*

² *Saresberie, Z.*

³ *faciet, A, O; faciat, Z, L.*

⁴ *Lochas, Z; Lokhas, L; Lokas, with ch written over k as correction, V.*

DCCXXIII.

ALEXANDRO PAPÆ THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS POST¹ REDITUM SUUM IN ANGLIAM.

(O. ii. 81, 95; A. 86; C. 187; Z. v. 76; Lup. v. 73; Thom. 27; W. Cant. 95; E. Grim. 422; R. de Diceto, i. 341.)

Reverendo² domino et patri in Christo carissimo Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Thomas, Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem, et omnimodam cum summa devotione obedientiam.

Quam justis et quam honestis conditionibus cum domino nostro rege Anglorum pacem fecerimus, ad vestram notitiam, tam ex nostra quam multorum intermeantium relatione, credimus pervenisse; et qualiter idem dominus noster resilierit a pactis et promissionibus suis. Quod tamen non tam illi credimus imputandum, quam sacerdotibus Baal et falsorum filiis prophetarum, qui totius discordiæ incentores ab initio exstiterunt. Sed horum omnium primicerii sunt Eboracensis ille, et episcopus Londoniensis, qui quondam,³ cum essetis⁴ Senonis, a vobis redeuntes, domino rege nondum adito vel audito, nos, in curia clementiæ vestræ pedibus assistentes, possessionibus nostris spoliare non timuerunt, cum illis indubitanter constaret nos duarum appellationum causas apud vos exercere, utpote qui appellati eramus⁵ ab archiepiscopo Eboracensi, et tam illum quam coepiscopos nostros appellaveramus, ab iis ibidem appellati. Cum ergo hi Balaamitarum signiferi nos cum domino rege pacem fecisse audissent, accitis⁶ sibi Saresberienti et aliis complicibus suis, circuierunt mare et aridam, ut initam⁷ pacis rescinderent unitatem, per se et per alios domino

The king's
breach of
engage-
ments.

Machina-
tions of
hostile
prelates.

¹ post . . . Angliam, A. Z.

² Reverendo . . . obedientiam, om. C, Z; Cantuariensis, om. C.

³ quondam, om. C.

o 12478.

⁴ essetis, om. and a blank left, C.

⁵ eramus . . . appellati, om. L.

⁶ associatis, C; accitis, A, Z, L.

⁷ initura, C.

The property of
the arch-
bishopric.

The
writer's
return.

regi et suis suadentes concordiam regno inutilem et inhonestam¹ esse, nisi donationes ecclesiarum nostrarum quas rex fecerat stabiles manerent, et nos cogeremur regni consuetudines, super quibus inter nos est orta contentio, firmiter² observare. Adeoque profecerunt in perversitatibus suis, ut, eorum instinctu, dominus rex omnes redditus nostros et nostrorum, post pacem in festo beatæ Mariæ³ Magdalænæ factam usque ad festum beati⁴ Martini abstulerit, tunc demum nobis cedens⁵ domos vacuas et horrea demolita. Clerici tamen sui, scilicet Gaufridus Ridel⁶ archidiaconus noster, et Nigellus de Saccavilla, duas ecclesias nostras, quas de manu laica acceperunt, adhuc detinent occupatas; et ipse plures ecclesiæ nostræ possessiones, quas se in pacis reformatione promiserat redditurum, nobis et ecclesiæ nostræ reddere⁷ contradicit, et licet aliter quam ipsum deceret, contra pacta sua (ut pluribus notum est) versaretur. Nos tamen enormia damna ecclesiæ et irreparabilia videntes, et præcaventis graviora, vestro⁸ et dominorum cardinalium præeunte consilio, ad ecclesiam nostram laceratam et conculcatam redire⁹ decrevimus, ut, si eam non possemus erigere et reformare, saltem cum ipsa pereuntes confidentius pro ipsa præsentis spiritum redderemus. Quod cum illi inimici¹⁰ nostri certius didicissent, ambiguum est quid veriti, consilium inierunt cum officialibus regis et sceleratissimo illo filio perditionis Randulfo de Broch, qui in ecclesiam Dei, publicæ potestatis¹¹ abutens viribus,¹² jam per septem annos licentius debacchatus est. Decreverunt ergo ut armata manu¹³ portus maris,

¹ in honestatem, V.

² firmiter, om. L.

³ Mariæ, A, O, Z; om. C, L.

⁴ sancti, C.

⁵ cedens, with reddens as correction, C; concedens, Z.

⁶ Ridel, om. Z.

⁷ nobis . . . reddere, om. L.

⁸ vestro, C, Z; nostro, L.

⁹ redire, om. L.

¹⁰ amici, C; nuncii, L; amici corr. to inimici, A; amici illi, Z.

¹¹ potestatis, om. C.

¹² viribus, A, Z; juribus, L.

¹³ manu, C, O, A; manus, L.

ad quos nos venturos suspicabantur, militum et satellitum custodia et diligentia observarent¹ ne terram possemus intrare, quin omnem² suppellectilem nostram curiosius perscrutarentur, et omnes litteras quas impetravimus a maiestate vestra nobis auferrent. Sed nutu Divino contigit, ut machinamenta eorum nobis per amicos innotescerent, quæ impudentia eorum ex nimia præsumptione non patiebatur³ esse abscondita. Nam satellites, quos prædiximus, armati littora circuibant, gressus suos dirigentes prout eis jam dicti Eboracensis et Londoniensis et Saresberiensis episcopi dictitabant.⁴ Elegerant enim ad executionem huius malitiæ quos nobis maxime noverant esse infestos, scilicet Randulfum de Broc, Raginaldum de Warennæ, Gervasium Cantia vicecomitem, qui palam minabantur, si forte præsumeremus applicare, nobis caput amputaturos. Sæpe dicti vero episcopi Cantuariam venerant, ut, si satellites publicæ potestatis non insaniebant⁵ satis, eos amplius instigarent. Itaque consiliis eorum diligentius exploratis, una die antequam mare ingrederemur⁶ præmissæ sunt litteræ vestræ; sed et illæ quibus Eboracensis suspendebatur, et Lundoniensis et Saresberiensis revocabantur in sententiam anathematis, eis traditæ sunt. Die sequenti navem⁷ ascendimus, et in Angliam pervenimus⁸ navigatione felici, adducto nobiscum, ex mandato domini regis, Joanne decano Saresberienſi,⁹ qui armatos quos prædiximus vidit, non sine dolore et rubore, accelerantes ad navigium nostrum ut adventantibus vim inferrent. Præfatus ergo decanus, timens ne, si quid nobis aut nostris mali inferretur, in domini regis redundaret infamiam, obviam

His landing.

¹ *observarent*, C, A, Z; *observaret*, L.

² *omnem*, A; om. L.

³ *patiebantur*, C.

⁴ *dictitabant*, Z; *dictabant*, L.

⁵ *insaniebant*, A, C, V, O, Z; *insanirent*, L, plausibly.

⁶ *ingrederentur*, C.

⁷ *in navem*, C.

⁸ *venimus*, Z.

⁹ *Saresberie*, Z.

processit armatis, denuntians eis, ex parte domini regis, ne nos aut nostros læderent, quia hoc esset ipsum regem, cum quo pacem feceramus, nota proditionis inurere¹; persuasitque eis ut ad nos accederent exarmati.² Illi tamen, quia Symonem Senonensem archidiaconum nobiscum adduxeramus, qui amicos quos habet in Anglia decreverat visitare, exegerunt ab eo juramentum fidelitatis, quo se regibus nostris contra omnes homines³ obligaret, nec vos excipientes nec alium. Sed nos non permisimus⁴ ut talis obligatio præstaretur, veriti ne clerus regni ad simile juramentum cogeretur auctoritate exempli, si domestici nostri obligationes hujusmodi præstitissent. Quod utique in dispendium sedis apostolicæ, ut auctoritas ejus evacuetur aut minuat in regno, moliuntur sæpeditus Eboracensis et⁵ Lundoniensis et Saresberiensis, et complices sui. Officiales vero qui juramentum exegerant pauciores erant quam ut nos possent contra voluntatem nostram in eo loco ad⁶ aliquid cogere, eo quod populus redditui nostro congaudens,⁷ si vires pararentur, fortior erat.

Reception
at Canter-
bury.

Inde ad ecclesiam nostram venientes, cum magna devotione a clero et populo recepti sumus, licet intrusi adhuc violenter incubent⁸ ecclesiis nostris: in quibus, in omni peste et vexatione ecclesiæ, præcipui sunt Gaufridus Ridel archidiaconus noster, et Nigellus de⁹ Saccavilla clericus¹⁰; quorum alter, scilicet Gaufridus¹¹, occupat ecclesiam de Otteford, alter, videlicet Nigellus¹², ecclesiam de Herges,¹³ quas cum fruc-

¹ *incurrere*, C.

² *exarmati*, Z; *inarmati*, L.

³ *hominibus*, V.

⁴ *passi sumus* written over *permisimus* in C.

⁵ *et*, om. C.

⁶ *ad*, om. C.

⁷ *congaudens*, O*, C, Z; *gaudens*, O, V, A, L

⁸ *incumberent*, O; *incumbent*, O*.

⁹ *de*, om. O, A.

¹⁰ *ejus*, Z; om. O, C, A.

¹¹ *Ridel*, ins. C.

¹² *de Saccavilla*, ins. Z, L.

¹³ *Hegis*, C; *Hereges*, Z.

tibus perceptis, nobis et clericis nostris quorum sunt, ex mandato vestro reddere debuerant. Præcepistis enim domino Rothomagensi et episcopo Nivernensi ut eos absolverent, accepto secundum morem ecclesiæ sacramento, et præciperent auctoritate vestra nobis ecclesias nostras¹ cum fructibus resignari. Postquam vero ad ecclesiam nostram venimus, incontinenti nos adierunt² officiales regis, denuntiantes ex parte ipsius, sicut eos dominus Eboracensis et Lundoniensis³ et Saresberiensis episcopi informaverant,⁴ ut suspensos episcopos et excommunicatos absolveremus, quia, quod contra eos factum⁵ fuerat in regis injuriam redundabat et in eversionem consuetudinum regni, promittentes episcopos provinciæ nostræ post absolutionem venturos esse ad nos, et juri,⁶ salvo honore regni, libenter parituros. Nos autem respondimus non esse iudicis inferioris ut superioris sententiam solvat, et quod nulli omnino⁷ hominum licet infirmare quod apostolica sedes decreverit. Quia tamen illi instantius perurgebant, et minabantur dominum regem, nisi eis acquiesceremus, mira et stupenda facturum, diximus eis, quod, si Lundoniensis et Saresberiensis episcopi jurarent coram nobis⁸ in forma ecclesiæ se vestro mandato parituros, nos pro pace ecclesiæ et reverentia domini regis, cum⁹ consilio ipsius et domini Wintoniensis et aliorum fratrum nostrorum, subjiceremus periculo, et faceremus inde¹⁰ quidquid possemus,¹¹ salva reverentia vestra, et eos tanquam fratres in Christo carissimos diligeremus, et in omni mansuetudine et humanitate¹² tractaremus. Quod, cum episcopis ab intermeantibus referretur, respondit Eboracensis, quærens

¹ *nostras*, O, C, A; om. Z, L.

² *adjecerunt*, V.

³ *Lond. episcopus et Saresberiensis*, C.

⁴ *reformaverant*, V.

⁵ *factum*, om. C.

⁶ *se*, ins. C.

⁷ *omnino*, om. L.

⁸ *nobis*, om. C.

⁹ *cum*, om. C.

¹⁰ *inde*, om. C.

¹¹ *possemus*, C, Z; om. L.

¹² *humanitate*, C, Z; *humilitate*, A, L.

seditionis consortes et schismatis incentores, juramentum¹ hujusmodi nisi de voluntate regis non debere præstari, præsertim ab episcopis, quia erat contra dignitatem principis et consuetudines regni. Ei vero ex parte nostra responsum est, quod iidem episcopi antea a nobis excommunicati fuerant, et non nisi præstito juramento, cum vos² multis sollicitationibus interpellassent, absolvi meruerunt.³ Et si nostra sententia sine juramento episcoporum solvi non debuit, multo minus vestra, quæ longe fortior est, et incomparabili nobis et mortalibus cunctis auctoritate subnixa. Ad quam responsionem,⁴ sicut nobis retulere qui præsentibus aderant, episcopi adeo moti sunt ut decreverint venire ad nos, et secundum morem ecclesiæ recipere absolutionem, non ducentes tutum, ut, pro conservandis regni consuetudinibus, ecclesiæ se opponerent, et⁵ impugnarent apostolicas sanctiones. Sed, homo pacis inimicus, et ecclesiæ turbator, Eboracensis dissuasit, consulens ut potius adirent dominum regem, qui eis semper patrocinator est, et nuntios mitterent ad novum regem, qui persuaderent ei quod eum deponere volumus; cum nos, Deo teste, si ipse ecclesiæ Dei⁶ profuturus est, malle eum non modo unum [regnum]⁷ possidere sed amplissima et plura regna terrarum. Hujus vero legationis signifer est archidiaconus noster; nam Eboracensis et duo præfati episcopi citius transfretaverunt,⁸ ut (quod Deus avertat!) circumveniant dominum regem, et adversus ecclesiam exacerbent iram ejus. Fecerunt autem⁹ evocari senas personas vacantium ecclesiarum, ut consilio eorum, contra canones, coram rege, in alieno regno,

They go to
the king
in Nor-
mandy.

Scheme as
to vacant
sees.

¹ *juramentum*, A, C, O, Z; *juramenta*, L.

² *vos*, A; *nos*, L.

³ *meruerant*, L.

⁴ *rationem*, C.

⁵ *et*, om. C.

⁶ *Dei*, A, C, Z; om. L.

⁷ *regnum*, om. A, Z.

⁸ *transfretaverunt*, C, A, O;
transfretarunt, L.

⁹ *autem*, om. C.

fratribus suis absentibus, celebrent electiones¹ episcoporum provincię nostrę; quod si sic electos noluerimus consecrare, videntur sibi habere causam seminandi discordiam inter nos et dominum regem. Nihil enim est quod magis timeant quam pacem ecclesię, ne forte videantur opera eorum et corrigantur excessus. Cętera plura supplebit nuntius, quę, ne tedium parent,² schedulę³ non censuimus inserenda. Vos, si placet, preces nostras clementer audite. Valeat⁴ in æternum⁵ sanctitas vestra, carissime pater.

DCCXXIV

JOANNES SARESBERIENSIS PETRO ABBATI SANCTI
REMIGII.

(O. iii. 40; Z. v. 66; Lup. v. 64; Jo. Sar. 300.)

Mora mea rectissime poterat accusari, si non eam necessitas excusaret. Debueram enim, ex quo primum in Angliam pedem posui, nuntium remississe, per quem vestra dilectio de alumnorum suorum statu posset certiorari. Sed quia mihi in ipso navis egressu nova et stupenda rerum facies occurrit, alium certiorare non potui, qui, ex variis opinionibus et verbis hominum, reddebar incertus. Nam triduo antequam applicarem, omnia bona domini Cantuariensis et suorum annotata fuerant, procuratoribus suis ab administratione summotis, et in portubus, edicto publico, inhibitum est, sub interminatione exsilii et proscriptionis, ne quis nostrorum, si forte Angliam vellet exire, transveheretur. Piissimi tamen officiales domini regis, provida nimis cautela et pernicioſa nobis circumspectione, præcave-

How the
writer
found
things in
England.

¹ *electiones*, C; *celebrent electionem*, L; *electiones*, A.

² *parent*, C.

³ *ordine for schedula*, C.

⁴ *Valeat . . . pater*, C; om. L.

⁵ *ævum*, Z.

Ep. 686. rant ut archiepiscopus et sui ab exsilio redeuntes nihil prorsus aut minimum invenirent, præter domos vacuas ex magna parte consumptas, et horrea demolita, et areas nudas, et hoc ad consolationem diuturnæ proscriptiōnis et emendationem sacrilegii perpetrati. Et cum pax¹ nostra nobis in festo beatæ Magdalenæ fuisset reformatā, et serenissimus dominus noster rex filio suo, novo regi, litteris patentibus præcepisset, ut archiepiscopo et suis omnia restituerentur in integrum prout fuerat² tribus mensibus antequam Angliam egrederentur, omnes tamen redditus nomine ejus prærepti sunt, qui usque ad Natale Domini percipi potuerunt. Plures possessiones et ecclesias quas, ipso jure et ratione pacti conventi, restitui oportebat ecclesiæ Cantuariensi, adhuc, publicæ potestatis auctoritate, occupant curiales. Ego inter cæteros una ecclesia privatus sum quæ quadraginta marcas annuas solvebat antecessori meo. Contigit autem me triduo applicare ante octavas beati Martini, et in ipsis octavis erat Cantuariæ synodus celebranda, in qua me vices absentis archiepiscopi gerere oportebat. Cum itaque, præter spem et contra bonam opinionem et bonas premissiones domini regis, sic omnia turbata reperissem ut de pace nostra³ et de reditu archiepiscopi desperaretur ab omnibus, et me tanquam in carcere positum agnovissem, vultu hilari et animo constanti Cantuariam petii, ubi a clero et populo cum magno honore, et quasi angelus Domini, receptus sum; fidelibus jam ex adventu meo meliora sperantibus, eo quod eis persuasum erat, quod me nullo modo archiepiscopus præmisisset si non esset in brevi secuturus. Inde synodo celebrata ad novum regem profectus⁴ sum, et satis humane receptus, licet custodes⁵ sui aliquid timoris prætenderint,⁶

Nov. 18.

His reception at Canterbury.

¹ pax, om. V; nostra, om. L.² fuerat, O, Z; fuerant, L.³ vestra, V.⁴ profectus, G.⁵ concustodes, L, G; et custodes, O; custodes sui, Z.⁶ pretenderint, Z; pratenderunt, G.

suspicientes pacem nobiscum non simpliciter factam esse, sed rancoris palam remissi firmitus hæreere radices; quod, etsi ex variis signis patenter adverterem, sic egi¹ ac si omnia ad votum procedere arbitrarer. Festinanter inde ad matrem meam deflexi iter, quam, jam Visit to his mother.
altero languentem anno, et amodo jam diem Domini cum gaudio præstolantem ex quo me vidit, vestris et sanctorum quibus cohabitatis orationibus precor attentius commendari. Receperat autem responsum a Spiritu, se mortem non visuram donec me et fratrem meum videret ab exilio redeuntes.

Interim illi veteres amici domini Cantuariensis et ecclesiasticæ libertatis propugnatores, dominus Eboracensis, episcopus Londoniensis, et complices eorum, consilium inierunt cum publicanis, legatione transmissa ad dominum regem, ne præfatum Cantuariensem in Angliam redire pateretur, antequam renunciaret legationis officio; et restitueret ei universas litteras quas emeruerat ab apostolica sede; et repromitteret se regni jura inviolabiliter servaturum, ut sub obtentu cautionis hujus ad observantiam consuetudinem arctaretur. Dicebant enim² quod reditus ejus domino regi damnosus et probrosus futurus erat, nisi ista præcederent. Fecerant etiam de singulis vacantibus ecclesiis senas Scheme for election of bishops.
evocari personas, in quas de pastore eligendo universitatis arbitria conferrentur, ut electiones de ecclesia, in aliud regnum et palatium protractæ, celebrarentur ad nutum regis; ubi³ si Cantuariensis, ob reverentiam canonum pro officii sui debito, obloqueretur, regiam offenderet majestatem; si consentiret, reus esset in Deum, et convinceretur in constitutiones ecclesiasticas incidisse.

Sæpeditus autem⁴ Cantuariensis, ex mandato domini regis, Rothomagum venerat, inde ex promisso libe- The king fails to appear at Rouen.

¹ *legi*, G.² *enim*, O, G; om. L.³ *ut*, with *vel ubi* interl., Z.⁴ *dominus*, ins. G.

Ep. 722.

The arch-
bishop
sends the
letters of
excommu-
nication,
&c. before
him.

He crosses
the sea.

Difficulties
on landing
at Sand-
wich.
Dec. 1.

randus ab obligatione creditorum, et cum honore in patriam remittendus. Sed fefellit eum opinio, Joanne de Oxenefordia afferente literas domini regis, quibus rogabat et monebat, ut sine mora rediret ad ecclesiam suam, et antedicti Joannis conductu et solatio in itinere frueretur. Paruit archiepiscopus, et, in redeundo, æmulum per amicos machinamenta cognovit, qui jam ad mare profecti ventum commodum exspectabant, archiepiscopo nostro in littore opposito similiter expectante. Ubi cum de transitu eorum et machinationibus certior fieret, conatus eorum via qua potuit elisit, mittens archiepiscopo Eboracensi litteras apostolicas, quibus ipse et Dunelmensis episcopus, propter usurpatam novi regis coronationem, ab episcopali officio suspenduntur. Alias quoque porrexit nuntius Londoniensi et Saresberiensi episcopis, quibus in sententiam anathematis revocantur, et suspenduntur omnes episcopi qui præfatæ coronationi interfuerunt. Quo facto, prosperior aura spirans a Flandria dominum archiepiscopum in Angliam felici navigatione perduxit, venientemque ad portum cui Sandwicus nomen est regii satellites exceperunt, custodiis per littora dispositis, ut creditur ad nocendum, et armatis perstreptentibus; quos antefatus Joannes de¹ Oxenefordia cohibuit et compulit arma deponere, non tam, ut putatur, favore nostrorum, quam ne temeritas eorum dominum regem et liberos suos nota proditionis inureret. Exegerunt tamen ut alienigenæ, qui cum archiepiscopo venerant, sacramentum præstarent de servanda fidelitate regi et regno. Nec apparebat quisquam alienigena præter Symonem Senonensem archidiaconum, qui ad præstandum juramentum facile fuisset inductus si archiepiscopus permisisset; qui, exempli perniciem veritus, respondit bonis moribus hoc prorsus esse contrarium, ut, inaudita² barbarie, compellerentur hospites et peregrini ad

¹ de, om. G.| ² mandata, V.

hujusmodi juramenta. Et fortasse satellites vim parassent nisi eos compescuisset tumultus popularis; verentes plebis impetum, quæ sic de recepto pastore gavisa est¹ ac si de cælo inter homines Christus ipse descenderet.

Cum vero se die sequenti Cantuariæ recepiisset,² venerunt ad eum³ alterius⁴ archiepiscopi et episcoporum suspensorum nuntii, ad sedem appellantes apostolicam, licet eis indubitanter constaret quod summus pontifex omnem appellandi præcluserit facultatem. Venerunt ex alio latere domini regis officiales, suo rogantes nomine, et publica denuntiantes auctoritate, ut archiepiscopus latam in archiepiscopum Eboracensem et alios episcopos sententiam relaxaret, nisi regis et regni vellet decerni⁵ publicus hostis, ut qui novo regi coronam moliebatur auferre. Ad quod archiepiscopus respondit, se nullo modo impugnare regiam dignitatem, sed potius vires, opes, et gloriam pro viribus in Christo augmentaturum, hoc tamen nulla ratione impetrari posse, quin adversus præsumptores episcopos ecclesiæ suæ justitiam prosequatur. Illis autem instantibus acrius, adjecit quod pro honore domini regis,—licet ei periculosum esset et vires ejus excederet, quia iudex inferior superioris non potest relaxare sententiam,—paratus erat duos episcopos absolvere, recepto prius ab eis, secundum morem ecclesiæ, juramento, quod domini papæ, qui eos vinxerat, mandatis obedirent. Officiales autem non permiserunt ut fieret, dicentes hujusmodi juramentum ab episcopis non debere præstari quia regni consuetudines impugnabat. Replicavit ad hæc⁶ archiepiscopus quod, cum dominum papam modis omnibus antea sollicitassent ut eos absolveret a vinculo anathematis, quo solius Cantuariensis ecclesiæ auctori-

Arrival at
Canter-
bury.
Dec. 2.
Discus-
sions as to
the cen-
sured
bishops.

est, om. O.
² reperisset, L.
et, ins. G.

⁴ alterutrius, O.
⁵ esse, O.
⁶ hoc, G.

tate fuerant innodati, non nisi præstito juramento absolvi potuerunt. Quod si necessarium fuit ad unius episcopi sententiam dissolvendam, quæ longe est infirmior¹ edicto summi pontificis, luce clarius est quod sententia apostolica sine eo, præsertim a iudice inferiori, solvi non debet. Ad hujusmodi et similes allegationes episcopi moti sunt, et, sicut pro certo relatum est, ad clementiam archiepiscopi confugissent, nisi eos sæpe nominatus Eboracensis seduxisset, dissuadens ne quid rege facerent inconsulto, quem patronum habuerant in omnibus operibus suis.

These go to the king in Normandy. The archbishop is forbidden to visit the younger Henry.

His life at Canterbury.

The writer's brother at Exeter.

Illis itaque cum indignatione properantibus ad dominum regem, noster² archiepiscopus ad novum regem iter arripuit. Cum vero Londonias pervenisset, denuntiavit ei rex junior ne progrediretur, nec civitates ejus aut castella intraret, sed reciperet se cum suis infra ambitum ecclesiæ suæ; et suis denuntiatum est ne regni fines exeant, nec³ prodeant in publicum; sed, sicut se ipsos⁴ diligunt, caveant sibi. Qua denuntiatione publicata, se et suos Cantuariæ recepit archiepiscopus, ibique salutare Dei cum multo discrimine præstolamur; neque nobis via consolationis aut securitatis alia patet, quam ut vestris et sanctorum orationibus evadamus insidias eorum qui ecclesiæ⁵ sanguinem sitiunt et quærunt, ut de terra penitus avellamur, aut celerius pereamus in ipsa. Licet autem persecutio gravissima sit, et ad archiepiscopum rarus de numero divitum vel⁶ honoratorum visitator accedat, ipse tamen cunctis ad se venientibus pontificali gravitate jus reddit, diducta⁷ prorsus acceptione personarum ac munerum. Frater meus ad vestrum⁸ Exoniensem, quem mihi nondum licuit visitare, profectus lateri ejus

¹ infirmior, O, G; inferior, L.

² noster . . . arripuit, om. O.

³ ne, Z, L; nec, G.

⁴ ipsos, om. O.

⁵ ecclesiæ, Z; nostrorum, L, G.

⁶ et, L.

⁷ diducta, O, V, Z; deducta, L; reducta, G.

⁸ vestrum, O, Z; nostrum, L, G.

adhæret, in timore multo et jugi sollicitudine. Longum erit, et vereor ne tædium generet, si cunctas angustias nostras cœpero¹ replicare; sed quæ desunt epistolæ, supplebuntur officio portitoris. Sit itaque, si placet, miserationis vestræ sollicitare sanctum priorem, et amicos Christi² de Monte Dei, et Valle Sancti Petri, et abbates Sanctorum Nicasii³ et Crispini, et alios sanctos familiares vestros, quatenus nobis apud Altissimum suffragentur, ut eorum meritis salubriter libermur qui periclitamur ex nostris. Carissimos autem fratres nostros et dominos qui beatissimo Remigio⁴ jugiter⁵ famulantur, vix sine gemitu et suspiriis aut madore lacrymarum possum ad animum revocare; recolens me quoddam⁶ instar paradisi feliciter incoluisse, dum illorum præsentia fruebar, et caritatis experiebar imaginem quæ in æterna vita speratur. Illos, quæso, diligentius sollicitate ut alumnorum suorum meminerint in orationibus suis. Quam cito Deus prospera donabit, vobis currentium litterarum ministerio, Christo propitiante, communicare non differam. Valeat semper et vigeat sanctitas vestra, et totius ecclesiæ prosperitas in bonis omnibus provehatur, et, si placet, pauperem sacerdotem Sancti Cosmæ commendatum habeatis.

Remembrance of
life at
Reims.

¹ *repeto*, L.

² *episcopi* (for *Christi*), L.

³ *Nigassii*, O, V, Z.

⁴ *jugiter*, om. L.

⁶ *quoddam*, V, Z; *quondam*, O, L, G.

DCCXXV.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS HUGONI
COMITI.^a

(O. 215; Z. v. 77; Lup. v. 74; Thom. 195.)

Congratulating the earl on his "conversion."

Case of the earl's chaplains.

Lectis¹ caritatis vestræ sermonibus, canonicorum quoque litteris inspectis, quibus se liberalitatis² vestræ quotidiana beneficia experiri attestabantur, adeo exhilaratus est spiritus meus, quod omnia interiora mea laudem germinaverunt, Illum prosequens multiplicium gratiarum actione de cujus munere venit tam fructuosa, tam salubris et præclara conversio vestra. Ista quippe vobismet in cælis gloriam, nobis in spiritu lætitiā, sed et toti regno suavissimum exempli præstat odorem. Ita ut cæteri crucis Christi inimici a vobis discere valeant, si velint, diaboli jugum excutere, et post vos³ currere in odorem unguentorum vestrorum. Inde etiam est quod nos deinceps omni tempore, vestro et vestrorum honori et profectui, favente Domino, studiosius intendemus, utpote qui in nostræ pacis initio, ante etiam quam terram ingrederemur, mandatum nostrum et consilium non minus magnifice quam benigne consummastis, cæteris similiter faciendi vosipsum præbens exemplar. Veruntamen non modicum nos arctat pro sacerdotibus illis inobedientibus tam urgens⁴ precum vestrarum instantia. Novit quippe discretio vestra, carissime fili, quia sicut humilis paupertas remuneranda est, ita superba punienda. Clerici vero illi pauperes, sicut scribitis, quam contumaciter, quam superbe, inobedientes exstiterint et repugnaverint, attendatis, si

¹ *Licet*, L.

² *liberalitati*, V, Z; *liberalitatis*, L.

³ *vos*, O, Z; *nos*, V, L.

⁴ *urgens*, O, V, Z; *vigens*, L.

^a See Epp. 482, seqq., and 700.

placet, et vos ipsi¹ nec debitum² precibus denegabitis locum, si delinquentium pensetis excessum. Isti enim sunt qui, in manifesta inobedientia persistentes, in ipsum pugnaverunt³ Deum, mundo fecerunt scandalum, et planctum mihi⁴ insuper, et totum corpus Christi detestabili quadam exempli pernicie polluentes; qui, ut jam diximus, in manifesta inobedientia persistentes, corpus Christi conficere, et alia etiam Divina celebrare præsumpserunt, ad quod ministerium homines, etiamsi angelicam induerent puritatem, adhuc procul dubio forent indigni. Sed non pergimus nunc ulterius⁵ istorum exagitare flagitia, ne cogamur eorum exasperare supplicia. Et pro certo, nisi pro vestræ intercessionis mihi admodum acceptæ reverentia [stetisset], infructuosæ arbores, securi ad radices posita, omnino succiderentur. Verum quos propria damnat in æternum iniquitas, postulationis vestræ gratia non modicam misericordiam consequentur. Sic tamen volumus eos manere, donec (sicut speramus) proxime veniamus, et videamus vos⁶ in⁷ interdictorum absolutione vestra, quantum secundum Deum poterimus, desideria completuri. Huic vero præsentium bajulo ob reverentiam vestram et dilectionem, quam caram habemus omnimodis et acceptam, interim evangelizandi usum indulsimus, baptizandi quoque et tribuendi viaticum, si tamen id ultima mortalium cogat necessitas.

¹ *ipse*, O.

² *debitum*, O, Z; *debito*, V; *debito*, L.

³ *peccaverunt*, Z.

⁴ *mihi*, Z; om. L.

⁵ *et*, O.

⁶ *ulterius*, O, V, Z; om. L.

⁷ *stetisset*, O.

⁸ *nos*, L.

⁹ *in*, Z; *ut*, O; om. L.

DCCXXVI.

THOMAS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS WILHELMO
NORWICENSI EPISCOPO.

(Z. v. 78; Lup. v. 75; Thom. 142.)

In the
matter of
carl Hugh's
clergy.

Quod nobis cara fraternitas vestra significavit, in absolutione nobilis viri Hugonis comitis omnia solemniter et ex ordine, juxta mandatum nostrum, fore completa, non modicum gratulati sumus. De ove quippe perdita gaudio magno gavisī sumus, quod humeris pii pastoris per avia deserti sit reportata ad gregem. Quod vero adjecistis ad omnipotentem Deum vos¹ erigere manus, qui his ultimis diebus terram respicere dignatus est, pariter et anima mea magnificat Dominum, qui magnifice egit nobiscum, statuens procellam nostram in auram, et motum fluctuum mitigans. A quo etiam nunc desideranter id oramus, ut mereamur videre vos antequam abeatis et avoletis ab hac regione mortalium in illam æternorum, ubi sunt concives vestri et domestici Dei. Speramus siquidem, quod ex præsentia vestra non modicum impertiatur² pusillanimitati nostræ gratiæ spiritualis ad confirmandos nos; quia benedictus Deus, qui in his diebus posuit vos columnam domus suæ immobilem. De clericis illis interdictis, pro quibus illustris comes Hugo nobis scripsit, nihil inpræsentiarum mutare statuimus, sed sic volumus eos manere, donec, favente Domino, nos ipsi veniamus, vestro, super his et aliis ecclesiæ negotiis, consilio fruituri. Verumtamen huic præsentium bajulo propter mittentis reverentiam, proprio etiam ipsius compatiētes labori, evangelizandi usum indulgemus, baptizandi quoque, et tribuendi viaticum, si tamen ultima vitæ cogat necessitas. Valete.

¹ nos, L.

² *impercitur*, V; *impercitur*, Z; *impartitur*, L.

DCCXXVII.

THOMÆ CANTUARIENSI ARCHIEPISCOPO WILLELMUS
NORWICENSIS EPISCOPUS.

(O. ii. 301; Z. v. 79; Lup. v. 76; G. Fol. 456.)

Sanctissimo¹ domino et patri Thomæ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, et sedis apostolicæ legato, Willelmus, Norwicensis dictus episcopus, salutem et debitæ subjectionis obedientiam.

Secundum formam mandati vestræ sanctitatis, clericos de terra comitis Hugonis, qui post interdictum domini papæ in terra ipsius Divina celebrare præsumpserunt, accepto ab eis sacramento quod vestro mandato stabunt, absolvimus, interdicentes eis ne Divina celebrarent. De quorum numero latores præsentium, Gilebertus et Baldewinus presbyteri, sunt; quos ad pedes vestræ sanctitatis suspensos, cum literarum nostrarum testimonio dirigimus; quia ipsi miserabiliter ad nos accedentes id a nobis impetraverunt, sperantes misericordiam vestram prævenire, potius quam expectare iudicium. Semper valete.

Con-
ditional
absolution
of the earl
of Nor-
folk's
chaplains.

DCCXXVIII.

ALEXANDER PAPA AD RICARDUM CANTUARIENSEM
ARCHIEPISCOPUM.*

(Z. v. 103; Thom. 348.)

Ad aures nostras noveris pervenisse quod terra nobilis viri Hugonis comitis, pro injuria quam idem

Earl
Hugh's
clerks,

¹ Sanctissimo . . . obedientiam, O.

* This letter, although it belongs to the time of Becket's successor in the primacy, is given in this place
o 12478.

on account of its connexion in subject with those immediately preceding it.

having
broken the
terms of
their abso-
lution, are
again to
be sus-
pended,
&c.

comes canonicis de Panteneia intulerat, de mandato nostro fuisset interdicto supposita; tamen, quia clerici de terra ipsa divina officia nihilominus celebrare præsumpserunt, a beato Thoma martyre vinculo fuerint excommunicationis adstricti. Postmodum¹ vero, cum idem martyr reverteretur ab exsilio, iisdem clericis absolutionem petentibus, mandavit a divinis abstinere officiis, ut super eorum præsumptione interim nos consuleret et nostrum inde mandatum haberet,² sed paulo post eodem martyre per martyrium ad cælum migrante, præfati clerici, sicut prius fecerant, non sunt veriti divina officia celebrare. Quoniam igitur temeritas et præsumptio ipsorum clericorum non debet incorrecta manere, fraternitati tuæ, per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus, si res ita se habet, præfatos clericos, pro tantæ præsumptionis excessu,³ ab officiis et beneficiis, contradictione et appellatione cessante, apostolica auctoritate suspendas, ita quod sine mandato Romani pontificis non debeant ipsis restitui. Quosdam etiam, quos noveris ad tantum malum promptiores fuisse, ab officio deponas, et si contra suspensionis aut depositionis sententiam venerint, eos in eandem excommunicationis sententiam, appellatione cessante, reducas.

DCCXXIX.

HENRICUS ANGLORUM REX AD ALEXANDRUM PAPAM.

(C. 198; G. Fol. 488.)

Venerabili patri summoque pontifici Alexandro, Henricus rex Angliæ, dux Normanniæ et Aquitaniæ et comes Andegaviæ, salutem et debitam venerationem.

¹ *Postmodo*, G.

² *et . . . haberet*, om. G.

³ *egressu*, G.

Si devotionis meæ, pater, erga sanctitatem vestram Complain-
ing of the
arch-
bishop's
conduct
since his
return.
experimentum quæritis, et quæ, in vestræ promotionis
initio ad honorem vestrum, fideliter a me gesta sunt,
elapsa forsitan a memoria, non tenetis, id saltem, quod
mandato vestro a me nuper effectu completum est,
precor ut præ oculis habeatis, et devotionem meam
erga vos ex ipsa mei operis attentione plenissime, si
placet, advertere cognoscatis. Hostem enim mihi in-
festissimum, in meum et meorum (quod absit!) exter-
minium tota sua possibilitate promptissimum, seden-
tem mihi semper in insidiis ut machinetur in me
malum, cui convivere (ut præsens indicat casus) mors
mihi est, in regno cohabitare confusio,—hunc, mandato
vestro, vestris me totum substernens pedibus, in pace
suscepi, et de latere meo ducatum sibi providens, ut
cum pace deduceretur ad propria sollicite procuravi.
Quæ nimirum pax non solum sibi sed et suis plene
concessa est, et homines qui meas jamdiu carnes
amaris (ut sic dicam) morsibus lacerare non destite-
runt, qui 'per orbem discurrentes sinistris adversum
me mundum rumoribus impleverunt, in regno meo
cum pace suscepi, sollicite providens ne læderentur
ab his quos læserant, ne ab his quos offenderant ali-
quid omnino moleste¹ sustinerent. Oportebat itaque
sanctitatem vestram, pater, et mihi prospexisse, ne
malum mihi pro bono redderetur, ne in ejus adventu
cui pacem dederam et quem cum pace susceperam,
regni mei pax illico turbaretur, et ecclesia regni, quæ
nihil tale meruerat, absque audientia, ad falsas ejus
suggestiones tanti mole gravaminis opprimeretur, ut
quidam suspensioni, quidam anathemati, subjecti sint,
cum, si defensionis sibi detur opportunitas, se nil tale
meruisse, juvante Domino, per omnia probare parati
sint. Unde sanctitati vestræ devotus supplico, ut si
quæ sunt, aut esse possunt, erga me pristinæ caritatis

¹ molesti, or molestie (i.e. molestia) ?

reliquiæ, sententiam regni mei personis impositam, amore justitiæ meæque petitionis intuitu, relaxetis, et si quis adversus eas querelam super quacumque re moverit, causam, aut per vos aut per quos vestræ discretioni placuerit, examinetis, ut in jure pro se quisque respondeat, et judicalem calculum, quem meruisse convincetur, excipiat. Hoc alii non negaretis. Quod si mihi negatum fuerit, dicam quod doleo, quia nimia me severitate repellitis, et abjectum reputatis. Cætera præsentium latori magistro David quem mihi commendavit gratia, vobis intimanda commisi; quem si mihi compatiendo exaudieritis, corpus meum vobis, et animam, quam jam periclitari metuo, Deo conservare poteritis. Valeat et suis exorabilem se præbeat sanctitas vestra, pater.

DCCXXX.

ALEXANDRO PAPÆ ÆGIDIUS EBROICENSIS¹ EPISCOPUS.

(O. ii. 320; Z. v. 80; V*, 67; Lup. v. 67; Liverani, 589; G. Fol. 448.)

Disappointment following the reconciliation.

Circa meæ vocationis initia vestræ debueram pedibus majestatis advolvi,² et ibi infirmitatis meæ remedia³ quærere, ubi summi consilii Angelus salutaris consilii posuit firmamentum. Verum ad hæc et alia debiti nostri officia exsequenda,⁴ peccatis exigentibus, impedimur, maxime cum citra spem omnium, graviora solito apud nos et circa⁵ nos scandala oriantur. Cum enim post multos labores, et totius fere ecclesiæ

¹ For *Ægidius Ebroicensis* the Vatican MS. 6024 (from which Liverani prints this letter as if it had been previously unpublished) has *Arnulfus Lexoviensis*. But the first words of the letter show that the writer had not been long a bishop, whereas Arnulf had held the see of Lisieux since 1141. Giles

was consecrated to Evreux in the current year as the successor of Rotrou, who had been raised to the archbishoprick of Rouen in 1170.

² *absolvi*, Liv.

³ *remedium*, V*.

⁴ *exsequendo*, V*.

⁵ *citra*, L.

graves molestias, et illam sollicitudinem¹ quam in sacrario pectoris vestri, quasi crucem² assiduam, portabatis, ad pacem Cantuariensis archiepiscopi animum gloriosi regis Anglorum, ad preces vestras et juxta vestri formam mandati, divina clementia inclinasset, et, audita pace, omnium bonorum voces exsultarent et corda, et ipse Cantuariensis archiepiscopus salvo, sano, honestoque commeatu transisset in Angliam, et omnes in adventu suo vocem jocunditatis et canticum præstolarentur lætitiæ, versa est in luctum cithara eorum, et tantam regiæ serenitatis perturbationem, afflictionemque ecclesiarum, totiusque populi fere desperationem, accepimus, ut³ non possimus graviter non dolere, quia domini regis offensa omnes qui sub ditione ejus Domino famulantur gravat pariter et offendit; et ipso laborante quiescere nec volumus nec debemus. Quia ergo semel cœpi, loquar ad dominum meum, cum sim pulvis et cinis. Meminerit, quæso,⁴ pater sanctissime, prudentia vestra⁵ quod sancta animalia oculos ante et retro habentia describuntur, et ad designandam munditiam animalium, ungulæ fissuram⁶ legislator non tacuit, ut in⁷ lumine multiplici arduæ discretionis subtilitas, et in fissura ungulæ creditæ nobis⁸ dispensationis moderamen suavissimum designetur. Ad hæc a mente vestra non excidit, quod ubi multorum strages apparet, detrahendum est severitati in pluribus, et occasione⁹ unius personæ non oportet totam domum Domini concuti tam graviter et turbari, præsertim cum¹⁰ rege peccante,¹¹ si viam pacis Cantuariensis agnosceret¹² et diligeret agnitam, plus universali¹³ paci ecclesiæ, plus propriæ, per mansuetudinem discretam consuleret, quam comminationi-

¹ *solitudinem*, V*.² *Dominicam*, ins. O.³ *ut non possumus*, V*, O, Z; *non possumus*, L.⁴ *ergo*, V*.⁵ *tua*, V*.⁶ *fissura*, Liv.⁷ *et*, V*.⁸ *vobis*, V*.⁹ *occasione*, G.¹⁰ *autem*, Liv.¹¹ *pacato*, V*.¹² *cognosceret*, Liv.¹³ *vellet* (for *plus univ.*), V*.

bus coruscando, et omnem potestatis suæ rigorem¹ exserendo² proficiat. De cætero nec novum, nec mirum est, humanum animum falli³ vel fallere. Ad utrumque posuit nobis⁴ cautelam magni consilii Angelus dicens, "Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ."

False
reports as
to the
coronation.

Miror quæ⁵ impudentia vestræ sit serenitati⁶ suggestum,⁷ regem Anglorum⁸ et domini regis Anglorum et principis nostri filium, professionem consecrationis suæ tempore debitam⁹ non fecisse, et juramentum de quibusdam consuetudinibus conservandis præstitisse. In unius negatione et affirmatione alterius pari malignitate grassatum [est].¹⁰ Dico enim vobis coram Deo, et testor¹¹ in animam meam, quod professionem a prædicto¹² domino rege factam audiavi in publico; de juramento autem nec ante¹³ consecrationem, nec tempore consecrationis cui assidue præsens interfui, nec post consecrationem¹⁴ usque in hanc horam,¹⁵ auribus meis vel modicum verbum insonuit. In his omnibus, pater sancte, vigilet et provideat sancta discretio vestra, ut quærat¹⁶ et rogetis quæ ad pacem sunt peregrinantis Jerusalem; ne major in ecclesia Dei scissura fiat et gravior. Tempus est, reverendissime pater, ostendendi et exercendi circa carissimum filium tuum illustrem regem Anglorum apostolicæ viscera caritatis, ut ei respondeat mane justitia sua, humilisque et prompta devotio, quam vobis et ecclesiæ Romanæ tempore opportuno exhibuit,¹⁷ in sinum suum apostolico moderamine convertatur.

¹ *vigorem*, Liv.

² *exerendo*, V*; *exercendo*, L, Liv., G.

³ *posse falli*, V*.

⁴ *vobis*, V*.

⁵ *quod*, Liv.

⁶ *sanctitate*, Z.

⁷ *suggestit*, Liv.

⁸ *Anglorum . . . filium*, L; *nostrum, filium regis nostri*, V*.

⁹ *debito*, Liv.

¹⁰ *grassatum*, V*; *quassatum*, O, V, Z (omitting *est*).

¹¹ *et testor*, V*; om. al.

¹² Om. V*.

¹³ *post*, L, G.

¹⁴ *cui . . . consecrationem*, Vom. al.

¹⁵ *horam*, O, V*; om. V; *diem*, L, G.

¹⁶ *geratis*, V*.

¹⁷ *ut*, ins. L, Liv.; om. O, V*.

DCCXXXI.

ARNULFUS LEXOVIENSIS EPISCOPUS AD ALEXANDRUM
PAPAM.^a

(MS. Vat. 6024, 67, 147 ; Liverani, 583.)

Reverendissimo domino suo et patri Alexandro, Dei gratia catholicæ ecclesiæ summo pontifici, Arnulfus, Lexoviensis ecclesiæ humilis minister, salutem, et debitam cum omni devotione obedientiam.

Quanta sollicitudine et diligentia, quibus modis et artibus, ad pacem Domini Cantuariensis post egressum ejus laboraverim, manifestis rerum liquet indiciis, adeo ut id nec¹ imperitia debeat ignorare, nec ingratitudo valeat diffiteri. Licet enim apud principum celsitudinem periculosa sit libertas consilii, præsertim cum crebris exacerbationibus in perpetuas inimicitias odia convalescent, accessi tamen frequens et sedulus intercessor, simulando plerumque, dissimulando sæpius, sicut humana mos est ingenia variare, ubi directis² rationibus suisque modis infructuose veritas expeditur. Tanta quippe nominis illius apud regis domesticos invidia percrebuerat, ut regi et regno putaretur infestus quem vel zelus ecclesiasticæ pacis, vel præceptionis vestræ necessitas de eo mentionem facere compellebat. Vicit tamen regem invictissimum vestræ reverentia majestatis, et contra spem multorum, contra opinionem universorum, ex quo Dominus imperavit ventis et mari universa procellarum perturbatio conquievit; vicit enim iram, vicit odium, vicit denique seipsum ad preces vestras rex potentissimus, et præ-

The
writer's
labours for
peace.

The king's
concessions.

¹ non, Liv.

| ² discretis, U.

^a Of this letter there are two copies in the Vatican MS., 6024. The peculiar readings of the second

copy (MS., p. 147) are denoted by U.

The arch-
bishop's
return.

His uncon-
ciliating
behaviour.

Censures
on account
of the coro-
nation.

cedentes acerbitates, ob devotionem vestræ paternitatis clementia commutavit, adeo ut miraretur ipse quod id sibi potuerit imperare vel cujusquam¹ impendere caritati. Inde erat quod personam vestram omni² sibi tempore³ ferventissima caritate credebat fore devinctam, quia soli vobis remisit quod erat humano generi, si peteret, regaturus. Reddita est itaque me præsentē archiepiscopo pax et gratia, et ad ejus voluntatem, per nuntios simul⁴ et litteras, ad universa quæ possederat⁵ restitutus, in Angliam a domesticis regis deductus, ibique, ex utriusque regis mandato, summo cum honore summaque gratulatione receptus est. Facta esse videbatur tranquillitas magna, et in devotionem vestram omnia reducta⁶ erant, et ambo reges ad obedientiam vestram pariter et humiliter inclinati. Ipse vero (quod sine dolore simul⁷ et rubore dicere non possumus) portavit in manibus ignem et gladium, et qui venisse sperabatur in benedictionibus, tranquillæ pacis initia visus est maledictionibus infecisse; vestræ, ut aiunt, indulgentiæ beneficiis abusus, qui rescriptum, quod ut pax fieret datum credimus, ad pacis læsionem non distulit retorquere. Ecce enim in pace amaritudo amarissima et ob novi regis consecrationem, postquam,⁸ inter regem et archiepiscopum compositum est, quam⁹ etiam¹⁰ ex conscientia vestra et mandato novimus processisse, quidam episcoporum ab episcopali dignitate suspensi sunt, quidam anathematis vinculo gravius¹¹ innodati, quasi in¹² ipsa consecratione aliquid ecclesiasticæ deperierit dignitati.¹³ Loquor ergo, licet id præsens non viderim, quod per religiosas venerandasque

¹ *et utcumque*, Liv. (for *vel cujusq.*).

² *Dei*, Liv.

³ *ipse*, Liv.

⁴ *fuit*, Liv.

⁵ *possiderat*, Liv.

⁶ *deducta*, V*.

⁷ *similiter*, Liv.

⁸ *pro qua*, L.

⁹ *quem*, L.

¹⁰ Om. V*.

¹¹ *graviter*, L.

¹² *quia* for *quasi in*, L.

¹³ *dignitatis*, L.

personas, omnique majores exceptione, mihi fideliter innotuit. Nihil unquam in consecrationibus regum ^{Regularity of the coronation.} exigi solet aut requiri, quod a consecrando non fuerit diligentius requisitum et exuberantius adimpletum. Juravit enim filius, patre id affectuosius¹ mandante et districtius imperante, utraque manu super sanctum altare, coram positis evangeliis et sanctorum reliquiis, quicquid ecclesiasticæ libertatis vel dignitatis in canone continetur; quia, quem² ritu Christiano consecrari postulabat, Christianis profecto legibus voluit subjacere. Nihil ibi omnino de quarumlibet³ consuetudinum sonuit diversitate, super qua⁴ beatitudinem vestram, sicut ex tenore rescripti datur intelligi, fraudulenter novimus circumventam. Nihilominus tamen episcopi non conventi,⁵ non citati, inauditi, subito sagittati sunt, et humiliati pedes eorum in compedibus, qui mandatis apostolicis obsequium fideliter præstiterunt, et uterque regum gravi mœrore confectus, qui in ignominiam suam quod actum est existimant plenius redundare. Facta sunt ergo novissima pejora prioribus, quoniam una prius ecclesia laborante, multis modo perniciēs imminet et lamentum, cum in hoc facto circa⁶ personas ecclesiasticas ambo reges ad graves inimicitias provocentur.

Supplicamus ergo dilectissimæ nobis paternitati vestræ, cui omnium ecclesiarum et personarum curam ^{The pope is requested to restrain the archbishop.} a Domino commissam esse cognovimus, quatenus auctoritas vestra, quæ regis celsitudinem ad misericordiam potuit inclinare, sacerdotis animositatem temperet et refrænet, ne subita pacis insperatæ lætitia, quam de vestra benignitate percepimus,⁸ in eam crescat insolentiam, ut confidentia gratiæ vestræ bella regibus inducat et regnis; quia noster et multorum metus est

¹ *affectuose*, L.² *quoniam*, L.³ *quantarumlibet*, L.⁴ *quo*, L.⁵ *convincti*, L.⁶ *contra*, L.⁷ *causam*, L.⁸ Corr. from *suscipimus* in V*

ne scintillula¹ hæc ad incendium coalescat,² nisi discreta severitas celerius³ hominis illius fervorem⁴ temperet et compescat audaciam. Omnipotens Dominus personam vestram ecclesiæ suæ per multa tempora conservet incolumem.⁵

DCCXXXII.

ROTRodus ROTHOMAGENSIS ARCHIEPISCOPUS AD ALEXANDRUM PAPAM.

(V*. 146 ; Liverani, 759.)

The writer's exertions for the reconciliation.

[Rothomagensis]⁶ domino papæ.

Noverit serenitas vestra, quod in reformatione pacis inter dominum regem Anglorum et venerabilem fratrem nostrum Cantuariensem archiepiscopum, juxta mandatum vestrum, diligentem adhibuimus sollicitudinem, et in ea perquirenda frequentem sustinuimus mentis angustiam, et non modicum corporis laborem, et plurimas expensas.

His regret at Becket's course after returning to England.

Ipse vero, pace reformata, cum gratia regis in Angliam rediens, durum et triste dedit sui adventus principium. Nam statim in suo ingressu omnes episcopos Angliæ suspendit, et quosdam excommunicavit, auctoritate litterarum vestrarum ; et quas⁷ a sanctitate vestra ad pacis reformationem, si nondum facta esset, receperat, eis usus est in gladium ultionis. Unde dominus rex non modicum turbatus et iratus est, videns agi contra coronam filii sui, et, ab ipso cui pacem concesserat et a quo pacem expectabat, omnia turbari. Porro pro certo teneatis, quod rex junior in coronatione sua manifeste juravit se observaturum

What was sworn at the young

¹ *scintilla*, V*.

² *convalescat*, L.

³ *celeriter*, L.

⁴ *fervorem hominis illius*, L.

⁵ *Omnipotens . . . incolumem*, om. V*.

⁶ This word is written in a later hand.

⁷ *quos*, Liv.

omnia ecclesiæ jura, sicut in antiquo et communi king's
 consecrationis canone continetur, neque de novis con- corona-
 tione.
 suetudinibus mentio¹ aliqua facta est. Supplicamus The pope's
 itaque paternitati vestræ gravi precum instantia, quate- influence
 nus mala ista efficaciter avertatis, ipsum auctoritate requested.
 vestra ab hujusmodi calumniis reprimendo, ne unius
 audacia in perniciem totius regni convertatur, et fiat
 novissimus error pejor priore.

 DCCXXXIII.

ARNULFUS LEXOVIENSIS EPISCOPUS AD THOMAM CAN-
 TUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(V*. 60 ; Liverani, 580.)

Venerabili domino et patri suo T[homæ,] Dei gratia
 Cantuariensi, Arnulfus, Lexoviensis ecclesiæ humilis
 minister, salutem et debitam cum plurima devotione
 reverentiam.

Lator præsentium, magister Edvardus,² cum ex con- In behalf
 cessione abbatis Beccensis, et officialis vestri qui tunc of a priest
 præsidebat donatione, ecclesiam de Sutremonde (?), ut who had
 asserit, percepisset, exsilii vestri tempore, pravorum lost his
 quorundam hominum violentia spoliatum et ejectum prefer-
 ment.
 fuisse, miserabiliter lamentatur. Quoniam ergo parti-
 iceps fuit tribulationis, precibus nostris coadjuvantibus,
 particeps desiderat esse consolationis ; quamvis calami-
 tatem eam³ credamus apud clementiam vestram per
 se posse facillime quod postulat impetrare.

¹ *mutatio*, Liv. (It will be seen
 that this mistaken reading entirely
 reverses the meaning.)

² Or *Evrardus*, as L. reads it.

³ So Liv. ; *mean*, MS.

Beche dies

DCCXXXIV.

ALEXANDRO PAPÆ LUDOVICUS REX FRANCIE.

(A. 128 ; C. 195 ; Z. v. 82 ; Lup. v. 78 ; G. Fol. 503 ; R. Hoveden, ii. 18.)

Domino¹ et patri sanctissimo Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Ludowicus, eadem gratia Francorum rex, salutem et debitam reverentiam.

Crying for
vengeance
on the
murder of
the arch-
bishop.

Ab humanæ pietatis lege recedit filius, qui matrem deturpat,² neque Creatoris beneficii reminiscitur, qui de³ sanctæ ecclesiæ illata turpitudine non tristatur. Unde⁴ specialius est condolendum, et novitatem doloris excitat inauditæ⁵ novitas crudelitatis; quoniam in sanctum Dei insurgens malignitas in pupillam Christi gladium infixit, et lucernam Cantuariensis ecclesiæ non tam crudeliter quam turpiter jugulavit. Excitetur itaque⁶ exquisitæ genus justitiæ, denudetur gladius Petri in ultionem Cantuariensis martyris, quia sanguis ejus pro universali clamat ecclesia, non tam sibi, quam universæ ecclesiæ conquerens de vindicta. Et ecce ad tumulum agonistæ, ut⁷ relatum est nobis, divina in miraculis⁸ revelatur gratia,⁹ et divinitus demonstratur, ubi humanitus¹⁰ requiescit, pro cujus nomine decertavit.¹¹ Latores vero¹² præsentium patre orbatu vestræ pietati seriem [hujus¹³ nefandi actus] indicabunt, et testimonio¹⁴ veritatis aurem mitissimam

¹ Domino . . . sanctissimo, Z;
om. A, L.

² deturbat, L.

³ de, om. A, L.

⁴ verum, C, O; unde, A, L.

⁵ inauditæ novitatis crudelitas, C;
inaudita novitas crudelitatis, A, L.

⁶ itaque, Z; om. C, L.

⁷ ut revelatum est nobis, A, V,
O, L; ut nobis a multis relatum est,
C.

⁸ multis for miraculis, C.

⁹ gratia, A, L; gloria, C.

¹⁰ humanitus, O, C, A, Z; huma-
tus, L.

¹¹ certavit, C.

¹² vero, om. C.

¹³ hujus . . . actus, C; om. A,
L.

¹⁴ testimonio itaque, L (omitting
et).

adhibete, et tam de isto negotio quam de aliis, ipsis tanquam nobis credite.

Valeat¹ paternitas vestra [et in vindicta invigilet.]

DCCXXXV.

ALEXANDRO PAPÆ WILLELMUS SENONENSIS ARCHIEPISCOPUS.^a

(Herb. 33 ; Lup. v. 80 ; Z. v. 84 ; R. Hoved. ii. 22.)

Amantissimo patri ac domino Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Willelmus, Senonensis ecclesiæ humilis minister, spiritum consilii et fortitudinis, cum omni obedientiæ famulatu.²

Inter scribendum hæc, immo prius quam scriberem, Tidings of the murder. mox steti et hæsi, dubius admodum quo dictionis genere nuper patrati sceleris atrocitatem, et supplicii in christum Domini recenter illati immanitatem, clementiæ vestræ oculis præsentarem. Et profecto arbitror clamorem mundi jam vestræ sanctitatis aures implevisse, utpote qui in mundi specula residetis, qualiter nominatissimus³ ille, non rex Anglorum,⁴ sed angelorum⁵ potius et⁶ Christi inimicus, proxime sit malignatus in sancto, in filio dexteræ tuæ, quem confirmasti tibi. Cujus⁷ de mundo hoc excessum et excessus modum, et si forte ex aliquorum diverso, sive etiam

¹ *Valeat . . . invigilet*, C; om. A, L; *Valeat pietas vestra*, B (omitting the rest); *Valeat paternitas tua*, Z.

² *Amantissimo . . . famulatu*, Hoved. (The smaller differences between Hoveden's text and that here given are not noticed.)

³ *nominatissimus*, P; *famosissimus*, Z, L.

⁴ *Anglorum*, P; *Angliæ*, L.

⁵ *angelorum*, V, Z; *Anglorum*, P, L.

⁶ *totius*, ins. P; *totius corporis*, fl.

⁷ *forte*, ins. P.

^a The authorship of this letter is claimed for Herbert of Bosham by the C.C.C. MS.—“Epistola hæc in persona Willelmi Senonensis archiepiscopi ad Alexandrum papam contra interfectores S.

“Thomæ Cantuariensis archiepiscopi copi et martyris”; and the same writer's later narrative (vol. iii., p. 487, *sqq.*) has much in common with the letter.

Dec. 29.

adverso relatu acceperitis, quod mihi, ab his qui interfuerant, innotuit certius, fidelius intimo, et patrati sceleris ordinem paucis explico, cujus tamen immanitas excogitari non potest. In Natali Domini, proxima post festum Innocentium die, sole¹ occidente circa horam vesperorum, intromissi² spiculatores quatuor,³ qui primi fuerant, ad fortem illum Christi athletam terribiliter admodum et fastuose accesserunt, quorum hic intersero nomina, ut eorum memoria sit in maledictione perpetua: Wilhelmus de Traci, Reginaldus Filius Ursi, Hugo de Morevilla, Ricardus Brito.⁴ Qui in primo accessu⁵ a sancto viro salutati non resalutaverunt, utpote qui, jam vias perditionis ingressi, manifeste respuebant salutem, quin potius cervicose nimis et aspere intonuerunt,⁶ sciscitantes si episcopos suspensos sive excommunicatos ad regis esset illico absoluturus mandatum. Quo modeste respondente id ad singularis primatus vestri spectare censuram, nec sibi aliquid vendicare ubi tanta intervenisset auctoritas, mox ipsum ex parte regis diffiduciaverunt, et continuo exierunt ad cohortem,⁷ militibus qui de familia hominis Dei erant, super vitæ periculo et bonorum omnium proscriptione, in exitu suo, ex parte regis præcipientes ut ipsi pariter exirent, et rei eventum tacite⁸ et patienter expectarent. Publice autem per civitatem simile regis exivit edictum. Singularis vero ille in nostris diebus athleta Christi qui⁹ minas principum sprexit, de loco ipso ubi jam velut mortis exceperat nuntium,¹⁰ ad multam instantiam, vix egredi compulsus est, et

¹ *inclinata jam die* (for *sole occidente*), P.

² *intromissos*, P.

³ *duntaxat*, ins. P; *tres duntaxat*, H.

⁴ *Ric. Brito*, om. H.

⁵ *primo accessu*, Z, H; *accessu*, om. L; *ipso accessu*, P.

⁶ *intonuerunt*, P, V, Z; *in introitu*, L.

⁷ *curtem*? In the Life, Herbert says, "prope hortum collegerunt cohortem."

⁸ *tacite et patienter*, P; *taciti et patientes*, L.

⁹ *qui*, P; om. Z, L, which have *et before de*.

¹⁰ *initium*, H.

hoc quidem ne consummari videretur invitus. Deo itaque melius dispensante, metropolitanam¹ ecclesiam, in ipsius Christi honore dedicatam, ingressus, ibidem christus Domini pro nomine Christi meruit immolari, ubi quotidie immolatur² et³ Christus. Et sacerdos ille Altissimi, stans ante altare, et crucem, quam ante se gestare consueverat, brachiis suis complectens, et orans, voluntarie se ipsum inter crucis et altaris cornua pacificam Deo hostiam obtulit. Nam, appropinquante jam hora [passionis⁴], ipse, flexis⁵ genibus extento collo et curvata cervice, calicem salut(ar)is accepit, et a quatuor⁶ prænominatis spiculatoribus decalvatus est, prius tamen probris et contumeliis multis affectus, ut nec ullo⁷ passionis Domini sui⁸ titulo fraudaretur. Cujus⁹ ut in ipso adhuc forma magis claresceret, eadem hora pro occisoribus suis exoravit, adjiciens etiam et affectuosissime supplicans, ut¹⁰ saltem familia sua servaretur illæsa. Solus¹¹ itaque pontifex non sine sanguine intravit in sancta.

Et quia post viri sancti transitum, operante Domino, memoranda quædam, ex crebra multorum relatione, audivimus accidisse, omnino præteriri non debent. Dicitur namque et constanter asseritur post passionem suam multis apparuisse in visu, quibus perhibet¹² se non mortuum esse, sed vivere, et non vulnera, sed vulnerum tantum cicatrices ostendat.¹³ Age igitur,

¹ *metropolicam*, Z.

² *immolatur*, V, P, Z; *immolans*, L.

³ *et Christus . . . complectens*, P, H; om. al.

⁴ *passionis*, H.

⁵ *flexis genibus*, P; om. al.

⁶ *tribus*, H.

⁷ *isto*, P.

⁸ *Dominicæ*, P; *Domini sui*, al.

Cujus . . . saltem, P; *Denuntiavit etiam*, al.

¹⁰ *ut a malis præsentibus ejus familia servaretur illæsa*, H.

¹¹ *illæsa*, P, Z; om. L.

¹² *probet*?

¹³ *ostendat*, V, Z; *ostendit*, L; *ostendat*, H. Here H has the following passage, which may be safely regarded as a later insertion:—"Inter quos veterano cui-
dam monacho nomine Neel manifeste apparuisse dicitur; sed
qualiter hoc, non edissero, ut
evitetur longitudo sermonis; sed

Vengeance
demanded.

o homo Dei, quorum tenes sedem, indue¹ fortitudinem, o fili excussorum. Hinc misratio, inde te moveat indignatio. Unam debes filio, alteram tyranno. Et hujus in terris auge gloriam, quem de cælis tam mirabiliter glorificat Deus. Illi vero præsta ignominiam, qui in terra sua² tam horribiliter persecutus est Deum. Qui in visceribus propriæ matris proprium peremit patrem, qui proprii ventris tui concussit³ latera, excussit viscera, et conculcavit in terra filium tuum quem sicut mater unice diligebas, et, nescio per quos incircumcisos et immundos, tam perfide, et tam inhumane mactavit, patris non reveritus offensam, nec miseratus ætatem. Quorum igitur sortitus es⁴ ministerium, sortiaris et zelum, et quia cernis Achab scelus, Helix te apprehendat æmulatio. Occidit enim Achab, et possedit. Sed Achab quid? Totius quippe patrati sceleris facie operose perpensa, Achab ab ipso justificatus est. Istud siquidem est, quod inter omnia quæ leguntur sive referuntur sceleratorum scelera longe primum obtinet locum, quod omnem Neronis nequitiam, Herodis⁵ sævitiam, Juliani perfidiam, sacrilegam etiam Judæ proditoris prodicionem⁶ excedit. Vide siquidem qualis persona et in quali ecclesia perempta sit; quale etiam tempus ad patrandum scelus elegerit tyrannus; natale videlicet Domini, et proximam post sanctorum Innocentium diem, ut novus ex

“ horum bajuli fideliter et patenter
“ exponent. De cæco vero quodam,
“ qui, mox passione consummata,
“ crudo adhuc sanguine oculos per-
“ linens oculos et visum recepit,
“ omnino auditum est. De cereis
“ etiam circa corpus positis et ex-
“ stinctis, sed postea per se reac-
“ cens, non infida multorum re-
“ latio est. Et, quod majus est
“ adhuc gaudium, et miraculum
“ habet; expletis omnibus circa
“ corpus humanitatis obsequiis,

“ cum jam in choro jaceret super
“ feretrum, circa auroram, levata
“ manu dextera, benedictionem de-
“ dit.”

¹ *induere*, V, Z; *indue*, L; *er-
cutere*, H.

² *terris* (for *terra sua*), H.

³ *concussit*, V, Z; *contorsit*, L.

⁴ *es*, om. L.

⁵ *Herodis sævitiam*, Z; om. L,
H.

⁶ *prodicionem*, Z; *perditionem*,
L.

veteri nostris diebus suscitaretur Herodes. Pax etiam publice data proditorem nihilominus non revocavit a scelere; qui, tanquam per se non satis insaniret, vesaniæ suæ instigatores habuit dantes sibi cornua peccatori, falsos videlicet illos, et ab omni ecclesiarum orbe perpetuo detestandos fratres, Rogerium videlicet Eboracensem archidiabolum, et Londoniensem et Saresburiensem, non episcopos, sed apostaticos, qui filium tuum, fratrem suum Joseph, non mystice¹ sed in veritate, occiderunt, patris jam senis nec maledictionem metuentes, nec dolori vel ætati parcentes. Quorum vita præsens ut in amaritudine perpetua sit, et memoria eorum in maledictione æterna, vestra statuatur,² pater sancte, sancta consolatio. Præsentium portitores, magistrum Alexandrum et magistrum Gunterium, viros probos et industrios, qui sancto Dei martyri in vita sociati sunt et in morte separari non possunt, vestræ commendatos esse charitati officiose imploro, quibus quæ litterarum garrulis apicibus committere nolui, instillavi secretius, vobis in aure revelanda.

This letter
carried by
Alexander
and
Gunter.

DCCXXXVI.

ALEXANDRO PAPÆ THEOBALDUS BLESENSIS COMES.³

(C. 196; Z. v. 85; Lup. v. 81; R. Hoved. ii. 20; Thom. 356.)

Reverendissimo⁴ domino suo et patri Alexandro, Dei gratia⁵ summo pontifici, Theobaldus Blesensis comes, et regni Francorum procurator, salutem, et debitam cum filiali subiectione reverentiam.

¹ *vendiderunt*, ins. H.

² H concludes:—*pater sancte, auctoritas pariter et austeritas efficiat. Valeat sanctitas vestra, pater sancte.*

o 12478.

³ *Bleseiter* for *Blesensis comes*, L.

⁴ *Reverentissimo*, O. The heading in C is *Domino papæ Theob. . . . Franciæ procurator.*

⁵ *Dei gratia*, Z.

Requiring
vengeance.

Vestræ placuit majestati, quod¹ inter dominum Cantuariensem² et regem Anglorum³ pax reformaretur, et integra firmaretur concordia. Itaque juxta vestri tenorem mandati illum rex Angliæ vultu hilari, fronte læta et pacem spondente et gratiam sibi referente recepit. Huic⁴ paci et concordie adfui, et me præsentem dominus Cantuariensis apud regem de coronatione filii sui conquestus est, quem voto festinante et ardente⁵ desiderio in culmen regie dignitatis fecerat promoveri. Hujus autem injuriæ reus et sibi⁶ male conscius, rex Angliæ juris et satisfactionis ipsi⁷ Cantuariensi pignus dedit. Conquestus est etiam de episcopis⁸ qui contra jus et decus Cantuariensis ecclesiæ novum regem in sedem regiam præsumpserunt intrudere, non zelo justitiæ, nec⁹ ut Deo placerent, sed ut tyrannum placarent. De illis vero liberam et licitam¹⁰ rex ei concessit potestatem, ut ad vestræ et suæ potestatis arbitrium, in eos sententiam promulgaret. Hæc siquidem vobis, vel juramento¹¹ vel quolibet alio libuerit modo, attestari paratus sum et sancire. Sic itaque, pace facta, vir Dei nil metuens recessit, ut gladio jugulum subderet, et cervicem exponeret ferienti. Passus est ergo martyrium agnus innocens, crastina Sanctorum Innocentum¹² die. Effusus est sanguis justus, ubi nostræ viaticum salutis sanguis Christi solitus est¹³ immolari. Canes aulici, familiares et domestici regis Angliæ, se ministros regis præbuerunt, et nocentes innocentem sanguinem hauserunt.¹⁴ Hujus

¹ ut, C.

² archiepiscopum, ins. Z, L; om.

O, C.

³ Angliæ, O, Z.

⁴ Hinc, L.

⁵ ardenti, C.

⁶ et sibi, C; sibi et, L.

⁷ domino (for ipsi), C.

⁸ episcopis, C; ipsis, L.

⁹ nec, C; non, L.

¹⁰ licitam, C; licentem, L.

¹¹ vobis vel juramento, Z, L; vidi et audiui, et hoc vel jurejurando, C.

¹² Innocentum, O, Z; Innocentium, L.

¹³ Christo solebat, C (omitting sanguis); solebat, Z.

¹⁴ fuderunt, C; effuderunt, L; auzerunt, O; hauserunt, Z.

prodigii modum detestabilem [et inauditam turpitudinem¹] vobis verbo² significarem, sed vereor ne mihi in odio³ adscribatur, et latores præsentium patenter et plenius rei⁴ ordinem evolvent. Ex eorum relatione discetis quantus mœroris cumulus, quanta sit universæ ecclesiæ et calamitas⁵ et maxime Cantuariensis, [quanta etiam totius regni Franciæ, immo, omnium partium mundi ad quas ista pervenerit nequitia et seditio, et querela, et] hanc, salvo pudore, non potest dissimulare Romana mater ecclesia.⁶ Quidquid enim in filiam præsumitur inimicum, redundat in parentem, nec sine matris injuria filia captivatur. Ad vos itaque clamat sanguis justi⁷ [et martyris Dei], et flagitat ultionem. Vobis ergo, pater sanctissime,⁸ adsit et consulat [super⁹ vindicta facienda] Pater¹⁰ omnipotens; et¹¹ qui filii sui cruorem mundo impendit, ut mundi noxas¹² detergeret et deleret maculas peccatorum, ille vobis [sufficientis]¹³ vindictæ voluntatem insinuet,¹⁴ et suggerat¹⁵ facultatem, ut ecclesia inauditi [et¹⁶ nefandi] sceleris confusa magnitudine, districta [inaudita,¹⁷ et toti mundo jocunda] hilarescat ultione. Valeat¹⁸ sanctitas vestra, et sicut vos decet facite.

¹ et . . . turpitudinem, C.

² verbo, Z, L; his litteris, C; præsenti scripto, Z.

³ ne mihi odio a serpente cujus nec odio [odia?] timeo nec annorem volo, ascribatur, C; in om. before odio, Z.

⁴ hoc vobis indicabunt, C; rei . . . evolvent, L.

⁵ martyris Cantuariensis calamitas, O, V, Z; mart. cal. (omitting Cantuariensis), L. The words in brackets (probably the amplification of a later scribe) are from C.

⁶ Hinc salvo pudore dissimulare ratio non debet, nec potest Rom. m. eccl., C.

⁷ justi et martyris Dei, ins. L.

⁸ sanctissime, L; piissime, C.

⁹ super . . . facienda, ins. C.

¹⁰ Pater omnip., L; omnip. et misericors Dominus, C.

¹¹ et, L; om. C.

¹² noxius, V.

¹³ sufficientis, ins. C.

¹⁴ insinuat, C.

¹⁵ suggeret, V, O.

¹⁶ et nefandi, ins. C.

¹⁷ inaudita . . . jocunda, ins. C.

¹⁸ Valeat . . . facite, L; Valete, et sicut decet sanctitatem vestram, et dignitatem totius Curie Romanæ, studete, C.

DCCXXXVII.

ANONYMI AD ALEXANDRUM PAPAM.

(G. Fol. 501.)

The arch-
bishop's
return to
England
and his
death.

Eram magnificentiæ vestræ quædam cum tranquillitate mentis intimaturus, sed inopinus miserandæ rei eventus interceptit calamum, et propositam tanto domino jocunditatem in lacrimarum materiam commutavit. Ecce enim omni præditus morum et pectoris honestate, magnifici cordis vir ille Thomas Cantuariæ præsul et apostolicæ sedis legatus, hoc voto ad curam pastorem remearat, ut omnes omnino cogitatus suos in Domino conjectans, quæque secundum Deum et ad honorem ecclesiæ disponere procuraret, nec quæ sua sed quæ Jesu Christi et fore cognosceret, equitatis libramine ponderaret, et qui stimulis leoninæ feritatis agitatus dicebatur ab æmulis rediisse, columbinæ simplicitatis amator, agnina mansuetudine mitescere liquido probabatur. Hunc in hunc modum mitem et mansuetum gens quædam ferocitate sacrilega, forsitan secta scelerosa, renitentem et volentem ferre se facinorosis obvium in ipsam, proh dolor! individuae Trinitatis ecclesiam, a clericis suis qui secum erant coactum, ante altare compulerunt, alloquentes eum in hæc verba, gladiis extractis: "Fuge, proditor, ecce mors sæva tibi imminet": quæsito prius propter monachorum multitudinem, qui aderant et clericorum: "Ubi est archiepiscopus"? Quibus ipse taliter, demisso quidem sed audibili valde sermone, respondit: "Ego sum; et tu, O Reginalde, cum complicibus tuis vade retro, quia nescitis quid facitis. Verumtamen si me quæritis occidendum, ne ceteros contingatis. In nomine ejus mortem excipere paratus sum, qui pro me servo suo mori dignatus est": et porrectum caput spiculatori porrexit feriundum, qui

mox, amputata ad modum coronæ cervicē,¹ confusis sanguine commixtum et cerebro, tanquam ad orandum pronus in pavimento corpus, in sinum Abrahæ spiritum collocavit. Ego utique his nequaquam interfui, sed eodem die Cantuariam veni, corpus exanime cum singultibus et fletu conspicatus sum, habitudinem vero faciei quantum cruoris labefacto sinebat serenam, et viventis parum ac similem immo, ut verum fatear, adstantibus quasi conquerens viva voce videbatur audiri: “Vindica, Domine, sanguinem servi tui, qui effusus est.” Præconsideret igitur provida bonarum mentium et stabilita discretio, quæ tempora tanti sceleris immanitatem commutari: sua enim diei malitia non sufficit: a primitiva enim persecutorum rabie tam horrendum nefas inauditum est perpetrari: fabulis deest solum ut qui locus raptores, fures, homicidas, et quantumlibet sceleratos inconcussa pace tuetur, innoxium virum, mitem, pacificum, ecclesiæ rectorem, piaculari flagitio repræsentet. Præsagiat prævisionis vestræ sagax indago, si est dolor, sicut ille, quem hæc furoris mendacia creditur esse paritura. Quippe si dominus rex senior factionem hanc nefariam suam, quod Deus avertat, ratihabitione confirmet: quod enim ex mandato ejus hoc facinorosum opus processerit, nefas est opinari. Verumtamen ratihabitio comparatur mandato, totius Anglicanæ regionis universitas alterutri duorum incommodorum necessitate succumbet: aut enim miserandæ mentis excæcatione sedis apostolicæ disciplinam et devotionem et obedientiam abjurabit, aut irregressibiliter dispensatione tantum exulabit. Longe etenim minus malum est proscriptionis incommodo et substantiæ totius tempestate multari, quam post agnitam veritatem ignominiose retrogradari.

¹ *amputato . . . vertice ?*

DCCXXXVIII.

ALEXANDRO PAPÆ ERNULFUS LEXOVIENSIS EPISCOPUS
POST MORTEM SANCTI THOMÆ.

(Arn. 55; C. 186; Z. v. 83; Lup. v. 79.)

Carissimo¹ domino et patri Alexandro, Dei gratia
catholicæ ecclesiæ summo pontifici, Arnulfus² Lexovi-
ensis ecclesiæ humilis minister, salutem et debitam
cum omni devotione obedientiam.

Henry's
behaviour
on hearing
of the
murder.

Cum, apud regem³ nostrum pariter congregati, de
magnis ecclesiæ regnique negotiis tractaturi credere-
mur, subitus nos de domino Cantuariensi rumor lamen-
tabili mœrore perfudit, adeo ut in momento securitas
in stuporem, et consultationes in suspiria verterentur.
Per aliquos enim ab Anglis⁴ revertentes certa rela-
tione didicimus, quod quidam inimici ejus, crebris (ut
ajebant) exacerbationibus ad iracundiam et amentiam
provocati, temere in eum irruptione facta, (quod sine
dolore dicere non possumus nec debemus) personam ejus
aggredi et trucidare crudeliter perstiterunt. Ad regis
denique notitiam rumor infaustus, quibusdam perferenti-
bus, penetravit; quoniam ei non licuit ignorare quod ad
ejus vindictam, jure potestatis et gladii, videbatur spe-
cialius pertinere. Qui statim, in primis nefandi sermonis
initii, ad omnia lamentationum et miserationum genera
conversus, regiam prorsus majestatem, quasi cilicio im-
mutans et cinere, multo fortius amicum exhibuit quam
principem, stupens interdum, et post stuporem ad ge-
mitus acriores et acerbiores amaritudines revolutus.
Tribus fere diebus conclusus in cubiculo, nec cibum
capere nec consolatores admittere sustinuit, sed mœstia
perniciosa⁵ voluntariam sibi perniciem indicare

¹ *Carissimo* . . . *obedientiam*, C.

² *Arnaldus*, C.

³ *dominum* ins. before *regem*, Z.

⁴ *Anglia*, C; *Anglis*, V, O, L.

⁵ *pernitore*, C.

pertinaciter videbatur. Miserabilis erat malorum facies, et anxia vicissitudo dolorum, quoniam qui sacerdotem lamentabamur primitus, de regis salute consequenter cœpimus desperare, et in alterius nece miserabiliter utrumque credebamus¹ interisse.² Porro querentibus amicis, et episcopis maxime, quod eum ad se redire non permitteret, respondit se metuere ne³ sceleris auctores et complices, veteris rancoris confidentia, impunitatem sibi criminis promississent: licet ipse novas inimicitias recentibus injuriis et frequentibus maleficiis compararet, arbitrari se nominis sui famam et gloriam maledictis æmulatorum⁴ respergi posse, et confingi id ex ejus conscientia processisse; sed omnipotentem Deum se testem invocare in animam suam, quod opus nefandum nec sua voluntate nec conscientia commissum est, nec artificio perquisitum, nisi forte in hoc delictum sit, quod adhuc minus diligere credebatur. Super hoc quoque se judicio ecclesiæ prorsus exponere, et humiliter suscepturum quidquid in eo fuerit salubriter statuendum. Communicato igitur⁵ consilio, in hoc universorum consultatio conquievit, ut sedis apostolicæ sapientiam et auctoritatem consuleret, quam spiritu sapientiæ, et potestatis plenitudine Christiana fides prædicat abundantius redundare, et apud eam suam studeat innocentiam modis legitimis et canonicis approbare. Supplicamus ergo quatenus, secundum datum a Deo vobis spiritum consilii et fortitudinis, tanti sceleris auctoribus secundum facti immanitatem severitas vestra retribuatur, et suam innocentiam regi pietas apostolica in⁶ statu suo velit affectuosius conservare. Omnipotens Deus personam vestram ecclesiæ suæ per multa tempora conservet incolumem.

A word for
the king.

¹ credebamus, C; credebam, V.
O.

² interisse, C; interiisse, L.

³ ne, om. C.

⁴ æmulatorum, C; æmulatorum, L.

⁵ sibi, C; igitur, L.

⁶ et, L.

DCCXXXIX.

HENRICUS ANGLORUM REX AD ALEXANDRUM PAPAM.

(Martene, Thes. Anecd. i. 559.)

Alexandro Dei gratia summo pontifici H[enricus] rex Anglorum, et dux Normannorum et Aquitanorum, et comes Andegavorum, salutem, et debitam devotionem.

Exculpating himself as to the murder.

Ob reverentiam Romanæ ecclesiæ et amorem vestrum, quem Deo teste fideliter quæsivi, et constanter usque modo servavi, Thomæ Cantuariensi archiepiscopo, juxta vestri formam mandati, pacem et possessionum suarum plenam restitutionem indulsi, et cum honesto comœatu in Angliam transfretare concessi. Ipse vero in ingressu suo, non pacis lætitiâ, sed ignem portavit et gladium, dum contra me de regno et corona proposuit quæstionem. Insuper meos servientes passim sine causa excommunicare aggressus est. Tantam igitur protervitatem homines non ferentes excommunicati et alii de Anglia irruerunt in eum, et (quod dicere sine dolore non valeo) occiderunt. Quia igitur iram quam contra illum dudum conceperam timeo causam huic maleficio præstitisse, Deo teste graviter sum turbatus. Et quia in hoc facto plus famæ meæ quam conscientiæ timeo, rogo serenitatem vestram ut in hoc articulo me salubris consilii medicamine foveatis.

DCCXL.

ALEXANDRO PAPÆ WILHELMUS SENONENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(O. ii. 130; Z. v. 86; Lup. v. 82; Thom. Ep. 381; R. de Diceto, i. 847; R. Hoveden, ii. 18.)

Sanctissimo domino ac patri Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Willelmus Senonensis ecclesiæ humilis

minister, salutem et debitam cum omni devotione obedientiam.

Vestro apostolatui, pater sancte, data est omnis ^{Henry} potestas in cælo et in terra, gladius anceps in manibus ^{charged} vestris. Super gentes et regna constituti estis ad ^{with the} alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis. Vide ergo domine, et considera quem vindemiaverint¹ ita. Vineam namque domini sabaoth exterminavit aper de sylva, et singularis ferus depastus est² eam. Ecclesia siquidem Cantuariensis, immo universalis ecclesia, sanguine rorantes lacrymas et amaritudine asperas a finibus terræ in conspectu vestro effundit, quia posita est quasi signum ad sagittam, facta est opprobrium vicinis suis, et qui vident eam movent capita sua³ super eam, dicentes, "Ubi est "Deus eorum?" Ipsa autem gemens et conversa retrorsum clamat in auribus Domini⁴ exercituum, "Vindica, "Domine, sanguinem servi tui et martyris Cantuariensis archiepiscopi, qui occisus est, immo, pro libertate ecclesiæ, crucifixus." Pater sancte, verbum horrendum, facinus flagitiosum, enorme flagitium factum est in diebus vestris,⁵ quod quicumque audierit tinnient ambæ aures ejus. Non est auditum in Theman, neque⁶ visum in Chanaan. Alter siquidem Herodes, semen Chanaan et non Juda, progenies viperarum, missis a latere suo lictoribus, signum Dominicæ passionis, quod desuper in vertice gerebat, nequaquam exhorruit profundis exarare vulneribus,⁷ et notis⁸ turpibus cælestem deformare imaginem. Proh dolor! sicut omnis ecclesia sanctorum⁹ asserit, ipsum facit martyrem et¹⁰ pœna pariter et causa; pœna, dolor passionis

¹ *vindemiaverint*, O, Z; *vindemiaverunt*, L.

² *est*, om. V.

³ *sua*, O, V, Z; om. L.

⁴ *Dominus*, V.

⁵ *nostris*, O, Z.

⁶ *neque*, Z; *nec est*, L.

⁷ *muneribus*, V.

⁸ *notis*, L.

⁹ *sanctorum*, Z; om. L.

¹⁰ *et*, Z; om. L.

Vengeance
demanded.

Difference
between
the writer
and the
archbishop
of Rouen.

illatæ ; causa, rigor ecclesiasticæ censuræ ; quia pro lege Dei sui certavit usque ad mortem. Vestra ergo interest, pater clementissime, custos murorum Jerusalem, remedium adhibere præteritis et providentiam futuris. Quis enim locus poterit esse tutus, si rabies tyrannica sancta sanctorum cruentat, et vicarios Christi, columnas¹ ecclesiæ, impune dilacerat ? Insurgant ergo ecclesiasticæ leges, armentur jura cælestia,² introeat in conspectu vestro ultio sanguinis gloriosi martyris qui de Anglia clamat. Clamabit siquidem, et commovebit non solum terram sed et³ cælum, et sic nostro consulite dolori, ut honestati vestræ pariter consulatis et saluti ecclesiæ. De cætero sanctæ paternitati vestræ insinuare dignum duximus, quod cum domino Rothomagensi et nobis in mandatis dederitis ut terram regis Angliæ cismarinam, si pacem, quam gloriosæ memoriæ domino Cantuariensi promiserat,⁴ non observaret, sub interdicto poneremus,⁵ adjicientes etiam quod, si uterque nostrum rei executioni non posset aut nollet interesse, alter nihilominus mandatum vestrum exequeretur ; prædictus Rothomagensis, postquam litteras vestras ei præsentari⁶ fecimus, nobis significavit quod Senonas veniret, et juxta formam mandati apostolici procederet. Cum autem illuc⁷ venisset una cum Ernulfo Lexoviensi, et Ægidio Ebroicensi, et Rogero Wigornensi episcopis et aliis quampluribus, tam clericis quam laicis de familia prædicti regis, post multas verborum tergiversationes et excusationes inde diductas,⁸ ad sedem apostolicam appellavit, et se ad præsentiam vestram iter arripuisse respondit, et prædicto regi exacerbationem se nolle infundere acerbiorum. Nos vero, scientes quod vitium paganitatis incurrit quisquis mandatis aposto-

¹ columnas, Z, L ; alumpnos, O,
V.

² ecclesiastica, H.

³ et, Z ; om. L.

⁴ promisit, Z.

⁵ supponeremus, Z.

⁶ præsentari, Z, H ; repræsentari, L.

⁷ illi, V.

⁸ diductas, V, Z ; deductas, L.

licis obedire contempserit,¹ juxta seriem mandati vestri, de communi consilio venerabilium fratrum nostrorum omnium episcoporum, et S. Dionysii, et S. Germani de Pratis, et Pontiniacensis,² [et] Wallacensis³ abbatum, et aliorum quam plurimorum religiosorum virorum et sapientum, in terram ejus cismarinam sententiam tulimus, et memorato archiepiscopo et episcopis ut eam observari facerent, ex parte vestra, injunximus. Scimus enim, quod nec possessiones, sicut promiserat, restituit, nec securitatem, sicut mors martyris indicat, præstitit.⁴ Per Carthusiensem quoque quem ad eum miseramus, nobis significavit quod causam mortis ejus dederat, et quod eum occiderat. Inde est quod clementiæ vestræ supplicamus quatenus prædictam sententiam ratam habeatis, et, sicut majestatem vestram decet, et incolumitati expedit ecclesiæ, eam taliter faciatis observari quod honor Dei et vester conservetur, et nos, qui vestram sanctitatem ea qua scitis devotione amplectimur, minime propter hoc possimus illudi. Valet, et sicut decet majestatem et sanctitatem vestram facite.⁵

The writer
pro-
nounces
an inter-
dict.

DCCXLI

WILLELMUS AD HUGONEM DUNELMENSEM EPISCOPUM.

(C. 189; D. 82; Thom. 354.)

Venerabili patri et domino Dei gratia illustri Dunelmensi episcopo H[ugoni] suus Willelmus salutem, et felices ad vota successus.

Miseranda rumorum novitate turbatus, multoque acrius afflictus quoniam⁶ ea novi mentis vestræ sere-

¹ contemnit, Z.² Ponting', V.Wallacen', Z; Wall' ccim, V;
Wal' Cenon', O; Wall . . ., L.⁴ præstitit, Z; instituit, L.⁵ Per Carthus . . . facite, om. L.⁶ quoniam, D; quam, G.

Meeting of
prelates at
Sens.

Jan. 25.

Difference
as to pro-
nouncing
interdict.

num tristitiæ nubilo caligare, rerum eventus sollicitus exploro, ut si quos vestris auribus offerendos comperero, vobis scripto mediante significem. Noveritis itaque archiepiscopum Rothomagensem et episcopos Wigornensem, Ebroicensem,¹ et Lexoviensem, et clericos Raginaldum Lombardum Ricardum Barre, magistrum Henricum de Norhamptonæ, et plerosque alios, ipso die Conversionis beati Pauli, Senonis² venisse ut,³ animum archiepiscopi Senonensis, qui ibidem eadem die omnes suffraganeos suos ad exsequendum mandatum domini papæ convenerat, vel precibus lenirent; ne sententiam interdicti in terra regis pronuntiarent, vel ipsam sententiam appellatione⁴ suspenderent; qui, nec precibus eorum acquiescens, nec appellationem eorum attendens, expositis in medio litteris sententiam continentibus et appellationis remedium excludentibus, toti terræ regis in partibus transmarinis indixit. Sed non fuit a Rothomagensi recepta sententia; dicebat enim non Senonensi soli sed utrique eorum, litteris illis ad utrumque directis, ferendæ sententiæ auctoritatem et potestatem fuisse collatam. Adjecit etiam mutatum esse casum; præceperat enim dominus papa ut, si Cantuariensis archiepiscopus captus teneretur, prænominata sententia executioni mandaretur. Ad hæc duo in hunc modum respondit Senonensis. Ad primum, quia etsi ad utrumque essent litteræ directæ, tamen in eis continebatur quod si alteruter a ferenda sententia et exsequenda desisteret,⁵ reliquus utrique injunctam præceptionem effectui manciparet. Ad secundum, vero, quoniam si minori casu domini Cantuariensis injuriam dominus papa hac pœna decrevit esse ferendam,⁶ multo fortius in casu majori et tam detestabili hoc idem voluit esse faciendum. Facta tamen appellatione omnes prædicti Romam profecti sunt excepto Lexoviensi.

¹ *Eboracensem*, G.

² *Senonis*, C; *Senonas*, G.

³ *ad*, C, D; *ut*, G.

⁴ *appellatione*, C.

⁵ *desistet*, C.

⁶ *ferendam*?

De domino rege Francorum hoc vobis duxi nuntian-
dum, quoniam proxima die Jovis post Conversionem
beati Pauli profectus est ad colloquium inter ipsum
et imperatorem, petitione ipsius imperatoris habendum,
dominica qua cantabitur *Invocavit*, in confinio regni
et imperii versus Mechisi,¹ ubi speratur de reformanda
unitate et pace ecclesiastica esse tractandum, et inter
ipsos, tum conjugii tum aliis pacis foederibus, amici-
tiam esse firmandam. Inter innumera quæ fama,
immo veritate, docente didici, quoniam cætera vel
modica vel vobis arbitror manifesta, sola prædicta ad
vestram audientiam deferenda decrevi. Valete.

DCCXLII.

ROTRODUS ROTHOMAGENSIS ARCHIEPISCOPUS AD EPI-
SCOPOS ET ABBATES IN TERRA REGIS TRANSMARINA.

(Martene, *Thes.* i. 559.)

R[otrodus] Dei gratia Rothomagensis archiepiscopus
venerabilibus fratribus omnibus episcopis et abbatibus
in terra regis Angliæ cismarina constitutis salutem.

Cum testimonium veritati exhibere debeat unus-
quisque fidelis, hoc præcipue a pontificibus est exigen-
dum. Notum sit itaque serenitati vestræ quod ex
quodam mandato domini papæ domino Senonensi et
nobis directo, licet ipse occasionem sumpserit ferendi
sententiam interdicti in terram domini regis cismari-
nam, nos tamen, quibus æque mandatum fuerat, assen-
sum non præbuimus nec præbemus; immo in præ-
sentia et facie ejus coram multis constanter etiam
recusavimus, et adhuc recusamus; præsertim cum
audierimus dominum regem omni se satisfactioni offe-

The writer
refuses to
concur in
the inter-
dict pro-
nounced
by the
archbishop
of Sens.

¹ *Mechisi*, C; *Meturhisi*, D.

rentem, adeo quod, si lata esset sententia, relaxari deberet.

DCCXLIII.

DOMINO PAPÆ STEPHANUS EPISCOPUS MELDENSIS.

(C. 197; G. Fol. 458.)

The murder.

Licet præsentis negotii magnitudo, pater sancte, verborum prolixitatem exigit,¹ tamen ex multorum relatione, et ex scriptis magnorum virorum quamplurimum ad vos missis, pretiosam in conspectu Domini novi (ut credimus) martyris archiepiscopi mortem tam² plenis innotuisse non ambigimus. Super hoc ipso verbo³ abbreviatum vobis duximus faciendum. Præmittentes igitur de morte illius tanti viri lacrimabilem narrationem, qualiter in crastino Innocentium, infra actum innocentium, inter templum et altare a ministris Herodianæ crudelitatis, ex præcepto regis sui, se in sanguine⁴ ejus grassari⁵ coram omni populo protestantibus, ad solas preces, maxima urgente ne-

Vengeance required.

cessitate, convertimur. Vestram itaque paternitatem, sicut decet, altius moveat sanguis, alterius Abel ab iniquissimo Caim injuste effusus, qui⁶ de transmarinis regionibus ad vos clamare non cessat. Moveat vos etiam totius ecclesiæ communis dolor, et conquestio miserabilis et periculum imminens. Moveat vos regni Francorum subita perturbatio, et super hæc omnia amor Dei et zelus justitiæ, quo in tanto scelere auctore⁷ non minimum exardescere debetis. Vestræ igitur sanctitati, quanto possumus cordis affectu, supplicamus ut sententiam a domino Senonensi, consilio

The interdict.

¹ *exiget*, C.

² *jam plenius*?

³ *verbum*?

⁴ *sanguinem*?

⁵ *quassari*, C; *grassari*, G.

⁶ *que*, C; *qui*, G.

⁷ *auctorem*?

provincialium episcoporum et quorundam abbatum, necnon etiam quamplurium prudentium et religiosorum clericorum, in terram ejus cismarinam juxta mandatum vestrum promulgatam, ratam habeatis et firmiter observari præcipiatis; et quod ab ipso fieri non potuit, vos, cui plenitudo potestatis collata est, supplere non differatis; et ut tyrannus ille talia non exerceat sine damnatione, et novus martyr non fraudetur debita exaltatione, ipsum et totam terram ejus transmarinam ecclesiasticæ censuræ potenter subjiciatis. Seniores etiam populi,¹ a quibus egressa est iniquitas, episcopos scilicet pridem ex parte damnatos, nullo modo prætermittatis; vigilantes ne spiritus mendacii, et humilitas palliata, seu etiam frivolarum terrorinarum, et falsa periculi majoris interpretatio, in tramite justitiæ prudentiam vestram aliquatenus faciat declinare. Valeat sanctitas vestra.

The
bishops de-
nounced.

DCCXLIV.

PETRUS BERNARDI^a GRANDIMONTENSIS MONACHUS AD
WILLELMUM PRIOREM GENERALEM ORDINIS GRANDI-
MONTENSIS.

(Martene, Thes. i. 560.)

Reverendo patri Willelmo priori suo generali frater
Petrus Bernardi ex-generalis meliora quam novit.

Anglorum regis quid faciemus animæ, aliquando
sorori nostræ? Denigrata est super carbones extinctos
facies ejus. Heu! qui nostras fundavit ecclesias, eccle-

The
writer's
distress on
account of
king
Henry.

¹ *populos*, C; *populi*, G. (Cf. Dan. xiii. 5, Vulg.)

The same with Bernard de
Corilo (or de la Coudre), who had
been joined with Simon of Mont-

dieu in a commission for recon-
ciliation.

siam Cantuariensem violavit. Heu! si scires quod novi et portenti fert regis Galliorum aula, obstupesceres. Nam et cæli obstupescunt super hoc cum exprobratione super legatione nostra. Scripsere tum excellentissimus princeps et reverendus pater dominus Henricus de Francia, regis Francorum germanus frater, dux et archiepiscopus Remensis, tum reverendissimus pater Willelmus Senonensis archipræsul, Henricum Angliæ regem interemisse sanctum Thomam Cantuariensem archiepiscopum. Obdormissem utinam solito profundius quando et sanctissimus papa et reverendi Galliorum antistites me ad eundem Henricum miserunt cum domino priore Carthusiæ de Monte-Dei! Utinam reliquissent nos in solitudinibus errantes, absconditos in cavernis et speluncis terræ Grandimontensis! Vide quantum pietatis infundat in cor meum impietas tanta. Jam stylus noster submergitur. Vale, et mecum scribente scribas ad eundem regem, si forte audiat et convertatur. Precor fiat oratio sine intermissione ab ecclesia nostra ad Deum pro me perturbato.

DCCXLV.

WILLELMUS DE TRAHINAC, PRIOR GRANDIMONTENSIS, AD
HENRICUM ANGLORUM REGEM.

(Martene, *Thes.* i. 561.)

Salutem in Eo qui dat salutem regibus Henrico Anglorum regi, graviter laboranti præsertim in interiore homine, frater Willelmus de Trahinac conterritus in Grandimonte vestro prior et peccator.

A church
which
Henry was
building
for the
order is
suspended.

Item, domine mi rex, quid est quod audio de vobis? Nolo vos ignorare quod a die qua didicimus vos lethaliter cecidisse, operarios remisimus devotionis vestræ ædificantes ecclesiam domus tuæ Grandimontis, ne in ullo tecum participes essemus. Considerata siqui-

dem regię vestrę majestatis ingenita bonitate, et collata ex adverso cum horrendi parricidii crimine quo accusaris, non potuit hoc de te sibi suadere anima mea. Quod si insons, Deo gratias, qui dedit nobis famulis tuis desiderium cordis nostri. Si autem proximus et particeps effusi sanguinis, attende, nec remaneas infirmus in luto tanti reatus. Plane nescius sum utrum te conscio tam pessimum facinus designatum fuerit necne. Scribo autem tibi non sine timore et pavore; si enim tanti criminis fautor, ne dicam auctor, esses, nollem nec auderem tecum agere. Quod si, fato nescio quo illud evenerit, doleo sane super te et mortificata bona opera tua, quoniam scriptum est: "Si averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, omnes justitię ejus quas fecerat non recordabuntur." Nul- lum jus, sed nec imperium, teneo in voluntatem tuam; et licet haberem, nullo modo cogerem te. Ingenuus est enim hominis animus; mavult duci quam trahi. Sed si quid valet coram te peccatoris oratio, precor noli perdere fructus bonorum operum tuorum, noli perditam negligere animam tuam, pro qua Christus mortuus est. Convertere et age poenitentiam ab omnibus iniquitatibus, et non erit tibi in ruinam iniquitas. Hodie si vocem Domini audieris et non obduraveris cor tuum, orationes famulorum tuorum Grandimontensium, quas cum jejuniis effundimus et offerimus, ascendent ad Dominum.

DCCXLVI.

PETRUS BERNARDI GRANDIMONTENSIS MONACHUS AD
HENRICUM ANGLORUM REGEM.

(Martene, Thes. i. 562.)

Henrico Anglorum regi pauperrimo pauper et desolatus frater Petrus Bernardi, exprior generalis Grandimontis, suas lacrymas ad cor emolliendum.

The king's
benefits
to the
order.

Ut innumerabilia sunt tuæ devotionis argumenta ita sunt inenarrabilia, O illustrissima sed nunc exaurata Angliæ corona cujus decoris rosæ deciderunt; nimirum quantum nescio quid immensum debemus tibi, O rex; ideo durum Christianæ reipublicæ, immo durissimum, præsertim nobis, audire extra Deum factum, et ab eo projectum ne esset rex, qui finem nobis bona conferendi invenire non potuit, quique in sua magnificentia parum esse judicat nisi innumeris obruendo beneficiis Grandimontensem, aliquando suum, populum nostrum potius oneraret quam ornaret. Tantum, inquam, debemus decoro aliquamdiu diademati tuo quantum non valemus enarrare. At quid tibi et carmini huic? bene quidem incepisse, at defecisse in via Dei retrogredi est. Omnes qui vident incipient illudere tibi, dicentes: "Hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare." At quid laudari hic ab hominibus, quibus qui placere studet servus Christi non est, immo confunditur, quoniam Deus sprexit eum, et in cœlo a Deo reprobat, a quo uno merces est operi nostro, et gloriæ corona de sola manu ejus, animam separari a corpore infirmo dolemus. Potestne a Deo vera hominis forma separata manere? Signatum et sigillatum super nos lumen vultus Dei; peccato fœdatur et obscuratur hæc lux gratiæ, quæ sola serenum confert. Excæcatus ab aulicis verborum lenocinio pater præcipitio proxime collidendus est, quomodo filii suo damnabili silentio eum perire sinent? Vivit Dominus, animam hujusmodi patris ab his filiis requiret Deus. Si tacuerimus,

sceleris arguemur a Deo nuncupante nos canes mutos non valentes latrare, suspendio dignos adjudicabit cum canibus capitolinæ arcis custodibus. Quidnam est hoc verbum quod dictum est pauperibus Grandimontensibus? Quomodo evanuit? Promiseras patri Simoni, The king's promise to Bernard and Simon. fratrum Carthusiensium priori de Monte-Dei, et mihi, quod paratus eras dominum Thomam Cantuariæ episcopum ponere secundum in regno tuo, dummodo speciem humilitatis coram populo tuo tibi ostenderet. Fecit centies quod postulasti, et ille jacet in corde The archbishop's death. terræ. Vocem sanguinis clamantem ad Deum de terra audivimus. Quomodo cecidit verbum ex ore regis, quod est sanctum et in te venerandum? Verum ita sunt omnes isti divites; si quid bene facias, levior pluma est gratia; si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt. Hæcne threna tragœdi parsinalis didicere ibides nostræ eremi? ¹ In pectoribus plebeiis et infirmis beneficia omnia conservantur quomodo si scripta essent in arena et littore maris; in iisdem cordibus permanent injuriæ exaratae quasi in marmore. Reverendus ille pater Becket archiepiscopus et irreprehensibiliter cancellarii munere coram te perfunctus fuerat, quare talem tantumque fidelem delevit oblivio? O vitream principum gratiam! quid nobis et mundo? Nolite confidere in principibus, nec in filiis hominum, in quibus non est salus. Immo salus ipsi domino Thomæ archiepiscopo Cantuariensi, quoniam ab eis occisus dealbavit stolam suam in sanguine Agni immaculati. Ideoque beatus quia vocatus, quia etiam introductus ad cœnam nuptiarum Agni. O reverendum hieromartyrem! O beatum pontificem! cujus anima paradisu possidet, quandoquidem invenit salutem ex inimicis suis, et de manu eorum qui oderant se gratis. Bone Deus! auribus nostris audivimus, et patres nostri dominus princeps Henricus de Francia, par

¹ This and one or two other | they stand in Martene, in order to passages in the letter are given as | avoid conjectural emendation.

The writer
acquits the
king.

Henry's
coronation
oath.

Franciae, dux et archipræsul Remensis, dominus Willelmus Albimanus Senonensis archiepiscopus, dominus Joannes de Bellesme Pictaviensis, dominus Bernardus Nivernensis, episcopi, Galliarum patres, narraverunt nobis opus quod operati sunt perditum quidam homicidæ, non rex Anglus, opus illud nefarium, indignum homine, multo magis rege benigno, misericordi, mansueto, nemini non benevolo. Corpora, dicebant, magnanimo satis est prostrasse leoni, humiliatum coram te, Anglia, primatem dominum Thomam Cantuariensem, de regia tua O rex salute sollicitum patrem occubuisse ferunt gladiis impiorum Willelmi de Theraci, Hugonis de Morville, Willelmi le Breton, Renaldi Urse, quos si emiseris, occidisti et tu quem occiderunt. Absit hoc a rege Angliæ. Non credo te adeo fœdum designasse facinus. Ad solam vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, gladium portas. Inter agendum de politicis, Thæroneus comes Illyricus declarat regem, in sua institutione et inauguratione, perpetuam in se recipere et vovere obligationem bene beateque vivendi, rectumque judicium observandi. Magnus ille sacerdotum Dei Joiada, dum conservaret in regem Israel conservatum usque ad tempus Joas filium Okosiae, quem furata fuerat amita ejus Josaba de medio filiorum regis Okosiae qui interficiebantur a lupa illa Athalia, posuit hic sacerdos super juvenem regem diadema et testimonium. Quod est testimonium? Volumen legis Dei, ut doceret reges a die solemnæ coronationis suæ singulariter astringi legis divinæ praxi. Recordare domine, quid acciderit tibi, O rex, cum consecrandus esses per manus reverendi patris Theobaldi, archiepiscopi Cantuariensis, die vicesimo Decembris, et quod professionem hanc in manibus episcoporum consecrantium emiseris—"Ego Henricus, Deo annuente futurus rex Angliæ, profiteor et promitto coram Deo et angelis deinceps legem, justitiam, et pacem ecclesiæ Dei populoque mihi subjecto." Et attende, quæso, quod et cui promisisti. Scriptum est enim: "Vovete et

“ reddite,” et iterum ; “ Displicet Deo stulta et infi-
“ delis promissio.” Statue contra te cor tuum, et
quære ab eo quomodo et quando votum reddidisti. Sic-
cine justitiam servasti, tuis non reddendo ? Dicunt
horrendum hoc et immane parricidii scelus te per-
petrasse. Nos, licet inscii, jamjam super te dolemus,
reformidantes quod nunquam scire vellemus. Quomodo
obscuratum est tuæ caritatis aurum obrisum, mutatus
est color optimus ! Ecclesias nostras extruere et do-
tare curabas ; quomodo ecclesiæ pastorem percutiendo
dispersisti oves gregis catholici, et (quod dictu incredi-
bile), mactando ! Peripateticorum princeps, in Ethicis,
reges vocat legem vivam. Credo eundem sic fuisse
locutum pro eo quod reges soleant subditorum suo-
rum vitam procurare. Sane sic te non salutasset,
sed sub nomine legis mortuæ, qui tuos mortificasti.
Filius gentium quæ ignorant Deum fraterna cæde
foedavit Romæ fundamenta. Absit autem Christianæ
veritatis filio et domorum nostrarum protectori nostro-
rum fundamentorum cæmentum paterno diluere cruore.
Odi et execror manus violentas plus quam pilosas.
Prudentissime quamvis ethnicus rex Antigonus male-
dixit adulatori suo, sibi suadenti per fas et nefas
agere suos inter subditos et regnicolas. “ Absit,” in-
quit, “ hoc a me ; tyrannorum est sic procedere, regum
“ vero secundum leges et instituta imperii.” O dignum
optimi regis eloquium ! Græcorum sapientes regem
vocaverunt *basilea*, quod experirentur eum *populi*
basim et fundamentum firmum. Tu autem quale firma-
mentum populi judicaberis ? Siccine regio fulgens
diademate tuum sustentas et portas populum, populi
tui tuumque patrem spiritualem e medio tollendo ?
Merito vocaberis concussum populi fundamentum, et
jam ruinæ proximum. Cæcus ille Græcorum vates
reges nuncupabat pastores. At quis nesciat quod boni
pastoris est tondere oves, non deglubare ? At tu traxisti,
possedisti, occidisti. Quis videat quis audiat tantam ini-

quitatem refundi in caput regis, et regis catholici? Ille qui in diebus Saul abstulerat opprobrium ex Israel vocavit reges clypeum, illa in oratione funebri prædicti regis Saul et Jonathæ, amabilem principum: "Abiectus est in te clypeus fortium." Versum decimum Psalmi xlii., in quo gloriatur David, "Quoniam dii fortes terræ vehementer elevati sunt," legit sanctæ ecclesiæ doctor Hieronymus, "Reges scuta terræ." Dato et concesso, quos inter reges te inventum non habeo. Iusti te non sentiunt in genere suo. Reges illi obumbrant super caput populi in die belli; tu autem, domine mi rex, non tantum avertis faciem tuam a tuis; ipsos etiam interfectos insepultos relinquis in oculis solis, ut quos opprimis indesinenter contempletur. Fateor et ingenue non potest hoc de te sibi persuadere anima mea, nisi ex istorum patrum scriptis exprobratum fuisset. Suscepta mea legatione, cui te facturum satis regis promiseras sacramento, tot tantaque nobis contulisti beneficia; ut quid erit pretii? Ecce enim durus a Deo emissus est propheta, omnium justitiarum tuarum quas fecisti non recordabitur Deus. In vanum laborasti ædificando civitates et cellas parvas, in quibus pauci resident viri super flumina sanguinis effusi, flentes dum recordarentur tui zelatoris nostræ Sion. Hodie ædificare et cras destruere, quid est aliud quam animam suam in vanum accipere? Cum quæsisset divinus vates, "Quis ascendet in montem Domini?" respondit ei Spiritus Sanctus, "Innocens manibus et mundo corde." Si hi duo gradus sunt necessarii ad cælum pertingendum, et primum gradum non possis amplius invenire, quo pervenies? Hinc migrare necessum est; quo ibis? Qua die nobis attulit vitam Christus, christi Ejus vitam præcidendam pronuntiabas. Incredibile hoc retulere; non credo; Domine Deus, quis credet auditui nostro. Dicent de te quicumque hæc accipient, "Quid acuisi linguam tuam sicut serpentis?" Si hoc

Inconsistency of the king's alleged conduct.

in sanguinis innocui luto sic defixus fueris, ecce factus es sine corona et sine substantia. O durissimam sanguinis Andegavi sortem! O miserabilem Angliæ, regni quondam florentissimi, statum! Quando caput dolet, sentimus cætera membra dolere. Rex populi sui caput, caput autem regis Christus. Innocuo nocendo insontem cædendo, cecidisti casu tam pernicioso ut magna sit tibi, Anglorum capiti, inflicta contritio; quis medebitur tui? A capite fœtet qualiscunque piscis; populi infirmitas a rege capite suo defluit, quia illum quo vult convertit. Consularis satis superque notus scribit ad Sempronium, quod inter tuos observare licet, secus ac in corporibus ita in imperio. Gravissimus est morbus qui a capite diffunditur de mortuo corde in corpore humano. Quid amplius caro nostra nisi vermis, fœtor, et horror? Parricidii crimine suffocato te Britannorum corde, quid valet populus, et nos pauperes erimicolæ, famuli tui? Valde expertus ille qui dicebat, "Qualis rex, talis et populus ejus." namque

"componitur orbis

"Regis ad exemplum,"

Quodnam, heu! et augusti regis das nobis exemplum? In oraculo testimonii duo cherubim ex ligno olivarum factos auroque textos¹ posuit magnus prudentiæ rex Israel, ad quid supremas potestates ecclesiasticam et temporalem Deo officiantes caritate et benignitate, decorandos edocebat, cujus generis olivarum erat illud lignum? Ex quo te compositum clamabit posteritas? dum Ahias Selonites Israëliticus colloqueretur in via cum Jeroboam, onusto ex scissuris pallii novi regem Israel vocabat lucernam. Quid est hoc? Ad nihilum valet lucerna nisi abundet oleo cum lumine. Ita rex quantumvis fulgeat auro, gemmis in sceptro radianti-

¹ *textos*, Mart. But the true reading appears from the Vulgate, | "Texti quoque cherubim auro," v. 28.

bus, parum est, nisi caritate et beneficentia emineat. Audivimus et nos, dum media nocte surgeremus ad orandum, Sponsum nolentem recipere novissime venientes quinque virgines quæ non sumpserant oleum secum, ipsasque confundentem cum repulsa evangelica "Nescio vos." Oleum passim in scripturis effusum symbolum misericordiæ et magnificentiæ regiæ, quæ, infirmorum ac subditorum miseriis subveniendo, proxime accedit ad oleum quod videmus supernatare aliis liquoribus; ideoque, ut reor, reges non consecrantur vino aspero aut aceto, sed oleo misericordiæ, ut discant, ab hac die suæ coronationis, facere utique misericordiam cum judicio. Ad hoc ut vigiliis addicta luceat lucerna, debet teneri recta; sic reges populorum lucernæ debent esse magnifici, recti, amantissimi, et suorum commodis invigilare. Nunc itaque vides ad verbum Dei veram lucernam positam pedibus regum, quia lumen quod erat in te tenebræ sunt, et tenebræ super universam terram tuam per scandalum quod omni populo tuo posuisti, et hoc vidisti:

Virg. Ecl. "Majoresque cadunt latis¹ de montibus umbræ,"
i. 84.

Juven. "Omne animi vitium tanto conspectius in se
viii. 140-1. "Crimen habet, quanto major qui peccat habetur."

Jeroboam, quia rex Israel, plusquam quis alius Hebræorum Deo displicuit idololatriæ crimine, eo quod pessimo scandaloso² vitæ exemplo peccare fecit populum Israel. Et sane imperatoris collusio, ut notat Egesippus, populo proponitur quasi lex flagitiorum. Omnis princeps quasi populi sui monarchiæ censetur, qui eum exempli sui gubernaculo sive timone quo vult, sive ad bonum sive ad malum, eum convertit. Nonne tibi aliquando retuleret legati trium Magorum quod dum turbatus est Herodes, turbatur et omnis

¹ altis, Virg.

| ² scandalosæ?

Jerosolyma cum illo? Turris quo altior est, eo casus ejus gravior, ruina extensione major, strepitusque cadentis et fragor¹ terribilior; ita reges (quoniam vitia neminem latere possunt) qui facti sunt tures fortitudinis gentium sibi commissarum a facie inimici sævientis, quando depravatis moribus et opere perduto cadunt, magnam causant ruinam in subditorum mentibus. Declaravit Via, Veritas, et Vita, Christus, princeps regum terræ, non de malo mulierculæ opere quæ se sequebatur, sed de principis apostolici crimine reformidandum illud, "Væ homini illi per quem scandalum venit!" Quantum (proh dolor!) quantum est scandalum hoc quod tuis posuisti? Manhu! tu ^{Exod. xvi. 15.} qualis, tu quantus et quis es, et quid fecisti? Viden' utrum hoc facinus principem tui sanguinis addeceat? Posuisti offendiculum fratribus redemptionis tuæ, lapidem offensionis et petram scandali. Magister de discipulorum nugis, dominus de servorum insolentia, pater de filiorum malis moribus, ita rex de subditorum excessibus rationem reddet in die judicii. Omnia illorum scelera, sive levia sive gravia, in caput regum refunduntur. Quod si, Deo inspirante, tam acerbam quam infamem tui nominis notam declinare et delere meditaris, quatuor illi sicarii, sua immanitate nobiles, extremis afficiendi sunt suppliciis et e finibus humanæ naturæ sunt eliminandi et exterminandi; non patiaris illos vivere in terris tuis; nec hoc te prætereat, si tolerantia tua aut participatione ^{The king's duty as to the murderers.} cum illis quatuor excommunicatis desiisti vitam spiritalem vivere, vivere nolo amplius vitam temporalem. Tanta talique in consideratione apud me est salus tui diadematis, quantum profert qui pro te cupit etiam fieri amathema. Vellem, utinam te nunquam nobis bona fecisse, quoniam, patre a filio occiso, brevi Deus judex, justus, fortis, qui armat creaturam suam ad

¹ et, ins. Mart.

ultionem suam, (quia qua mensura mensi fueritis remetiatur, et qui fuderit sanguinem, fundetur sanguis illius) paternum contra sceptrum dominationis tuæ æternæ suscitabit zelum amarum filiorum tuorum. Verumtamen faxit Deus me false prophetare ; interim præpara animam tuam ad tribulationem. Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est, nec est pax ossibus regiis, id est, interioris hominis partibus superioribus, a facie peccatorum suorum. Salomon litam suam instituendo revelavit potentes potenter tormenta passuros, quoniam æternus Judex non verebitur magnitudinem cujuscumque. Jamjam apostolorum novissimus judicium reformidat, quod fiet durissimum his qui præsumunt. Hoc cum gravi verborum pondere de bono opere non lapidamus, sed de blasphemia, de execratione et mendacio, si verum parricidium quod relatum est, zelo zelatus pro filiis Domini Dei exercituum spinæ nostrorum eremorum lingua dolatæ sunt aculeata, non sine punctura loquuntur ; verum ita pungant ut compungantur compungendi ad salutem. Acerbæ querimonie meæ non succussant, ne deterius quid contingat ; magnæ ulcerum saniei validius deterrent necesse est, ex modico vulnere tabidum facit ulcus nimis blanda chirurgi manus. Non audit medicus fidelis inter resecandum putridum membrum lamentabilem amici sui vocem, sed ad salutem. Volo, domine mi rex, te talium sermonibus aut consiliis uti qui tam timeant palpare vitia quam detractare virtutibus. Vendant alio loco et oleum suum peccatores illi adulatorum quam coram te ; pura regum imago non vult oleo peccatoris impinguari caput suum. Etsi te lactaverint peccatores aulici ne acquiescas eis, molliti sunt sermones eorum, sed ipsi sunt jacula, offerant Samaritani (intelligo animæ tuæ custodes) oleum et vinum, ut animæ insolentis infundant vulneribus ; utinam et ego cum eis fierem apud te idoneus minister novi testamenti, duris verbis veniens ad te, vinum increpa-

tionis debitæ infunderem usque ad cordis tui contritionem; et hoc est agere misericordem in hoc genere fuisse crudelem. Dum vos alloquimur, fili excelse, blandiri vobis nec volentes nec debentes, indignationem forte tuam adversus nos concitabimus; nihil vereor, nec facio animam meam pretiosiore quam me. Melius est mihi, cum illa a duobus senibus inveteratis dierum malorum accusata, incidere in manus hominum absque opere malo, cum obtruncato domino Cantuariensi, quam in manus Dei viventis, quod horrendum credebat gentium doctor. Pereant per me licet bona nostra temporalia, modo non amittat æterna anima tua, pro qua Christus mortuus est, justus pro injustis. Longius progredi et diutius tecum versari duo mihi prohibent, silentium imponendo. Primo, majestas tua supra vires execrandis compedita et nimis involuta negotiis, quam innocente fuso sanguine lethaliter doleo sauciatam. Secundo, contagiosum hocce vulnus excommunicationis in anima tua inflictum prohibet me tecum agere, ne tam perniciose labe inficiatur anima mea quondam tua, nisi usquam resipiscas; quoniam sanctiore titulo prohibet Paulus scribens Corinthiis non commisceri nec cibum sumere cum avaris aut rapacibus. Sed et discipulus quem diligebat Jesus, commendans electæ dominæ et natis ejus caritatem, "Si quis venit ad vos, et hanc caritatis doctrinam non affert, nolite recipere in domum, nec Ave ei dixeritis; qui enim dicit illi Ave, communicat operibus ejus malis." Tu autem, qui nosti quod oportet nos mutuam vicem reddere parentibus animarumstrarum, intelligis nos tecum non amplius debere communicare, nisi prius deposueris sordes animæ tuæ. Erat Jerosolymis probatica piscina, ubi, mota aqua, qui prius descendebat in eam sanabatur. Sunt et Romæ natatoria Siloe, quod interpretatur *missus*, seu *apostolus*, quoniam ibi apostolica sedes, quæ peccatores excipit ad poenitentiam. Vade itaque ad hæc

natatoria Siloe; quod si Frederici Augusti armis interclusum est iter, descende in Jordanem poenitentiae; aquae enim sane meliores sunt Abana et Pharphar fluviis Damasci. Festina, ne tardaveris; periculum in mora; lavare septies. Hoc repurgato et reparato, miseras et miserabiles animæ tuæ ruinas septena hæc lotione—confessione, lacrymis, jejuniis, satisfactione, disciplina, peregrinatione ad loca sancta et eleemosynis—peccata tua redime. Adhibe quam viduasti ecclesiam, ut pro te oret. Nos quidem non cessamus orantes pro vobis nocte ac die, ut præveniendō faciem ejus in confessione revertaris ad Dominum, si forte audiat nos, et saneris ab eo. Hæc sine lotione obliviscere nostri; nihil tibi et nobis; qui aves cæli pascit nos curabit. Epistolas tuas non exspectamus, sed nec expetimus; non amplius rescribas, quia nomen tuum deletum est de libro viventium; neque te faciem tuorum excommunicationis fulmine combustam videamus, ne maledicto participes effecti tecum separemur ab usu gratiæ Dei, sine quo nihil possumus facere. Si vis nos invenire, revertere; revertere ad Patrem nostrum cælestem, in quo et per quem vivimus, movemur, et sumus, et dicito ei in spiritu humilitatis et in animo contrito: “Ego qui inique egi, Pater, in cælum et in tuos, nihil “amplius a Te exspecto.” Sic miserere animæ tuæ, placens Deo; exspectat quidem, donec veniat immutatio tua, Grandimontensis populus gemens et quærens a Deo, qui dat escam omni carni, pro te panem gratiæ in cinere et sacco factus obediens Deo. In nostro priore generali hæc tibi loquor et exhortor in Christo Jesu Domino meo, districto iudice, qui, licet sint omnia oculis ejus nuda et aperta, accuratam operum nostrorum inquisitionem scrutaturum se dicit in lucernis Jerusalem, quamquam dilectam. Quid faciet eis quos reprobavit? “Malos male perdet,” verba sunt sancti evangelii. Qui ex Deo est, verba Dei audit.

DCCXLVII.

WILLELMUS PRIOR GRANDIMONTENSIS AD PETRUM BERNARDI CORRECTOREM VINCENARUM, OLIM PRIOREM GRANDIMONTENSEM.

(Martene, Thes. i. 560.)

Fideli servo Christi et prudenti patri domino Petro Bernardi, nostro fratri et correctori de Vincennis, bonum animum ei respirare in misericordia Dei frater Willelmus prior generalis.

Cruento reverendi patris Cantuariensis occasu quid turbaris, et cogitationes tuæ ascendunt in cor tuum? Si manum aut consilium parricidis, suadente diabolo, præstitisses, contristari deberes tristitia quæ salutem operatur. Plaga sane crudelis et cruenta vehementer inflicta est ecclesiæ sanctæ Dei in internecione sancti primatis. At quid remedii? Non tam deplorandus qui insons occidit quam qui occidit. Interempto manet corona, interemptori gehenna, quæ, immane os, jamjam aperuit ut deglutiat vivum. Quod paternitati tuæ retulere, illustrissimum Anglorum regem hoc flagitium perpetrasse, difficile mihi persuaderem, nisi narrantium dignitas intercederet. Quod si ita est, res male cedit ipsi regi et nobis famulis ejus; non tamen hac re desperandum, sicut calamus quassatus non conterendus. Noli turbari quasi fecisses; justitia justus liberabit eum, impius autem in sua iniquitate corruet. Si bene egeris, recipies. Secus ac lepra corpori adhæret quod foedat, ita culpa ipsi operanti iniquitates. Impietas impii erit super eum. Justus filius non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet. Filius non portabit iniquitatem patris, nec tu, carissime pater, filii tui regis Angliæ si verum sit quod adeo ei ingentis justitiæ oblitus fuerit. Ut tibi complaceat anima mea, scribam ad eum; sed epistolam futuram credo infirmam, nam coram eo non sum vir magni

Against
Bernard's
anxiety.

meriti. Faciam tamen lubens ut revertatur ad Dominum. Plurimum tribuit sanctæ tuæ eloquentiæ; ergo ad industria tua devote conveniendus, pathetice admonendus, sollicita exhortatione in Christo Jesu suscitandus.

DCCXLVIII.

JOANNES SARESBERIENSIS AD JOANNEM PICTAVENSEM
EPISCOPUM.^a

(O. ii. 321; Z. v. 81; Jo. Sar. 304; Martene, Thes. Nov. Anecd. iii. 1746;
Rec. des Hist. xvi. 615.)

Ex insperato et in transitu mihi, gratia Dei propitiantie, nuper innotuit quod ad vos erat lator præsentium transiturus. Gavisus ergo divinitus ministratam¹ occasionem scribendi ad amicum, eam gratanter arripui, arbitratus mihi longæ calamitatis magnum dari solatium, quod in tutis auribus liceat² angustiarum cumulum deplorare. Sed unde sumetur exordium? Nam dicendi parit inopiam materia copiosa et exuberans, et quæ,⁴ nisi tempore nostro malitia excrevisset ad summum, fidem excedit. Publicas angustias an domesticas deplorabo? Sed generales mundus agnovit. Sua quemque miseria perurit acrius: nisi forte quispiam sectatorum Christi tanta sit caritate succensus ut universorum subeat onera, et uratur in scandalo proximorum. Et quia vobis de passione gloriosi mar-

The murder of the archbishop.

¹ *monstratam*, Brial.

² *liceat*, Z; *licebat*, G.

³ *non*, ins. G.

^a See vol. ii. p. xlii. O and Z have the heading "Cuidam amico suo." In Martene's Thesaurus

this is given as a letter from the prior of Canterbury to Henry, bishop of Winchester.

tyris Thomæ Cantuariensis archiepiscopi, qui non modo ecclesiam propriam, sed utramque provinciam Anglorum et¹ Gallicorum, miraculis multis et magnis² irradiat, constare non dubito, in ea non censui mihi^{316.} diutius immorandum; præsertim cum et tempus scribendi breve sit, et, ut opinor, jam fere per orbem Latinum ex relatione plurimorum sit nota et vulgata materia. Hoc tamen in tanto divinæ dispensationis munere silendum esse non credidi, quod ad Dei et martyris sui gloriam universi mirantur. Quia sic omnes circumstantiæ concurrerunt³ in agone pontificis, ut patientis titulum perpetuo illustrarent, et persecutorum revelarent impietatem, et nomen sempiterno macularent opprobrio. Si enim personas hinc inde intueri et metiri placuerit, occurrit hinc religiosus archiepiscopus, Britanniarum primas, sedis⁴ apostolicæ legatus, iudex incorruptissimus, utpote nec acceptor personarum nec munerum, assertor ecclesiasticæ libertatis, et quasi turris erecta in Jerusalem contra faciem Damasci, malleus impiorum, sed pauperum et mœrentium consolator. Viderit qui voluerit⁵ quis e regione procedat. Et si causa martyrem facit, quod nulli rectum sapienti venit in dubium, quid justius, quid sanctius causa ejus? qui opes et omnem mundi gloriam, qui amicorum et totius cognationis affectionem pro Christi amore contemnens, exsilium subiit, se et⁶ suos omnes exposuit periculis et paupertati: qui pro lege Dei sui tuenda et evacuandis abusionibus veterum tyrannorum certavit usque ad mortem: nec in aliqua obligatione, postquam semel lapsus est, captus insidiantium dolo induci potuit ut aliquid eorum quæ ab ipso exigebantur promitteret, quin in omnibus adjiceret honorem Dei et honestatem ecclesiæ salvam fore.

¹ et Gallicorum, Z; om. G.² magnis, O, Z; maximis, G.³ concurrerunt, O, Z; concurrunt, G.⁴ et apost. sedis, Z.⁵ noverit, G.⁶ suosque, Z.

Nec ad modicum et quasi ad horam credens et in articulo temptationis recedens adversa perpessus est, sed exsilium et acerbissimam¹ proscriptionem in annum septimum protelavit; tanta quidem virtute constantiæ regia via incedens, et Christi² et apostolicorum viro- rum sequens vestigia, ut invictus ejus animus nec fortunæ sævientis impetu posset frangi, nec blanditiis emolliri.

Circum-
stances
of the
murder.

Sed et³ ubi sit immolatus advertite. Certe in ecclesia quæ caput regni est, et aliarum omnium mater in Christo, coram altari, inter consacerdotes⁴ et manus religiosorum quos armatorum carnificum tumultus fecerat ad stupendum et miserabile spectaculum convenire. Qui ergo se ipsum a multo tempore exhibuerat hostiam vivam, sanctam, Deo placentem; qui carnem suam in orationibus, vigiliis, jejuniis, et asperioris cilicii usu continuo, cum vitiis et concupiscentiis crucifixerat; qui dorsum (quod sancti familiares ejus noverant) tanquam Christi puerulus exponere consueverat ad flagella; qui Christi corpus et sanguinem solitus erat offerre in altari, coram altari prostratus,⁵ effusum manibus impiorum obtulit proprium. Nec licuit ministris Sathanæ in immolatione discipuli et servi quod præambulis eorum in crucifixione Magistri et Domini. Christus enim, ne civitas fedaretur, ne pollueretur sabbatum, judicio licet iniquo prædamnatus, qualem- qualem⁶ allegandi pro se acceperat facultatem, et ab urbe eductus⁷ extra portam crucifixus est, ministerio utique gentilium, qui Deum⁸ non noverant, et auctori- tate publicæ potestatis, his reum⁹ deferentibus quorum legem visus est impugnare, discipulo filio perditionis proditiōis perfidiam procurante. At iste¹⁰ non modo

Compari-
son with
the
Saviour's
passion.

¹ *acerbam*, Z.

² *Christi et*, om Z.

³ *et*, om. Z.

⁴ *sacerdotes*, B.

⁵ *prostratum et fusum*, O, Z.

⁶ *qualem* (single), O.

⁷ *ductus*, G.

⁸ *Deum*, Z; *Dominum*, G.

⁹ *rerum*, Z.

¹⁰ *ille*, O.

in urbe, sed intra ecclesiam, non tempore prophano,¹ sed die quem nativitatis dominicæ solemnitas consecrabat, et omni jure decuit ut natalis ejus, qui innocenter et sanctissime vixerat ad gloriam Dei, natalem sanctorum Innocentium consequeretur.² Et quidem, ut creditur, necem ipsius traditores procuravere discipuli, sacerdotum³ principes formaverunt, tanto in malitia Annam et Caipham, Pilatum et Herodem amplius præcedentes, quanto diligentius præcaverunt⁴ ne in judicium traheretur, ne conveniretur ab accusatoribus, ne appareret ante faciem præsidis, ne privilegio sacri loci, vel temporis, aut dignitatis, aut gradus, aut reformatæ pacis et datæ securitatis conditione, sacrilegas manus evaderet, non gentilium, non hostium, sed eorum qui legem Domini⁵ profitebantur et amicorum fidem. Sane mira Dei omnipotentis,⁶ cuncta⁷ sapienter et salubriter ordinantis, dispensatione contigit, quod qui hæc tam male, tam⁸ impudenter et imprudenter, permisit fieri, eadem non est passus abscondi: ut hic etiam temporaliter impleatur quod veritas protulit, nihil, scilicet, esse occultum quod non reveletur. Nam quod de signifero proditorum Juda, sermone celebri, vulgatum est, pari jure trahendum est et ad complices ejus, eo quod de similibus rebus idem constet⁹ esse judicium, ut Christianis omnibus ex fide liqueat, quod cœli revelabunt iniquitatem ipsorum, et adversos eos terra consurget. Quis enim fidelium audeat dubitare quod Deus auctores et perpetratores tanti sacrilegii aut convertet aut conteret?

Passurus autem in ecclesia, ut dictum est, coram altari martyr Christi, antequam feriretur,¹⁰ cum se

Story of
the murder.

¹ *prophanatico*, Z.

² *consequeretur*, Z; *sequeretur*, G.

³ *sacerdotum . . . formaverunt*, om. Z.

⁴ *peccaverunt*, G.

o 12478.

⁵ *Domini*, Z; *Dei*, G.

⁶ *omnipotentis*, Z, G; om. O.

⁷ *et*, ins. O.

⁸ *tam*, om. O.

⁹ *constat*, O.

¹⁰ *ferirent*, O.

audisset inquiri, militibus, qui ad hoc venerant in turba clericorum et monachorum, vociferantibus: "Ubi est archiepiscopus?" occurrit iis e¹ gradu quem ex magna parte ascenderat, vultu intrepido dicens: "Ecce ego; quid vultis?" Cui unus funestorum militum in spiritu furoris intulit: "Ut² modo moriaris, impossibile enim est ut ulterius vivas." Respondit autem archiepiscopus non minori constantia verbi quam animi (quia, quod omnium martyrum pace ex animi mei sententia fidenter dixerim, nullus eorum videtur in passione isto fuisse constantior): "Et ego pro Deo meo³ mori paratus sum, et pro assertione justitiæ, et ecclesiæ libertate. Sed si caput meum quæritis, prohibeo, ex parte omnipotentis Dei et⁴ sub anathemate, ne cuiquam alii, sive⁵ monacho, sive clerico, vel laico, majori vel minori, in aliquo noceatis, sed sint immunes a poena, sicut exstiterunt a causa: non enim illis sed mihi imputandum est, si qui eorum causam laborantis ecclesiæ susceperunt. Mortem⁶ libenter amplector, dum modo ecclesia in effusione sanguinis mei pacem consequatur et libertatem." Quis isto videtur in caritate ferventior? qui dum se pro lege Dei persecutoribus offerebat, in id solum erat sollicitus, ne proximi in aliquo læderentur. Verba ejus nonne Christum videntur exprimere in passione dicentem, "Si me quæritis, sinite hos abire?" His dictis, videns carnifices eductis gladiis, in modum orantis inclinavit caput, hæc novissima proferens verba: "Deo, et Sanctæ Mariæ, et sanctis hujus ecclesiæ patronis, et beato Dionysio, commendo me ipsum et ecclesiæ causam."

Cætera quis sine suspiriis, singultibus, et lachrymis referat? Singula prosequi⁷ pietas non permittit, quæ

¹ ex, Z.

² Ut . . . vivas, Z, G; Jam scies, mortuus es, O.

³ meo, O, Z; om. G.

⁴ et . . . anathemate, om. O.

⁵ sive . . . minori, om. O.

⁶ Mortem . . . libertatem, om. O.

⁷ persequi, G.

carnifices immanissimi, Dei timore contempto, et tam fidei¹ quam totius humanitatis immemores, commiserunt. Non enim suffecit eis sanguine sacerdotis et nece profanare ecclesiam, et diem sacratissimum incestare, nisi corona capitis, quam sacri chrismatis unctio Deo dicaverat, amputata, (quod etiam² dictu horribile est) funestis gladiis jam defuncti ejicerent cerebrum, et per pavementum cum cruore et ossibus crudelissime spargerent; immaniores Christi crucifixoribus, qui ejus crura, quem obiisse viderant, sicut adhuc viventium non censuerunt esse frangenda. Sed in his omnibus cruciatibus invicti animi et admirandæ constantiæ martyr nec verbum protulit, nec clamorem emisit, nec edidit gemitum, nec brachium aut vestem opposuit ferienti, sed caput, quod³ inclinatum gladiis⁴ exposuerat, virtute admiranda, donec consummaretur, tenebat immobile; et tandem in terram procidens recto corpore, non pedem movit aut manum.

Outrage
of Hugh
Mauclerc.

Carnifices autem, non minus cupidi quam crudeles, inde, tam in regiæ potestatis quam divinæ majestatis injuriam, ad ecclesiæ palatium redeuntes, universam suppellectilem, et quicquid in scriniis aut clitellis archiepiscopi et suorum potuit inveniri, sive in auro, sive in argento, aut vestibus, aut variis ornamentis, aut libris, aut privilegiis aut aliis quibuscumque scriptis, aut equitaturis, insatiabili avaritia et stupendo ausu diripientes, ea, ut libuit, inter se diviserunt; imitatores eorum facti qui inter se Christi vestimenta partiti sunt, licet eos quodammodo præcedant in scelere. Et, ut pontifici jam per martyrrium coronato hominum gratia auferretur, omnia scripta quæ sacrilegus prædo surripuit, ad regem in Normanniam transmissa sunt.

Plunder of
the palace.

¹ *fide*, Z.

² *etiam*, G; om. O, Z.

³ *quod inclinatum*, O, Z; *inclinatum quod*, G.

⁴ *gladio*, O.

Miracles. Sed nutu divino contigit quod, quanto magis athletæ fortissimi gloriam offuscare nitebatur humana temeritas, tanto eam amplius Dominus illustrabat,¹ in² ostensione virtutis, et miraculorum manifestis indiciis. Quod viri impii, qui eum insatiabiliter oderant, intuentes, inhibuerunt nomine publicæ potestatis ne miracula quæ fiebant quisquam publicare præsumeret. Cæterum, frustra quis obnubilare desiderat quod Deus clarificare disponit. Eo enim amplius percrebuerunt³ miracula, quo videbantur impiis studiosius occultanda. Homo videt in facie, solus Deus est qui renes et corda scrutatur. Nam, cum beati martyris corpus sepulturæ tradendum esset, et⁴ de more pontificalibus indueretur, quod admodum pauci familiares ejus noverant, inventum est cilicio pedunculis⁵ et vermibus referto involutum,⁶ ipsaque⁷ femoralia ejus⁸ interiora usque ad poplites cilicina [stamina⁹ et cuculla superinductis] quod apud nostrates antea¹⁰ fuerat inauditum, reperta sunt. Exterior tantum¹¹ habitus cæteris conformabatur, juxta sapientis edictum, dicentis: "Frons tua populo conveniat, intus omnia dissimilia sint."

The burial.

Senec. Ep. 5.

Quis referat quos gemitus, quantos lacrymarum imbres, sanctorum coetus qui aderant, in revelatione sic adumbratæ religionis, emisit? Nec tamen in his omnibus persecutorum quievit furor, dicentium: corpus proditoris inter sanctos pontifices non esse humanum, sed projiciendum in paludem viliorem, vel suspendendum esse patibulo. Unde sancti viri qui aderant, vim sibi timentes inferri, eum in crypta,

¹ *illustraret*, G.

² *in*, om. G.

³ *percrebuerunt*, O.

⁴ *et . . . indueretur*, om. O.

⁵ *pediculis*, G.

⁶ Here O has *et, quod antea*

fuerat inauditum, omitting *quod* . . . *inauditum* below.

⁷ *que*, om. O.

⁸ *ejus*, om. O.

⁹ *stamina . . . superinductis*, O.

¹⁰ *antea*, om. O.

¹¹ *tamen*, O.

antequam satellites Sathanæ, qui ad sacrilegia perpetranda¹ convocati fuerant, convenirent, ante² altare sancti Joannis Baptistæ et sancti Augustini Anglorum apostoli, in sarcophago marmoreo sepelierunt; ubi, ad gloriam omnipotentis Dei, per eum multa et magna miracula fiunt; catervatim confluentibus³ populis, ut videant in aliis et sentiant in se potentiam et clementiam Ejus qui semper in sanctis suis mirabilis et gloriosus est. Nam et in loco passionis ejus, et ubi ante majus altare pernoctavit humandus, et ubi tandem sepultus est, paralytici curantur, cæci vident, surdi audiunt, loquuntur muti, claudi ambulant, evadunt febricitantes, [leprosi⁴ mundantur,] arreptitii⁵ a dæmonio liberantur, et a variis morbis sanantur ægroti, blasphemi a dæmonio arrepti confunduntur, Illo hæc et plura, quæ referre perlongum est, operante, qui solus est super omnia benedictus in secula, et eos præelegit esse gloriæ suæ consortes, quos per⁶ veritatem fidei, zelum justitiæ, confessionis virtutem, et invictæ constantiæ perseverantiam, facturus erat de veritatis ac fidei adversariis triumphantes. Quæ profecto nulla ratione scribere præsumpsissem, nisi me super his fides oculata certissimum reddidisset.

Miracles
continued.

Superest itaque ut nostram parvitatem vestra instruat eruditio, an, citra Romani pontificis auctoritatem, tutum sit in missarum solenniis et aliis publicis orationibus eum in catalogo martyrum, tanquam salutis præsidem, invocare; an adhuc ei, quem Deus tantis miraculorum clarificavit indiciis, quasi alii defuncto orationes subventorias teneamur exsolvere. Timetur enim ne sic orandi instantia beati martyris injuria videatur, et incredulitatis prætendat imaginem, post tot signorum exhibitionem, nondum secura devotio.

Is the
martyr to
be prayed
to or
for?

¹ *perpetrata*, O.

² *coram altaribus*, O.

³ *fluentibus*, Z.

⁴ *leprosi mundantur*, Z.

⁵ *arreptitii*, O, Z; *arrepti*, G.

⁶ *per veritatem*, O, Z; *pro veritate*, G.

Jam super hoc consultus esset Romanus pontifex, nisi quia facultas transeundi adeo omnibus præclusa est, ut nullus ad navigium admittatur nisi litteras regis ante porrexerit. Nobis tamen interim¹ consultius esse² videtur ut assistamus Domini voluntati, et quem ipse honorare dignatur ut martyrem, nos, sive cantemus sive ploremus, ut martyrem veneremur. Nam fere in omnibus mundi partibus Deus, non exspectata cujuscunque hominis auctoritate, potuit et consuevit clarificare quos voluit; quod sapienti non potest esse ambiguum, qui varias scripturas solerti indagatione diligentius perscrutatur.

DCCXLIX.

EX EPISTOLA PETRI, SANCTI REMIGII ABBATIS, AD JOANNEM SARESBERIENSEM ET RICARDUM EJUS FRATREM.^a

(Pet. Cell. Ep. 121, ap. Migne, Patrol. cclii.)

Stylum scribendi, etc.

* * * * *

De quæstione autem illa quam in fine passionis beati martyris Thomæ, bone amice, posuisti, credo nullatenus solutionem te latere. Forsitan tamen et meum animum in tuam sententiam translatum non dubitabas; sed ut recogitare quia quod Deus per se facere disponit, hominis auxilium vel auctoritatem non quærit; ubi autem ministeria hominum non despicit, causa nostræ utilitatis vel humilitatis, hoc facit. Absque enim omni

¹ *interim*, om. Z.

² *esse*, om. Z.

^a Only so much of this is given as relates to the question proposed to another correspondent by John

of Salisbury, in the end of the preceding letter.

sacramento, id est visibilibus elementorum vel operum adminiculo, hominem salvare posset, nisi exercitia humilitatis vel fidei, ad utilitatem salvandorum utilia, procurasset? Diffinitive ergo teneo, nulla ratione lucernam accensam in manu Dei posse reprimi vel exstingui; nec ibi expectandum hominis iudicium, ubi manifesta luce Dei se explanat iudicium.

DCCL.

CLERICI REGIS ANGLIÆ REGI ANGLIÆ.

(C. 190; O. 217; O.* ii. 132; Z. v. 87; Lap. v. 83; R. Hoved. ii. 26.)

Carissimo domino suo Henrico, illustri Anglorum regi, duci Normanniæ et Aquitaniæ, et comiti Andegavensi¹ R abbas Vallatiæ, Raginaldus Saresberiensis archidiaconus, R[adulfus] Lexoviensis archidiaconus, Ricardus Barre, et magister Henricus salutem, et fidele in omnibus et ubique obsequium.²

Noverit vestra³ Majestas, quod cum Ricardus Barre nos præcessisset, et cum multo periculo⁴ et gravamine nos ad curiam domini papæ prævenisset, nos quatuor, cum duobus episcopis et decano Ebroicensi et magistro Henrico,⁵ cum multa difficultate venimus usque Senas. Ibi diebus aliquot detenti fuimus; comes⁶ enim Macharius sic ex omni parte vias obsederat,⁷ quod nulli patebat egressus. Cum⁸ vero nos quatuor cum episcopis quidem, qui plurimum exire desiderabant, non potuissemus, in maxima animi angustia positi, ex com-

Journey
of Henry's
envoys.

¹ *Carissimo . . . Andeg. L; Domino regi, C.*

² *et . . . obsequium, om. C.*

³ *vestra, om. C.*

⁴ *periculo et, om. C.*

⁵ *T. . . , C; H, V; Henrico, L, Hoved.*

⁶ *comes, om. C.*

⁷ *obsederat, C, O*; obsidebat, Z, L.*

⁸ *Cum vero . . . potuissemus, Z, L; Nos vero quatuor, cum episcopis quidem, qui multum desiderabant exire, non possent, C.*

Their reception at
Tusculum.

muni consilio media nocte et latenter¹ exivimus, et sic per abrupta montium et per loca fere invia, sub magno timore et periculo, tandem venimus Tusculanum. Ibi Ricardum Barre, de vestro honore, sicut decebat, sollicitum, et ad vestram utilitatem prudenter et instantanter laborantem, invenimus, multum tamen² contristatum et confusum, quia nec dominus papa eum³ receperat, nec alii benignos et humanos se illi exhibuerant. Nos autem venientes dominus papa nec videre, nec ad osculum, nec ad pedem⁴ voluit recipere.⁵ Vix enim⁶ plerique cardinalium dignati sunt nos recipere vel in⁷ verbo. Diu ergo in amaritudine⁸ spirituum nostrorum anxie conturbati,⁹ his¹⁰ qui vos fidelius diligebant omnimode supplicavimus, ut eorum interventu dominus papa quocumque modo audientiam nobis indulgeret. Ad eorum¹¹ instantiam recepti sunt dominus¹² abbas Vallacensis¹³ et Lexoviensis archidiaconus, qui minus habebantur suspecti. Ipsi autem cum nomen vestrum, tanquam devotissimi filii Romanæ ecclesiæ, in salutatione ex vestra parte proponerent, acclamavit¹⁴ tota curia: "Sustinete, sustinete!" tanquam domino papæ abominabile esset audire nomen vestrum. Sic a curia venientes sero redierunt¹⁵ ad dominum papam, ei de communi nostro consilio exponentes quod nobis fuerat a vestra majestate injunctum, referentes etiam seriatim¹⁶ singula beneficia quæ Cantuariensi contuleratis, et singulos excessus et inopportunitates¹⁷ quas contra vestram commiserat dignitatem; totumque hoc primum¹⁸ secreto,

¹ *occulto et fraudulenter*, C; et *latenter* (without *occulto*), Z, L.

² *tamen*, om. C.

³ *eum . . . papa*, om. C.

⁴ *pedes*, C; *pedem*, L.

⁵ *recipere*, L; *admittere*, C.

⁶ *enim*, L; *tamen*, C.

⁷ *tantum*, C; *in*, L.

⁸ *amaritudinem*, V, O*

⁹ *continuati*, L.

¹⁰ *hos*, C.

¹¹ *eorum*, C; om. L.

¹² *dominus*, om. C.

¹³ *Wallat.*, O; *de Wallatiae*, L; *de Wallatia*, Z; *de Wall.*, V.

¹⁴ *acclamatur*, V.

¹⁵ *redientes*, C.

¹⁶ *seriatim*, om. C.

¹⁷ *importunitates*, C, Z.

¹⁸ *primum*, C; *primo*, L.

postea coram domino papa et omnibus cardinalibus, Maundy
 contententibus etiam contra¹ nos Alexandro Walensi² Thursday,
 et Gunterio Flandrensi,³ clericis Cantuariensis. Instante Mar. 25.
 vero⁴ quinta feria ante Pascha, in qua, de consuetu-
 dine Romanæ ecclesiæ, solet dominus papa publice⁵
 absolvere vel publice excommunicare, cum certi⁶ esse-
 mus quod de vestro et regni vestri gravamine, tan-
 quam ad hoc proni, diutissime tractassent, consulimus
 eos quos majestati vestræ fideliores⁷ cognovimus, sci-
 licet, dominum Portuensem, dominum Jacinctum,⁸ domi-
 num Papiensem, dominum Tusculanum, dominum Pe-
 trum de Mizio⁹ (dominus Joannes Neapolitanus aberat)
 cum omni studio et instantia exorantes, ut nobis ani-
 mum domini papæ, et quod circa vos¹⁰ statuere propo-
 neret, aperirent. Ipsis vero nihil nisi sinistrum et
 vestræ celsitudini ignominiosum reportantibus, ex sin-
 gultuosa eorum et fratris Franci, fidelis vestri, relatione
 præsensimus, quod ea¹¹ die immutabiliter disposuerat
 dominus papa in vos¹² nominatim, et in totam terram
 vestram cismarinam et transmarinam, de communi fra-
 trum consilio, interdicti ferre sententiam, et eam quæ
 in episcopos¹³ lata fuerat confirmare. Positi ergo in
 arctissimo omni studio attentavimus, per cardinales, et
 per illos de sociis nostris qui ad illum habebant ac-
 cessum, et per¹⁴ familiares suos, ut cessaret ab hoc
 proposito, vel saltem differret usque ad adventum
 episcoporum vestrorum.¹⁵ Quod cum tunc¹⁶ nullo

Interdict
intended.

¹ contra nos, O, Z; extra eos, C; contra vos, L.

² Walensi, om. C.

³ Flandrensis comitis clericis et Cantuariensis, C.

⁴ igitur, C.

⁵ publice vel absolvere vel excommunicare, C.

⁶ territi essemus de vestro reg-
 nique, C.

⁷ fideles, C.

⁸ Jacinctum, C, V, O, Z; Hyacinthum, L.

⁹ Mizo, C; Mizio, O, O*, Z; Mizia, V; Mirso, L.

¹⁰ nos, C, V, O*; vos, Z, L.

¹¹ eadem, C.

¹² nos, C.

¹³ ipsos, L.

¹⁴ per, om. C.

¹⁵ nostrorum, C.

¹⁶ tunc, C; om. L.

How it is
averted.

The mur-
derers, &c.
excommu-
nicated.

modo fieri posset, nos, sicut decet, et sicut¹ debi-
tores vobis sumus, personæ vestræ dedecus et totius
terræ vestræ gravamen sustinere non valentes, nec
debentes, tandem,² convocatis sociis nostris coram
quibusdam cardinalibus, viam invenimus salutis vestræ
et honori vestro³ bonam et securam, et universæ terræ
vestræ utilem, et episcopis necessariam, pro qua a
vobis, et a terra vestra, et ab episcopis vestris dedecus
et periculum quod imminabat avertimus, et nos ipsos
pro hac liberatione toti⁴ periculo exposuimus; credentes
et certam spem habentes, quod totum negotium ves-
trum⁵ procederet secundum quod credimus vos velle,⁶
et secundum quod scimus vos velle debere. Timore⁷
namque perterriti, iisdem cardinalibus intercedentibus,
significavimus domino papæ nos accepisse in mandatis
a vobis, quod juraremus in præsentia ejus, quod vos
stabitis mandato suo, et hoc jurabitis in propria per-
sona. Eadem ergo die Jovis, fere circa horam nonam,
vocati sunt nuntii, tam vestri quam episcoporum, et
in generali consistorio juravimus, abbas scilicet de
Wallatia, et Saresberiensis et Lexoviensis archidiaconi,
et magister Henricus, et Ricardus Barre, quod vos
stabitis mandato papæ, et ad præceptum ejus hoc ju-
rabit. Nuntii vero archiepiscopi Eboracensis et⁸
Londoniensis et Saresberiensis episcoporum juraverunt
similiter, quod domini sui stabunt præcepto ejus, et
hoc jurabunt. Ipsa die tamen generaliter excommuni-
cavit interfectores Cantuariensis, et omnes qui consilium
vel auxilium vel assensum præbuerunt, et omnes qui
in terram suam eos scienter receperint aut foverint. Do-
minus Wigornensis et dominus Ebroicensis episcopi,
et Robertus de⁹ novo Burgo decanus¹⁰ Ebroicensis, et

¹ *sicut*, om. O.

² *tamen*, Z.

³ *vestro*, C; om. L.

⁴ *totos*, C.

⁵ *vestrum*, C; om. L.

⁶ So O, O*; *velle . . . vos*, om. Z; *nos velle debere*, L.

⁷ *Timore . . . foverint*, om. C.

⁸ *et*, om. L.

⁹ *de novo Burgo*, om. L.

¹⁰ *decanus*, C, O*; om. L.

magister Henricus in proximo venturi erant; et eos quidem dimisimus ultra modum anxios et turbatos, quia pro explendo negotio vestro pro velle suo venire non poterant. Fuitque de consilio eorum et nostro quod nos quocumque modo præcederemus eos, ut dedecus et malum, quod parabant nobis adversarii vestri¹ impedire possemus. Certi enim eramus, quod vestrum² gravamen in curia præparabatur,³ et timuimus illius diei consuetudinem. De⁴ nuntiis quos ad dominum imperatorem misistis, nihil postea audivimus. De verbo quod mihi per Reginaldum misistis secreto coram Willelmo filio Hamonis, et postmodum abbati de Wallacia, spem bonum concepimus quod fiet. Valeat et diu vigeat sublimitas vestra. Confortamini in Domino et exultet cor vestrum, quoniam post⁵ præsens nubilum ad gloriam vestram sequetur serenum. Die Sabbati ante⁶ ramos Palmarum ad curiam venimus, et lator⁷ præsentium die paschæ recessit a nobis. Valet.⁸

DCCLI.

NUNTIUS REGIS [RICARDO] PICTAVENSI ARCHIDIACONO.⁹

(O. ii. 326; Z. v. 88; Lup. v. 84; G. fol. 469.)

Qui fuerint¹⁰ primi nuntii regis, et qui secundi, et quid tam hi quam illi postulaverint, et quomodo a curia recesserint, sub ea qua potero brevitate perstringam.

Envoys from England to the papal court.

¹ nostri, L.

² nostrum, C; vestrum, L.

³ præparabant, C.

⁴ De nuntiis . . . fiet, C; om. L.

⁵ post, C; om. L.

⁶ ante ramos, om. C.

⁷ iste for et lator, C.

⁸ Valet, C; om. L.

⁹ Nuntius . . . archidiacono, Z, L; Exemplum litterarum quos Ricardus Pictavensi archidiacono miserunt amici sui, explorantes in curia quænam futura esset conditio regis et suorum post mortem sancti Thomæ, O.

¹⁰ fuerunt, V.

Effect of
the report
of the
murder.

Maundy
Thursday.

Primi missi sunt Joannes Cumin, et magister David, ad petendum absolutionem et relaxationem episcoporum. Sed Joannes Cumin prius venit ad curiam, et fere quindecim diebus in ea, antequam David veniret; et post multam instantiam suam,¹ prius facta promissione quingentarum marcarum, auditus est, adstantibus cum eo, et plurimum allegantibus ad excusationem episcoporum, clericis Eboracensis archiepiscopi et nuntio Dunelmensis. Et credo quod reportassent absolutionem nisi supervenisset² rumor de morte archiepiscopi qui omnia denigravit. Ita enim perturbatus est dominus papa, quod nec etiam sui fere per octo dies cum eo potuerunt habere colloquium; et generaliter interdictum est, ne Anglici ad eum haberent accessum, et suspensa sunt omnia eorum negotia. Secundi nuntii fuerunt episcopi Vigorniensis et Ebriensis, et abbas de Valace, et archidiaconi³ Saresberiensis et Lexoviensis,⁴ et dominus Robertus de Novo Burgo, et Ricardus Barre, et magister Henricus Pichun,⁵ et quidam Templarius, missi ad excusandum regem, quod nec ejus mandato nec voluntate interfectus esset Cantuariensis. Hoc autem non est negatum quin ipse dedisset causam mortis suæ, et quin aliquid dixisset unde interfectores illi occasionem interficiendi [eum]⁶ sumpserunt. Sed nec isti nuntii simul ad curiam venerunt, sed Saresberiensis et Lexoviensis, et abbas prædictus, et magister Henricus, et Ricardus Barre, prius aliis venerunt,⁷ et a domino papa non⁸ sunt admissi, nec in conspectu ejus apparere⁹ potuerunt. Deinde ad preces quorundam cardinalium recepti sunt abbas et Lexoviensis archidiaconus. Appropinquante die Jovis proximo ante Pascha, gene-

¹ suam, om. Z.

² supervenissent, V.

³ archidiaconus, Z.

⁴ Lexoniensis, V.

⁵ Pichin, V.

⁶ eum, O; om. al.

⁷ sed . . . venerunt, Z; om. L.

⁸ non sunt, om. O.

⁹ venire, Z.

¹⁰ proximo, Z; proxima, L.

raliter dicebatur ab omnibus¹ in Curia, quod dominus papa illo die daturus esset² sententiam excommunicationis in regem Angliæ³ et in regnum suum.⁴ Unde nuntii [timore]⁵ perterriti, quibusdam cardinalibus intercedentibus, significaverunt domino papæ se accepisse⁶ in mandatis a domino rege, quod jurarent in præsentia ejus, quod rex stabit mandato suo, et hoc jurabit in propria persona sua. Eadem die Jovis, fere circa horam nonam, vocati sunt tam nuntii regis quam nuntii episcoporum, et in generali consistorio juraverunt nuntii regis—scilicet abbas de Valace, et duo archidiaconi prædicti, et Henricus, et Ricardus Barre—quod rex stabit mandato⁷ domini papæ, et ad præceptum ejus hoc jurabit. Nuntii vero Eboracensis archiepiscopi et Londoniensis et Saresberiensis episcoporum juraverunt similiter, quod domini sui stabunt præcepto ejus, et hoc jurabunt. A⁸ nuntio vero Dunhelmensi, qui præsens aderat, nullum juramentum exactum est nec præstitum. Eadem tamen die excommunicavit generaliter interfectores Cantuariensis, et omnes qui consilium, vel auxilium, vel consensum⁹ præbuerunt, et omnes qui eos in terram¹⁰ suam receperint aut foverint.

Post Pascha venerunt Vigorniensis et Ebroicensis episcopi, et Robertus de Novo Burgo, et utrum illud juramentum ab eis exactum sit, nescio; sed scio quod non juraverunt. Et cum stetissent in curia per quindecim dies et eo amplius, vocati sunt ad audiendum responsum suum. Nam illi cum aliis concordabant, tam in excusatione regis, quam in accusatione, secundum quod dictum est. Et cum se crederent¹¹ dextrum

The pope's sentences.

¹ *ab omnibus*, Z; om. L.

² *esset*, Z; *erat*, L.

³ *Angliæ*, Z; om. L.

⁴ *suum*, Z; om. L.

⁵ *timore*, Z; om. L.

⁶ *cepisse*, V.

⁷ *mandato*, Z; *judicio*, L.

⁸ *A nuntio . . . præstitum*, Z; om. al.

⁹ *consensum*, Z; *assensum*, L.

¹⁰ *terra sua*, L.

¹¹ *se crederent*, Z; *crederentur*, L.

The
bishops of
London
and Salis-
bury.

calculus reportaturos, confirmavit dominus papa sententiam interdicti quam dominus Senonensis dederat in terram regis¹ cismarinam, et sententiam excommunicationis et suspensionis quæ data erat in episcopos Angliæ. Præcepit etiam, quod rex temperaret ab ingressu ecclesiæ, et subjunxit quod ipse mittet legatos suos ad regem, ut videant et cognoscant ejus humilitatem. Deinde, post multam nuntiorum instantiam, et interventu quorundam cardinalium et magnæ pecuniæ etiam, sicut² dicitur, hoc impetratum est; quod dominus papa scribit Bituricensi archiepiscopo, quod, si infra mensem post adventum nuntiorum in Normanniam non audierit legatos transalpinasse, quod tunc absolvat Londoniensem et Saresberiensem ab excommunicatione, præstito prius juramento quod stabunt mandato domini papæ, tam illis quam aliis in suspensione manentibus, excepto³ Dunelmensi qui etiam in hoc speciali gaudet prærogativa. Nam nuntius ejus relaxationem suam reportat, licet cum magna difficultate et mora effectui manciperit. Sic recesserunt nuntii domini⁴ regis a Curia, nec aliud reportant. Quando autem venturi sint legati⁵ vel qui, nondum credimus cardinalibus innotuisse. Sed nunc non oportebit⁶ vos timere interdictum in Angliam,⁷ sicut credo, si rex legatis parere voluerit. Et dominus papa scribit ei, et invitat eum ad humilitatem, sed vix fuit impetratum ut ei scriberet.

¹ *regis*, Z ; om. L.

² *sic*, L.

³ *excepto . . . manciperit*, Z ;
om. al.

⁴ *domini*, om. Z.

⁵ *legati*, Z ; om. L.

⁶ *oportebit*, Z ; *oportet*, L.

⁷ *Angliam*, Z ; *Anglia*, L.

DCCLII.

MAGISTER DAVID AD ODONEM PRIOREM CANTUARIENSEM
[SEU POTIUS, UT VIDETUR, AD GILBERTUM LON-
DONIENSEM EPISCOPUM].

(V.* 143; Liverani, 610.)

Domino¹ suo et amico carissimo Odoni, Dei gratia
priori Cantuariensi, dictus magister David, salutem et
plurimæ dilectionis affectum.

Timide scribitur ubi scripta periculose publicari² ^{The}
timetur. In quanta animæ meæ amaritudine, in quanta ^{writer at}
faciei confusione totam quadragesimam et dies paschales ^{Tusculum.}
Tusculani transegerim, nec vos scriptum juvaret audire,
et mihi longum esset et difficile scripto comprehendere.
Eatenus tamen post varios labores, post longos tracta-
tus ventum est quod, in die Jovis ante Pascha, publice ^{Maundy}
coram domino papa, cum jam paratus esset ad missarum ^{Thursday.}
solennia coram universis cardinalibus et coram populis
diversarum nationum, juravi in animam vestram vos
paritum mandato domini papæ, super causis illis pro
quibus revocatus fuistis in sententiam anathematis:
juravi et in animam propriam me super hoc a vobis
accepisse mandatum; juravit id ipsum devotus et fidelis
vester magister Hugo. Hoc autem feci, non tam spe
imminentis futuræ vestræ absolutionis, quam metu
instantis periculi, et formidine innovandi in vos ver-
bum maledictionis, vel statuendi aliquid gravioris con-

¹ This is the heading in the MS., and it is copied without suspicion by Mgr. Liverani. But the letter was evidently written to one of the bishops who had been placed under a renewed anathema by the late archbishop, most likely the bishop of London, by whom David was

usually employed as an agent. That David had reached the curia in the interest of the censured bishops, before the archbishop's death was known there, is stated in the opening of Ep. 751.

² *publicare*, Liv.

demnationis ad solam ejus, quam famam dicunt, simplicem relationem. Siquidem, ni fallor, viribus totis laborat domini papæ et fere totius curiæ intentio, exceptis paucis quorum gratiæ vos, ut potui, conciliaui, ut etiam¹ cum ipso domino rege nostro de pœna mitiore² transigat ut vos et trinitatem vestram (sic enim dominus papa loquitur) pœna duriore efficiat, ut pœna vestra terræ sit ad exemplum, et metus efficiatur universorum quasi³ contra ecclesiam principibus suis de cætero assistentium.⁴ Satis enim erit eis regem quocunque modo sustinere, ut in vos valeant liberius desævire. Arguerent vos præcipue quod, consilio et callida machinatione in mortem domini Cantuariensis ieritis; arguerent quod domini papæ prohibitionem de non coronando filio regis spreveritis. Sed his in contrarium, facto ipso, quamvis in privato, fidem feci. Negata est enim mihi super his audientia in publico.⁵ Super verbo vestræ restitutionis, supplicationibus vel promissis, blanditiis vel minis, nihil certum a domino papa tenere potui, nisi quod quemdam legatum suum, quem nescio, ad partes illas missurus est, qui, accepto a vobis juramento vos tantum⁶ absolvet, et domini papæ mandatum vobis injunget, vel a vobis audita ad eum referet, prius tamen a domino rege juramento præstito in persona propria, quod pro eo coram domino papa præstitum est in aliena, sicut satis audivistis; vinculum enim, quo vos tres vincimini⁷ firmissimam catenam autumant qua regem quo volent⁸ trahant. Solliciti igitur super negotio vestro estoe, ne dominus rex vobis ipsis vos relinquat; non enim tam Romani quam Galli vos judicant. De reditu meo ad vos nil certum scio; animam enim meam pro vobis posui et

The pope's
policy.

Charges
against the
bishop.

Nothing
clear as to
his resto-
ration.

¹ *et*, Liv.

² *mitiori*, Liv.

³ *qui*, Liv.

⁴ *assistent*, Liv.

⁵ *privato*, Liv.

⁶ *tamen*, Liv.

⁷ *jungimini*, Liv.

⁸ *volunt*, Liv.

pono. Siquis, etsi angelus de cælo, vos ad cessionem¹ sollicitaverit, ne credatis ei; in parte enim de personis nihil poterit esse periculi.

DCCLIII.

ALEXANDER PAPA AD BITURICENSEM ARCHIEPISCOPUM
ET NIVERNENSEM EPISCOPUM.

(D. 92; G. Fol. 336.)

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venera- Apr. 24.
bilibus fratribus Bituricensi archiepiscopo et Nivernensi
episcopo salutem et apostolicam benedictionem.

Fraternitati vestræ non credimus esse incognitum, Authori-
qualiter sanctæ recordationis Thomas, quondam Can- sing a con-
tuariensis archiepiscopus, de mandato nostro in Lon- ditional ab-
doniensem et Salesberiensem episcopum excommunica- solution
tionis sententiam promulgavit, quam utique nos ratam of the
habentes et firmam, eam auctoritate apostolica curavi- bishops of
mus confirmare. Quia vero prædicti episcopi, senio et London
debilitate corporis confecti, et alter morbo laborans, and Salis-
ad præsentiam nostram venire non possunt, vobis, de bury, but
quorum prudentia et honestate confidimus, absolutionem retaining
eorum, pro qua nuntii regis Henrici Angliæ et eorun- their sus-
dem episcoporum apud nos vehementius institerunt, pension.
duximus committendam. Ideoque fraternitati vestræ
per apostolica scripta mandamus quatenus, infra mensem
postquam iidem nuntii ad propria redierint, si de
adventu legatorum nostrorum, quos ad partes illas pro
cognoscenda atrocitate illius facinoris et sceleris quod
perpetratum est, et reconciliatione regis disposuimus
transmittere, quod transalpinaverint vobis non innotu-
erit,² eos publice, recepto juramento secundum morem

¹ concessionem, Liv.

o 12478.

| ² innotuerint, G.

H H

ecclesiæ quod nostro debeant adstare mandato, ab excommunicationis vinculo absolvatis, sententia suspensionis, ob eam causam qua fuerant ultimo in excommunicationem deducti, in suo robore permanente. Si autem vobis constiterit quod Salesberiensis episcopus morbo laborans ad vos venire non possit, illuc in propria persona, quod nobis placeret, accedatis; aut si accedere non poteritis, personas idoneas, de quibus nos et vos confidere valeamus, transmittatis, quæ illum, recepto juramento publice in conspectu ecclesiæ quod nostro debeat parere mandato, absolvant. Si autem huic rei, frater archiepiscopo, interesse non poteris, tu, frater episcopo ipse cum Pontiniacensi abbate, quæ dicta sunt diligentius exsequaris. Datæ Tusculani, 8 Cal. Maii.

 DCCLIV.

ALEXANDER PAPA AD HENRICUM ANGLORUM REGEM.

(V.* 158; Liverani, 153.)

Alexander episcopus, servus servorum Dei, illustri Anglorum regi.

Exertions
of the first
envoys to
the pope.

Antequam secundi nuntii tui ad nostram præsentiam accessissent, dilecti filii nostri R[eginaldus] archidiaconus Saresberiensis et Ric[ardus] Bar et magister D[avid] nostro se conspectui præsentarunt, et inuncto sibi negotio omnem quam decuit curam et sollicitudinem adhibuerunt, et apud nos plus justo etiam institerunt. Unde quoniam aliis supervenientibus et quasi in labores illorum intrantibus, ea quæ nobis proposuerant locum nequaquam habebant, præfati viri una cum aliis, qui postremo venerant, diligentes

et studiosi fuerunt, et maxime præfatus archidiaconus, et magister D[avid], postquam R[icardus] socius illorum¹ a nostra curia recesserat, non solum sicut et cæteri ad promotionem negotii tui cum aliis, sed etiam² sine illis, discrete ac sollicite laborarunt. Verum si de illis in aliis litteris nostris mentionem non fecimus, mirari non debes, nec id alia credas ratione omissum, nisi quia secundi nuntii tui, pro eo quod cum illis non venerant, ipsos in litteris suis nolebant apponi: sed, sicut verbum gratius et magis acceptum attulerant, sic responsum regiæ sublimitati soli reportare volebant, licet constanter proponerent quod eos post adventum suum de mandato regio³ detinebant. Quare nos fidei et sollicitudini, quam circa injunctum sibi et sociis eorum negotium habuerunt, significatione præsentium testimonium duximus perhibendum, præsertim cum indignum esset ut qui in his non minus efficaciter aliis laborarunt, sed cum eis potius in toto negotio usque ad consummationem steterunt, minorem a regia munificentia gratiam obtinere deberent.

These
ought not
to be over-
looked by
the king.

DCCLV.

ALEXANDER PAPA AD JOSCIUM TURONENSEM
ARCHIEPISCOPUM.

(Martene, Thes. Nov. Anecd., i. 569.)

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Jo[scio] Turonensi archiepiscopo et universis suffraganeis ejus, et ecclesiasticis personis in

¹ eorum, Liv.

² et, Liv.

³ regis, Liv.

sua provincia constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

May 14.
Ratifying
the inter-
dict pro-
nounced by
the arch-
bishop of
Sens.

In apostolicæ sedis specula, licet immeriti, constituti, universorum excessus, per nos aut per eos qui sunt in partem sollicitudinis nobis commissæ assumpti, provida debemus circumspectione corrigere, et singulorum erratibus pontificali moderantia obviare, ne, nobis dissimulantibus, vitia videantur virtutibus prævalere. A memoria siquidem nostra non excidit qualiter pro pace sanctæ recordationis Thomæ, Cantuariæ archiepiscopi, (cujus anima, Deo sicut credimus pretioso martyrio dedicata, in cælis cum sanctis habitat) juxta officii nostri debitum solliciti et vigiles exsistentes, venerabilibus fratribus nostris Willelmo Senonensi, apostolicæ sedis legato, et Ro[trodo] Rothomagensi archiepiscopis mandaverimus ut, si rex Anglorum ei ecclesiam suam in omni pace et libertate non dimitteret, et ablata non restitueret, nec pacem quam secum fecerat firmiter conservaret, terram ejus Cismarinam interdicto subjicerent; et si uterque aliquo casu interesse non posset vel nollet, alter nihilominus mandatum nostrum studiosius adimpleret. Quia vero, prænominato Ro[trodo] Rotomagensi nolente mandatum nostrum exsequi, id per jam dictum Senonensem est adimpletum, nos, de communi fratrum nostrorum consilio, sententiam quam idem archiepiscopus, de mandato et auctoritate nostra, in totam terram Cismarinam prædicti regis Angliæ protulisse dignoscitur ratam et firmam habentes, et eam auctoritate apostolica confirmantes, universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ, sub periculo ordinis et officii vestri, præcipimus, quatenus eandem sententiam in terra quæ est in ditione memorati regis, usque ad dignam satisfactionem, firmiter et inviolabiliter observetis, et ab aliis faciatis inviolabiliter observari, nec aliquis vestrum eam relaxare, vel contra ipsam, sine

mandato Romani pontificis, vel legati ab eo destinati, divina officia celebrare præsumat.

Data Tuscul., ii. Idus Maii.

DCCLVI.

ANONYMUS * AD GILBERTUM LONDONIENSEM
EPISCOPUM.

(D. 84; G. Fol. 520.)

Venturi sunt, ut dicitur, magister Otho ¹ Tusculanus ^{Movements of the Curia.} episcopus et dominus Albertus presbyter cardinalis; et si dominus rex mandato domini stare voluerit, tunc creditur eos venturos in Angliam. Dominus Jacinctus transiit ² in Hispaniam, functurus ibidem officio legationis. Abbas Clarævallensis fuit Placentiæ prima die Dominica post Ascensionem Domini, transiturus ad dominum papam, et modum pacis, sicut et imperator et rex Francorum concordēs effecti sunt, domino papæ et curiæ representabit. Nuntii nostri transitum habuerunt prope Romam datis senatoribus viginti libris, et iidem nuntii fuerunt Bononiæ, in reditu, prima die ^{May 9.} Dominica post Ascensionem. Wigornensis tamen episcopus et Reginaldus archidiaconus non ausi sunt se committere fidei senatorum. Robertus de Novo Burgo transiit in Siciliam, visitaturus regem et parentes suos. Præterea sciatis quod dominus rex omnia castella Widomari de Leun subvertit in Britannia, exceptis tribus quæ dominus rex habet in manu sua. Plana terra Widomaro concessa. Quod autem Widomarus

¹ Odo, D.

| ² transit, D.

* Perhaps this letter may be | we have seen, had been acting for
scribed to Master David, who, as | Foliot in the papal court.

May 1.

occupavit de feudis vicinorum suorum reddet, vel super hoc stabit in iudicio coram rege; quod occupavit de feudis hominum suorum reddet, vel eis plenum rectum tenebit in curia sua, si dominus rex præceperit per breve suum. Bituricensis archiepiscopus his diebus rebus est humanis exemptus, in cujus loco substitutus est, consensu clerici et populi, Meldensis episcopus, scilicet dominus Stephanus, frater Adæ quondam camerarii regis Francorum.

DCCLVII.

ANONYMUS¹ AD ALEXANDRUM PAPAM.

(V.* 148; Liverani, 551.)

Denuncia-
tion of
Becket's
opponents.

"Nemo potest servire Deo et mammonæ;" nemo potest hominibus placere et Christi servus esse; unus est Dominus, una veritas. Ab hac deviare est apostatare. Christus veritatem docuit, veritas vitam promisit. Veritas unam viam habet, falsitas infinitas; veritas angulum non quærit, nulla agit ex insidiis; justitia et veritas cognatæ sunt virtutes, separari non possunt. Justitia justus super eum erit, et impietas impii vastabit eum; justus in justitia sublatus est et in insidiis capientur iniqui. Æque pensat utriusque merita judex justitiæ. Quo magis sustinet quo diutius expectat, eo poena justior et vindicta gravior; differri potest, non auferri, poena malorum. Hoc non verentur iniqui, sed mala malis addunt, iniquitatem super iniquitatem apponunt, obdurati corde, obfirmati malitia,

¹ The heading in Liverani is "Anonymi cujusdam Angliæ episcopi de cæde Sancti Thomæ Cantuariensis, ad Alexandrum papam;" but there is nothing to show that the writer was a

bishop; unless, indeed, the "quædam ecclesia parva," which claims the authorship of the letter, stand, not for the Church of England, but for some bishop and his chapter.

justitiam Dei de terra delere nituntur. In naufragio positi pœnitentiæ tabulam negligunt, vitiorum gurgite submerguntur. Numine¹ Babylonis debriati iudiciorum Dei obliviscuntur, et, quod adhuc nequius, simulantes religionem, sub pascuis Jesu² occultati,³ Goliam mente ferunt. Verba Jesum sonant, opera diabolum nuntiant; corde fraudes tegunt, verbis dolos concinnant; ex ore volat columba, cor serpens amplexatur; venenum imis visceribus infusum⁴ tempus nocendi exspectat;⁵ virtutem existimant artificiose nocere. Talibus commissa ecclesia Dei, si conculcatur, si conteritur, quis dubitet? Pastor oves dilaniat, lac et lanam quærit, lupina feritate guttur invadit, strangulat, et occidit. Tales nostri pastores pastorem suum interfecerunt, et in grege Domini desæviunt. Percusso pastore non est qui gregem ducat ad pascua, qui lupos arceat a stabulis, indifferenter rapiuntur oves: nulli custodes, defensor nullus; fiunt oves domestica præda pastorum.

Est autem præ omnibus unus prædo, pastor . . ., præsul . . ., in cujus corde vulpes foveas, volucres cœli nidum posuerunt, qui in cælum posuit os suum, dolis aggressus est innocentem, odio inexorabili amicum virtutis persecutus,⁶ lumen adeo singulariter electum conatus est extinguere; sed dextera excelsi illud⁷ super candela-brum posuit, ut luceat his qui in tenebris sunt et in persecutionibus laborant. Aggressus est draco ex insidiis superbus humilem, crudelis mitem, impius pium, injustus justum, turpi et tacenda immunditia pollutus castum et sincerum. Non destitit sagittas ex occulto mittere, invidiæ fomitem fovere, ignem odii accendere, donec furor Neronis invictum militem Christi hac luce privavit. Modus ipsum scelus superat, Sodomam justificat, Antiochum, Herodem, Neronem excusat.

Especially
the bishop
of London.

¹ ?

² Christi, Liv.

³ occultatum?

⁴ est, ins. Liv.

⁵ exspectant, Liv.

⁶ persecutus, Liv.

⁷ illud, om. Liv.

Num igitur immunis est a scelere quia manum non apposuit? Judæi linguis, Judas traditione, Pilatus et Herodes consensu, scribæ et pharisæi invidia, milites officio, Christum occiderunt. Qui eorum deteriores? Profecto qui, invidia et odio stimulati, iudici tradiderunt. Servus secutus Dominum, miles Imperatorem, filius Patrem, affectus injuriis, afflictus opprobriis et contumeliis a suis, non ovibus sed lupis, accusatus, invidia et odio agente, insignis et præelectus Thomas archiepiscopus pro justitia martyr occubuit; non minas judicium timuit, exui dignitate, spoliari divitiis, pro Christo dulce habuit. Pro grege sibi commisso caput posuit, multos relinquens filios, hæredem nullum. Servus in modico fidelis supra¹ bona Domini sui constituitur, nunc gaudet in cælis, exultat cum angelis qui pro Christo mala sustinuit. Attestantur virtutes probant miracula, qualis² in vita fuerit, quam dignus sacerdos, quam dignam victimam se Christo pro suis ovibus obtulerit. Felix commercium! miranda dextera excelsi! Qui ipsum prius contemnebant, nunc fila cilicii ejus venerantur. Mira præsumptio, audax temeritas ad excusandas excusationes in peccatis. Auctor sceleris, domini sui traditor, invenit commenta, mendicat suffragia, non quibus crimen per pœnitentiam debeat, sed quibus occultet; et quod universus mundus agnovit, muliereculæ cantant in triviis, quibusdam litteris, non impetratis sed potius regis timore extortis, obnubilare vel annullare contendit. Numquid, oculos omnia videntis excæcare poterit? num oculos summi pastoris, oculos matris ecclesiæ, lippire faciet? In crimine tam manifesto periculosum et damnosum differre sententiam. Fere per septennium pro libertate ecclesiæ sanctum Dei exsulantem, cum quo stare debuit, irreverenter impugnavit. Ipsius et totius ecclesiæ causam agentem tum manifeste, sæpius autem occulte,

¹ *super*, Liv.

| ² *qualiter*, Liv.

ejus felicibus actibus detrectans,¹ genusque imprope-
rans, opprobriis lacessivit. Supersunt scripta a multis²
intellecta satisque notata, quæ animum ejus evidenter
denuntiant. Insurrexit filius in patrem, Absalon in
David, Judas in Salvatorem, et pro se pugnantes
impugnavit, cum quo usque ad sanguinem certare
debeuit, lingua concinnante dolos insidias tetendit.
Quot appellationes dilatorias, frustratorias, falsas fece-
rit, ut sanctorum patrum statuta diffugeret, ut
tempus malignandi redimeret, quis nor novit? Nunc
tractus Romam vadit, mallet Babyloniam adire. Quan-
ta malignatus est in sanctum Dei! Cham patrem
nudum deridens maledictionem meruit. Iste non
patrem nudum, sed Jesu Christo³ indutum in vita
sprevit, post mortem derisit. Miracula, qualia a sæ-
culis⁴ non sunt audita, qualiaque quotidie per sanctum
martyrem Thomam fiunt, multis præsentibus,⁵ operante
Beelzebub facta pronuntiavit. Quid amplius scribæ et
pharisæi, Christo fecerunt? Opera Spiritus Sancti dice-
bant diaboli, in Spiritum Sanctum peccantes; zelum
habebant Dei, sed non secundum scientiam. Iste, non
minus peccans zelum habet diaboli secundum inviden-
tiam. Dolet ecclesia suo privata capite, luget bona sua
confiscari, sancta conculcari, lapides dispergi, fere ad
paganismum redigi. Nisi gladius Petri subveniat, nisi
pater filiis, mater filiæ, succurrat, tota ecclesiæ pro-
genies contristabitur, quare, summe pater, extende
manum, arripe gladium, allide adversarios, et confunde
inimicos ecclesiæ. Eleva manum cum Moyse, nec depo-
nas cum Josue, donec hostes aut poenitentes ad eccle-
siam redeant, aut impoenitentes intereant. Non est
opus verbis, sed verbere; pravus filius verbis non
corripitur; castigat pater filium quem diligit. Derisore
percusso, filii corrigentur. Hoc tibi, venerande pater,

Exhorta-
tion to
the pope.

¹ *detrectans*, Liv.

² *amplius*, Liv. (for *a multis*).

³ *Jesum Christum*, Liv.

⁴ *sæculo*, Liv.

⁵ *et*, ins. L.

scribit quædam ecclesia parva, sine nomine, sine auctoritate, et cum singultu totius ecclesiæ dolorem et gemitum paucis innotescit. Spiritus sapientiæ mentem tuam illuminet, spiritus consilii informet, spiritus fortitudinis corroboret. Amen.

DCCLVIII.

SANCTÆ TRINITATIS LONDONIENSIS PRIOR AD ALEX-
ANDRUM PAPAM.

(C. 192 ; D. 89 ; Thom. 349.)

Reverendo¹ patri Alexandro, Dei gratia summo pontifici, S. . . ecclesiæ sanctæ Trinitatis Londoniensis servus humilis, salutem et debitæ subjectionis obedientiam.

In favour
of the
bishop of
London.

Cum apud summum Judicem, qui renes omnium scrutatur et corda, si quem vita commendet humana infirmitas commendare non dubitet, summa in hoc mundo, inter homines et supra, sanctitatis vestræ sublimitas, semper reverende et amantissime pater, virum venerabilem dominum Gilbertum Londoniensis ecclesiæ episcopum, a parvitate nostra humiliter commendatum, pio patris affectu et caritate sincera, dignanter et benigne suscipiat. Quem² non solum vitæ sinceritas, religionis integritas, scientiæ charitas, commendabilem reddunt; verum etiam et præsertim Romanæ ecclesiæ apud nos (ut dignoscitur) conservata fidelitas et prona semper et devota obedientia. Quis enim in executione causarum pro mandato vestro secundum leges, jura, et canones, in Anglorum [regione]³ sic miseris subvenit, sic expulsos restituit, sic oppressos liberavit,

¹ *Venerando*, D, G.

² *Que*, C (omitting the mark which denotes *m*) ; *Quæ*, G ; *Quem*, Migne, cl. 1442.

³ A word is wanting in C, D, and G. Migne supplies *regione*. Possibly *gente*.

sic pacem reformavit? Nonne hic est cui nuper, principum timore postposito, spreteque sui corporis poena et schismaticorum malitia, qui Britannici maris pericula vix evaserat, cum cæteri sustinerent ad tempus, jam Alpium soli angustias transgresso, quo se vobis totum crederet, gratia summi obviavit pontificis quasi mater honorificata. Unde feliciter reversus, qui optimam (ut creditur) partem elegerat, ab illo exspectabat ecclesiæ pacem in terris, qui factus est pax hominibus bonæ voluntatis. Quod autem eam, quantum illi desuper datum fuerat, desideraret¹ animo et opere quæreretur ac verbo, non solum (ut dictum est) iter ad vos tam fideliter ac constanter arreptum indicat, verum etiam, ut a legitimis cognovimus testibus, in communi synodo singultus et unda lacrymarum quas fudit pro dissensione inter dominum regem et dilectum Deo et hominibus, nunc coram Ipso patronum nostrum, dominum Cantuariensem. Quis ergo, bone pater, hunc, talem tantumque Christi ecclesiæ virum, de nobis filiis vestris judicare minus reverenter præsumat? Ut quandoque apud regem dominum foveret discordiam, vel quasi fieri vellet causa vel conscius reatus cujusquam, quo pacem confunderet regni et omnium. offenderet sanctitatem, fieretque persecutor ecclesiæ amator illius et defensor veritatis et justitiæ. Agat igitur pius pater, pater sanctissimus, pater spiritualis, qui omnia dijudicat et a nemine judicatur,² ne famæ contractu quæ respondit de Christo "Alii dicunt quia bonus est, alii vero, non,"^{Joan. vii. 12.} "sed seducit turbas," tanta ecclesiæ columna de fortitudine cadat summi pontificis. Et præsertim ut, Domino cooperante et sermonem confirmante quotidie apud nos³ sequentibus signis, sumat a vobis benedictionem paternam in Spiritu Sancto, per quem mederi

¹ desideravit, D.² dijudicator, G.³ vos, D.

melius vestra fors¹ et cautius poterit omnium ecclesiarum sollicitudo. Valeat sanctitas vestra, semper nobis diligende bone pater.

DCCLIX.

ARNULFUS LEXOVIENSIS EPISCOPUS AD DOMINUM
PAPAM ALEXANDRUM.

(J. 47; Ar. 58; Rec. des Hist. xvi. 482.)

Pro venerabili patre nostro et amico carissimo Joscelino Salesberienſi episcopo majestati vestræ preces affectuosas offerimus et benignitati devotas gratiarum exsolvimus actiones.

On behalf
of the
bishop of
Salisbury.

Pepercit ei misericordia vestra, parcendumque impotentiae ejus ratio postulabat, quia gravitate corporis, ætatis propectu, debilitate plurima circumventus, quantum æstimare possumus ad vestram non posset præsentiam pervenire. Super eo autem pro quo graviores ei vobis placuit irrogare sententiam, quantum de intimo conscientiae ejus, quantum de opinione et attestazione publica, quantum de propria existimatione præsumimus quod ad factum illud lamentabile pertinet, omnino credimus innocentem; quia nec honestas hominis, nec liberalis animi nota mansuetudo, nec adeo tot informata temporibus, tot experimentis altius erudita providi senis prudentia descivisset. Porro voluntas illa ab his a quibus opus illud tam malitiose commissum est omni studio servabatur abscondita, ne cujusquam præscientia concepti maleficii præpediret effectum. Quis vero qui ejusmodi malitiae concepisset affectum personæ cuiquam, præsertim ecclesiasticæ,

¹ *forsan*, C; *forte vestra*. G.

revelaret, cum non in unius tantum caput stringi gladius, sed in cervicem totius ecclesiæ videretur? Vidimus nos virum istum pro quo scribimus, in initio tempestatis, inter coepiscopos sancto¹ illi studiosius adhærentem, multasque injurias pro libertate ecclesiæ et ipsius gratia pertulisse. Quæ sane ei apud eum perseveravit gratia donec Reginaldus archidiaconus, qui huic ea quam scitis etiam sanguinis affectione devinctus est, regalibus mancipatus obsequiis, regalia cœpit ad vos mandata deferre, quæ utilitatibus archiepiscopi credebantur in aliquibus obviare. Decretum est igitur patrem punire pro filio, ut eum ab obsequiis illis paterni compassio doloris averteret, vel in utrumque gravior animadversio vindicaret. Utinam ille zeli fervorem temperasset ad tempus, quia in causa ecclesiæ quam susceperat sollerti mansuetudine utilius proficere potuit, si pacificus esset ingressus ejus, si suas vindicare distulisset offensas, neque repentinis infestationibus jucunda novæ coronæ gaudia demigrasset.² Sane de eo quod de corona factum est, episcopi, neque tunc neque adhuc, se credunt in aliquo deliquisse, quia (sicut aiunt) litterarum vestrarum præcessit auctoritas, et eos ad hoc ipsum multis exemplis antiquitas informabat. Si tamen in hoc eos aliqua in parte deliquisse constaret, delicti tamen quantitas bonitatis apostolicæ misericordiam non excedit; et de reliquo, secundum assignatum a sanctitate vestra modum, de hujus innocentia diligentia vestra, remota prorsus ambiguitate, constabit. Supplicamus igitur precesque jam cum fiducia ducimus offerendas, quia ex hoc nunc tempus est³ miserendi, et post diutina flagella paternæ pietatis visceribus abundare. Absit enim a benignitate vestra ut personam venerabilem, tot acceptam bonis, tot laudibus illustratam,

¹ *sancto*, J. G. reads *scopo*, and Brial suggests *archiepiscopo*.

² *denigrasset*?

³ *est*, om. J.

novissima senectutis suæ in ¹ mœrore faciat et amaritudine consummare.² Profecto preces nulla nos audacia compulisset offerre, nisi secundum rerum veritatem et personæ meritum ipsum apostolica dignum misericordia crederemus.

DCCLX.

ARNULFUS LEXOVIENSIS EPISCOPUS AD JOANNEM ET
WILLELMUM CARDINALES.

(Arnulf, 57; J. 46.)

In behalf
of the arch-
bishop of
York.

Qua fide, quo studio, quo affectu circa initia tempestatis istius ad unitatem ecclesiæ et honorem Romani pontificis dominus Eboracensis intenderit, vestra, qui ex magna parte audistis et vidistis, prudentia non ignorat. Meruit excedentem gratiam excedens strenui propagnatoris audacia, sibi que invicem frequentibus officiis tam operum magnificentia quam rerum munificentia concurrerunt. Præsumebat non defuturam gratiam perseverantiæ meritorum, sed jam pristina, perseverantibus meritis, gratia non refulget, verum in poenam quoque conversa est ipsorum expectatio præmiorum. Perseverat tamen semper, et aliis tepescentibus ipsius devotio non tepescit, quia videt totam nondum conquievisse malitiam, et ab his quorum fides invictissima credebatur profana consilia, percussis etiam fœderibus, agitari. Utinam ad notitiam Romani pontificis et vestram relatione veridica perveniret, quantum noviter apud principem nostrum, regem loquor³ Anglorum, catholici sacerdotis industria sancta profecit, cum eum scilicet ad schisma maximi quoque principum invitarent, ipsumque metus severitatis apostolicæ perterreret.

¹ om. B.

² *consummari*, B.

³ *loquor*, J; om. G.

Siquidem virtus ejus præcipue, nobis nimirum et aliis adnitentibus, eum in fide et obedientia ecclesiæ confirmavit, seque Romano pontifici pariturn super eo casu quem audistis, quantum dictaverit ratio vel laxaverit misericordia, coram multis ecclesiasticis sæcularibusque personis, publice in manu Rothomagensis archiepiscopi, fide corporaliter interveniente, firmavit. Porro ipse ad visitandam Romanam ecclesiam plurimo jamdudum desiderio tractus est, ut ope et consilio vestro motum majestatis apostolicæ, siquem adversus eum de falsa suggestionem contraxit, revocaret in gratiam, ipsique et vobis in omnibus sinceritatem conscientiæ suæ certissimis indiciis approbaret. Accingebatur jam cum a rege ipso et nuntiis ejus, qui noviter a vobis reversi sunt, terribile percepit indicium, imperatorem scilicet ipsum singulariter excepisse, cum aliis interventu regis securitatem transitus indulgeret, quia scilicet præsumpserat in personam ejus anathematis intorquere sententiam, et nomen ejus in omnibus quos frequenter celebraverat conventibus ecclesiasticis infamare.

Providete itaque amico vestro, ne illum ad partes illas aliqua necessitatis instantia trahi, neque caput ejus tot tantisque periculis permittatis exponi. Ad hæc bonum est ecclesiæ Dei viros fideles juxta infideles aliquando commorari, ut ipsorum virtute et prudentia malitia reprimi possit, et inconstantia contineri. Profecto apud nos prævaluisse credebatur iniquitas, nisi sacerdotum industria restitisset, per quos repressa viriliter intemperantia conquievit¹; et ad unitatem, quos velut in fugam terror ecclesiasticæ potestatis impulerat sunt reversi. Nondum tamen navim nostram portum perfectæ securitatis credimus obtinere, quin adhuc et anchora possit de percepta statione convelli, et navis ipsa rursus ad procellas pristinas

¹ *conquievit*, J ; *requievit*, L ; *quievit*, B.

flatu malitiæ revocari. Utilius ergo fore credimus eos qui providere possunt non amoveri, sed ad sollertem vigiles adhiberi¹ custodiam,² ut quoslibet eventus prudenter et instanter observent, et momentaneam hominum fidem necessaria stabilitate confirment. Ad quod virum de quo scribimus multis experimentis novimus efficacem, eique ad referendas vobis gratiarum actiones majorem devotio quam vexatio tribuat intellectum.

DCCLXI.

GILBERTUS LONDONIENSIS EPISCOPUS AD P. NIVER-
NENSEM EPISCOPUM.^a

(C. 204 ; G. Fol. 241.)

P. Dei gratia Nivernensi episcopo frater Gilebertus Londoniensis ecclesiæ minister, si non expressum schedula conceptum tamen corde, piæ salutationis affectum.

With a
view to
the writer's
absolution.

Ex relatione dilecti fratris Ebroicensis episcopi acceperamus ego et dominus Saresberiensis episcopus, abbatem Pontiniacensem in Galliam remeasse. Cupientes itaque in nobis adimpleri negotium de absolutione nostra, vobis et prædicto abbati a domino papa commissum, cum festinatione ad vos labores arripueramus itineris, jamjamque Cenomannum propinquantes, festini nostri¹ a domino papa reditu revocati

¹ *adhiberi*, B ; *adhibere*, J, G.

² *custodias*, B.

³ *nuntii*?

^a The bishop of London was absolved from his excommunication by the bishops of Nevers and Beauvais and the abbot of Pon-

tigny, at Gisors, in the beginning of August 1171. R. de Diceto, i. 347.

sumus, afferentis ejus rescriptum continens vobis et domino Belvacensi episcopo sollicitudinem absolutionis nostræ esse injunctam. Quia igitur personæ vobis adjunctæ mutatio vestrum immutari poscebat consilium, incontinenti nuntios nostros ad prædictum episcopum direximus, domini papæ rescriptum ei deferentes, et diem et locum nobis designatum a vobis intimantes. Sed quoniam casus fortuiti,¹ qui provideri nequeunt, diligentissimis etiam sæpius adversantur, incerti ubi aut qualiter se habens prædictus inveniat episcopus, benevolentiae vestræ, cui in multis tene-mur obnoxii, preces affectuose porrigimus, ut duorum vel trium dierum spatio ultra quam in proposito habuistis, Senonis nuntios nostros expectetis reportaturos vobis prædicti episcopi responsum, si mora tamen adventus eorum id fieri postulaverit. Omnem enim daturi sumus operam ut moram hanc præveniamus, et statuto nobis die et loco, vobis, juvante Domino, occurramus.

DCCLXII.

GILEBERTUS LONDONIENSIS EPISCOPUS AD ALEXANDRUM
PAPAM.

(C. 200 ; G. Fol. 155.)

Patri suo et domino, summo pontifici Alexandro, frater Gillebertus Lundoniensis ecclesiæ minister, debitum omnino subjectionis et obedientiæ famulatum.

Ad vestram, pater, indignationem exhausta fletibus et ærumna corporis mei jamdiu virtus elanguit, et obnoxia quæque sensibus officiis indevota suis innata doloris intimi pæne fecit immensitas. Ad vestram enim aversionem factus illico sum plebis abjectio,

Thanking
for partial
forgive-
ness, and
expressing
hope of
more.

¹ fortuitii, C.

notis meis opprobrium, et amicis plena confusionis occasio. Et nisi pia clementis medici cura languentis vulnere vel in modico lanuginem obduxisset, in salutis desperatæ cicatricem mora profusior ulcera patientis indurasset. Nunc autem, pater, cum ex his quæ paternæ filio indulsit pietas aliquam mihi liceat sperare salutem, reviviscit spiritus meus, exsultat anima, et pro mansuetudine benignius exhibita ad gratiarum actiones mens tota resurgit, et ad sanctitatis vestræ provoluta pedes totis supplicare viribus, totis anhelat exorare desideriis, ut post mordentia austeritatis vina piæ lenitatis oleum meis infundatur ulceribus, et paternæ correptionis asperitas maternæ tandem circa me pietatis¹ uberibus excipiatur. Intus jam apud patrem sit qui pro filio pulset et exoret affectus, ut punitum jam satis suscipiatis in gratiam, et correctum graviter vestris devotum firmiter obsequiis habeatis. Intra castra revocatum pietas paternæ promoveat, et prælibatam mihi gratiam ad perfectum manus apostolica justæ tandem miseratione perducatur, ne in luctu et miseria dies meos transigere, et me dierum meorum paucitatem quæ superest, in amaritudine finire compellat. Conservet incolumitatem vestram Dominus ecclesiæ suæ multis profuturam temporibus, in Christo dilecte pater.

 DCCLXIII.

ALEXANDER PAPA ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO ET
AMBIANENSI² EPISCOPO.

(O. ii. 286 ; Z. v. 89 ; Lup. v. 85 ; Thom. 259.)

Oct. 23.

Alexander³ episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo et Amb[an]ensi episcopo salutem et apostolicam benedictionem.

¹ de ins. C.

² Ambiansi, Z.

³ This heading is from C.

Et ipsa loci vicinitas et fama vulgata per orbem vos ignorare non patitur quomodo frater noster Rogerius Eboracensis archiepiscopus, apostolicæ sedis legatus, ab officio fuerit, quibusdam causis intervenientibus, pontificali suspensus. Ex qua re, sicut a pluribus dictum est et prædicatum, contigit quod illud immanissimum scelus et nefandum flagitium de sanctæ recordationis Thoma, quondam Cantuariensi archiepiscopo,¹ fuerit perpetratum. Nam cum illustri Anglorum regi nuntiatum fuisset quod præfatus Cantuariensis ei et regno suo et episcopis tantam injuriam irrogasset, rex in tantum turbatus est² et indignatus, quod quidam de circumstantibus ejus commotionem percipientes, ei volentes placere, instinctu diabolico præfatum Cantuariensem armata manu aggressi sint,³ et ipsum, prout nostis, atrociter in propria ecclesia occiderint,⁴ in qua profecto deberent esse securi homicidæ. Quod utique tanto majori animos audientium horribilitate perfundit, et eis, qui tantæ atrocitatis occasio fuisse dicuntur, majorem generat infamiam, quanto scelus crudelius et facinus gravius reputatur. Verum cum prædicti regis nuntii nulla ratione sua a nobis possent instantia obtinere, ut ejusdem archiepiscopi, vel aliorum episcoporum, qui pro causa simili fuerant excommunicati vel interdicti, purgationem in partibus illis committeremus, per nuntios proprios regis, et per suas et aliorum magnorum virorum litteras idem archiepiscopus nobis significavit, quod, ob fervorem devotionis et fidei quam ab hujusurbationis initio circa nos et ecclesiam rex⁵ gessit, Frethericus, dictus imperator et⁶ persecutor Ecclesiæ, sibi noluit quod ad nos posset venire securitatem præstare, licet voluntarius esset et paratus venire, et se coram nobis purgare, nisi viarum obstacula eum retardassent.

The archbishop of York's suspension connected with the death of Thomas.

¹ *archiepiscopi*, C.

² *est*, O, C, Z; om. L.

³ *sunt*, C, L; *st.*, O.

⁴ *occiderunt*, L; *occident.*, O.

⁵ *rex*, Z; om. al.

⁶ *et*, om. L.

His appearance before the pope excused.

Terms of absolution.

Unde, quoniam ipsius archiepiscopi fidem et devotionem circa nos et ecclesiam puram et sinceram et immutabilem comperimus, nos suæ devotionis intuitu provocati, et consideratione præfati regis Anglorum (cui, quantum cum Deo et justitia possumus, volumus placido vultu deferre) nihilominus inclinati, eidem iter veniendi ad nos clementer et benigne, de communi fratrum nostrorum consilio, remisimus, et vobis, de quorum prudentia et honestate confidimus, negotium ejus duximus committendum. Ideoque fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus in confinio terræ regis Francorum et regis Angliæ, in Marchia videlicet, in unum pariter quam citius poteritis convenientes, præfatum archiepiscopum convocetis, et accitis vobis¹ viris religiosis et discretis, si idem archiepiscopus cum duabus majoribus et melioribus personis ecclesiæ suæ, quæ sint² bonæ famæ et integræ opinionis, vel, si fieri non poterit, cum duabus aliis de canonicis suis, qui vita et conversatione et fide non habeantur inferiores, personis, magistro scilicet³ Vacario,⁴ et magistro Angero,⁵ aut duobus aliis, qui eis meritis æquiparentur, aut, si eos præsentem habere non potuerit, cum duobus prioribus vel abbatibus probatæ vitæ ac conversationis, de quibus verisimile sit quod non debeant pejorare, coram positis sacrosanctis Evangeliiis, juret quod pravas illas consuetudines, nec juramento præstito nec fide data seu scripto firmaverit, neque se promiserit servaturum; neque scripto, verbo, vel facto scienter regem provocaverit, propter quod prænominatus archiepiscopus⁶ occisus⁷ fuerit vel in corpore poenam pertulerit; neque litteras nostras,⁸ quibus ne filio regis coronam imponeret præcipiebatur, receperit; neque eas sibi cognoverit præsentari, aut scienter

¹ *vobis*, C; *vobiscum*, L.

² *sunt*, C; *sint*, L.

³ *videlicet*, O, C; *scilicet*, L.

⁴ *Vacario*, O, C, Z; *Vicario*, L.

⁵ *Angero*, C, O; *Angelo*, L.

⁶ *Cantuariensis*, C.

⁷ *vel*, ins. after *occisus*, L; om. C.

⁸ *vestras*, L.

fecerit¹ quominus² præsentatæ fuissent; ipsi, nostra freti auctoritate, officii sui plenitudinem incunctanter restituatis. Sane, si his exsequendis aliquo evidenti et necessario impedimento interesse ambo non potestis, alter vestrum, cum religiosis et discretis et magnæ auctoritatis viris provinciæ illius qui absens fuerit, ea secundum quod dictum est maturius exsequatur.

Datum Tusculani,³ decimo kalendas Novembris.

DCCLXIV.

ALEXANDER PAPA ROTHOMAGENSI ARCHIEPISCOPO ET
AMBIANENSI⁴ EPISCOPO.

(O. ii. 283; Z. v. 90; Lup. v. 86; Thom. 260.)

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus suis, Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo, et episcopo Ambi[ar]jensi, salutem, et apostolicam benedictionem. Octob. 23.

Quia nonnunquam evenit facilitatem veniæ, sicut scriptum est, delinquendi incentivum præbere; ne vel perniciosum exemplo sit, vel nobis ad injustitiam debeat imputari, nolumus ut alias venerabilis frater noster Eboracensis archiepiscopus, licet multa instantia aliter a nobis debere fieri postulaverit, innocentiam suam⁵ demonstret, quam ut ei, si hoc fecerit in cismarinis partibus, liceat⁶ officium suum exercere. Alioquin veremur ne jam natum ulcus in saniem computrescat. Vobis igitur per apostolica scripta mandamus, ut, præsentis purgationis veritate studiosius inquisita, sic coram vobis manifestum fiat examen, ut mandato nostro fraternitati vestræ super hoc nuper directo nihil penitus

As to the
absolution
of the
archbishop
of York.

¹ fecerat, C.

² sibi, ins. C.

³ Tusculano, Z.

⁴ Ambiensis, L.

⁵ suam, Z; om. L.

⁶ ei, ins. L.

derogetur. Quotiens enim talium tantarumque rerum veritas est asserenda,¹ si non diligentior causæ cognitio² succurrat, periclitantur præmia cognoscentis, et opinionis facile poterit incurrere detrimenta.

Hæc sunt capitula purgationis quam præstitit Eboracensis quarta manu juratorum, quorum unus fuit magister Vacarius.

(Z. fol. 249; V. T. C. ed. Giles, ii. 268.)

Quod ipse consuetudines avitas, super quibus vertebatur controversia inter regem et dominum Cantuariensem, nec scripto nec juramento firmaverat.

Quod ipse nec opere nec sermone, nec per se nec per interpositam personam, scienter aliquid machinatus est, quod dominum Cantuariensem in mortem traheret.

Quod litteras domini papæ, in Angliam destinatas, de inhibitione coronationis filii regis nec recepit nec vidit, nec aliquid fieri fecit quominus eas videret vel reciperet.

Quod ipse in coronatione filii regis debitum iuramentum recepit integre, nec aliquid omisit quod in coronatione regis Angliæ præstari solet.

DCCLXV.

ALEXANDRO PAPÆ ROGERIUS EBORACENSIS ARCHIEPISCOPUS.

(O. iii. 7; Z. v. 92; Lup. v. 87; G. Fol. 424.)

Thanks
for abso-
lution.

Si mihi præsto esset facundia quæ Tullianum redoleret eloquium, nequaquam posset, dulcissime Pater, sufficere ad exprimendam beneficii quantitatem quam,

¹ *asserenda*, trs. to after *diligentior*, L.

² *cognitio*, Z; *cautela vel inquisitio*, L.

innatæ bonitatis vestræ motu proprio mihi nuper exhibuistis. Ego enim jam per annum et eo amplius in carcere positus, quo mendax me detrudi fecerat invidia, in tenebris straveram lectulum meum, et panem meum in suspiriis manducabam, potum temperans in lacrymis, donec manus consolationis vestræ, eductum de lacu miseriæ et inferno inferiori, regioni me restituit viventium, et auræ superiori. Jam purpuratos, ut prius, non erubesco, nec potentum præsentiam declino. Sed qui hactenus ad Dominum meum oculos¹ levare non audebam, pristinæ² redditus libertati labia audacter aperio ad exorandum, non solum pro me, verum et pro his quos diligo, maxime cum tales sint qui vita et eruditione³ inter præcipuos numerantur. Vir clarissimus dominus Londoniensis⁴ ab exordio promotionis suæ, etiam apud eos qui foris sunt, semper honorabilis habitus est, et suave olentis opinionis, vir utique et naturæ bonis abundans, et ingenii facultatibus, quorum finibus minime contentus, ea religionis diuturno et districto cultu excoluit.⁵ Hunc laceravit invidia, integritatem⁶ ejus lacerare tentans, quæ supra firmam petram fundata non poterit sentire defectum. Ut enim de his aliqua tangamus quæ ipsi ab æmulis imposita sunt, pro certo, domine, sciatis, quod dum adhuc viveret dominus Cantuariensis, in Anglia, me præsentem, dominum regem sæpe rogavit ut juxta mandati vestri formam ad pacem animum suum inclinaret. Apud Cadomum vero, cum ex his quæ dominus rex a multis audierat, indignatio ejus adversus jam dictum archiepiscopum plurimum recruidisset, quantum potuit ad leniendum motum illum vehementem, etiam cum lacrymis, adhibuit diligentiam. Cujus, domine, si placet, annos senio graves attendite, corporis debilitatem respicite, quam non solum ætas induxit, sed et assiduæ

In behalf
of the
bishop of
London.

¹ oculos, V.

² pristini, V.

³ conversatione, Z.

⁴ qui, ins. L; om. O, Z.

⁵ discoluit, O.

⁶ et integr., L.

vigiliæ et crebra jejunia. Solutisque vinculis quibus tenetur, eum liberum reddite, ut una nobiscum onera possit ecclesiæ sustinere.

DCCLXVI.

ROGERIUS EBORACENSIS ARCHIEPISCOPUS AD HUGONEM
DUNELMENSEM EPISCOPUM ET ALIOS ECCLESIE PRÆ-
LATOS.

(Z. v. 91; G. Fol. 425.)

Dec. 13.

Rogerus Dei gratia Eboracensis archiepiscopus et apostolicæ sedis legatus, venerabili fratri Hugoni Dei gratia Dunelmensi episcopo, et dilectis filiis R. decano et Willelmo Cantuariensi¹ et universo capitulo Eboracensi, omnibusque canonicis Sanctæ Mariæ de Sudewelle, Sanctique Wilfridi de Ripun Sanctique Johannis de Beverleia abbatibus, prioribus, clero et universo² populo per Eboracensem provinciam constituto, salutem et gratiam.

Proceed-
ings of the
writer's
enemies
against
him.

Non ignorat dilectio vestra quanta pro dignitate ecclesiæ nostræ hac tempestate sustinuerim; in qua tantum invidiæ mandari adversum me licuit, ut vix aliquis locus veritati relinqueretur. Familiare est omnibus iniquis, quoties nancisci possunt occasionem, maledictis eos quibus invident inurere, et venenatis verborum jaculis figere innocentes. Fecerunt hoc qui jampridem sederunt mihi in insidiis. Et quidem, primo, paraverunt laqueum suspensionis quo dominus papa, plus eorum falsas suggestiones quam juris ordinem secutus, me innodavit. Deinde, ne quoquomodo solvi posset, iniquitatem iniquitati addentes, hinc maximorum virorum libellos arte multiplici, sicut jam a pluribus retro annis instructi fuerant, conquirebant; inde pere-

¹ cantori?

| ² universo, om. Z.

grinorum et qui me nunquam viderant multitudinem subornabant, ut ea quæ non noverant mentientes, apud summum pontificem et Curiam Romanam quocunque modo famam onerarent. Absens eram, et qui ex parte mea in curia pauci tantæ multitudini vix resistere poterant, tam exquisitis pressi mendaciis; maxime cum quidam, solo habitu, religiosi, videntes illos prosperari in iniquitatibus suis, cum illis currebant, et neglecto Dei timore, ad eversionem dignitatis ecclesiæ nostræ, una cum meretricibus suis quas secum duxerant ne quis sexus persecutione meæ deesset, multa dixerunt. Hi omnes in unum convenientes proposuerunt in cordibus suis gigantes imitari, parietem ex maximis quasi quibusdam lapidibus et multis mendaciis, fictis ad tempus suspiriis et gemitibus, non solum domos, sed et plateas replentes diurno et nocturno ululatu, eundemque ipsum parietem tanquam quodam indissolubili bitumine, vim naturæ facientes, simulatis lacrimis lini erunt, sperantes hoc modo cælum se claudere posse, et veritatem perpetuo carceri deputare. Quid plura? Idem Pharaō illorum ille spiritualis, cujus ipsi membra sunt, in tali equitatu incedere videbatur cum corona, et ego, misere cophini servituti deputatus, respiciebam ad auxilium hominum et non erat. Cuti enim meæ, consumptis carnibus, os meum adhæserat. Levavi ergo ad cælum oculos, et in angustia spiritus mei ad Dominum clamavi, et intercedentibus meritis et orationibus vestris, exaudivit me pro sua reverentia. Qui malleo bonitatis suæ innatæ, prædicto pariete confracto et in nihilum redacto, fugientibus Babyloniiis, quæ clausa tenebatur veritatem eduxit, et squalore carcerali deterso, liberam in publicum exire præcepit. Quæ simul ac suæ reddita est libertati, ad me velociter evolavit, et in præsentia dominorum Rotrodi Rotomagensis et eorum quos episcopus Ambianensis vice sua delegaverat, quibus negotium meum a domino papa commissum erat, necnon et episcopi Ebroidensis mul-

His absolution.

torumque religiosorum tam abbatum quam priorum, a dextris mihi luce liquidior adstat. Cujus faciem gravem et fulgentem prædicti archiepiscopus et viri religiosi a domino Ambianensi destinati, intuentes, gavisii sunt gaudio magno valde: et nullam moram sustinentes, juxta formam quam eis dominus papa præscripserat, incontinenti me a suspitione qua tenebar absolverunt, universis qui aderant benedictibus Dominum, qui superbos humiliat, qui sapientes in astutia sua comprehendit, qui de misericordia sua præsumentes liberat, et vinctos educit in fortitudine. Ipsi gloria et nunc et per immortalia secula seculorum. Amen. Veniam autem ad vos, Domino volente, in proximo, ut gaudium meum in vobis impleatur, quos ego ultra quam dici possit videre desidero. Benedictio Dei patris, et Filii, et Spiritus Sancti descendat super vos pro nobis orantes. Acta sunt hæc secunda feria post Dominicam qua cantatur *Gaudete*, die festo Sanctæ Lucæ, apud Albariam.

 DCCLXVII.

 ALEXANDER PAPA AD ROTHOMAGENSEM ARCHIEPISCOPUM
ET AMBIANENSEM EPISCOPUM.

(D. 92; C. 226; D. 92; Thom. 261; R. Hoved. ii. 32.)

Feb. 27. Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Rothomagensi archiepiscopo et Ambianensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Excommu-
nication of
the bishop
of London
and others. Fraternitati vestræ non credimus esse incognitum, cum fama referente sit in magna parte orbis vulgatum, qualiter fratres nostri Gillebertus Londoniensis et alii episcopi Angliæ, quibusdam causis intervenientibus, quondam fuerint ab officio suo auctoritate nostra sus-

pensi, et alii excommunicationis vinculo innodati. Cumque per recolendæ et sanctæ memoriæ Thomam, quondam Cantuariensem archiepiscopum, litteræ nostræ super suspensione et excommunicatione illorum in regno Angliæ publicatæ fuissent, et hoc esset regi Anglorum¹ nuntiatum, tantam ex hoc adversus eundem archiepiscopum indignationem, amaritudinem, eturbationem concepit, et ita eam vultu et gestu ostendit, quod quidam de circumstantibus [arbitrantes]² se ei dignum et acceptum obsequium impendere, et sibi ob id ejus gratiam comparare plenius et favorem, in præfatum Cantuariensem cum armis iniquitatis et impietatis irruentes, eum in ecclesia sua ante altare atrociter et crudeliter occiderunt, non cogitantes quam flagitiosum sit in christum Domini³ manum mittere, et sponsam Christi ejus sanguine cruentare. His autem, qui tantæ atrocitatis et flagitii occasio fuisse dicuntur, horribilitas facinoris tanto majorem generavit infamiam, et eorum magis denigravit honestatem, quanto scelus crudelius et facinus detestabilius reputatur. Cæterum cum prædictus rex per nuntios suos apud nos multa instantia laborasset, ut eorum purgationem, quos de hac re infamia resperserat, in partibus illis committeremus recipiendam, huic rei noluimus aliquatenus consentire; quia si qui apparerent qui eos vellent impetere, in præsentia nostra causam disposueramus discutere; aut, non apparentibus impetitoribus, illos decreveramus super hoc ad rationem ponere, et eis purgationem indicere quam cognosceremus ad tantam abolendam infamiam expedire. Sane cum nulli apparuissent qui vellent eos impetere, et prædictus Londoniensis, obstante sibi debilitate corporis, ad tantum laborem

Murder of the archbishop of Canterbury.

Absolution of the bishops desired.

¹ Angliæ, G.

² A word has been omitted in C between the end of one page and the beginning of another. Dr. Giles suggests *putantes*. There is pro-

ably a reference to Joh. xvi. 2, where the Vulgate has *arbitretur obsequium se præstare Deo*.

³ Dei, G.

A commis-
sion to
absolve
Foliot.

Conditions
of resto-
ration.

suscipiendum non esset sufficiens, et in via plurima discrimina et pericula imminerent, dilectos filios nostros R[adulfum] archidiaconum suum, et magistrum Ricardum, et magistrum Hugonem, clericos ejus, ad præsentiam nostram transmisit, ut pro se coram nobis purgationem præstarent. Nos autem cum fratribus nostris, utrum apud nos illius purgatio esset recipienda, studiosius deliberantes, tandem decrevimus vobis purgationem ipsam suscipiendam committere, quia vobis et eidem episcopo magis honestum et expediens esse cognovimus, ut in loco ubi amplius infamia crebrescit, ejus purgatio reciperetur, et suam episcopus innocentiam demonstraret. Quapropter, de vestra religione et prudentia et honestate plenius confidentes, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus in confinio regis Francorum et regis Angliæ, in Marchia videlicet, citius post litterarum nostrarum susceptionem¹ quam poteritis, in unum pariter convenientes prædictum episcopum convocetis ante vos, et adscitis viris religiosis et discretis, si idem episcopus cum sexta manu religiosorum abbatum et priorum, monachorum et canonicorum regularium probatæ vitæ et conversationis, aut monachorum quos secum habet et canonicorum ecclesiæ suæ, qui sint integræ famæ et opinionis, et de quibus verisimile sit² quod non velint pejorare, coram positis sacrosanctis evangeliiis, juraverit, quod nec scripto, nec verbo, vel facto, regem scienter provocaverit, propter quod prænominatus Cantuariensis occisus fuerit, vel etiam in corpore poenam pertulerit,³ ei, nostra freti auctoritate, officii sui plenitudinem, absque opinionis et famæ suæ diminutione, incunctanter restituatis. Sane si his exsequendis aliquo evidenti et necessario impedimento interesse ambo non poteritis, alter vestrum, cum religiosis et discretis

¹ inspectionem, G.

² est, D.

³ protulerit, G.

et magnæ auctoritatis viris provinciæ illius qui absens fuerit, negotium ipsum maturius exsequatur.

Datum Tusculani, tertio kalend. Martii.

DCCLXVIII.

ALEXANDER PAPA AD JOCELINUM SARESBERIENSEM
EPISCOPUM.

(C. 399; D. 93; Thom. 288.)

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili March 30.
fratri Jocelino Saresberiensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Licet in proposito nostro et consilio fratrum nos-
trorum fuerit ut te non deberemus absolvere, nisi ^{The bishop's personal appearance before the pope is} apostolico te conspectui præsentares; quia dilectus filius ^{excused.} noster ¹ Rob. Ebroicensis ecclesiæ decanus senium et infirmitatem tuam nobis sæpe et sæpius retulit, etiam pridem dilectus filius noster Reginaldus archidiaconus tuus hoc idem sollicitè ac diligenter nobis ² exposuit; nos vero ad instantiam ejusdem decani, et ad preces carissimi in Christo filii nostri ¹ Willelmi illustris Siciliæ regis, et Mathildis reginæ matris suæ, qui pro te nos instantè rogaverunt, et consideratione quoque et amore carissimi in Christo filii nostri Anglorum regis Henrici, impossibilitati tuæ benignius condescendimus, et laborem tanti itineris et periculum tibi duximus misericorditer remittendum. Inde est quod tibi præ-
sentium auctoritate, injungimus ut quinque personas, ^{Means to be taken for his absolution} vel quatuor ad minus, religiosas et honestas ac fide dignas de episcopatu tuo ad præsentiam nostram

¹ *vester*, G.

² *vobis*, G.

³ *vestri*, G.

dirigas, quæ te, juxta tenorem mandati nostri,¹ super his quæ tibi objecta sunt de facto² sanctæ recordationis Thomæ, quondam Cantuariensis archiepiscopi, et unde suspensus et excommunicatus fuisti, excusare debeant et purgare.

Datum Beneventi, iii. kal. April.

DCCLXIX.

EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI THOMÆ MARTYRIUM AD DUOS CARDINALES ALBERTUM ET THEODWINUM AD CURANDAM TANTÆ ECCLESIAE PLAGAM MISSOS, QUO TEMPORE REX ANGLORUM IN HIBERNIAM PROPECTUS EST, SE (UT DICEBATUR) ABSENTANS.

(P. 59; Herb. 39.)

The king's
absence in
Ireland.

Id in primis scribo quod nocte et die in cavernula mea latitans abundantius oro et desidero, videlicet, ut de exspectatione vestra tam diutina multam et diutinam sentiat ecclesia commoditatem. Quod tamen, sicut videtur, nequaquam ille desiderat qui ad mundi extima a facie ecclesiæ fugisse dicitur, vestram sanctam, sicut adhuc indicio est, volens sic frustrare intentionem et ecclesiæ laborantis protelare pressuram. Nescio tamen an faciem Dei ita fugiens manus Dei omnino evaserit, qui ibidem dicitur variis et crebris angustiis subiacere, &c.

Intrigues
of false
brethren.

Sunt enim³ per vicos et plateas garrientes quod uterini vestri vobiscum fraudulenter incedant et multa super dorsum vestrum fabricent, quibus causam ecclesiæ, quam fovendam suscepistis, tam contentiose quam

¹ vestri, G.

² facto, om.; Thoma
archiepiscopo, G.

³ enim, om. G.

invidiose omnino quærunt extinguere, ut ita negotium inter manus vestras pereat, et irritetur propositum. Quo facto, in labores vestros, quod non parum desiderant, sperant se intraturos, et, quasi cadentibus vobis, industriæ suæ viribus se ruinas ecclesiæ impleturos præsumunt. Unde et, sicut aiunt, ut in his regionibus amplius vos odibiles, et in legationis vestræ partibus magis contemptibiles redderent, aquilonaris ille Sathanas sui consilii viribus solutus est, ex quo certe omnium inimicorum ecclesiæ cornua non parum sunt exaltata, et illi præsertim unicorni nostro jam¹ omnis (nec dubito) poenitentiae excidit timor. Quis enim teneri in vinculis metuat vel vinciri, cum ille ita a vinculis sit solutus? Hoc certe opus est, unde sancti regis nostri cor, sicut ipse mihi secreto testatus est, omnino (sicut dicit) Romano pontifici periit. Hoc est unde obstupescunt sacerdotes, consternantur principes et dissolutæ sunt omnium manus. Et hoc certe est unde apud nos et minus estis amabiles, et in legationis vestræ partibus minus terribiles credo. Qualiter tamen et per quos id actum sit, existimo, sancti patres, prudentiam vestram me multo verius nosse. Unum autem scio, quod ego latere vos nolo. Quidam proxime a Curia rediens, mihi olim familiaris, vir testimonii boni et in literis etiam potens, inter cætera mihi retulit se a famosissimo illo sacrilego parricida, Willelmo videlicet de Tracy, sicut dicitur, poenitentiae causa in hoc anno ad dominum papam profecto, secretissima legationis verba accepisse duntaxat domino regi Angliæ intimanda.² Ego vero, horum sollicitus indagator, cum multa hinc inde, sicut mos est, arcana scrutantium volverem et revolverem, demum a detestando illo regi significatum conjeci, ne aliquo modo contra honorem suum seu etiam vestris obsecundet mandatis; significans dominum papam et cardinales omnes domino regi multum, et

Roger of
York.

Foliot.

Bad effect
of the
pope's
mercy to
them.

W. de
Tracy at
the pope's
court.

¹ jam, om. G.

| ² intimata, G.

supra quam credi possit, propitios, adjiciens inter-signum quod in oppido quodam Normanniæ quod Argentium dicitur, in domo regia, pileum^{*} super caput suum rex posuerit. Subjecit etiam is qui mecum loquebatur, mandatum hoc de aliquibus¹ fratrum nostrorum processisse, qui, sicut jam multi buccinant, ecclesiæ negotium (ut supra tetigimus) nollent in manibus vestris prosperari. Adhuc sacrilegus ille insignis super mandato illo flagitio regem quantum poterat excusare nitebatur; unde a multis, de industria missus et subornatus, ad curiam venisse æstimatur. Videte igitur, patres sancti et discreti, videte quomodo caute ambuletis, intelligentes tempus pessimum esse, quia omnis frater fratrem supplantans supplantabitur, et omnis amicus fraudulenter incedet. A minimo enim usque ad maximum omnes avaritiæ student, et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Unde et sanant contritionem ecclesiæ, ad ignominiam vivificantes animas quæ non vivunt et mortificantes quæ non moriuntur. Ego vero in obscuris sicut mortuus sæculi collocatus, et ea quæ desunt passionum domini mei christi martyris in me ipso adimplens, in calce sermonis oro et opto vos spiritu consilii et scientiæ abundare in omnibus, et, cum acceperitis tempus, pressuræ meæ memores fore. Volo autem prudentiam vestram scire quod proxime audiavi auditum a domino cujus mandato arctatus sum, ne regredi valeam etsi velim, quod et dilecto socio meo Gunthario nuper reverso, ut vestræ id indicet sanctitati, injunctum est.

The writer is not free to return to England.

¹ aliquorum, P.

DCCLXX.

EX EPISTOLÂ HERBERTI DE BOSHAM AD JOANNEM
PICTAVIENSEM EPISCOPUM.^a

(P. 38 ; Herb. 38.)

[Omnes novimus, etc.]

Proxime venit ad nos serviens quidam Cantia oriundus, in domo domini mei aliquanto tempore conversatus, homo certe peccati et totius mendacii et dolositatis habitaculum, qui hoc anno et totam Franciam circuivit, et de sanguine gloriosi martyris nostri partem non modicam, pileum etiam in quo noster passus est, habere se undique disseminavit ; volens sic sibi hominum gratiam et pecuniam comparare ; cujus nomen indicabit præsentium portitor, si forte ad vos venerit, quia sic se dicebat venturum, talem sicut talem excipite ; et quia novi vos nostris satis benignum, volo vos esse præmunitum, et ab ipsius cavere fermento. Dominos etiam cardinales super hoc ipso præmuniatis si placet ; scio enim quod ad ipsos cum plena falsitatum crumena sit accessurus.

Warning
against an
impostor.

DCCLXXI.

DE RECONCILIATIONE REGIS.¹

(O. ii. 383 ; Z. v. 93 ; Lup. v. 88.)

Primo, dominus rex et legati convenerunt apud Gorham die Martis ante Rogationes, et ibi invicem

Meetings
of the king¹ regi, L.

^a The greater part of this letter consists of lamentations over the desolate condition in which Herbert found himself after his master's

o 12478.

death. Comp. vol. iii. 553. It will be seen that the letter was written while Albert and Theodwin were in France.

and the
legates.
May 16.

recepti sunt in osculo pacis. In crastino¹ venerunt Saviniacum,² ubi archiepiscopus Rothomagensis et multi episcopi et proceres convenerunt. Cumque ibidem de pace diu tractatum esset, quoniam rex mandatum eorum absolute jurare renuit, rex ab eis cum indignatione discessit in hæc verba: "Redeo," inquit, "in³ " Hiberniam, ubi multa mihi incumbunt. Vos autem " in pace ite per terram meam ubi vobis placuerit, " et agite legationem sicut vobis injunctum est."

Avranches.
May 19.

Sicque⁴ ab eis discessum est. Tunc cardinales, habito arctiori consilio, revocaverunt episcopum Lexoviensem et archidiaconum Pictavensem et⁵ archidiaconum Saresberiensem, et per eos elaboratum est quod sexta feria sequente rex et cardinales apud Abrincas convenerunt. Ibique omnino⁶ conventum est inter eos, ita quod rex quidquid ex parte cardinalium ei propositum est benigne suscepit et concessit. Sed quia rex filium suum voluit adesse, ut quod pater promitteret ille etiam asseveraret, terminus rei dilatus est usque ad sequentem Dominicam, proximam, videlicet, ante Ascensionem Domini. Tunc in publica audientia rex, manu sua tactis sacrosanctis evangeliiis, juravit quod neque mandavit neque voluit quod archiepiscopus Cantuariensis interficeretur, et audita morte ejus plus inde doluit quam lætatus est. Addidit etiam, ex propria voluntate, quod de morte patris vel matris suæ nunquam tantum doluit. Juravit etiam, quod quamcumque pœnitentiam ei cardinales injungerent vel satisfactionem plenarie exsequeretur. Dicebat enim coram omnibus se intelligere quod causa esset mortis archiepiscopi, et quidquid factum est propter eum factum est; non quod ipse mandaverit, sed quod amici et familiares ejus, videntes turbationem vultus ejus et oculorum, cognoscentes etiam dolorem cordis, et sæpe

Terms of
recon-
ciliation.
May 21.

¹ *crastina*, L.
² *Salvinia*cum, L.
³ *in*, Z; om. L.

⁴ *Sicque*, Z; *Sic*, L.
⁵ *et*, om. L.
⁶ *communi*, L.

audientes querula verba ejus de archiepiscopo, injuriam ejus, absque conscientia ipsius, ulcisci parabant, et ideo, cum omni humilitate et devotione, ad omnia quæ legati juberent se expositum asserebat.

Tunc injunctum est ei a legatis, quod inveni[r]et ducentos milites per annum integrum sumptibus suis, videlicet, unicuique militi trecentos aureos, in terra Jerosolymitana contra paganos, secundum dispositionem templariorum.

Secundo, quod prava statuta de Clarenduna,¹ et omnes malas consuetudines quæ in diebus suis in ecclesias Dei inductæ sunt penitus dimitteret.² Si quæ autem malæ fuerunt ante tempora sua, illas, juxta mandatum domini papæ et consilio religiosorum virorum, temperabit.

Tertio, quod ecclesiæ Cantuariensi omnem integritatem suam in terris et in aliis rebus restitueret, sicut fuit anno antequam archiepiscopus iram regis incurreret; et quod omnibus quibus offensus erat propter archiepiscopum pacem et amorem redderet, et possessionum suarum plenitudinem.

Quarto, quod, si necesse fuerit et dominus papa ei mandaverit, ibit in³ Hispaniam, ad liberandam terram illam a paganis. Injunxerunt ei etiam secretius jejunia et eleemosynas, et alia quædam quæ ad communem audientiam non pervenerunt.

Ad hæc omnia rex benignissime assensum præstitit, ita quod coram omnibus dixit: "Ecce," inquit, "domini legati, corpus meum in manu vestra est; scitote pro certo, quod quidquid jusseritis, seu⁴ proficiendi Jerosolymam, sive Romam, sive ad Sanctum Jacobum, vel quidquid id sit, paratus sum obtemperare:" ita quod fere cuncti qui aderant, videntes humilitatem et devotionem ejus, vix poterant lacrymas continere.

¹ *Clarendona*, V; *Clarendunc*, Z.

² *dimittet*, Z.

³ *ad*, O.

⁴ *se*, V.

His expletis, ne quid ad boni consummationem ejus¹ deesset, deduxerunt eum legati, ex propria regis voluntate, extra ostium ecclesiæ, ibique, flexis genibus, non tamen exutis vestibus neque verberibus appositis, absolutus est, et in ecclesiam introductus. Et ut aliqui² de regno Francorum hæc ita processisse³ cognoscerent, statuerunt quod archiepiscopus Turonensis et suffraganei ejus coram rege et legatis præsentiam suam exhiberent, apud Cadomum proxima die Martis post Ascensionem Domini. Quod rex juravit, filius suus rex manu sua firmavit in manu domini Alberti cardinalis se ex parte sua observaturum; et si rex, vel morte vel alia causa præpeditus, pœnitentiam istam complere non poterit, quod ille perficiet.

DCCLXXII.

REGI ANGLIÆ ALBERTUS ET THEODWINUS CARDINALES.

(Z. v. 94; Lup. v. 89; G. Fol. 385; R. Hoved. ii. 37; P. 43.)

Henrico⁴ Dei gratia illustri Anglorum regi, duci Normanniæ et Aquitaniæ, et comiti Andegaviæ, Albertus, dignatione divina tituli Sancti Laurentii in Lucina, et Theodinus tituli Sancti Vitalis, presbyteri cardinales, apostolicæ sedis legati, salutem in eo qui dat salutem regibus.⁵

Terms of
reconci-
liation.

Ne in dubium veniant quæ geruntur, et⁶ usus habet, et communis consideratio utilitatis exposcit ut scripturæ serie debeant annotari. Inde siquidem est quod nos mandatum illud in scriptum duximus redigendum, quod vobis pro eo facimus quia malefactores illos qui

¹ ejus, V, Z; om. L.

² aliquid, O.

³ percepisse, O.

⁴ This greeting is from P (the CCCC. manuscript of Herbert).

⁵ legibus, P.

⁶ ut, Z.

sanctæ memoriæ Thomam, quondam Cantuariensem archiepiscopum, occiderunt, occasione motus eturbationis quam viderunt in vobis, ad illud facinus processisse timetis. Super quo tamen facto purgationem in nostra præsentia de propria voluntate præstitistis, quod videlicet, nec præcepistis, nec voluistis. ut occideretur, et quando pervenit ad vos, plurimum doluistis. Ab instanti siquidem festo¹ Pentecostes usque ad annum tantam pecuniam dabitis, unde ad arbitrium fratrum templi ducenti milites valeant ad defensionem Jerosolymitanæ terræ spatium² unius anni teneri. Vos autem a sequenti Nativitate Domini usque ad triennium,³ crucem accipietis, proxima tunc æstate illuc in propria persona, ducente Domino, profecturi, nisi remanserit per dominum papam, vel catholicum⁴ successorem ejus. Sane si contra Sarracenos in Hispaniam pro urgenti necessitate profecti fueritis, quantum temporis fuerit ex quo arripueritis iter, tantundem supradictum spatium⁵ Jerosolymitanæ profectionis poteritis prolongare. Appellationes nec impedietis nec permittetis impediri, quin libere fiant in ecclesiasticis causis ad Romanam ecclesiam, bona fide, et⁶ absque fraude et malo ingenio, ut per Romanum pontificem causæ tractentur, et suum consequantur effectum; sic tamen, ut si vobis suspecti fuerint aliqui, securitatem faciant,⁷ quod malum vestrum vel regni vestri non quærent. Consuetudines quæ inductæ sunt contra ecclesias terræ vestræ tempore vestro penitus dimittetis, nec⁸ ab episcopis amplius exigetis. Possessiones Cantuariensis ecclesiæ, si quæ ablatæ sunt, plene restituetis, sicut habuit uno anno⁹ antequam archiepiscopus de Anglia egrederetur. Clericis præterea et laicis utriusque sexus

¹ festo, P, Z; om. L.² per spatium, P.³ terminum, L.⁴ catholicos successores, P.⁵ spatium, P, V; om. L.⁶ et, om. P.⁷ faciant, P; facient, L.⁸ nec . . . exigetis, om. P.⁹ Om. V.

pacem vestram et gratiam et possessiones suas restituetis, qui occasione prænominati archiepiscopi destituti fuerunt.¹ Hoc autem vobis auctoritate domini papæ, in remissionem omnium peccatorum vestrorum,² injungimus et præcipimus observare bona fide absque fraude et malo ingenio.

Hoc³ sane coram multitudine personarum juravistis vos pro Divinæ reverentia majestatis. Juravit et filius vester, excepto eo quod personam vestram specialiter contingebat. Et juravistis ambo quod a domino papa Alexandro et cath[olicis ejus successoribus non recederetis, quamdiu vos sicut Christianos reges et Catholicos habuerint].

DCCLXXIII.

HENRICUS ANGLORUM REX AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM EPISCOPUM.

(Rec. des Hist. xvi. 487; Jo. Saresb. 309.)

The king's
return
from Ire-
land.

Henricus rex Anglorum et dux Normannorum et Aquitanorum et comes Andegavensis Bartholomæo episcopo Exoniensi, caro et fidei suo, salutem.

Sciatis quod per gratiam Dei prospera navigatione applicui in Normanniam, et inveni totam terram meam cismarinam in summa pace et tranquillitate, disponente Deo, constitutam, et homines ac fideles

¹ *sunt*, P; *fuerunt*, Z; *fuerint*, L.

² *vestrorum*, om. P.

³ *Hoc sane, &c.* This paragraph is mostly taken from P, as being addressed, like the preceding part of the letter, to king Henry. In L and other copies occurs the following passage, which is addressed to

the pope, and so disagrees with the letter. "Juravit hoc rex, juravit
" et de consuetudinibus novis di-
" mittendis filius ejus; et jurave-
" runt ambo quod a vobis et suc-
" cessoribus vestris non recederent,
" quamdiu eos sicut Christianos
" reges et catholicos habueritis."

meos de adventu meo (ut oportebat) uberiori lætitia perfusos. Accessi deinde ad dominos legatos; et quamquam eos in principio duros invenissem, et, ut videbatur, penitus flecti non possent, tamen contra spem omnium, contra opinionem singulorum, pax denique secuta et ad honorem Dei, et ecclesiæ, et meum, et regni mei, inter nos est reformata, sicut ex sequentibus vobis plenius innotescet. Hæc enim sunt quæ me ad eorum instantiam observaturum promisi: quod, scilicet ab instanti festo Pentecostes usque in annum tantam pecuniam dabo, unde, ad arbitrium fratrum templi, ducenti milites ad defensionem terræ Jerosolymitanæ per annum valeant teneri; et quod licebit fieri appellationes ad dominum papam libere, ita tamen ut si quos suspectos habuerim, antequam de regno exeant, jurent quod in itinere illo nec malum meum, nec dedecus regni mei perquirent; et quod consuetudines quæ tempore meo contra ecclesias terræ meæ inductæ sunt dimittam (quas quidem aut paucas aut nullas æstimo); et quod possessiones Cantuariensis ecclesiæ, si quæ ablatae sunt, plene restituam, sicut habuit uno anno antequam archiepiscopus de Anglia egrederetur. Clericis præterea et laicis utriusque sexus pacem meam et possessiones suas restituam, qui occasione prænominati archiepiscopi destituti fuerunt. Et hoc mihi ex parte domini papæ in remissionem omnium peccatorum injunxerunt observandum. Ego autem, pace reformata, statim in Angliam venissem, nisi quia domini legati colloquium habituri sunt apud Cadomum die Martis proxima post Ascensionem Domini. Cum autem rediero, vos mihi statim occurrere non prætermittatis.

His dealings with the legates.

Terms of reconciliation.

A conference to be held at Caen on May 30.

Testibus¹

¹ Testibus . . . , B.

DCCLXXIV.

ALBERTUS ET THEODWINUS CARDINALES AD WILLELMUM
SENONENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(G. Fol. 387.)

Venerabili fratri, et in Christi visceribus amplectendo semper amico, W[illelmo] Dei gratia Senonensi episcopo, apostolicæ sedis legato, Albertus dignatione divina tituli sancti Laurentii in Lucina, et Theodwinus tituli sancti Vitalis, presbyteri cardinales, apostolicæ sedis legati, quod promisit Deus diligentibus se.

Meetings
with king
Henry.

Quoniam expectare vos credimus ut de statu nostro, et injuncti nobis promotione negotii aliquid audiat, idcirco qualiter nobiscum, et per ministerium mediocritatis nostræ, Deus egerit his diebus, fraternitati vestræ præsentī scripto duximus indicandum. Noveritis ergo, quod postquam illustris Anglorum rex venisse nos in regnum suum in veritate cognovit, totius obstaculo tarditatis amoto, de Hibernia in Angliam, incumbentibus sibi negotiis prætermisissis, de Anglia vero in Normanniæ partes accessit, atque incontinenti plures ad nos nuntios et honorabiles destinavit, inquirens a nobis in quo loco potius convenire cum eo et loqui vellemus. Placuit tandem ad Saviniacense monasterium pro colloquio habendo concurrere, ubi religiosorum virorum possemus orationibus adjuvari. Convenimus illuc, convenerunt et multæ personæ utriusque ordinis de regno ipsius, et tractavimus, diligentia qua potuimus, quod ad salutem ipsius et injunctam nobis obedientiam pertinebat. Cum autem non possemus in omnibus convenire, recessit ipse a nobis velut in Angliam profecturus, et nos exspectavimus sequenti die ad Abrincas civitatem ituri. Postero autem die venerunt ad nos Lexoviensis episcopus et duo archidiaconi, et, concesso quod petebamus, ad prædictam

processimus civitatem, ad quam, Dominica qua cantatur *Vocem jocunditatis*, convenimus cum personis plurimis et ipse nobiscum, et cum tanta humilitate quod fuerat condictum implevit, ut Illius exstitisse opus sine dubitatione credatur qui respicit terram et facit eam tremere, qui tangit montes et fumigant.¹ Sane quam timoratum Deo, quam obedientem ecclesiæ se curaverit exhibere, non est opus præsentis abbreviatione referre. Satis enim ipsius opera manifestant et manifestabunt adhuc plenius, sicut et nobis spes data est in futurum.

Sunday
after
Ascension.
May 28.

Primum itaque, super mortem sanctæ memoriæ Thomæ quondam Cantuariensis archiepiscopi, non de nostra exactione sed de propria voluntate, tactis sacrosanctis evangeliiis, suam conscientiam expurgavit; jurans videlicet, quod nec præcepit nec voluit, et quando audivit vehementer doluit. Quia vero quod factum fuerat ex sua occasione factum esse timebat, de satisfactione præstanda tale præstitit juramentum: Primo quidem, juravit quod a domino nostro papa Alexandro et ejus catholicis successoribus non recedet, quamdiu eum sicut catholicum regem et Christianum habuerint, et hoc ipsum fecit jurare filium suum majorem in charta² absolutionis pro morte beati Thomæ.² Juravit etiam quod usque ad annum tantam pecuniam dabit templariis, unde ad defensionem terræ Jerosolymitanæ ducenti milites valeant retineri. Ab instanti vero Nativitate Domini usque ad triennium crucem accipiet, sequenti æstate Jerusalem profecturus, nisi per dominum papam steterit vel ejus catholicos successores. Si vero interim pro necessitate urgenti contra Saracenos in Hispaniam iverit, quantum temporis in illo itinere consumpserit, tantundem prædictum spatium prolongare poterit. Abjuravit etiam omnes consuetudines quæ contra ecclesias regni sui tempore suo

Terms of
reconciliation.

¹ qui . . . fumigant, om. B.

| ² in charta . . . Thomæ, B.

introducæ videntur. Appellationes ecclesiasticarum causarum ad dominum papam libere sinet fieri, et tractari per eum causas et suo fine concludi. Si quis tamen ei suspectus fuerit, securitatem ei faciet quod damnum ejus et regni sui non quærat. Possessiones Cantuariensis ecclesiæ, si quæ sint ablatæ, restituet, sicut habuit primo anno quando archiepiscopus de terra exiret. Id ipsum faciet et de personis quæ causa ipsius exisse videntur; quibus etiam gratiam suam et bonam reddidit voluntatem, et hoc quidem sub jramento. Promisit autem et alia de libera voluntate gerenda, quæ non oportet scripturæ serie denotare. Hæc autem scripsimus, ut agnoscatis eum obedientem ecclesiæ atque ad divinum obsequium multo amplius quam adhuc fuerit animatum. Noveritis adhuc filium ejus de prædictis consuetudinibus dimittendis pariter cum eo jurasse. Sane quod ibi factum est, iterato adhuc, ne dubitationis locus alicui remaneret, apud Cadomum, in majori frequentia personarum, publice statuit se acturum. Relaxavit præterea episcopos de promissione quam ei fecerant de consuetudinibus, et promisit quod non exiget in futurum.

DCCLXXV.

ALBERTUS ET THEODWINUS CARDINALES AD GILEBERTUM
RAVENNENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(Rec. des Hist. xvi. 486; G. Fol. 388.)

Venerabili in Christo et dilecto fratri Gileberto, Dei gratia Ravennensi archiepiscopo, Albertus dignatione divina tituli S. Laurentii in Lucina, et Theodwinus tituli S. Vitalis, presbyteri cardinales, apostolicæ sedis legati, quod promisit Deus diligentibus se.

Proceed-
ings be-
tween the

Quoniam desiderare vos credimus, ut de statu nostro, etc. [*eadem quæ in epistola superiori usque ad :*]

Et hoc ipsum jurare fecit filium suum majorem in legates
 charta absolutionis pro morte beati Thomæ. Juravit and king
 etiam et alia, clero et populo valde necessaria, quæ Henry.
 omnia diligenter et per ordinem, sicut ea juraverat,
 in absolutionis ejus charta pernotavimus. Promisit
 etiam et alia de libera voluntate gerenda, quæ non
 oportet scripturæ serie denotare. Hæc autem scrip-
 simus, ut cognoscatis ipsum obedientem Deo atque ad
 divinum obsequium multo amplius quam adhuc fuerit
 animatum. Noveritis ad hoc filium suum de prædictis
 consuetudinibus pariter cum eo jurasse. Sane quod
 ibi factum est, iterato adhuc, ne dubitationis locus
 alicui remaneret, apud Cadomum, in majori frequentia
 personarum, publice statuit se acturum. Relaxavit
 præterea episcopos de promissione quam ei fecerant
 de consuetudinibus conservandis, et promisit quod non
 exiget in futurum.

In¹ crastino autem prædicti cardinales ibidem
 celebraverunt magnum concilium cum archiepiscopo et
 episcopis et clero Normanniæ, et ibi hæc decreta sub-
 scripta statuerunt, et universis firmiter et inviolabiliter
 injunxerunt.

DCCLXXVI.

WILLELMO SENONENSI ARCHIEPISCOPO JOANNES
 SARESBERIENSIS.

(Jo. Sar. 306 ; Z. v. 95 ; Lup. v. 90 ; O. 219.)

Venerabili domino et patri carissimo Willelmo, Dei
 gratia Senonensi archiepiscopo, et sedis apostolicæ le-
 gato, suus Joannes, salutem, et promptissimæ devo-
 tionis obsequium.

Licet Anglicanæ ecclesiæ adhuc quoad² multa sit
 ingens desolatio, tristitia tamen illius jam ex maxima

¹ In crastino . . . injunxerunt, | ² quod ad, O.
 om. B.

The mar-
tyr's
miracles.

Their
value as
evidence.

The delay
of his
canoniza-
tion.
Orosius,
vii. 4 ;
Greg. Tu-
ron. i. 23.

parte in gaudium transiit; et luctus in cantica, felici prorsus et læta mutatione conversus est. Siquidem jam adeo, ad memoriam martyris, inaudita miracula crebuerunt, ut si alias audita illic provenerint, vix censeantur illius miraculis adscribenda. Sicut enim in omni conditione nobilis animus studuit conviventibus¹ præminere, sic nunc, ut aliorum sanctorum pace dixerim, alios de quibus legerim vel audierim in miraculorum exhibitione præcedit. Quod ideo facile crediderim provenisse, ut fidem in pluribus orbis nostri partibus, non tam sopitam quam fere extinctam, pius² dominus excitaret, spem erigeret, solidaret caritatem, et obstrueret ora iniquorum, qui sancto viro detrahebant in vita, et odio personæ causam Christi prosequabantur. Quis enim amodo veram et fidelem dubitet doctrinam Christi, qui verbis suis adhærentem hominem nobis notum tanta felicitate remunerat? Quis causam fuisse iniquam, nisi dæmoniacus, dicet, quæ patronum suum tanta coronat gloria? Dubitatur a plurimis, an pars domini papæ, in qua stamus, de justitia niteretur; sed eam a crimine schismatis gloriosus martyr absolvit, qui, si fautor esset schismatis, nequaquam tantis miraculis coruscaret. Erat namque vir tantæ prudentiæ, ut non facile posset errore supplantari in tanto periculo animarum. Mirarer itaque supra modum cur eum dominus papa in catalogo martyrum³ recipi non præceperit, nisi quia in Ecclesiastica Historia legisse me recolo, quod cum Pilatus, missa relatione, Tiberium Cæsarem consulisset, an Christum, qui tot et tanta fecerat et a plurimis colebatur ut Deus, coli oporteret ut Deum, senatus, ab imperatore consultus, respondit quidem colendum fuisse ut Deum, nisi quia id provinciales citra senatus auctoritatem præsumperant. Et quidem sic, nutu faciente

¹ *conviventibus*, L.

² *pius*, Z, G; om. L.

³ *catalogum* (omitting *martyrum*), L.

Divino, responsum est, ne Deitas Christi, cujus nomen erat Judæis et gentibus prædicandum, terrenæ potestati videretur obnoxia, et eam emendicatam dicerent infideles, qui, velint nolint, coguntur audire. Quoniam Dominus regnavit, irascantur populi, et exsultet terra in qua Christi fundatur ecclesia. Sic ergo nutu Divino arbitror evenisse, ut martyris hujus gloria nec decreto pontificali¹ nec edicto² principis attollatur, sed Christo præcipue³ auctore invalescat, cujus honorem⁴ quoad vixit, studuit dilatare. Honorem Christi salvum fore semper expressit, et Christus ei vicem non referet? Absit ut Veritas fallax sit in promissis. Legitur in Actibus Apostolorum, quod quidam nondum baptizati citra auctoritatem Apostolorum Spiritum Sanctum acceperant: sed nunquid hoc⁵ senatus apostolicus infirmavit? Profecto ubi Deus auctor est, frustra superior desideratur auctoritas. Si quis autem hujus tanti martyris gloriam evacuari desiderat, quicumque sit ille, antequam ei credamus, aut majora aut saltem similia operetur; alioquin peccare creditur in Spiritum Sanctum, cujus operibus detrahare non veretur.

DCCLXXVII.

WILLELMO SENONENSI ARCHIEPISCOPO JOANNES
SARESBERIENSIS.

(A. 353; J. Sar. ³105; Z. v. 96; Lup. v. 91.)

Domino Senonensi miseri illi qui quondam fuere Cantuarienses.

Agonem nostrum, quem cum martyre glorioso per-
tulimus, viderunt oculi vestri, quos tam innata quam

The arch-
bishop's
reconcilia-
tion.

¹ pontificalis, V.

² decreto, Z, with *vel edicto* in-
terl.

³ præcipue, O, Z; præcipuo, L.

⁴ honorem, O, V, Z; nomen, L.

⁵ hoc, O, Z; quod, L.

cælitus per gratiam provecta et perfecta liberalitas aperuit ad videndum calamitates ecclesiæ Anglicanæ, et in subventionem¹ pauperum Christi portastis pro ea pondus diei et æstus, et sic athletam pro lege Dei adversus impios dimicantem, dum licuit, custodistis tanquam pupillam oculi vestri. Fidem vestram et diligentiam, qua nobis pacem procurastis, remuneret Deus, qua nihil ex contingentibus a vobis omissum est, ut infortunia nostra vobis debeant imputari. Forma siquidem pacis solemniter initæ cunctis visa est utilis et honesta, cum in illo celeberrimo conventu tantorum regum maximi et sapientissimi principes convenissent. Reformata ergo pace regna gavisa sunt. Sed quid a membris diaboli tunc ageretur rei exitus indicavit, si tamen ad suum exitum² pervenisse credendi sunt qui, in contumeliam Dei sibi vindictam reservantis,³ tantum facinus commiserunt. Absit enim ut hanc gloriam suam alteri cedat terribilis Ille qui aufert spiritum principum, et eos qui inauditum⁴ flagitium perpetrasse noscuntur, nota, et non potius miraculosa, percellat ultione. Nam sanctus pontifex, sicut vobis⁵ aliis litteris fida relatione significatum est, de ærumnis hujus sæculi glorioso martyrio migravit ad Dominum, ut jam sedeat cum principibus, et judicet eos qui se angustiaverunt, et hæreditatem Christi delere conati sunt. Cum enim Christus, velit nolit, persecutor sit, Deus super omnia benedictus in sæcula, momentanea potestatis elatæ (sicut sæpe audiens doluistis) præsumptio suum honorem et abusiones veterum tyrannorum perpetuis legibus et honori Dei machinatus est anteferre. Et ne quis obloqui audeat aut mutire, alii nostrum capti sunt et retrusi in carcerem, alii proscripti, alii condemnati exsilio,

His murder.

¹ *subvectionem*, O, A; *subventionem*, L.

² *exitum*, A, O, Z; om. V; *finem*, L.

³ *reservantes*, L.

⁴ *auditum*, O, A; *inauditum*, L.

⁵ *nobis*, L.

alii, quibus melius Divina providit clementia, sibi fuga consuluerunt, ne paterentur aut viderent miseriam fratrum, conculcationem sanctorum, et (quod paco ipsius dictum sit) ignominiam Christi. Sedent¹ de regione blasphemi, qui sub nomine et honore sacerdotali sacerdotium persequuntur, principibus adulantes, persecutorum ecclesiæ justificantes causam, exsultantes² in rebus pessimis, scilicet quod potestatibus astiterunt adversus Dominum et adversus christum ejus, cujus sanguis, per eos effusus militum ministerio, de terra clamat ad Dominum magis quam sanguis Abel justi, quem frater impius³ interemit. Horum caput est ille Enmity of the arch-bishop of York. Eboracensis, quem vidistis et audistis palam in Curia archiepiscopum persequentem; et qui indignus fuerat, ore sacrilego quo necem martyris procuravit, ipsius proferre nomen, eum, plane mendosus et mendax, jam inauditis coruscantem miraculis, adhuc, sicut ex litteris See p. 505. ejus patet, nominat Pharaonem. Sed non movemur si flagitiosa bellua martyrem non honorat, quæ, sicut opera manifesta convincunt, Deum utique non veretur. Dicitur tamen quod parat ad Curiam proficisci, ut purget vitæ sordidæ notam, quasi homo qui justitiam fecerit, et non deliquerit judicium Dei sui. Et ne ipsius purgatio valeat impediri, procuravit ut nulli nostratum liceat transfretare nisi domini regis impetrata licentia; quæ⁴ quidem obtineri non potest, nisi præstetur cautio nihil quod queretur contra martyris persecutores. Quid ergo facient miseri zelantes legem, videntes justitiam opprimi, et sibi exitum denegari? Sed certe verbum Dei non est alligatum, et vobis libertas est, et os patens ad ecclesiam Romanam, et notissima veritas. Novistis enim martyrem in vita sua, novistis causam ejus, novistis et nos⁵ qui coexsulavimus ei,⁶ novistis et istum Caipham tem-

¹ *Sederunt*, Z.² *exulantes*, O.³ *impius*, Z; *ipsius*, L.⁴ *Quæ*, Z; *Quod*, L.⁵ *nos* . . . *et*, O, A, Z; om. L.⁶ *illi*, Z.

Scandals
of Roger's
life.

poris nostri, qui sub specie conquerentis persuasit expedire ut unus moreretur aut caperetur, ne tota gens periret. Eratis in Anglia cum patruo vestro domino Wintoniensi, quando idem nunc Caiphas, tunc archidiabolus, Walterum illum, cujus adolescentis admodum venusta facie (ne¹ dicatur nefario concubitu) nimis consueverat delectari, hispidum et procaciori lingua evomentem probra quæ in contumeliam naturæ perpeusus fuerat, oculis orbari fecit, et postmodum scelus arguentem, idem archidiabolus, iudicibus qui sæcularia negotia exercebant corruptis, adegit suspendio. Sic vir ille non minus benignus quam pudicus, columbi sui acceptavit affectum. Sic veteris amasii diu exhibitum obsequium remuneravit, ut primo stuprum inferret misero, deinde miseriori, quia de consensu tam sordidæ immunditiæ pœnitebat, capulationem et oculorum avulsionem infligeret,² et tandem miserrimum, quia clamore ut poterat suas protestabatur angustias, suspensum in patibulo fecerit³ jugulari. Hæc non fingimus, sed in vestram studuimus revocare memoriam, si tamen excidere potuerunt, quæ velut ungue adamantino, multis et magnis et plenis fide viris sæpius referentibus, in pectore nostro⁴ profundius resederunt. Nam usque in hodiernum diem, in opprobrium ecclesiæ plerumque⁵ et contemptum, tristis hæc historia cantitatur. Sed fortasse quæret aliquis quomodo tantum flagitium et tam manifestum impune pertulerit, præsertim beato Eugenio tunc summum administrante pontificatum? Et quidem, ut indubitanter credimus, nullo modo evasisset nisi per beati Thomæ industriam, qui per venerabiles viros Hilarium Cicestrensem et Joannem Wigorniensem⁶

¹ ne dicatur, A, O, Z; the same words, but marked for omission, V; inductus, L.

² infligeret, O, A, Z; infligeret, L.

³ fecit, L.

⁴ vestro, Z.

⁵ plerumque et, O, A, Z; Deique, L.

⁶ Wintoniensem, L.

episcopos effecit ut ejus a bonæ memoriæ Theodbaldo, Cantuariensi archiepiscopo, purgatio reciperetur. Deinde sentiens ecclesiam Romanam indignatam esse super exhibitione purgationis factæ clam, utpote¹ in capitulo Monachorum non in solemni conventu præstitæ, statui suo consulens, Romam profectus est ad illum famosissimum negotiatorem, quem semper odio habuit anima vestra, Gregorium Sancti Angeli cardinalem, et per illum,² multitudine sparsorum in curia munerum, obtinuit ut justificatus rediret in domum suam; incertum, qua Dei dispensatione reservatus ad majora flagitia perpetranda, sicut præsens testatur dies, qua sanguine innocentis purpuratur ecclesia, qui sceleratum istum, eo quod concurialis ejus erat, fraterna caritate compatiens et frugem vitæ melioris expectans, debitæ subtraxit ultioni.

DCCLXXVIII.

EPISTOLA ALEXANDRI PAPÆ CONSOLATORIA AD HERBERTUM, POST DOMINI SUI SANCTI THOMÆ MARTYRIUM EXSULANTEM.

(P. 41; Herb. 41.)

Alexander episcopus servus servorum Dei dilecto June 24. filio magistro Herberto salutem et apostolicam benedictionem.

Devotionis tuæ litteras paterna benignitate recepimus, et intellectis anxietatibus et angustiis, molestiis et pressuris, quas æquo animo toleras, tibi, tanquam devoto et speciali ecclesiæ filio, sincera mentis affectione compatimur, et libenter, in quibus possumus gratæ consolationis solatium impertimur. Sane quod sanctæ recordationis Thomæ quondam Cantuariensi archiepiscopis-

Commending Herbert's devotion to his master.

¹ ut, Z.

o 12478.

| ² in, L; om. O, A.

L L

He and
others are
com-
mended to
the legates.

The pope's
wish to
benefit
him.

copo ita constanti animo adhæsisti ut eum in exsilio suæ persecutionis nolueris dimittere, et nunc tenaciter verbo et opere memoriam ejus observes, gratum gerimus et acceptum, et devotionis tuæ constantiam in hac parte, prout convenit, dignis in Domino laudibus commendamus, firmum gerentes propositum et voluntatem te, sicut honestum et litteratum virum, arctiori caritate diligere; et de incremento et utilitate tua vigili studio et sollicitudine cogitare. Unde pro statu tuo vigiles admodum et solliciti existentes, dilectis filiis nostris Alberto titulo sancti Laurentii in Lucina et Theodwino titulo sancti Vitalis presbyteris cardinalibus, apostolicæ sedis legatis, firmiter dedimus in mandatis, ut tibi et aliis clericis ac laicis præfati archiepiscopi gratiam et pacem regis Anglorum acquirant, et vos in terra faciant reduci et ibidem secure manere. Si autem forte secundum desiderium nostrum non potuerint apud præfatum proficere regem, et tibi ejus pacem et gratiam invenire, tua intererit nobis significare, qualiter tuæ possimus provisioni commodius intendere, et in quo tibi honeste valeamus et utiliter providere. Nos enim necessitatibus tuis libenti animo intendere cupimus, et tibi, tanquam speciali et devoto ecclesiæ filio, efficaciter, in eo quod nos decuerit et expedire viderimus, auctore Domino curabimus providere. Tu ergo confortare in Domino, et in eo spem tuam et fiduciam ponas, qui non derelinquit sperantes in se sed et post nubilum faciat tranquillum et cum tentatione proventum. Datum Tusculani viii Cal. Julii.

DCCLXXIX.

PETITIO EXSULANTIS HERBERTI POST DOMINI SUI SANCTI THOMÆ MARTYRIUM AD ALEXANDRUM PAPAM; POSTULANS UT ILLIUS SANCTI MARTYRIS SOLENNITATEM OMNI ECCLESiarUM ORBE MANDET CELEBRARI, COMPROBANS QUOD NEQUAQUAM MARTYRUM SIT¹ A ROMANO DEBERI CANONIZARI PONTIFICE, SED, NULLO EXPECTATO MANDATO, MOX MARTYRIS PALMAM GLORIA SEQUI DEBRAT.

(P. 40; Herb. 40.)

Ego Herbertus, sanctitatis vestræ servus, vinctus Jesu Christi, totis mentis meæ genibus majestatis tantæ pedibus advolvor, orans et supplicans ut quasdā præsentes petitiunculas meas, etsi forsitan in conspectu tantæ justitiæ minus contineant, contemplatione Dei et tam diuturni exsilii mei, misericorditer impleat, quod minus habeant in justitia suppleat misericordia

veruntamen præ cæteris unam petii a Domino et hanc requiram, ut manum videlicet suam aperiat et omnem terram sancti illius et vere sancti sanguinis aspersione benedicat. Sciens enim scio certissime quoniam mox ut manum tuam aperueris, et pluviam illam voluntariam quam Deus segregavit hæreditati tuæ effuderis, perficietur hæc ipsa hæreditas, et omnia implebuntur bonitate. Eo quippe omnium obstupescunt jam corda et arescunt, quod pluvia illa quam segregavit Deus jam hæreditati suæ suspendatur adhuc, et clausum tamdiu teneatur unguentum, fracto jam a tanto tempore alabastro; præsertim cum iniquis effundat Deus quod adhuc recordit ecclesia; nisi quod infirma ecclesiæ et ignobilia suavem et omnino vivificum cuicumque per

Demands
the canonization of
the martyr.

¹ *martyrium sicut*, G.

² The MS. is injured in this place.

The authorities of the church are behind the popular feeling.

The martyr's death of itself deserves the glory of martyrdom.

Miracles not needed.

totam mundi domum istum spirant odorem, et mutis adhuc ecclesiarum principibus, nescio quæ contemptibilia mundi et abjecta illius primogeniti vestri martyris Christi gloriam universo terrarum orbe præconizant; videte ordinem si præposterum, vos videritis. Episcopus tacet, populus evangelizat Et, ut minus sapiens dicam, qui perfecit adhuc hæsitat, scilicet ipse papa qui pallium misit sancto Thomæ; qui vero destruxit, scilicet spiculateores incunctanter exaltat. Unde et in eo quod nunc mirabiliter facit Dominus in hoc sancto suo mirabilis est, quem eo magnificentius glorificat quo mirabilius evangelizat. Et ut tantæ majestati non tam temere quam timide, salvo illo singulari primatu tuo qui omnibus præest, loquor, nullo expectato superiore mandato, martyris palmam martyrii gloria mox subsequi debuisset, etsi nullum fuisset visibilis signi testimonium. Nec enim arbitror exemplum exstare vel scriptum quo debeat ad tuæ auctoritatis, quæ omni præminet, consultationem referri gloria martyris, mox cum de martyrii palma constiterit, ne in relatione hac martyris gloriæ fiat quædam injuriosa dilatio. Alia quippe confessorum dignitas, aliud vero martyrii privilegium est. Nam si (ut auctoritas habet) causa martyrem facit, innox ut de causa constiterit, de martyrio nulla quæstio est. At causa hic liquet. Scivit omnis ecclesia et vidit et legit causam ipsius¹ scriptam, proprio etiam et sancto tuo examine approbatam, quare et de martyrio hæsitatio esse non debet, a notis etiam omnibus, quæ Judæi petunt, operum visibilium signis; ut in ore duorum firmum stet omne martyrii testimonium. Unde etiam, et absque tertio nostro visibilium signorum testimonio, martyrum mille millia sunt; illis etiam Dei servis (quod eo lacrymabilius quo crudelius est) asini sepultis sepultura. Posuerunt enim, juxta

¹ *sanguine* seems to be wanting before *scriptam*.

prophetæ vaticinium, morticina eorum escas volatilibus cæli, et carnes bestiis terræ, quorum tamen nunc memoriis et ecclesiæ ornatae, et natalibus signata sunt tempora.

Et adhuc repetam altius, ut, eo certius quo expressius, omnis blasphemantis invidiæ contradictio exploratur. Example of the miracles.
 Machabæorum causam et pœnam legimus, signa vero non vidimus; quibus tamen mater Ecclesia, sicut nec martyrii gloriam subtrahit, nec martyrum etiam nomen invidet. Verum huic martyri nostro nec signorum etiam testimonia subtrahuntur, ut ita in ore trium stet istius martyrium. But the new martyr has miracles to spare. Pœna etenim et causa et signa pariter et constanter martyrium hoc contestantur. Triplex certe funiculus hic, quem, ut minus grammatice sed eo expressius loquar, etsi ille rumpatur, rumpere tamen non poterit. Istum quippe rumpi, ne dicam difficile, sed impossibile est. Nec enim peccatorum sed martyrum funis hic est, quem, connexis justitiæ et fortitudinis filis, contexuit ipse digitus Dei. Quod si tamen signa, mundo jam tam aperta, aliquibus inter nos operta sunt, in his profecto qui pereunt operta sunt, in quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut eis non fulgeat hæc illuminatio tantæ gloriæ Christi martyrem The matter is urgent. enim reputare et martyris palmam martyrii gloria defraudare, quid aliud nisi diabolica in proximum invidentia, et mera in Deum blasphemia est? Nisi forte aliqui inter vos sint novi Christiani, immo veteres magis antichristi, qui, ut spiculatorem justificent, Christi martyrem inhonorant et nomen quærunt extinguere, quod, velit nolit, invidus mundus jam incipit invocare. Tu ergo, vicarius Christi, christus Domini, effunde, effunde, et festina effundere, ut unguentum descendat a capite in barbam, et a barba in oram¹ vestimenti, ne forte fiat præpostere, et recondente te cujus est

¹ horam. MS.

omne animal benedictione replere, videas ex insperato et sentias totam mundi domum repletam ex odore unguenti. Et tunc (quod absit a tam sancto nomine,) seræ nimis et parcæ dispensationis poteris argui, cum Dominus largus sit. Ille autem qui est Christus Dominus te christum Domini perpetuo vivificet et conservet, et de omnibus te Ipsius unctio doceat.

DCCLXXX.

ALEXANDER PAPA AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM
EPISCOPUM.

(C. 231; Z. v. 103; Thom. 356.)

Alexander tertius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri B[artholomæo] Exoniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.¹

The same
thing is not
equally
guilty in
all persons.

Sicut dignum est et omni consentaneum rationi graves et difficiles quæstiones ad examen apostolicæ sedis deferri,² ita etiam nobis, ex ministerio susceptæ sollicitudinis, imminet easdem quæstiones, prout nobis Deus dederit, solve, et singulis a nobis consilium postulantibus respondere; ut providentia Romanæ ecclesiæ, quæ ubique terrarum obtinet, disponente Domino, principatum, quæstiones solvantur, et removeatur in his ambiguitas de cordibus singulorum. Licet autem, super quæstionibus quas nobis discretio tua solvendas direxit, te non dubitemus providum³ et circumspectum existere, cogimur tamen, ex susceptæ⁴ servitutis ministerio, juxta discretionem⁵ et providentiam nostram, tibi exinde respondere. Sane, cum vir litteratus sis et sapiens

¹ Z has no greeting.² *referri*, Z.³ *discretum*, Z.⁴ *susceptæ*, Z; om. G.⁵ *discretionis tue*, Z.

et discretus, et¹ in his plurimum exercitatus, plenius nosti quod² in excessibus singulorum non solum delicti qualitas et quantitas, sed ætas, scientia, et sexus, atque conditio sunt attendenda; quia non solum secundum qualitatem et quantitatem facinoris, sed secundum ea quæ prædiximus, et secundum locum et tempus quo delictum committitur, unicuique pœnitentia debet indici; cum, sicut tu ipse non ignoras, idem excessus magis in uno quam in alio sit puniendus. Illi autem qui animo occidendi illum sanctum et reverendum virum Cantuariensem quondam archiepiscopum, aut feriendi, aut capiendi si de illa captione mors ejus subsequuta fuisset, citra³ manum injectionem se fatentur venisse, pari pœna vel fere pari sunt⁴ puniendi; et illi etiam qui non ut ferirent, sed ut percussoribus opem ferrent, si forte violentia, quam quidam moliri⁵ debebant, impedirentur,⁶ paulo minori⁷ pœna multari: quia cum scriptum sit: "Qui potuit hominem liberare a morte, et non liberavit, ipsum occidit," constat ipsos ab homicidii reatu immunes non esse qui occisoribus opem contra alios præstare venerunt; nec caret scrupulo societatis occultæ, qui, cum possit, manifesto⁸ desinit facinori obviare.

Degrees of
guilt con-
nected with
the late
murder.

Illi autem⁹ qui se asserunt animum regis inflammasse ad odium, unde forte fuit homicidium subsecutum, satis dure et aspere, sed non ita severe, sunt puniendi, nisi forte ipsum regem ad illud homicidium suis suggestionibus provocassent. Illi quoque non fuerunt a culpa liberi, nec a pœna debent esse immunes, qui, licet fuerint illius iniquæ machinationis ignari, tamen si eos sicarios esse sciebant, in sarcinis eorum custodiendis ministerium præbuerunt. Eos vero

¹ *et*, Z; om. G.

² *quod*, Z; *quia*, G.

³ *vel circa*, ins. G.

⁴ *sunt*, Z; om. G.

moliri, om. Z.

⁶ *impedirent*, Z.

⁷ *majori*, Z.

⁸ *manifesto*, Z; *manifeste*, G.

⁹ *vero*, G.

qui se dicunt illius sancti viri et suorum post mortem ejus occupasse spolia, si nil aliud in tanto facinore commiserint,¹ a pœna mortis ejus arbitramur esse immunes; sed quæ occupaverunt, eis quorum fuerunt tenentur in integrum restituere, si habent in facultatibus unde ea reddere possint, et ipsis, ex hoc, pœna,² moderata tamen, est indicenda. Quia licet quidam ex his ea quæ occuparunt se fateantur³ pauperibus erogasse, non tamen alienas res, cum ipsis potuissent eis quorum fuerint restituere, debuerunt pauperibus erogare. Illi vero qui sola excommunicatorum participatione se reos esse cognoscunt, considerata temporis mora,⁴ quo in eadem nequitia perdurarunt, et inquisito etiam si eis timore vel affectione communicaverint scienter vel ignoranter, secundum hoc, pœna⁵ est indicenda.

Clericos autem quos constat armatos interfuisse tanto facinori, et illos etiam clericos qui consilium illud dederunt ut idem vir⁶ sanctus caperetur, perpetuo non solum ab altaris ministerio deponendos esse censemus, sed ita, etiam, quod in ecclesiis nullo unquam tempore⁷ lectiones legant, vel responsaria in choro separatim cantent, sed in psalmis apud Deum de commisso veniam satagant implorare. Insuper autem clerici ipsi in districto claustro monachorum vel canonicorum regularium, si fieri potest, sunt recludendi, ita quidem quod usque ad septennium vel quinquennium debeant ab ecclesiarum introitu coerceri.⁸

¹ *commiserint*, Z; *commiserunt*, G.

² *pœnitentia*, G; *pœna*, Z.

³ *futeantur*, Z; *fatentur*, G.

⁴ *mora*, Z; *quantitate*, G.

⁵ *pœnitentia*, G; *pœna*, Z.

⁶ *vel sanctus vir*, interl. Z (as if omitting *idem*).

⁷ *nullo unquam tempore*, Z; *nullo [modo] unquam ipsi*, G.

⁸ Here the copy in Z breaks off. The remainder of the letter deals with questions as to clerks striking each other and other such matters.

DCCLXXXI.

JOANNIS SARESBERIENSIS AD PETRUM ABBATEM
SANCTI REMIGII.

(Z. v. 74; O. 214; Lup. v. 72; Jo. Sar. 322.)

Petro abbati Sancti Remigii, domino suo unico, suus
Joannes salutem et utriusque vitæ successus.

Diuturni causas silentii reddere non oportet, cum
terrarum jam a multo tempore sint subtracta commer-
cia, et intermeantibus de gente in gentem sine dis-
pendio salutis et vitæ periculo transire non liceat.
His vero qui suspecti habiti sunt, diligentius præca-
vendum est, ne, ex aliqua probabili occasione, publicæ
potestatis iram incurrant. Quia dum timet unusquis-
que quod meruit, adversus eum quem injustius et
atrocius læsit facilius excandescit. Nam ut ait qui-
dam, satis eleganter et vere:

Dangers
and diffi-
culties.

“Rumor de veteri faciet ventura timeri.

Cras poterunt fieri turpia, sicut heri.”

Ex quo enim Altissimus, patiens quidem sed procul
dubio redditor justus, erexit dexteram in retribuendo,
et arripuit iudicium manus ejus, timent plurimi ne ira
se adinvicem collidentium potestatum transeat in fu-
rorem, et declinant¹ impetum donec justitia in judi-
cium convertatur, et ex conversione² vel contritione
impiorum consilium Domini innotescat. Interim præ-
stolamur in silentio salutare Dei, certum habentes
quod patientia pauperum non peribit in finem; nunc
siquidem plurimum³ necessaria est, nunc opus est
animis,⁴ nunc pectore firmo in Domino. Audiuntur
enim undique terrores et opiniones bellorum; crebres-
cunt incendia, et qui hostes debuerant expugnare, in

cf. Virg.
Æn.
vi. 261.

¹ in, ins. Z.

² contractione, Z.

³ plurimum, om. O.

⁴ armis, G.

prædam¹ transeunt. Et non modo ab Aquilone, sed a quatuor ventis cæli in perniciem populorum olla succenditur. Nam a generatione ista non modo filii Barachiæ sanguis, qui plusquam inter templum et altare nuper effusus est, nunc requiritur, sed etiam aliorum, qui ob eandem causam damna, ludibria, et verbera experti, proscripti sunt, incarcerati sunt, in exilium acti² sunt, et fere de toto orbe Latino,³ unde migraverunt ad Dominum, passionum suarum debitam, et quæ Deum deceat et prosit ecclesiæ, expetunt ultionem. In his itaque lætantur justī, qui vident vindictam justitiæ consonam Dei gloriæ militare, lavantes utique manus suas in sanguine peccatorum.

Hæc summatim de his quæ publicantur apud nos, ubi solus ille tutus est quem furor exagitat, aut quem Spiritus sanctus efficit omnium temporalium contemptorem. Foris enim adstat gladius, timor intus; civis et hostis in eodem fere versantur calculo. Nostra autem sors conviventibus adæquatur, nisi quod inter Scyllam et Charybdim periculosius navigantes, evidentior, supra et contra merita nostra, Dei propitiatio benignius⁴ consolatur. Nam ut sibi magis reddat obnoxios, intentata e vicino ostendit pericula,⁵ et validius irruentia sæpe longius fortiusque repellit, ut merito dicere debeamus, qui Dominum Jesum, velit nolit mundus super omnia benedictum, non diligit, anathema sit.

Perils of
the abbot's
English
estate.

Vestra autem, quæ in partibus nostris sunt, multis periculis exponuntur. Nostri⁶ potentes circumquaque in lupos conversi sunt, quos improba ventris agit ingluvies, ut jura potestatesque contemnant. Et nisi hominis cui domum commisistis laboriosa et efficax subvenisset industria, jam raro aut nullo coleretur habitatore.

¹ *prædicta*, L.

² *acti*, V, Z; *missi*, L, G.

³ *Latīo*, L.

⁴ Om. O.

⁵ *periculum*, O.

⁶ *Nostra*, O.

Qualem vero illam invenerit, alia vice me vobis scripsisse memini, et a memoria vestra non arbitror excidisse. Cum enim illuc in propria persona accedere non valerem, diligentem de domesticis nostris exploratorem direxi, et audita per eum status melioratione manifesta gavisus sum. Jam enim res directæ erant in hunc articulum, ut si Dominus pacem daret, et ibi ministrantibus possent sufficere, et humanitatem¹ debitam hospitibus pro loci modulo laudabiliter exhibere. Siquidem fratres ibi degentes tam episcopi quam officium ejus, sed et vicinorum, gratiam meruerunt, possetque amodo amicorum subsidio, per gratiam Dei et suam industriam, dilatari, nisi conatibus eorum tempestas ingruens obviaret. Sed licet vicini undique, qui munitiones custodiunt, ab eis sæpe multa extorqueant, tamen pro viribus solliciti sunt Deo et domino suo sancto Remigio servare fidem, et vestris per omnia jussionibus obedire. Frater Absalon cum reditu vestro² desiderabat pertransire ad vos,³ sed propter imminencia pericula, meo et fratris mei consilio, reversus est ad domum, cui, si abesset, desolatio imminebat. Canonem vero constitutum deposuit in manu vestri Ricardi, ut illum recipiatis de manu ejus, si forte Deus commodiorem intermeandi dederit facultatem. Et quia malitia invalescit, ut oporteat⁴ fratres qui in domo vestra sunt, urgente necessitate, post latrones et prædones per castella discurrere, ut⁵ neuter eorum interdum domi inveniat, nobis, si placeret vobis et consilio vestro, videretur admodum expedire ut, etiam cum diminutione aliqua pensionis, mitteretis aliquem honestum et ad necessitates monasterii compositum fratrem, qui posset illis esse solatio, et in absentia aliorum adventantibus respondere, et sua præsentia testificari locum religionis titulo Domini consecratum. Nam si ibi multiplicior

¹ *humanitatem*, Z; *humilitatem*, L, G.

² *nostro*, L, G.

³ *nos*, L, G.

⁴ *oportet*, G.

⁵ *ne*, O.

apparuerit religiosorum numerus, procul dubio major ab incolis domui¹ reverentia exhibebitur, et malefactorum improbitas facilius conquiescet.

DCCLXXXII.

PETRUS BLESENSIS AD CANONICOS DE BELLO-VIDERE.

(Ms. CCCC.; Pet. Bles. 27, ed. Goussainville.)

Carissimis fratribus et amicis suis canonicis de Bellovidere magister P[etrus] Blesensis, Bathoniensis archidiaconus, salutem et dilectionem.

Eulogium
on arch-
bishop
Thomas.

Decessit pastor animarum nostrarum, cujus obitum flere decreveram, sed recessit, non decessit; abiit, non obiit. Mors enim, per quam mirificavit Dominus sanctum suum, non est mors sed dormitio; portus mortis et porta vitæ, introitus in delicias cælestis patriæ, in potentias Domini, in abyssum claritatis æternæ. Peregre siquidem profectus,² sacculum pecuniæ secum detulit in plenilunio reversurus; ejus enim anima, dives meritis, recedens a corpore, in resurrectione generali et plena ad antiquum hospitium revertetur. Cum multas virtutes quasi merces varias in unum fasciculum comportaverit ad cælestes nundinas profecturus, plena dierum vetula, mors sæculi scilicet, anus improba, litigiosa, querula, importuna, invida, inimica et subdola, cœpit revolvere sarcinulas ejus, et scrupulosius explorare siquid esset in illo meritorum involucre quod ad ipsius dominium pertineret. Ipse autem, tanquam vir circumspectus et prudens, noluit vitæ suæ sustinere dispendium; diu enim desideraverat "dissolvi et esse cum Christo," et tunc permaxime suspirabat exire de corpore mortis

¹ domui, Z; domini, L, G. | ² profecturus, G.

hujus. Modicum itaque pulveris projecit in os vetulæ quasi vice tributî et nomine vectigalis. Inde cœpit falsus ille rumor populariter evagari et passim plebescere, quia fera pessima devoravit Joseph. Tunica siquidem qua spoliatus est fallax nuntia mortis erat, Joseph enim vivit, et dominatur in tota terra Ægypti. Beata ejus anima, corruptibilibus exonerata exuviis, de pulvere hujus conversationis libera, evolavit in cælum. Assumpta est ab eo qui dicit: "Vado parare vobis locum; iterum autem veniam, et assumam vos ad meipsum." Consummatus in brevi explevit tempora multa; raptus est, ne malitia immutaret intellectum ipsius. Vocatus est in cælum,¹ quo mundus non erat dignus; nec est exstincta lucerna hæc, sed flatu transitorio percussa est, ut luminosius splendeat, et jam, sub modio non abscondita, luceat omnibus qui in domo sunt. Visus est oculis insipientium mori, sed vita ejus abscondita est cum Christo in Deo; mors eum vicisse et absorbuisset visa est, sed absorpta est mors in victoria. Desiderium cordis ejus tribuisti ei, Domine; diu enim militaverat tibi propter verba labiorum tuorum custodiens vias duras. Sane a primitivis adolescentiæ motibus² cœpit morum maturitate senescere, atque prurientes³ carnalis insolentiæ motus vigiliis, jejuniis, disciplinis, cilicio, et jugis continentiæ balteo cohibere. Vocatus est itaque a Domino tanquam Aaron, ad dandam scientiam salutis plebi ejus, ut redderet⁴ populum acceptabilem Domino sectatorem bonorum operum, et pararet⁵ Domino plebem perfectam. Elegit eum Dominus in sacerdotem sibi, ut esset in populo ejus ductor et doctor, vitæ specula, pœnitentiæ forma, et sanctitatis exemplum. Deus scientiarum dominus dederat ei linguam eruditam, et infuderat ei abundanter spiritum sapientiæ et intellectus, ut esset

¹ cælum, om. MS.² moribus, G.³ prurientes, om. MS.⁴ reddere, for ut redderet, MS.⁵ parare, MS.

inter doctos doctior, inter sapientes sapientior, inter optimos melior, inter humiles socius, inter maximos major. Erat præco verbi Divini, tuba evangelii, amicus sponsi, columna cleri, oculus cæci, lingua muti, pes claudi, sal terræ, patriæ lumen, minister Altissimi, vicarius Christi, christus Domini. Tota conversatio ejus erat schola honestatis, morum ædificatio, et structura salutis. Erat in judicio rectus, in dispensatione industrius, in præcipiendo discretus, in loquendo modestus, in consilio circumspectus, parcissimus in cibo recipiendo in donando largissimus, in ira pacificus, in carne angelus, inter injurias mansuetus, timidus in prosperis, securissimus in adversis, in eleemosynas¹ effusus, in misericordiis totus. Erat religiosorum gloria, deliciæ plebis, timor principum, Deus Pharaonis. De isto possumus fiducialiter dicere et cantare quia post aurum non abiit, nec speravit in thesauris pecuniæ, qui nec acceptor munerum, nec acceptator esse dignatus est personarum. Cæteri in eminentiæ cathedralis apicem sublimati statim curam carnis propensius agunt, circumspectius se dietant, non minus timent corporis ægritudinem quam gehennam, et in omnibus spatium vitæ productioris affectant. Iste vero, a primo suæ promotionis ingressu, summo desiderio appetebat finem vitæ, immo, ut verius loquar, vivendi principium. Nam, sicut² Salomon ait: "Cum consummaverit homo, tunc incipit." Hujus enim vitæ transeuntis egressus ingressus est ad illam quæ nec³ transit nec desinit vitam. A tenerioribus annis incipiens, singulis ætatibus, quasi singulis diei horis, tanquam diligens cultor et strenuus in vinea Domini Sabaoth laboravit; et sic in consummatione sanctorum vitæ transitorie cursum clausit. Sane jamdiu, conversatione cælestis et a corpore peregrinans, anhelabat ad illas cælestes delicias temporalis vitæ transire compendio.

¹ eleemosynas, MS.; eleemosynis,
G.

² ut, MS.

³ non, G.

Ideo propositum et signum peregrinationis arripiens de torrente in via bibit; propterea exaltatum est nomen ejus in patria. Sic domini et fratres nostri monachi cathedrales pupilli facti sunt absque patre. Deus autem, qui eduxit de mortuis Pastorem magnum ovium¹ in sanguine testamenti æterni, Dominum Jesum Christum, Ipse (ut verbo Moysi utar) provideat virum qui sit super² multitudinem hanc. Porro plurimi conqueruntur et impatientissime ferunt quod Christi tunica inconsutilis inter eos et episcopos terræ scissa est, nec tantum vacca et aries sed turtur et columba divisæ sunt et altrinsecus separatæ. Ausa est irrumpere usque ad religionis professores magistra illa discordiæ, odii fomes et occasio scandalorum, præsumptuosa scilicet usurpatio seorsim et singulariter eligendi, ut, contempta et abjecta episcoporum et abbatum deliberatione communi, fieret electio clandestina et furtiva et consuetudini contraria, inimica legibus, damnata decretis, et moribus reprobata. Omnes cæteri, qui nunc injuriam et contemptum suum reputant eam quam monachi fecerunt electionem, in personam quæ nominata est sua vota libenter et unanimiter, sine omni scissura et scandalo, contulissent. Nunc autem vereor ne hæc electio (quod Deus avertat!) sit ejus dejectio, et hæc acquisitio umbraticæ libertatis convertatur ecclesiæ Christi in materiam servitutis. Sane pestis hæc et aliæ innumerabiles corpus ecclesiæ generalis hodie inficiunt et corrumpunt. Irruunt laici in sancta sanctorum, sanctuarii vero lapides disperguntur in capite omnium platearum. Convertuntur hodie claustra in castra³ et fora, religiosi in ethnicos, pastores in lupos, lilium in spinam, aurum in scoriam, frumentum in lolium, vinum in acetum,⁴ oleum in amurcam. Respiciat Dominus in faciem tes-

Disagreements as to election of a successor.

¹ ovium, om. MS.

² frater (for super), MS.

³ castra et, om. MS.

⁴ acinum, MS.

tamenti sui, et non det in conculcationem vineam quam plantavit dextera ejus, ecclesiam quam aquisivit in¹ sanguine suo. Suscitet spiritum Moysi et erigat cornu illius unicornis, episcopi illius unice summi et singulariter generalis, quatenus arripiat judicium manus ejus, ut² cornu suo³ ventilet Syriam, intonet contra Edom, fulminet contra vitulos Bethel, contra idola Ægypti, contra pingues vaccas⁴ Samariæ, contra sacerdotes Baal, contra pastores pascentes seipsos, contra judices qui condunt iniquas leges, contra canes mutos non valentes latrare, contra amphoram Zachariæ, contra vasa pastoris stulti, contra ambitionem Simonis Magi, contra tyrannidem sæculi et ambitionem claustris, contra prævaricantes, contra arrogantes, contra oppressores pauperum, contra turbatores ecclesiasticæ pacis, et fidei subversores.

DCCLXXXIII.

ALEXANDER PAPA AD ALBERTUM ET THEODWINUM
CARDINALES.

(G. Fol. 335 (from MS. Bodl. 608).)

A.D. 1173. Alexander episcopus, servus servorum Dei, dilectis
Segni, filiis, Alberto tituli sancti Laurentii in Lucina et
March 10. Theodwino sancti Vitalis, presbyteris cardinalibus,
apostolicæ sedis legatis, salutem et apostolicam bene-
dictionem.

Announc- Quamvis nonnulla de mirabilibus illius sancti viri
ing the Thomæ, quondam Cantuariorum archiepiscopi, a ple-
canoniza- risque, quibus fidem adhibere consuevimus et debe-
tion of Thomas.

¹ in, om. G.

² et, G.

³ ejus suo, MS. (seemingly two readings combined).

⁴ vaccas, om. MS. ("vaccæ pin-
" gues quæ estis in monte Sama-
" riæ," Amos, iv. 1).

mus, ad audientiam nostram perlata fuissent, expectavimus tamen testimonium vestrum, ut in eo canonizando liberius possemus procedere, cum super mirabilibus illius sancti viri per vos nos contingerit fieri certiores. Habito itaque testimonio litterarum Feb. 21. vestrarum, in capite jejunii, multitudine clericorum in ecclesia consistente, illum sanctum solenniter canonizavimus, eumque glorioso martyrum collegio decrevimus conscribendum. Quoniam igitur super hoc non solum ecclesiæ Anglicanæ, sed et ipsis regibus ipsa scripta dirigimus, vestræ discretioni mandamus ut eadem scripta, per vos ipsos si fieri potest eisdem regibus assignetis, et scripta quæ monachis Cantuariensibus et ecclesiæ Anglicanæ dirigimus assignari faciatis. Data Signiæ vi. Id. Martii.

DCCLXXXIV.

ALEXANDER PAPA CAPITULO CANTUARIENSI.

(A. 359; C. 245; O. ii. 133; Z. v. 97; Lup. v. 92.)

Alexander episcopus, servus servorum Dei, dilectis March 12. filiis priori et monachis Cantuariensis ecclesiæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Gaudendum est universitati fidelium de mirabilibus Canonization of Thomas. illius¹ sancti et reverendi viri Thomæ [quondam²] archiepiscopi vestri. Sed vos exinde³ tanto ampliori gaudio debetis exsultatione repleti, quanto ipsius miracula oculata fide sæpius intuemini, et ejus sacratissimo corpore ecclesia vestra specialius meruit illustrari. Nos autem, considerata gloria meritorum quibus in

¹ ipsius, O.

² quondam, C; om. L.

³ e tanto ampliori gaudio, C; exinde ampliori tanti gaudii . . . exhibitione (exhibitione, V), L; ex-

o 12478.

inde tanto ampliori gaudio debetis exsultatione, O; A is as the text, but with exhibitione for exsultatione.

Feb. 21.

His anniversary to be celebrated.

His body to be translated.

vita sua magnanimiter claruit, et de miraculis ejus¹ non solum communi et celebri fama, sed etiam dilectorum filiorum nostrorum² Alberti³ titulo⁴ Sancti Laurentii in Lucina, et Theodwini,⁵ titulo Sancti Vitalis, presbyterorum cardinalium, et sedis apostolicæ legatorum, et aliarum plurium personarum testimonio certitudinem plenam habentes, præfatum archiepiscopum in capite jejunii, multitudine clericorum ac laicorum præsentem in ecclesia, deliberato cum fratribus nostris consilio, solemniter canonizavimus, et⁶ eum decrevimus sanctorum martyrum⁷ collegio annumerandum; vobis⁸ et universitati fidelium de Anglia apostolica auctoritate mandantes, ut natale⁹ ejus, die quo vitam suam gloriosa passione finivit, annis singulis cum veneratione debita celebretis. Quoniam igitur dignum est, et vobis plurimum expedit, ut sanctum corpus ejus cum ea qua decet reverentia et honore condatur, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus corpus ejus devote et reverenter, facta solemnī processione, aliquo præcipuo¹⁰ die, congregato clero et populo, in altari honorifice recondatis, aut ipsum in aliqua decenti capsâ ponentes, prout convenit, elevetis in altum, et patrocinium ejus, pro salute fidelium et pace universalis ecclesiæ, satagatis apud Dominum vestris piis orationibus impetrare. Datum¹¹ Signiæ¹² iiii. Idus Martii.

¹ ejus, om. C.² nostrorum, C; om. L.³ Abbatis (for Alberti), O.⁴ titulo, C; tituli, O, L (here and below).⁵ Theodb., C.⁶ eum, L; et eum, V, O, A.⁷ matrum, C.⁸ itaque, ins. C, with mandamus, below, C.⁹ natale . . . die, O, A; natalem diem, C; natali die, L.¹⁰ precipio, A.¹¹ Data, Z.¹² Siquine, V; Signine, O, A.

DCCLXXXV.

ALEXANDER PAPA CLERO ET POPULO TOTIUS ANGLIÆ
DE CANONIZATIONE SANCTI THOMÆ.

(O. ii. 328; C. 246; Z. v. 98; Lup. v. 93; Thom. 266; Rymer. i. 29.)

Alexander¹ episcopus, servus servorum Dei, vene- March 12.
rabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis, et dilectis
filiis aliis ecclesiarum prælatis, et universo clero et
populo per Angliam constitutis, salutem et aposto-
licam benedictionem.

Redolet Anglia fragrantia et virtute [miraculorum² Canoniza-
et] signorum quæ, per merita illius sancti et reverendi³ tion of
viri Thomæ quondam Cantuariensis archiepiscopi, Thomas.
omnipotens Deus operatur, et universa lætatur ubique
fidelium Christianorum⁴ religio pro eo quod Ille, qui
est mirabilis et gloriosus in sanctis, sanctum suum post
mortem clarificavit, cujus vita laudabilis multa fulsit⁵
gloria meritorum, et tandem martyrio consummata est
certaminis gloriosi. Quamvis autem de sanctitate ipsius
dubitare non possit qui ejus [vitam⁶] et laudabilem con-
versationem attendit, et gloriosam considerat passionem,
voluit tamen Salvator ac⁷ Redemptor noster ejus sancti-
tatis insignia [post⁸ mortem suam] magnificis irra-
diare miraculis, ut qui pro Christo, insuperabilis
virtutis constantia, necessitates et pericula pertulit, sui
laboris et certaminis in æterna beatitudine cognoscatur
ab omnibus percepisse⁹ triumphum. Nos vero,¹⁰ auditis
innumeris¹¹ et magnis miraculis quæ jugiter per sancti

¹ Alexander . . . benedictionem,
om. O, L.

² miraculorum et, O.

³ reverendi, O, C, A; venerandi,
L.

⁴ Christianorum, C; Christiana,
A, L.

⁵ fulget, C.

⁶ vitam, C; om. A, L.

⁷ et, C; ac, A, L.

⁸ post mortem suam, C; om. A,
L.

⁹ suscepisse, C.

¹⁰ autem, O, C; vero, L.

¹¹ universis, C; innum eris, A, L.

illius viri merita fieri universitas narrat fidelium, et super his, non sine magno gaudio, per dilectos filios ¹ nostros Albertum titulo ² Sancti Laurentii in Lucina, et ³ Theoduinum titulo Sancti Vitalis presbyteros cardinales, atque ⁴ apostolicæ sedis legatos, qui eadem miracula tanto ⁵ perspicacius didicerunt quanto amplius ⁶ sunt loco vicini, præcipue certiores effecti, et plurium ⁷ aliarum ⁸ personarum testimonio fidem, sicut debuimus, adhibentes, prædictum archiepiscopum solemniter in ecclesia, magno ibidem clericorum et laicorum collegio præsentem, in capite jejunii, deliberato fratrum ⁹ nostrorum consilio canonizavimus, ipsumque decrevimus sanctorum catalogo adscribendum. Universitatem itaque vestram monemus, et auctoritate qua fungimur [vobis] ¹⁰ districte præcipimus, ut natale ¹¹ prædicti gloriosi martyris die passionis suæ solemniter annis singulis celebretis, et apud ipsum votivis orationibus satagatis [peccatorum ¹²] veniam promereri; ut qui pro Christo in vita exsilium, et in morte virtutis constantia passionis martyrium pertulit, fidelium jugi ¹³ supplicatione pulsatus pro nobis ¹⁴ apud Deum ¹⁵ intercedat. Datum Signiæ iiii. ¹⁶ Idus Martii.

¹ *filios*, C (cf. Ep. 783); *fratres*, A, L.

² *titulo*, C; *tituli*, A, L, Z.

³ *et*, O, C; om. Z, L.

⁴ *atque*, L; om. C.

⁵ *tanto*, om. L.

⁶ *amplius*, om. A.

⁷ *plurimi*, L.

⁸ *aliarum*, om. O.

⁹ *nuper* (for *fratr. nostr. cons.*), C.

¹⁰ *vobis*, C; om. L.

¹¹ *natale . . . die*, A, C; *natalem diem*, Z, L (cf. Ep. 784).

¹² *peccatorum*, C; om. A, Z, L.

¹³ *vulgi*, O.

¹⁴ *nobis*, A, O, C; *vobis*, L.

¹⁵ *Dominum*, L.

¹⁶ *quarto*, A, V, Z, L; *tertio*, C; om. O.

DCCLXXXVI.

ALEXANDER PAPA AVERSANO EPISCOPO DE¹ CANONIZA-
TIONE SANCTI THOMÆ.²

(O. ii. 322; A. 361; Z. v. 99; Lup. v. 94.)

Qui vice beati Petri apostolorum principis supremum ^{The canon-}
in ecclesia² Dei, licet³ immeriti, locum obtinemus, ex ^{ization an-}
injuncto nobis apostolatus officio, gloriosissimum mar- ^{nounced.}
tyrem Thomam, quondam Cantuariensem archiepisco-
pum, qui pro justitia Dei et ecclesiæ decertavit usque
ad mortem, et veluti supra firmam petram fundatus,
a verbis impiorum non timuit, tanto studiosius in
terris venerari debemus, quanto certius, meritis ipsius
exigentibus, eum constat inter exsultantium⁴ sanctorum
choros æterna felicitate lætari. Audisti siquidem, et
maxima pars orbis, divina gratia revelante, cognoscit,
qualiter⁵ omnipotens Dominus, qui mirabilis et glorio-
sus est in sanctis suis, eum,⁶ potentia virtutis suæ, a
die qua per martyrii palmam cœlos (sicut indubitanter
credimus) victor introivit, magnifice in terris glorifi-
cavit, et sub nomine ipsius multa quotidie miraculorum
signa non cessat operari. Unde [et⁷] nos, deliberato
consilio cum fratribus nostris, post multam sollicita-
tionem archiepiscoporum et⁸ episcoporum, et præsertim
commonitione dilectorum filiorum nostrorum, Alberti
tituli sancti Laurentii in Lucina, et Theodini tituli

¹ de . . . *Thoma*, O; om. A, L.

² *ecclesiam*, O.

³ *licet*, om. O.

⁴ *exsultantium*, A, O, Z; *exulan-*
tium, L.

⁵ *qualiter* . . . *Dominus*, O, Z;
om. L.

⁶ *eum*, A, Z; *cum*, L.

⁷ *et*, L; om. O, A, Z.

⁸ *et*, O, A, Z; om. L.

Celebration of the festival.

sancti Vitalis, presbyterorum [cardinalium,¹] qui exinde veritatem plenius investigaverant et visu et auditu cognoverant, ipsum canonizavimus, et ² in catalogo sanctorum connumerantes, diem passionis suæ, proximo post festum sanctorum Innocentum die, ad honorem Dei singulis annis solemniter celebrandam, et inter sanctorum martyrum festivitates connumerandam, esse constituimus; et eam per prædictos cardinales, nec non et per archiepiscopos et episcopos, tam in Anglia quam in Gallia,³ nec non et in aliis regionibus constitutos præcepimus devotissime celebrari. Quia igitur quod a sacrosancta Romana ecclesia, quæ ab ipso Domino caput est et magistra omnium ecclesiarum constituta, tam sancta constat et provida deliberatione ordinatum, ab universis Christi fidelibus cum magna est veneratione observandum, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus solemnitatem prænominati martyris annuatim cum magna veneratione celebres, et a parochianis⁴ tuis præcipias generaliter celebrari, eos studiose commonens, ut ad ipsius sancti venerationem ita ferventer⁵ intendant, quod, meritis ejus intervenientibus, Redemptoris sui gratiam sibi valeant indeficienter comparare. Ad hæc præsentium tibi auctoritate injungimus, ut fratribus nostris comprovincialibus episcopis ex parte nostra significes te istud a nobis mandatum suscepisse, et eos ad celebrandam illius pretiosi martyris festivitatem invites attentius et hortoris, ita quod ipsi ad hoc per studium et sollicitudinem tuam vehementius accendantur, et eam faciant a suis parochianis annuatim cum magna devotione observari.

¹ cardinalium, om. A.

² et, om. O.

³ quam in Gallia, A, O, Z; om. L.

⁴ parochianis, A.

⁵ ferventer, O; frequenter, A, Z, L.

DCCLXXXVII.

ALEXANDER PAPA ALBERTO ET THEODINO¹ CARDINALI-
BUS DE² RECONCILIATIONE CANTUARIENSIS ECCLESIE.

(A. 362; O. ii. 327; Z. v. 100; Lup. v. 95; G. Fol. 334.)

Mandamus vobis quatenus ecclesiam Cantuariæ facia-
tis reconciliari, ita tamen ut sacramentum pristinæ
dedicationis non debeat iterari, sed, sicut solet fieri in
ecclesia beati Petri, tantum aqua benedicta aspergatur.
Bene valete.

Order for
reconcilia-
tion of
Canter-
bury
cathedral.

DCCLXXXVIII.

ALBERTUS ET THEODINUS³ CARDINALES ODONI⁴ PRIORI
ET CONVENTUI CANTUARIÆ.

(O. ii. 41; A. 363; Z. v. 101; Lup. v. 96; G. Fol. 336.)

Letamur nos, lætatur et quæ audit congregatio uni-
versa justorum, quod mortem sanctæ memoriæ Thomæ,
quondam archiepiscopi vestri, ita in conspectu suo
Deus pretiosam ostendit, et venerandam ejus memoriam
tot miraculis illustravit, ut odor unguentorum ipsius
jam fere per totum ecclesiæ corpus se diffundat, et
virtus ejus in oriente et occidente communiter præ-
dicetur, ita ut qui felicibus illius actibus dum viveret
invidebant,⁵ nunc casibus humanis eo exempto,⁶ et ad
supernorum societatem (ut credimus), fide ac zelo
sacerdotali promerente, translato, venerentur virtutem
ipsius, et Ei qui facit mirabilia magna solus gratiarum

For re-
consecra-
tion of
the cathe-
dral.

¹ *Theodeberto*, L.

² *de . . . ecclesiæ*, in margin,
V; om. O. A.

³ *Theodebertus*, L.

⁴ Z gives this as addressed to the

convent, with *Similiter Odoni*
priori interl.

⁵ *et*, ins. L.

⁶ *exemplo* (omitting *eo*), O.

referant actiones. Quia igitur videtur idoneum, ut cum magnalia, quæ facta sunt¹ apud vos, populorum turba decantet, et gratiarum actio et vox laudis resonet in commune, ecclesia vestra, quam tanto munere gratia divina donavit, sub atrocitatis obtentu diutius non debeat a conditoris laude cessare, reddentes vobis² mutuae salutationis alloquium, et petitioni vestræ devoto concurrentes assensu, fraternitati vestræ mandamus quatenus, convocatis episcopis et abbatibus provinciae vestræ qui vobis ad hoc idonei visi fuerint, cum solemnitate³ congrua, adhibito solemnitis⁴ ecclesiasticæ, sicut majoribus visum fuit, moderamine, denuo ecclesiam vestram consecretis. Si quid minus fuerit⁵ solemnitis, divinatorum miraculorum poterit illustratione suppleri. Nos sane, si aliquid fuerit quod ad profectum vestrum et ecclesiæ vestræ facere valeamus, quantum cum Deo poterimus, libenti animo faciemus.⁶

DCCLXXXIX.

ALBERTUS ET THEODWINUS CARDINALES AD CLERICOS ET MONACHOS VACANTUM ECCLESiarUM.

(R. de Diceto.*)

Albertus et Theodinus, presbyteri cardinales et apostolicæ sedis legati, dilectis in Christo fratribus clericis et monachis vacantium ecclesiarum in Anglia, oculos habere semper ad Dominum.

¹ sunt, A, L; om. O, O*, Z.

² nobis, L.

³ solemnitate . . . adhibito, O,
O*, A; om. L.

⁴ solemnitate, V.

⁵ fuerit, om. L.

⁶ *Te Deum laudamus* is added in V and O*, seemingly as a conclusion to the whole body of letters, not to this particular epistle.

* Vol. i. pp. 366-7. "This letter," says Dr. Stubbs, "does not appear in the Becket correspondence."

Inspirante Illo a quo bona cuncta procedunt, inductus est dominus rex ut ecclesiæ vestræ secundum Deum celeriter ordinentur. Mandamus itaque vobis ut, remotis contentionibus et diversis partium studiis, cum bonarum et religiosarum consilio personarum, de personis quæ a sacris canõnibus nullatenus respuantur, electiones facere maturetis, et taliter in tam necessario negotio procedatis, ut et Deus in omnibus honoretur, et saluti animarum vestrarum ac paci regni utiliter videatur esse provisum. Nos sane, in procinctu itineris constituti, brevi pagina caritatem vestram ad id quod expedit duximus commonendam; vos intendite ut, per privatam commotionem aut gratiam alicujus, ecclesiastica utilitas non debeat impediri.

Directing the election of bishops for the vacant sees.

DCCXC.

HENRICUS ANGLORUM REX AD ALEXANDRUM PAPAM.

(C. 298; G. Fol. 489.)

Domino papæ dominus rex.

Novit ecclesia Romana ex longo temporis tractu quantam libertatem antecessores nostri circa institutiones ecclesiarum habuerint; quam nos, intuitu Dei et precum vestrarum interventu, secundum admonitiones venerabilium virorum Al[berti] et Th[eodwini] legatorum vestræ sanctitatis, ad æquitatem canonicæ moderationis temperavimus. Impræsentiarum itaque liberam electionem ecclesiæ Anglicanæ annuimus, ut quæ amplius quam vellemus variis impedimentis desolata pastoribus elanguit, uberiori gratia nostræ liberalitatis indulta libertate respiret. Delata igitur ad nos electione Badoniensis ecclesiæ, communicato consilio episcoporum nostrorum, et modum et ordinem electionis canonicæ¹ processisse cognoscentes, electi

Freedom of election to bishopricks granted.

¹ *canonicæ*, G. (The MS. may be interpreted in either way.)

personam,^a honestate morum et litteraturæ perspicuam, vestræ discretioni commendare dignum duximus. Et quamquam ex longa conversatione inter vos **habita** vobis ipse præcipue innotuit, qui et multiplici testimonio vestræ sanctitatis apud nos probabilis exstitit, pro eo tamen quanta possumus precum instantia supplicamus, quatenus eum talem habeatis, qualem eum nobis habendum sæpius prædicastis. Provideat igitur vestra sanctitas, ne invidia nominis nostri efficiat quominus debitam assequatur consummationem quod hactenus tanta sinceritate processit.

DCCXCI.

PETRUS BLESENSIS AD ANONYMUM QUENDAM.

(MS. CCCC. Pet. Bles. 45.)

Excusatio episcopi qui peccaverat ignoranter.

Vindication of the arch-deacon of Salisbury, elected to the see of Bath.

Arguitis et damnatis R[eginaldum] Bathoniensem electum, tanquam beati Thomæ martyris persecutor fuerit et occisor. Scitis equidem quam periculosum sit homini innocenti notam tanti criminis inurere, et adversus innoxium detestabilem suscitare infamiam; quam cum abolere volueritis, ipsius excursus non poteritis cohibere. Scio quia martyrem dilexit ex corde, et inter desiderabilia hujus mundi fuit in votis ejus quandoque præcipuum familiaritati et obsequio martyris adhærere. Beatus siquidem martyr suspenderat patrem suum episcopum Saresberiensem, nec mirum eo tempore videbatur si filius, afflicto¹ patri compatiens, quandoque durius aut minus consulte de sancto martyre loquebatur. Nam et "nos² insensati

¹ *afflictio*, MS.

| ² *nos*, om. MS.

^a Reginald, archdeacon of Salisbury.

“ vitam ipsius putabamus insaniam et finem illius ^{Sapient.}
 “ sine honore ; sed computatus est inter filios Dei, et ^{v. 4, 5.}
 sors illius inter electos est.”¹ Quicquid faciebat cari- ^{Change of}
 tatis obtentu et zelo justitiæ, in crimen odii et invidiæ ^{opinion as}
 vertebatur ; sed e contra, quicquid machinabatur ad ejus ^{to the late}
 infamiam humana malitia, eidem convertebat Dominus ^{arch-}
 ad coronam. De ipso capite nostro, Jesu Christo, dicit ^{bishop.}
 Isaias, “ Nos putavimus eum leprosum, et percussum
 a Deo, et humiliatum ” ; et nos quidem pretiosissimum
 Christi membrum leprosum reputavimus et abjectum
 Si ergo Bathoniensis electus, sicut et nos
 omnes, vitam martyris quandoque habuit in derisum,
 si patri suo beneficium relaxationis obtinere curavit,
 non est quod ei debeat imputari ad crimen. Sed etsi
 adversus eum deliquit in aliquo, eum excusabilem
 ignorantia facit.

Consulo igitur, frater, et exhortor in Christo ut
 cessemus a verbis etiam ad rem non pertinentibus ;
 cumque futuri sint primi novissimi et novissimi primi,
 credo quod vos præcedet ad vitam quem novissimum
 reputatis.

DCCXCII.

GILEBERTUS LONDONIENSIS EPISCOPUS AD HENRICUM
 ANGLORUM REGEM.

(C. 395 ; G. Fol. 269.)

Domino regi dominus Londoniensis, salutem et amoris
 intimam de ipsis cordis sui medullis affectionem.

Vestræ, domine, celsitudini scribere tardavi, quia ^{Disavowal}
 quæ de ecclesiis regni vestri gesta sunt, vobis, prius- ^{of aspiring}
 quam possem scribere, per nuntios justitiæ vestræ ^{to the}
 manifestata fuisse cognovi. Nunc autem scribo vel ^{primacy.}

¹ est, om. MS.

sero, et ob Dei misericordiam supplex obsecro, ne mihi detrahentibus acquiescat, ne monachis Cantuariensibus in his quæ maligna loquuntur adversum me, fidem aliquatenus habeatis. Aiunt enim me ad archiepiscopatum Cantuariensem ambire, et ob hoc electiones quas de aliis faciunt modis omnibus impedire. Novit Ipse qui veritas est, nullum horum verum esse. In promotione mea prima Cluniaci prior quidem¹ sum constitutus in ordine, dehinc prior Abbatis-Villæ, hinc abbas Glocestriæ, post episcopus Herefordiensis, hinc translatus Londoniam.² Confidenter assero quod ad nullum horum ambivi, quorum tamen unumquodque, permittente Deo, consequenter obtinui. In secretis itaque cordis mei dico Domino Deo meo, quod sufficit mihi gratia sua; dico et vobis, domino meo carissimo, quod sufficit³ mihi in his indulta a vobis benignissime gratia vestra. Avertat a me Dominus hanc cupiditatem. Avertat a vobis Omnipotens assensum in hoc præbendi omnimodo voluntatem.

Difficulties
as to elec-
tion of
an arch-
bishop.

Si vero electiones suas aliquatenus impedivi, hinc potestis advertere. Primo de domino Baiocensi actum est. Quod episcopis regni vestri licet grave videretur, omnes tamen, opem ferente Domino, ad hoc induxi, ut in ipsum assentirent, ipsumque suscipere parati essent. Soli monachi respuerunt quod vos præcipue velle cognoverunt.⁴ De Beccensi postmodum actum est. Quod licet gravissimum omnibus regni episcopis videretur, multa tamen instantia et industria obtinui, ut in ipsum assentiendo suæ præjudicaret voluntati. Ad ultimum, ad abbatem de Cereiseio decursum est. Quod licet et episcopis et omnibus terræ vestræ abbatibus, omnibusque regni vestri personis non solum grave videretur, verum et indignissimum, ego tamen,

¹ *quidam*, C; *quidem*, G.

² *Lundoniæ*, G. (The termination is conjectural.)

³ *sufficienter*, G.

⁴ *cognoverint*, G.

ne pax ecclesiæ turbaretur, nec quam desiderabatis electio ulterius differretur, etsi cum multa ira et indignatione omnium tandem tamen obtinui, ut, si monachi Cantuarienses in electionis pronuntiatione episcopis regni vestri, vel modicam, exhibere voluissent reverentiam, in ipsum acquiescerent, et, ne vester adversus eos turbaretur animus, rem hoc fine terminari¹ permetterent. Verum hi sibi omnia usurpantes, et episcopos omnes a consilio, et electione, et electionis pronuntiatione severius excludentes, quod cum aliquantula modestia agentes tunc obtinere potuerunt, nimia utentes obstinatio ulterius differri compulerunt. Qua in re, si placet, honori vestro consulite, diligenter attendentes quid vobis magis expediat, an monachis totum ascribere, qui vobis nec hominio tenentur affectu nec fidelitate, aut in eligenda maxima persona regni vestri, reverentiam aliquam episcopis attribuere, qui vobis aut hominio aut fidelitate obligati, honorem vestrum in Deo conservare duplici necessitate tenentur obnoxii. Bonum est itaque si placet, ut rigorem monachorum, quem tot[um]² de humilitate vestra concipiunt, ea qua scitis modestia et sapientia temperetis, et ad aliquam, si placet, regni vestri personam ipsorum consilium revocetis, et salvo jure utriusque partis, in posterum de prima voce in electione habenda, cum de eo agi fuerit opportunum, electionem ipsam per priorem et aliquem episcoporum simul, aut alio quocumque modo quod Deus vobis et consilio vestro revelaverit, pronuntiari faciatis; ut per sapientiam vestram pacificato statu ecclesiæ, nebulam quæ ex dissensione hac regno vestro adhuc impendet, gratiam præstante Domino, prorsus evacuetis.

¹ *terminare*, G. (The last letter is cut off by the binder of the MS.)

² *qua tot*, G. (The last word

seems to have been cut short in binding.)

DCCXCIII.

ARNULFUS LEXOVIENSIS EPISCOPUS AD ALEXANDRUM
PAPAM.

(J. 68 ; Arnulf. 65.)

Profes-
sions of
devotion
to the
church.

Felicem me et omni donatum beatitudine judicarem si, vel semel adhuc, me ad videndam faciem vestram bonitas divina perduceret, ut desiderantibus oculis vultus vestri serenitas illucesceret, et ariditatem meam copiosior de proximo benedictionis vestræ rigaret ubertas. Sed me tum¹ provectior aetas, tum fortuitæ debilitatis incommodum, tum ipsa reddit locorum distantia desperatum, quia ad tot peragrandas regiones forte nec tempus spatium nec potentiam debilitas indulgeret. Facio interim quod possum, et remoto corpore semper vobis instantia sollicitæ devotionis assistit, et ad status vestri prosperitatem et pacem sanctæ Romanæ ecclesiæ perquirendam in omni loco, quoties refulget occasio, promptus et fidelis occurro. Siquidem in omnibus vestra me semper et prædecessorum vestrorum gratia fecit² et beneficentia debitorem, nihilque mihi molestius est quam quod omne quod possum ad debitas gratiarum non sufficit actiones. Verum quanto merita mea minora sunt, tanto animus ad obsequendum propensior est, tanto obnixior ad agendum, ut scilicet impotentiae defectum devotio suppleat, quæ, ubicunque sincera est, rectiore judicio quolibet opere debet acceptior aestimari. Viderunt hoc legati vestri quoscumque ab initio ad partes nostras vestra destinavit auctoritas, fidemque et diligentiam meam evidentibus rerum argumentis experti sunt, sicut etiam litteris eorum qui novissime venerunt vestræ potuit innotescere majestati. Siquidem cum ea propter

The
writer's
services
during the
late lega-
tion.

¹ tum, J ; cum, G.

| ² fecit, J ; facit, G.

quæ venerant ad miserabilem scissuram negotia declinassent, et omnes qui intercesserant, desperata concordia, discessissent, ego tandem fervore caritatis ultro solus accessi, omnibusque cum legatis vestris utili examinatione et provida pertractatis, principem nostrum jam revertentem in Angliam de ipso itinere revocavi, ipsumque ad bonum pacis, per ministerium meum, divina benignitas inclinavit. In quo visa est omnibus insperatum divina bonitas¹ operata miraculum, quod tantus princeps a tanto indignationis et iracundiæ motu ad opera pacis humilitatisque conversus est, seque legatis vestris, pro reverentia Dei et gratia vestra, tractabilem exhibuit, et præstitit obsequentem, sicut de litteris ipsius et eorum vestra experientia recognovit. Profecto, si in eo quod ibi factum est honorem ecclesiæ Dei vestrumque vobis placuerit aestimare proventum² magnum est, immo maximum, quod fecistis, si fuerit qui executioni mandare et effectui mancipare procuret. Quod sane jam non erit difficile reputandum, quia operante pro ecclesia sua Spiritu Sancto tantæ tunc principem sinceritas devotionis astrinxit, ut nulla eum poenitentia, nulla possit impudentia revocare. Nec ego hæc ad jactantiam, vel ut mea videar merita prædicare, recenseo; sed desiderabile mihi est ut studium meum, tot approbatum indicium, a memoria vestra non excidat, sed pristina mihi semper apud majestatem vestram gratia perseveret, ut in novissimis diebus meis, ad quos me senectutis necessitas odiosa perducit, fortius mihi semper in opportunitatibus manus vestræ protectionis assistat, nec quietem meam vexationibus concuti, nec ecclesiam meam malignitate qualibet sua patiamini justitia defraudari, ut ego eam in eo statu conservare valeam ad quem ipsam, per merita vestra Domino³ cooperante, perduxì, ut moriens, de paupere divitem, de obscura,

¹ bonitas, J; pietas, G.² proventum, J; profectum, G.³ Domino, J; Deo, G.

Gilbert (de
Glanvill?)
recom-
mended.
See vol. iii.
526.

possim relinquere gloriosam. Ad quod sane complendum, quia per me non valeo temporis obstantis malitia pervenire, ad solitum vestræ benignitatis auxilium et sanctæ Romanæ ecclesiæ præsidium singulare, in omni semper opportunitate converto, quia vos expertus sum in omni semper petitione propitium, et in expugnandis difficultatibus meis penitus efficacem. Latorem ergo præsentium, magistrum Gislebertum, quem mihi tum¹ honestas, tum scientia, tum etiam beati Thomæ Cantuariensis archiepiscopi ulterior qua eum complectebatur gratia commendavit, ad pedes vestræ dirigo sanctitatis, ut per eum vobis veritas et justitia negotiorum nostrorum plenius innotescat, et epistolæ brevitate commodius sermo vivus² instauret. Rogo itaque ut ipsum bonitas vestra ea qua me et meos semper consuevistis benignitate suscipiat, et diuturnitati negotiorum nostrorum finem curetis imponere, super quibus a vobis primos, secundos, et tertios iudices jam accepi; sed tam spes mea quam eorum cognitio multis artibus est elusa, ne possem usque ad audientiam etiam pervenire. His autem qui ex parte mea vobis iste dixerit, fidem indubitata habere poteritis, quia sacrilego majus est attentare etiam vestram in aliquo fallere sanctitatem.

¹ *tum*, J; *cum*, G.

| ² *vivus*, J; *unius*, G.

DCCXCIV.

RICARDUS CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS AD RICARDUM WINTONIENSEM, GALFRIDUM ELIENSEM, ET JOANNEM NORWICENSEM EPISCOPOS.^a

(Pet. Bles. 78; Trivet, *Annals*, p. 82.)

Ricardus Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas et apostolicæ sedis legatus, venerabilibus et dilectis in Christo fratribus R[icardo] Wintoniensi, G[alfrido] Eliensi, Jo[anni] Norwicensi episcopis, salutem et salubre consilium.

In ecclesia Anglicana damnosa omnibus et omnino damnanda consuetudo invaluit, quæ, nisi per industriam vestram fuerit omnino sublata de medio, in enorme totius cleri dispendium vehementer excrescet. Si Judæus aut laicorum vilissimus occiditur, statim supplicio mortis addicitur interfector; si quis vero sacerdotem vel clericum minoris aut majoris status occiderit, ecclesia sola excommunicatione contenta, aut (ut verius loquar) contempta, materialis opem gladii non requirit. Scitis quidem quod a Domino dictum est Moysi, "Maleficos non patieris vivere;" et, apostolo teste, "Princeps gladium habet ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum;" sed et Dominus dicit: "Qui vos tangit, me tangit;" et per prophetiam:¹ "Nolite," inquit, "tangere christos meos." Ubi igitur potest

Evils arising out of the clerical immunities.

¹ *prophetam?*

^a This letter is given on account of its bearing on the great controversy which had arisen between the ecclesiastical and the civil authorities during the primacy of the writer's predecessor. The bishops addressed are the same persons

who are known in the earlier correspondence as Richard of Ilchester, archdeacon of Poitiers; Geoffrey Ridel, archdeacon of Canterbury; and John of Oxford dean of Salisbury, respectively.

maleficio immanius et execrabilius inveniri, quam grassari in christos Domini, et in populum acquisitionis libera impunitatis audacia gladium exercere? Accepta mihi esset sententia excommunicationis in talibus, si timorem homicidis incuteret. Sed, culpis nostris exigentibus, gladius Petri rubigine obductus est, et quia non potest incidere, datus est in contemptum. Si capra, si ovicula, furto sublata sit vel occisa, in hujus rei auctorem, si lateat, sententia excommunicationis emittitur; convictus vero aut confessus furcarum patibulo deputatur. Porro clerici vel episcopi occisores Romam mittuntur, euntesque in deliciis cum plenitudine apostolicæ gratiæ et majore delinquendi audacia revertuntur. Talium vindictam excessuum dominus rex sibi vindicat, sed nos eam nobis damna-biliter reservamus, atque, liberam præbentes impunitatis materiam, in fauces nostras laicorum gladios provocamus. Ignominiosum est quod pro capra vel ovicula gravior, pro sacerdote occiso poena remissior irrogatur. Sed his et deterioribus digni sumus, qui jurisdictionem alienam et nobis omnino indebitam ambitione temeraria usurpamus. Nam et in corpore decretorum et in epistola ad Romanos hæc verba nos legisse meminimus: "Sunt quædam enormia flagitia quæ potius per mundi iudices quam per rectores¹ et iudices ecclesiarum judicantur; sicut est cum quis interficit pontificem apostolicum, [episcopum,] presbyterum, sive diaconum. Hujusmodi reos reges et principes mundi damnant." Omnis equidem justitia ideo exercetur, ut debita quiete gaudeat innocentia et malignantium temeritas refrænatur. Verumtamen in hac jurisdictione maledicta, quam ambitiose et superbe præsumimus, Deum offendimus et dominum regem, viamque in clericos malignandi tutissimam laicis aperimus. Nuper apud Wintoniam sacerdos, litteraturæ

Haymo,
ap. Gra-
tiani. II.
xxiii. 5, 39.

¹ *antistites et rectores, Grat.*

| ² *vindicantur, Grat.*

commendabilis et conversationis honestæ, malitiose occisus est a Willelmo Frechet et uxore ejus, nec illi maleficium diffitentur. Prompti sunt ergo curiam adire Romanam; nam confidit in ea cor viri sui, atque in specie et pulchritudine sua intendit prospere procedere, et de lenocinio uxoris in via, præter absolutionis beneficium, fructus uberioris manipulos reportare. Vos ergo, dilectissimi fratres, huic publicæ pesti, dum in suo cursu est, maturiore consilio studeatis occurrere: nam si liberius aliquantulum et licentius evaserit, periculum quod inter pauperes nunc versatur nostris in proximo cervicibus imminet. Ecclesia jurisdictionem suam prius exerceat; et si illa non sufficit, ejus imperfectum suppleat gladius sæcularis. Hujus rei auctoritas e synodo Urbani papæ et decreto Gregorii, ex epistola Nicolai ad episcopos Galliarum, ex concilio etiam Martini papæ, et ex concilio Carthagin[ensi] III., et ex multis sanctorum patrum institutionibus emanavit. Nec dicatur quod aliquis puniatur propter hoc bis in idipsum; nec enim iteratum videtur quod ab uno incipitur, et ab altero consummatur. Duo sunt gladii qui mutuum a se mendicant auxilium, atque ab invicem sibi vires impertiuntur alternas, sacerdotium regibus et sacerdotibus regnum; ideoque si ab altero suppletur alterius insufficientia, non videtur duplex contritio, sed punitio combinata. Nam et illi qui ad mortis patibulum sunt damnandi, juxta Moguntinense concilium antequam ad tormenta ducantur per cordis contritionem et poenitentiam puniuntur, nec duplicitem contritionis inducit, sed quædam præparatio est ad mortem poenitentia et satisfactio quæ præcedit. Reddentes igitur Deo quæ Dei sunt, et Cæsari quæ sunt Cæsaris juxta petitionem domini regis, ei tantorum vindictam excessuum relinquamus; reis autem in mortis articulo constitutis quia sententiam lati canonis incurrerant, si absolutionem postulaverint, et in hoc et in aliis, quantum

The course
to be
taken.

possumus sine scandalo et periculo ecclesiæ, humanitatis consilium misericorditer impendamus. Publice namque interest ut materiali gladio cohibeantur qui nec Deum timent nec deferunt ecclesiæ, nec censuram canonum reverentur. Bene valete.

DCCXCV.

PETRUS SANCTI REMIGII ABBAS AD JOANNEM
SARISBERIENSEM.

(Pet. Cell. 124.)

A remi-
niscence.

Pilgrim-
ages to the
tomb of St.
Thomas.

Greetings.

Si bene recolo jocos prioris sæculi, olim simul essemus et ad invicem plura jocando sereremus; occurrit inter cætera quod quasi de magnitudine cassulæ tunc archiepiscopi Thomæ, nunc pretiosissimi martyris, conquerebar ubi posset reperiri. Verbum illud fecit Deus, imo risum fecit nobis et toti provinciæ vestræ et nostræ. Inde est quod undecunque non solum Angli sed et Galli, quasi ad solemnes epulas et ad fertilissimas jubilationes, concurrunt ad tumbam prædicti sancti; quo et mihi miserrimo et indignissimo contingat venire, videre mirabilia Dei et adorare Deum in sancto suo antequam moriar. Etsi enim intercipi voragine maris quod intercurrit possem, non timerem mortem cum vitam quærerem. Interim autem corde meo, ore vestro, adite præsentiam ejus; et totis visceribus atque medullis, pro peccatis et miseriis nostris rogate alumnum gratiæ, ne præ ebrietate immensurabilium gaudiorum suorum, qua ab uberibus Christi et gloriosæ virginis Mariæ repletur, nostri obliviscatur, cum nos participes compassione animi in tribulatione sua aliquando habuerit, et adhuc pro posse devotissimos gloriæ suæ prædicatores. De his hactenus Dominum episcopum Exoniensem saluto, et me sanctissimis suis orationibus commendo. Fratrem vestrum

Ricardum, quem tenerrime diligo et dulcissime amplector, a Jesu Christo et a Spiritu Sancto, imo a Deo patre, ubertate gratiarum impleri exopto; participem enim me totorum bonorum ejus non dubito. Valete.

DCCXCVI.

PETRUS SANCTI REMIGII ABBAS AD PRIOREM CANTUARIENSEM.

(Pet. Cell. 150.)

Lugdunensem archiepiscopum nobis aliquando scripsisse de revelatione pretiosæ mortis sancti et gloriosi martyris Thomæ non teneo. Audivi quidem, sed a quo audierim, mente excidit. Nolui ergo certa pro incertis scribere; superflua enim sunt impendia lucernæ ubi sol meridianus lucet in virtute sua; et denigrat majestatem verorum admistum modicum fermentum mendacii et falsitatis. Credo enim magis laborandum ut plura demantur miracula quæ mera veritate fulciuntur in gloria Dei et præfati martyris, quam ut aliqua furtiva et emendicata supponantur. Omni supplicatione et postulatione, tam vos quam omnes qui posteris tradituri estis memoriam mirabilium vestri et nostri martyris, exoro ut nihil nisi septemplex examinatum, purgatum, et colatum fidelissima veritate scribatur de eo vel de miraculis ejus.

Miracles
of St.
Thomas.

De monacho Montis-Dei nomine Gaufredo refero quæ veraciter facta partim ab ipso, plenius a quodam monacho nostro, qui tunc temporis ibi scribebat, audivi. Forte ab Anglia charta miraculorum sancti Thomæ ad nos devenerat, et a nobis ad fratres de Monte-Dei. Jam dictus frater, turgidus et inflatus toto corpore ut vere hydropicus, cellam egredi non poterat. Accepta itaque cum fide et invocatione sancti nominis charta, tetigit pedes suos, et tibias, et totum

Cure of a
monk of
Mont-
Dieu. See
vol. ii.
p. 252.

Recovery
of a lost
church-
book at
Reims.

corpus suum de ipsa, et in tantum convaluit ut, parvo tempore interposito, ad ecclesiam et ad officia sua, non tamen ex toto curatus, rediret.

Addo miraculum plus jucundum quam utile. In capella nostra, libellum¹ qui legitur in capitulo de natalitiis sanctorum et de recordatione defunctorum nostrorum nescio quis forte furatus est. Altera die, cum flagitarem more solito legi lectionem ex ipso libro, turbatis capellanis non est inventus libellus. Cum vero de negligentia et de incuria malæ custodiæ eosdem capellanos increparem, unus eorum, nomine Robertus Anglicus, qui frequenter missam ad altare in quo reliquiæ Sancti Thomæ continentur celebrabat, in hanc vocem prorupit: "Certe nunquam credam Thomam esse sanctum, nisi reddiderit nostrum libellum." Fere post mensem redditus est nobis liber. Si hoc miraculum est, istud verum esse affirmo. Valete. Sanctum conventum et magistrum Joannem salutate.²

DCCXCVII.

EX EPISTOLA PETRI BLESENSIS AD RICARDUM SYRACUSANUM ARCHIEPISCOPUM.

(Pet. Bles. 46.)

[Quid me in Siciliam, etc.]

Non sic, quæso, irascatur nobis benignissimus martyr noster.² Si exarserit in brevi ira, ejus patientiam quam semper habuit non dediscat, et iratus misericordiæ

¹ *libellus*, ed.

| ² *beatus Thomas*, ins. ed.

* See further, Pet. Cell., Epp. 128, 149, 151, 169, &c. But there is so little of substantial matter in

these letters, that they need not be here reprinted.

recordetur. Spes equidem mea est, quod quotiens nobis Dominus flagellum suæ indignationis intentat, stat martyr in confractione pro nobis, atque gemitibus inenarrabilibus misericordiam judicis interpellat.¹ Exsulta Anglia exsulta, occidens, quia visitavit vos² oriens ex alto. Thomam apostolum in³ India orientalis regio jactitabat; sed occidentalem respexit ecclesiam, Qui in cælis habitat et humilia respicit. Dedit Dominus Angliæ Thomam nostrum; non invidemus Indiæ Thomam suum. Sit Thomas apostolus in India; sit Thomas martyr noster in Anglia, ut per hos duos testes Christi, ab ortu solis usque ad occasum, sit laudabile nomen Domini. Eat qui voluerit in Indiam ad suffragia beati apostoli, tam longa peregrinatio nimis laboriosa est mihi. Mihi sufficit Thomas meus. Ille palpavit latus Domini et fixuras clavorum; ille quia vidit credidit: beatus qui non vidit, et credidit nec dubitavit, atque holocaustum Christo et pro Christo se obtulit. Non laboro martyrem apostolo comparare, cum apostolus sit major martyre; sed gloriosum est nos habere martyrem qui apostoli nomen habeat, et apostolum miraculis aut imitetur aut vincat. Non indignatur apostolus, quia nec indignatur Dominus apostolorum et martyrum, si quandoque Spiritus Sanctus in operatione virtutum plenius et celebrius alicui se infundit: "Et hæc," inquit Dominus, "facietis, et majora horum facietis." * * * *

Compari-
son of
Thomas of
Canter-
bury with
the apostle
St.
Thomas.

¹ *interpellet*, ed.

² *nos*, ed.

³ *in India*, MS.; *India et*, ed.

DCCXCVIII.

ALEXANDER PAPA AD ROGERIUM EBORACENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(Z. i. 182; G. Fol. 349.)

The power
of carrying
the cross
throughout
all England
is restored
provision-
ally.

Alexander papa Rogerio Eboracensi archiepiscopo,
apostolicæ sedis legato.

Epp. 13,
27, 28, 41,
684, &c.

A memoria vestra non excidit, qualiter in primo anno nostræ promotionis, scriptum litterarum felicis memoriæ prædecessoris nostri Honorii papæ nobis feceris præsentari, in quo continebatur antecessoribus tuis apostolica benignitate indultum fuisse ut, tam iis quam successoribus suis, liberum esset per totam Angliam ante se crucem deferre; nos vero, iisdem antecessoris nostri vestigiis inhærentes, tibi scripti nostri munimine confirmavimus quod antecessoribus tuis fuerat a prædecessore nostro clementer indultum. Postmodum autem sanctæ et venerandæ memoriæ Thomas, quondam Cantuariensis archiepiscopus, existimans hoc in depressionem juris et dignitatis suæ redundare, exinde cœpit quæstionem movere, et propter hoc ad sedem apostolicam appellavit, affirmans, si bene meminimus, quod tibi vel prædecessoribus tuis nullatenus id licuisset. Sicque factum est, quod nos tibi per scripta nostra prohibuimus ne in provincia Cantuariensis ecclesiæ, donec de causa cognosceretur, ante te crucem deferre aliqua ratione auderes. Quia ergo, per dilectos filios nostros J. et A. clericos tuos, gravem coram nobis querimoniam deposuisti, asserens quod te possessione hujus rei, quam tu et antecessores tui habueras, absque cognitione judicis spoliasset, nos volentes tibi, tanquam venerabili fratri nostro, deferre, et jura tua integra illibata servare, præsentibus litteris statuimus, quod litteræ prohibitionis nostræ nullum tibi præjudicium faciant, quominus tibi et successoribus tuis liberum sit, quemadmodum vobis est

privilegium beneficio apostolicæ sedis indultum, et tu et prædecessores tui id facere consuevistis, ante vos per totam Angliam crucem deferre, quousque diffinitiva sententia decernatur quid ecclesia tua debeat de jure habere.

DCCXCIX.

STEPHANUS S. EVURTHI AURELIANENSIS ABBAS, AD
JOANNEM PICTAVIENSEM EPISCOPUM.^a

(Steph. Tornac. Ep. 25, ap. Migne, cexi.)

Sanctissimo [domino¹] et patri Joanni Pictaviensi, apostolicæ sedis legato salutem, et quam mundus dare non potest pacem.

Peregrinationem vestram absentia tanti patris mihi Congratu-
fecerat gravem, devotio tanti martyris gratiosam. John on
Redeunti summa gratiarum actione lætus occurro, his return
quem summa orationum instantia tristis fueram pro- from a
secutus. Reditum desiderabam communi salute, pro pilgrimage
pace principis minus sollicitus quia minus solitus Thomas.
exorare. Cumulatius accessit votis meis salutationis
officium, et pacis signum osculo oris sui vobis a prin- His recon-
cipe datum, levis mihi nuntiavit chartula, gravis lin- ciliation
gua. Crescat indies, obsecro, gratia; quæ tamen gra- with king
tiarum non displiceat auctori, nec dulia, quæ in Henry.
quibusdam nostri temporis sacerdotibus latrariam exclusit,
vestram audeat opinionem tentare.

¹ This word seems to have been accidentally omitted in the printed copy.

^a This letter must have been written before 1182, when John archbishoprick of Lyons. The writer became bishop of Tournay in 1192.

DCCC.

PETRUS BLESENSIS AD WALTERUM ARCHIEPISCOPUM
PANORMITANUM ACTIO¹ GRATIARUM ET DESCRIPTIO
REGIS ANGLIÆ.^a

(P. ; Z. v. 104 ; P. Bles. 66.)

Quondam socio, nunc domino et amico in Christo carissimo Walterio, Dei gratia Panormitano archiepiscopo, Petrus Blesensis salutem et continuos ad vota successus.

Exhortation to show kindness to pilgrims.

Benedictus [Dominus²] Deus Israël, qui visitavit et fecit misericordiam suam vobiscum, de pulvere egenum³ vos erigens ut sedeatis cum principibus et solium gloriæ teneatis. Terribilis est Dominus in judiciis suis, et in suis miserationibus magnus est et laudabilis nimis; nam miserationes ejus super omnia opera ejus. Miserationum itaque quas⁴ magnificavit in vobis jugem habeatis firmamque memoriam, nec illud Judaicum⁵ notetur in vobis: "Non fuerunt," inquit "memores" beneficiorum ejus, et mirabilium quæ ostendit eis." Nihil est quod adeo provocet indignationem Altissimi sicut ingratitude; ipsa⁶ est malorum provocatio, beneficiorum exinanitio, exterminatio meritorum. Ob reverentiam illius qui de contemptibili paupertate vos extulit, plenioris exhibeatis humanitatis officium pauperibus ejus transalpinis,⁷ illos enim⁸ qui eunt aut redeunt a terra in qua steterunt pedes Domini potestis

¹ *actio* . . . *Angliæ*, P.

² *Dominus*, G; om. P, Z.

³ *egenum*, om. Z.

⁴ *quas*, om. P.

⁵ *opprobrium*, ins. Z.

⁶ *ipsa* . . . *meritorum*, om. Z, but added in marg.

⁷ *transalpinis*, P; *ejus transalpinis*, Z; *cisalpinis*, G.

⁸ *etiam*, G.

^a This letter is entitled to a place in the present collection, as containing a remarkable account of

one of the chief personages of the history. (Compare Girald. Cambr., *Topographia Hiberniæ*, i. 46.)

affligere; multipliciter potestis¹ et, sicut decessores² vestri, necessitates eorum humanioris gratiæ solatio relevare. Illud noveritis, quod pater orphanorum et pauperum Ipse est,³ qui exaltat humiles et potentes humiliat; ipse pro suis pauperibus peregrinantibus vos erexit,⁴ ut apud vos auxilium consuetæ benignitatis inveniant. Ideoque timendum est vobis ne clamor et querela eorum ad aures Illius ascendat, qui est terribilis apud reges terræ, qui judicat causam pauperum, et arguit pro mansuetis terræ.

De zona aurea, et lumbari serico et samito, et aliis Thanks
for gifts. xeniis quæ per latorem præsentium de vestra largitione suscepti, non quantas volo, sed quantas valeo, refero vobis grates; ex hoc enim patet antiqua liberalitatis vestræ integritas, quam nec intervalla temporum, nec locorum spatia, nec honoris assumptio, nec cætera amicitiae destructiva subvertere potuerunt.

Quod autem a me cum omni instantia postulastis, Description
of
king
Henry. ut formam et mores domini regis Angliæ vobis sub certa descriptione transmittam, meas quidem facultates excedit; ad⁵ hoc enim satis insufficiens videretur Mantuani vena ingenii. Ego tamen, quod scio vobis, sine invidia et⁶ detractioe, communico. De David legitur, ad commendationem decoris ejus, quoniam rufus erat; vos autem dominum regem subrufum hactenus existisse noveritis, nisi quia⁷ colorem hunc venerabilis senectus et superveniens canities aliquantulum alteravit. Statura ejus mediocris est, ut⁸ inter parvos magnus appareat nec inter majores minimus videatur. Caput ejus sphaericum⁹ est, tanquam sapientiæ magnæ sedes et alti consilii speciale sacrarium. Ea vero est

¹ potestis et, G; sicut et, Z; et, om. P.

² predecessores, Z.

³ est, om. Z.

⁴ exerit, G.

⁵ sed ad hoc (for ad hoc enim), Z.

⁶ et detractioe, om. Z.

⁷ quia, Z; quod, G.

⁸ nec, ins. G; et, P; om. Z.

⁹ sphericum, P, Z.

capitis quantitas, ut collo et toti corpori proportionali moderatione respondeat. Oculi ejus orbiculati sunt, dum pacati¹ est animi columbini et simplices; sed in ira et turbatione² cordis quasi scintillantes ignem et in impetu fulminantes. Cæsaries ejus damna calvitii non veretur, superveniente autem³ artificii capillorum tonsura. Leonina facies quasi in quadrangulum se dilatat. Eminentia naris ad totius corporis venustatem naturali est moderatione propensa; arcuati pedes, equestres tibiæ, thorax extensor, lacerti pugiles, virum fortem, agilem, et audacem denuntiant; in quodam tamen articulo pedis ejus pars unguis innascitur carni, atque in contumeliam totius pedis vehementer increscit. Manus ejus [in⁴] quadam grossitie sua hominis incuriam protestantur; earum enim cultum prorsus negligit, nec unquam, nisi aves deferat, utitur chirothecis. Singulis diebus in missis, in consiliis, et aliis publicis actionibus regni semper, a mane usque ad vesperam, stat in pedes. Et, licet tibiæ habeat frequenti percussione calcitrantium equorum enormiter vulneratas et lividas, nisi tamen equitet aut⁵ comedat nunquam sedet. Una die, si opus fuerit,⁶ quatuor aut quinque diætæ excurrit, et sic inimicorum machinamenta præveniens, malitias⁷ eorum frequenter inopinata subitatione deludit. Ocreis sine plica, pileis sine fastu, et vestibis utitur expeditis. Vehemens amator nemorum, dum cessat a præliis in avibus et canibus se exercet. Caro siquidem ejus se mole pinguedinis enormiter onerasset, nisi quod ventris insolentiam jejuniis et exercitio domat; atque in ascendendo equum et in excurrando levitatem adolescentiæ servans, potentissimos ad laborem singulis fere diebus itinerando fatigat. Non enim, sicut alii reges, in palatio suo jacet, sed

¹ placati, Z.² perturbatione, Z.³ autem, P, Z; tamen, G.⁴ in, Z.⁵ vel, G.⁶ est, Z.⁷ malitias, P, Z; artes, G.

per provincias currens explorat facta omnium, illos potissime judicans quos constituit iudices aliorum. Nemo est argutior in consiliis, in eloquio torrentior, securior in periculis, in prosperis timidior, constantior in adversis. Quem semel dilexit, vix dediligit; quem vero semel exosum habuit,¹ vix in gratiam familiaritatis admittit. Semper in manibus ejus sunt² arcus, enses,³ venabula, et sagittæ, nisi sit in consiliis aut in libris. Quotiens enim potest a curis et sollicitudinibus respirare, secreta se occupat lectione, aut in cuneo clericorum aliquem nodum quæstionis laborat evolvere. Nam cum rex vester bene litteras noverit, rex noster longe litteratior est. Ego enim in litterali scientia facultates utriusque cognovi. Scitis quod⁴ dominus rex Siciliæ per annum discipulus meus fuit, et qui a vobis versificatoriæ atque litteratoriæ artis primitias habuerat, per industriam et sollicitudinem meam beneficium scientiæ plenioris obtinuit. Quam cito autem egressus sum regnum, ipse, libris abjectis, ad otium se contulit palatinum. Verumtamen apud dominum regem Anglorum quotidiana ejus schola est litteratissimorum conversatio jugis et discussio quæstionum. Nullus rege nostro est honestior in loquendo, in comedendo urbanior, moderatior in bibendo, magnificentior⁵ est in domo nullus; ideoque quasi unguentum effusum est nomen ejus, et eleemosynas illius enarrat omnis ecclesia sanctorum. Rex noster pæificus, victoriosus⁶ in bellis, gloriosus in pace, super omnia desiderabilia hujus mundi zelatur et procurat pacem populi sui. Ad pacem populi pertinet quidquid cogitat, quidquid loquitur, quidquid agit. Ut quiescat populus suus, labores anxios et enormes incessanter assumit. Ad pacem

¹ habuerit, Z.² Om. Z.³ ensi, Z.⁴ quia, Z.⁵ magnificentior . . . nullus, P, Z; nullus munificentior est in eleemosynis, G.⁶ gloriosus, Z.

populi ¹ spectat quod concilia vocat, quod firmat fœdera, quod amicitias jungit, quod superbos humiliat, quod prælia minatur, quod principibus terrores immittit. Ad pacem [quoque ²] populi spectat immensitas illa pecuniarum quam donat, quam recipit, quam congregat, quam dispergit. In muris, in propugnaculis, in munitiionibus, in fossatis, in clausuris ferarum et piscium, et in palatiorum ædificiis nullus subtilior nullusque magnificentior invenitur.

Pater ejus potentissimus et nobilissimus comes fines suos amplissime dilatavit; sed iste paternis facultatibus superaddens, in fortitudine manus suæ, ducatum Northmanniæ, ducatum Aquitaniæ, ducatum Britannæ, regnum Angliæ, regnum Scotiæ, regnum Ybernæ, regnum Walliæ, paternæ magnificentiæ titulos inæstimabiliter ampliavit. Nullus mansuetior est afflictis, nullus affabilior pauperibus, nullus importabilior est superbis; quadam enim divinitatis imagine semper studuit opprimere fastuosos, oppressos erigere, et adversus superbiæ tumorem continuas persecutiones et exitiales molestias suscitare. Cum autem, juxta ³ regni consuetudinem, in electionibus faciendis potissimas et potentissimas habeat partes, habuit tamen semper manus ab omni venalitate innoxias et immunes. Has et alias tam animi quam corporis sui ⁴ dotes, quibus ipsum natura egregie præ cæteris insignivit, tango summotenus, non describo; meam enim profiteor insufficientiam, crederemque sub tanta sudare materia Tullium aut Maronem. Illud sane tantillum quod de forma et moribus ejus ad instantiam vestram breviter delibavi, mihi temeritati a pluribus ascribetur; videbor enim aut onus importabile præsumpsisse, ⁵ aut plurimum de magnificentia tanti viri per invidentiam ⁶ rescidisse. Ego tamen ves-

¹ *sui*, ins. G.

² *quoque*, G; om. P, Z,

³ *juxta*, om. Z.

⁴ *sui*, Z, G; om. P.

⁵ *præsumpsisse*, Z; *suscepisse*, G.

⁶ *invidiam*, Z.

træ serviens caritati quod possum facio, et quod scio, [sine¹ invidia et detractiōe,] vestræ postulationi promptissima voluntate communico, atque inter cæteros magnos² viros, qui de laudibus domini mei scribunt, ego cum paupere vidua minutum devotionis in gazophylacium mitto.

Quod autem de morte beati martyris Thomæ³ Henry is innocent of the death of St. Thomas, quæritis, in verbo Domini et in ordine diaconi vobis dico, me nullo modo habere in conscientia ipsum hujus rei culpabilem exstitisse; hujusque fidem plenissimam vobis facient dominus Theodinus Portuensis episcopus, et dominus Albertus cancellarius: qui propter hoc, in partibus nostris legatione fungentes, exploraverunt et cognoverunt innocentiam viri, atque sub umbra illius hoc a quibusdam attentatum fuisse, totamque hanc iniquitatem a sanctuario processisse. Accepta siquidem ab eis canonica purgatione illius, illi, de mandato summi pontificis, publice sententiaverunt, eum ab hoc crimine, coram Deo et hominibus, esse innoxium, et in quosdam magnates, quorum malitiam in hac parte manifeste convicerant, notam infamiæ retorserunt.

Illud quoque noveritis, dominum regem gloriosum whom he regards his special patron. martyrem in omnibus angustiis suis patronum habere præcipuum. Eadem siquidem die qua primo tumultum martyris visitavit, regem Scotiæ, persecutorem et impugnatorem fortissimum, captum vinculis carceralibus mancipavit; continuatoque⁴ deinceps favore successuum, ope martyris de universis hostibus gloriosissime triumphavit. Sciatis igitur certissime quod caritatem illam, qua se olim rex et martyr mutuo dilexerunt, neque mors neque gladius abolevit; "fortis enim est dilectio " ut mors;" et cum omnia transeant, "caritas nunquam excidit." Hæc est porta speciosa, quæ in

¹ sine . . . detractiōe, G; om. P, Z.

² magnificos, G.

³ Thomæ, om. Z.

⁴ continuo, P

subvertione Jerusalem integra et intacta permansit; cumque omnia evacuentur in morte, dilectio in morte non moritur, cujus fortitudini mors succumbit.¹

Rebellion
of his sons
sup-
pressed.

Regnum quidem Angliæ quod adversus regem Stephanum armis strenuissimum² sudoribus obtinuerat bellicis, licet adolescentulus et contemptus, filii ejus consilio et auxilio regum et principum circumjacentium gravi seditione turbaverant. Ipse autem, destitutus suis et ab extraneis impugnatus, illo aspirante³ in cujus virtute unus fugat decem millia, prævaluit universis, deditque in manus ejus hostes suos Dominus, ad alligandos⁴ reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis. Ille [ergo⁵] qui convertit corda filiorum ad patrem, ipsos⁶ in affectu filiali nutriens, sedem patris in tempora longa stabiliat, et faciat pacem. Scio enim quod si bella iterum suscitaverint in parentem succidet eos Dominus. Nam Dei judicio et lege fatali sancitum est, ut quicumque de consanguinitate illius bellis ipsum impugnare præsumperit, non dimidiet dies suos. Hoc autem in libro experientiæ jam de multis legimus, et fide oculata cognovimus. Valet.⁷

DCCXCVIII.

EX EPISTOLA HERBERTI EXSULANTIS POST SANCTI
THOMÆ MARTYRIUM AD ALEXANDRUM PAPAM.

(P. 34; Herb. 34.)

Quod tantæ majestatis oculis parvitas mea non minus impudenter quam irreverenter se ingerit, quæso,

¹ *succumbet*, with correction in marg., Z.

² *strenuissime*, Z.

³ *succurrente*, G.

⁴ *alligandum*, G.

⁵ *ergo*, om. P, Z.

⁶ *ipsos nutriens*, P, Z; *ipse in filiis nostri regis suscitet et mittat filiales et devotos affectus*; *ipse*, G.

⁷ *Valete*, Z.

pater, ne causemini præsumptionem quia urget pressura. Pudor sane reclamationem et reverentia, sed dolor superat, cujus plerumque vis nec præstolari iudicium, nec temperare¹ consilio, nec pudore frenari, nec rationi subijci solet. Vim ergo patiens, domine, ad te vocifero. Ecce enim Robertus ille in conspectu Domini venator, qui proprium patrem suum in mortem venatus est et ipsius sanguine incrassatus, extendit adhuc rete suum ut reliquias etiam interfecti patris congregaret, et incorporaretur sibi. Illos siquidem qui tam fortis athletæ, prius exulis nunc vero martyris, in exilio onera tam fortiter quidem, sicut mundus novit, comportarunt, nunc quærit in spiritu interficere, forte postea in carne perempturus. Nam qui hostes reputari noluerint compellit ad iuramenta; si licita, vos videritis. Juramenti vero forma hæc est—"Ego enim² juro domino regi Anglorum, tam patri quam filio quod, pacem ipsi³ servabo, et quod nullum detrimentum suorum regaliū per me sustinebit, et quod non egrediar de terra ipsius absque ipsius licentia, neque litteras ultra mare mittam": et, ut cætera taceam, quid in hoc juramento regaliū nomine intelligere velit, etiam tardioribus manifestum. Ad tale juramentum plerosque jam de nostris compulit; magistrum, videlicet, Joannem de Saresberia, dominum Gunterium, et alios. Verum si ita jurantes celsitudini vestræ in aliquo videntur excessisse, profecto non modicam habent excusationem de peccato, qui inter crudelissimas manus et in corde maris sunt inclusi. At certe longe aliud esset de parvitate mea iudicium, si (quod absit) proprio ductus arbitrio ita juraturus accederem; præsertim cum proxima ante excessum martyris die, nobis nihil tam horrendum

A new oath required.

The writer had escaped by being abroad.

¹ *temptari*, P, with correction in marg.

² *enim*, probably a mistake for something denoting that the name

of the person was to be expressed (N—M).

³ *ipsius*, G.

Visions
and
miracles.

Difficulty
of publish-
ing the
miracles.

susplicari audentibus, volente ipso martyre Dei et jubente, una cum dilecto socio nostro magistro Alexandro terram egressus sim, et ita favens Dominus, cujus oculi semper prospiciunt super fidem, me incontaminatum huic negotio per gratiam suam reservavit, nec exsilii mei gloriam ignominiae infici nævo sustinuit. Sed quid nomino exsilii gloriam qui martyrii palmam videre non merui? Quin potius torcular calcavit solus, et de gentibus non erat vir¹ cum eo. Hinc est quod quoties ipsius ante mentis meæ oculos exsilium pono, meum toties exsilium plango. Vereor nempe cum forti illo athleta frustra me in tentationibus suis laborasse, perseverasse non dico, quum consummationi interesse fuerit denegatum. Unde et mihi nunc est duplex incendium tribulationis. Me quippe lugeo discessisse, decessisse illum. . . . Juxta quod uni ex fratribus de Pontiniaco, sicut pro certo creditur tam affectu quam habitu monacho, rubris indutus et crucem suam bajulans, sciscitanti quomodo se haberet, respondit, "Dic fratribus meis "quod ego vici mundum," et deinde vulnerum ei monstravit cicatrices. Visiones² certe alias, quas servis suis jam multiplicat Deus ad manifestandam justitiam illius et passionis triumphum, enumerare longum. Sed ut visiones taceantur, virtutes quas in terra illa jam visibiliter operatur Deus, sicut mirabiles ita et multæ sunt. De quibus multi multa sanctitati vestræ scripsissent, nisi carceralis illius terræ angustia et dominantium timore premerentur. * * *

¹ nisi, G.

| ² Visiones . . . premerentur, not in G.

DCCCII.

EX EPISTOLA PETRI BLESENSIS AD JOANNEM [SARESBERIENSEM] CARNOTENSEM EPISCOPUM.

(Pet. Bles. 114; MS. CCCC.)

[Benedictus Dominus, etc.] * * * * *

Illud autem¹ noveritis, quod de mandato domini² archiepiscopi scribere triumphum beati Thomæ martyris attentassem, nisi aliud mihi scriptum fortuitus obtulisset eventus, in quo elegantia styli ingenium magistri Joannis Sariesberiensis exprimebat et linguam. Admirans ergo³ gratiam quæ diffusa est in labiis vestris, substiti, ne laudes quas lingua erudita dictaverat, indoctis humanæ sapientiæ verbis, et stylo degeneri deturparem, et injurius fierem⁴ martyri, qui per insufficientiam rudis ingenii tantæ magnificentiae præconia decurtassem. Valet.

² Having been desired by archbishop Richard to write in honour of St. Thomas, he declines out of respect for John of Salisbury's Life.

DCCCIII.

GILEBERTUS EPISCOPUS AD PAROCHIANOS LONDONIENSIS ECCLESIE.

(C. 299; C*. 445; G. Fol. 225.)

Gilebertus⁵ Dei gratia Londoniensis episcopus, dilectis sibi in Domino universis sanctæ Londoniensis ecclesiæ parochianis et filiis, salutem, gratiam, et benedictionem.

Particeps mercedis efficitur quicumque se bonorum operum adiutorem exhibet; nec irremuneratum relinquitur, quod in pietatis usus fuerit intuitu pauperum

A hospital to be founded in honour of St. Thomas.

¹ etiam, G.

² mei, ins. G.

³ Om. MS.

⁴ fiam, G.

⁵ The greeting omitted in C*.

erogatum, dicente Domino, "Quod uni ex minimis
 " meis fecistis, mihi fecistis." Inde est quod univer-
 sitatem vestram monemus attentius et rogamus, et in
 peccatorum vestrorum remissionem injungimus, quate-
 nus ad construendum xenodochium, quod in honore
 Dei et beati Thomæ martyris, Londoniæ apud Suth-
 werc, ad pauperum et infirmorum susceptionem pariter
 et sustentationem, de novo est inchoatum,¹ amore Dei
 et pietatis intuitu, manum auxilii misericorditer porri-
 gatis; et ad pauperum refectionem pariter et sustenta-
 tionem de concessis vobis a Domino facultatibus im-
 pertientes, Deum, ob collatam sibi in membris suis
 gratiam, remuneratorem et vitæ vobis æternæ largi-
 torem habeatis, et orationum et benefactorum² quæ
 in jam dicto fient xenodochio participes vos constitua-
 tis. Omnibus vero qui ad prædictum pietatis opus
 manum auxilii porrexerint, et ejusdem loci pauperibus,
 vel³ in modico, subvenerint, de Domini confisi miseri-
 cordia viginti⁴ de injuncta sibi poenitentia dies relaxa-
 mus, et orationum et beneficiorum quæ in nostra fient
 ecclesia eos participes esse concedimus.

Indulgence
 offered.

DCCCIV.

EX EPISTOLA ALANI PRIORIS ET CONVENTUS ECCLESIAE
 CANTUARIENSIS AD BALDEWINUM ARCHIEPISCOPUM.

(MS. CCCC.; O. 11; Alan. 3, ed Giles.)

A.D. 1185. [Vobiscum quam plurimum, etc.] * *
 The trans- Porro super translatione beati martyris Thomæ et
 lation of
 St. Thomas ejus termino certius quid determinari oporteret, ut
 con- nationibus universis quæ id desiderant, possit inno-
 templated. tescere qualiter et quando ad gloriam illius solemn-

¹ inchoatur, C*.

² benefactorum, C*.

³ vel, om. C*.

⁴ viginti, om. C.

tatis valeant pervenire. Ad hæc, quia undique pulsamur et plurimis vexamur angustiis, præcipuumque ad vestram paternitatem speramus nos habere refugium, idcirco priorem nostrum ad vestram benignitatem quantocius Deo auctore destinabimus, obnixius supplicantes quatenus in his quæ ipse ex sua parte et nostra vobis suggesserit, vestra velit pietas benigniorem aurem inclinare. Et pro certo, si in his temporibus sub vestra potestate cogamur per quoscunque humiliari, his, qui etiam bona sinistre solent interpretari, dabitur apertior nobis insultandi occasio. Sed et qui Capiti nostro concessit contumelias, nisi invenerit obviantem a læsione membrorum non desistet. Modicum quidem vos honorat qui nos spernit, nisi forte et in hoc crediderit se quis vobis præstare obsequium. Et procul dubio, ut credimus, reverentiæ vestræ et honestati non modicum conferet, si manifestis appareat indiciis quod injuria filiis illata patri omnino displiceat. Valete.

DCCCV.

ALANUS PRIOR CANTUARIENSIS AD HENRICUM REGEM.

(MS. CCCC.; O. 11; Alan. 4, ed. Giles.)

Henrico regi Anglorum Alanus prior ecclesiæ Christi Cantuariæ salutem.

Quanto desiderio nobiscum universus desiderat orbis, ^{Urging the translation.} ut corpus beati martyris Thomæ decentiori loco cum debito honore collocetur, etiam barbaræ nationes non ignorant. Præmatura vero mors quondam patris nostri Ricardi id ipsum impedivit ad tempus, cum ad hoc pridem vestram promptiorem invenissemus voluntatem. Nunc autem per Dei gratiam parata sunt ea quibus res ipsa videbatur maxime indigere, si tamen id sederit vestro beneplacito, ut sequenti anno circa medium

Maii, tantum negotium possit terminari. Oportet enim ad ejus executionem plurima præparari. Nihilominus expedit his qui longius absunt hujus festivitatis tempus ita denuntiari, quod ad id, sicut desiderant, possint competentius pervenire. Placeat itaque serenitati vestræ domino et patri nostro Baldewino Cantuariensi archiepiscopo et nobis voluntatem vestram significare. Id namque exspectamus, ut de consilio et auxilio vestro desiderium nostrum, immo omnium Christianorum, in hac parte possit compleri. Valete.

DCCCVI.

EX EPISTOLA PETRI BLESENSIS AD S. EPISCOPUM ET
ABBATES.

(P. Bles. 211.)

Certifies
the fidelity
of Becket's
clerks.

Beatissimus martyr, sicut publice scitur, toto exsilio sui septennio suffraganeis suis et monachis suis factus est tanquam mortuus a corde; nisi quod plurimi illorum, a quibus remedia meliora sperabat, addiderunt dolorem super dolorem ejus. Soli vero clerici, cum eo et pro eo proscripti, eidem in agone suo fideliter et filialiter adstiterunt.

DCCCVII.

HONORII TERTII PAPÆ EPISTOLA AD UNIVERSOS CHRIS-
TIANOS PER ANGLIAM CONSTITUTOS, DE TRANSLA-
TIONE BEATI THOMÆ.

(Lup. p. 883; G. Fol. 382.)

Jan. 25,
1220.

Honorius episcopus, servus servorum Dei, universis Christi fidelibus, nobilibus et aliis per Angliam constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Rex cælestis, dominus angelorum, regnum Angliæ cæteris altius nostris temporibus honoravit, et speciali quadam prærogativa decoris¹ gentem Anglican¹ insignivit, dum, mundo posito in maligno et malitia hominum exescente, virum sibi exinde sine macula præelegit, qui non solum in tempore iracundiæ reconciliatio factus est ut sacerdos, verum etiam ad cœleste convivium invitatus illum saporare meruit quem biberat Dominus calicem passionis. Et quia inventus dignus Deo, coronavit eum gloria et honore, coronam ipsius capiti superponens de lapide pretioso, ut sic unus ex Anglicis, inter angelos super opera manuum Domini constitutus, pro peccatis populorum omnium fieret intercessor. Cantet igitur novum Domino canticum felix Cantuariensis ecclesia, cujus aram suo purpuravit pretioso sanguine martyr Thomas. Quinimmo civitas ipsa tota potest et debet in exultationis voce non immerito jubilare, quæ, cruore roseo sui martyris rubricata, pulchra facta est, et apparuit speciosa. Unde diversarum multitudine gentium, ex omni fere quæ sub cælo est natione, celebritatem ipsius summopere venerante, quondam, quasi felici præsagio, suum videtur esse sortita vocabulum ex eventu, ac si dicatur expresse Cantuaria cantusare.

Vos, inquam, si diligenter attenditis hunc honorem, gratiarum actiones assiduas largitori bonorum omnium exsolvere debetis, cui vos, ex impensæ benedictionis gratia terræ vestræ, cognoscere potestis debitores, ut ingratitude vitetis vitium, et possitis devoti filii nuncupari. Et quidem omni tempore puro corde benedicere ac honorare Dominum debeatis, isto tamen præcipue vos oportet vestes induere nuptiales, et cum jocunditate in laudes vestro assurgere creatori, cum venturæ festivitatis solemnitatis id exposcat. Sane² venerabili fratre nostro Stephano Cantuariensi archiepiscopo,

¹ *decoris*, V; om. L, G.| ² *a*, ins. L, G; om. V.

sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinali, nuper accepimus, intimante, quod idem, -volens ostendere in effectu quanto devotionis fervore martyris supradicti memoriam veneretur, sacratissimum corpus ejus sublevare proponit de terra, ipsumque translatum honorabilius collocare; cum dignum sibi et condecens videatur, illum, quantum in eo est, exaltare in terra, quem in cælo Dominus exaltavit. Nos igitur pium et laudabile archiepiscopi memorati propositum acceptantes, universitatem vestram monendam duximus et hortandam, per apostolica vobis scripta mandantes, quatenus pacem mutuam et concordiam in caritatis vinculo conservantes, vestras conscientias cunctis perversitatibus expietis, et sic vos in bonis studeatis operibus exercere, ut cum dies ipsius solemnitatis advenerit, in occursum vestri sanctissimi martyris et patroni, ipsum possitis honorificentia debita taliter venerari, quod doceatis alios per exemplum quantum esse debeat celebris per diversa mundi climata præfati martyris memoria gloriosa. Data Laterani octavo kalendas Februarii, pontificatus nostri anno tertio.

DCCCVIII.

HONORIUS PAPA AD WALTERUM PRIOREM ET CONVENTUM CANTUARIENSEM.

(G. Fol. 333.)

Dec. 18,
1220.

Honorius papa, &c. dulcissimis filiis priori et conventui ecclesiæ Christi Cantuariensis, salutem et apostolicam benedictionem.

Indul-
gences on
occasion
of the
translation.

Ecclesiæ vestræ, quam venerabilis martyr Thomas reddidit sui corporis sanguine decoratam, illum nos decet impartiri favorem, ut, sicut inter alias nominis est majoris et famæ, sic apud nos Romanam effectam ecclesiam prærogativam reparat gratiæ specialis. Cum

igitur (sicut vobis referentibus intelleximus) archiepiscopi et episcopi qui ex diversis locis ad translationem corporis ipsius martyris convenerint, accessuris infra quintum-decimum diem ad translationis sollemnitatem ejusdem diversas remissiones duxerint faciendas, iisdem nos ipsi dies relaxamus quadraginta de injunctis iis pœnitentiis; vestris vero precibus inclinati, quod super hoc a vobis et ipsis factum est decrevimus ad unius anni et prædictorum quadraginta dierum remissionem perpetuis temporibus valiturum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Dat. Laterani xv. kal. Januar. pontificatus nostri anno quinto.

INDEX.

INDEX

TO THE

LETTERS RELATING TO THE HISTORY OF ARCHBISHOP BECKET

CONTAINED IN THE FIFTH, SIXTH, AND SEVENTH VOLUMES OF
MATERIALS FOR THE HISTORY OF ARCHBISHOP
THOMAS BECKET.

A.

A..... de la Cerda mentioned, v. 105.
 Abingdon, monastery exchanged for the
 see of Llandaff, vi. 278.
 Abbots, Norman, at the meeting at Dom-
 front, vii. 83.
 Absolution given to penitents in danger of
 death, vi. 277; of Becket's excommu-
 nicates disallowed, vi. 308-9; ordered
 by cardinal legates, vi. 320; to be con-
 ditional, vi. 322-3; of impenitent per-
 sons invalid, vi. 453.
 Achard, abbot of St. Victor, elected but
 not appointed to the see of Séz, vii.
 243.
Ad te levavi, vi. 273.
 Adam, canon regular, v. 421.
 of Charing excommunicated, vi.
 559, 572, 594, 603.
 abbot of Evesham, letter to, from
 John of Salisbury, vi. 328.
 a clerk and forger, v. 34.
 Adrian IV., pope, mentioned, v. 195; love
 for the church of Canterbury, v. 100;
 his mother in poverty, *ib.*; his relations
 with John of Salisbury, v. 9; vi. 363.

Aigle, R. de l', at Clarendon, v. 72.
 Alan, prior of Christchurch, Canterbury,
 collects Becket's epistles, v. xv-xvii;
 his views as to the translation of Becket's
 relics, vii. 580-1.
 witness to a conference, vi. 262.
 of Retlinge excommunicated, vi.
 602.
 Albano taken by the pope, vi. 3.
 Albert, cardinal of St. Lawrence (Gregory
 VIII.), a letter to, v. 51; a friend to
 Becket, v. 114; letters to, vi. 20, 366,
 518, 586; a just man, but not a free
 agent, vi. 20; commissioner for recon-
 ciliation, vii. 516, &c. *See* Commis-
 sioners.
 Albert, marquis of Bavaria, v. 183, 188,
 190, 193.
 Alessandria founded, vi. 415.
 Alexander III., pope, election of, dis-
 puted, v. 191; acknowledged in Eng-
 land and France, v. 17, 18, 31; grants
 privileges to the archbishop of York,
 v. 21; holds a council at Tours, v. 33;
 directs the punishment of a forger, v.
 34; advises about the canonization of
 Anselm, v. 35; as to the translation of
 Foliot, v. 27; on the subjection of York
 to Canterbury, v. 60, 112, 131, 158,

Alexander III.—cont.

324; on the right of coronation, v. 21, 67, 323; encourages Becket, v. 54, 86, 87; prepares to return to Italy, v. 158; as to the abbot of St. Augustine's, v. 61, 82, 195; declines to summon Becket, v. 61; as to the cross of the archbishop of York, v. 67-9, 82; vii. 568; visit of king Louis to, v. 116; urges Foliot to advise the king well, v. 42, 61; warns him against over-asceticism, v. 43; exhorts the monks of Canterbury to support their archbishop, v. 63, 240; consoles Becket after his compliances at Clarendon, v. 38; cautions him as to his policy, v. 84; sends a legatine commission to the archbishop of York, v. 86; receives back the legation, v. 94; report that he intends to go to England, v. 100; writes to the Cistercians in favour of Becket, v. 427; annuls the Northampton sentences against Becket, v. 178; thanks the abbot of Clairmarais for kindness to Becket, v. 242; his letters on Welsh affairs, v. 225, *seqq.*, 239; oath taken by the Romans to him, v. 120; requires a passport on his return to Italy, v. 159; thanks the monks of Pontigny, v. 173; at Montpellier, v. 218; receives envoys from Constantinople and Sicily, vi. 279; settles at Benevento and receives missions from Henry and Becket, vi. 280, 406; advises Becket to bear with the king for a time, v. 177, 179; laments the death of Victor the antipope, v. 90; fears he may lose king Henry, v. 162; converses with John of Oxford, vi. 171; orders the collection of Peterpence in England, v. 177; advises Becket as to accepting assistance, v. 181; is disowned at Würzburg, v. 182, 183, 186, 187, 193; recommends Herbert of Bosham for the provostship of Troyes, v. 241; writes to the king of Scots in favour of Becket, v. 243; and to the king of France, v. 198, 245; requests the release of an imprisoned clerk, v. 169;

Alexander III.—cont.

admonishes the bishop of Hereford, v. 252; and the bishop of London, v. 294; king Henry's complaints of him, v. 300; he authorises Becket to pronounce ecclesiastical censures, v. 317; confirms the privileges of the church of Canterbury, v. 324; appoints Becket legate, v. 328; advises as to the bishop of Salisbury, v. 346, 364; vi. 407, 568; annuls the election of John of Oxford to the deanery, v. 375; confirms sentences against him and R. of Ilchester, v. 392; proposes to send a mission into king Henry's territories, vi. 83, 85; allows conditional absolution, vi. 83, 312; receives Henry's envoys, vi. 84; advises Becket to deal gently with the king, vi. 86; sends William and Otho as legates, vi. 123, 125; is charged with prolonging Becket's exile, vi. 178; consoles him, vi. 516; his orders to the legates, vi. 201, 232; is spoken of insultingly by the emperor as *Roland* (*Bandinelli*), v. 432; gives leave to the archbishop of York to crown the younger king, vi. 206; his sentence against the emperor, vi. 298; releases the bishops from the prosecution of their appeal, vi. 388; advises king Henry to come to terms with Becket, vi. 395, 565; limits the use of appeals, vi. 401; accused of injustice to Becket, vi. 417; directs the convent of Canterbury to accept as prior the nominee of the archbishop, vi. 418; temporizes with king Henry, vi. 421; asserts his own firmness, vi. 466; restrains Becket from uttering censures, vi. 421; writes as to Gerard la Pucelle, vi. 434-6; his exertions for reconciliation, vi. 437; appoints Simon and Bernard commissioners, vi. 438; explains his policy to king Louis, vi. 461; advises Becket as to his dealings with the king, vi. 484; asks for an allowance for a nephew of Becket, vi. 485; orders the filling of vacant sees, vi. 503; sends Gratian and Vivian as commissioners, vi. 537, 563;

Alexander III.—cont.

directions as to the earl of Norfolk, vi. 545, 550; reproves Becket for haste in uttering censures, vii. 1; reported to be favourable to Becket, vii. 2; is urged to action by Becket, vii. 123; supports Becket coldly, vii. 239; the exiles complain of his policy, vii. 283; a similar complaint by Becket, vii. 292; the reconciliation of Henry and Becket reported to him, vii. 326; is reproached by Becket, vii. 330; exhorts Henry's subjects to labour for peace, vii. 355; explains his lenient treatment of Henry, vii. 357; suspends the bishops who crowned the younger king, vii. 397; his proceedings after the murder of Becket, vii. 471, *et seqq.*

Alexander, an envoy from Becket to the pope, vi. 315; remains at Rome with John, another envoy, after the departure of the archbishop of Sens, vii. 219; employed by the archbishop of Sens, vii. 438; is sent abroad by Becket immediately before the murder, vii. 378.

Alfred, a clerk of the bishop of Hereford, vi. 74.

Almaric, bishop of Senlis, a letter to the pope written for him by Herbert of Bosham, vi. 40.

Ambrose, saint, said to have excommunicated the emperor Theodosius, v. 275.

Amiens, bishop of, a commissioner appointed by the pope to absolve the archbishop of York, vii. 498; and the bishop of London, vii. 501.

Anacharsis quoted, vi. 53, 69.

Anastasius IV., pope, his example cited, v. 195.

Angerus, master, a canon of York, vii. 500.

Anselm, archbishop of Canterbury, question of his canonization, v. 35; a saying of, vi. 108.

Antioch taken, v. 174.

Appeals to the pope, the use and abuse of, v. 128, 205, 288, 400, 490, 497; vi. 629; of the English bishops against Becket, v. 435, 443, 471, 490, 518, 543;

Appeals to the pope—cont.

vi. 2, 41, 82, 84, 100, 252, 271, 291, 389, 400, 468, 535, 536, 540; vii. 52, 56, 93.

Appellants to Rome are not to be molested, v. 258.

Apulia, dukedom of, the son of William (the Bad) succeeds to, v. 385.

Aquileia, the patriarch of, not present at Würzburg, v. 188.

Arcadius, emperor, his excommunication, v. 275.

"Archidiabolus noster," Becket's name for his archdeacon, vii. 20, 59.

Argentan, a meeting of king Henry and the legates at, vi. 269; names of bishops present, 270.

Aristippus referred to, vi. 112.

Aristotle, his translated works inquired for, vi. 109.

Arnulf, bishop of Lisieux, asks for the good offices of Becket when chancellor, v. 3; congratulates him on his promotion, v. 20; promotes the translation of Foliot to London, v. 27; at the council of Tours, v. 35; sends a letter on the council of Pavia, v. 18; not trustworthy, v. 101; envoy from king Henry to the pope, v. 85; intrigues against John of Salisbury, v. 105; secretly pleads for Becket at the Curia, v. 147; reports king Henry's discontent, v. 300; his letter to Becket, v. 302; his influence declines, v. 315; disappointed in the archbishop of Rouen, v. 315; vi. 25; advises the king to appeal to the pope, v. 381; goes to Pontigny, v. 381, 419; professes friendship to Becket, vi. 22; interviews with king Henry, vi. 72; receives money from the king to pay his debts, vi. 74; pleads for Foliot with the pope, vi. 635; at a meeting between Henry and the commissioners, vii. 75, 80; is of the king's party, vii. 179; the church of Bosham given to him, vii. 242; said to favour Foliot, vii. 268; his proposal at Freteval, vii. 335; represents himself to be

Arnulf, bishop of Lisieux—*cont.*

a friend of Henry and an advocate for peace, vii. 428; reports to the pope Henry's despair on hearing of the murder, vii. 438; is at Sens when the interdict is pronounced, vii. 444; pleads to the pope for the bishop of Salisbury, vii. 492; to the cardinals for the archbishop of York, vii. 494; recounts his services for the peace of the church, vii. 558.

Arthur of Kergan declares the Welsh church to be independent of Canterbury, has persuaded the chapter of Bangor, and is therefore summoned by the archbishop, v. 232, 235.

Arundel, Will. d'Albini, earl of, at Clarendon, v. 72.

Augustine, St., archbishop, referred to, v. 44, 46, 539.

Auvergne, counts of, are requested to give safe passage to the pope returning to Italy, v. 159; threatened with invasion, vii. 400.

Aux, bishop of, deputed to publish the interdict in Gascony, vii. 319.

Auxerre, conference at, v. 196.

Auxerre, bishop of, condemns Foliot, vii. 35.

Avanches, interview between Henry and the commissioners at, with his submission and absolution, vii. 514.

Aversa, bishop of, canonization of Thomas announced to, vii. 549.

Azo, a monk, letter to him from John of Salisbury, vi. 362.

B.

Bailleul, Jocelin de, at Clarendon, v. 388, 390; excommunicated at Vezelay, v. 383, 388, 390, 395, 413; vi. 560.

Baldric, a clerk, sued by Hubert, a clerk of St. Paul's, v. 65.

Baldwin, archdeacon of Exeter (archbishop of Canterbury), letters to, from John of Salisbury, vi. 87, 317, 401, 422, 441, 480; he is mentioned, vi. 71, 422.

Baldwin, archdeacon of Norwich, letter to, from John of Salisbury, who addresses him as *Godwine*, vi. 239.

Bangor, see of, vacant, v. 225; letters relating to, v. 225-39; the archdeaconry to be no longer hereditary, v. 226; the see still vacant, vi. 504.

Bangor, David, archdeacon of, his letter to Becket, v. 228; letters to him from Becket, v. 230, 235; absolved from an oath extorted by the *regulus*, v. 234.

Basingwerk surprised by the Welsh, vi. 77.

Basseville, Robert, count of, assists Henry, vii. 31; enemy of Becket, 26.

Bath, Robert, bishop of, *Schismaticus*, vi. 300.

Bath, archdeaconry of, Joh. Cumin is ordered to surrender it, vi. 422.

Battle, abbot of, his suit against the bishop of Chichester, vii. 242.

Bayeux, Henry, bishop of (formerly dean of Sarum), letters to him from John of Salisbury, v. 212, 214; his great ecclesiastical worth, vi. 106, 270, 276, 483; at the meeting at Domfront, vii. 80; at the coronation of the younger king, 356.

Becket, Thomas, chancellor of England, archdeacon of Canterbury and afterwards archbishop of Canterbury. Charged by Foliot with having bought the chancellorship, v. 523; recalled to his duties as archdeacon, v. 11, 13; urged to return from abroad, v. 15; congratulated on his preferment to Canterbury by the bishop of Lisieux, vi. 20; promotes the translation of Foliot to London, v. 27; at the council of Tours, v. 35; appeals against the archbishop of York for carrying his cross in the southern province, v. 44; chosen as primate by the king, v. 410; his election alluded to, v. 517; relates the sufferings of the church to the pope, and sends master Henry to the Curia, v. 48; asks

Becket, Thomas—*cont.*

Louis VII. to mediate with king Henry, v. 70; reports that he has made peace at Clarendon, v. 80; asks the archbishop of Mentz to influence the pope in maintaining the privileges of Canterbury, v. 82; is cautioned by the pope not to yield in matters touching ecclesiastical privileges, v. 84; but to act with moderation, v. 88; his envoy at the Curia is denounced as an enemy of king Henry, v. 95; compared to S. Martin of Tours, v. 106; a person presents two dogs to the king of France in his name, v. 117; his flight from Northampton announced by king Henry to king Louis, v. 134; who is requested to send him back, v. 135; the case of his opponents stated, v. 136, 521; arrives at Sens, v. 138; his case as stated by himself, v. 138; asks the empress Matilda to be his advocate, v. 142; kind reception of the exiles, v. 168, 243, 258; advised to meet the empress and the archbishop of Rouen, v. 221; conditions of peace discussed, v. 221; goes as far as Bourges with the pope, v. 172; his sister and her children receive kindness from the abbot of Clairmarais, v. 242; his nephew to be provided for in Reims cathedral, v. 258; he pleads with and threatens king Henry, v. 267, *seqq.*; as legate, he is entitled to hear all causes, v. 297; accused of pride and self-will, v. 302; he remarks upon the hostility to him of the English bishops and the nobles, v. 307, 309; requires Foliot to make a new profession, v. 130; at Clarendon, v. 71, 112, 528-9; twice attempts to go abroad, v. 529; his foreign supporters grow cool, v. 310; is almost forgotten, v. 315; authorised to censure invaders of church property, v. 317, 318; expects to be replaced in his position, v. 327; appointed legate, v. 328; legation announced, v. 329, 344; warns the empress that he will employ censures against the king, v. 361; goes from
o 12478.

Becket, Thomas—*cont.*

Soissons to Rigny during the conference at Chinon on the way to Vezelay, v. 382; is anxious for the king's perilous position, v. 453; advised to conciliate the archbishop of Rouen and the bishops of Lisieux and Sées by making acceptable proposals, v. 420; his adventures after landing in France, v. 494; asks J. of Salisbury's opinion on certain letters, which he fails to send to him, v. 439; lays his case before Foliot in observations on the bishops' appeal, v. 512; goes to Vezelay and pronounces excommunication against all the king's party, v. 383-6, 388, 391, 393, 406; answers the appeal of the bishops, v. 490; justification for his flight from Northampton, vi. 99; complains of the sufferings of his adherents, vi. 47; his opinion of the king's episcopal advisers, vi. 49; bespeaks the favour of Henry of Pisa, the nuntius, vi. 53; legatine commission announced, vi. 69; those who hinder appellants excommunicated, vi. 69; restrained from uttering censures, vi. 86, 285, 379, 382, 421; declares that on his consecration he was released from all secular obligations, vi. 97; justifies his flight, vi. 99; advised to use strong measures, vi. 75; boasts of the fidelity of the church of Canterbury to the apostolic see, vi. 57; his popularity declined when he became a rigid archbishop, vi. 101; writes contemptuously of John of Oxford, king Henry, and cardinal William of Pavia, vi. 113; his primacy and legatine office confirmed, vi. 119, 152; his correspondence with the pope betrayed to the king, vi. 147; his translation proposed, vi. 154, 316, 318, 382; refuses to abide by the award of William and Otho the legates, vi. 154; his distrust of the legates, vi. 220, 253, 279; rebukes them for indifference, vi. 158; conference with them, vi. 247, 282; urges Foliot to return to obedience, vi. 181; requires him to return

P P

Becket, Thomas—*cont.*

the original letters of legation, vi. 182; maintained by king Louis at St. Columba's at Sens, vi. 195, 197; asks Conrad of Mentz for news of Italian affairs, vi. 211; sends William of Pavia's letters to cardinal Hyacinth, vi. 214; complains of William of Pavia, vi. 229; and urges the pope to action, vi. 230; asks William's favour and proposes a meeting at Paris, vi. 243; refuses to observe the *customs*, vi. 250; returns ambiguous answers to other proposals, vi. 251; required by the legates to abstain from pronouncing an interdict on the kingdom or subjects of king Henry, vi. 273; professes to be willing to submit to the legates, but protests against William of Pavia, vi. 279; refuses to yield to the legates, vi. 282; who forbid him to utter censures, vi. 284, 285; a new appeal lodged against him, vi. 290-1; complains to the pope against the legates, vi. 294; remonstrates against the pope's policy, vi. 379; advised by the pope to be firm but moderate, vi. 383, 421; sends his nephew G. to the archbishop of Syracuse, vi. 397; requests Lombard of Piacenza to lay the case of the church before the pope, vi. 397; is conducted to the meeting at La Ferté Bernard by the count of Flanders, vi. 455; is suspended by the pope, vi. 463, 468, 469, 473, 475, 481; the pope's policy explained, vi. 477; is recommended to the pope by the bishop of Chartres (elect of Sens), vi. 478; disturbed by the papal policy, is reassured by the pope, vi. 484; a pension allowed by the pope to Gilbert, Becket's nephew, vi. 485; the reversion of Gilbert's pension asked for Geoffrey, another nephew, vi. 485; at Montmirail, vi. 488; he accepts the *customs* with a reservation, vi. 489; another meeting proposed, vi. 492; offers to make almost any concession for the sake of peace, vi. 514; asks the pope not to consent to the

Becket, Thomas—*cont.*

absolution of the excommunicates, vi. 523; excommunicates the king's advisers and threatens others, vi. 576; announces these sentences to the pope asking for his approval, vi. 582; regrets that Gratian the commissioner has not visited him, and asks for his favour, vii. 8; meets the archbishop of Rouen at Pontoise, vii. 20; declines to obey a threatened citation to Rome, vii. 27; his charter of liberties given to Christ Church, Canterbury, vii. 60, 64; endeavours to influence the Curia against the king's party, vii. 130, 131, 132; invited by Vivian to meet the kings at Corbeil, vii. 151, 154; admonishes king Henry, vii. 154; interview with the king at Montmartre, vii. 163; his written petition presented there to the king, vii. 168; his terms of peace with the king, vii. 173; expostulates with John of Naples to whose protection he has been committed by Louis VII., vii. 187; forbidden to crown the younger king unless his father give securities to the Church, vii. 216; addresses the faithful in England who have been forced to take the oath of allegiance to Henry, vii. 220; his fruitless journey to Pontoise, vii. 225, 234; writes a letter to the bishop of Nevers "*sub alterius nomine propter insidias*," vii. 245; forbids the bishops to assist in the coronation of the younger king, vii. 256; remonstrates against Foliot's absolution, vii. 278, 279, 281, 297; accuses the Curia of venality, vii. 282; his letter to his secret messenger Idonea, vii. 307; advised to distrust certain Templars, vii. 310; is advised not to oppose the coronation of the younger queen, vii. 317; is reproved for his habit of foreboding, vii. 319; protests against the coronation, vii. 328; his forebodings as to his last return to England, vii. 388; proposes to return to Canterbury, vii. 402; lands at Sandwich, vii. 403, 410; arrives

Becket, Thomas—*cont.*

- at Canterbury, vii. 404, 411; forbidden to meet the younger king, vii. 412; sends letters of excommunication to England before his own return, vii. 410; his exasperating conduct on his return, vii. 419, 425, 426; his murder reported, vii. 428, 429, 430, 434, 436, 446; miracles follow and canonization proposed, vii. 524; different degrees of guilt in those assenting to the murder, vii. 534; difficulties in the election of a successor, vii. 543, 556; his canonization announced, vii. 544, *et seqq.*; his anniversary to be observed on December 29th, vii. 546, 548, 550; translation of his remains proposed, vii. 546, 580, 581, 583, 584; his sanctity compared with that of St. Thomas the Apostle, vii. 567.
- Bellay, the bishop of, envoy to the pope for king Henry, vi. 395, 438, 440.
- Berengar, serves a notice of Foliot's excommunication upon the officiating priest of St. Paul's, London, vi. 603.
- Bernard de la Coudre (de Corilo), monk of Grammont, letter to him from Becket, vi. 490; commissioner for reconciliation sent by the pope to king Henry, vi. 438; at Montmirail, vi. 488; his *rule* forbids him to report to the pope in writing, vi. 490, 518; mentioned, vi. 420, 496, 497, 507, 513, 520, 529; his distress for the king's sake on hearing of the murder, vii. 447; his candid opinion of the king's share in the murder, vii. 450.
- Bernard, cardinal of Porto, mentioned, v. 50, 326; vi. 473, 477.
- Bertrand, archbishop of Bordeaux, v. 353; vi. 70; at the greeting at Domfront, vii. 72; appointed to publish the interdict in Gascony, vii. 319.
- Bigod, Roger, v. 72.
- Bishops, the English, their appeal against Becket, v. 407, 413, 421, 505; their letter to Alexander III., in favour of Henry, v. 403; another letter thanking him for sending the legates, regretting

Bishops, the English—*cont.*

- the insufficiency of their powers, and announcing their new appeal, vi. 285-6-7; letter to them from the pope, vi. 288; reproved for subservience to the king, vii. 360, 364; elections of, declared free after the murder, vii. 553.
- Bisset, Manasser, at Clarendon, v. 73.
- Blandrata, the count of, helps the emperor, vi. 402.
- Bohun, Humphrey de, v. 72.
- Bosham church, taken from the bishop of Exeter, vii. 241, 242.
- Boso, cardinal, historical precedents sent to him by Becket, vi. 57.
- Bourges, Becket accompanies the pope on his way to Rome as far as, v. 172.
- Bourges, archbishop of, his letters found among Becket's secret correspondence, vi. 147; directed to absolve the bishop of London and Salisbury after the murder, vii. 478, 481.
- Bourges, archdeacon of, Cadureus, his letter to Louis VII., v. 159; Humbert (Urban III.); his letter to Becket, vi. 202; meets the legates at Chateauroux and finds them favourable to Becket, vi. 202; refuses the kiss of peace to John of Oxford, vi. 203; an adherent of Becket, vii. 317.
- Bovi, Humphrey, mentioned, v. 215; vi. 105.
- Boxley Abbey, a monk claims to be abbot, v. 12; to pay tithes to the parish church, v. 129.
- Braose, W. de, mentioned, v. 72.
- Brennus "Dux Senonum," mentioned, vi. 239.
- Britanny, Conan, count of, at Clarendon, v. 72; project of marrying his daughter to king Henry's son, vi. 170.
- Bretons at La Ferté Bernard, vi. 458.
- Bromfield (Salop), the canons become monks at Gloucester, v. 401.

C.

- C....., priest of Llanthony, his letter to the pope, vi. 627.
- Caen, king Henry meets the legates at, vi. 280; a later meeting at, to renew the Avranches oaths, vii. 516, 519.
- Cahors, bishop of, vi. 418.
- Caisneto, W. de (Cheney?), v. 73.
- Camville, R. de, v. 72.
- Canonization of Becket, vii. 532, 544, *et seqq.*
- Canons ecclesiastical, v. 48, 163.
- Canterbury, archbishops of, steadfastness of former, v. 337; right of coronation, v. 296.
-, Anselm, *see* Anselm; Thomas, *see* Becket.
-, Theobald, his letters to his archdeacon Becket, v. 9, 11; wishes to abolish evil customs introduced in his own time, v. 10; a friend of cardinal Boso, and, notwithstanding king Stephen's prohibition, present at the council of Reims, vi. 57.
-, Richard, sees reason to regret the claims for clerical immunities, vii. 561.
- Canterbury, archdeacon of, Walter (bishop of Rochester), a letter to, vi. 349.
-, Geoffrey Ridel (afterwards bishop of Ely), his intrigues at the Curia, v. 91; obtains letters of legation for the archbishop of York, v. 94; wishes to go abroad, v. 421; is summoned by the archbishop, vi. 34; makes no effort to procure peace, vi. 91; appeals against Becket, vi. 272, 278; has great influence with the king, v. 373; styled "Archidiabolus noster," v. 300; vii. 20, 59; threatened with excommunication, vi. 558, 572, 584, 594, 601; envoy from Henry to Louis VII., vii. 27, 59; avoids a meeting with the commissioners, vii. 70; present at the Canterbury—*cont.*
- Domfront meeting, vii. 80; cause of Becket's misfortunes, vii. 128, 131, 132; charged with the publication of the king's constitutions, vii. 147; is countenanced by Gerard la Pucelle, vii. 229; present at Freteval, vii. 344; an adviser of the younger king, vii. 389; retains the church of Otford, vii. 404.
- Canterbury, vice-archdeacon of, Robert, vi. 558, 594, 585; letter to him from John of Salisbury, vi. 452.
- Canterbury, monastery of Christchurch, the pope advises the chapter to adhere to Becket, v. 63; are asked to furnish funds to Becket, vi. 331, *seqq.*; required to receive Becket's nominee as prior, vi. 418; the prior imprisons a monk who has riotously professed his adhesion to Becket, vi. 77; the master of the infirmary carries news to France, vi. 77; the prior is accused of collusion with Ranulf de Broek, vi. 300; the monks are blamed for applying to the king on the death of their prior, vi. 301; wanting in sympathy with Becket, vi. 589; dissensions among the monks on Becket's account, vii. 9; advised to resist Foliot's claims, vii. 11; are slack in assisting Becket, vii. 11, 136, 189, 302, 304; are asked to meet Becket on his return, vii. 396.
- Canterbury cathedral, its reconciliation after the murder, vii. 551.
- Cardinals, letter to, from Hervey the clerk, vi. 78; from Becket, vi. 156; signatures of the members of the college of, v. 325; a list of those favourable to Henry, vii. 473.
- Carthusian order, letter to king Henry, vi. 165; the prior of the Chartreuse envoy from the pope to king Henry, vi. 395; negotiations with the emperor, vi. 403.
- Censorinus, a name denoting king Henry, v. 173.
- Chalons on the Marne, bishop of, provides for one of Becket's clerks, v. 165.
- Chantemerle, prior of, reads a private correspondence, v. 6.

- Charroux, abbot of, vi. 456.
- Chart, Great, church of, vi. 601.
- Chartres, William, bishop of (afterwards archbishop of Sens and of Reims), formerly provost of Troyes, v. 241; his reputation, vi. 410; his letter to the pope in favour of Becket, v. 373; mediates between the kings, vi. 410; translated to Sens, vi. 433; letter to him from the pope, vi. 485; his consecration as archbishop, vi. 388, 486; his services during the schism, vi. 487; letter to him from king Henry, vi. 525; his letters to the pope, vi. 478, 526, 583; provides for Becket's nephew, vi. 485. *See* Sens, archbishop of.
- Chartres, Peter, archdeacon of, his knowledge of Henry's character, vii. 128, 183.
- Chertsey, abbot of, letter to the pope, vi. 625.
- Chester, Richard, bishop of (Coventry), v. 72; opponent of Becket, v. 528; authorised to absolve, vi. 306; suspended by the pope, vii. 397.
- Chester, earl of, Hugh, v. 72.
- Chichester, bishop of, (Seffrid) invades the rights of the see of Canterbury, v. 164; (Hilary) contends for the rights of his church, v. 164; at Clarendon, v. 72, 528; out of favour with the king, v. 218; vouched as a witness by the bishop of Salisbury, v. 416; letter to him from Becket, v. 402; blamed by John of Salisbury, v. 402; professes adhesion to Becket, vi. 120; is his enemy, vi. 252; a friend to the bishop of Salisbury, vi. 268; concerned in the absolution of the excommunicates, vi. 321; to be suspected, vi. 326; is at Argentan, vi. 270; his suit against the abbot of Battle, vii. 242.
- Chilham, a monk of St. Omers lives at, v. 96.
- Chinon, conferences at, v. 366, 381; vi. 74.
- Church, English, abuses in, v. 149; formerly in harmony with the State, v. 526; hardships under Henry II., vi. 47; vi. 367; property confiscated by the king, vi. 312, 316.
- Cinthius, cardinal, v. 326.
- Cistercian Order, letters to, from the pope, v. 262, 426; prayers offered by, for Becket, v. 57, 61; a monk punished for serving Becket, v. 262; blamed by king Henry for harbouring Becket, v. 365; charged by the pope not to expel Becket from Pontigny, v. 427; induced by threats to expel him, vi. 49, 247; the abbot of Citeaux treats with the emperor, vi. 403, 513; the abbots of Clairvaux and Citeaux envoys to the pope from the emperor, vii. 7.
- Clairmarais, abbot of, letter from the pope, v. 242.
- Clarembald, abbot of St. Augustine's, Canterbury, letter to him from the pope, v. 195; the matter of his *profession* and *benediction*, v. 43, 57, 60, 82, 99, 101, 195; sent as envoy to Rome, vi. 377, 416; boasts that the pope is ready to give him benediction, vii. 237; his character, vii. 239.
- Clarendon, council of, v. 71, 80, 86, 384, 390, 394, 528; vi. 137, 264, 310, 390; a play upon the name, 588.
- Cleers, Hugh de, meets the bishop of Poitiers at Leches, v. 40.
- Clergy, criminal judgment on, immunity from secular jurisdiction, v. 274, 405; vi. 454, 509.
- Clergy of England, ordination of children of, v. 118; disorders usual at deaths of, v. 127; letter from, to Becket, remonstrating with him, v. 408.
- Clerks, armed, present at Becket's murder, vii. 536.
- Clermont, the pope at, v. 175-181.
- Cluny, order of, difficulties arising from the schism, v. 31, 32.
- Cluses, abbot of, ambassador to Henry from the marquis of Montferrat, vi. 68.
- Cologne, schismatical archbishop of, Reginald, adheres to the antipope, v. 159, 183, 184, 389, 395, 428, 450; translates the relics of the Magi, v. 265; withdraws from the party of the Duke of Saxony, vi. 80; suffers from ague, vi.

Cologne—cont.

30; promises, under advice, to make peace with the pope, 31; his death, vi. 228, 235, 237; described by John of Salisbury, vi. 426; goes with the emperor to Italy, vi. 426.

Colchester, archdeaconry of, the clergy are to submit to the archdeacon, v. 22.

Compostella, archbishop of, recalled by his king, vi. 238.

Commissioners for reconciliation (legates, nuntii). John of Sutri and William of Pavia, their intervention expected to procure peace, vi. 234, 236; appoint a meeting with Becket near Gisors, vi. 247, 261; advise him to promise to observe the *customs*, vi. 249; disappointing results, vi. 260; meet Henry at Argentan, vi. 269; send messenger to the pope, vi. 273; Becket refusing to submit to their decision, the English bishops again appeal, vi. 277.

....., William and Otho, their report to the pope, vi. 280; their letter to Becket, vi. 284; a letter to them from the pope, vi. 311; their letter to Becket, vi. 312; Becket asks for their recall, vi. 316; they are forbidden to go to England, vi. 341; hopes disappointed, vi. 367; they are compared to Balaam, vi. 370; their instructions, vi. 384; they disagree, vi. 406; and return to Rome, vi. 481.

....., Simon and Engelbert, their letter to the pope, vi. 516; their reports, vi. 488, 496.

....., Gratian and Vivian, their appointment and proceedings, vi. 538, 563, 567, 616; their meeting with Henry at Domfront, vii. 71, 78, 82, 85, 87, 89; the meeting at Montmartre, vii. 151, 158, 159.

....., the archbishop of Rouen and the bishop of Nevers, accredited to the bishops of England, vii. 212, 214; follow Henry to England, vii. 210; their instructions, vii. 215; their commission

Commissioners, &c.—cont.

announced, vii. 218, 219; their proceedings, vii. 311, 317, 319, 336, 338.

....., archbishop of Bourges and bishop of Nevers, appointed to absolve the bishops of London and Salisbury, vii. 481.

....., archbishop of Rouen and bishop of Amiens to absolve the archbishop of York, vii. 498, 501, 506.

....., Albert and Theodwin are not truly supported by the Curia, vii. 510; meet Henry and absolve him, vii. 513, 516, 519, 520.

Conrad, Palatine of the Rhine, at Wurzburg, v. 188, 193.

Conrad, son of Frederick of Rothenburg, at Wurzburg, v. 188.

Constantine, emperor, exempts clerks from secular law, v. 271.

Constitutions hostile to the church published by Henry in Normandy, vii. 147, 150; they are condemned, vii. 241.

Corbeil, proposed meeting at, vii. 154.

Cornwall, earl of, Reginald, v. 72, 101.

Coronation of kings the exclusive right of the archbishop of Canterbury, v. 21; 323; vi. 206.

Coronation of the younger king proposed, vii. 227; forbidden, except on conditions, vii. 216, 256, 259, 262, 263, 301, 305; Becket protests on historical grounds, vii. 328; reported consent of the pope, vii. 294; the bishop of Sézès willing to officiate, vii. 294, 336; reports of the ceremony, vii. 313, 315, 317, 354, 356, 358, 422, 425, 427; officiating bishops suspended, vii. 397, 399; censures consequent upon it, vii. 424.

Courcy, Will. de, v. 73.

Coutances, bishop of, Richard de Bohun, letter from John of Salisbury, vi. 186; mentioned, vi. 192.

Crusade, failure of the second, another projected, vi. 500; another proposed, vii. 233.

Cumin, John (archdeacon of Bath and afterwards archbishop of Dublin), at the emperor's court, v. 59; envoy from Henry to the Curia, vi. 68, 84, 147; at Tours, vi. 146; said to have shown Becket's letters to the antipope, vi. 200; to be punished if convicted, vi. 201; charged to give up the archdeaconry of Bath obtained by lay patronage, vi. 422; is excommunicated, vi. 602; envoy of Henry to Rome, vii. 237, 476.

Cumin, William, patronized by the pope and king Henry, v. 105.

D.

David, master, canon of St. Paul's; letter to him from the bishop of London, vi. 613; his letter to the bishop, vi. 617; sent to Rome as the bishop's envoy, vi. 614; recommended for preferment, vi. 616; has an interview with Becket, vi. 617; agent of Foliot at the Curia, vii. 275, 479, 482, 485; commended by the pope, vii. 209.

Denmark, a bishop restored in, vi. 238.

Diceto, Ralph de, archdeacon of London, v. 424; vi. 66.

Dionysius the Areopagite, his works mentioned, v. 367; vi. 261.

Domfront, Gratian and Vivian at, with continuation at Bayeux and Bures, vii. 71, *et seqq.*

Drausius, St., his shrine at Soissons a place of invocation for combatants, v. 382.

Durham, Hugh, bishop of, excommunication of bishops announced to, by Becket, vi. 573; absolved both from excommunication and suspension without the exaction of an oath, vii. 477, 478.

Duricordium (Durocortorium), a play upon the name, v. 351.

E.

Eadmer, his *Historia Novorum* quoted, vii. 396.

Earthquake in England, v. 164.

Edward, saint and king, proposal to translate his relics, v. 16, 19.

Edward, priest of Sutremond, ejected from his benefice, vii. 427.

Eleanor, queen, mentioned by John of Salisbury, v. 98, 198; vi. 266; remains at Caen, vii. 312, 317.

Ely, bishop of, Nigel, at Clarendon, v. 72, 528; letter to him from Becket, v. 132, 133; vi. 561; admonished, v. 132; cited by Becket, v. 133; required to excommunicate the earl of Norfolk, vi. 552; his death, vi. 561.

Ely monastery, the monks complain of their bishop, v. 132, 133.

Ely, archdeacon, letter to him from Becket, vi. 561.

Engelbert, prior of Val St. Pierre, commissioner for reconciliation, letters to, vi. 488, 496, 516, 531; at Montmirail, vi. 488.

Ernisius, abbot of St. Victor, Paris, his letter to the bishop of Hereford, v. 456.

Ernulf (probably Arnulf, bishop of Lisieux), his letter to Becket, v. 160.

Ernulf, master, clerk to Becket, v. 7.

Etampes, Becket has a conversation with the bishop of Poitiers at, vi. 493, 510.

Eu, count of, v. 72.

Eudes, count of Brittany, does not join a league of the Breton nobles, v. 436; brings charges against Henry at La Ferté Bernard, vi. 455; is connected with the king by marriage, his sister seduced by the king, vi. 456.

Eugenius III., pope, referred to, vi. 57, 59; grants privileges to Canterbury, v. 342.

- Eustace, son of king Stephen, archbishop Theobald refused to crown him, vi. 57.
- Evreux, Gilles de la Perche, bishop of, after Rotrou, letter to him from Becket, vi. 44; his dissatisfaction with the terms of Becket's reconciliation, vii. 420; at Sens when the interdict was pronounced, vii. 444.
- Excommunicates of Vezelay, &c., lists of, vi. 559, 561, 562, 573, 584, 594, 601; questions relating to their absolution, vi. 304, 309, 312, 321, 600; lists of, and questions as to absolution, vii. 5, 30, 49, 58, 65, 72, 74, 75, 79, 82, 84, 86, 99, 101, 106, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 139, 201, 215, 248, 249, 291; farther sentences threatened, vii. 190; Becket's party are advised not to pronounce censures for the sake of hatred or revenge, vii. 314.
- Exeter, Bartholomew, bishop of, letters to him from John of Salisbury, v. 376, 448, 544; vi. 62, 506; his promotion favoured by archbishop Theobald, v. 12, 14; denounced as an enemy to the commonwealth, vi. 63; summoned by Becket, vi. 71; advice to him in a dilemma, vi. 320-1-2; farther advice, vi. 370; is advised as to his policy, vii. 5; is deprived of the church of Bosham, vii. 241, 242; is exonerated by Becket from any share in the coronation, vii. 388; suspended by the pope, vii. 397.
- Exeter, archdeacon of, Baldwin, letters to him from John of Salisbury, vi. 87, 92, 317, 319, 391, 441, 442, 480; from Becket, 401.
- F.**
- Faie, Ralph de, a courtier, and enemy to the exiles, v. 197; vi. 131.
- Ferrars, William, earl of, v. 72.
- Ferté-Bernard, La, meeting at, vi. 455, 460, 463.
- Fitz-Bernard, Thomas, excommunicated, vi. 559, 561, 602.
- Fitz-Hamon, William, v. 37, 40.
- Fitz-Payne, William, v. 102.
- Fitz-Peter, Simon, v. 73.
- Flanders, Thierry, count of, v. 96, 246, 248; conference with king Henry, vi. 73; labours for peace, vi. 414; conducts Becket to La Ferté Bernard, vi. 455; Philip kind to the exiles, vii. 68, 234, 239.
- Frangipanni, the (*Frangentes panem*), engaged with other Romans against Becket, vii. 26.
- Frederick I., emperor, waylays the pope, v. 218; supports the antipope Victor, v. 143, 180, 191; presses Henry to join the schism, v. 196; disturbed by the death of the antipope, v. 90; report of the council of Würzburg, v. 182; his ambassadors at Rouen, v. 195; his letter to king Henry mentioned, v. 432; the relations of king Henry and his adviser with the emperor explained in a letter to the (schismatical) archbishop of Cologne, v. 428; and in other letters, v. 450, 474; his excommunication, vi. 80; judgments upon him, vi. 118; he is compared to Sennacherib, vi. 228; at Rome, vi. 228; the progress of his forced retreat northwards, vi. 235, 240, 279, 298, 311, 355, 369, 386, 402, 426, 441, 443, 447; his troubles in Germany, vi. 415, 443; proposes an alliance with the king of France, vi. 459; attacked with gout is compared to Nebuchadnezzar's image, vi. 499; takes steps for reconciliation, vi. 513; hopes of his reconciliation with the pope, vii. 7; treats with the Lombard league, vii. 232.
- Fromund of Reims, his death mentioned, v. 448.
- Fulk, dean of Reims, letters to, v. 165, 256; mentioned, v. 423, 449.

G.

- G....., the Anchorite (*inclusus*) of St. Hilary's, a friend of Gerard la Pucelle, vi. 431.
- G....., *frater*, a messenger fails to appear at Vezelay, v. 419.
- G....., chaplain of Hugh de Cleers, v. 40.
- G....., *magister*, possibly Gilbert, bishop of London, v. 4.
- Gascony, the nobles of, offer help to king Louis at La Ferté Bernard, vi. 458.
- Gelasius I., pope, his views on the relations of church and state, v. 275.
- Genoese, the, are active at sea, v. 158.
- Geoffrey, nephew of Becket, a poor and diligent scholar, v. 102; quartered on the archbishop of Syracuse, vi. 397; a pension is asked for him, vi. 485.
- Geoffrey, abbot of Clairvaux and bishop of Auxerre mentioned, vi. 404, 416, 466.
- Geoffrey, earl, his death, vi. 76.
- Geoffrey of Poitiers, clerk to William of Pavia, vi. 459.
- Geoffrey, friar, of Pentney, mentioned, vi. 262.
- Gerard, cellarer of Norwich, letter to him from John of Salisbury, vi. 346.
- Gerard la Pucelle (afterwards bishop of Coventry), is in favour among the imperialists, but argues against the schism, v. 264; vi. 121, 286; invites John of Salisbury to Cologne, v. 351; returns from Cologne, vi. 416, 430, 434; recommended to Becket after his return, vi. 423; abjures the schism, vi. 425-436; offends Louis VII., vi. 428; Becket intercedes with the pope for him, vi. 431; his opinion of Gerard's conduct, vi. 434; the pope directs that on recantation he shall be absolved, the form of his recantation, vi. 435; the pope recommends him to king Louis, vi. 436; re-

Gerard la Pucelle—*cont.*

- proved for communicating with Geoffrey Ridel, vii. 228; he is reminded of his former irregularities, vii. 231.
- Gerard, *archdeacon*, mentioned, v. 424.
- Gifford, William, excommunicated, vi. 559, 572, 594, 603.
- Gilbert, Becket's nephew, put under the patronage of the chancellor of Sicily, v. 248; has a pension from the bishop of Chartres, vi. 485.
- Gilbert, *master* (perhaps Glanvil), converses with Becket, v. 81; vi. 186, 188, 191, 262; messenger to Rome from the bishop of Lisieux, vii. 560.
- Gilbert of Sempringham, advised to moderate his discipline, v. 259-262.
- Gisors, meeting at, of Becket with the legates, vi. 247, 262; failure of the conference, vi. 283.
- Gloucester, the affair of the canons of Bromfield, v. 401.
- Godfrey, bishop of St. Asaph absolves excommunicates, vi. 278; rebuked for irregularities, v. 313.
- Gradus Mercurii (near Montpellier), a letter dated from, v. 202.
- Grammont, order of, favoured by king Henry, vi. 386; by the intervention of the monks Henry and his sons do homage for their continental dominions, vi. 507; their political influence, vi. 498; their rule forbids them to write, vi. 518; the opinion of Peter ex-prior-general about Becket's murder, vii. 447; the prior suspends the building of a church, a gift from Henry, vii. 448.
- Gratian, subdeacon and notary, commissioner with Vivian for reconciliation, their appointment announced, vi. 538, 563, 616; vii. 2, 31, 104, 202, &c.; the name has the same meaning as John, vii. 3; the only trustworthy friend to Becket in the Curia; returns to Rome with the archbishop of Sens; his influence feared by Henry, vii. 161; preferred by Becket to Vivian, vii. 172; assures Becket of assistance from the

Gratian—*cont.*

- Curia, vii. 185; confutes the king's envoys there, vii. 233; his merits as viewed by the exiles, vii. 289.
- Gregory I., pope, his name invoked as a patron of the church of Canterbury, v. 46; quoted, v. 393; his *moralia*, v. 164; his relics at Soissons, v. 382.
- Gregory VII., pope, quoted, v. 275; vi. 298.
- Gregory, abbot of Malmesbury, letter to him from Herbert of Bosham, v. 336.
- Guichard, abbot of Pontigny, elected archbishop of Lyon, v. 200; visits Becket, v. 437; enters his cathedral city, vi. 279.
- Gunther Master, of Winchester, a trusted agent of Becket and the pope, v. 81, 83; vi. 126; messenger of the archbishop of Sens, vii. 433; leaves England just before the murder, vii. 377.
- Guy, bishop of Chalons, a letter from John of Salisbury, v. 104.
- Guy of Crema, antipope (Paschal III.) on the death of Octavian, his election, v. 115; acknowledged at Würzburg, v. 182, *seqq.*, 191, 219; received by the emperor, v. 120; at Pisa, v. 158; rejected by all except the emperor, the archbishop of Cöln, and the duke of Saxony, v. 159; Tuscany and Campania being in the emperor's power will be forced to accept Paschal, v. 219; at Rome, vi. 405; in confinement there; pun on his name, vi. 480.
- Guy of Pisa, a friend of Becket and cardinal Boso, v. 58.
- Guy (Rufus), dean of Waltham, expected to bring intelligence, v. 211; summoned to Westminster by the bishop of London when excommunicated, vi. 602, 606.

H.

- Halberstadt, bishop of, at Würzburg, v. 187; his military success, vi. 415.
- Hardington, case of the benefice of, v. 295.
- Hastings, Richard of, excommunicated, vi. 559, 562, 601.
- Hastings, William of, Richard's brother, v. 73; vi. 559, 562.
- Henry I., king of England, his customs, v. 71; his marriage, vi. 80.
- Henry II., king of England, directs the English bishops and sheriffs to detain Becket's revenues, v. 151, 152; alluded to under the name of *Censorinus*, v. 173; procures Foliot's translation, v. 24, 27, 42, 61, 175; sends representatives to the Council of Tours, v. 33; gains a victory over the Welsh, v. 198; his embassies to Louis and the pope, v. 134-9; measures against Becket, v. 94, 168, 496; said to have fallen from his horse, v. 117; fears lest he should join the schism, v. 162; vi. 272; his position critical, v. 174; vi. 150; his envoys at Würzburg, v. 183, 185, 187, 191, 193, 285; denies that he has exiled Becket, v. 206; offends the emperor, v. 285; complains of the pope's hostility, v. 300, 363; a character of him, v. 306; his embarrassments, v. 313; his presence in Normandy favourable to Becket, v. 318; will not admit Becket to conference, v. 361; provoked by the French king's patronage of Becket, v. 363; a conference at Chinon, v. 365, 381; his happy condition whilst he favoured the church, v. 378; unable from illness to be present at Vezelay, v. 383; is threatened there with excommunication, v. 368, 391, 396, 406; dislodges Becket from Pontigny, v. 385, 389; vi. 48; his character praised by his bishops who blame some of Becket's acts, v. 404, *seqq.*; report that the king

Henry II.—*cont.*

is to be excommunicated, v. 421; announces that he is tired of his adhesion to pope Alexander, v. 428; praised by Foliot, v. 540; the bad opinion foreigners have of him, and the flattery of his bishops, vi. 63; his exemption from excommunication sarcastically mentioned, vi. 69; his violent temper, vi. 72, 76; conference with the count of Flanders, vi. 73-4; vindication of himself to the cardinals, vi. 78-81; judgments on him for oppressing the church, vi. 119, 386; proposes that William of Pavia and another shall be joined in a legatine commission, vi. 120; his view of Becket's policy, vi. 130; in difficulties with the French, Poitevins, Welsh, and Bretons, vi. 150; advised to take warning from the emperor's case, vi. 237; forbids legates to enter his territories, vi. 245; he is described as fickle, vi. 245; keeps bishopricks in his own hands, vi. 253, 397; meets William and Otho, the commissioners, vi. 261, 269, 273; his marriage irregular from affinity, vi. 266; sends messengers from Argentan to Rome, vi. 273; with mock humility asks the legates to free him from Becket, upon which one legate weeps, but the other laughs, vi. 273; his case against Becket stated by himself, vi. 280; advised by the pope to come to terms, vi. 378, 394; his regard for the order of Grammont, vi. 386; endeavours to enlist the king of Sicily, vi. 406; threatens to forsake the church, vi. 406; goes to seize the castle of Lusignan, vi. 408; proposes a crusade, vi. 410; meeting at La Ferté Bernard, vi. 455, 463; his great influence in the Curia, vi. 458, 476; procures letters suspending Becket, vi. 467, *seqq.*; denounced to the pope by the archbishop of Sens, vi. 478; interview with the bishop of Poitiers, vi. 491; offers to submit his case with Becket to arbitration, vi. 483; does homage for his continental dominions

Henry II.—*cont.*

at Montmirail, vi. 488-9, 506; the French king's influence will prevent his joining the schism, vi. 516; his character given by John of Salisbury, vi. 500; conference with Simon and Engelbert, the legates, vi. 516, 520; the pope's commonatory and comminatory letters delivered to him, vi. 516; his answer, vi. 517; encourages Foliot to disregard his excommunication, vi. 598; detains the incomes of vacant sees, vii. 25; his intrigues with the Lombard league, vii. 25, 30; he meets Gratian and Vivian, the commissioners, vii. 71, *et seqq.*; reports the result, vii. 83; personally threatened with excommunication, vii. 99, 110; his offences stated by Becket, vii. 109; his *lubricitas*, vii. 124; new terms of reconciliation, vii. 120, 124, 129; at Montmartre, where he recoils from the terms of peace, vii. 163; parts coldly from Louis VII. at Pacy, vii. 165; imposes an oath on the bishops not to observe the interdict, vii. 176; personally excommunicated, vii. 212; encouraged by his envoys at the Curia, vii. 236; further charges against him, vii. 239, *et seqq.*; it is proposed that he shall find sureties, vii. 248; examples of his perfidy, vii. 251, 265; recognises the commission of Rotrou and Bernard, vii. 300; proclaims the reconciliation, vii. 343, 344; breaks faith with Becket, vii. 393, 401; explains why he could not meet Becket at Rouen, vii. 400; complains of Becket's conduct after his return to England, vii. 419; his concessions, vii. 423; disclaims all share in the murder, vii. 440; his despair on hearing of it, vii. 438; his envoys promise that he will abide the pope's decision, vii. 474; their activity, vii. 482; his familiarity with Tracy, vii. 511; his innocence of the murder affirmed, vii. 575; the rebellion of his sons alluded to, vii. 576; meets the legates who absolve him at Avranches, vii. 518, 519, 520; the

Henry II.—*cont.*

terms of his reconciliation, vii. 515, 516, 519, 521, 523; his person and manners described by Peter of Blois, vii. 571.

Henry, son of Henry II. ("Rex junior," "Henricus tercius"), project of his marriage, vi. 170; does homage for Anjou, and is betrothed to the French king's daughter, vi. 506; his coronation, vii. 216, 217; leaves Caen for England, vii. 310, 312; receives Becket's envoys at Westminster, vii. 389; joins his father in the oath taken at Avranches, vii. 516, 518, 522.

Henry IV., emperor, his deposition by Gregory VII. quoted, vi. 299.

Henry, count of Champagne (Troyes), declines to meet the pope, v. 59; the antipope desires conference with him, v. 120; a benefactor of Becket, v. 197, 245; a letter written in his name by Herbert of Bosham, vi. 140; the citizens of Reims fly to him for protection from their archbishop, vi. 225; endeavours to obtain *exemption* for St. Stephen's church, vi. 374; matches his cunning against that of king Henry, vi. 279; he mediates between Henry and Louis, vi. 388; his messengers witnesses of the emperor's disasters in Italy, vi. 402; mediates at Soissons, vi. 407; proposes a marriage between the royal families of France and Germany, vi. 459.

Henry, archdeacon of Coutances, is asked to provide books by John of Salisbury, vi. 109.

Henry of Essex, his lawsuit alluded to, v. 222; his combat with Robert de Montfort, v. 382.

Henry, dean of St. Paul's, London, his letter to the pope, vi. 618.

Henry of Northampton, envoy to the pope, vi. 377, 381; at Sens when the interdict is pronounced, vii. 444.

Henry of Pisa, cardinal of SS. Nereus and Achilleus, requires a new profession from Foliot, v. 56; busy at the Curia

Henry of Pisa—*cont.*

for Becket, v. 99, 113; quarrels with John of Naples, v. 116; appoints to meet Becket at Lyon, v. 165; letter to him from the archbishop of Rouen, his signature, v. 325; his letter to king Louis, v. 363; letter to him from Becket, v. 389; employed to raise money for the pope in France, vi. 30; letter to him from Becket, vi. 53.

Henry, duke of Saxony (the Lion), a schismatic, v. 159; at Würzburg, v. 188, 190, 193; matrimonial negotiations, v. 194; reported defeat, vi. 415.

Henry, bishop of Troyes, letter to him from the pope, v. 241.

Henry (Hervey) Pium, envoy of Becket to the Curia, v. 49, 53, 58, 81, 94, 99; *see* Hervey.

Henry, Master (Pichun), envoy from Henry, vi. 273; vii. 471, 474, 476.

Herbert of Bosham, letters written by him in the names of Becket, the bishop of Meaux, and others, v. 285, 326, 459; vi. 38, 40, 43, 59, 140, 142, 330, 640; his losses for Becket's sake, v. 241; recommended for the provostship of Troyes, v. 241; escapes danger from king Henry, vi. 73-6; at a conference, vi. 262; a letter written *in persona Thoma*, vii. 301; his opinion on the absolution of the bishops, vii. 510; his devotion to Becket, and the pope's promise of preferment, vii. 530; being abroad he has escaped the oath of allegiance, vii. 577.

Hereford, Robert de Melun, bishop of, at Clarendon, v. 72, 302; directed to remonstrate with the king, v. 176; appealed to by John of Salisbury, v. 218; a referee between Becket and the king, v. 287, 412; Becket's legation announced to him, v. 344; calls Becket a disturber of the church, v. 444; spoken of slightly by John of Salisbury, v. 451; not so great a scholar as he pretends to be, vi. 16, 20; seals and signs

Hereford, Robert de Melun—*cont.*
 a flattering letter to king Henry, vi. 65; forbidden to leave the kingdom in answer to Becket's summons, vi. 74; waiting for a ship is stopped by John of Oxford, vi. 151, 173.
 Hervey, envoy of Becket, v. 81, 83, 121, 180, 439; his death, 447.
 Hervey of Montmirail, plots with Henry, vii. 233.
 Honorius I., pope, quoted, v. 181, 396.
 Hospital of St. Thomas in Southwark founded, vii. 579.
 Hubert, clerk of St. Paul's, disputes a debt, v. 65.
 Hugh, abbot of Bury, vi. 351.
 Hugh, abbot of Cluny, letter to the bishop of London, v. 30.
 Hugh, dean of London, letter in his behalf, v. 23; envoy to the Curia from Foliot (?), vii. 508.
 Hugh, bishop of Soissons, letter to him from the pope, vi. 384.
 Hugh de Morville, his share in the murder, vii. 430.
 Hugh de St. Clair, excommunicated, v. 383, 391, 396.
 Hugotio Romanus, a secret agent of Becket at Rome, vii. 181.
 Huldah, prophetess, v. 196.
 Humbald, cardinal of Ostia, letters to, from Becket, v. 50; vi. 475; from Louis, vi. 467.
 Hyacinth, cardinal (Scæ. Mariæ in Cosmedin), letters to him from Becket, v. 53, 389; vi. 55, 213, 475.

I.

Idonea, secret bearer to England of Becket's letters of excommunication, vii. 307.
 Impostor trading upon relics of Becket, vii. 513.
 Interdict threatened, vi. 172, vii. 98, 100, 102, 104, 109, 175; English ports watched to prevent its publication, vii. 150; oath exacted against its observance, but the swearers absolved by Becket, vii. 220; Becket is recommended to publish it, vii. 318; it is pronounced, vii. 320, 321, 322, 323, 324, 325; a new sentence follows the murder, vii. 473, 484. 4 4 4
 Ivrea, bishop of, envoy to Henry from the marquis of Montferrat, vi. 68.

J.

Jocelin de Baillol, excommunicated at Vezelay, v. 383, 390, 395; messenger from king Henry, vi. 63.
 Jocelin, chancellor of Chichester, messenger to Becket from Evreux, vi. 273, 277.
 John of Oxford (dean of Salisbury, bishop of Norwich), reported to act against Henry in the Curia, v. 91; endeavours to prejudice Matilda the empress against Becket, v. 145; his mission to the emperor, v. 375, 394, 433, 450; the pope annuls his election to the deanery, v. 375; vi. 42; denounced by Becket, v. 397, 473, 487, 518; excommunicated at Vezelay, v. 383, 388, 392, 394, 414, 502; the bishop of Salisbury announces that John is a loyal clerk and canonically elected, v. 414; Henry's messenger to the pope, v. 428; conversation with the

John of Oxford—*cont.*

emperor with whom he makes a league in the name of king Henry, v. 433; misleads the pope, v. 59, 308; Conrad of Mentz cautioned against him, vi. 51; king's messenger to the Curia, vi. 61, 68; his mission and his acts in Germany reported to the pope by the precentor of Sens, vi. 142; the count of Troyes' opinion of him, vi. 141; his boasts on returning from Rome, vi. 140, 142, 147, 151, 155, 170, 173, 177, 198, 203, 246, 249, 308, 370, 570, 560; reported to have denied the charges against him on oath in order to get absolution in Rome, vi. 198; the archdeacon of Bourges refuses him the kiss of peace, vi. 203; reaction from the depression caused by his triumphant return, vi. 246; meets the bishop of Hereford, vi. 151, 173; the effect of his reception at Rome neutralised by the appointment of the legates, vi. 295; his ostentatious exhibition of a ring given to him at Rome, vi. 370; causes the excommunicates to be absolved, vi. 463; his appointment to the deanery confirmed by the pope, vi. 570; messenger from Henry to the commissioners, vii. 70, 71, 80; envoy of Henry to Rome, vii. 166, 204, 233, 236, 239; appointed to escort Becket to England, vii. 400, *et seqq.*

John of Salisbury (afterwards bishop of Chartres, surnamed *Parvus*), under king Henry's displeasure intends to go abroad, v. 6; asks Ernulf to intercede for him, v. 7; asks Becket as chancellor to intercede for him, v. 8; as Becket's messenger is well received abroad, v. 95; has an interview with king Louis, v. 98; refrains from visiting the pope at Sens, v. 99; sets out with twelve pence in his pocket, v. 101; in exile at Reims, v. 108; pleads for Becket with the pope and king Louis, v. 161; advises Becket to forsake the study of profane literature, v. 163; his relations with the king, v. 215; has opposed

John of Salisbury—*cont.*

Becket when he thought him wrong, v. 216; his income and that of his brother sequestered, v. 217; reports rumours, v. 218; his virtues and popularity, v. 224; desires peace with the king, v. 434; invited by Gerard to Cologne, he refuses, v. 351; professes his intention of becoming a courtier, v. 545; makes distinctions as to avoiding excommunicates, vi. 6; hopes the king may be delivered from bad counsellors, vi. 9; thanks Nicholas of Rouen for assistance, vi. 12; his conjecture as to the authorship of the bishop's appeal, v. 13; the bishop of London the first peace breaker, vi. 15; praises Becket's letter in reply to the bishop's appeal, vi. 18; and advises him to summon the bishops of Salisbury and Worcester, vi. 19; is joined by his brother coming from the bishop of Exeter, vi. 62; answers charges of inconsistency made against Becket, vi. 96; regrets his friends faintheartedness, vi. 106; reports that the exiles lead a pleasant life, vi. 108; is indisposed to conform, vi. 138; asks for the works of Aristotle, vi. 109; expresses affection for Gerard la Pucelle, and advises him as to his conduct at Cologne, vi. 116, 118; blames the pope for his alliance with Henry and John of Oxford, vi. 177, 178; asks for German news from Gerard, vi. 180; again pleads with Becket for the bishop of Salisbury, vi. 217; blames Becket for the style of his letter to William of Pavia, advising him to temporise, vi. 217, 218, 220; writes a conciliatory letter to William of Pavia, vi. 221; proposes to meet the legates as they pass through France, vi. 224, 226; writes under the feigned name of Godric, vi. 241; recalls his connection with archbishop Theobald, vi. 349; exults over the emperor's discomfiture in Italy, vi. 298; distrusts the legates, vi. 310; letters asking for pecuniary help for Becket, vi. 331, *seqq.*; writes under

John of Salisbury—*cont.*

the name of Cyril, vi. 412, 415; writes to the bishop of Poitiers under a feigned address, vi. 275; has an interview with Gratian and Vivian, vii. 2; his *Polycraticus* alluded to, vii. 316; reports events in England at the time of Becket's return, vii. 407; visits his mother, vii. 409; his report of the murder, vii. 462; his *life of Becket* praised, vii. 579.

John of Sutri (cardinal of SS. John and Paul), commissioner for reconciliation (see *Commissioners*), v. 325; vi. 166, 168, 416, 458; from an opponent to Becket he becomes a supporter, vii. 33; is asked to influence the Curia in favour of Becket, vii. 131.

John of Naples (cardinal of St. Anastasia), v. 82, 116, 119, 363, 385; vi. 380, 381, 416, 458, 610; vii. 134, 187.

John of Crema, cardinal, alluded to, v. 539.

John....., an envoy from Becket to the Curia, vi. 150, 315.

John, dean of Orleans, letter to him from the pope, v. 244.

John the Marshal, his case alluded to, v. 530; vii. 172.

K.

Kiss of peace, difficulties as to, in the reconciliation of Henry and Becket, vii. 79, 198, 205, 265.

L.

Lanelwy = St. Asaph, vi. 278, 313, 505.

Lanval, William de, v. 73.

L'Aumone, Philip abbot of, and Leodgar de la Cour Dieu, plead with Becket for Gerard la Pucelle, vi. 423.

Lay investiture forbidden, vi. 419.

Lawrence, archdeacon, envoy from Matilda the empress to Becket, vi. 129.

Lawrence, master, attached to William of Pavia, promises well to Becket, vi. 231; a letter to him from John of Salisbury, vi. 447.

Lawrence, abbot of Westminster, proposes to translate the relics of king Edward the Confessor, v. 19; pleads for Foliot, vi. 621.

Legation of the archbishop of York, v. 85, 112; of archbishop Becket, v. 344; vi. 120, 182.

Legates, see *Commissioners*.

Le Mans, the barons of the diocese make peace with Henry, v. 421.

Le Mans, the bishop of, at Montmirail, vi. 491; at Domfront, vii. 72, 80.

Letard, clerk of Northfleet, nephew of archbishop Theobald, excommunicated, vi. 559, 561, 601.

Lewes, monastery of, a tithe withheld by the countess of Warenne, vi. 372.

Liege, the bishop of, his death, vi. 235.

Lincoln, Robert bishop of, false rumours as to his death, vi. 76; his see vacant, vi. 503.

Lisieux, Ralph of, letter to, from J. of Salisbury, vi. 136.

L'Isle, Walter de, mentioned, v. 385; letter from John of Salisbury, vi. 8, 90.

Llandaff, the bishop of, suspended by the pope, vii. 397.

Llandaff, Ralph, archdeacon of, denounced, vii. 15, 20; at the meeting at Domfront, vii. 71; envoy from Henry to the Curia, vii. 227, 233.

Loches, castle of, the bishop of Poitiers at, v. 40, 41.

Lombard of Piacenza, companion of Becket (card. archbishop of Benevento), writes in Becket's name, v. 478; letter to the pope, vi. 170; with Becket, vi. 262, 273, 397; a letter to him from John of Salisbury, 455; a letter to him from Becket, vi. 397; at Montmirail, vi. 497.

Lombard league, contest with the emperor, v. 120, 158; vi. 402, 405, 472; Henry's intrigues with, vii. 25, 30.

London, Richard de Belmeis, bishop of, disabled by illness, v. 16.

....., Gilbert Foliot, bishop of (previously of Hereford), declines to administer the diocese of London in the lifetime of bishop Richard, v. 16; urged to accept the see of London, v. 24, 26; the pope consents to his translation, v. 27; Becket congratulates him, v. 29; also the abbot of Cluny, v. 30; warned against excessive asceticism, v. 42; his *profession* on translation, v. 56, 60, 130; asked to influence the king, v. 61, 157, 158; reminded of his translation, v. 175; remonstrates with the king, v. 176, 201; meets Henry on the Welsh frontier, v. 204; reproved by Becket, v. 284; and the pope, v. 294; complains of Becket, v. 319, 320; advises the pope to moderate his zeal, v. 321; is directed to enforce restitution of goods taken from Becket's clerks, v. 344; commissioned to publish Becket's circular letter, v. 359; blamed for hostility to the church, v. 372; charged by Becket with the publication of the *Vezelay* censures, v. 397; reports to the king that he is ordered to publish Becket's legatine commission and other letters from the pope, v. 418; sent by Henry as a hostile messenger to the pope, v. 428; accuses Becket of harshness to him, v. 522, 524, 543; is asked to intercede with the king for John of Salisbury, v. 544; incurs the pope's anger by not publishing his letters, vi. 35; joins in letters flattering to the king, vi. 55; is accused by Becket of usurpation, vi. 50; the king offers to make him arbitrator, vi. 66; pays the sequestered rents of Becket's clerks into the royal exchequer, vi. 77; on seeing certain papal letters he exclaims, "de cætero Thomas meus non erit archiepiscopus," vi. 152; his speech at Argentan, vi. 271; his faithfulness vouched

London—*cont.*

for by the legates, vi. 326, 328; denounced in the Curia as excommunicate, vi. 341; proposes to make common cause with the bishop of Salisbury against Becket, vi. 539; is excommunicated, vi. 542, 558, 560; his offences, vi. 581, 590; having asked leave to go abroad the king tells him to disregard his excommunication, vi. 598; he asks the king's interest with the Curia, vi. 596; his excommunication published in St. Paul's and announced to him at Stepney; his speech on the occasion, vi. 604, 605; sends Master David to Rome with notice of appeal, vi. 614; the ceremonial of his appeal, vi. 619; letters on his behalf to the pope, vi. 618; founds his claims to the primacy on the fact that London was the seat of the heathen pontificate of Britain, vii. 10, 40, 41, 42, 43; denounced as an enemy of the church, vii. 14, 17, 29, 36, 37, 40, 41, 42, 44, 47, 50; seven articles charged against him, vii. 18; his enmity to Becket, vii. 128, 131, 132; two monks to watch him if he go to the Curia, vii. 137; is in *misericordia* for publishing the excommunication of the earl of Norfolk, vii. 149; his journey to Rome, vii. 137, 188, 193, 265, 275; the pope consents to his absolution, vii. 208, 234; conditions of his absolution, vii. 273, 299; his absolution reported, vii. 275, 276, 277; Becket remonstrates against it, vii. 278, 279, 281; he thanks the pope for his absolution, promises obedience, but persists in his appeal, vii. 295, 296, 298; makes a feigned pilgrimage to Beverley, vii. 391; suspended by the pope, vii. 399; conditionally absolved, vii. 478, 479, 481, 496; denounced as an accomplice of the murder, vii. 487; intercession for him to the pope, vii. 490; is absolved, vii. 497, 508; denies that he aspires to the primacy, vii. 555.

London, convent of the Holy Trinity, letter from the prior to the pope, vi. 632; vii. 490.

London, St. Paul's, the chapter intercede with the pope for their bishop, vi. 618.

Louis VII., king of France, sends the prior of St. Medard's to Rome on Becket's account, v. 58; his variance with the pope ceases, v. 116; has an interview with Becket, v. 368; requires Henry to abjure his oaths to the emperor as a condition preceding a treaty, v. 287; his continued patronage of Becket, v. 386; vi. 44; is annoyed by the reception of John of Oxford at Rome, vi. 171; remonstrates with the pope on his treatment of Becket, vi. 174, 175; maintains the exiles during the meeting at Gisors, vi. 247; makes a treaty with the Poitevins at Bourges, vi. 408; refuses to trust Henry's bare word, vi. 410; complains of the pope's policy, vi. 460, 465; which the pope explains, vi. 461; he refuses to surrender Becket, vii. 27; thanks the Eastern emperor for kindness during the crusade, vii. 145; advises Becket not to trust himself in Henry's dominions, vii. 164; calls for vengeance on Becket's murderers, vii. 427.

Luci, Richard de, justiciar, calls out the army of Aquitaine, v. 115; witnesses a king's writ, v. 151; not a decided enemy of Becket, v. 153; envoy to Rome from king Henry, v. 428; puns on his name, v. 38, 174; influenced Becket's election, v. 524; at Clarendon, v. 72, 390; excommunicated at Vezelay, v. 383, 388, 390, 395; vi. 559, 572, 594, 602; said to have taken the cross, vi. 76; made an arbitrator by the king, vi. 408; coupled with the bishop of London and Geoffrey Ridel, vi. 590.

Lusignan, castle of, seized and fortified by Henry, vi. 408.

M.

Machairus, count, obstructs Henry's envoys, vii. 471.

Macon in danger, vii. 359.

Magdeburg, the archbishop of, captured by the Saracens, promises to adhere to the orthodox pope if released, v. 159; dissents from the majority at Würzburg, v. 186; but is forced to swear conditionally, v. 187, 190, 286; his military success, vi. 415.

Malcolm, king of Scotland, his faithfulness to the Roman see, v. 243.

Maldut, John, v. 73.

Maldut, William, v. 73.

Malet, William, v. 73.

Mandeville, Geoffrey, v. 72.

Manerius, a pun on his name, vi. 451; accused of a notorious offence, vi. 452.

Manfred, cardinal, present when Becket's messenger meets the pope, v. 180; a letter to him, "qui captus fuit apud Anconam," from Becket, vi. 469.

Mantes, conference at, vi. 431.

Manuel I., emperor of the East, the pope writes to, vi. 279; also Louis VII., vii. 145; intercedes for Henry with the pope, vii. 299.

Marche, La, count of, present at a conference, vi. 456.

Mare, Peter de, v. 73.

Margaret, daughter of Louis VII. and wife of the younger Henry of England, her father wishes her in heaven, v. 98; left behind at Caen when her husband was crowned, vii. 309, 310, 311, 317.

Marlborough, a royal letter dated from, v. 151.

Martin, St., a comparison with, v. 106.

Matilda, empress, mother of Henry II., letter to her from Becket, v. 142; John of Oxford endeavours to prejudice her, v. 145; Nich. de Monte pleads with her v. 146, 148; her hostility to the bishops and skill in pleading, v. 149; encourages

- Matilda, empress—*cont.*
 the pope to hope for peace, v. 161; mediates with Henry and Becket, v. 161, 194, 198, 218, 423; Becket informs her that he means to censure Henry, v. 361; treats the Vezelay censures lightly, v. 421; pleads with Becket at the pope's request, vi. 129; her death, vi. 128.
- Matilda, queen-dowager of Sicily, pleads for the bishop of Salisbury, vii. 509.
- Matthew, count of Boulogne, Henry promises him a pension, vi. 73-6.
- Matthew, præcentor (treasurer) of Sens, letters to the pope, vi. 142, 464.
- Maurienne, count of, opposes the emperor's retreat, vi. 402.
- Meaux, Stephen, bishop of, v. 160; asked by the pope to mediate, v. 254; letters to the pope, vi. 38, 462; advocate of Becket with the pope, vii. 183, 184; consents to an interdict after the murder, vii. 446.
- Mentz, Conrad, archbishop of, and cardinal of Sabina, a friend of Becket influential in the Curia, v. 81; letter to him from Becket, v. 82; partizan of Alexander III., v. 159, 185; his signature, v. 326; letters to him from Becket, v. 389; vi. 51, 162, 211, 471.
- Mentz, Christian, schismatical archbishop of, at Vienne, v. 120; his successes in Italy, v. 219; his death, vi. 235.
- Merlin the wizard, quoted, v. 292, 436; vii. 11.
- Merton abbey, letters to, from John of Salisbury, v. 153; vi. 88, 352.
- Milan rebuilt, vi. 299.
- Miracles of Becket's relics, vii. 524, 533, 565, 566, 578.
- Mongeham, Becket's land at, given to John the marshal, vii. 172.
- Monkton, rectory of, mentioned, vi. 559, 561.
- Montferrat, marquis of, asked for a passport for the pope, v. 159; asks for a daughter of Henry in marriage for his son, vi. 68; helps the emperor at a critical time, vi. 402.
- Montmartre, the meeting of the kings with Becket at, vii. 158, 159, 162, 167, 194, 205, 247.
- Montmirail, conference at, reported, vi. 488, 490, 506, 526, 529.
- Mowbray, Nigel de, v. 72.

N.

- Newburgh, oppression of the monks of, by the archbishop of York, v. 298.
- Nevers, the count of, his inglorious death, vi. 500.
- Nevers, Bernard, bishop of, commissioner for reconciliation, vii. 198, 202, 206, 273, 299 (see *Commissioners*); is lukewarm, vii. 311, 317; assists in the absolution of the bishops of London and Salisbury after the murder, vii. 481, 496.
- Nevile, Alan de, v. 73.
- Nicholas of Norwich, a letter to, vi. 347.
- Nicholas, archdeacon of London, administers the estate of his sick bishop, v. 23; his part in the publication of Foliot's excommunication, vi. 604; messenger of warning to Foliot returning from Rome, vii. 275.
- Nicholas, canon of St. Mary in Sassia, messenger from Rome to Becket, v. 64.
- Nicholas of Mont St. Jaques, Rouen, visits the empress-mother, v. 146; visits the bishop of Lisieux, v. 147; approves the condemnation of the *customs*, v. 418; shows kindness to John of Salisbury, v. 438; prevented from visiting Becket by poverty, vi. 149.
- Nigel de Saccavilla unjustly retains a church, vii. 404.
- Nigel, master, letter to him from J of Salisbury, vi. 359.
- Nominalism objected to by J. of Salisbury, vi. 317.
- Norfolk, Hugh, earl of, letter to him from Foliot, vi. 543; dispute with the canons of Pentney, vi. 543-8, 555, 557; excom-

Norfolk, Hugh, earl of—*cont.*
 municated, vi. 550, 552, 560; vii. 149;
 excepted from a general absolution, vii.
 250; his chaplains excommunicated,
 vii. 363; reconciled to Becket, vii. 414;
 chaplains absolved, vii. 417.
 Northampton, meetings at, v. 36, 422,
 449.
 Norwich, William, bishop of, at Clarendon,
 v. 72; his case commended to the pope,
 vi. 292; authorised to absolve excom-
 municates, vi. 306; is in *misericordia*
 for publishing the excommunication of
 the earl of Norfolk, vii. 149.
 Norwich, Baldwin (qui Godwinus voca-
 tur), archdeacon of, letters to him from
 J. of Salisbury, vi. 239, 344.
 Norwich, Walkelin, archdeacon, a letter
 to, vi. 444.
 Norwich, monastery of, letters to the prior
 from J. of Salisbury, vi. 345, 346.
 Noyon, Boniface, archdeacon of, constant
 to Alexander during the schism, vi.
 402.
 Nuntii. See *Commissioners for recon-
 ciliation.*

O.

Oath of allegiance exacted from Becket's
 party after the murder and reconcilia-
 tion, vii. 577.
 Octavian, anti-pope (Victor IV.), ac-
 cepted by the council of Pisa, vi. 371;
 mentioned, vi. 417; his death announced,
 v. 89, 90, 94, 115.
 Ostia, the bishop of, asked to plead for
 Becket with the pope, vii. 29.
 Otho, cardinal, commissioner for recon-
 ciliation with William of Pavia, sends
 various items of news to Becket, v.
 158; vi. 199; mentioned, v. 180, 326;
 pleads for Foliot, vi. 327; Becket wel-
 comes his appointment, vi. 203, 244,
 Otho, cardinal—*cont.*
 524; a man of good fame but a Roman,
 vi. 132; his itinerary from Venice to
 Montpellier, vi. 199; is congratulated by
 Becket, vi. 203; misled by his col-
 league, vi. 371; refuses to join in the
 oppression of Becket, vi. 274; his acts
 as legate, vi. 123, 125, 126, 200, 203,
 483.
 Owen, king of Wales (regulus), his letter
 to Becket, v. 229; letters from Becket
 on the matter of the bishoprick of Ban-
 gor, v. 229, 230, 232, 233, 236; his in-
 cestuous marriage, v. 238, 239.
 Oxford, meeting at, v. 527; vi. 549.
 Oxford, Robert Foliot, archdeacon of
 (bishop of Hereford), letters to and
 from the bishop of London, vi. 607-8.

P.

Palermo (Stephen de la Perche), arch-
 bishop of, Becket's cause commended
 to him by Louis VII., vi. 406; allied
 to the royal family of France, ejected
 from his see, his cause pleaded by
 Louis, vii. 141; Becket asks the
 archbishop of Syracuse to assist him,
 vii. 144.
 Palatine, count, at Würzburg, v. 188,
 190.
 Panamburgensis episcopus (archbishop of
 Hamburg) at Würzburg, v. 187-8.
 Paschal III., antipope, *see* Guy of Crema.
 Pavia, Peter bishop of, letter to Becket,
 vi. 144; treats with the emperor, vi.
 403; advises Becket, vi. 243.
 Pavia, council of, v. 17; vi. 279, 369,
 371.
 Pavia, William of: (cardinal of St. Peter
 ad Vincula), commissioner with Otho
 for reconciliation, vi. 208, 209, 242, 296,
 523.

Pentney, monastery of, letter to the canons from Becket, vi. 551; their case against the earl of Norfolk, vi. 543, 545, 548, 555, 557; their dispute with William de Vaus, vi. 549.

Peter, cardinal of St. Eustace, v. 64.

Peter, cardinal of St. Mary in Aquiro, v. 326.

Peter, cardinal of St. Sabina, v. 325.

Peter Scriptor, vi. 233, 255.

Peter, son of Elias, a borrower, v. 348.

Peter of La Celle, abbot of St. Remi, and bishop of Chartres, promises to procure a copy of master G.'s sermons, v. 4; confers with John of Salisbury, v. 99, 422; hopes to go on pilgrimage to St. Thomas, vii. 564.

Peter de Courtenay, brother to Louis VII., at Bourges, vi. 408.

Peter of Blois (archdeacon of Bath, 1175) travels from Rome with the legates, vii. 315; defends the archdeacon of Salisbury, vii. 554; his description of the person and manners of king Henry, vii. 570; is requested to write a life of Becket, but declines, vii. 579.

Peter (archdeacon) of Pavia, a messenger from the commissioners to Henry, vii. 81; an outrage upon, vii. 201.

Peter pence, the bishop of London reports on the collection, v. 208, 210; the amount collected to be paid to the pope's merchants, v. 211; to be transmitted to the abbot of St. Bertin, v. 295; the bishop of Exeter prompt in his payments, v. 296.

Philip of Calne, manciple of Becket, v. 97; commended to the chapter of Reims, v. 166, 258; consulted by J. of Salisbury, v. 422; amnestied by Henry, vi. 2.

Poitiers, John, bishop of (previously treasurer of York, and after archbishop of Lyon), a member of archbishop Theobald's household, v. 7; at Tours, v. 40; at the Curia, v. 59; refrains through prudence from frequenting the Curia at Sens, v. 112; a report that he has been

Poitiers, John—*cont.*

poisoned, v. 366, 368; recovers from an illness, v. 430; dangers of his relations with Henry, v. 431; John of Salisbury's obligations to him, v. 434; delivers a conciliatory speech to Henry on behalf of Becket, vi. 492; blamed by Becket for making concessions, vi. 493; tries to influence Becket at Etampes, vi. 510; at Montmirail, vi. 491; excuses himself from attending the meeting at Domfront, vii. 72; goes on pilgrimage to Canterbury and is reconciled to Henry, vii. 569.

Poitiers, Richard of Ilchester, archdeacon of, sent by Henry to Vezelay, v. 383; excommunicated there, v. 383, 390, 395; sent by Henry to the pope, v. 428; promises to intercede for John of Salisbury, v. 544; disposed to reconcile himself to Becket, vi. 4; threatened with excommunication, vi. 559; charged with the publication of Henry's constitutions, vii. 147; declares that he will discourage reconciliation, vii. 310; adviser of the younger king, vii. 389.

Pontigny, abbey of, engaged in Becket's interest, and selected as a retreat by the bishop of Poitiers, v. 57, 114; is a refuge for Becket, v. 172; he is dislodged by Henry, v. 427; the pope thanks the monks for their kindness to him, vi. 172; the abbot assists in the absolution of Foliot, vii. 496.

Pontoise, Becket's fruitless journey to, vii. 20, 225, 226, 229, 234.

Prophecies favourable to the emperor Frederick current in Italy, v. 219.

Proverbs, several contained in a letter of John of Salisbury, vi. 87.

R.

- R . . . , prior of St. Victor, Paris, letter to the pope, vi. 529.
- Radicofani captured by the imperialists, v. 59.
- Radulfus de Hospitali employed by the emperor, v. 421, 429.
- Raimund, master, chancellor of Poitiers, letters from John of Salisbury, v. 366; vi. 224, 260, 412; addressed as "Magister scholarum Pictavensium," v. 369.
- Ralph Fitz-Stephen, adviser of the younger king, vii. 389.
- Ralph Niger, letters from John of Salisbury, vi. 1, 5.
- Ralph of Lisieux, letter from J. of Salisbury, vi. 445.
- Ralph de Belmont, letter from J. of Salisbury, vi. 112.
- Ralph de Wingham, letter from J. of Salisbury, vi. 360.
- Ralph de Arundel, letter from J. of Salisbury, vi. 450.
- Ralph, abbot of Pershore, letter from J. of Salisbury, vi. 183.
- Ralph, prior of Worcester, letter from J. of Salisbury, vi. 353.
- Ralph de la Serre, candidate for the deanery of Reims, vi. 366.
- Ralph de Tamworth, king's messenger to the Curia, vi. 68; well received, vi. 84; at Tours on his return, vi. 146.
- Randulf, archdeacon of Llandaff, envoy from Henry to the pope, vi. 537.
- Ranulf de Brock, administers Becket's property during his exile, v. 152; vi. 278, 300, 449, 582, excommunicated at Vezelay, v. 383, 388, 391, 395; vi. 559, 561, 573, 583; betrays Becket's letters to the king, vi. 300; his nephew presented to a benefice, vi. 449; his misdeeds, vii. 394.
- Ratisbon, bishop of, his death, vi. 235.
- Reconciliation between king Henry and Becket, process and terms of, vii. 199, 206, 339, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 378.
- Reginald, clerk of the dean of Tours, confers with Henry, vi. 73.
- Reginald Sackville avoids the meeting at Domfront, vii. 71.
- Reginald de Curtenay at Freteval, vii. 344.
- Reginald Lombard (master Lombard), Becket's envoy to Rome, vii. 238; is at Sens when the interdict is pronounced, vii. 444.
- Reginald, count, adviser of the younger king, vii. 389.
- Reginald, archdeacon, a partisan of Henry, vii. 4.
- Reginald Fitz-Urse, his share in the murder, vii. 430.
- Reims, Henry, archbishop of, letters to him from the pope, v. 36; vi. 384; his letter to the pope, vi. 501; his war with the count of Roney, v. 98-9; reports concerning him, v. 448; asked by the pope to mediate between Henry and Becket, vi. 384; causes a commotion by oppression, vi. 225; the commotion appeased, vi. 236; declines to write to Bernard de la Coudre, the papal commissioner, vi. 497.
- Reimund, cardinal of St. Mary in Via Lata, a letter from Becket, vi. 59.
- Relics, certified portions of the magi and virgins of Cologne asked for, v. 265.
- Rennes, bishop of, at the meeting at Domfront, vii. 71, 80.
- Richard, brother of John of Salisbury, mentioned, v. 101, 213, 217, 253, 331; vii. 565; letter to him from his brother, vii. 369.
- Richard Humeth, justiciary of Normandy, mentioned, v. 115; sent by Henry to Vezelay, v. 383; acts as Henry's counsel at Soissons, vi. 408; is busy in the matter of the coronation, vii. 311, 318; at Freteval, vii. 344.

- Richard, son of Henry II., afterwards king, his dispute with the count of St. Gilles, vi. 409; does homage to Louis VII. for Maine, vi. 506; marriage with a daughter of Louis proposed, vi. 513.
- Richard Barre denounced, vii. 15, 20; Henry's envoy to Rome, vii. 59, 85, 227, 233, 471, 474, 476, 482; spreads false reports of his success, vii. 271; envoy from Foliot to the pope, vii. 508; at Sens when the interdict was pronounced, vii. 444.
- Richard Brito, his share in the murder, vii. 430.
- Richard Fitz-Henry, a Canterbury citizen, the pope writes to the king in his favour, v. 170.
- Richard, nephew of William de Capes, a witness of the publication of Foliot's excommunication, vi. 604.
- Robert de Siliaco, his case quoted, vii. 247.
- Robert de Beaumont, earl of Leicester, letter of rebuke to him from Becket, v. 154; his death, vi. 493.
- Robert, provost of Aire, his history, vii. 67; favourable to the exiles, vii. 69.
- Robert, provost of St. Omer's, a letter from Becket to him, v. 326.
- Robert, earl of Gloucester, father of the bishop of Worcester, vii. 258.
- Robert de Montfort, performs a vigil at the shrine of St. Drausius, Soissons, before his combat with Henry of Essex, v. 382.
- Robert of Faversham, a letter to him from John of Salisbury, vi. 187.
- Robert, dean of Evreux, testifies to the infirmities of the bishop of Salisbury, vii. 509.
- Robert de Limesey, a letter to him from John of Salisbury, vi. 360.
- Robert, archdeacon of Surrey, letters from John of Salisbury, telling him of current news, vi. 340, 342.
- Robert....., enemy of Becket, enigmatically alluded to, vii. 577.
- Rochester, Walter, bishop of, brother to archbishop Theobald, letter to him from J. of Salisbury, vi. 349; suspended by the pope, vii. 397.
- Roger II., king of Sicily, assists Henry, vii. 31.
- Roger de Derneford, kinsman to Gilbert Foliot, vi. 374.
- Roman Curia, alleged corruption at the, vi. 20, 364; Foliot offers services to, instead of fees, vi. 614; slow to assist Becket, vii. 20; injustice and apathy of, vii. 123, 126, 280, 282, 284, 286; the exiles refuse to make further appeals to, vii. 291.
- Rouen, Rotron de Beaumont, archbishop of, previously bishop of Evreux, mentioned, v. 37, 41; vi. 69, 73, 77; has an interview with Louis VII. on Becket's affairs, v. 286; receives proposals from Henry, v. 287; asked by the pope to influence Henry, v. 352; reproves Henry at Chinon, v. 381; and then visits Becket, v. 392; declines to approve the censures, v. 419; considers Becket to be overbearing, v. 420; oppresses the bishop of Lisieux for Becket's sake, vi. 25; states Henry's case to Becket, vi. 130; proposes a way of peace, vi. 274; acts for Henry at Soissons, vi. 408; at Montmirail, vi. 491; at Domfront, vii. 72, 80; mediates, vii. 173; commissioner for reconciliation, vii. 198, 202, 206, 273, 299; commissioner for absolving Foliot, vii. 276, 277; witnesses a letter of Henry's, vii. 346; a peacemaker, vii. 426; commissioner for absolving the archbishop of York and Foliot, vii. 498, 501; refuses to pronounce the interdict after the murder, vii. 442, 444, 445.
- Rouen, Giles, archdeacon of, envoy from Henry to Rome, vii. 166, 204, 233.

S.

- Saga Icelandic, Becket letters in, v. 169.
- St. Andrews, the question of the bishop's subjection to York, v. 118.
- St. Amand, abbot of, letter from Peter of La Celle, v. 103.
- St. Bertin's abbey, Becket's resting place, v. 96; Peter pence to be transmitted to, v. 202, 208, 211, 295.
- St. Asaph, bishop of, reproved for exceeding his rights, vi. 313, 319; suspended by the pope, vii. 397.
- St. Clair, Hugh de, excommunicated, v. 388, 391, 396; vi. 559, 561, 602.
- St. Crispin's, abbot of, asked by the pope to plead for Becket, v. 254.
- St. Edmund's, abbot of, letter from J. of Salisbury, vi. 133, 351.
- St. Gilles, count of, his dispute with prince Richard, v. 409; vii. 162.
- St. John de Laosne, meeting at, v. 377.
- St. Hildegard, her prophecies, vi. 181.
- St. Leger, conference at, vi. 519.
- St. Maure, Hugh de, communicates privately with the bishop of Poitiers, v. 224.
- St. Maurice, the bishop of Poitiers lodged at, vi. 146-7.
- St. Oeyth's, abbot of, letter to the pope, vi. 630.
- St. Valery, Reginald de, v. 72.
- St. Victor, prior of, said to have influence with the bishop of Hereford, vi. 20.
- Salisbury, Jocelin, bishop of, has erred, but must be gently dealt with, v. 346; sentence pronounced against him by Becket confirmed by the pope, v. 364; suspended, v. 399; his case favourably stated, v. 407; appeals against his sentence, v. 413; denies that he took the schismatical oath to the emperor, v. 450; mentioned, v. 346, 364, 450, 473, 487, 518; disregards his suspension, vi. 19, 31; interdicted for allowing a clerk to be imprisoned, vi. 32; the king is asked to help him, vi. 32; intercession with Becket for him is useless, vi. 186, 188, 191; proposes to meet the king at Angers, Argentan, or elsewhere, vi. 268; at Argentan, vi. 272; the pope pardons him, vi. 407; and asks Becket to deal gently with him, vi. 568; he writes of Becket as "Bunardus (stultus) archiepiscopus meus," vi. 606; mentioned, 19, 191, 266, 321, 539, 570; forfeits the castle of Devizes, vii. 241; suspended, vii. 399; conditionally absolved, vii. 481; his age and infirmity pleaded, vii. 481, 492, 509.
- Salisbury, Reginald Fitz-Jocelin (son of the bishop), archdeacon of, afterwards bishop of Bath and Wells, and archbishop elect of Canterbury, an active supporter of Becket, v. 121; a letter, probably addressed to him, vi. 117; evidence of this probability, vi. 191, 193; messenger from Henry to the pope, vi. 203, 273, 377, 381, 537, 568, 616; vii. 59, 85, 233; Becket complains of his boasts of success in the Curia, vi. 643; pleads for his father the bishop, vii. 68; messenger to the commissioners at Domfront, vii. 70, 71, 80; denounced by Becket, vii. 181; Peter of Blois pleads for him, vii. 195; again envoy to Rome after the murder, vii. 474, 476, 482, 485; his character vindicated, vii. 554.
- Salisbury, chapter of, the matter of the election of John of Oxford to the deanery, v. 399, 416; vi. 42, 68.
- Salisbury (Patrick of Evreux), earl of, killed by the Poitevins, vi. 409, 433.
- Salvo honore Dei, salvo ordine meo, salvo honore meo*, the king's and Becket's reservations at Montmirail, vi. 489, 494, 508, 517, 575.
- Salzburg, archbishop of, rejects Guy of Crema, the antipope, and is not present at Würzburg, v. 159, 185, 188.

- Scaiman, companion of Becket's flight, escapes, takes sanctuary, and disappears, vi. 77.
- Sees, English, vacant, vi. 253.
- Sééz, Froger, bishop of, visits Becket after the conference at Chinon, v. 382, 419; at Montmirail, vi. 491; envoy from Henry to Louis, vii. 27; at Domfront, vii. 71, 80; envoy to the Curia, vii. 166, 233; mediates, vii. 173; appoints to meet Becket, vii. 224; intruded rather than elected, vii. 243; willing to officiate at the coronation, vii. 294, 310, 336; deputed to absolve, vii. 336; at the coronation, vii. 356.
- Sééz, John, archdeacon of, Henry's envoy to Rome, vii. 204.
- Senlis, Almaric, bishop of, writes in favour of Becket, vi. 40.
- Sens, Becket's residence at, vi. 197.
- Sens, William, archbishop of, asked to act as referee between Henry and the commissioners, he refuses, and reproves the commissioners, vii. 95, 96; he can testify to Henry's obduracy, vii. 183; goes to, and returns from Rome, vii. 219, 232; takes charge of letters of interdict to be published, if necessary, vii. 251; is asked to oppose Henry and Foliot in the Curia, vii. 265, 267, 268; is indignant at the absolution of Foliot and at the coronation, vii. 313; said to seek his own reconciliation rather than Becket's, vii. 317; reports the murder and demands vengeance, vii. 432; accuses the king, vii. 441; puts Henry's dominions under an interdict, vii. 442.
- Sens, Symon, archdeacon of, accompanies Becket on his return to England, vii. 404.
- Sheriffs, ordered to detain Becket's revenues, v. 152.
- Shrewsbury, conference of king and bishops at, v. 198.
- Silvester, treasurer of Lisieux, a letter to him from John of Salisbury, v. 194; from Becket, v. 113.
- Simon de Carcere, envoy from Henry to the pope, vi. 377, 381.
- Simon, prior of Mont Dieu, commissioner (with Engelbert) for reconciliation, at Montmirail, vi. 488, 502, 507, 516, 520, 529; letters to and from him, vi. 490, 496, 518; his commission from the pope, vi. 488.
- Simon de Bello, letter to him from John of Salisbury, vi. 184.
- Soissons, a treaty made at, between Henry and Louis, but interrupted, vi. 407; and resumed, vi. 409.
- Soissons, count of, offers assistance to Becket, v. 58, 97.
- Soissons, Hugh, bishop of, letter to him from Becket, vi. 384.
- Stephen, king of England, Becket refers to his expulsion of bishops, v. 289; forbids attendance at the council of Reims, vi. 57; anathema and interdict against, vi. 59.
- Stephen, chancellor of the king of Sicily, a letter to him from Becket, v. 247.
- Stephen, count of Troyes, at Bourges, vi. 408, 457.
- Stepney, Foliot's excommunication announced to him at, vi. 604.
- Stratford, abbot of, letter to the pope, vi. 631.
- Syracuse, Richard (Palmer or Palmieri), archbishop of, letter to him from Becket, vi. 396; an enemy of Becket, vii. 26; asked to intercede for the archbishop of Palermo, vii. 143.

T.

- Templars, Becket warned against two, vii. 310.
- Terouanne, Milo, bishop of, letter acknowledging kindness, from John of Salisbury, v. 252; a letter of news from the same, vi. 197.

Theobald, prior of Crespin, recommended to the king of Sicily and the emperor of the East, vii. 141, 142, 144, 145.

Theobald, count of Blois, proposes a meeting at Tours, vi. 74, 76; his influence over Henry, vi. 507; demands vengeance on the murderers, vii. 434.

Theodwin, cardinal, letter to him from Becket, vi. 586; commissioner for reconciliation, vii. 516. See *Commissioners*.

Thomas, provost of La Celle, letter to John of Salisbury, v. 6.

Thomas Fitz-Bernard, excommunicated, v. 383, 391, 396.

Torture applied to Becket's messenger, vi. 76.

Toulouse, war of, a tax raised to support, v. 378.

Tournament, ecclesiastical sepulture refused to a knight killed in a, v. 36.

Tours, council of, the pope promises that the attendance of English bishops shall not form an injurious precedent, v. 33.

Tours (Marmontier), Henry proposes to meet Becket at, vi. 492; vii. 165, 194.

Tours, archbishop of, required to observe the interdict, vii. 484.

Translation of Becket's remains, vii. 546, 580, 581, 583, 584.

Treves, archbishop of, rejects the antipope, and is not present at Würzburg, v. 159, 188.

Troyes, Henry, bishop of, letter to him from Becket, v. 241; Matthew, bishop of, pleads against Foliot, vii. 44.

Turstin de Acolt, letter from John of Salisbury, vi. 356; summoned by Becket's envoys, vii. 389.

Tyre, bishop of, proposes to meet Becket, vii. 224; advocates a crusade, vii. 233, 234.

V.

Vacarius, master, canon of York, vii. 500.

Valasse, La, abbot of (Vallacensis abbas), envoy from Henry to Rome, vii. 471, 472.

Vezelay, the censures pronounced at, reported, v. 383, 386, 389, 393, 400, 402; approved by the pope, 392; the censures disregarded, vi. 3; the excommunicates to be absolved by the pope's commissioners, vi. 85, 148.

Verdun, bishop of, at Würzburg, v. 187.

Vitalis, priest at St. Paul's, London, vi. 608.

Vivian, master, archdeacon of Orvieto, commissioner (with Gratian) for reconciliation, vi. 537; vii. 2, 31, 104, 202; his letters to the excommunicates, vii. 116; conference with the kings, vii. 151; makes proposals of peace, vii. 161; remains in Normandy after Gratian's departure, and receives Henry's offers of terms, vii. 162; refuses Henry's gifts, vii. 166; advises him to yield, vii. 170; recommended to the pope by Becket, vii. 180; declares himself Becket's best advocate in the Curia, vii. 193; reports the Montmartre meeting, vii. 205; promises Becket a thousand marks on reconciliation, vii. 247.

W.

Waldemar, king of Denmark, Becket wishes him to join the confederacy against Henry, vi. 330.

Walter, cardinal of Albano, his signature, v. 326; a letter from John of Salisbury, vi. 363.

Walter, Master, friend of Becket, a reward bespoken for, vii. 273.

Walter, precentor of Salisbury, mentioned, vi. 277.

- Walter de Grimesbie, clerk, sheriff, and king's messenger, vii. 147.
- Warrenne, Reginald de, v. 72.
- Warrenne, countess of, letter to her from Becket, vi. 372.
- Welf, duke of Bavaria, opposes the emperor, v. 286.
- Welsh troubles of Henry, v. 174, 198, 229, 230, 286; vi. 77; the sub-kings offer help to Louis VII., vi. 458.
- Westminster, the translation of Edward Confessor proposed, v. 19; council at, v. 17, 56; the proceedings of the council known at Noyon with surprising exactness, v. 97; a meeting of bishops at, vi. 606; the younger king receives Becket's messengers at, vii. 389.
- Wibert, abbot of Stablo, letter to him from the emperor, v. 182; is asked to abjure Alexander and to accept the antipope Paschal, v. 183.
- Wido Ruff at the Westminster meeting, vi. 606.
- William of Pavia (cardinal of St. Peter ad Vincula), with Otho, commissioner for reconciliation, mistrusted by Becket, v. 82, 99; falsely announces peace between Henry and Becket, v. 119; employed in raising money for the pope, vi. 30; works for Henry in the Curia, vi. 46; is expected as legate to favour Becket's enemies, vi. 51, 52, 54, 56; with Otho, commissioner for the appeal of the bishops, vi. 123, 126; shows himself a partizan of Henry, vi. 182, 151, 396; expected at Poitiers, vi. 146; his letter of instructions, vi. 200, 232; in reply to his letter, Becket expresses distrust, vi. 209, 210; a doubtful friend of the church, vi. 253; account of the meeting between Gisors and Trie, vi. 256; was a lukewarm defender of the church at Pavia, vi. 279, 369, 371; reproved by Becket, vi. 296; decrees that restitution must precede absolution, vi. 449; the legates depart, vi. 481; is asked to influence the Curia in favour of Becket, vii. 129; is willing to be useful to him, William—*cont.*
 vii. 180; his chaplain and chamberlain associated with Vivian, the nuntius, vii. 152, 153.
- William (the Lion), king of Scots, letter to him from the pope recommending Becket, v. 243; offers to help Louis VII., vi. 458; his daughter's proposed marriage, vi. 402.
- William I., king of Sicily, his death and legacy to the pope, v. 385; his son William II. succeeds him, vi. 30; he pleads for Foliot with the pope, vii. 509.
- William de Einesford summoned by Becket's envoys, vii. 389.
- William Durdent, a messenger of Becket, v. 160.
- William de Roe, his lawsuit mentioned, v. 222.
- William Fitz-Nigel summoned by Becket's envoys, vii. 389.
- William de Norball, afterwards bishop of Worcester, a letter to him, vi. 358; a deacon officiating in St. Paul's, vi. 603.
- William de Sancto Johanne, adviser of the younger king, vii. 389.
- William, abbot of Reading, his letter to the pope, vi. 628.
- William Hog, subdeacon officiating in St. Paul's, vi. 603.
- William Wannoc, his son witness of the publication of Foliot's excommunication, vi. 604.
- William of Sarum, chaplain, imprisoned, vi. 32, 48.
- William Tracy, his share in the murder, vii. 430; at Rome, vii. 511; familiarity with the king, vii. 572.
- William de Vaus, his dispute with the canons of Pentney, vi. 549; he is excommunicated, vi. 550.
- William, prior of Vals, a letter from Becket, vi. 433.
- William, knight of Chartres, at Bourges, vi. 408.
- William, master, son of Richard Bonhart, letter to Becket, vi. 603.

William Giffard, threatened with excommunication, vi. 559.

Wimer, priest and afterwards sheriff, a king's messenger, vii. 147.

Winchester, council of. *See* Clarendon.

Winchester, Henry of Blois, bishop of, persecuted by the king, v. 256; at Clarendon, v. 72; ordered to recover a cross sold from his church, v. 255; losses under Stephen, v. 289; mentioned, v. 528; signs letters flattering to Henry, vi. 65; at Argentan, vi. 272; said to have maintained St. William of York, vi. 343; authorised to absolve Earl Hugh, vi. 527; is asked to help Becket by alms, vi. 342, 360; supports Becket, vii. 45, 138.

Winchester, Henry of (not the bishop), his letter of news, vii. 56.

Worcester, Roger bishop of, son of Robert earl of Gloucester, at Clarendon, v. 72, 528; perhaps author of a letter, v. 167; his French friends should urge him to make peace with Becket, vi. 20; denounced by Henry as an enemy to the commonwealth, vi. 63; forbidden to leave the kingdom, vi. 74; is reminded that he is of royal lineage, vi. 111; is summoned by Becket, vi. 194; is forbidden to absolve the excommunicates of St. Oswald's, vi. 193; compared to the Prodigal Son, vi. 267; his appeal with the other bishops, vi. 276; is said to have turned against Becket, vi. 318; and to have ridiculed him, vi. 321; mentioned, vi. 326; is ordered by the pope to resume his episcopal duties, if he can do so without disgraceful concessions, vi. 390, 393; his constancy to Becket's principles, vi. 394; at the meeting at Domfront, vii. 72, 80; is forbidden to return to England or to share in the coronation, vii. 301; Henry's envoy to Rome, vii. 474, 476, 485; consents to the interdict at Sens, vii. 444.

Würzburg, the great meeting at, when the emperor and princes abjured Alexander

Würzburg—*cont.*

and accepted Paschal the antipope, v. 182, 184, 188, 191, 194; the English ambassadors present at, v. 193.

Y.

York, Roger archbishop of, is empowered to carry his cross in the southern province, v. 21, 46, 60; but is requested to abstain from using this privilege, v. 67, 68, 69; Becket petitions the pope against this and other privileges granted to York, v. 82; appointed legate for England, v. 85, 87; his letters of legation returned to Rome, v. 91; his messenger spreads false reports of an accident to Henry, v. 117; petitions the pope, v. 118; his messenger suspected of bribery, v. 119; the relations of Canterbury and York defined by papal authority, v. 131; accused of oppressing the monks of Newburgh, v. 298; envoy from Henry to the pope, v. 428; permission to crown the younger Henry is given to him by the pope, vi. 207; his antecedents, vi. 58; his dispute with the bishop of Worcester, vi. 194; at Argentan, vi. 270; his plots, vi. 590; persecutor of the church, vii. 242; warned not to infringe the privileges of Canterbury, vii. 256; forbidden to crown the younger king, vii. 257; is active in the coronation, vii. 305, 308, 309, 310, 313, 315, 316, 317; his excommunication proposed, vii. 318; suspended by the pope, vii. 399; the bishop of Lisieux pleads for him, vii. 494; he states his own case, vii. 504; he is absolved, thanks the pope, and pleads for Foliot, vii. 498, 501, 502, 503, 505; accused of moral offences by John of Salisbury, vii. 527; his encroachments on the privileges of Canterbury, vii. 568.

York, Fitz-Osbert, archdeacon of, said to have poisoned St. William, v. 120.

**LONDON: Printed by FINE and SPOTTISWOODE,
Printers to the Queen's most Excellent Majesty.
For Her Majesty's Stationery Office.
[1907.—750.—8/85.]**

C A T A L O G U E
OF
RECORD PUBLICATIONS
ON SALE

BY

Messrs. Longmans & Co., and Messrs. Trübner & Co., London ;
Messrs. James Parker & Co., Oxford and London ;
Messrs. Macmillan & Co., Cambridge and London ;
Messrs. A. & C. Black, and Messrs. Douglas and Foulis,
Edinburgh ;
and Messrs. A. Thom & Co., Limited, Dublin.

CONTENTS.

	Page
CALENDARS OF STATE PAPERS, &c.	-
CHRONICLES AND MEMORIALS OF GREAT BRITAIN AND IRELAND DURING THE MIDDLE AGES	9
PUBLICATIONS OF THE RECORD COMMISSIONERS, &c.	26
WORKS PUBLISHED IN PHOTOZINCGRAPH	29

SCOTCH RECORD PUBLICATIONS	31
IRISH RECORD PUBLICATIONS	32

ENGLAND.

CALENDARS OF STATE PAPERS, &c.

[IMPERIAL 8vo., cloth. *Price 15s. each Volume or Part.*]

As far back as the year 1800, a Committee of the House of Commons recommended that Indexes and Calendars should be made to the Public Records, and thirty-six years afterwards another Committee of the House of Commons reiterated that recommendation in more forcible words; but it was not until the incorporation of the State Paper Office with the Public Record Office that the Master of the Rolls found himself in a position to take the necessary steps for carrying out the wishes of the House of Commons.

On 7 December 1855, he stated to the Lords of the Treasury that although "the Records, State Papers, and Documents in his charge constitute the most complete and perfect series of their kind in the civilized world," and although "they are of the greatest value in a historical and constitutional point of view," yet they are comparatively useless to the public, from the want of proper "Calendars and Indexes." Acting upon the recommendations of the Committees of the House of Commons above referred to, he suggested to the Lords of the Treasury that to effect the object he had in view it would be necessary for him to employ a few Persons fully qualified to perform the work which he contemplated.

Their Lordships assented to the necessity of having Calendars prepared and printed, and empowered the Master of the Rolls to take such steps as might be necessary for this purpose.

The following Works have been already published under the direction of the Master of the Rolls:—

CALENDARIUM GENEALOGICUM; for the Reigns of Henry III. and Edward I.
Edited by CHARLES ROBERTS, Esq., Secretary of the Public Record Office.
2 Vols. 1865.

This is a work of great value for elucidating the early history of our nobility and landed gentry.

CALENDAR OF STATE PAPERS, DOMESTIC SERIES, OF THE REIGNS OF EDWARD VI., MARY, ELIZABETH, and JAMES I., preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* ROBERT LEMON, Esq., F.S.A. (Vols. I. and II.), and by MARY ANNE EVERETT GREEN, (Vols. III.—XII.). 1856–1872.

Vol. I.—1547–1580.

Vol. II.—1581–1590.

Vol. III.—1591–1594.

Vol. IV.—1595–1597.

Vol. V.—1598–1601.

Vol. VI.—1601–1603, with
Addenda, 1547–1565.

Vol. VII.—Addenda, 1566–1579.

Vol. VIII.—1603–1610.

Vol. IX.—1611–1618.

Vol. X.—1619–1623.

Vol. XI.—1623–1625, with Addenda,
1603–1625.

Vol. XII.—Addenda, 1580–1625

These Calendars render accessible to investigation a large and important mass of historical materials. The Northern Rebellion of 1566–67; the plots of the Catholic fugitives in the Low Countries; numerous designs against Queen Elizabeth and in favour of a Catholic succession; the Gunpowder-plot; the rise and fall of Somerset; the Overbury murder; the disgrace of Sir Edward

Coke; the rise of the Duke of Buckingham, &c.; and numerous other subjects few of which have been previously known.

CALENDAR OF STATE PAPERS, DOMESTIC SERIES, OF THE REIGN OF CHARLES I., preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by JOHN BRUCE, Esq., F.S.A., (Vols. I.-XII.); by JOHN BRUCE, Esq., F.S.A., and WILLIAM DOUGLAS HAMILTON, Esq., F.S.A., (Vol. XIII.); and by WILLIAM DOUGLAS HAMILTON, Esq., F.S.A., (Vols. XIV.-XVII.) 1858-1882.*

Vol. I.—1625-1626.	Vol. X.—1636-1637.
Vol. II.—1627-1628.	Vol. XI.—1637.
Vol. III.—1628-1629.	Vol. XII.—1637-1638.
Vol. IV.—1629-1631.	Vol. XIII.—1638-1639.
Vol. V.—1631-1633.	Vol. XIV.—1639.
Vol. VI.—1633-1634.	Vol. XV.—1639-1640.
Vol. VII.—1634-1635.	Vol. XVI.—1640.
Vol. VIII.—1635.	Vol. XVII.—1640-41.
Vol. IX.—1635-1636.	

This Calendar presents notices of a large number of original documents of great value to all inquirers relative to the history of the period to which it refers, many hitherto unknown.

CALENDAR OF STATE PAPERS, DOMESTIC SERIES, DURING THE COMMONWEALTH, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by MARY ANNE EVERETT GREEN. 1875-1884.*

Vol. I.—1649-1649.	Vol. VII.—1654.
Vol. II.—1650.	Vol. VIII.—1655.
Vol. III.—1651.	Vol. IX.—1655-1656.
Vol. IV.—1651-1652.	Vol. X.—1656-1657.
Vol. V.—1652-1653.	Vol. XI.—1657-1658.
Vol. VI.—1653-1654.	

This Calendar is in continuation of those during the reigns from Edward VI. to Charles I., and contains a mass of new information.

CALENDAR OF STATE PAPERS, DOMESTIC SERIES, OF THE REIGN OF CHARLES II., preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by MARY ANNE EVERETT GREEN. 1860-1866.*

Vol. I.—1660-1661.	Vol. V.—1665-1666.
Vol. II.—1661-1662.	Vol. VI.—1666-1667.
Vol. III.—1663-1664.	Vol. VII.—1667.
Vol. IV.—1664-1665.	

Seven volumes of this Calendar, between 1660 and 1667, have been published.

CALENDAR OF HOME OFFICE PAPERS OF THE REIGN OF GEORGE III., preserved in Her Majesty's Public Record Office. Vols. I. and II. *Edited by JOSEPH REDINGTON, Esq. 1878-1879.* Vol. III. *Edited by RICHARD ARTHUR ROBERTS, Esq., Barrister-at-Law. 1881.*

Vol. I.—1760 (25 Oct.)-1765.	Vol. III.—1770-1772.
Vol. II.—1766-1769.	

These are the first three volumes of the modern series of Domestic Papers, commencing with the accession of George III.

CALENDAR OF STATE PAPERS relating to SCOTLAND, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by MARKHAM JOHN THORPE, Esq., of St. Edmund Hall, Oxford. 1858.*

- Vol. I., the Scottish Series, of the Reigns of Henry VIII., Edward VI., Mary, and Elizabeth, 1509-1589.
 Vol. II., the Scottish Series, of the Reign of Elizabeth, 1589-1603; an Appendix to the Scottish Series, 1543-1592; and the State Papers relating to Mary Queen of Scots.

These volumes relate to Scotland, between 1509 and 1603. In the second volume are Papers relating to Mary Queen of Scots during her Detention in England, 1568-1587.

CALENDAR OF DOCUMENTS relating to IRELAND, in Her Majesty's Public Record Office, London. *Edited by* HENRY SAVAGE SWEETMAN, Esq., B.A., Trinity College, Dublin, Barrister-at-Law (Ireland). 1875-1881.

Vol. I.—1171-1251.

Vol. III.—1285-1292.

Vol. II.—1252-1284.

Vol. IV.—1293-1301.

These volumes contain a Calendar of documents relating to Ireland to be continued to the end of the reign of Henry VII.

CALENDAR OF STATE PAPERS relating to IRELAND, OF THE REIGNS OF HENRY VIII., EDWARD VI., MARY, AND ELIZABETH, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* HANS CLAUDE HAMILTON, Esq., F.S.A. 1860-1877.

Vol. I.—1509-1573.

Vol. III.—1586-1588.

Vol. II.—1574-1585.

The above have been published under the editorship of Mr. H. C. Hamilton.

CALENDAR OF STATE PAPERS relating to IRELAND, OF THE REIGN OF JAMES I., preserved in Her Majesty's Public Record Office, and elsewhere. *Edited by* the Rev. C. W. RUSSELL, D.D., and JOHN P. PRENDERGAST, Esq., Barrister-at-Law. 1872-1880.

Vol. I.—1603-1606.

Vol. IV.—1611-1614.

Vol. II.—1606-1608.

Vol. V.—1615-1625.

Vol. III.—1608-1610.

This series is in continuation of the Irish State Papers commencing with the reign of Henry VIII.; but, for the reign of James I., the Papers are not confined to those in the Public Record Office, London.

CALENDAR OF STATE PAPERS, COLONIAL SERIES, preserved in Her Majesty's Public Record Office, and elsewhere. *Edited by* W. NOEL SAINSBURY, Esq. 1860-1884.

Vol. I.—America and West Indies, 1574-1660.

Vol. II.—East Indies, China, and Japan, 1513-1616.

Vol. III.—East Indies, China, and Japan, 1617-1621.

Vol. IV.—East Indies, China, and Japan, 1622-1624.

Vol. V.—America and West Indies, 1661-1668.

Vol. VI.—East Indies, 1625-1629.

These volumes include an analysis of early Colonial Papers in the Public Record Office, the India Office, and the British Museum.

CALENDAR OF LETTERS AND PAPERS, FOREIGN AND DOMESTIC, OF THE REIGN OF HENRY VIII., preserved in Her Majesty's Public Record Office, the British Museum, &c. *Edited by* J. S. BREWER, M.A., Professor of English Literature, King's College, London (Vols. I.-IV.); and *by* JAMES GAIRDNER, Esq., (Vols. V., VI., VII., and VIII.) 1862-1885.

Vol. I.—1509-1514.

Vol. IV., Part 2.—1526-1528.

Vol. II. (in Two Parts)—1515-1518.

Vol. IV., Part 3.—1529-1530.

Vol. V.—1531-1532.

Vol. III. (in Two Parts)—1519-1523.

Vol. VI.—1533.

Vol. VII.—1534.

Vol. IV.—Introduction.

Vol. VIII.—1535, to July.

Vol. IV., Part 1.—1524-1526.

These volumes contain summaries of all State Papers and Correspondence relating to the reign of Henry VIII., in the Public Record Office, of those formerly in the State Paper Office, in the British Museum, the Libraries of Oxford and Cambridge, and other Public Libraries; and of all letters that have appeared in print in the works of Burnet, Strype, and others. Whatever authentic original material exists in England relative to the religious, political, parliamentary, or social history of the country during the reign of Henry VIII., whether despatches of ambassadors, or proceedings of the army, navy, treasury, or ordnance, or records of Parliament, appointments of officers, grants from the Crown, &c., will be found calendared in these volumes.

CALENDAR OF STATE PAPERS, FOREIGN SERIES, OF THE REIGN OF EDWARD VI., preserved in Her Majesty's Public Record Office. 1547-1553. *Edited by* W. B. TURNBULL, Esq., of Lincoln's Inn Barrister-at-Law, &c. 1861.

CALENDAR OF STATE PAPERS, FOREIGN SERIES, OF THE REIGN OF MARY, preserved in Her Majesty's Public Record Office. 1553-1558. Edited by W. B. TURNBULL, Esq., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law, &c. 1861.

The two preceding volumes exhibit the negotiations of the English ambassadors with the courts of the Emperor Charles V. of Germany, of Henry II. of France, and of Philip II. of Spain. The affairs of several of the minor continental states also find various incidental illustrations of much interest. The Papers descriptive of the circumstances which attended the loss of Calais merit a special notice: while the progress of the wars in the north of France, into which England was dragged by her union with Spain, is narrated at some length. These volumes treat only of the relations of England with foreign powers.

CALENDAR OF STATE PAPERS, FOREIGN SERIES, OF THE REIGN OF ELIZABETH, preserved in Her Majesty's Public Record Office, &c. Edited by the Rev. JOSEPH STEVENSON, M.A., of University College, Durham, (Vols. I.-VII.), and ALLAN JAMES CROSBY, Esq., M.A., Barrister-at-Law, (Vols. VIII.-XI.) 1863-1880.

Vol. I.—1558-1559.
Vol. II.—1559-1560.
Vol. III.—1560-1561.
Vol. IV.—1561-1562.
Vol. V.—1562.
Vol. VI.—1563.

Vol. VII.—1564-1565.
Vol. VIII.—1566-1568.
Vol. IX.—1569-1571.
Vol. X.—1572-1574.
Vol. XI.—1575-1577.

These volumes contain a Calendar of the Foreign Correspondence during the early portion of the reign of Elizabeth. They illustrate not only the external but also the domestic affairs of Foreign Countries during that period.

CALENDAR OF TREASURY PAPERS, preserved in Her Majesty's Public Record Office. Edited by JOSEPH REDINGTON, Esq. 1868-1883.

Vol. I.—1557-1696.
Vol. II.—1697-1702.
Vol. III.—1702-1707.

Vol. IV.—1708-1714.
Vol. V.—1714-1719.

The above Papers connected with the affairs of the Treasury comprise petitions, reports, and other documents relating to services rendered to the State, grants of money and pensions, appointments to offices, remissions of fines and duties, &c. They illustrate civil and military events, finance, the administration in Ireland and the Colonies, &c., and afford information nowhere else recorded.

CALENDAR OF THE CAREW PAPERS, preserved in the Lambeth Library. Edited by J. S. BREWER, M.A., Professor of English Literature, King's College, London; and WILLIAM BULLEN, Esq. 1867-1873.

Vol. I.—1515-1574.
Vol. II.—1575-1588.
Vol. III.—1589-1600.
Vol. IV.—1601-1603.

Vol. V.—Book of Howth; Miscellaneous.
Vol. VI.—1603-1624.

The Carew Papers relating to Ireland, in the Lambeth Library, are unique, and of great importance to all students of Irish history.

CALENDAR OF LETTERS, DESPATCHES, AND STATE PAPERS, relating to the Negotiations between England and Spain, preserved in the Archives at Simancas, and elsewhere. Edited by G. A. BERGENROTH. 1862-1868.

Vol. I.—Hen. VII.—1485-1509.
Vol. II.—Hen. VIII.—1509-1525.
Supplement to Vol. I. and Vol. II.

Mr. Bergenroth was engaged in compiling a Calendar of the Papers relating to England preserved in the archives of Simancas in Spain, and the corresponding portion removed from Simancas to Paris. Mr. Bergenroth also visited Madrid, and examined the Papers there, bearing on the reign of Henry VIII. The first volume contains the Spanish Papers of the reign of Henry VII.; the second volume, those of the first portion of the reign of Henry VIII. The Supplement contains new information relating to the private life of Queen Katharine of England; and to the projected marriage of Henry VII. with Queen Juana: widow of King Philip of Castile and mother of the Emperor Charles V.

CALENDAR OF LETTERS, DESPATCHES, AND STATE PAPERS, relating to the Negotiations between England and Spain, preserved in the Archives at Simancas, and elsewhere. *Edited by* DON PASCUAL DE GAYANGOS. 1873-1883.

Vol. III., Part 1.—Hen. VIII.—1525-1526.

Vol. III., Part 2.—Hen. VIII.—1527-1529.

Vol. IV., Part 1.—Hen. VIII.—1529-1530.

Vol. IV., Part 2.—Hen. VIII.—1531-1533.

Vol. IV., Part 2.—*continued*.—Hen. VIII.—1531-1533.

Upon the death of Mr. Bergenroth, Don Pascual de Gayangos was appointed to continue the Calendar of the Spanish State Papers. He has pursued a similar plan to that of his predecessor, but has been able to add much valuable matter from Brussels and Vienna, with which Mr. Bergenroth was unacquainted.

CALENDAR OF STATE PAPERS AND MANUSCRIPTS, relating to **ENGLISH AFFAIRS**, preserved in the Archives of Venice, &c. *Edited by* RAWDON BROWN, Esq. 1864-1884.

Vol. I.—1202-1509.

Vol. II.—1509-1519.

Vol. III.—1520-1526.

Vol. IV.—1527-1533.

Vol. V.—1534-1554.

Vol. VI., Part I.—1555-1556.

Vol. VI., Part II.—1556-1557.

Vol. VI., Part III.—1557-1558.

Mr. Rawdon Brown's researches have brought to light a number of valuable documents relating to various periods of English history; his contributions to historical literature are of the most interesting and important character.

SYLLABUS, IN ENGLISH, OF RYMER'S FÆDERA. *By* Sir THOMAS DUFFUS HARDY, D.C.L., Deputy Keeper of the Public Records. Vol. I.—Will. I.—Edw. III. 1066-1377. Vol. II.—Ric. II.—Chas. II. 1377-1654. Vol. III., Appendix and Index. 1869-1935.

The "Fædera," or "Rymer's Fædera," is a collection of miscellaneous documents illustrative of the History of Great Britain and Ireland, from the Norman Conquest to the reign of Charles II. Several editions of the "Fædera" have been published, and the present Syllabus was undertaken to make the contents of this great National Work more generally known.

REPORT OF THE DEPUTY KEEPER OF THE PUBLIC RECORDS AND THE REV. J. S. BREWER TO THE MASTER OF THE ROLLS, upon the Carte and Carew Papers in the Bodleian and Lambeth Libraries. 1864. *Price* 2s. 6d.

REPORT OF THE DEPUTY KEEPER OF THE PUBLIC RECORDS TO THE MASTER OF THE ROLLS, upon the Documents in the Archives and Public Libraries of Venice. 1866. *Price* 2s. 6d.

In the Press.

- CALENDAR OF STATE PAPERS relating to IRELAND, OF THE REIGN OF ELIZABETH, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* HANS CLAUDE HAMILTON, Esq., F.S.A. Vol. IV.—1588-1590.
- CALENDAR OF DOCUMENTS relating to IRELAND, preserved in Her Majesty's Public Record Office, London. Vol. V.—1302-1307. *Edited by* HENRY SAVAGE SWEETMAN, Esq., B.A., Trinity College, Dublin, Barrister-at-Law (Ireland); *continued by* GUSTAVUS FREDERICK HANDCOCK, Esq.
- CALENDAR OF STATE PAPERS, DOMESTIC SERIES, OF THE REIGN OF CHARLES I., preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* WILLIAM DOUGLAS HAMILTON, Esq., F.S.A. Vol. XVIII.—1641-1643.
- CALENDAR OF LETTERS, DESPATCHES, AND STATE PAPERS, relating to the Negotiations between England and Spain, preserved in the Archives at Simancas, and elsewhere. *Edited by* DON PASCUAL DE GAYANGOS. Vol. V., Part I.—1534-1536.
- CALENDAR OF STATE PAPERS, DOMESTIC SERIES, DURING THE COMMONWEALTH, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* MARY ANNE EVERETT GREEN Vol. XII.—1658-1659.
- CALENDAR OF LETTERS AND PAPERS, FOREIGN AND DOMESTIC, OF THE REIGN OF HENRY VIII., preserved in Her Majesty's Public Record Office, the British Museum, &c. *Edited by* JAMES GAIRDNER, Esq. Vol. IX.—1535, Aug. to Dec.
- CALENDAR OF STATE PAPERS AND MANUSCRIPTS, relating to ENGLISH AFFAIRS, preserved in the Archives of Venice, &c. Vol. VII.—1559, &c.

In Progress.

- CALENDAR OF STATE PAPERS, COLONIAL SERIES, preserved in Her Majesty's Public Record Office, and elsewhere. *Edited by* W. NOEL SAINSBURY, Esq. Vol. VII.—America and West Indies, 1669, &c. Vol. VIII.—East Indies, 1630, &c.
- CALENDAR OF STATE PAPERS, FOREIGN SERIES, OF THE REIGN OF ELIZABETH, preserved in Her Majesty's Public Record Office. Vol. XII.—1577.
- CALENDAR OF TREASURY PAPERS, preserved in Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* JOSEPH REDINGTON, Esq. Vol. VI.—1720, &c.

THE CHRONICLES AND MEMORIALS OF GREAT BRITAIN AND IRELAND DURING THE MIDDLE AGES.

[ROYAL 8vo. half-bound. *Price* 10s. each Volume or Part.]

On 25 July 1822, the House of Commons presented an address to the Crown, stating that the editions of the works of our ancient historians were inconvenient and defective; that many of their writings still remained in manuscript, and, in some cases, in a single copy only. They added, "that an uniform and convenient edition of the whole, published under His Majesty's royal sanction, would be an undertaking honourable to His Majesty's reign, and conducive to the advancement of historical and constitutional knowledge; that the House therefore humbly besought His Majesty, that He would be graciously pleased to give such directions as His Majesty, in His wisdom, might think fit, for the publication of a complete edition of the ancient historians of this realm, and assured His Majesty that whatever expense might be necessary for this purpose would be made good."

The Master of the Rolls, being very desirous that effect should be given to the resolution of the House of Commons, submitted to Her Majesty's Treasury in 1857 a plan for the publication of the ancient chronicles and memorials of the United Kingdom, and it was adopted accordingly. In selecting these works, it was considered right, in the first instance, to give preference to those of which the manuscripts were unique, or the materials of which would help to fill up blanks in English history for which no satisfactory and authentic information hitherto existed in any accessible form. One great object the Master of the Rolls had in view was to form a *corpus historicum* within reasonable limits, and which should be as complete as possible. In a subject of so vast a range, it was important that the historical student should be able to select such volumes as conformed with his own peculiar tastes and studies, and not be put to the expense of purchasing the whole collection; an inconvenience inseparable from any other plan than that which has been in this instance adopted.

Of the Chronicles and Memorials, the following volumes have been published. They embrace the period from the earliest time of British history down to the end of the reign of Henry VII.

1. THE CHRONICLE OF ENGLAND, by JOHN CAPGRAVE. *Edited by* the Rev. F. C. HINGESTON, M.A., of Exeter College, Oxford. 1858.

Capgrave was prior of Lynn, in Norfolk, and provincial of the order of the Friars Hermits of England shortly before the year 1464. His Chronicle extends from the creation of the world to the year 1417. As a record of the language spoken in Norfolk (being written in English), it is of considerable value.

2. CHRONICON MONASTERII DE ABINGDON. Vols. I. and II. *Edited by* the Rev. JOSEPH STEVENSON, M.A., of University College, Durham, and Vicar of Leighton Buzzard. 1858.

This Chronicle traces the history of the great Benedictine monastery of Abingdon in Berkshire, from its foundation by King Ina of Wessex, to the reign of Richard I., shortly after which period the present narrative was drawn up by an inmate of the establishment. The author had access to the title-deeds of the house; and incorporates into his history various charters of the Saxon kings, of great importance as illustrating not only the history of the locality but that of the kingdom. The work is printed for the first time.

3. **LIVES OF EDWARD THE CONFESSOR.** I.—*La Estoire de Saint Aedward le Rei.* II.—*Vita Beati Edvardi Regis et Confessoris.* III.—*Vita Æduuardi Regis qui apud Westmonasterium requiescit.* Edited by HENRY RICHARDS LUARD, M.A., Fellow and Assistant Tutor of Trinity College, Cambridge. 1858.

The first is a poem in Norman French, containing 4,686 lines, addressed to Alianor, Queen of Henry III., probably written in 1245, on the restoration of the church of Westminster. Nothing is known of the author. The second is an anonymous poem, containing 536 lines, written between 1440 and 1450, by command of Henry VI., to whom it is dedicated. It does not throw any new light on the reign of Edward the Confessor, but is valuable as a specimen of the Latin poetry of the time. The third, also by an anonymous author, was apparently written for Queen Edith, between 1066 and 1074, during the pressure of the suffering brought on the Saxons by the Norman conquest. It notices many facts not found in other writers, and some which differ considerably from the usual accounts.

4. **MONUMENTA FRANCISCANA.** Vol. I.—*Thomas de Eccleston de Adventu Fratrum Minorum in Angliam. Adæ de Marisco Epistolæ. Registrum Fratrum Minorum Londoniæ.* Edited by J. S. BREWER, M.A., Professor of English Literature, King's College, London. Vol. II.—*De Adventu Minorum; re-edited, with additions. Chronicle of the Grey Friars. The ancient English version of the Rule of St. Francis. Abbreviatum Statutorum, 1451, &c.* Edited by RICHARD HOWLETT, Esq., of the Middle Temple, Barrister-at-Law. 1858, 1882.

The first volume contains original materials for the history of the settlement of the order of Saint Francis in England, the letters of Adam de Marisco, and other papers connected with the foundation and diffusion of this great body. It was the aim of the editor to collect whatever historical information could be found in this country, towards illustrating a period of the national history for which only scanty materials exist. None of these have been before printed. The second volume contains materials found, since the first volume was published, among the MSS. of Sir Charles Isham, and in various libraries.

5. **FASCIICULI ZIZANIORUM MAGISTRI JOHANNIS WYCLIF CUM TRITICO.** Ascribed to THOMAS NETTER, of WALDEN, Provincial of the Carmelite Order in England, and Confessor to King Henry the Fifth. Edited by the Rev. W. W. SHIRLEY, M.A., Tutor and late Fellow of Wadham College, Oxford. 1858.

This work derives its principal value from being the only contemporaneous account of the rise of the Lollards. When written, the disputes of the schoolmen had been extended to the field of theology, and they appear both in the writings of Wycliff and in those of his adversaries. Wycliff's little bundles of tares are not less metaphysical than theological, and the conflict between Nominalists and Realists rages side by side with the conflict between the different interpreters of Scripture. The work gives a good idea of the controversies at the end of the 14th and the beginning of the 15th centuries.

6. **THE BUIK OF THE CRONICLIS OF SCOTLAND; or, A Metrical Version of the History of Hector Boece;** by WILLIAM STEWART. Vols. I., II., and III. Edited by W. B. TURNBULL, Esq., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law, 1858.

This is a metrical translation of a Latin Prose Chronicle, written in the first half of the 16th century. The narrative begins with the earliest legends and ends with the death of James I. of Scotland, and the "evil ending of the traitors that slew him." Strict accuracy of statement is not to be looked for; but the stories of the colonization of Spain, Ireland, and Scotland are interesting if not true; and the chronicle reflects the manners, sentiments, and character of the age in which it was composed. The peculiarities of the Scottish dialect are well illustrated in this version, and the student of language will find ample materials for comparison with the English dialects of the same period, and with modern lowland Scotch.

7. **JOHANNIS CAPGRAVE LIBER DE ILLUSTRIBUS HENRICIS.** *Edited by the Rev. F. C. HINGESTON, M.A., of Exeter College, Oxford. 1858.*

This work is dedicated to Henry VI. of England, who appears to have been, in the author's estimation, the greatest of all the Henries. It is divided into three parts, each having a separate dedication. The first part relates only to the history of the Empire, from the election of Henry I., the Fowler, to the end of the reign of the Emperor Henry VI. The second part is devoted to English history, from the accession of Henry I. in 1100, to 1446, which was the twenty-fourth year of the reign of Henry VI. The third part contains the lives of illustrious men who have borne the name of Henry in various parts of the world. Capgrave was born in 1393, in the reign of Richard II., and lived during the Wars of the Roses, for which period his work is of some value.

8. **HISTORIA MONASTERII S. AUGUSTINI CANTUARIENSIS,** by **THOMAS OF ELMHAM**, formerly Monk and Treasurer of that Foundation. *Edited by CHARLES HARDWICK, M.A., Fellow of St. Catharine's Hall, and Christian Advocate in the University of Cambridge. 1858.*

This history extends from the arrival of St. Augustine in Kent until 1191. Prefixed is a chronology as far as 1418, which shows in outline what was to have been the character of the work when completed. The only copy known is in the possession of Trinity Hall, Cambridge. The author was connected with Norfolk, and most probably with Elmham, whence he derived his name.

9. **EULOGIUM (HISTORIARUM SIVE TEMPORIS) : CRONICON ab Orbe condito usque ad Annum Domini 1366 ; a Monacho quodam Malmesbiriensi exaratum.** Vols. I., II., and III. *Edited by F. S. HAYDON, Esq., B.A. 1858-1863.*

This is a Latin Chronicle extending from the Creation to the latter part of the reign of Edward III., and written by a monk of the Abbey of Malmesbury, in Wiltshire, about the year 1367. A continuation, carrying the history of England down to the year 1413, was added in the former half of the fifteenth century by an author whose name is not known. The original Chronicle is divided into five books, and contains a history of the world generally, but more especially of England to the year 1366. The continuation extends the history down to the coronation of Henry V. The Eulogium itself is chiefly valuable as containing a history, by a contemporary, of the period between 1356 and 1366. The notices of events appear to have been written very soon after their occurrence. Among other interesting matter, the Chronicle contains a diary of the Poitiers campaign, evidently furnished by some person who accompanied the army of the Black Prince. The continuation of the Chronicle is also the work of a contemporary, and gives a very interesting account of the reigns of Richard II. and Henry IV. It is believed to be the earliest authority for the statement that the latter monarch died in the Jerusalem Chamber at Westminster.

10. **MEMORIALS OF HENRY THE SEVENTH : Bernardi Andreæ Tholosatis Vita Regis Henrici Septimi; necnon alia quædam ad eundem Regem spectantia.** *Edited by JAMES GAIRDNER, Esq. 1858.*

The contents of this volume are—(1) a life of Henry VII., by his poet laureate and historiographer, Bernard André, of Toulouse, with some compositions in verse, of which he is supposed to have been the author; (2) the journals of Roger Machado during certain embassies on which he was sent by Henry VII. to Spain and Brittany, the first of which had reference to the marriage of the King's son, Arthur, with Catharine of Arragon; (3) two curious reports by envoys sent to Spain in the year 1505 touching the succession to the Crown of Castile, and a project of marriage between Henry VII. and the Queen of Naples; and (4) an account of Philip of Castile's reception in England in 1506. Other documents of interest in connexion with the period are given in an appendix.

11. **MEMORIALS OF HENRY THE FIFTH. I.—Vita Henrici Quinti, Roberto Redmanno auctore. II.—Versus Rhythmici in laudem Regis Henrici Quinti. III.—Elmhami Liber Metricus de Henrico V.** *Edited by CHARLES A. COLE, Esq. 1858.*

This volume contains three treatises which more or less illustrate the history of the reign of Henry V., viz.: A Life by Robert Redman; a Metrical Chronicle by Thomas Elmham, prior of Lenton, a contemporary author; Versus Rhythmici,

written apparently by a monk of Westminster Abbey, who was also a contemporary of Henry V. These works are printed for the first time.

12. **MUNIMENTA GILDHALLÆ LONDONIENSIS; Liber Albus, Liber Custumarum, et Liber Horn**, in archivis Gildhallæ asservati. Vol. I., Liber Albus. Vol. II. (in Two Parts), Liber Custumarum. Vol. III., Translation of the Anglo-Norman Passages in Liber Albus, Glossaries, Appendices, and Index. *Edited by* HENRY THOMAS RILEY, Esq., M.A., Barrister-at-Law. 1859-1862.

The manuscript of the *Liber Albus*, compiled by John Carpenter, Common Clerk of the City of London in the year 1419, a large folio volume, is preserved in the Record Room of the City of London. It gives an account of the laws, regulations, and institutions of that City in the 12th, 13th, 14th, and early part of the 15th centuries. The *Liber Custumarum* was compiled probably by various hands in the early part of the 14th century during the reign of Edward II. The manuscript, a folio volume, is also preserved in the Record Room of the City of London, though some portion in its original state, borrowed from the City in the reign of Queen Elizabeth and never returned, forms part of the Cottonian MS. Claudius D. II. in the British Museum. It also gives an account of the laws, regulations, and institutions of the City of London in the 12th, 13th, and early part of the 14th centuries.

13. **CHRONICA JOHANNIS DE OXENEDES**. *Edited by* Sir HENRY ELLIS, K.H. 1859.

Although this Chronicle tells of the arrival of Hengist and Horsa in England in 449, yet it substantially begins with the reign of King Alfred, and comes down to 1292, where it ends abruptly. The history is particularly valuable for notices of events in the eastern portions of the kingdom, not to be elsewhere obtained. Some curious facts are mentioned relative to the floods in that part of England, which are confirmed in the Friesland Chronicle of Anthony Heinrich, pastor of the Island of Mohr.

14. **A COLLECTION OF POLITICAL POEMS AND SONGS RELATING TO ENGLISH HISTORY, FROM THE ACCESSION OF EDWARD III. TO THE REIGN OF HENRY VIII.** Vols. I. and II. *Edited by* THOMAS WRIGHT, Esq., M.A. 1859-1861.

These Poems are perhaps the most interesting of all the historical writings of the period, though they cannot be relied on for accuracy of statement. They are various in character; some are upon religious subjects, some may be called satires, and some give no more than a court scandal; but as a whole they present a very fair picture of society, and of the relations of the different classes to one another. The period comprised is in itself interesting, and brings us through the decline of the feudal system, to the beginning of our modern history. The songs in old English are of considerable value to the philologist.

15. **THE "OPUS TERTIUM," "OPUS MINUS," &c., of ROGER BACON.** *Edited by* J. S. BREWER, M.A., Professor of English Literature, King's College, London. 1859.

This is the celebrated treatise—never before printed—so frequently referred to by the great philosopher in his works. It contains the fullest details we possess of the life and labours of Roger Bacon: also a fragment by the same author, supposed to be unique, the "*Compendium Studii Theologiae*."

16. **BARTHOLOMÆI DE COTTON, MONACHI NORWICKENSIS, HISTORIA ANGLICANA; 449-1298: necnon ejusdem Liber de Archiepiscopis et Episcopis Angliæ.** *Edited by* HENRY RICHARDS LUARD, M.A., Fellow and Assistant Tutor of Trinity College, Cambridge. 1859.

The author, a monk of Norwich, has here given us a Chronicle of England from the arrival of the Saxons in 449 to the year 1298, in or about which year it appears that he died. The latter portion of this history (the whole of the reign of Edward I. more especially) is of great value, as the writer was contemporary with the events which he records. An Appendix contains several illustrative documents connected with the previous narrative.

17. **BRUT Y TYWYSOGION; or, The Chronicle of the Princes of Wales.** *Edited by* the Rev. JOHN WILLIAMS AB ITHEL, M.A. 1860.

This work, also known as "*The Chronicle of the Princes of Wales*," has been attributed to Caradoc of Llancarvan, who flourished about the middle of

the twelfth century. It is written in the ancient Welsh language, begins with the abdication and death of Caedwala at Rome, in the year 681, and continues the history down to the subjugation of Wales by Edward I., about the year 1282.

18. **A COLLECTION OF ROYAL AND HISTORICAL LETTERS DURING THE REIGN OF HENRY IV. 1399-1404.** Edited by the Rev. F. C. HINGESTON, M.A., of Exeter College, Oxford. 1860.

This volume, like all the others in the series containing a miscellaneous selection of letters, is valuable on account of the light it throws upon biographical history, and the familiar view it presents of characters, manners, and events. The period requires much elucidation; to which it will materially contribute.

19. **THE REPRESSOR OF OVER MUCH BLAMING OF THE CLERGY.** By REGINALD PECKOCK, sometime Bishop of Chichester. Vols. I. and II. Edited by CHURCHILL BABINGTON, B.D., Fellow of St. John's College, Cambridge. 1860.

The "Repressor" may be considered the earliest piece of good theological disquisition of which our English prose literature can boast. The author was born about the end of the fourteenth century, consecrated Bishop of St. Asaph in the year 1444, and translated to the see of Chichester in 1450. While Bishop of St. Asaph, he zealously defended his brother prelates from the attacks of those who censured the bishops for their neglect of duty. He maintained that it was no part of a bishop's functions to appear in the pulpit, and that his time might be more profitably spent, and his dignity better maintained, in the performance of works of a higher character. Among those who thought differently were the Lollards, and against their general doctrines the "Repressor" is directed. Peckock took up a position midway between that of the Roman Church and that of the modern Anglican Church; but his work is interesting chiefly because it gives a full account of the views of the Lollards and of the arguments by which they were supported, and because it assists us to ascertain the state of feeling which ultimately led to the Reformation. Apart from religious matters, the light thrown upon contemporaneous history is very small, but the "Repressor" has great value for the philologist, as it tells us what were the characteristics of the language in use among the cultivated Englishmen of the fifteenth century. Peckock, though an opponent of the Lollards, showed a certain spirit of toleration, for which he received, towards the end of his life, the usual mediæval reward—persecution.

20. **ANNALES CAMBRIÆ.** Edited by the Rev. JOHN WILLIAMS AB ITHEL, M.A. 1860.

These annals, which are in Latin, commence in 447, and come down to 1288. The earlier portion appears to be taken from an Irish Chronicle, used by Tigernach, and by the compiler of the Annals of Ulster. During its first century it contains scarcely anything relating to Britain, the earliest direct concurrence with English history is relative to the mission of Augustine. Its notices throughout, though brief, are valuable. The annals were probably written at St. Davids, by Blegewryd, Archdeacon of Llandaff, the most learned man in his day in all Cymru.

21. **THE WORKS OF GERALDUS CAMBRENSIS.** Vols. I., II., III., and IV. Edited by J. S. BREWER, M.A., Professor of English Literature, King's College, London. Vols. V., VI., and VII. Edited by the Rev. JAMES F. DIMOCK, M.A., Rector of Barnburgh, Yorkshire. 1861-1877.

These volumes contain the historical works of Gerald du Barry, who lived in the reigns of Henry II., Richard I., and John, and attempted to re-establish the independence of Wales by restoring the see of St. Davids to its ancient primacy. His works are of a very miscellaneous nature, both in prose and verse, and are remarkable chiefly for the racy and original anecdotes which they contain relating to contemporaries. He is the only Welsh writer of any importance who has contributed so much to the mediæval literature of this country, or assumed, in consequence of his nationality, so free and independent a tone. His frequent travels in Italy, in France, in Ireland, and in Wales, gave him opportunities for observation which did not generally fall to the lot of mediæval writers in the twelfth and thirteenth centuries, and of these observations Geraldus has made due use. Only extracts from these treatises have been printed before, and almost all of them are taken from unique manuscripts.

The *Topographia Hibernica* (in Vol. V.) is the result of Giraldus' two visits to Ireland. The first in 1183, the second in 1185-6, when he accompanied Prince John into that country. Curious as this treatise is, Mr. Dimock is of opinion that it ought not to be accepted as sober truthful history, for Giraldus himself states that truth was not his main object, and that he compiled the work for the purpose of sounding the praises of Henry the Second. Elsewhere, however, he declares that he had stated nothing in the *Topographia* of the truth of which he was not well assured, either by his own eyesight or by the testimony, with all diligence elicited, of the most trustworthy and authentic men in the country; that though he did not put just the same full faith in their reports as in what he had himself seen, yet, as they only related what they had themselves seen, he could not but believe such credible witnesses. A very interesting portion of this treatise is devoted to the animals of Ireland. It shows that he was a very accurate and acute observer, and his descriptions are given in a way that a scientific naturalist of the present day could hardly improve upon. The *Expugnatio Hibernica* was written about 1188 and may be regarded rather as a great epic than a sober relation of acts occurring in his own days. No one can peruse it without coming to the conclusion that it is rather a poetical fiction than a prosaic truthful history. Vol. VI. contains the *Itinerarium Cambrie* et *Descriptio Cambrie*: and Vol. VII., the lives of S. Remigius and S. Hugh.

22. **LETTERS AND PAPERS ILLUSTRATIVE OF THE WARS OF THE ENGLISH IN FRANCE DURING THE REIGN OF HENRY THE SIXTH, KING OF ENGLAND.** Vol. I., and Vol. II. (in Two Parts). *Edited by* the Rev. JOSEPH STEVENSON, M.A., of University College, Durham, and Vicar of Leighton Buzzard. 1861-1864.

These letters and papers are derived chiefly from originals or contemporary copies extant in the Bibliothèque Impériale, and the Dépôt des Archives, in Paris. They illustrate the policy adopted by John Duke of Bedford and his successors during their government of Normandy, and other provinces of France acquired by Henry V. Here may be traced, step by step, the gradual declension of the English power, until we are prepared for its final overthrow.

23. **THE ANGLO-SAXON CHRONICLE, ACCORDING TO THE SEVERAL ORIGINAL AUTHORITIES.** Vol. I., Original Texts. Vol. II., Translation. *Edited and translated by* BENJAMIN THORPE, Esq., Member of the Royal Academy of Sciences at Munich, and of the Society of Netherlandish Literature at Leyden. 1861.

This Chronicle, extending from the earliest history of Britain to 1154, is justly the boast of England; no other nation can produce any history, written in its own vernacular, at all approaching it, in antiquity, truthfulness, or extent, the historical books of the Bible alone excepted. There are at present six independent manuscripts of the Saxon Chronicle, ending in different years, and written in different parts of the country. In this edition, the text of each manuscript is printed in columns on the same page, so that the student may see at a glance the various changes which occur in orthography, whether arising from locality or age.

24. **LETTERS AND PAPERS ILLUSTRATIVE OF THE REIGNS OF RICHARD III. AND HENRY VII.** Vols. I. and II. *Edited by* JAMES GAIRDNER, Esq. 1861-1863.

The Papers are derived from MSS. in the Public Record Office, the British Museum, and other repositories. The period to which they refer is unusually destitute of chronicles and other sources of historical information, so that the light obtained from them is of special importance. The principal contents of the volumes are some diplomatic Papers of Richard III.; correspondence between Henry VII. and Ferdinand and Isabella of Spain; documents relating to Edmund de la Pole, Earl of Suffolk; and a portion of the correspondence of James IV. of Scotland.

25. **LETTERS OF BISHOP GROSSETESTE, illustrative of the Social Condition of his Time.** *Edited by* HENRY RICHARDS LUARD, M.A., Fellow and Assistant Tutor of Trinity College, Cambridge. 1861.

The Letters of Robert Grosseteste (131 in number) are here collected from various sources, and a large portion of them is printed for the first time. They range in

date from about 1210 to 1253, and relate to various matters connected not only with the political history of England during the reign of Henry III., but with its ecclesiastical condition. They refer especially to the diocese of Lincoln, of which Grosseteste was bishop.

26. **DESCRIPTIVE CATALOGUE OF MANUSCRIPTS RELATING TO THE HISTORY OF GREAT BRITAIN AND IRELAND.** Vol. I. (in Two Parts); Anterior to the Norman Invasion. Vol. II.; 1066-1200. Vol. III.; 1200-1327. By Sir THOMAS DUFFUS HARDY, D.C.L., Deputy Keeper of the Public Records. 1862-1871.

The object of this work is to publish notices of all known sources of British history, both printed and unprinted, in one continued sequence. The materials, when historical (as distinguished from biographical), are arranged under the year in which the latest event is recorded in the chronicle or history, and not under the period in which its author, real or supposed, flourished. Biographies are enumerated under the year in which the person commemorated died, and not under the year in which the life was written. This arrangement has two advantages; the materials for any given period may be seen at a glance; and if the reader knows the time when an author wrote, and the number of years that had elapsed between the date of the events and the time the writer flourished, he will generally be enabled to form a fair estimate of the comparative value of the narrative itself. A brief analysis of each work has been added when deserving it, in which original portions are distinguished from mere compilations. If possible, the sources are indicated from which compilations have been derived. A biographical sketch of the author of each piece has been added, and a brief notice of such British authors as have written on historical subjects.

27. **ROYAL AND OTHER HISTORICAL LETTERS ILLUSTRATIVE OF THE REIGN OF HENRY III.** Vol. I., 1216-1235. Vol. II., 1236-1272. *Selected and edited by* the Rev. W. W. SHIRLEY, D.D., Regius Professor in Ecclesiastical History, and Canon of Christ Church, Oxford. 1862-1866.

The letters contained in these volumes are derived chiefly from the ancient correspondence formerly in the Tower of London, and now in the Public Record Office. They illustrate the political history of England during the growth of its liberties, and throw considerable light upon the personal history of Simon de Montfort. The affairs of France form the subject of many of them, especially in regard to the province of Gascony. The entire collection consists of nearly 700 documents, the greater portion of which is printed for the first time.

28. **CHRONICA MONASTERII S. ALBANI.**—1. THOMÆ WALSHINGHAM HISTORIA ANGLICANA; Vol. I., 1272-1381: Vol. II., 1381-1422. 2. WILLELMI RISHANGER CHRONICA ET ANNALES, 1259-1307. 3. JOHANNIS DE TROKELowe ET HENRICI DE BLANEFORDE CHRONICA ET ANNALES, 1259-1296; 1307-1324; 1392-1406. 4. GESTA ABBATUM MONASTERII S. ALBANI, A THOMA WALSHINGHAM, REGNANTE RICARDO SECUNDO, EJUSDEM ECCLESIE PRÆCENTORE, COMPILATA; Vol. I., 793-1290: Vol. II., 1290-1349: Vol. III., 1349-1411. 5. JOHANNIS AMUNDESHAM, MONACHI MONASTERII S. ALBANI, UT VIDETUR, ANNALES; Vols. I. and II. 6. REGISTRA QUORUNDAM ABBATUM MONASTERII S. ALBANI, QUI SÆCULO XV^{mo} FLORUERE; Vol. I., REGISTRUM ABBATIS JOHANNIS WHETHAMSTEDE, ABBATIS MONASTERII SANCTI ALBANI, ITERUM SUSCEPTÆ; ROBERTO BLAKENEY, CAPELLANO, QUONDAM ASCRIPTUM: Vol. II., REGISTRA JOHANNIS WHETHAMSTEDE, WILLELMI ALBON, ET WILLELMI WALINGFORDE, ABBATUM MONASTERII SANCTI ALBANI, CUM APPENDICE, CONTINENTE QUASDAM EPISTOLAS, A JOHANNIS WHETHAMSTEDE CONSCRIPTAS. 7. YPODIGMA NEUSTRIÆ A THOMA WALSHINGHAM, QUONDAM MONACHO MONASTERII S. ALBANI, CONSCRIPTUM. *Edited by* HENRY THOMAS RILEY, Esq., M.A., Cambridge and Oxford; and of the Inner Temple, Barrister-at-Law. 1863-1876.

In the first two volumes is a History of England, from the death of Henry III. to the death of Henry V., by Thomas Walsingham, Precentor of St. Albans, from MS. VII. in the Arundel Collection in the College of Arms, London, a manuscript of the fifteenth century, collated with MS. 13 E. IX. in the King's Library in the British Museum, and MS. VII. in the Parker Collection of Manuscripts at Corpus Christi College, Cambridge.

In the 3rd volume is a Chronicle of English History, attributed to William Rishanger, who lived in the reign of Edward I., from the Cotton. MS. Faustina B. IX. in the British Museum, collated with MS. 14 C. VII. (fols. 219-231) in the King's Library, British Museum, and the Cotton MS. Claudius E. III., fols. 306-331: an account of transactions attending the award of the kingdom of Scotland to John Balliol, 1291-1292, from MS. Cotton. Claudius D. VI., also attributed to William Rishanger, but on no sufficient ground: a short Chronicle of English History, 1292 to 1300, by an unknown hand, from MS. Cotton. Claudius D. VI.: a short Chronicle Willelmi Rishanger Gesta Edwardi Primi, Regis Angliæ, from MS. 14 C. I. in the Royal Library, and MS. Cotton. Claudius D. VI., with *Annales Regum Angliæ*, probably by the same hand: and fragments of three Chronicles of English History, 1285 to 1307.

In the 4th volume is a Chronicle of English History, 1299 to 1296, from MS. Cotton. Claudius D. VI.: Annals of Edward II., 1307 to 1323, by John de Trokelowe, a monk of St. Albans, and a continuation of Trokelowe's Annals, 1323, 1324, by Henry de Blaneforde, both from MS. Cotton. Claudius D. VI.: a full Chronicle of English History, 1393 to 1406, from MS. VII. in the Library of Corpus Christi College, Cambridge; and an account of the Benefactors of St. Albans, written in the early part of the 15th century from MS. VI. in the same Library.

The 5th, 6th, and 7th volumes contain a history of the Abbots of St. Albans, 793 to 1411, mainly compiled by Thomas Walsingham, from MS. Cotton. Claudius E. IV., in the British Museum: with a Continuation, from the closing pages of Parker MS. VII., in the Library of Corpus Christi College, Cambridge.

The 8th and 9th volumes, in continuation of the Annals, contain a Chronicle, probably by John Amundesham, a monk of St. Albans.

The 10th and 11th volumes relate especially to the acts and proceedings of Abbots Whethamstede, Albon, and Wallingford, and may be considered as a memorial of the chief historical and domestic events during those periods.

The 12th volume contains a compendious History of England to the reign of Henry V., and of Normandy in early times, also by Thomas Walsingham, and dedicated to Henry V. The compiler has often substituted other authorities in place of those consulted in the preparation of his larger work.

29. *CHRONICON ABBATIE EYESHAMENSIS, AUCTORIBUS DOMINICO PRIORE EYESHAMLE ET THOMA DE MARLEBERGE ABBATE, A FUNDATIONE AD ANNUM 1213, UNA CUM CONTINUATIONE AD ANNUM 1418.* Edited by the Rev. W. D. MACRAY, Bodleian Library, Oxford. 1863.

The Chronicle of Evesham illustrates the history of that important monastery from its foundation by Egwin, about 690, to the year 1418. Its chief feature is an autobiography, which makes us acquainted with the inner daily life of a great abbey, such as but rarely has been recorded. Interspersed are many notices of general, personal, and local history which will be read with much interest. This work exists in a single MS., and is for the first time printed.

30. *RICARDI DE CIRENCESTRIA SPECULUM HISTORIALE DE GESTIS REGUM ANGLIÆ.* Vol. I., 447-871. Vol. II., 872-1066. Edited by JOHN E. B. MAYOR, M.A., Fellow of St. John's College, Cambridge. 1863-1869.

The compiler, Richard of Cirencester, was a monk of Westminster, 1355-1400. In 1391 he obtained a licence to make a pilgrimage to Rome. His history, in four books, extends from 447 to 1066. He announces his intention of continuing it, but there is no evidence that he completed any more. This chronicle gives many charters in favour of Westminster Abbey, and a very full account of the lives and miracles of the saints, especially of Edward the Confessor, whose reign occupies the fourth book. A treatise on the Coronation, by William of Sudbury, a monk of Westminster, fills book iii. c. 3. It was on this author that C. J. Bertram fathered his forgery, *De Situ Britanniæ*, in 1747.

31. *YEAR BOOKS OF THE REIGN OF EDWARD THE FIRST.* Years 20-21, 21-22, 30-31, 32-33, and 33-35 Edw. I.; and 11-12 Edw. III. Edited and translated by ALFRED JOHN HORWOOD, Esq., of the Middle Temple, Barrister.

at-Law. Years 12-13 Edward III. *Edited and translated by* LUKE OWEN PIKE, Esq., M.A., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law. 1863-1885.

The volumes known as the "Year Books" contain reports in Norman-French of Cases argued and decided in the Courts of Common Law. They may be considered to a great extent as the "lex non scripta" of England, held in the highest veneration by the ancient sages of the law, and received by them as the repositories of the first recorded judgments and dicta of the great legal luminaries of past ages. They are also worthy of attention on account of the historical information and the notices of public and private persons which they contain, as well as the light which they throw on ancient manners and customs.

32. *NARRATIVES OF THE EXPULSION OF THE ENGLISH FROM NORMANDY 1449-1450.*—Robertus Blondelli de Reductione Normanniæ: Le Recouvrement de Normendie, par Berry, Hérault du Roy: Conférences between the Ambassadors of France and England. *Edited, from MSS. in the Imperial Library at Paris, by the Rev. JOSEPH STEVENSON, M.A., of University College, Durham.* 1863.

This volume contains the narrative of an eye-witness who details with considerable power and minuteness the circumstances which attended the final expulsion of the English from Normandy in 1450. Commencing with the infringement of the truce by the capture of Fougères, and ending with the battle of Formigny and the embarkation of the Duke of Somerset. The period embraced is less than two years.

33. *HISTORIA ET CARTULARIUM MONASTERII S. PETRI GLOUCESTRIÆ.* Vols. I., II., and III. *Edited by* W. H. HART, Esq., F.S.A., Membre correspondant de la Société des Antiquaires de Normandie. 1863-1867.

This work consists of two parts, the History and the Cartulary of the Monastery of St. Peter, Gloucester. The history furnishes an account of the monastery from its foundation, in the year 681, to the early part of the reign of Richard II., together with a calendar of donations and benefactions. It treats principally of the affairs of the monastery, but occasionally matters of general history are introduced. Its authorship has generally been assigned to Walter Froucester, the twentieth abbot, but without any foundation.

34. *ALEXANDRI NECKAM DE NATURIS RERUM LIBRI DUO; with NECKAM'S POEM, DE LAUDIBUS DIVINÆ SAPIENTIÆ.* *Edited by* THOMAS WRIGHT, Esq., M.A. 1863.

Neckam was a man who devoted himself to science, such as it was in the twelfth century. In the "De Naturis Rerum" are to be found what may be called the rudiments of many sciences mixed up with much error and ignorance. Neckam was not thought infallible, even by his contemporaries, for Roger Bacon remarks of him, "this Alexander in many things wrote what was true and useful;" but he neither can nor ought by just title to be reckoned among authorities." Neckam, however, had sufficient independence of thought to differ from some of the schoolmen who in his time considered themselves the only judges of literature. He had his own views in morals, and in giving us a glimpse of them, as well as of his other opinions, he throws much light upon the manners, customs, and general tone of thought prevalent in the twelfth century. The poem entitled "De Laudibus Divinæ Sapientię" appears to be a metrical paraphrase or abridgment of the "De Naturis Rerum." It is written in the elegiac metre, and though there are many lines which violate classical rules, it is, as a whole above the ordinary standard of mediæval Latin.

35. *LEECHDOMS, WORTCUNNING, AND STARCHRAFT OF EARLY ENGLAND; being a Collection of Documents illustrating the History of Science in this Country before the Norman Conquest.* Vols. I., II., and III. *Collected and edited by the Rev. T. OSWALD COCKAYNE, M.A., of St. John's College, Cambridge,* 1864-1866.

This work illustrates not only the history of science, but the history of superstition. In addition to the information bearing directly upon the medical skill and medical faith of the times, there are many passages which incidentally throw light upon the general mode of life and ordinary diet. The volumes are interesting

not only in their scientific, but also in their social aspect. The manuscripts from which they have been printed are valuable to the Anglo-Saxon scholar for the illustrations they afford of Anglo-Saxon orthography.

36. *ANNALES MONASTICI*. Vol. I.:—*Annales de Margan, 1066–1232; Annales de Theokesberia, 1066–1263; Annales de Burton, 1004–1263.* Vol. II.:—*Annales Monasterii de Wintonia, 519–1277; Annales Monasterii de Waverleia, 1–1291.* Vol. III.:—*Annales Prioratus de Dunstaplia, 1–1297.* *Annales Monasterii de Bermundeseia, 1042–1432.* Vol. IV.:—*Annales Monasterii de Oseneia, 1016–1347; Chronicon vulgo dictum Chronicon Thomæ Wykes, 1066–1289; Annales Prioratus de Wigornia, 1–1377.* Vol. V.:—*Index and Glossary.* Edited by HENRY RICHARDS LUARD, M.A., Fellow and Assistant Tutor of Trinity College, and Registry of the University, Cambridge. 1864–1869.

The present collection of Monastic Annals embraces all the more important chronicles compiled in religious houses in England during the thirteenth century. These distinct works are ten in number. The extreme period which they embrace ranges from the year 1 to 1432, although they refer more especially to the reigns of John, Henry III., and Edward I. Some of these narratives have already appeared in print, but others are printed for the first time.

37. *MAGNA VITA S. HUGONIS EPISCOPI LINCOLNIENSIS*. From MSS. in the Bodleian Library, Oxford, and the Imperial Library, Paris. Edited by the Rev. JAMES F. DIMOCK, M.A., Rector of Barnburgh, Yorkshire. 1864.

This work contains a number of very curious and interesting incidents, and being the work of a contemporary, is very valuable, not only as a truthful biography of a celebrated ecclesiastic, but as the work of a man, who, from personal knowledge, gives notices of passing events, as well as of individuals who were then taking active part in public affairs. The author, in all probability, was Adam Abbot of Evesham. He was domestic chaplain and private confessor of Bishop Hugh, and in these capacities was admitted to the closest intimacy. Bishop Hugh was Prior of Witham for 11 years before he became Bishop of Lincoln. His consecration took place on the 21st September 1186; he died on the 16th of November 1200; and was canonized in 1220.

38. *CHRONICLES AND MEMORIALS OF THE REIGN OF RICHARD THE FIRST*. Vol. I.:—*ITINERARIUM PEREGRINORUM ET GESTA REGIS RICARDI*. Vol. II.:—*EPISTOLÆ CANTUARIENSES*; the Letters of the Prior and Convent of Christ Church, Canterbury; 1187 to 1199. Edited by WILLIAM STUBBS, M.A., Vicar of Navestock, Essex, and Lambeth Librarian. 1864–1865.

The authorship of the Chronicle in Vol. I., hitherto ascribed to Geoffrey Vinesant, is now more correctly ascribed to Richard, Canon of the Holy Trinity of London. The narrative extends from 1187 to 1199; but its chief interest consists in the minute and authentic narrative which it furnishes of the exploits of Richard I., from his departure from England in December 1189 to his death in 1199. The author states in his prologue that he was an eye-witness of much that he records; and various incidental circumstances which occur in the course of the narrative confirm this assertion.

The letters in Vol. II., written between 1187 and 1199, are of value as furnishing authentic materials for the history of the ecclesiastical condition of England during the reign of Richard I. They had their origin in a dispute which arose from the attempts of Baldwin and Hubert, archbishops of Canterbury, to found a college of secular canons, a project which gave great umbrage to the monks of Canterbury, who saw in it a design to supplant them in their function of metropolitan chapter. These letters are printed, for the first time, from a MS. belonging to the archiepiscopal library at Lambeth.

39. *RÉCUEIL DES CHRONIQUES ET ANCIENNES HISTOIRES DE LA GRANT BRETAGNE A PRÉSENT NOMME ENGLETERRE*, par JEHAN DE WAURIN. Vol. I. Albina to 688. Vol. II., 1399–1422. Vol. III., 1422–1431. Edited by Sir WILLIAM HARDY, F.S.A. 1864–1879. Vol. IV. 1431–1443. Edited by Sir WILLIAM HARDY, F.S.A., and EDWARD L. C. P. HARDY, Esq., F.S.A., of Lincoln's Inn, Barrister-at-law. 1884.

40. *A COLLECTION OF THE CHRONICLES AND ANCIENT HISTORIES OF GREAT BRITAIN. NOW CALLED ENGLAND*, by JOHN DE WAVEIN. Albina to 688. (Translation

the preceding Vol. I.) *Edited and translated by Sir WILLIAM HARDY, F.S.A. 1864.*

This curious chronicle extends from the fabulous period of history down to the return of Edward IV. to England in the year 1471 after the second deposition of Henry VI. The manuscript from which the text of the work is taken is preserved in the Imperial Library at Paris, and is believed to be the only complete and nearly contemporary copy in existence. The work, as originally bound, was comprised in six volumes, since rebound in morocco in 12 volumes, folio maximo, vellum, and is illustrated with exquisite miniatures, vignettes, and initial letters. It was written towards the end of the fifteenth century, having been expressly executed for Louis de Bruges, Seigneur de la Gruthuyse and Earl of Winchester, from whose cabinet it passed into the library of Louis XII. at Blois.

41. *POLYCHRONICON RANULPHI HIGDEN*, with Trevisa's Translation. Vols. I. and II. *Edited by* CHURCHILL BABINGTON, B.D., Senior Fellow of St. John's College, Cambridge. Vols. III., IV., V., VI., VII., and VIII. *Edited by* the Rev. JOSEPH RAWSON LUMBY, D.D., Norrisian Professor of Divinity, Vicar of St. Edward's, Fellow of St. Catharine's College, and late Fellow of Magdalene College, Cambridge. 1865-1883.

This is one of the many mediæval chronicles which assume the character of a history of the world. It begins with the creation, and is brought down to the author's own time, the reign of Edward III. Prefixed to the historical portion, is a chapter devoted to geography, in which is given a description of every known land. To say that the Polychronicon was written in the fourteenth century is to say that it is not free from inaccuracies. It has, however, a value apart from its intrinsic merits. It enables us to form a very fair estimate of the knowledge of history and geography which well-informed readers of the fourteenth and fifteenth centuries possessed, for it was then the standard work on general history.

The two English translations, which are printed with the original Latin, afford interesting illustrations of the gradual change of our language, for one was made in the fourteenth century, the other in the fifteenth. The differences between Trevisa's version and that of the unknown writer are often considerable.

42. *LE LIVRE DE REIS DE BRITTANIE E LE LIVRE DE REIS DE ENGLETERE*. *Edited by* JOHN GLOVER, M.A., Vicar of Brading, Isle of Wight, formerly Librarian of Trinity College, Cambridge. 1865.

These two treatises, though they cannot rank as independent narratives, are nevertheless valuable as careful abstracts of previous historians, especially "*Le Livre de Reis de Engleterre*." Some various readings are given which are interesting to the philologist as instances of semi-Saxonized French. It is supposed that Peter of Ickham was the supposed author.

43. *CHRONICA MONASTERII DE MELSA AB ANNO 1150 USQUE AD ANNUM 1406*. Vols. I., II., and III. *Edited by* EDWARD AUGUSTUS BOND, Esq., Assistant Keeper of Manuscripts, and Egerton Librarian, British Museum. 1866-1868.

The Abbey of Meaux was a Cistercian house, and the work of its abbot is both curious and valuable. It is a faithful and often minute record of the establishment of a religious community, of its progress in forming an ample revenue, of its struggles to maintain its acquisitions, and of its relations to the governing institutions of the country. In addition to the private affairs of the monastery, some light is thrown upon the public events of the time, which are however kept distinct, and appear at the end of the history of each abbot's administration. The text has been printed from what is said to be the autograph of the original compiler, Thomas de Burton, the nineteenth abbot.

44. *MATTHÆI PARISIENSIS HISTORIA ANGLORUM, SIVE, UT VULGO DICITUR, HISTORIA MINOR*. Vols. I., II., and III. 1067-1253. *Edited by* Sir FREDERIC MADDEN, K.H., Keeper of the Manuscript Department of British Museum. 1866-1869.

The exact date at which this work was written is, according to the chronicler, 1250. The history is of considerable value as an illustration of the period during which the author lived, and contains a good summary of the events which followed

the Conquest. This minor chronicle is, however, based on another work (also written by Matthew Paris) giving fuller details, which has been called the "Historia Major." The chronicle here published, nevertheless, gives some information not to be found in the greater history.

45. **LIBER MONASTERII DE HYDA: A CHRONICLE AND CHARTULARY OF HYDE ABBEY, WINCHESTER, 455-1023.** *Edited, from a Manuscript in the Library of the Earl of Macclesfield, by EDWARD EDWARDS, Esq.* 1866.

The "Book of Hyde" is a compilation from much earlier sources which are usually indicated with considerable care and precision. In many cases, however, the Hyde Chronicler appears to correct, to qualify, or to amplify—either from tradition or from sources of information not now discoverable—the statements, which, in substance, he adopts. He also mentions, and frequently quotes from writers whose works are either entirely lost or at present known only by fragments.

There is to be found, in the "Book of Hyde," much information relating to the reign of King Alfred which is not known to exist elsewhere. The volume contains some curious specimens of Anglo-Saxon and Mediæval English.

46. **CHRONICON SCOTORUM: A CHRONICLE OF IRISH AFFAIRS, FROM THE EARLIEST TIMES TO 1135; and SUPPLEMENT, containing the Events from 1141 to 1150.** *Edited, with Translation, by WILLIAM MAUNSELL HENNESSY, Esq., M.R.I.A.* 1866.

There is, in this volume, a legendary account of the peopling of Ireland and of the adventures which befell the various heroes who are said to have been connected with Irish history. The details are, however, very meagre both for this period and for the time when history becomes more authentic. The plan adopted in the chronicle gives the appearance of an accuracy to which the earlier portions of the work cannot have any claim. The succession of events is marked, year by year, from A.M. 1599 to A.D. 1150. The principal events narrated in the later portion of the work are, the invasions of foreigners, and the wars of the Irish among themselves. The text has been printed from a MS. preserved in the library of Trinity College, Dublin, written partly in Latin, partly in Irish.

47. **THE CHRONICLE OF PIERRE DE LANGTOFT, IN FRENCH VERSE, FROM THE EARLIEST PERIOD TO THE DEATH OF EDWARD I. Vols. I. and II.** *Edited by THOMAS WRIGHT, Esq., M.A.* 1866-1868.

It is probable that Pierre de Langtoft was a canon of Bridlington, in Yorkshire, and lived in the reign of Edward I., and during a portion of the reign of Edward II. This chronicle is divided into three parts; in the first, is an abridgment of Geoffrey of Monmouth's "Historia Britonum;" in the second, a history of the Anglo-Saxon and Norman kings, to the death of Henry III.; in the third, a history of the reign of Edward I. The principal object of the work was apparently to show the justice of Edward's Scottish wars. The language is singularly corrupt, and a curious specimen of the French of Yorkshire.

48. **THE WAR OF THE GAEDHIL WITH THE GAILL, OF THE INVASIONS OF IRELAND BY THE DANES AND OTHER NORSEMEN.** *Edited, with a Translation, by JAMES HENTHORN TODD, D.D., Senior Fellow of Trinity College, and Regius Professor of Hebrew in the University, Dublin.* 1867.

The work in its present form, in the editor's opinion, is a comparatively modern version of an undoubtedly ancient original. That it was compiled from contemporary materials has been proved by curious incidental evidence. It is stated in the account given of the battle of Clontarf that the full tide in Dublin Bay on the day of the battle (23 April 1014) coincided with sunrise; and that the returning tide in the evening aided considerably in the defeat of the Danes. The fact has been verified by astronomical calculations, and the inference is that the author of the chronicle, if not an eye-witness, must have derived his information from eye-witnesses. The contents of the work are sufficiently described in its title. The story is told after the manner of the Scandinavian Sagas, with poems and fragments of poems introduced into the prose narrative.

49. **GESTA REGIS HENRICI SECUNDI BENEDICTI ABBATIS. CHRONICLE OF THE REIGNS OF HENRY II. AND RICHARD I., 1169-1192, known under the name of BENEDICT OF PETERBOROUGH.** Vols. I. and II. *Edited by WILLIAM STUBBS, M.A., Regius Professor of Modern History, Oxford, and Lambeth Librarian.* 1867.

This chronicle of the reigns of Henry II. and Richard I., known commonly under the name of Benedict of Peterborough, is one of the best existing specimens of a class of historical compositions of the first importance to the student.

50. *MUNIMENTA ACADEMICA, OR, DOCUMENTS ILLUSTRATIVE OF ACADEMICAL LIFE AND STUDIES AT OXFORD* (in Two Parts). Edited by the Rev. HENRY ANSTEY, M.A., Vicar of St. Wendron, Cornwall, and lately Vice-Principal of St. Mary Hall, Oxford. 1868.

This work will supply materials for a History of Academical Life and Studies in the University of Oxford during the 13th, 14th, and 15th centuries.

51. *CHRONICA MAGISTRI ROGERI DE HOVEDENE*. Vols. I., II., III., and IV. Edited by WILLIAM STUBBS, M.A., Regius Professor of Modern History, and Fellow of Oriel College, Oxford. 1868-1871.

This work has long been justly celebrated, but not thoroughly understood until Mr. Stubbs' edition. The earlier portion, extending from 732 to 1148, appears to be a copy of a compilation made in Northumbria about 1161, to which Hoveden added little. From 1148 to 1169—a very valuable portion of this work—the matter is derived from another source, to which Hoveden appears to have supplied little, and not always judiciously. From 1170 to 1192 is the portion which corresponds with the Chronicle known under the name of Benedict of Peterborough (see No. 49); but it is not a copy, being sometimes an abridgment, at others a paraphrase; occasionally the two works entirely agree; showing that both writers had access to the same materials, but dealt with them differently. From 1192 to 1201 may be said to be wholly Hoveden's work; it is extremely valuable, and an authority of the first importance.

52. *WILLELMI MALMESBURIENSIS MONACHI DE GESTIS PONTIFICUM ANGLORUM LIBRI QUINQUE*. Edited, from William of Malmesbury's Autograph MS., by N. E. S. A. HAMILTON, Esq., of the Department of Manuscripts, British Museum. 1870.

William of Malmesbury's "Gesta Pontificum" is the principal foundation of English Ecclesiastical Biography, down to the year 1122. The manuscript which has been followed in this Edition is supposed by Mr. Hamilton to be the author's autograph, containing his latest additions and amendments.

53. *HISTORIC AND MUNICIPAL DOCUMENTS OF IRELAND, FROM THE ARCHIVES OF THE CITY OF DUBLIN, &c. 1172-1320*. Edited by JOHN T. GILBERT, Esq., F.S.A., Secretary of the Public Record Office of Ireland. 1870.

A collection of original documents, elucidating mainly the history and condition of the municipal, middle, and trading classes under or in relation with the rule of England in Ireland,—a subject hitherto in almost total obscurity. Extending over the first hundred and fifty years of the Anglo-Norman settlement, the series includes charters, municipal laws and regulations, rolls of names of citizens and members of merchant-guilds, lists of commodities with their rates, correspondence, illustrations of relations between ecclesiastics and laity; together with many documents exhibiting the state of Ireland during the presence there of the Scots under Robert and Edward Bruce.

54. *THE ANNALS OF LOCH CÉ. A CHRONICLE OF IRISH AFFAIRS, FROM 1014 to 1590*. Vols. I. and II. Edited, with a Translation, by WILLIAM MAUNSELL HENNESSY, Esq., M.R.I.A. 1871.

The original of this chronicle has passed under various names. The title of "Annals of Loch Cé" was given to it by Professor O'Curry, on the ground that it was transcribed for Brian Mac Dermot, an Irish chieftain, who resided on the island in Loch Cé, in the county of Roscommon. It adds much to the materials for the civil and ecclesiastical history of Ireland; and contains many curious references to English and foreign affairs, not noticed in any other chronicle.

55. *MONUMENTA JURIDICA. THE BLACK BOOK OF THE ADMIRALTY, WITH APPENDICES*. Vols. I., II., III., and IV. Edited by SIR TRAVERS TWISS, Q.C., D.C.L. 1871-1876.

This book contains the ancient ordinances and laws relating to the navy, and was probably compiled for the use of the Lord High Admiral of England. Selden calls it the "jewel of the Admiralty Records." Frynne ascribes to the Black Book the same authority in the Admiralty as the Black and Red Books have in the Court of Exchequer, and most English writers on maritime law recognize its importance.

56. **MEMORIALS OF THE REIGN OF HENRY VI.**—**OFFICIAL CORRESPONDENCE OF THOMAS BEKYNTON, SECRETARY TO HENRY VI., AND BISHOP OF BATH AND WELLS.** *Edited, from a MS. in the Archiepiscopal Library at Lambeth, with an Appendix of Illustrative Documents, by the Rev. GEORGE WILLIAMS, B.D., Vicar of Ringwood, late Fellow of King's College, Cambridge.* Vols. I. and II. 1872.

These curious volumes are of a miscellaneous character, and were probably compiled under the immediate direction of Bekynton before he had attained to the Episcopate. They contain many of the Bishop's own letters, and several written by him in the King's name; also letters to himself while Royal Secretary, and others addressed to the King. This work elucidates some points in the history of the nation during the first half of the fifteenth century.

57. **MATTHÆI PARISIENSIS, MONACHI SANCTI ALBANI, CHRONICA MAJORA.** Vol. I. The Creation to A.D. 1066. Vol. II. A.D. 1067 to A.D. 1216. Vol. III. A.D. 1216 to A.D. 1239. Vol. IV. A.D. 1240 to A.D. 1247. Vol. V. A.D. 1248 to A.D. 1259. Vol. VI. Additamenta. Vol. VII. Index. *Edited by HENRY RICHARDS LUARD, D.D., Fellow of Trinity College, Registry of the University, and Vicar of Great St. Mary's, Cambridge.* 1872–1884.

This work contains the "Chronica Majora" of Matthew Paris, one of the most valuable and frequently consulted of the ancient English Chronicles. It is published from its commencement, for the first time. The editions by Archbishop Parker, and William Wats, severally begin at the Norman Conquest.

58. **MEMORIALE FRATRIS WALTERI DE COVENTRIA.**—**THE HISTORICAL COLLECTIONS OF WALTER OF COVENTRY.** Vols. I. and II. *Edited, from the MS. in the Library of Corpus Christi College, Cambridge, by WILLIAM STUBBS, M.A., Regius Professor of Modern History, and Fellow of Oriel College, Oxford.* 1872–1873.

This work, now printed in full for the first time, has long been a *desideratum* by Historical Scholars. The first portion, however, is not of much importance, being only a compilation from earlier writers. The part relating to the first quarter of the thirteenth century is the most valuable and interesting.

59. **THE ANGLO-LATIN SATIRICAL POETS AND EPIGRAMMATISTS OF THE TWELFTH CENTURY.** Vols. I. and II. *Collected and edited by THOMAS WRIGHT, Esq., M.A., Corresponding Member of the National Institute of France (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres).* 1872.

The Poems contained in these volumes have long been known and appreciated as the best satires of the age in which their authors flourished, and were deservedly popular during the 13th and 14th centuries.

60. **MATERIALS FOR A HISTORY OF THE REIGN OF HENRY VII., FROM ORIGINAL DOCUMENTS PRESERVED IN THE PUBLIC RECORD OFFICE.** Vols. I. and II. *Edited by the Rev. WILLIAM CAMPBELL, M.A., one of Her Majesty's Inspectors of Schools.* 1873–1877.

These volumes are valuable as illustrating the acts and proceedings of Henry VII. on ascending the throne, and shadow out the policy he afterwards adopted.

61. **HISTORICAL PAPERS AND LETTERS FROM THE NORTHERN REGISTERS.** *Edited by JAMES RAINE, M.A., Canon of York, and Secretary of the Surtees Society.* 1873.

The documents in this volume illustrate, for the most part, the general history of the north of England, particularly in its relation to Scotland.

62. **REGISTRUM PALATINUM DUNELMENSE.** **THE REGISTER OF RICHARD DE KELLAWE, LORD PALATINE AND BISHOP OF DURHAM; 1311–1316.** Vols. I., II., III., and IV. *Edited by Sir THOMAS DUFFUS HARDY, D.C.L., Deputy Keeper of the Public Records.* 1873–1878.

Bishop Kellawe's Register contains the proceedings of his prelate, both lay and ecclesiastical, and is the earliest Register of the Palatinate of Durham.

63. **MEMORIALS OF SAINT DUNSTAN, ARCHBISHOP OF CANTERBURY.** *Edited, from various MSS., by WILLIAM STUBBS, M.A., Regius Professor of Modern History, and Fellow of Oriel College, Oxford.* 1874.

This volume contains several lives of Archbishop Dunstan, one of the most celebrated Primates of Canterbury. They open various points of Historical and Literary interest, without which our knowledge of the period would be more incomplete than it is at present.

4. *CHRONICON ANGLIÆ, AB ANNO DOMINI 1328 USQUE AD ANNUM 1388, AUCTORE MONACHO QUODAM SANCTI ALBANI.* Edited by EDWARD MAUNDE THOMPSON Esq., Barrister-at-Law, and Assistant-Keeper of the Manuscripts in the British Museum. 1874.

This chronicle gives a circumstantial history of the close of the reign of Edward III. which has hitherto been considered lost.

65. *THÓMAS SAGA ERKIBYSKUPS. A LIFE OF ARCHBISHOP THOMAS BECKET, IN ICELANDIC.* Vols. I. and II. Edited, with English Translation, Notes, and Glossary by M. EIRÍKE MAGNÚSSON, M.A., Sub-Librarian of the University Library, Cambridge. 1875-1884.

This work is derived from the Life of Becket written by Benedict of Peterborough, and apparently supplies the missing portions in Benedict's biography.

66. *RADULPHI DE COGGESHALL CHRONICON ANGLICANUM.* Edited by the REV. JOSEPH STEVENSON, M.A. 1875.

This volume contains the "Chronicon Anglicanum," by Ralph of Coggeshall the "Libellus de Expugnacione Terræ Sanctæ per Saladinum," usually ascribed to the same author, and other pieces of an interesting character.

67. *MATERIALS FOR THE HISTORY OF THOMAS BECKET, ARCHBISHOP OF CANTERBURY.* Vols. I., II., III., IV., V., and VI. Edited by the REV. JAMES CRAIGIE ROBERTSON, M.A., Canon of Canterbury. 1875-1883. Vol. VII. Edited by JOSEPH BRIGSTOCKE SHEPPARD, Esq., LL.D. 1885.

This Publication comprises all contemporary materials for the history of Archbishop Thomas Becket. The first volume contains the life of that celebrated man, and the miracles after his death, by William, a monk of Canterbury. The second, the life by Benedict of Peterborough; John of Salisbury; Alan of Tewkesbury; and Edward Grim. The third, the life by William Fitzstephen; and Herbert of Bosham. The fourth, Anonymous lives, Quadrilogus, &c. The fifth, sixth, and seventh, the Epistles, and known letters.

68. *RADULFI DE DICETO DECANI LUNDONIENSIS OPERA HISTORICA. THE HISTORICAL WORKS OF MASTER RALPH DE DICETO, DEAN OF LONDON.* Vols. I. and II. Edited, from the Original Manuscripts, by WILLIAM STUBBS, M.A., Regius Professor of Modern History, and Fellow of Oriel College, Oxford. 1876.

The Historical Works of Ralph de Diceto are some of the most valuable materials for British History. The Abbreviationes Chronicorum extend from the Creation to 1147, and the Ymages Historiarum to 1201.

69. *ROLL OF THE PROCEEDINGS OF THE KING'S COUNCIL IN IRELAND, FOR A PORTION OF THE 16TH YEAR OF THE REIGN OF RICHARD II. 1392-93.* Edited by the REV. JAMES GRAVES, A.B. 1877.

This Roll throws considerable light on the History of Ireland at a period little known. It seems the only document of the kind extant.

70. *HENRICI DE BRACTON DE LEGIBUS ET CONSUECUDINIBUS ANGLIÆ LIBRI QUINQUE IN VARIOS TRACTATUS DISTINCTI. AD DIVERSORUM ET VETUSTISSIMORUM CODICUM COLLATIONEM TYPIS VULGATI.* Vols. I., II., III., IV., V., and VI. Edited by SIR TRAVERS TWISS, Q.C., D.C.L. 1878-1883.

This is a new edition of Bracton's celebrated work, collated with MSS. in the British Museum; the Libraries of Lincoln's Inn, Middle Temple, and Gray's Inn; Bodleian Library, Oxford; the Bibliothèque Nationale, Paris; &c.

71. *THE HISTORIANS OF THE CHURCH OF YORK, AND ITS ARCHBISHOPS.* Vol. I. Edited by JAMES RAINE, M.A., Canon of York, and Secretary of the Surtees Society. 1879.

This will form a complete "Corpus Historicum Eboracense," a work very much needed, and of great value to the Historical Inquirer.

72. *REGISTRUM MALMESBURIENSE. THE REGISTER OF MALMESBURY ABBEY; PRESERVED IN THE PUBLIC RECORD OFFICE.* Vols. I. and II. Edited by J. S. BREWER, M.A., Preacher at the Rolls, and Rector of Toppesfield; and CHARLES TRICE MARTIN, Esq., B.A. 1879, 1880.

This work illustrates many curious points of history, the growth of society, the distribution of land, the relations of landlord and tenant, national customs, &c.

73. *HISTORICAL WORKS OF GERVASE OF CANTERBURY.* Vols. I. and II. THE CHRONICLE OF THE REIGNS OF STEPHEN, HENRY II., and RICHARD I., BY GERVASE, THE MONK OF CANTERBURY. Edited by WILLIAM STUBBS, D.D.; Canon Residentiary of St. Paul's, London; Regius Professor of Modern History and Fellow of Oriel College, Oxford; &c. 1879, 1880.

The Historical Works of Gervase of Canterbury are of great importance as regards the questions of Church and State, during the period in which he wrote. This work was printed by Twysden, in the "*Historiæ Anglicanæ Scriptores X.*," more than two centuries ago. The present edition has received critical examination and illustration.

74. *HENRICI ARCHIDIACONI HUNTINGDONENSIS HISTORIA ANGLORUM. THE HISTORY OF THE ENGLISH*, by HENRY, ARCHDEACON OF HUNTINGDON, from A.D. 55 to A.D. 1154, in Eight Books. *Edited by* THOMAS ARNOLD, Esq., M.A., of University College, Oxford. 1879.

Henry of Huntingdon's work was first printed by Sir Henry Savile, in 1596, in his "*Scriptores post Bedam*," and reprinted at Frankfort in 1601. Both editions are very rare and inaccurate. The first five books of the History were published in 1848 in the "*Monumenta Historica Britannica*," which is out of print. The present volume contains the whole of the manuscript of Huntingdon's History in eight books, collated with a manuscript lately discovered at Paris.

75. *THE HISTORICAL WORKS OF SYMEON OF DURHAM. Vols. I. and II.* *Edited by* THOMAS ARNOLD, Esq., M.A., of University College, Oxford. 1882-1885.

The first volume of this edition of the Historical Works of Symeon of Durham, contains the "*Historia Dunelmensis Ecclesiæ*," and other Works. The second volume contains the "*Historia Regum*," &c.

76. *CHRONICLES OF THE REIGNS OF EDWARD I. AND EDWARD II. Vols. I. and II.* *Edited by* WILLIAM STUBBS, D.D., Canon Residentiary of St. Paul's, London; Regius Professor of Modern History, and Fellow of Oriel College, Oxford &c. 1882, 1883.

The first volume of these Chronicles contains the "*Annales Londonienses*" and the "*Annales Paulini*:" the second, I.—*Commendatio Lamentabilis in Transitu Magni Regis Edwardi*. II.—*Gesta Edwardi de Carnarvan Auctore Canonico Bridlingtoniensi*. III.—*Monachi Cujusdam Malmesberiensis Vita, Edwardi II.* IV.—*Vita et Mors Edwardi II. Conscripita a Thoma de la Moore*.

77. *REGISTRUM EPISTOLARUM FRATRIS JOHANNIS PECKHAM, ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS. Vols. I. and II.* *Edited by* CHARLES TRICE MARTIN, Esq., B.A., F.S.A., 1882-1884.

These Letters are of great value for illustrating English Ecclesiastical History.

78. *REGISTER OF S. OSMUND. Edited by* the Rev. W. H. RICH JONES, M.A., F.S.A., Canon of Salisbury, Vicar of Bradford-on-Avon. Vols. I. and II. 1883, 1884.

This Register, of which a complete copy is here printed for the first time, is among the most ancient, and certainly the most treasured, of the monuments of the Bishops of Salisbury. It derives its name from containing the statutes, rules, and orders made or compiled by S. Osmund, to be observed in the Cathedral and Diocese of Salisbury. The first 19 folios contain the "*Consuetudinary*," the exposition, as regards ritual, of the "*Use of Sarum*."

79. *CHARTULARY OF THE ANCIENT BENEDICTINE ABBEY OF RAMSEY*, from the MS. in the Public Record Office. Vol. I. 1884. *Edited by* WILLIAM HENRY HART, Esq., F.S.A., and the Rev. PONSONBY ANNESLEY LYONS.

This Chartulary of the Ancient Benedictine Monastery of Ramsey, Huntingdonshire, came to the Crown on the Dissolution of Monasteries, was afterwards preserved in the Stone Tower, Westminster Hall, and thence transferred to the Public Record Office.

80. *CHARTULARIES OF ST. MARY'S ABBEY, DUBLIN, &c.*, preserved in the Bodleian Library and British Museum. *Edited by* JOHN THOMAS GILBERT, Esq., F.S.A., M.R.I.A. Vol. I. 1884.

These Chartularies, published for the first time, are the only documents of that description known to exist of the ancient establishments of the Cistercian Order in Ireland; two being of St. Mary's Abbey, Dublin, and one of the House at Dunbrody, Wexford. One Chartulary is in the Bodleian Library, Oxford, together with that of Dunbrody; the second is in the British Museum.

81. *EADMERI HISTORIA NOVORUM IN ANGLIA, ET OPUSCULA DUO DE VITA SANCTI ANSELMI ET QUIBUSDAM MIRACULIS EJUS*. 1884. *Edited by* the Rev. MARTIN RILEY, M.A.

This volume contains the "*Historia Novorum in Anglia*," of Eadmer; his treatise "*De Vita et conversatione Anselmi Archiepiscopi Cantuariensis*," and a Tract entitled "*Quaedam Parva Descriptio Miraculorum gloriosi Patris Anselmi Cantuariensis*."

- CHRONICLE OF WILLIAM OF NEWBURY*, with an appendix. Vol. I. 1884. *Edited by* RICHARD HOWLETT, Esq., of the Middle Temple, Barrister-at-Law.

This History of English Affairs, from the Conquest to A.D. 1198, by William of Newbury, is the work of a man of great mental power. It has taken a place among mediæval histories.

In the Press.

- CHRONICLE OF ROBERT OF BRUNNE. *Edited by* FREDERICK JAMES FURNIVALL, Esq., M.A., of Trinity Hall, Cambridge, Barrister-at-Law.
- THE METRICAL CHRONICLE OF ROBERT OF GLOUCESTER. *Edited by* WILLIAM ALDIS WRIGHT, Esq., M.A.
- A COLLECTION OF SAGAS AND OTHER HISTORICAL DOCUMENTS relating to the Settlements and Descents of the Northmen on the British Isles. *Edited by* Sir GEORGE WEBBE DASENT, D.C.L., Oxon., and M. GUDBRAND VIGFUSSON, M.A.
- LESTORIE DES ENGLIS SOLUM GEFREI GAIMAR. *Edited by* Sir THOMAS DUFFUS HARDY, D.C.L., Deputy Keeper of the Public Records; *continued by* CHARLES TRICE MARTIN, Esq., B.A., F.S.A.
- THE HISTORIANS OF THE CHURCH OF YORK, AND ITS ARCHBISHOPS. Vol. II. *Edited by* JAMES RAINE, D.C.L., Canon of York, Secretary of the Surtees Society.
- CHRONICLE OF THE ANCIENT ABBEY OF RAMSEY, from the Chartulary of that Abbey, in the Public Record Office. *Edited by* the Rev. WILLIAM DUNN MACRAY, M.A., F.S.A., Rector of Ducklington, Oxon.
- POLYCHRONICON RANULPHI HIGDEN, with Trevisa's Translation. Vol. IX. *Edited by* the Rev. JOSEPH RAWSON LUMBY, D.D., Norrisian Professor of Divinity, Vicar of St. Edward's, Fellow of St. Catherine's College, and late Fellow of Magdalene College, Cambridge.
- THE TRIPARTITE LIFE OF ST. PATRICK, with other documents relating to that Saint. *Edited by* WHITLEY STOKES, Esq., LL.D., D.C.L., Honorary Fellow of Jesus College, Oxford; and Corresponding Member of the Institute of France.
- CHARTULARY OF THE ANCIENT BENEDICTINE ABBEY OF RAMSEY, from the MS. in the Public Record Office. Vol. II. *Edited by* WILLIAM HENRY HART, Esq., F.S.A., and the Rev. PONSONBY ANNESLEY LYONS.
- CHARTULARIES OF ST. MARY'S ABBEY, DUBLIN, &c., preserved in the Bodleian Library and British Museum. *Edited by* JOHN THOMAS GILBERT, Esq., F.S.A., M.R.I.A. Vol. II.
- REGISTRUM EPISTOLARUM FRATRIS J. PECKHAM, ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS. Vol. III. *Edited by* CHARLES TRICE MARTIN, Esq., B.A., F.S.A.
- CHRONICLE OF WILLIAM OF NEWBURY, with an appendix. Vol. II. *Edited by* RICHARD HOWLETT, Esq., of the Middle Temple, Barrister-at-Law.
- WILLELMI MONACHI MALMESBIRIENSIS DE REGUM GESTIS ANGLORUM, LIBRI V.; ET HISTORIÆ NOVELLÆ, LIBRI III. *Edited by* WILLIAM STUBBS, D.D., Bishop of Chester.
- CHARTERS AND DOCUMENTS, ILLUSTRATING THE HISTORY OF THE CATHEDRAL AND CITY OF SARUM, 1100-1300; forming an Appendix to the Register of S. Osmund. Vol. III. *Edited by* the Rev. W. H. RICH JONES, M.A., F.S.A., Canon of Salisbury, Vicar of Bradford-on-Avon.
- A COLLECTION OF THE CHRONICLES AND ANCIENT HISTORIES OF GREAT BRITAIN NOW CALLED ENGLAND, BY JOHN DE WAURIN. 1399-1422. (Translation of Vol. II). *Edited and translated by* Sir WILLIAM HARDY, F.S.A., and EDWARD L. C. P. HARDY, Esq., F.S.A., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law.
- YEAR BOOKS OF THE REIGN OF EDWARD III. Years 13, 14. *Edited and translated by* LUKE OWEN PIKE, Esq., M.A., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law.

In Progress.

DESCRIPTIVE CATALOGUE OF MANUSCRIPTS RELATING TO THE HISTORY OF GREAT BRITAIN AND IRELAND. Vol. IV.; 1327, &c. *By* SIR THOMAS DUFFUS HARDY, D.C.L., Deputy Keeper of the Public Records.

THE TREATISE "DE PRINCIPUM INSTRUCTIONE," of GIRALDUS CAMBRENSIS; with an Index to the first four volumes of the "Works of Giraldus Cambrensis," edited by the Rev. J. S. Brewer. *Edited by* GEORGE F. WARNER, Esq., of the Department of MSS., British Museum.

RANULF DE GLANVILL; TRACTATUS DE LEGIBUS ET CONSUETUDINIBUS ANGLIÆ, &c. *Edited by* SIR TRAVERS TWISS, Q.C., D.C.L.

FLORES HISTORIARUM, PER MATTHEUM WESTMONASTERIENSEM COLLECTI. *Edited by* HENRY RICHARDS LUARD, D.D., Fellow of Trinity College, Registry of the University, and Vicar of Great St. Mary's, Cambridge.

CHRONICA ROGERI DE WENDOVER, SIVE FLORES HISTORIARUM. *Edited by* HENRY GAY HEWLETT, Esq., Keeper of the Records of the Land Revenue.

RECUEIL DES CHRONIQUES ET ANCIENNES HISTOIRES DE LA GRANT BRETAGNE A PRESENT NOMME ENGLETERRE, par JEHAN DE WAURIN. Vol. V. 1443-1461. *Edited by* SIR WILLIAM HARDY, F.S.A., and EDWARD L. C. P. HARDY, Esq., F.S.A., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law.

PUBLICATIONS OF THE RECORD COMMISSIONERS, &c.

[In boards or cloth.]

ROTULORUM ORIGINALIUM IN CURIA SCACCARII ABBREVIATIO. Hen. III.—Edw. III. *Edited by* HENRY PLAYFORD, Esq. 2 Vols. folio (1805-1810). 12s. 6d. each.

CALENDARIUM INQUISITIONUM POST MORTEM SIVE ESCANTARUM. Hen. III.—Ric. III. *Edited by* JOHN CALEY and JOHN BAYLEY, Esqrs. Folio (1821-1828): Vol. 3, 21s.; Vol. 4, 24s.

LIBRORUM MANUSCRIPTORUM BIBLIOTHECÆ HARLEIANÆ CATALOGUS. Vol. 4. *Edited by* the Rev. T. HARTWELL HORNE. Folio (1812), 18s.

ABBREVIATIO PLACITORUM. Richard I.—Edward II. *Edited by* the Right Hon GEORGE ROSE and W. ILLINGWORTH, Esq. 1 Vol. folio (1811), 18s.

LIBRI CENSUALIS vocati DOMESDAY-BOOK, INDICES. *Edited by* SIR HENRY ELLIS. Folio (1816), (Domesday-Book, Vol. 3). 21s.

LIBRI CENSUALIS vocati DOMESDAY-BOOK, ADDITAMENTA EX CODIC. ANTIQVSS. *Edited by* SIR HENRY ELLIS. Folio (1816), (Domesday-Book, Vol. 4), 21s.

STATUTES OF THE REALM. *Edited by* SIR T. E. TOMLINS, JOHN RAITHBY, JOHN CALEY, and WM. ELLIOTT, Esqrs. Vols. 7, 8, 9, 10, and 11, folio (1819-1828). 31s. 6d. each; Indices, 30s. each.

VALOR ECCLESIASTICUS, temp. Hen. VIII., Auctoritate Regia institutus. *Edited by* JOHN CALEY, Esq., and the Rev. JOSEPH HUNTER. Vols. 3 to 6, folio (1817-1834). 25s. each. The Introduction, separately, 8vo. 2s. 6d.

ROTULI SCOTLE IN TURRI LONDINENSI ET IN DOMO CAPITULARI WESTMONASTERIENS ASSERVATI. 19 Edw. I.—Hen. VIII. *Edited by* D. MACPHERSON, J. CALEY, W. ILLINGWORTH, Esqrs., and Rev. T. H. HORNE. Vol. 2, folio (1819). 21s.

- FŒDERA, CONVENTIONES, LITTERÆ, &c.**; or, **RYMER'S FŒDERA**, New Edition, folio. Vol. 3, Part 2, 1361—1377 (1830): Vol. 4, 1377—1383 (1869). *Edited by* JOHN CALEY and FRED. HOLBROOKE, Esqrs. Vol. 3, Part 2, 21s.; Vol. 4, 6s.
- DUCATUS LANCASTRIÆ CALENDARIVM INQUISITIONVM POST MORTEM, &c.** Part 3, Calendar to Pleadings, &c., Hen. VII.—13 Eliz. Part 4, Calendar to Pleadings, to end of Eliz. (1827—1834.) *Edited by* R. J. HARPER, JOHN CALEY, and WM. MINCHIN, Esqrs. Folio. Part 3 (or Vol. 2), 31s. 6d.; Part 4 (or Vol. 3), 21s.
- CALENDARS OF THE PROCEEDINGS IN CHANCERY, ELIZ.**; with Examples of Proceedings from Ric. II. *Edited by* JOHN BAYLEY, Esq. Vol. 3 (1832), folio, 21s.
- PARLIAMENTARY WRITS AND WRITS OF MILITARY SUMMONS**, with Records and Muniments relating to Suit and Service to Parliament, &c. *Edited by* Sir FRANCIS PALGRAVE. (1830—1834.) Folio. Vol. 2, Div. 1, Edw. II., 21s.; Vol. 2, Div. 2, 21s.; Vol. 2, Div. 3, 42s.
- ROTULI LITTERARVM CLAUSARVM IN TURRI LONDINENSI ASSERVATI.** 2 Vols. folio (1833, 1844). Vol. 1, 1204—1224. Vol. 2, 1224—1227. *Edited by* THOMAS DUFFUS HARDY, Esq. Vol. 1, 63s.; Vol. 2, 18s.
- PROCEEDINGS AND ORDINANCES OF THE PRIVY COUNCIL OF ENGLAND.** 10 Ric. II.—33 Hen. VIII. *Edited by* Sir NICHOLAS HARRIS NICOLAS. 7 Vols. royal 8vo. (1834—1837). 14s. each.
- ROTULI LITTERARVM PATENTIVM IN TURRI LOND. ASSERVATI.** 1201—1216. *Edited by* T. DUFFUS HARDY, Esq. 1 Vol. folio (1835), 31s. 6d. The Introduction, separately, 8vo. 9s.
- ROTULI CURIÆ REGIS.** Rolls and Records of the Court held before the King's Justiciars or Justices. 6 Richard I.—1 John. *Edited by* Sir FRANCIS PALGRAVE. 2 Vols. royal 8vo. (1835). 28s.
- ROTULI NORMANNIÆ IN TURRI LOND. ASSERVATI.** 1200—1205; 1417—1418. *Edited by* THOMAS DUFFUS HARDY, Esq. 1 Vol. royal 8vo. (1835). 12s. 6d.
- ROTULI DE OBLATIS ET FINIBUS IN TURRI LOND. ASSERVATI**, temp. Regis Johannis. *Edited by* THOMAS DUFFUS HARDY, Esq. 1 Vol. royal 8vo. (1835). 18s.
- EXCERPTA E ROTULIS FINIVM IN TURRI LONDINENSI ASSERVATIS.** Henry III., 1216—1272. *Edited by* CHARLES ROBERTS, Esq. 2 Vols. royal 8vo. (1835, 1836); Vol. 1, 14s.; Vol. 2, 18s.
- FINES, SIVE PEDES FINIVM; SIVE FINALES CONCORDIÆ IN CURIA DOMINI REGIS.** 7 Richard I.—16 John, 1195—1214. *Edited by* the Rev. JOSEPH HUNTER. In Counties. 2 Vols. royal 8vo. (1835—1844); Vol. 1, 8s. 6d.; Vol. 2, 2s. 6d.
- ANCIENT CALENDARS AND INVENTORIES OF THE TREASURY OF HIS MAJESTY'S EXCHEQUER**; with Documents illustrating its History *Edited by* Sir FRANCIS PALGRAVE. 3 Vols. royal 8vo. (1836). 42s.
- DOCUMENTS AND RECORDS** illustrating the History of Scotland, and Transactions between Scotland and England; preserved in the Treasury of Her Majesty's Exchequer. *Edited by* Sir FRANCIS PALGRAVE. 1 Vol. royal 8vo. (1837). 18s.
- ROTULI CHARTARVM IN TURRI LONDINENSI ASSERVATI.** 1199—1216. *Edited by* THOMAS DUFFUS HARDY, Esq. 1 Vol. folio (1837). 30s.
- REPORT OF THE PROCEEDINGS OF THE RECORD COMMISSIONERS, 1831—1837.** 1 Vol. folio (1837). 8s.
- REGISTRVM vulgariter nuncupatum "The Record of Caernarvon,"** e codice MS. Harleiano, 696, descriptum. *Edited by* Sir HENRY ELLIS. 1 Vol. folio (1838), 31s. 6d.
- ANCIENT LAWS AND INSTITUTES OF ENGLAND**; comprising Laws enacted under the Anglo-Saxon Kings, with Translation of the Saxon; the Laws called Edward the Confessor's; the Laws of William the Conqueror, and those ascribed to Henry I.; Monumenta Ecclesiastica Anglicana, from 7th to 10th century; and Ancient Latin Version of the Anglo-Saxon Laws. *Edited by* BENJAMIN THORPE, Esq. 1 Vol. folio (1840), 40s. 2 Vols. royal 8vo, 30s.

- ANCIENT LAWS AND INSTITUTES OF WALES**; comprising Laws supposed to be enacted by Howel the Good, modified by Regulations prior to the Conquest by Edward I.; and anomalous Laws, principally of Institutions which continued in force. With Translation. Also, Latin Transcripts, containing Digests of Laws, principally of the Dimetian Code. *Edited by ANEURIN OWEN, Esq.* 1 Vol. folio (1841), 44s. 2 Vols. royal 8vo., 36s.
- ROTULI DE LIBERATE AC DE MISIS ET PRÆSTITIS**, Regnante Johanne. *Edited by THOMAS DUFFUS HARDY, Esq.* 1 Vol. royal 8vo. (1844). 6s.
- THE GREAT ROLLS OF THE PIPE**, 2, 3, 4 HEN. II., 1155—1158. *Edited by the Rev. JOSEPH HUNTER.* 1 Vol. royal 8vo. (1844). 4s. 6d.
- THE GREAT ROLL OF THE PIPE**, 1 RIC. I., 1189—1190. *Edited by the Rev. JOSEPH HUNTER.* 1 Vol. royal 8vo. (1844). 6s.
- DOCUMENTS ILLUSTRATIVE OF ENGLISH HISTORY** in the 13th and 14th centuries, from the Records of the Queen's Remembrancer in the Exchequer. *Edited by HENRY COLE, Esq.* 1 Vol. fcp. folio (1844), 45s. 6d.
- MODUS TENENDI PARLIAMENTUM.** An Ancient Treatise on the Mode of holding the Parliament in England. *Edited by THOMAS DUFFUS HARDY, Esq.* 1 Vol. 8vo. (1846). 2s. 6d.
- REGISTRUM MAGNI SIGILLI REG. SCOT.** in Archivis Publicis asservatum. 1306—1424. *Edited by THOMAS THOMSON, Esq.* Folio (1814). 10s. 6d.
- ACTS OF THE PARLIAMENTS OF SCOTLAND.** Folio (1814—1875). *Edited by THOMAS THOMSON and COSMO INNES, Esqrs.* Vol. 1, 42s. Vols. 5 and 6 (in three Parts), 21s. each Part; Vols. 4, 7, 8, 9, 10, and 11, 10s. 6d. each; Vol. 12 (Index), 63s. Or, 12 Volumes in 13, 12l. 12s.
- ACTS OF THE LORDS AUDITORS OF CAUSES AND COMPLAINTS (ACTA DOMINORUM AUDITORUM).** 1466—1494. *Edited by THOMAS THOMSON, Esq.* Folio (1839). 10s. 6d.
- ACTS OF THE LORDS OF COUNCIL IN CIVIL CAUSES (ACTA DOMINORUM CONCILII).** 1478—1495. *Edited by THOMAS THOMSON, Esq.* Folio (1839). 10s. 6d.
- ISSUE ROLL OF THOMAS DE BRANTINGHAM**, Bishop of Exeter, Lord High Treasurer, containing Payments out of the Revenue, 44 EDW. III., 1370. *Edited by FREDERICK DEVON, Esq.* 1 Vol. 4to. (1835), 35s. Or, royal 8vo., 25s.
- ISSUES OF THE EXCHEQUER**, James I.; from the Pell Records. *Edited by FREDERICK DEVON, Esq.* 1 Vol. 4to (1836), 30s. Or, royal 8vo., 21s.
- ISSUES OF THE EXCHEQUER**, Henry III.—Henry VI.; from the Pell Records. *Edited by FREDERICK DEVON, Esq.* 1 Vol. 4to. (1837), 40s. Or, royal 8vo., 30s.
- HANDBOOK TO THE PUBLIC RECORDS.** By F. S. THOMAS, Esq., Secretary of the Public Record Office. 1 Vol. royal 8vo (1853). 12s.
- HISTORICAL NOTES RELATIVE TO THE HISTORY OF ENGLAND.** Henry VIII.—Anne (1509—1714). A Book of Reference for ascertaining the Dates of Events. By F. S. THOMAS, Esq. 3 Vols. 8vo. (1856). 40s.
- STATE PAPERS, DURING THE REIGN OF HENRY THE EIGHTH:** with Indices of Persons and Places. 11 Vols. 4to. (1830—1852), 10s. 6d. each.
- Vol. I.—Domestic Correspondence.
 Vols. II. & III.—Correspondence relating to Ireland.
 Vols. IV. & V.—Correspondence relating to Scotland.
 Vols. VI. to XI.—Correspondence between England and Foreign Courts.

WORKS PUBLISHED IN PHOTOZINCOGRAPHY.

DOMESDAY BOOK, or the GREAT SURVEY OF ENGLAND OF WILLIAM THE CONQUEROR, 1086; fac-simile of the Part relating to each county, separately (with a few exceptions of double counties). Photozincographed, by Her Majesty's Command, at the Ordnance Survey Office, Southampton, Colonel Sir HENRY JAMES, R.E., F.R.S., &c., DIRECTOR-GENERAL of the ORDNANCE SURVEY, under the Superintendence of W. BASEVI SANDERS, Esq., Assistant Keeper of Her Majesty's Records. 35 Parts, imperial quarto and demy quarto (1861-1863), boards. Price 8s. to 1l. 3s. each Part, according to size; or, bound in 2 Vols., 20l. (*The edition in two volumes is out of print.*)

This important and unique survey of the greater portion of England* is the oldest and most valuable record in the national archives. It was commenced about the year 1084 and finished in 1086. Its compilation was determined upon at Gloucester by William the Conqueror, in council, in order that he might know what was due to him, in the way of tax, from his subjects, and that each at the same time might know what he had to pay. It was compiled as much for their protection as for the benefit of the sovereign. The nobility and people had been grievously distressed at the time by the king bringing over large numbers of French and Bretons, and quartering them on his subjects, "each according to the measure of his land," for the purpose of resisting the invasion of Cnut, King of Denmark, which was apprehended. The Commissioners appointed to make the survey were to inquire the name of each place; who held it in the time of King Edward the Confessor; the present possessor; how many hides were in the manor; how many ploughs were in the demesne; how many homagers; how many villeins; how many cottars; how many serving men; how many free tenants; how many tenants in soccage; how much wood, meadow, and pasture; the number of mills and fish ponds; what had been added or taken away from the place; what was the gross value in the time of Edward the Confessor; the present value; and how much each free man or soc-man had, and whether any advance could be made in the value. Thus could be ascertained who held the estate in the time of King Edward; who then held it; its value in the time of the late King; and its value as it stood at the formation of the survey. So minute was the survey, that the writer of the contemporary portion of the Saxon Chronicle records, with some asperity—"So very narrowly he caused it to be traced out, that there was not a single hide, nor one virgate of land, nor even, it is shame to tell, though it seemed to him no shame to do, an ox, nor a cow, nor a swine was left, that was not set down."

Domesday Survey is in two parts or volumes. The first, in folio, contains the counties of Bedford, Berks, Bucks, Cambridge, Chester and Lancaster, Cornwall, Derby, Devon, Dorset, Gloucester, Hants, Hereford, Herts, Huntingdon, Kent, Leicester and Rutland, Lincoln, Middlesex, Northampton, Nottingham, Oxford, Salop, Somerset, Stafford, Surrey, Sussex, Warwick, Wilts, Worcester, and York. The second volume, in quarto, contains the counties of Essex, Norfolk, and Suffolk.

Domesday Book was printed *verbatim et literatim* during the last century, in consequence of an address of the House of Lords to King George III. in 1767. It was not, however, commenced until 1773, and was completed early in 1783. In 1860, Her Majesty's Government, with the concurrence of the Master of the Rolls, determined to apply the art of photozincography to the production of a fac-simile of Domesday Book, under the superintendence of Colonel Sir Henry James, R.E., Director-General of the Ordnance Survey, Southampton. The fac-simile was completed in 1863.

* For some reason left unexplained, many parts were left unsurveyed; Northumberland, Cumberland, Westmoreland, and Durham, are not described in the survey; nor does Lancashire appear under its proper name; but Furness, and the northern part of Lancashire, as well as the south of Westmoreland, with a part of Cumberland, are included within the West Riding of Yorkshire. That part of Lancashire which lies between the Ribble and Mersey, and which at the time of the survey comprehended 688 manors, is joined to Cheshire. Part of Rutland is described in the counties of Northampton and Lincoln.

FAC-SIMILES OF NATIONAL MANUSCRIPTS, from WILLIAM THE CONQUEROR to QUEEN ANNE, selected under the direction of the Master of the Rolls, and Photozincographed, by Command of Her Majesty, by Colonel Sir HENRY JAMES, R.E., F.R.S., DIRECTOR-GENERAL of the ORDNANCE SURVEY, and edited by W. BASEVI SANDERS, Assistant Keeper of Her Majesty's Records. *Price*, each Part, with translations and notes, double foolscap folio, 16s.

Part I. (William the Conqueror to Henry VII.). 1865. (*Out of print.*)

Part II. (Henry VIII. and Edward VI.) 1866.

Part III. (Mary and Elizabeth). 1867.

Part IV. (James I. to Anne). 1868.

The first Part extends from William the Conqueror to Henry VII., and contains autographs of the kings of England, as well as of many other illustrious personages famous in history, and some interesting charters, letters patent, and state papers. The second Part, for the reigns of Henry VIII. and Edward VI., consists principally of holograph letters and autographs of kings, princes, statesmen, and other persons of great historical interest, who lived during these reigns. The third Part contains similar documents for the reigns of Mary and Elizabeth, including a signed bill of Lady Jane Grey. The fourth Part concludes the series, and comprises a number of documents taken from the originals belonging to the Constable of the Tower of London; also several records illustrative of the Gunpowder Plot, and a woodcut containing portraits of Mary Queen of Scots and James VI., circulated by their adherents in England. 1580-3.

FAC-SIMILES OF ANGLO-SAXON MANUSCRIPTS. Photozincographed, by Command of Her Majesty, upon the recommendation of the Master of the Rolls, by the DIRECTOR-GENERAL of the ORDNANCE SURVEY, Lieut.-General J. CAMEROX, R.E., C.B., F.R.S., and edited by W. BASEVI SANDERS, Assistant Keeper of Her Majesty's Records. Part I. *Price* 2l. 10s.

The Anglo-Saxon MSS. represented in this volume form the earlier portion of the collection of archives belonging to the Dean and Chapter of Canterbury, and consist of a series of 25 charters, deeds, and wills, commencing with a record of proceedings at the first Synodal Council of Clovestho in 742, and terminating with the first part of a tripartite cheirograph, whereby Thurstan conveyed to the Church of Canterbury land at Wimbish in Essex, in 1049, the sixth year of the reign of Edward the Confessor.

FAC-SIMILES OF ANGLO-SAXON MANUSCRIPTS. Photozincographed, by Command of Her Majesty, upon the recommendation of the Master of the Rolls, by the DIRECTOR-GENERAL of the ORDNANCE SURVEY, Major-General A. COOKE, R.E., C.B., and collected and edited by W. BASEVI SANDERS, Assistant Keeper of Her Majesty's Records. Part II. *Price* 3l. 10s.

(Also, separately. Edward the Confessor's Charter. *Price* 2s.)

The originals of the Fac-similes contained in this volume belong to the Deans and Chapters of Westminster, Exeter, Wells, Winchester, and Worcester; the Marquis of Bath, the Earl of Chester, Winchester College, Her Majesty's Public Record Office, Bodleian Library, Somersetshire Archaeological and Natural History Society's Museum in Taunton Castle, and William Salt Library at Stafford. They consist of charters and other documents granted by, or during the reigns of, Baldred, Æthelred, Offa, and Burgred, Kings of Mercia; Uhtred of the Huiccas, Ceadwalla and Ini of Wessex; Æthelwulf, Eadward the Elder, Æthelstan, Eadmund the First, Eadred, Eadwig, Eadgar, Eadward the Second, Æthelred the Second, Cnut, Eadward the Confessor, and William the Conqueror, embracing altogether a period of nearly four hundred years.

FAC-SIMILES OF ANGLO-SAXON MANUSCRIPTS. Photozincographed, by Command of Her Majesty, upon the recommendation of the Master of the Rolls, by the DIRECTOR-GENERAL of the ORDNANCE SURVEY, Colonel R. H. STODGER, R.E., C.B., and collected and edited by W. BASEVI SANDERS, Assistant Keeper of Her Majesty's Records. Part III. *Price* 3l. 10s.

This volume contains fac-similes of the Ashburnham collection of Anglo-Saxon Charters, &c., including King Alfred's Will. The MSS. represented in it, range from A.D. 697 to A.D. 1161, being charters, wills, deeds, and reports of Synodal transactions during the reigns of Kings Whithred of Kent, Offa, Eardwulf, Coenwulf, Cuthred, Beornwulf, Æthelwulf, Ælfred, Eadward the Elder, Eadmund, Eadred, Queen Eadgifu, and Kings Eadgar, Æthelred the Second, Cnut, Henry the First, and Henry the Second. In addition to these are two belonging to the Marquis of Anglesey, one of them being the Foundation Charter of Burton Abbey by Æthelred the Second with the testament of its great benefactor Wulfic.

SCOTLAND.

CATALOGUE OF SCOTCH RECORD PUBLICATIONS

PUBLISHED UNDER THE DIRECTION OF

THE LORD CLERK REGISTER OF SCOTLAND.

[OTHER WORKS RELATING TO SCOTLAND WILL BE FOUND AMONG THE PUBLICATIONS
OF THE RECORD COMMISSIONERS, *see* pp. 26-28.]

On Sale by—

MESSRS. LONGMANS & Co., AND MESSRS. TRÜBNER & Co., LONDON ;
MESSRS. JAMES PARKER & Co., OXFORD AND LONDON ;
MESSRS. MACMILLAN & Co., CAMBRIDGE AND LONDON ;
MESSRS. A. & C. BLACK, AND MESSRS. DOUGLAS & FOULIS, EDINBURGH ;
AND MESSRS. A. THOM & Co., LIMITED, DUBLIN.

1. CHRONICLES OF THE PICTS AND SCOTS, AND OTHER EARLY MEMORIALS OF SCOTTISH HISTORY. Royal 8vo., half bound (1867). *Edited by* WILLIAM F. SKENE, LL.D. *Price* 10s. Out of print.
 2. LEDGER OF ANDREW HALYBURTON, CONSERVATOR OF THE PRIVILEGES OF THE SCOTCH NATION IN THE NETHERLANDS (1492-1503); TOGETHER WITH THE BOOKS OF CUSTOMS AND VALUATION OF MERCHANDISES IN SCOTLAND. *Edited by* COSMO INNES. Royal 8vo., half bound (1867). *Price* 10s.
 3. DOCUMENTS ILLUSTRATIVE OF THE HISTORY OF SCOTLAND FROM THE DEATH OF KING ALEXANDER THE THIRD TO THE ACCESSION OF ROBERT BRUCE, from original and authentic copies in London, Paris, Brussels, Lille, and Ghent. In 2 Vols. royal 8vo., half bound (1870). *Edited by* Rev. JOSEPH STEVENSON. *Price* 10s. each.
 4. ACCOUNTS OF THE LORD HIGH TREASURER OF SCOTLAND. Vol. 1, A.D. 1473-1498. *Edited by* THOMAS DICKSON. 1877. *Price* 10s.
 5. REGISTER OF THE PRIVY COUNCIL OF SCOTLAND. *Edited and arranged by* J. H. BURTON, LL.D. Vol. 1, 1545-1569. Vol. 2, 1569-1578. Vol. 3, A.D. 1578-1585. Vol. 4, A.D. 1585-1592. Vol. 5, 1592-1599. Vol. 6, 1599-1604. Vol. 7 in progress. *Edited by* DAVID MASSON, LL.D. 1877-1884. *Price* 15s. each.
 6. ROTULI SCACCARI REGUM SCOTORUM. THE EXCHEQUER ROLLS OF SCOTLAND. Vol. 1, A.D. 1264-1359. Vol. 2, A.D. 1359-1379. *Edited by* JOHN STUART, LL.D., and GEORGE BURNETT, Lyon King of Arms. 1878-1880. Vol. 3, A.D. 1379-1406. Vol. 4, A.D. 1406-1436 (1880). Vol. 5, A.D. 1437-1454 (1882). Vol. 6, 1455-1460 (1883). Vol. 7, 1460-1469 (1884). Vol. 8, A.D. 1470-1479 (1885). Vol. 9 in progress. *Edited by* GEORGE BURNETT. *Price* 10s. each.
 7. CALENDAR OF DOCUMENTS RELATING TO SCOTLAND. *Edited by* JOSEPH BAIN. Vol. 1 (1881). Vol. II. 1272-1307 (1884). *Price* 15s. each.
 8. REGISTER OF THE GREAT SEAL OF SCOTLAND. A.D. 1424-1513 (1882). A.D. 1513-1546 (1883). A.D. 1546-1580. In progress. *Edited by* JAMES BALFOUR PAUL and J. M. THOMSON. *Price* 15s. each.
- FAC-SIMILES OF THE NATIONAL MSS. OF SCOTLAND. (*Out of print.*)
Parts I., II., and III. *Price* 21s. each.
-

*Stationery Office,
June 1885.*

IRELAND.

CATALOGUE OF IRISH RECORD PUBLICATIONS.

On Sale by—

MESSRS. LONGMANS & Co., AND MESSRS. TRÜBNER & Co., LONDON;
MESSRS. JAMES PARKER & Co., OXFORD AND LONDON;
MESSRS. MACMILLAN & Co., CAMBRIDGE AND LONDON;
MESSRS. A. & C. BLACK, AND MESSRS. DOUGLAS & FOULIS, EDINBURGH;
AND MESSRS. A. THOM & Co., LIMITED, DUBLIN.

CALENDAR OF THE PATENT AND CLOSE ROLLS OF CHANCERY IN IRELAND. HENRY VIII., EDWARD VI., MARY, AND ELIZABETH. *Edited by* JAMES MORRIN, Royal 8vo. (1861-3). Vols. 1, 2, and 3. *Price* 11s. each.

ANCIENT LAWS AND INSTITUTES OF IRELAND.

Senchus Mor. (1865-1880.) Vols. 1, 2, 3, and 4. *Price* 10s. each.
Vol. 5 in the press.

Abstracts of the Irish Patent Rolls of James I. Unbound. *Price* 25s.

Abstracts of the Irish Patent Rolls of James I. With Supplement. *Price* 35s.

FAC-SIMILES OF NATIONAL MANUSCRIPTS OF IRELAND, FROM THE EARLIEST EXTANT SPECIMENS TO A.D. 1719. *Edited by* JOHN T. GILBERT, F.S.A., M.R.I.A. *Part I is out of print.* Parts II. and III. *Price* 42s. each. *Part IV. 1. Price* 5l. 5s. *Part IV. 2. Price* 4l. 10s.

This work forms a comprehensive Palæographic Series for Ireland. It furnishes characteristic specimens of the documents which have come down from each of the classes which, in past ages, formed principal elements in the population of Ireland, or exercised an influence in her affairs. With these reproductions are combined fac-similes of writings connected with eminent personages or transactions of importance in the annals of the country to the early part of the eighteenth century.

The specimens have been reproduced as nearly as possible in accordance with the originals, in dimensions, colouring, and general appearance. Characteristic examples of styles of writing and caligraphic ornamentation are, so far as practicable, associated with subjects of historic and linguistic interest. Descriptions of the various manuscripts are given by the Editor in the Introduction. The contents of the specimens are fully elucidated and printed in the original languages, opposite to the Fac-similes—line for line—without contractions—thus facilitating reference and aiding effectively those interested in palæographic studies.

In the work are also printed in full, for the first time, many original and important historical documents.

Part I. commences with the earliest Irish MSS. extant.

Part II.: From the Twelfth Century to A.D. 1299.

Part III.: From A.D. 1300 to end of reign of Henry VIII.

Part IV. 1.: From reign of Edward VI. to that of James I.

In Part IV. 2.—the work is carried down to the early part of the eighteenth century, with Index to the entire publication.

(*This work is sold also by Letts, Son, & Co., Limited, 33, King William Street E. Stamford, Charing Cross; J. Wyld, Charing Cross; B. Quaritch, 15, Piccadilly; W. & A. K. Johnston, Edinburgh; and Hodges, Figgis & Co., Dublin.*)

ACCOUNT OF FAC-SIMILE OF NATIONAL MANUSCRIPTS OF IRELAND. IN ONE VOLUME, 8vo., WITH INDEX. *Price* 10s. Parts I. and II. together. *Price* 2s. 6d. Part II. *Price* 1s. 6d. Part III. *Price* 1s. Part IV. 1. *Price* 2s. Part IV. 2. *Price* 2s. 6d.

Stationery Office,
June 1885.

...